WALTER SCOTT

IVANHOE

FORDÍTOTTA SZINNAI TIVADAR

ELSŐ FEJEZET

Így társalogtak; s kis lakukhoz ért
A konda, mely estére hazatért
Jóllakva, és az ólnak ajtait
Döngette lármásan röfögve mind.

Pope Odüsszeia-fordításából

A régi, vidám Angliának azon a kedves táján, amelyet a Don folyó hullámai öntöznek, valamikor réges-régen hatalmas erdő nyújtózkodott - majdnem egészen elborította a gyönyörű dombokat és völgyeket Sheffield és Doncaster bájos kis városa között. Ennek a végtelen erdőnek maradványai még ma is láthatók a Wenthwort és Warncliffe Park nemesi kastélyai meg Rotherdam körül. Itt kísértett valaha a legendás wantleyi sárkány; itt vívták a legvéresebb csatákat a „rózsák harcában",[1] a polgárháború idején; itt tanyáztak a régi időkben azok a bátor szegénylegények, akiknek vitézi tetteit annyi népdal örökítette meg.

Történetünknek ez a fő színtere. Ami pedig a korát illeti, elvezet I. Richárd uralkodásának[2] utolsó szakaszába. A király hazatérését hosszú fogságából epedve várták, de már alig remélték kétségbeesett alattvalói, akiket ezalatt kegyetlenül elnyomtak és sanyargattak. A nemesek féktelen hatalma már régebben, István király idejében is elviselhetetlen volt. II. Henrik bölcsességének sikerült ezeket a hatalmaskodó főurakat a trónnak többé-kevésbé alávetni, és engedelmességre kényszeríteni. Most azonban visszatértek régi szokásaikhoz, és jobban garázdálkodtak, mint valaha. Fittyet hánytak az államtanács erőtlen tiltakozásainak, megerősítették várkastélyaikat, mind nagyobb szolgasereggel vették körül magukat, és a környék egész népességét jobbágysorsra kárhoztatták. Minden rendelkezésükre álló eszközzel igyekeztek minél nagyobb fegyveres csapatot szervezni, hogy megnöveljék hatalmukat a várható belső villongások idejére.

Most nagyon bizonytalanná vált a kisnemesek helyzete. Ezeknek a szabad birtokosoknak (vagy ahogy akkor nevezték őket: *franklin*oknak) az angol kormány betűje és szelleme jogot adott arra, hogy megőrizzék függetlenségüket a hűbéri zsarnokságtól. Többnyire valamely szomszédos kiskirály védnöksége alá helyezték magukat, hűbéri tisztséget vállaltak szolgálatában, vagy kölcsönös véd- és dacszövetséget kötöttek vele, és megfogadták, hogy támogatják minden hadi vállalkozásában. Ha erre fanyalodtak, egyelőre nyugsághoz jutottak - de milyen áron? Fel kellett áldozniuk függetlenségüket, ami a legdrágább kincs minden angol szemében. Azonkívül vállalniuk kellett azt a kockázatot, hogy részt vegyenek bármilyen könnyelmű kalandban, amelyre pártfogójukat nagyravágyása ösztökélte. De mi volt a másik lehetőség? A hatalmas bárónak ezernyi eszközük volt a kisnemesek zaklatására és elnyomására! Mindig találtak valami okot és ürügyet arra, hogy gyengébb szomszédjukat

---

[1] „Rózsák harca" - a piros és fehér rózsa a Lancaster-, illetve a York-családok, a királyi hatalomért vetélkedő két párt jelvénye volt. Az 1445-től 1485-ig tartó véres harcokban az angol főnemesség nagy része kipusztult

[2] I. Richárd uralkodása (1189-1199) a keresztes háborúk idejére esik. A keresztes háborúkban Richárd is részt vett, de csak hosszas és kalandos bujdosás után térhetett vissza országába, mert útközben előbb Lipót osztrák herceg, majd V. Henrik császár ejtette fogságba, s csak nagy váltságdíj fejében bocsátotta szabadon. Angliában eközben a zsarnokoskodó János herceg ragadta magához a hatalmat

halálra gyötörjék, és pusztulásba kergessék. Jaj volt annak, aki nem vetette alá magát az erősebbek kényének-kedvének, hanem azt hitte, hogy elég, ha békeszerető, és az ország törvényeire bízza magát.

A nemesség zsarnokságát és az alsóbb osztályok szenvedését még súlyosabbá tette egy körülmény, amely Vilmos normandiai herceg hódító hadjáratának következménye volt.[3] Négy nemzedék sem volt elegendő arra, hogy összevegyítse a normannok és angolszászok ellenséges vérét, vagy a közös nyelv és kölcsönös érdekek alapján közelebb hozza egymáshoz a két ellenséges fajt - ezek közül az egyik még mindig diadalmámorban úszott, a másik pedig vereségének következményeit nyögte. A hastingsi csata a hatalmat teljesen a normann nemesség kezére juttatta, ez pedig - mint a történelem mutatja - ugyancsak visszaélt vele. A szász fejedelmeket és nemeseket jóformán az utolsó szál emberig kiirtották, vagy legalábbis megfosztották birtokaiktól; még a másodrangú vagy annál is alacsonyabb néposztály soraiban is kevés ember maradt, aki földet birtokolhatott ősei országában. A királyi politika már régóta arra törekedett, hogy minden törvényes vagy törvénytelen eszközzel megtörje erejét annak a néprétegnek, amelyről joggal feltételezhette, hogy szívében olthatatlan gyűlöletet táplál a győztes hódítók iránt.

A normann vérű uralkodók leplezetlen részrehajlással kedveztek normann alattvalóiknak. A vadászati törvény és sok más rendelkezés, amelyet a jóval enyhébb és szabadabb szellemű szász alkotmány nem ismert, most kölöncként nehezedett a leigázott lakosság nyakára, hogy még elviselhetetlenebbnek érezze a hűbéri láncok terhét. Az udvarban és a főnemesek kastélyaiban - amelyek pompa és fényűzés dolgában az udvarral vetekedtek - nem lehetett hallani mást, csak normann-francia beszédet; a bírósági tárgyalások is ezen a nyelven folytak, így hirdették ki az ítéletet is. Egyszóval az előkelő társaságnak, a lovagvilágnak, sőt még az igazságszolgáltatásnak is francia volt a nyelve, míg a sokkal férfiasabb és kifejezőbb angolszász nyelvet átengedték a parasztoknak és cselédeknek, akik más nyelvet amúgy sem ismertek. Csakhogy valamiféle érintkezési módra mégis szükség volt a föld birtokosai és a földet megművelő nép között. Ezért lassanként kialakult egy nyelvjárás - az angolszász és a francia keveréke -, amelyen kölcsönösen megérthették egymást. Ebből a szükségmegoldásból fejlődött ki aztán lassan és fokozatosan a mai angol nyelv szerkezete, amelyben olyan szerencsésen összeolvadt a győző és legyőzött beszéde. Az új nyelv azóta színesebbé és gazdagabbá vált, mert sok szót és kifejezést vett át a klasszikus nyelvekből és a dél-európai nemzetek nyelvéből.

Mindezt szükségesnek tartottam előrebocsátani az olvasó tájékoztatására. Ne felejtsük el: nem volt semmiféle nagyobb történelmi esemény - például háború vagy lázadás -, mely arra mutatna, hogy II. Vilmos uralkodása után az angolszász nép még elkülönülten élt volna. Ám olyan nagy volt a nemzeti különbség az angolszászok és a normannok között, hogy nem mosódott el egészen III. Edward uralkodásáig. Az őslakók nem tudták elfelejteni, hogy milyen életük volt azelőtt, és milyen sorsra jutottak most. A visszaemlékezés nyitva tartotta a hódítás ütötte sebeket, és választóvonalat húzott a győztesek és legyőzöttek ivadékai között.

[3] I. Vilmos, más néven Hódító Vilmos 1066-ban szállt partra Angliában. Harold király, Anglia uralkodója, Senlac és Hastings között megütközött Vilmos modernebb felszerelésű hadseregével, s az angolszászok megsemmisítő vereséget szenvedtek. Maga Harold király holtan maradt a csatatéren. Vilmos hamarosan birtokba vette Angliát.

Leáldozóban volt a nap a dús zöld fűvel borított tisztás fölött, az erdőben, amelyről könyvünk elején megemlékeztünk. Száz meg száz terebélyes koronájú, zömök törzsű, ágas-bogas tölgyfa nyújtogatta görcsös ágait a pompás gyepszőnyeg fölé - olyan tölgyek, amelyek talán még a római légiók büszke menetét is látták annak idején. Itt-ott bükkfák, magyalbokrok és mindenféle más cserjék keveredtek közéjük, olyan sűrűn, hogy a lenyugvó nap ferde sugarai sem tudtak rajtuk áthatolni. Más helyeken meg szétnyílt a sűrűség, és hosszú ösvényeket alkotott, amelyeket szívesen követett az ember szeme, a képzelet pedig utat látott bennük az erdei magány még vadregényesebb tájai felé. A nap bíborsugarai megtörnek és elhalványulnak a fák kusza ágain és mohlepte törzsein, míg néhány lépéssel odébb utat lelnek a dús pázsithoz, tüzetesen megvilágítva smaragdzöld foltjait. A tisztás közepén nagy, szabad tér; ez alighanem a babonás druida hit szertartására szolgált, mert egy kis emelkedést alkotott, amely olyan szabályos volt, mintha emberi kéz teremtette volna, tetején meg hatalmas, ormótlan, faragatlan kövek álltak félkörben.

Hét ilyen kő állt ott, a többi meg a földön hevert, részint eredeti helye közelében, részint meg a halom oldalán. Ezeket nyilván egy olyan ember buzgalma döntötte fel, aki áttért a keresztény hitre. Az egyik kő legurult a domb tövébe, és útját állta egy kis csermelynek, amely addig némán siklott tova a domb alján, de most, hogy ilyen akadályba ütközött, halk morajjal tiltakozott a kerülő ellen, amelyre kényszerült.

A tájképet két emberi alak egészítette ki. Ruhájuk és külsejük durva és parasztos volt - olyan vad, mint Yorkshire erdő borította nyugati része azokban a régi időkben. A két ember közül az idősebbik arca komor, zord, szinte vad volt. Ruhája a legegyszerűbb, amit csak el lehet képzelni: valami állat kicserzett bőréből készült, testhez álló ujjas, amelyen a szőrt eredetileg meghagyták ugyan, de már sok helyen lekopott; így aztán bajos lett volna megállapítani, milyen állat bőre lehetett valaha. Ez a kezdetleges ruha a nyaktól a térdig ért, és egymagában minden szükséges ruhadarabot helyettesített. Fent pontosan akkora nyílás volt rajta, amelyen egy fej átbújhatott - nyilván úgy kellett felölteni, hogy gazdája keresztülhúzta a fején, akár egy későbbi páncélinget vagy mai vászoninget. Lábát disznóbőr szíjjal odaerősített bocskor védte, és a lába szárán vékony bőrszalag csavarodott körül úgy, hogy a térde mezítelen maradt, mint a skót felföldieké. Ujjasát derekán széles bőröv szorította össze. A rézcsattal összekapcsolt bőröv egyik oldalán valami tüsző volt, a másikon meg kos szarvából való kürt, a belefújásra szolgáló sípvéggel. Övébe kecskeszarv nyelű hosszú, széles és hegyes, kétélű kést tűzött. Ezt a késfajtát a szomszédságban készítették, s már akkor is sheffieldi penge volt a neve. Fövege nem volt a mi emberünknek: fejét csak sűrű, gubancos haja védte, melyet a nap vörhenyesre pörkölt, s így élesen elütött az arcát belepő hosszú szakáll szinte borostyánkősárga színétől. Egy része van már csak hátra az öltözéknek, de ez aztán sokkal fontosabb, hogysem említetlen hagyjuk. Ez pedig egy rézkarika volt, kutyák nyakörvéhez hasonló, csak éppen nem lehetett kinyitni, mivel szorosan összeforrasztották a nyakon. Elég tág volt, hogy a lélegzést ne akadályozza, de elég szűk ahhoz, hogy ne lehessen kibújni belőle, hacsak ráspollyal szét nem fűrészelik. E különös nyakravalóra szász írásjegyekkel a következő szavakat vésték: „*Gurth, Beowulph fia, a rotherwoodi Cedric jobbágya”.*

A kanász mellett - mert Gurthnek ez volt a foglalkozása - az egyik leomlott druida kőemléken egy nála vagy tíz évvel fiatalabbnak látszó férfi ült. Ruházata, bár formájára a kanászéhoz hasonlított, jobb anyagból készült, és cifrább kidolgozású is volt. Élénk bíborszínűre festett köntösét különféle színű, kezdetleges mintájú ábrák díszítették. Zekéjére rövid köpeny borult, mely alig ért a combjáig. Ez a mocskos ruhadarab sötétvörös volt, bélése pedig rikító sárga. Hosszúságával ellentétben a köpeny bősége felülmúlt minden képzeletet; gazdája könnyedén átvethette egyik válláról a másikra, vagy kényelmesen beburkolódzhatott vele. Karjain vékony

ezüstabroncsokat viselt, nyakán pedig ezüstkarikát ezzel a felirattal: *„Wamba, Witless fia, a rotherwoodi Cedric szolgája”.*

Ez az ember ugyanolyan sarut hordott, mint Guth, avval a különbséggel, hogy bőrtekercs helyett kétféle lábszárvédőt viselt: az egyik piros volt, a másik sárga. Fején sapka díszelgett, amelyről körös-körül csengők lógtak le - körülbelül akkorák, mint a sólymokra aggatott csengettyűk. Valahányszor megmozdította fejét, a csengettyűk megszólaltak; és mivel egy pillanatig sem tudott nyugton maradni, a csilingelés egy pillanatra sem szűnt meg. A sapka peremét mereven elálló bőrpánt vette körül, amely - felül bevagdosott szélével - királyi koronához hasonlított. A föveg közepéről zsákszerű nyúlvány ereszkedett alá egyik válláig: olyan volt, mint egy ódivatú hálósapka vagy túró ömlesztésére szolgáló zacskó avagy a mai huszársapka bojtos vége. Erről is csengő lógott alá, amihez hozzájárult még az ember félig ravasz, félig eszelős arckifejezése: mindez arra vallott, hogy emberünk az udvari bolondok vagy házi bohócok sorába tartozik. Akkoriban minden gazdag úr tartott egy ilyen mókamestert a házában, hogy előzze a tétlen órák unalmát, ha már otthon kellett ülnie.

Éppen úgy, mint a társa, Wamba is tüszőt viselt az övére erősítve, de nem volt se kürtje, se kése; alighanem úgy vélekedtek róla, hogy azok közé tartozik, akiknek nem tanácsos éles szerszámot adni a kezükbe. Ehelyett fakarddal volt felszerelve, amilyennel Vitéz László hadakozik a mai bábszínházban.

Ennek a két embernek nemcsak a külseje ütött el erősen egymástól, hanem a tekintetük és a viselkedésük is. A disznókat őrző jobbágy komor és szomorú volt, fejét mélyen lecsüggesztette, mintha sorsába fásultan beletörődött volna. De vörös, gyulladt szeme időnként fellángolt, és elárulta, hogy átérzi elnyomott helyzetét, és lázadozik ellene. Ezzel szemben Wamba arcán - mint a bohócokén általában - bamba kíváncsiság tükröződött és örökös türelmetlenség, amely egy percre sem hagyta nyugodni. Viszont az is meglátszott rajta, hogy nagyon elégedett külsejével és hivatalával. A két ember angolszász nyelven beszélgetett. Említettük már, hogy az alsóbb néposztályok általában ezen a nyelven beszéltek, kivéve a normann katonákat és a hűbérurak háza népét. Ha megkísérelnők, hogy beszélgetésüket hűséges pontossággal visszaadjuk, a mai olvasó édeskeveset értene belőle, ezért inkább csak a lényegét tolmácsoljuk.

- Szent Withold átka csapjon ezekbe a büdös disznókba! - kiáltott fel Gurth, és fülsiketítő hangokat fakasztott kürtjéből. Így próbálta összeterelni szétszórt kondáját, mely harsány röfögéssel felelt a kürt recsegő szavára. Nem volt kedvük búcsút mondani a kövér tölgymakkból és bükkmakkból álló pazar lakomának, vonakodtak elszakadni a folyócska mocsaras partjától, ahol néhány közülük nyakig merült a jó meleg sárba, és kénye-kedve szerint hempergett benne, mit sem törődve őrzőjük nógatásával. - Szent Withold átka csapjon beléjük, de belém is! - folytatta a kondás. - Kutya legyen a nevem, ha a kétlábú farkas nem ragad el közülük néhányat, mielőtt beesteledik! Hé, Fangs! Fangs! - kiáltotta torkaszakadtából bozontos kutyájának, amely olyan volt, mint egy agár, egy szelindek és egy farkaskutya furcsa keveréke. Sántikálva loholt gazdája után, mintha segíteni akarna neki a makrancos disznók összeterelésében; de akár tudatlanság volt az oka, akár rosszindulat, annyi bizonyos, hogy a furcsa kutya inkább szétkergette, mintsem összeterelte őket, és csak növelte a bajt, amelyen segítenie kellett volna. - Az ördög bújjon abba az átkozott erdőfelügyelőbe, aki levágatta a kutyáink körmeit, hogy ne lehessen hasznukat venni az erdőben! Gyere, Wamba, segíts nekem, mutasd meg, hogy mégiscsak férfi vagy! Kerüld meg a dombot, hogy a hátuk mögé juss. Ha odajutsz mögéjük, úgy terelheted őket magad előtt, mint a legszelídebb bárányokat.

Ám Wamba meg se moccant ültő helyéből.

- Ha éppen tudni akarod - felelte -, most kértem tanácsot a lábaimtól ebben a dologban. Mindketten úgy vélekednek, hogy felségsértést követnék el magasztos személyem és királyi öltözékem ellen, ha begázolnék ebbe a latyakba. Így hát, kedves Gurth barátom, azt ajánlom neked, hogy hívd vissza kutyádat, és bízd a kondát sorsára. Ha véletlenül erre vonuló katonákkal találkoznak vagy vándor zarándokokkal avagy közönséges szegénylegényekkel - egyre megy! Mindenképpen az történik velük, hogy mielőtt felkel a nap, normannokká változnak, ami nagy kitüntetés, nem igaz?

- A disznók normannokká változnak? - visszhangozta Gurth. - Magyarázd ezt meg nekem, Wamba. Eszem tompa, és még dühös is vagyok. Semmi kedvem rejtvényeken törni a fejem.

- Hát jó - felelte Wamba. - Csak azt mondd meg nekem, hogy hívják ezeket a négylábú, röfögő állatokat? Mi a szász neve a disznónak?

- *Swine!* - kiáltott fel Gurth. - Mit kérdezed, ennyit még egy bolondnak is tudnia kell!

- No, várj csak! - mókázott Wamba. - De hogy hívják akkor, ha leszúrták, kétfelé hasították és felakasztották, fejjel lefelé, ahogy az árulókat szokták. Mi a neve akkor?

- *Pork* - felelte a kondás.

- No, látod! - mosolygott Wamba. - A disznóhús neve már *pork,* ez pedig francia eredetű normann szó. Vagyis amíg a disznó él, amíg egy szász rabszolga őrzi, és vesződik vele, addig szász neve van. De mihelyt alkalmassá válik arra, hogy a kastélyban felszolgálják lakomára, akkor már tüstént normann nevet kap, mert a ropogós disznósülthöz a szegény angolszásznak semmi köze. Érted már, Gurth barátom?

- Hát ami igaz, bizony igaz, még akkor is, ha egy bolond szájából halljuk.

- Mondhatok erre más példát is - folytatta Wamba rendületlenül. - Ökör koma, amíg csordában sétálgat, a szász *ox* névre hallgat, és nagyon megfelel neki. De rögtön franciás *beef* úrfivá változik, ha puhára főzve, finom mártáska kisasszony társaságában elfoglalja méltó helyét az asztalon.

- Szent Dunstanra mondom, ez egyszer igazat beszélsz! Tőlünk még a levegőt is sajnálják! Azt is csak azért hagyták meg nekünk, hogy dolgozni tudjunk rájuk. Minden kövér falat az ő asztalukra kerül. Lányaink őket szolgálják, fiaink érettük mennek a háborúba, és idegen földön pusztulnak el, családjuk meg védtelenül marad itt, kiszolgáltatva hódítói kényének-kedvének. Ritkaság ám az olyan úr, mint a mi gazdánk, Cedric, áldja meg az Isten! Vér a vérünkből, és igazi férfi, jóságos és bátor, sziklaszilárd. De neki is van gondja elég, különösen most, hogy Reginald Front-de-Boeuf, amint hallom, útban van errefelé, és személyesen akar körülnézni a leigázott tartományban. Cedricnek nehéz dolga lesz, ha nem görbíti meg a derekát. Hát ez mi? - kiáltott fel hirtelen. - Hé-hó! Jól van, Fangs! Mégiscsak összeterelted valamennyit, hát csak hajtsd tovább, derék kutya vagy!

- Gurth - mondta a bohóc komolyan -, látom, hogy egészen bambának tartasz, különben nem bíznál meg bennem ennyire! Micsoda könnyelműség, hogy meggondolatlan szavaiddal kezembe adod életedet? Ha besúgom Reginald Front-de-Boeufnek vagy Philip de Malvoisinnek, hogy a normannokat szidalmaztad, vége a te királyságodnak itt a disznók között! Felkötnek az első fára elrettentő például, hadd lássa mindenki, hogy jár az, aki lázadozni mer.

- Csak nem fogsz elárulni, te kutya?! - méltatlankodott Gurth. - Hiszen te ugrattál bele ebbe a beszélgetésbe!

- Elárulni? Téged? - felelte a bohóc. - Lehet, hogy egy okos ember ezt tenné, de egy bolondnak eszébe se jutna az ilyen ocsmányság! Nem akarok másnak a fején a magasba jutni. De csitt! Mintha lódobogást hallanék. Ki lehet az? - kérdezte, fülét hegyezve. Néhány pillanat múlva tisztán hallani egy lovascsapat közeledését.

- Ne törődj vele - felelte Gurth, és minden figyelmét a kondára fordította. A disznók most már ott loholtak előtte, és Gurth - kutyája segítségével - kényelmesen hajtotta őket a hosszú, sötétbe boruló ösvény felé.

- Igazad van, de mégis meg kell néznem a lovasokat - dünnyögte Wamba. - Talán Tündérországból jöttek, és Oberon királytól hoznak üzenetet.

- Vigyen el a manó! - kiáltott fel Gurth bosszúsan. - Ilyen butaságokat fecsegsz, amikor nyakunkon a zivatar! Figyeld csak, hogy dörög! Nem lehet már messzire. Olyan zápor lesz ebből, amilyet még nem láttál! Már kezdődik is - milyen kövér esőcseppek! Még ki se tört a szélvihar, de a tölgyek már nyögnek és sóhajtoznak, ágaik recsegnek-ropognak. Nevess ki, ha kedved tartja, de ez egyszer hallgass rám. Szedjük a lábunkat, és igyekezzünk fedél alá jutni, mielőtt utolér a fergeteg. Meglátod, micsoda éjszaka lesz!

Wamba belátta, hogy társának igaza van, és nem maradt le mellőle. Gurth felkapott egy nagy furkósbotot, amely ott hevert a fűben, és nagy léptekkel igyekezett előre, mind sebesebben kergetve röfögő csapatát.

MÁSODIK FEJEZET

Ott volt egy eszes, elmés szerzetes,
Derék lovas, gyakran szerelmetes,
Férfias férfi, priornak való,
Istállójában sok jóvérű ló;
Hallhatták mindenütt, ha lóra ült:
Sarkantyúja pengett, míg szél fütyült,
Mint templomcsengő, az érc úgy dalolt,
Hol ez úr a klastrom lakója volt.

Chaucer: Canterbury mesék

A lovasok közeledő lármája annyira fokozta Wamba kíváncsiságát, hogy minduntalan hátranézett. Gurth hiába nógatta és szidta, Wamba meg-megállt, és mindenféle ürüggyel hátramaradt. Hol a mogyoróbokorról szedegette a még éretlen gyümölcsöt, hol meg egy parasztlányt bámult meg tetőtől talpig, aki útjukat keresztezte. Így aztán nem csoda, hogy a lovasok csakhamar utolérték őket.

Összesen tízen voltak, tíz férfi. Az a kettő, aki elöl lovagolt, tekintélyes embernek látszott, a többi meg csatlósféle volt. A két úr közül az egyikről nem volt nehéz megállapítani, hogy kicsoda-micsoda. Nyilván magas rangú papi személy volt, a cisztercita barátok öltözékét viselte, csak éppen hogy az ő ruhája sokkal finomabb anyagból készült, mint amilyet a rend szabályzata megenged. A legjobb flandriai posztóból varrt csuklyás köpenye bő, de szépen elrendezett redőkben omlott délceg, bár túlságosan jól táplált alakjára. Arcán nem volt semmi aszkétaszerűség, mint ahogy öltözéke sem vallott arra, mintha megvetné a világi pompát. Arcvonásai talán csinosak és vonzóak lettek volna, ha szemöldökének boltozata alatt nem lappang az a sunyi, sóvár pillantás, amely elárulta, hogy nagyon is kedveli a földi örömöket. De el tudta leplezni ezt, s pályáján megtanulta, hogyan kell uralkodnia arca minden rezdülésén. Természetes arckifejezése olyan volt, mint a víg társaságot szerető, jó kedélyű embereké, de bármely pillanatban fel tudta ölteni az ünnepélyes komolyság maszkját. Fittyet hányva a rend szabályainak, a pápa és a zsinatok rendeleteinek, köpenyének ujjait drága prémmel béleltette és szegette körül, nyakában pedig a köpenyt aranycsat fogta össze. Ez a kifinomultan díszes és mégis egyszerű - a rend szabályainak megfelelő és mégis hivalkodó - öltözék olyan volt, mint egy mai *quaker*[4] szépség ruhája, aki látszólag ragaszkodik vallása hagyományaihoz és puritán egyszerűségéhez, de ruhája tökéletes szabásával és kelméje finomságával mégis kielégíti kacér hajlamait, és legalább így ízleli meg a hiúság földi örömeit.

A kiváló egyházi férfiú jól táplált öszvéren poroszkált. Az öszvér szerszámát pazarul feldíszítették, és kantárját - az akkori divat szerint - teleaggatták apró ezüstcsengőkkel. Gazdája nem úgy ült a nyeregben, mint egy esetlen kolostori cellalakó, hanem fesztelenül és könnyedén, a gyakorlott lovas nyugodt biztonságával. Meglátszott rajta, hogy csak hosszabb utazások alkalmából éri be egy öszvérrel, bármilyen ápolt és díszes legyen is, bármilyen kényelmes járásra szoktatták. Nem, ez a délceg barát különb paripán szokott nyargalni.

[4] A quaker (ejtsd: kvéker) mozgalom vallási irányzat volt Angliában; tagjai igen egyszerű ruházatukkal tüntettek vallási hovatartozásuk mellett

Kíséretének egyik tagja, egy világi barát, csodaszép spanyol paripát vezetett utána. Ezeket a telivér hátaslovakat Andalúziából hozták be abban az időben nagy gonddal, fáradsággal a kereskedők a gazdag, előkelő urak számára. A pompás paripa nyergét és szerszámját majdnem földig érő takaró borította. A finom lópokrócot dúsan kihímezték püspöksüvegekkel, keresztekkel és egyéb egyházi jelvényekkel. Egy másik világi barát teherhordó öszvért vezetett, mely a magas rangú egyházi férfiú útipoggyászát vitte. A csapat végén két, ugyancsak cisztercita rendű, de alacsonyabb rangú szerzetes lovagolt. Vidáman, nevetgélve beszélgettek, nem sokat törődtek a többiekkel.

Az egyházi méltóság mellett lovagló férfi negyvenéves lehetett, vagy valamivel idősebb is. Magas termetű, szikár, izmos atlétaalak - a sok testgyakorlat mintha leszedte volna róla az emberi alkat minden lágyabb részét, nem hagyva rajta mást, csak kemény izmokat és szívós inakat; ezeket megedzette már ezernyi fáradalom, és ezért sohasem riadtak vissza attól, hogy újabb erőpróbára vállalkozzanak. Fejét prémmel szegett bíborvörös föveg fedte - az a fajta, amelyet a franciák *mortier*-nek neveznek, mert fordított mozsárhoz hasonlított. Az atléta-termetű férfi arca olyan volt, hogy tiszteletet, sőt félelmet keltett abban, aki először látta. Erős, éles és kemény arcvonásait feketére perzselte a trópusi nap. Ez az arc rendszerint nyugodt volt, de még akkor is veszedelmesnek tűnt fel. Érezni lehetett, hogy nyugalma csak pillanatnyi szélcsend a szenvedélyek tombolása után; homlokán a kiduzzadó erek, felső ajkán a sűrű fekete bajusz remegése mintha csak arra figyelmeztetett volna, hogy a vihar minden pillanatban újra kitörhet. Éles, átható fekete szemének pillantása arról mesélt, hogy életében legyőzött minden veszélyt, elsöpört útjából minden akadályt; mintha alig várta volna, hogy valaki vagy valami ismét szembeszegüljön akaratával - gyönyör lesz megmutatni erejét, bátorságát, könyörtelen elszántságát! Homlokán a mély sebforradás még zordabbá tette haragos arcát és szemének vészjósló tekintetét; egyik szeme megsérült ugyanattól a vágástól, melynek nyomát homlokán viselte; látása nem szenvedett csorbát, de olyan benyomást keltett, mintha kancsalítana.

Ruházata hasonlított az öszvéren ülő társa öltözékéhez; ő is hosszú szerzetesköpenyt viselt, de bíborvörös színe elárulta, hogy viselője nem tartozik a négy közismert szerzetesrend egyikéhez sem. A köpeny jobb vállán fehér posztóból kivágott, különös alakú kereszt volt látható. Egyébként a szerzetesköpeny olyasmit takart, ami első pillanatban kissé szokatlannak tűnt egy baráton: láncszemekből font, hosszú ujjú páncélinget és ugyanolyan kesztyűt. De ne gondoljuk, hogy rettentő kényelmetlen viselet volt; olyan művészettel tudták összeállítani, hogy hajlékonyságban felvehette a versenyt a szövőszéken készült puha gyapjúkelmével is. Combjait, amennyire köpenye libbenésénél látni lehetett, szintén fonott páncél fedte. Térdét és lábát egymásba illesztett, vékony és hajlékony acélpikkelyek védték. Ezt a felszerelést páncélharisnya egészítette ki, amely a térdtől a bokáig ért, és a lábszár tökéletes védelmét szolgálta. Ami pedig a támadás fegyvereit illeti, ezekből csak egyet viselt: hosszú, kétélű tőrt, amelyet övébe tűzött.

Nem öszvéren nyargalt, mint a társa, hanem erős hátaslovon. Harci ménje is volt, de meg akarta kímélni. A mént a csapat végében egy csatlós vezette, teljes pompájában, acéllemezekből készült páncéllal a fején. A mén fejpáncéljának közepéből rövid, hegyes szarv meredt előre. A nyereg egyik oldalán metszett és berakott díszítésekkel dúsan kivert rövid damaszkuszi csatabárd függött. A másik oldalon tollbokrétás és páncélrostélyos sisak, valamint hosszú, kétkezes kard, amilyet abban a korban a lovagok magukkal vittek a csatába. Egy másik csatlós gazdájának a lándzsáját emelte a magasba. A lándzsa végén kis zászlócska lobogott, közepén ugyanolyan formájú kereszttel, mint az, amely a lovag köpenyének vállát díszítette. A csatlós még egy kis, háromszögletes pajzsot is vitt - fent elég széles volt ahhoz,

hogy megvédje a lovag mellét, de lefelé keskenyedett, és hegyesen végződött. Bíborszínű posztó vonta be a pajzsot, eltakarva a rávésett jelmondatot.

A két csatlós nyomában két kísérő haladt. Sötét arcuk, fehér turbánjuk, öltözékük keleti stílusa elárulta, hogy valami távoli, napkeleti ország szülöttei. A fegyveres lovag külseje éppen olyan vad és idegenszerű volt, mint a kísérőié. Csatlósain pompás ruha ékeskedett, de keleti kísérői is meg voltak rakva ékszerekkel; nyakukon ezüstkarika, fekete bokájukon és csuklójukon ugyanebből a drága fémből készült abroncsok; egyébként karjuk könyöktől lefelé és lábuk térdtől bokáig meztelen volt. Hímzett selyemruhájuk gazdájuk rangját és gazdagságát hirdette, de ugyanakkor feltűnően elütött a lovag öltözékének katonás egyszerűségétől. A kísérők görbe kardot viseltek, melynek hüvelyét és markolatát arannyal díszítették. Fegyverzetüket hozzáillő, de jóval drágább művű török tőr egészítette ki. Minden csatlós egy kötegnyi hajítódárdát is vitt nyeregkápáján; ezeket a körülbelül négy láb hosszú, acélhegyű hajítófegyvereket a szaracénok nagyon kedvelték; ennek emlékét őrzi az *el dzserrid* nevű harci játék, amely még ma is dívik a keleti országokban.

A kísérők lovai is furcsák és idegenszerűek voltak: szaracén lovak, tehát arab vérűek. Finom, karcsú lábaik, vékony csuklójuk, ritkás sörényük, könnyű, ruganyos járásuk nagyon elütött a vaskos, nehéz lovaktól, amelyeket Flandriában és Normandiában tenyésztettek páncélos lovagok részére abban a korban, amikor nehéz felszereléssel indultak harcba. Ezek a lovak a keleti mének mellett úgy hatottak, mint az árnyképek mellett a durva valóság.

Ez a különös csapat nemcsak Wamba kíváncsiságát keltette fel, de még jóval egykedvűbb társáét is. A szerzetest tüstént megismerte, hiszen a jorvaulxi apátság priorját az egész környék ismerte. Tudták róla, hogy szereti a vadászatot, a lakomákat és - ha a hír nem hazudik - egyéb világi örömöket is, amelyek még kevésbé férnek össze szerzetesi fogadalmával.

Ám abban az időben az emberek olyan kevés jót vártak a papság viselkedésétől - akár szerzetesekről, akár világi papokról volt szó -, hogy Aymer prior még elég jó hírnévnek örvendett apátsága környékén. Fesztelen modora, jó kedélye és a könnyedség, amellyel híveit feloldozta a kisebb vétkek alól: mindez közkedveltté tette a nemesség és nagybirtokosok körében. Minthogy előkelő normann családból származott, számos földbirtokoshoz rokoni kapcsolatok fűzték. Különösen a hölgyek hajlottak arra, hogy szemet hunyjanak egy ilyen férfi laza erkölcsei fölött. Hiszen a perjel nem is tagadta, hogy a női nem lelkes hódolója, azonkívül sok tekintetben alkalmas volt arra, hogy eloszlassa azt a nyomasztó unalmat, mely a régi hűbéri kastélyok termeire és szobáira nehezedett.

A prior mohón belevetette magát a szabadtéri játékokba és sportokba; neki voltak a legjobban idomított sólymai és legfürgébb agarai az egész tartományban. Mindez nagyon népszerűvé tette a nemesi ifjúság szemében. Ami pedig az öregeket illeti, megnyerésükre más eszközökhöz folyamodott - olyan szerephez, amelyet szükség esetén nagy méltósággal tudott megjátszani. Volt egy kis jártassága a könyvek világában, és ezt a felületes tudását jól tudta kamatoztatni. Csekély műveltsége elég volt ahhoz, hogy tiszteletet ébresszen azokban, akik még nála is kevesebbet tudtak. Ugyanezt érte el álszenteskedésével is; képmutató komolysággal beszélt az egyház és a papság jelentőségéről, végül még róla is elhitték, hogy erényes.

Még az egyszerű nép is, mely éles szemmel figyeli és bírálja urai viselkedését, elnéző volt Aymer prior léhaságával szemben. A prior bőkezű volt, és az adakozás, mint tudjuk, sok bűnre borít takarót, ha nem is olyan értelemben, ahogy a szentírás beszél róla. A prior szabadon rendelkezett kolostora busás jövedelmének legnagyobb részével. Ez lehetővé tette számára, hogy költséges kedvteléseit fedezze, de még arra is jutott belőle, hogy bőkezűen segélyezze a környék szegény parasztjait. Gyakran enyhített az elnyomottak gondjain és

bajain. Így aztán nyugodtan átengedhette magát a vadászat, a lakmározás vagy poharazgatás örömeinek. Ha meglátták, amint hajnalban oson be az apátság hátsó ajtaján, vagy késő éjjel siet haza valami találkozóról, a parasztok mosolyogva a vállukat vonogatták. Megbocsátották kis ballépéseit, és arra gondoltak, hogy sok más pap is elkövet ilyesmit, de nem rendelkezik olyan jó tulajdonságokkal, mint a prior. Így ismerte a mi két szász jobbágyunk is Aymer priort és jellemét.

Esetlen meghajlással köszöntötték, a prior pedig félig latin, félig normann szavakkal viszonozta köszöntésüket.

- *Benedicite, mes filz.* Áldassék az Úr neve, gyermekeim.

Maga a prior fel se tűnt volna a két jobbágynak, de annál inkább megbámulták társát és kísérőit. Izgatottságukban alig hallották a prior szavait, amikor megkérdezte tőlük, nem ismernek-e valami helyet a közelben, ahol szállást kaphatnának éjszakára. Oda se figyeltek, csak tátott szájjal nézték a félig papos, félig katonás, fekete bőrű idegent és keleti kísérői különös ruháját, különös fegyvereit. Némaságukhoz hozzájárult az is, hogy a nyelv, amelyen a papi áldás, majd utána a kérdés elhangzott, nem volt kedves a szász parasztok fülének, noha félig-meddig megértették.

- Azt kérdeztem, gyermekeim - mondta a prior jóval hangosabban és most már *lingua franca*hoz folyamodva, vagyis ahhoz a kevert nyelvhez, amelyen a normannok és a szászok egymással érintkezni szoktak -, lakik-e itt a közelben valami derék ember, aki Isten iránt érzett szeretetből és az anyaszentegyház iránt érzett tiszteletből hajlandó volna vacsorát és éjjeli szállást adni az egyház két legalázatosabb szolgájának és kíséretének.

Úgy látta jónak, hogy kedveskedve beszéljen ezekkel az egyszerű emberekkel. De öntudatos, tiszteletet követelő hangja megcáfolta szavai szerénységét.

„Az anyaszentegyház két legalázatosabb szolgája! - dünnyögte magában Wamba. Ha bolond volt is, óvakodott attól, hogy gúnyos megjegyzését más is meghallja. - Szeretném látni, milyenek akkor az udvarbírái, pincemesterei és más magasabb rangú szolgái!”

Miután gondolatban ilyen megjegyzést fűzött a prior szavaihoz, felpillantott, és a feltett kérdésre így válaszolt:

- Ha a tisztelendő atyák szeretik a vidám asztalt és a puha ágyat, néhány mérföldnyi lovaglással eljuthatnak a brinxworthi apátságba, ahol bizonyára olyan fogadtatásban lesz részük, mely rangjukat megilleti. Viszont ha inkább vezekléssel óhajtják az estét eltölteni, álljanak meg ott szemben, azon az erdei tisztáson. Onnan egyenes ösvény visz a copmanhursti remetelakba, ahol egy jámbor remete tanyázik, aki szívesen megosztja ilyen vendégekkel kunyhója fedelét és imái üdvösségét.

De a prior fejét rázta mindkét indítványra.

- Derék barátom - mondta -, ha csengőid csilingelése nem szédítette volna meg elmédet, magad is tudnád, hogy: *clericus clericum non decimat* - vagyis mi, egyháziak, nem szeretjük kimeríteni egymás vendégszeretetét. Inkább a világiakat vesszük igénybe, és így alkalmat adunk nekik arra, hogy Istent szolgálják, amidőn felkent papjait megbecsülik és megsegítik.

- Az már igaz - felelte Wamba -, hogy én csak egy közönséges szamár vagyok, és mégis jogom van olyan csengőket viselni, mint tisztelendő atyám öszvérének. Mégis amondó vagyok, hogy minden szentnek maga felé hajlik a keze. Ezt bizonyára az egyház szolgái is tudják, így hát...

- Elég a szemtelenségből, fickó! - vágott Wamba szavába a fegyveres lovas éles, szigorú hangon. - Azt mondd meg, ha tudod, merre visz az út a... hogy is hívják azt a franklint, Aymer prior?

- Cedric a neve - felelte a prior -, Cedric, a szász. Mondd csak, jóember, közel vagyunk már a házához? Meg tudod mutatni az utat?

- Az utat bajos lesz megtalálni - szólalt meg Gurth, aki eddig hallgatott. - Különben is Cedric már alszik, ő és háza népe korán szokott nyugovóra térni.

- Fickó, fogd be a szád! - rivallt rá a lovag. - Ha lefeküdtek, majd fölkelnek, és kiszolgálnak minket! Boldogok lesznek, hogy vendégül láthatnak olyan utasokat, mint mi vagyunk! Nem fogunk könyörögni azért, amit jogunk van megkövetelni!

- Most már igazán nem tudom, megtegyem-e - dünnyögte mogorván Gurth. - Vezessek el a gazdám házába olyan embereket, akik így követelődznek? Követelni merik a vendéglátást, amit más még kérni is alig mer! Jognak tekintik, amit más kegynek tekint!

- Még feleselni mersz velem, gaz szolga! - kiáltott fel a lovag, és sarkantyújával arra kényszerítette lovát, hogy megforduljon az ösvényen. Közben felemelte lovaglópálcáját, amelyet kezében tartott, hogy megfenyítse vele azt a szemtelen parasztot.

Gurth vad, dühös pillantást vetett rá, és alig tudta fékezni heves mozdulatát, amellyel kése nyeléhez kapott. Szerencsére a prior is közbelépett, öszvérével a lovag és a kondás közé furakodott, hogy megakadályozza a készülő erőszakosságot.

- Az isten szerelmére, Brian testvér, ne feledkezz meg magadról! Azt hiszed, a Szentföldön vagy, ahol pogány törököket meg hitetlen szaracénokat kell ráncba szedni? Mi, ennek a szigetnek a lakói, nem szeretjük a korbácsot, csak az anyaszentegyháztól tűrjük el, mert tudjuk, hogy azokat bünteti a legszigorúbban, akiket a legjobban szeret. Mondd csak, fiam - fordult Wambához, és egy kis ezüst pénzdarabot adott neki szavai megerősítésére -, merre kell menni a szász Cedric házához? Lehetetlen, hogy ne ismerd az utat, és kötelességed megmutatni a vándornak, még akkor is, ha nem olyan jámbor, mint mi vagyunk.

- Istenuccse, szent atyám - felelte a bohóc -, főtisztelendő társad szaracén feje annyira megzavarta az enyémet, hogy rémületemben elfelejtettem az utat. Magam sem tudom, ma este hogyan találok haza!

- Csitt, csitt! - mondta az apát. - Meg tudod te mutatni az utat, ha akarod. Ne felejtsd el, hogy ez a tisztelendő testvér egész életét hadakozásban töltötte, a szaracénok ellen küzdött a Szentsír visszafoglalásáért. Talán már hallottál a templomosok rendjéről[5] - ő is hozzájuk tartozik, félig szerzetes, félig vitéz.

- Hát ha csak félig szerzetes - szólt a bohóc -, mért bánik egészen embertelenül azokkal, akik útjába akadnak, még ha nem is sietnek válaszolni olyan kérdésekre, amelyekhez semmi közük?

- Nagyon szellemes vagy - bólintott az apát. - Nem bánom, megbocsátom a tréfáidat, de csak azzal a feltétellel, hogy tüstént megmutatod nekem az utat Cedric házába.

---

[5] A templomosok vagy templáriusok egyházi lovagrendje eredetileg kegyes feladatok elvégzésére, zarándokok védelmére alakult Jeruzsálemben, Sion Templomának közelében, ahonnan nevét kapta. Idővel a rend meggazdagodott, és teljesen elzüllött, amint Scott a regény végén bemutatja

- Jól van - mondta Wamba. - Akkor haladjanak csak tovább ezen az ösvényen, amíg nem jutnak el egy süppedt kereszthez, amely alig egyrőfnyire áll csak ki a földből. Ott forduljanak balra. Vigyázzanak ám, mert a keresztnél négy ösvény találkozik. Remélem, fedél alá jutnak, még mielőtt kitör a vihar!

Az apát megköszönte az útbaigazítást. A lovasok megsarkantyúzták lovaikat, és folytatták útjukat. Igyekezetük elárulta, hogy csakugyan nagyon szeretnék elérni éjjeli szállásukat, még mielőtt nyakukba szakad a vihar. Amikor a lovak patáinak dobogása elhalt, Gurth a bohóchoz fordult.

- Ha megfogadják bölcs tanácsodat - mondta neki -, a tisztelendő atyák aligha jutnak el Rotherwoodba ma éjszaka.

- Magam sem hiszem - felelte Wamba vigyorogva. - De ha szerencséjük van, eljuthatnak Sheffieldbe, és az is jó hely nekik. Nem vagyok éppen vadász, de annyit én is tudok, hogy nem szabad megmutatni az agárnak, hol bujkál a szarvas, ha nem akarjuk, hogy hajszolja.

- Igazad van - vélte Gurth. - Baj lenne abból, ha Aymer megpillantaná Lady Rowenát, és még nagyobb baj, ha Cedric hajba kapna azzal a szerzeteslovaggal. Márpedig ez kikerülhetetlen, ha találkoznak. Mi viselkedjünk úgy, ahogy jó szolgákhoz illik: a szemünket és a fülünket tartsuk nyitva, a szánkat csukva!

No de térjünk vissza lovasainkhoz, akik hamarosan maguk mögött hagyták a két jobbágyot, és a következő beszélgetést folytatták normann-francia nyelven (ez volt ugyanis a felsőbb osztálybeliek megszokott nyelve, és ritkaságszámba ment az olyan úrféle, aki még mindig büszke volt szász származására, és kérkedni mert vele.)

- Mit jelentsen az, hogy ezek a fickók olyan szemtelenül mertek beszélni velünk? - mondta a templárius a cisztercitának. - És mért akadályoztad meg, hogy megfenyítsem őket?

- Valóban, Brian testvér - felelte a prior -, ami az egyik fickót illeti, nem tudom rossz néven venni egy bolondtól, hogy bolondságot beszél. A másik pedig azok közé a rakoncátlan, vad fickók közé tartozik, akikről már több ízben mesélgettem neked; a leigázott szászok ivadékai közt akadnak még olyanok, akik minden alkalmat megragadnak, hogy kimutassák, mennyire gyűlölik hódítóikat.

- Megtanítanám én tisztességtudásra ezzel az ostorral, ni! - jegyezte meg Brian. - Megszoktam én, hogyan kell bánni nyakas fickókkal! Odin isten sem lehetett vadabb és félelmetesebb, mint a mi török foglyaink odaát. De két hónap az én házamban, az én rabszolga-felügyelőm keze alatt elég volt ahhoz, hogy olyan szelídek legyenek, mint a bárány, és alázatosan lessék gazdájuk minden kívánságát. De óvakodj, uram, attól, hogy tőr vagy méreg kerüljön a kezük ügyébe, mert ellened használják fel az első kedvező alkalommal.

- Igen, igen - bólintott Aymer prior -, minden országnak megvannak a maga szokásai, megvan a maga divatja. Egyébként hiába verted volna azt a fickót akár félholtra is, nem mutatta volna meg az utat gazdája házába. Legfeljebb azt érted volna el vele, hogy ok legyen az összetűzésre közted és Cedric közt, ha végül mégis odatalálsz. Ne felejtsd el, amit mondtam neked: ez a gazdag franklin büszke, vad, haragos és féltékeny, dacol a nemességgel, de még a szomszédaival, Reginald Front-de-Boeuf és Philip de Malvoisin urakkal is, pedig azokkal nem tanácsos ujjat húzni. Elszántan síkraszáll fajtája jogaiért, és büszkén emlegeti, hogy egyenes leszármazottja Herewardnak[6], a Heptarchia[7] híres vitézének, akinek nem volt párja a hét fejedelem-

[6] Hereward Hódító Vilmos elleni felkeléséről vált híressé

ségben - Essexben, Sussexben, Wessexben, Northumbriában, Merciában, Kentben és Kelet-Angliában. Ezzel kérkedik, míg mások igyekeznek eltitkolni angolszász származásukat, nehogy nekik is viselniük kelljen a legyőzöttekre kirótt terheket, és nekik is az legyen a sorsuk: *vae victis* - jaj a legyőzötteknek! Cedric mintha csak örömét lelné ebben, országszerte azért nevezik így: Cedric, a szász.

- Prior - mondta a templárius -, te nagy nőbarát vagy, értője az asszonyi szépségnek, igazi trubadúr! Te kész vagy minden áldozatra a szerelem kedvéért. De én másféle ember vagyok. Én azt mondom, ennek a Rowenának tündérszépnek kell lennie, hogy a kedvéért türtőztessem magam, és barátságos legyek egy olyan lázadó fickóhoz, mint az apja, Cedric!

- Cedric nem az apja, csak távoli rokona - felelte a prior. - Cedric is büszke az őseire, de Rowena még nála is előkelőbb családból származik. De gyámja a lánynak, bár azt hiszem, önmaga nevezte ki magát gyámjának. Akármint legyen is, annyi bizonyos, hogy gyámleánya éppen olyan drága neki, mintha édesgyermeke volna. Ami a lány szépségét illeti, erről alkalmad lesz személyesen meggyőződni. Ha bársonyos, hamvas arca, kék szemének büszke és mégis szelíd tekintete nem elég igéző ahhoz, hogy elfeledtesse veled Palesztina ébenhajú leányait, sőt az öreg Mahomed paradicsomának hurijait is - akkor pogány legyen a nevem, és ne tartson senki egyházam hű fiának!

- De nem felejtetted el, mibe fogadtunk arra az esetre, ha ez a híres szépség... megméretik és könnyűnek találtatik?

- Nem, nem, tudom... arany nyakláncomba fogadtam, tíz átalag borba Khiosz szigetéről! Már hozhatod is azt a tíz hordócskát! Olyan biztosan az enyém, mintha már ott volna a kolostor pincéjében, az öreg Dennis felügyelete alatt.

- Az én szavamtól függ! - felelte a templárius. - Csak akkor tartozom fizetni, ha magam is elismerem, hogy ilyen szép leányt nem láttam még tavaly pünkösd óta. Így szól a fogadás, nem? Én meg azt mondom, hogy búcsúzzál az aranyláncodtól, prior! Én viselem majd Ashby de la-Zouchban, a lovagi tornán.

- Nyerd meg becsülettel, és viseld, ahol akarod - mondta a prior. - Én bízom lovagi és papi szavadban, hogy azt fogod majd mondani, amit gondolsz. De addig is fogadd meg tanácsomat. Kérlek, uralkodj nyelveden, és légy udvariasabb, mint ahogy pogány foglyaid és keleti rabszolgáid között megszoktad. A szász Cedric, ha megsértődik - márpedig nagyon könnyen megsértődik -, nem nézi azt sem, hogy te lovag vagy, sem azt, hogy én prior vagyok, hanem kirak minket a házából, és szent mivoltunkkal mit sem törődve, kikerget a szabad ég alá, még akkor is, ha éjfél van. És vigyázz, hogyan nézel Rowenára, akit féltékenyen őriz, mint a szeme világát. Ha ebben a tekintetben valami gyanút fog, elveszett ember vagy. Azt mondják, hogy egyetlen fiát is száműzte házából, mert szerelmes pillantást mert vetni a szépséges tündérre, akit - úgy látszik - csak messziről szabad imádni. Csak úgy szabad gondolni rá, mint a Boldogságos Szűzre, akinek oltára elé járulunk.

- Jól van, eleget beszéltél - felelte a templomos lovag. - Nem bánom, egy éjszakára fékezem magam, és olyan szende leszek, mint egy ártatlan kislány. De ne félj attól, hogy erőszakkal kihajít minket. Ettől a szégyentől mindenképpen megóvnak a kísérőim, Hamet és Abdalla. Nyugodt lehetsz, elég erősek vagyunk ahhoz, hogy biztosítsuk a szállásunkat.

---

[7] Ezzel a görög eredetű szóval a hét angolszász királyság korát jelölik az angol történelemben, 449-től 828-ig

- Nem szabad, hogy arra kerüljön a sor - felelte a prior. - De lám, itt van az a földbe süppedt kereszt, amelyről az a bolond beszélt. De az éjszaka olyan sötét, hogy meg se lehet különböztetni az ösvényeket. Azt hiszem, úgy mondta, hogy balra térjünk.

- Jobbra - vitatkozott Brian -, határozottan emlékszem, hogy ezt mondta.

- Én meg biztos vagyok benne, hogy balra. Emlékszem, hogy a fakardjával erre mutatott.

Ahogy ez ilyenkor lenni szokott, mindegyik makacsul ragaszkodott a maga igazához. Megkérdezték a kísérőket, de azok nem voltak elég közel Wambához, amikor megadta az irányt. Végül Brian észrevett valamit, ami eddig elkerülte figyelmét a sötétben.

- Nézd csak, itt fekszik valaki! Vagy alszik, vagy meghalt, de ott hever a kereszt tövében. Piszkáld csak meg, Hugó, a lándzsád hegyével.

Mihelyt ez megtörtént, a földön heverő alak felpattant, és jó francia nyelven felkiáltott:

- Nem tudom, ki vagy, de neveletlenség így megzavarni valakit gondolataiban!

- Nem akarunk zavarni - felelte a prior -, csak arra kérünk, mutasd meg az utat Rotherwoodba, a szász Cedric otthonába.

- Magam is oda készülök - felelte az idegen -, és ha lenne egy lovam, elvezetnélek benneteket, mert az út nagyon tekervényes, de szerencsére én jól ismerem.

- Kapsz lovat, jutalmat is, no meg hálás köszönetet - mondta a prior -, csak vezess minket oda biztonságban.

Megparancsolta egyik kísérőjének, hogy üljön fel vezeték lovára, azt pedig, amelyen idáig nyargalt, adja át az idegennek.

Vezetőjük éppen az ellenkező irányba indult, mint amelyet Wamba ajánlott nekik, hogy félrevezesse őket. Az ösvény még mélyebben behatolt az erdőbe, átvágott több patakon, amelyeket elég veszélyes volt megközelíteni, mert olyan ingoványos partok övezték. Ám az idegen mintha ösztönösen megérezte volna, merre lehet biztonságosan lépkedni. Figyelmesen nézegetett maga elé, és óvatosan kalauzolta társait a bozótban, amely mind szövevényesebbé vált. A vezető hirtelen az ösvény végébe mutatott, ahol egy nagy, alacsony, szabálytalan alakú házat lehetett látni.

- Az ott Rotherwood, a szász Cedric otthona.

Aymer nagyon megörült ennek a bejelentésnek. Idegei nem voltak a legerősebbek, és megviselték az éjszakai út fáradalmai. Izgatottságában eddig nem volt kedve kérdéseket intézni kalauzukhoz. Ám most, hogy az éjjeli szállás közelében végre biztonságban érezte magát, kíváncsisága ösztökélésére megkérdezte az idegent, hogy kicsoda, és mit keres ezen a környéken.

- Zarándok vagyok, pálmaággal tértem vissza a Szentföldről - hangzott a válasz.

- Helyesebb lett volna, ha ott maradsz, és harcolsz a Szentsír visszafoglalásáért - mondta a templomos.

- Ez igaz, tisztelendő lovag úr - felelte a zarándok, akinek szemében egy templomos, úgy látszik, egészen megszokott jelenség volt. - De ha azok is, akiket fogadalmuk köt a szent város visszahódítására, ilyen messze elcsavarognak kötelességük színterétől, nem szabad csodálkozni azon, hogy egy magamfajta békés paraszt kevés kedvet érez végrehajtani azt a feladatot, amelyet ők is cserbenhagytak.

A templomosnak már ajkára tolult az indulatos válasz, de a prior közbevágott, és csodálkozását fejezte ki, hogy vezetőjük a hosszú távollét után még mindig oly jól ismeri az erdő zegzugos ösvényeit.

- Itt születtem, ezen a vidéken - felelte a vezető, és ahogy ezt kimondta, már ott is álltak Cedric háza előtt. Szabálytalan alakú, alacsony épület volt ez, amely több udvart zárt magába, és nagy területet foglalt el. A ház terjedelme arra vallott, hogy gazdája vagyonos ember, bár otthona egyébként cseppet sem hasonlított azokhoz a magas, tornyos, bástyákkal megerősített épületekhez, amelyekben a normann főnemesek fészkeltek. Ezeknek az épületeknek a stílusa elterjedt egész Angliában, és jellegzetessé vált.

Ám Rotherwood sem maradt teljesen védtelenül. Abban a zavaros korszakban az erődítés hiánya azzal a kockázattal járt, hogy a házat éjszaka felgyújtják és kirabolják. Ezért az egész épületet mély árok vette körül, melybe bevezették a közeli folyó vizét. Az árok külső és belső partján kettős palánk húzódott, amelyet a szomszédos erdőből vágott, kihegyezett végű karókból építettek. A külső palánk nyugati oldalán kaput vágtak, ahonnan felvonóhídon át lehetett a belső kerítés kapujához jutni. Mindkét kaput a palánk óvatos előrelátással épített kiszögellései védelmezték. Innen szükség esetén íjászok és parittyások oldalba kaphatták a támadókat.

A kapu előtt a templomos harsányan megfújta kürtjét, mert az eső, amely már régóta fenyegetett, most már valóban zuhogni kezdett.

HARMADIK FEJEZET

Baljós segítség: partról, hol dörög
A Germán-tenger: izmosan, virágzón
A szászok jöttek, szőkék, kék szeműek.

Thomson: Szabadság

A nagy teremben minden készen állt szász Cedric estebédjének felszolgálására. A terem méretei aránytalanok voltak - magassága nem volt elegendő óriási hosszúságához és szélességéhez képest. Közepén hosszú tölgyfa asztal állt, amelyet az erdőben kivágott, nyersen megmunkált fatörzsekből róttak össze; keveset törődtek azzal, hogy simára csiszolják. A mennyezet mestergerendából és kisebb gerendákból állt; a termet csupán ez az ácsolat és fölötte a zsúpfedél választotta el az égtől. A terem mindkét végébe hatalmas tűzhelyeket raktak, de a kémények olyan kezdetlegesek voltak, hogy legalább annyi füst hatolt a terembe, mint amennyi a kéményeken át megfelelő utat talált kifelé. Az állandó pára, amely így keletkezett, átitatta az alacsony terem minden gerendáját, fekete koromréteg is rakódott rájuk. A falakon a harc és a vadászat eszközei függtek. Minden sarokból szárnyas ajtók nyíltak a tágas épület egyéb részeibe.

A kastély többi szobáját is a szász korszak nyers egyszerűsége jellemezte: Cedric azzal büszkélkedett, hogy ennek az egyszerűségnek a megóvására törekszik. A padló mészkővel kevert földből készült, amelyet keményre döngöltek - ilyen padolatot látni ma is csűrökben és hombárokban.

A nagy terem hosszának körülbelül negyedrészében a padló egy lépcsőfokkal magasabb volt; ezt az emelvényt a család tekintélyesebb tagjainak és az előkelőbb látogatóknak tartották fenn. Dús bíborterítővel borított asztalt állítottak fel keresztbe az emelvényre; ennek az asztalnak a közepéhez csatlakozott egy hosszabb és alacsonyabb asztal, amely elnyúlt a terem végéig - itt étkeztek a szolgák és a ház alsóbbrendű népe. Az egész egy nagy T betűhöz hasonlított. Oxford és Cambridge[8] ódon kollégiumaiban még ma is látni ilyen régi ebédlőasztalokat, amelyeknek elrendezése hasonló elveket követ. Az emelvényen tölgyfából faragott nehéz padok és székek álltak. A székek és a magasabb asztal felett posztóból készült mennyezetet feszítettek ki, amely bizonyos mértékben megvédte a díszhelyen ülőket az időjárás viszontagságaitól, különösen az esőtől, hiszen a rosszul illeszkedő tetőlécek közt egyes helyeken beszivárgott a víz.

A csarnok felső végének oldalait, ameddig az emelvény terjedt, faliszőnyegek borították. Ezeket - éppen úgy, mint a padlót takaró nagy szőnyeget - élénk színű, sőt rikító ábrák díszítették: primitív hímzési kísérletek. Az alacsonyabb asztal fölött nem volt baldachin; itt a durván vakolt fal is csupasz volt, a földes padlót sem takarta szőnyeg. Az asztalon nem volt terítő, és a székeket nagy, durva lócák helyettesítették.

A felső asztal közepén két szék kiemelkedett a többi közül. Ez volt a ház urának és úrnőjének a helye. Ők voltak a vendéglátó házigazdák, és ezt fejezte ki szász dísznevük is, mely „kenyérosztót" jelentett.

---

[8] Híres angol egyetemi városok

A két szék mindegyikéhez egy-egy furcsán faragott és elefántcsonttal kirakott zsámoly tartozott; ez a megkülönböztetett tisztelet jele volt. A két trónszerű szék egyikén ült Cedric, a szász, aki rangját tekintve *thane* volt, normann elnevezés szerint pedig *franklin*, vagyis szabad birtokos. Csupán ennyi, semmi több - de ha késedelemmel szolgálták fel a vacsorát, ugyanolyan ingerült türelmetlenséget árult el, mint egy későbbi, sőt akár mai *alderman*, azaz elöljáró vagy városatya.

A házigazda arca elárulta, hogy nyíltszívű, de indulatos, heves természetű ember. Közepes termetű volt, de széles vállú, hosszú karú és rendkívül izmos. Meglátszott rajta, hogy megszokta és könnyűszerrel el tudja viselni a harc és a vadászat fáradalmait. Széles arca, nagy kék szeme, nyílt arcvonásai, ragyogó fogai, fejének szabályos alakja - mindez éppen olyan rokonszenves volt, mint az a derült kedély, amely gyakran együtt jár a hirtelen haragra lobbanó hevességgel. Szemében büszkeség égett, de örökös, féltékeny figyelem is, mert egész életében olyan jogokat kellett védelmeznie, melyeket állandó támadás fenyegetett; ilyen körülmények váltották ki belőle a gyors és erélyes harckészséget meg a szüntelen éberséget. Szőke haját a feje búbjától a homlokáig középen kettéválasztotta. Haja hosszú volt, kétoldalt a vállát verdeste, és még semmi jelét sem mutatta az őszülésnek, pedig Cedric már közel járt a hatvanadik évéhez.

Felsőruhája zöld színű volt, mint az erdő lombjai. Nyakát és ujjai végét az a fajta prém szegélyezte, amelyet *minever* néven ismertek; állítólag a szürke mókus bőréből készült, de minősége, finomsága megközelítette a hermelint. Ez a felsőruha begombolatlanul omlott alá a bíborszínű, szorosan a testhez simuló ujjasra. A nadrág ugyanabból az anyagból készült, de nem ért a combon alul, és a térdet szabadon hagyta. Cedric lábán olyan saru volt, amilyet a parasztok viselnek, csak finomabb bőrből készült, és elöl aranycsatok fogták össze. Cedric mindkét karján aranykarikákat viselt, és nyakában ugyanebből a drága fémből készült, széles pántot. Derekát dúsan kivert öv fogta körül, ebbe tűzte rövid, kétélű, hegyes, egyenes kardját, amely majdnem egészen függőlegesen csüggött az oldalán. Széke mögött bíborszínű posztóból varrott, prémmel bélelt köpönyege függött, és ugyanilyen, de pazarul hímzett sapka - ezek egészítették ki a gazdag földesúr ruházatát, ha elment hazulról. A szék támlájához rövid vadkanlándzsa támaszkodott, melynek széles, hegyes acélvége fényesen csillogott. Cedric mindig magával vitte ezt a lándzsát, ha elment; sétabotnak használta vagy fegyvernek, ahogy a szükség kívánta.

Számos szolga, kiknek ruhája fokozatos átmenetet alkotott Gurth disznópásztor durva, egyszerű gúnyája és urának pazar öltözéke között, szolgálatkészen leste Cedric hangulatát és parancsait. Két-három magasabb rangú szolga az emelvényen állt, gazdája háta mögött; a többi a terem másik végében tartózkodott. De voltak ott másféle házbeliek is: két-három nagy, bozontos agár, amilyennel akkoriban szarvasra vagy farkasra szoktak vadászni; aztán néhány erős, nagy csontú, nagy fejű, vastag nyakú, hosszú fülű vizsla; végül egy-két kisebb kutya is, abból a fajtából, amelyet ma tacskónak neveznek. Türelmetlenül várták a vacsora megérkezését, de a kutyákat jellemző csodálatos okossággal, pontosan ismerték gazdájuk arcának minden rezdülését, és óvakodtak attól, hogy Cedricet komor és néma tűnődésében megzavarják. Ebben nyilván része volt annak a kis fehér pálcának is, amely ott feküdt az asztalon Cedric húsvágó kése mellett, hogy kéznél legyen, ha négylábú kísérői túlságosan tolakodó módon mernének viselkedni. Csak egy öreg, szürke farkaskutya telepedett le a díszes szék mellé, a régi kedvenc jogán, akinek sok mindent elnéznek; sőt időnként Cedric térdére fektette nagy szőrös fejét, vagy kezébe dugta orrát, hogy magára vonja gazdája figyelmét. De még ő is visszautasításban részesült.

- Nyughass, Balder, kuss le! - hangzott a zord parancs. - Nincs kedvem tréfálni!

Valóban, Cedric hangulata, amint már jeleztük, nem volt éppen nyugodt és barátságos. Lady Rowena, aki egy távoli templomba ment esti misére, csak az imént jött haza, és éppen átöltözött, mert alaposan megázott a viharban. Azután még semmi hír sem volt Gurthről és a kondájáról, pedig már régen haza kellett volna érkezniük az erdőből. Márpedig akkoriban olyan bizonytalan idők jártak, hogy a késedelem aggasztó feltevésekre adhatott okot; talán zsiványok támadták meg a kondát, akiktől hemzsegett az erdő; talán valamelyik szomszédos báró próbálta megdézsmálni, aki ereje tudatában fittyet hányt a törvénynek és mások tulajdonjogának. A kérdés nem volt jelentéktelen, hiszen a szász földbirtokosok vagyona elsősorban disznócsordáikból állt, különösen az erdős vidékeken, ahol az állatok könnyen megtalálták táplálékukat.

De Cedric nyugtalanságának más okai is voltak. A szász thane türelmetlenül várta kedvenc bohóca, Wamba megérkezését. Wamba mókái kissé kopottak voltak ugyan, de azért mégiscsak fűszerezték valahogy a vacsorát meg a mély sörös- és boroskupák ürítését, ami hozzátartozott az étkezéshez. És ne felejtsük el, hogy Cedric dél óta nem evett, nem ivott semmit, viszont a vacsora szokásos ideje már régen elmúlt - csupa olyan dolog, ami a vidéki földesurakat ma is ingerültséggel tölti el, éppen úgy, mint a régi időkben. Cedric bosszúsága szaggatott kifakadásokban jutott kifejezésre; hol önmagában dörmögött, hol meg ráförmedt a körülötte álldogáló szolgákra, különösen a pohárnokra, aki időnként borral telt ezüstserleget nyújtott feléje csillapítószernek.

- Hol marad Lady Rowena?

- Csak a fejdíszét hozza rendbe - felelte egy nőcseléd ugyanolyan bizalmaskodó modorban, ahogy a kedvenc szobalány szokott beszélni a ház urával egy modern családban. - Csak nem ülhet asztalhoz csuklyában és köpenyegben? És nincs még egy dáma az egész megyében, aki gyorsabban tudna öltözködni, mint az én úrnőm.

Ez a kétségbevonhatatlan érv valami belenyugvó dünnyögést váltott ki a ház urából, aki aztán mégis szükségesnek tartotta, hogy hozzátegye:

- Csak azt kívánom, hogy legközelebb szebb időt válasszon ki, ha megint elmegy a Szent János-templomba ájtatoskodni! De ezer ördög és pokol! - fordult hirtelen a pohárnokhoz jóval hangosabban, mintha örülne neki, hogy most aztán egész bátran szabadon ereszthetti haragját és felháborodását. - Miért marad ez a Gurth olyan sokáig odakünn? Attól tartok, rossz hírt fogunk hallani a csordáról. Pedig eddig gondos és hűséges pásztorunk volt, és már valami jobb munkát szántam neki; arra gondoltam, hogy megteszem felügyelőim egyikének.

Oswald, a pohárnok, alázatosan megjegyezte: még alig egy órája, hogy elkondult a *curfew* - a tűzeloltás jele.

Rosszul választotta meg a módját annak, hogy Gurth késedelmét mentegesse, mert olyan témát érintett, amely bántotta minden angolszász fülét.

- Hogy az ördög vinné el az esti jelzőharangot meg a fattyú zsarnokot, aki kitalálta! - kiáltott fel Cedric. - De még az elfajzott szász szolgát is, aki szász nyelven emlegeti, szász fül hallatára! Igen, a *curfew,* a *curfew*! Amely a tisztességes embert arra kényszeríti, hogy oltsa el házában a világosságot, míg a rablók és tolvajok szabadon garázdálkodhatnak a sötétben! Igen, a *curfew*! Reginald Front-de-Boeuf meg Philip de Malvoisin nagyon jól tudja, mire szolgál a tűzeloltási parancs, akárcsak maga William, a Fattyú, vagy bármely normann kalandor, aki ellenünk harcolt Hastingsnél. Végül még meghallom a rossz hírt, hogy elhajtották sertéseimet, hadd legyen mit falniuk az éhes banditáknak, akiket csak lopással és rablással tudnak eltartani! Hűséges kondásomat persze meggyilkolták, és a kondát zsákmányul ejtették. De hol van Wamba? Mintha valaki azt mondta volna, hogy Wamba is kiment az erdőbe Gurthtel!

Oswald megerősítette, hogy valóban úgy van.

- Ah! A dolog percről percre szebb lesz! Akkor őt is elhurcolták, a szász bolondot, hogy a normann urakat szolgálja! Igazában bolondok vagyunk valamennyien, akik meghajtjuk derekunkat, nem csoda, hogy megvetnek és kinevetnek bennünket, mintha félkegyelműnek születtünk volna!

Az elképzelt sérelem hatása alatt türelmetlenül felpattant ülő helyéből, és megragadta vadkanlándzsáját.

- De nem hagyom annyiban - kiáltotta -, nem én! Megbosszulom magam, ha addig élek is! A Nagytanácshoz fordulok panaszommal! Vannak barátaim, híveim, követőim! Vitézi párviadalra szólítom a normannokat, álljanak ki ellenem fegyveresen, férfi férfi ellen, ahogy illik! Öltsenek fel, nem bánom, háromszoros páncélt és minden egyebet, amitől azt remélik, hogy bátorságot önt gyáva szívükbe. Átvertem én már ilyen dárdával olyan vasat, amely háromszor olyan vastag, mint az ő pajzsuk és páncéljuk! Szerencsére azt hiszik, hogy én már öreg vagyok. De majd megmutatom nekik, hogy még így, gyermektelenül és egyedül sem lehet velem packázni! Majd meglátják, hogy Hereward vére folyik Cedric ereiben! Hej, Wilfred, Wilfred! - sóhajtotta immár halkabb hangon. - Miért is nem tudtál uralkodni balga szenvedélyeden! Akkor apád nem maradt volna öregségére egyedül, mint a magányos tölgy, amely védtelenül áll recsegő, kopár ágaival a tomboló viharban!

Ez a gondolat mintha bánattá enyhítette volna haragos indulatát. Letette lándzsáját, és visszaült a karosszékbe, lehajtotta fejét, és bánatos tűnődésbe merült.

Töprengéséből hirtelen harsány kürtszó riasztotta fel. Erre vad csaholással és ugatással válaszolt a teremben lebzselő valamennyi eb és még húsz-harminc kutya a ház más részeiből. Volt dolga a fehér pálcának, amíg a szolgák hathatós segítségével elhallgattatta a nagy zenebonát.

- A kapuhoz, fickók! - kiáltotta sürgetően a szász, mihelyt a lárma annyira lecsillapodott, hogy a szolgák meghallhatták a hangját. - Nézzétek meg, mi hírt hoz ez a kürtszó. Attól tartok, újabb rablást és fosztogatást jelez az én birtokomon!

Alig telt bele néhány perc, az egyik szolga már visszajött és jelentette:

- Jorvaulx priorja, Aymer, valamint a jó lovag, Brian de Bois-Guilbert, a vitéz és tisztelendő templomos lovagrend parancsnoka, kisszámú kísérettel vendéglátást és éjjeli szállást kér, útban lévén egy lovagi tornára, amelyet két nap múlva fognak megtartani Ashby de la-Zouch közelében.

- Aymer... Aymer prior... Brian de Bois-Guilbert! - dünnyögte Cedric. - Normann mind a kettő! De akár normann, akár szász, Rotherwood vendégszeretetén nem eshetik folt! Szívesen látom őket, ha már úgy határoztak, hogy megállnak itt. Még szívesebben látnám persze, ha továbblovagoltak volna... de nem méltó hozzám, hogy zsörtölődjem egy éjszakai hálás és egy vacsora miatt! És legalább vendégi mivoltukban még a normann uraknak is fékezniük kell pökhendiségüket. Eredj, Hundibert - folytatta, egy udvarmesterféléhez fordulva, aki ott állt ura háta mögött, fehér pálcával a kezében -, végy magad mellé hat embert, és vezesd be az idegeneket a vendégházba. Gondoskodj a lovaikról meg az öszvéreikről, és arra is ügyelj, hogy kíséretük ne szenvedjen hiányt semmiben. Váltsanak ruhát, ha tetszik, gondoskodj számukra tűzről és mosdóvízről, borról és sörről. Szólj a szakácsoknak, hogy bővítsék ki a vacsorát azzal, amit sebtében el tudnak készíteni, és tálalják fel az asztalra, mihelyt a vendégek elkészülnek, hogy hozzálássanak. Mondd meg nekik, Hundibert, hogy Cedric örömest elébük menne üdvözlésükre, de nem teheti. Fogadalma köti, hogy csarnoka emelvényéről ne tegyen három lépésnél többet, ha olyan vendégnek megy elébe, akinek ereiben nem szász királyok vére csörgedezik, bárki legyen is az. No, eredj már, és vigyázz, hogy ne szenvedjenek hiányt semmiben. Nehogy gőgjükben azt mondhassák, hogy a szász fickó egy csapásra kimutatta szegénységét és fösvénységét egyaránt.

Az udvarmester néhány szolga kíséretében eltávozott, hogy teljesítse ura parancsát.

- Aymer prior! - dünnyögte Cedric, és Oswaldra pillantott. - Ha nem tévedek, az ő bátyja Giles de Mauleverer, Middleham új ura!

Oswald tisztelettel bólintott.

- Úgy? Hát akkor az ő bátyja ül a birtokon, bitorolja egy különb nemzetség, a middlehami Ulfgar-nemzetség ősi birtokát! De melyik normann lord cselekszik másképpen? Egyébként azt mondják, ez a prior nyíltszívű, jó kedélyű pap, jobban szereti a vadászkürtöt meg a boroskupát, mint a könyveket és a harangot. Jól van, jöjjön hát, szívesen látjuk. És hogy hívják a templomos lovagot? Hogy mondtad?

- Brian de Bois-Guilbert.

- Bois-Guilbert? - ismételte Cedric félig tűnődő, félig vitatkozó hangon, amelyre úgy szokott rá, hogy mindig alárendeltjei között élt; olyan volt ez, mintha magában beszélne, nem azokhoz, akik körülötte voltak. - Bois-Guilbert? Ez a név országszerte híres, sok jót és sok rosszat beszélnek róla. Azt mondják, hogy rendjének legvitézebb harcosa, de szokásos bűneikben is osztozik: gőg, pökhendiség, kegyetlenség és élvezetek hajszolása mocskolja be jellemét. Rideg szívű ember, aki nem fél se istentől, se embertől. Legalábbis így beszél róla az a néhány harcos, aki visszatért a Szentföldről. Bánom is én, hiszen csak egy éjszakáról van szó, lássuk szívesen őt is. Oswald, üsd csapra a legöregebb boroshordót; kerüljön asztalra a legjobb méhsör, a legerősebb árpalé, a legmézesebb szederszörp, a leghabzóbb almabor, a legillatosabb borleves! A legnagyobb kupákat vedd elő - templomos lovagok és apáturak szeretik a jó bort és a nagy, öblös iccét. Elgitha! Mondd meg Lady Rowenának, hogy ma estére nem várjuk ide a terembe, hacsak nincs rá különösebb kedve.

- De éppen különösebb kedve lesz rá - sietett a válasszal Elgitha. - Úrnőm mindig örül, ha alkalma van friss híreket hallani a Szentföldről.

Cedric haragos pillantást vetett a kotnyeles szolgálóra. De Rowena és mindenki, aki hozzá tartozott, kiváltságokat élvezett Cedric házában, még bosszúságát sem éreztette velük. Most is csak ennyit mondott neki:

- Fékezd a nyelvedet, leány, nehogy esztelenségbe ragadjon. Add át üzenetemet úrnődnek, és a többit bízd őreá. Minden úgy lesz, ahogy ő akarja. Alfred vére legalább ebben a házban mindig hercegnő marad.

Elgitha kisietett a teremből, Cedric pedig folytatta hangos tűnődését:

- Hírek a Szentföldről! Hány embert megszédítenek a történetek, amelyeket zsüllött keresztes lovagok és álszenteskedő zarándokok hoznak abból a végzetes országból! Én is szeretnék kérdezni, tudakozódni... én is hallgatnám szívdobogva, lélegzetelfojtva a háborús történeteket, amelyeket többnyire ravasz csavargók eszelnek ki, hogy ételt-italt, megvendégelést csaljanak ki tőlünk. De nem... a fiú, aki megtagadta az engedelmességet, nem a fiam többé! Annyit sem törődöm a sorsával, mint a leghitványabbal a milliók között, akik vállukra tűzték a keresztet, és vérrel mocskolták be a kezüket, kicsapongásokkal a lelküket, és mindezt úgy nevezik, hogy teljesítik Isten akaratát!

Összeráncolta homlokát, és egy percig mereven a földre szegezte tekintetét. Majd felpillantott, és látta, hogy a szárnyas ajtó a terem végében szélesen kitárul, feltűnik a botos udvarmester, mögötte négy szolga lobogó fáklyákkal, nyomukban pedig az esti vendégek lépnek a terembe.

NEGYEDIK FEJEZET

Juh, kecske, disznó, mind vérbe merült,
A büszke bika márványra terült,
Tűzön sütötték, osztoztak együtt,
Rózsás bor koronázta serlegük...
.....
Kis asztalnál szegény Ulysses ül,
Kopottan, árván és idegenül,
S a herceg dob neki...

Odüsszeia, 21. ének

Aymer prior megragadta az alkalmat, hogy átöltözzék. Lovaglóruháját felcserélte egy még drágább kelméből készült reverendával, amely fölött pazarul hímzett karinget viselt. A tömör arany pecsétgyűrűn kívül, amely egyházi méltóságát jelezte, ujjait drágakövekkel ékes más gyűrűk is borították, minden egyházi rendszabály ellenére. Saruja a legfinomabb bőrből készült, amelyet kereskedők hoztak be Spanyolországból. Szakállát a lehető legrövidebbre nyírta, amennyire csak rendjének szabályai megengedték. Fején a kiborotvált tonzúrát dúsan hímzett, bíborszínű sapka takarta el.

A templomos lovag külseje is megváltozott. Ha nem is rakta tele magát piperkőc cifraságokkal, gazdag öltözékében sokkal parancsolóbb jelenség volt, mint az útitársa. Páncélingét sötét bíborszínű, prémmel szegélyezett selyemujjassal cserélte fel, amely felett széles redőkben omlott alá makulátlan fehér, hosszú talárja. Köpenye vállán viselte rendjének - fekete bársonyból kivágott - nyolchegyű keresztjét. Magas süvege már nem takarta el homlokát, melyre aláhullt sűrű, göndör haja; hollófekete fürtjei szinte egybefolytak rendkívül sötét arcbőrével. Járásának és egész lényének méltóságteljes könnyedsége lenyűgöző lett volna, ha nem rontja el az arcára dermedt gőg, amelyet úgy szokott meg, hogy korlátlan hatalmat gyakorolt mindenütt, ahol megfordult.

A két magas rangú urat kísérőik követték, mindegyiket az övéi. Mögöttük tiszteletteljes távolságban vezetőjük következett, kinek külsejében nem volt semmi érdekes vagy nevezetes, legfeljebb a szokásos zarándoköltözék. Egész testét durva fekete darócköpönyeg burkolta be; ennek alakja a modern huszárköpönyeghez hasonlított, ujjak helyett egy szövetdarab fityegett alá a válláról; az ilyen lebernyeget akkoriban *sclaveyn* vagy *sclavonian* néven ismerték. Csupasz lábain szíjakkal megerősített, durva bocskort viselt, fején széles karimájú kalapot, mely arcát árnyékba borította; a kalap karimáját rátűzött kagylók díszítették. Kezében hosszú, vasvégű botot tartott, melynek felső végére pálmaágat erősített - ez egészítette ki a zarándok ruházatát. Szerényen követte a bevonuló kíséretet, és utolsónak lépett be a terembe. Amikor látta, hogy az alacsonyabb asztalnál alig fér el Cedric cselédsége és a vendégek kísérete, a vezető félrehúzódott egy padhoz, amely a falnál állt, az egyik nagy tűzhely kiugró párkánya alatt. Ott, mintha egyetlen gondja az lett volna, hogy ruháját szárítgassa, türelmesen várta, hogy valaki felkeljen az asztaltól, és helyet adjon neki, vagy pedig az udvarmester vendéglátó gondoskodása eljuttassa neki vacsoráját oda is, ahol egymagában letelepedett.

Cedric felállt, hogy vendégeit fogadja. Arcáról öntudatos büszkeség és vendégszeretet sugárzott. Lelépett az emelvényről, és három lépést tett vendégei felé, azután megállt, és várta a közeledésüket.

- Tisztelendő prior úr - mondta -, sajnálom, de fogadalmam nem engedi, hogy továbbmenjek vendégeim elé őseim házában, még akkor sem, ha olyan vendégekről van szó, mint te vagy és a Szent Templom e vitéz lovagja. Udvarmesterem már megmagyarázta nektek látszólagos udvariatlanságom okát. És kérlek, bocsáss meg, ha anyanyelvemen szólok hozzád. Ti is válaszoljatok ezen a nyelven, ha járatosak vagytok benne. Ha pedig nem, értek annyit a normann nyelvből, hogy szavaitokat követni tudjam.

- A fogadalmakat - felelte az apát -, nem szabad megszegni, derék franklin, vagy, ha megengeded, inkább így szólítalak: érdemdús thane, ámbár ez a cím már kissé elavult. Igen, a fogadalmak olyan kapcsok, amelyek a mennyek országához fűznek minket - kötelékek, amelyek az áldozatot az oltár szarvaihoz kötik -, és éppen ezért, mint már mondottam, a fogadalmakat nem szabad megszegni vagy elhanyagolni, hacsak az anyaszentegyház fel nem oldoz betartásuk alól. Ami pedig a nyelvet illeti, szíves örömest érintkezem azon a nyelven, amelyen tiszteletre méltó nagyanyám, Hilda of Middleham beszélt, aki úgy halt meg, hogy majdnem a szentek glóriája övezte fejét. Ha nem veszed dicsekvésnek, azt mondanám, hogy nagyanyám jámborságban vetekedett híres névrokonával, whitbyi Szent Hildával, Isten legyen lelkéhez kegyelmes!

Amikor a prior befejezte mondókáját, amelyet kedveskedő és engesztelő bemutatkozásnak szánt, megszólalt a templomos is. Kurtán, de nyomatékosan kijelentette:

- Én mindig csak franciául beszélek, Richárd király és nemesei nyelvén. De értek annyit angolul, hogy érintkezni tudjak az itteni bennszülöttekkel.

Cedric szeme felvillant. Valahányszor összehasonlították előtte a két vetélkedő nemzetet, agyát elöntötte a vér. De eszébe jutott, mit követel tőle a vendégszeretet. Haragját elfojtva, intett vendégeinek, hogy foglaljanak helyet. Két székre mutatott, mely valamivel alacsonyabb volt, mint az övé, de szorosan mellette állott. Azután jelt adott a szolgáknak, hogy tálalják fel a vacsorát.

Mialatt a szolgák siettek, hogy a parancsnak eleget tegyenek, Cedric megpillantotta Gurth kanászt, aki Wambával együtt éppen ebben a percben lépett be a terembe.

- Küldjétek ide azokat a csavargókat! - kiáltott fel a ház ura türelmetlenül. És amikor a két bűnös ott állt előtte az emelvényen, így förmedt rájuk: - Hogy van az, gazfickók, hogy ilyen sokáig kódorogtatok? Hazahoztad a rád bízott kondát, Gurth, vagy ott hagytad a rablók és martalócok kezében?

- A konda biztonságban van, uram - felelte Gurth. - Minden a legnagyobb rendben van.

- Az is rendben van, te zsivány, hogy két órán keresztül egészen mást kellett gondolnom, és bosszút forraltam szomszédaim ellen olyan gazságokért, amiket el sem követtek? Vigyázz magadra! Legközelebb, ha megismétled ezt, láncra veretlek, és börtönbe csukatlak!

Gurth ismerte gazdája lobbanékony természetét, és hallgatott, nem is próbált mentegetőzni. De a bohóc, aki mestersége kiváltságai alapján joggal számíthatott Cedric elnézésére, így felelt kettőjük helyett:

- Szavamra, Cedric apó, ma elment a sütnivalód!

- Micsoda? - rivallt rá a gazdája. - Mindjárt elküldlek a várnagyhoz, hogy vesszővel tanítson meg tisztességre, ha bolondságodban ilyen sokat megengedsz magadnak!

- De előbb mondd meg, ha olyan okos vagy - felelte Wamba -, vajon ésszerű és igazságos-e megbüntetni valakit másnak a hibája miatt?

- Persze hogy nem, bolond - mondta Cedric.

- Akkor hát, apó, mért akarod vasra veretni ezt a szegény kondást a kutyája, Fangs hibájáért? Mert esküszöm, egy percet se vesztegettünk útközben, mihelyt együtt volt a konda. De Fangs nem tudta az állatokat összeterelni, amíg meg nem hallottuk az esti harangszót.

- Akkor akaszd fel a kutyádat, ha az a hibás - fordult Cedric hevesen a disznópásztorhoz -, és szerezz magadnak más kutyát!

- Engedelmet, apó - szólalt meg újra a bohóc -, ez volna csak a siralmas igazságszolgáltatás! Hát tehet róla Fangs, hogy sántít, és ezért nem tudja összeterelni a disznókat? Azok a bűnösök, akik a két mellső lábán lenyesték a körmeit. Biztos vagyok benne, hogy a szegény kutya, ha megkérdezik, ehhez a művelethez sohasem adta volna meg a beleegyezését.

- És ki merészelte megcsonkítani a kutyát, amelyik az én jobbágyomé? - kérdezte a szász haragra lobbanva.

- Hogy kicsoda? Hát az öreg Hubert, Sir Philip de Malvoisin erdésze. Elcsípte a kutyát, amint az erdőben csavargott. Erre ráfogta, hogy szarvast hajszolt, és megsértette az ő gazdájának jogait.

- Az ördög vigye Malvoisint az erdészével együtt! - dühöngött a szász. - Majd megtanítom én őket arra, hogy a nagy erdőtörvény[9] értelmében itt nincs vadászati tilalom. No de hagyjuk ezt most. Menj, fickó, a helyedre, te pedig, Gurth, szerezz egy másik kutyát, és ha az erdész hozzá mer nyúlni, majd én megtáncoltatom! Gyáva fickó legyen a nevem, ha le nem vágom jobb keze mutatóujját! Nem fog többé íjat feszíteni. Bocsássatok meg, tisztelt vendégeim. Olyan szomszédok vesznek körül, hogy rosszabbak a te pogányaidnál, lovag úr, odalenn a Szentföldön. De ím, egyszerű vacsoránk itt van az asztalon. Lássatok hozzá, és ha lakománk túl szerény, kárpótoljon benneteket az a tudat, hogy szívesen adom.

Csakhogy a lakoma, amelyet az asztalra hordtak, nem adott okot arra, hogy a ház ura mentegetőzzék miatta. Többféle módon elkészített sertéshús tűnt fel az asztal alsó végén, továbbá szárnyas-, szarvas-, kecske- és nyúlpecsenye, többféle fajta hal, óriási kenyerek, kalács és különböző gyümölcsökből meg mézből készült csemege. A kisebb vadszárnyast, amelyekből rengeteg volt, nem tálakon szolgálták fel, hanem kis fanyársakon. A szolgák és apródok sorra kínálták a vendégeket, és mindegyik annyit vágott magának, amennyi jólesett. Az urak mindegyike előtt ezüstserleg állt, míg az alsóbb asztalon nagy ivószaruk hevertek.

Már éppen hozzá akartak látni az étkezéshez, amikor az udvarmester hirtelen felemelte pálcáját, és felkiáltott:

- Türelem! Helyet Lady Rowenának.

A felső asztal mögött kinyílt egy oldalajtó, és Rowena lépett be a terembe négy szolgáló kíséretében. Cedric meglepetéssel - és nem túl nagy örömmel - látta, hogy gyámleánya megjelenik a vendégek előtt. Elébe sietett, és nagy tisztelettel, szertartásosan odavezette a saját széke mellett álló másik trónszerű székhez, amely a ház úrnőjének helye volt. Mindnyájan felálltak üdvözlésére, és Rowena egy kézmozdulattal némán viszonozta a köszöntést, majd kecses mozdulatokkal az asztalhoz lépett, és elfoglalta helyét. Még oda sem ért, amikor a templomos lovag fülébe súgta a priornak:

- Nem fogom viselni az aranyláncodat a lovagi tornán. De a bor a tiéd.

- Megmondtam előre - felelte a prior. - De fékezd elragadtatásodat, mert a franklin figyeli arcodat.

---

[9] A rendkívül szigorú erdőtörvényt Hódító Vilmos hozta. Elrendelte, hogy a nyájőrző kutyák három lábáról a körmöt lenyessék, mert így nem tudtak „szarvast űzni a király erdejében”

Ám Brian de Bois-Guilbert megszokta, hogy cselekedeteiben kívánságait kövesse. Mit sem törődve a figyelmeztetéssel, tekintetét rászegezte a szász szépségre, aki talán azért hatott olyan igézően képzeletére, mert cseppet sem hasonlított a keleti szépségekhez, még a szultánákhoz sem.

Arányosabb nőt el sem lehetett volna képzelni. Rowena magas termetű volt, de nem annyira, hogy feltűnő legyen. Bőre hófehér volt, de nemesi arcvonásai megóvták attól, hogy unalmas és élettelen legyen, mint sok szőke szépség. Gyönyörűen ívelt barna szemöldöke, tiszta homloka, ragyogó kék szeme minden érzést ki tudott fejezni - tudott lángolni és epedően nézni, parancsolni és könyörögni. Lehet, hogy többnyire szelídség tükröződött rajta, de ebben a percben, amikor az egész terem hódolattal üdvözölte, a szász hölgy büszke, szinte gőgös mozdulattal emelte fel fejét. Dús sötétszőke haja hullámos fürtökben omlott alá, és ebben egy ügyes kéz is segítségére lehetett a természetnek. Hajába ékköveket tűzött, és ez a kibontott haj is elárulta nemesi származását. Nyakában aranyláncon kis aranymedaliont, csupasz karján ékes karkötőket viselt. Ruhája halványzöld selyemből készült; fölötte bíborvörös, földig érő, finom gyapjúköpeny. A köpeny ujja nagyon dúsan redőzve hullott karjára, de alig ért könyökén alul. A köpeny nyakát arannyal hímzett fátyol díszítette, mellyel az arcát vagy vállát eltakarhatta a hölgy, az akkori spanyol divat szerint.

A templomos lovag olyan hévvel szegezte rá tekintetét, hogy szeme - mély, sötét üregében - olyan volt, mint az izzó szén. Amikor Rowena észrevette ezt, méltóságteljes mozdulattal arcára vonta fátyolát, mintha figyelmeztetné a lovagot, hogy pillantásának tolakodó merészsége kellemetlen neki.

Cedric meglátta ezt a mozdulatot, és kitalálta, mi volt az oka.

- Lovag úr - mondta Briannak -, a mi szász leányaink arca nem szokta meg annyira a délszaki napot, hogy el tudja viselni egy keresztes vitéz izzó tekintetét.

- Ha vétettem - felelt a templomos -, bocsáss meg... azaz Lady Rowenától kérek bocsánatot, mert ő az egyetlen, aki előtt meg tudok alázkodni.

- Amint látom - szólt bele a prior -, Lady Rowena már mindnyájunkat megbüntetett, amikor megtorolta barátom merészségét. Remélem, nem lesz ilyen kegyetlen abban a fényes társaságban, amely a nagy lovagi tornán fog összegyűlni.

- Még egyáltalában nem biztos, vajon elmegyünk-e oda - felelte Cedric. - Nem szeretem ezt a hivalkodást, amelyet őseim sem ismertek abban a korban, amikor Anglia még szabad ország volt.

- Mégis reméljük - szólt a prior -, a mi társaságunk arra az elhatározásra késztet, hogy velünk tarts. Amíg az utak nem lesznek biztonságosabbak, olyan kíséret, mint Sir Brian de Bois-Guilbert-é, nem megvetendő.

- Prior úr - felelt a szász -, eddig még bárhova utaztam ebben az országban, rábíztam magam jó kardomra meg hűséges csatlósaimra, és nem volt szükségem más segítségre. Most pedig, ha valóban útra kelnénk Ashby de la Zouchba, nemes szomszédunkhoz és földinkhez, Athelstane of Coningsburgh úrhoz csatlakoznánk. Ilyen kísérettel bátran fittyet hányhatunk a szegénylegényeknek és hűbéres ellenségeinknek. Köszönöm, prior úr, kedves ajánlatodat, és emelem ezt a kupa bort egészségedre! Remélem, ízleni fog neked, de ha szigorúan ragaszkodnál a szerzetesi szabályokhoz, és inkább a savanyú tejet választanád, kérlek, ne kényszerítsd magad merő udvariasságból, hogy kedvemben járj.

- Nem, nem - nevetett a pap -, a *lac dulce* meg a *lac acideum*, az édes meg a savanyú tej olyan ital, amelynek csak otthon, az apátság falain belül hódolunk. Ha a világban járunk-kelünk, a világ szokásaihoz alkalmazkodunk. Ezért elfogadom a koccintásra való kihívást és ezt a becsületes bort, míg a gyengébb italt átengedem világi testvéreimnek.

- Én pedig - vette át a szót a templomos, megtöltve serlegét - így hódolok a szép Rowenának, hiszen amióta névrokona behozta ezt a szokást Angliába, még senki sem volt méltóbb ilyen hódolatra. Hitemre, meg tudnám bocsátani a szerencsétlen Vortigernnek, hogy elvesztette királyságát és becsületét, ha félennyi oka lett volna a meghódolásra!

- Elengedem a hódolatodat, lovag úr - mondta Rowena nagy méltósággal és anélkül, hogy fátylát félrevonta volna. - Vagy nem! Inkább azzal adóztatom meg, hogy híreket kérek a Szentföldről. Ez kellemesebb téma lesz a mi angol füleinknek, mint a bókolás, melyre francia nevelésed késztet. Halljuk hát a legfrissebb híreket!

- Nem sok érdekeset tudok mondani, úrnőm - felelt Sir Brian de Bois-Guilbert -, legfeljebb megerősíthetem azt a hírt, hogy fegyverszünetet kötöttünk Szaladinnal.

Most közbevágott Wamba, aki megszokott helyén ült, egy széken, melynek hátát két szamárfül díszítette. Ez a szék két lépéssel hátrább állt, mint a ház uráé, aki időnként tányérjáról egy-egy falatot nyújtott át Wambának. Ebben a kitüntetésben egyébként nemcsak a bohóc részesült, hanem a kutyák is, amelyek, mint már említettük, elég szép számmal lebzseltek gazdájuk körül. Wambának külön kis asztala volt, ott ült mögötte, két sarkát maga alá húzta, és a szék keresztfájára rakta. Orcáját beszívta, és így állkapcsa olyan volt, mint egy diótörő. Szemét félig lehunyta, de éberen figyelt: leste az alkalmat, hogy bolondozni kezdhessen, amire különleges joga és engedélye volt.

- Már megint fegyverszünetet kötöttek a pogányokkal? - rikoltotta hirtelen, mit sem törődve azzal, hogy félbeszakítja a gőgös templomos lovag beszédét. - Beleőszülök ezekbe a fegyverszünetekbe. Vén embert csinálnak belőlem!

- Hogyhogy, te bolond? - kérdezte Cedric, és arca már előre mosolyra állt, úgy várta az ígérkező tréfát.

- Hát úgy - felelte Wamba -, hogy már három ilyen fegyverszünetre emlékszem, és mindegyiknek ötven évig kellett volna tartania. Vagyis ha összeadom ezeket a számokat, most már legalább százötven évesnek kell lennem.

- Én meg kezeskedem, hogy nem éred meg az öregkort! - kiáltott rá a templomos, aki most ismert rá arra az emberre, akit az erdőben megszólított. - Téged a természetes halál nem fenyeget, legfeljebb erőszakos halállal fogsz kimúlni, ha továbbra is olyan útbaigazításokat adsz az utasoknak, mint ma este nekem meg a priornak.

- Micsoda? - förmedt rá Cedric. - Félrevezetted az utasokat? Megérdemled, hogy megkorbácsoljanak. Ugyanolyan gazfickó vagy, mint amilyen bolond!

- Kérlek, apó - felelte a bohóc -, hadd szolgáljon a bolondság ez egyszer mentségül a gazságomra. Mindössze annyi történt, hogy összetévesztettem a jobb kezemet a ballal. De meg kell mondanom: aki bolondtól kér tanácsot és útbaigazítást, nagyobb hibát is megbocsáthat, mint az enyém.

A beszélgetést is félbeszakította a várnagy apródja, aki bejött, és jelentette, hogy a kapunál egy idegen kér bebocsáttatást és éjjeli szállást.

- Engedjétek be - mondta Cedric -, akárki vagy akármi legyen is. Az ilyen éjszaka, amely most odakinn tombol, még a vadállatokat is összetereli a szelídekkel. Inkább halálos ellenségüknél, az embernél keresnek menedéket, semhogy bevárják a pusztulást a viharban. Adjatok annak az embernek menedéket, és lássátok el mindennel, amire szüksége van. Menj, Oswald, intézkedj.

És az udvarmester kiment a teremből, hogy teljesítse ura parancsát.

ÖTÖDIK FEJEZET

> Nincs-e szeme a zsidónak is? Nincs-e keze, szervei, alakja, érzékei, kívánságai, indulatai? Nem úgy eszik-e, nem olyan fegyver sérti-e, nem olyan nyavalyába esik-e, nem olyan orvosságtól gyógyul-e, nem az a nyár és tél hevíti és hűti, mint a keresztényt?
>
> *Shakespeare: A velencei kalmár*

Oswald visszajött, és fülébe súgta urának:

- Egy zsidó van itt, aki azt mondja, Yorkból való, és Izsáknak hívják. Illendő dolog, hogy bevezessem a terembe?

- Add át tisztedet Gurthnek, Oswald - szólt bele Wamba szokásos szemtelenségével. - Ha egy zsidóról van szó, a disznópásztor éppen megfelelő kísérő.

- Jézus, Máriám! - kiáltott fel az apát, és keresztet vetett. - Egy hitetlen zsidót beengednek ide, a mi társaságunkba!

- Kutya zsidó! - visszhangozta a templomos lovag. - Egy levegőt szívjon a Szentsír védelmezőjével?

- Úgy látszik - vigyorgott Wamba -, a templomosok jobban szeretik a zsidók hagyatékát, mint a társaságukat.

- Békesség, tisztelt vendégeim! - mondta Cedric.

- A ti ellenszenvetek nem szabhat határt az én vendégszeretetemnek. Isten olyan régóta tűri a nyakas hitetlenek egész nemzetségét, hogy egy világi ember nem is tudná az évek számát megállapítani. Így hát mi is elviselhetjük egyetlen zsidó jelenlétét néhány órára. De senkit sem akarok kényszeríteni, hogy beszélgessen, vagy egy asztalnál étkezzék vele. Adjunk neki egy külön asztalkát a sarokban, és fogyassza el vacsoráját ott. Hacsak - tette hozzá mosolyogva - ezek a turbános idegenek be nem fogadják a társaságukba.

- Hová gondol, franklin úr? - felelte a templomos lovag. - Az én szaracén rabszolgáim igaz muzulmánok, és ugyanúgy utálják a zsidót, mint bármelyik keresztény.

- Érdekes - jegyezte meg Wamba. - Nem látom be, hogy Mahound meg Termagaund imádói mért volnának különbek azoknál, akik egykor Isten kiválasztott népének tartották magukat.

- Jó, hogy megszólaltál, Wamba - mondta Cedric. - Majd melléd ültetjük a zsidót. Egy bolond meg egy gazfickó nagyon jól összeillenek.

- Csak rajta! - felelte Wamba, és felkapott egy sonkacsontot. - A bolondnak lesz annyi esze, hogy védekezzék a gazfickó ellen.

- Csend legyen! - mondta Cedric. - Már itt is van!

Minden ceremónia nélkül beeresztettek az ajtón egy magas, sovány öregembert, aki annyira megszokta a görnyedezést, hogy meg se látszott rajta, milyen magas. Félve, tétovázva, alázatosan hajlongva közeledett az asztal alsó végéhez. Éles arcvonásai szabályosak voltak, sasorra, fekete szeme, átható tekintete, hosszú, ősz haja és szakálla szinte szépnek volt

mondható. De arcvonásait elcsúfította fajtájának jellegzetessége - egy népé, amelyet abban a sötét korszakban ugyanúgy megvetett a hiszékeny és előítéletekkel áthatott köznép, mint ahogy üldözte a kapzsi és fosztogató nemesség. Alighanem éppen ennek a gyűlöletnek és üldöztetésnek következtében fejlődött ki a kiközösítettek lelkében sok olyan jellemvonás, amely nem volt alkalmas arra, hogy rokonszenvessé tegye őket.

A zsidó ruháját szemmel láthatóan megtépázta a vihar, öltözéke egyszerű, bő redőjű, vörösbarna köpenyegből állt, alatta pedig sötétvörös zekét viselt. Lábán prémmel bélelt, ormótlan csizma volt, derekán öv, amelyben nem volt semmiféle fegyver, csak egy kis kés lógott róla meg írószereket tartalmazó tok. Furcsa formájú, magas, négyszögletes sárga fövege volt, amelyet a terem ajtajában nagy alázatossággal levett fejéről. Ilyen föveget kellett viselnie minden zsidónak, hogy megkülönböztesse a keresztényektől.

A fogadtatás, amelyben ez az ember a szász Cedric házánál részesült, Izrael törzsei legelfogultabb ellenségének is megelégedésére szolgált volna. Cedric maga hideg fejbólintással válaszolt a zsidó ismételt hajlongására, és intett neki, hogy üljön le az asztal alsó végén, ám itt senki sem kínált helyet neki. Éppen ellenkezőleg. Amint végigment a sor mögött, és félénk, könyörgő pillantást vetett minden egyes emberre, aki az asztal alsó végén helyet foglalt, a szász cselédek még jobban elterpeszkedtek, és nagy buzgalommal falták a vacsorát, mit sem törődve azzal, hogy mi kell ennek az új vendégnek. Az apát kísérői jámbor ábrázattal hányták a keresztet, és még a pogány szaracénok is, amint Izsák feléjük közeledett, megbotránkozva csavargatták pofaszakállukat, majd tőrük markolatára tették kezüket, mintha vérontástól sem riadnának vissza, hogy megszabaduljanak ettől a közelgő ragálytól.

Ha Cedric jónak látta, hogy beengedje házába ezt a zsidót, bizonyára rábírhatta volna háza népét is arra, hogy udvariasabban fogadják. De az apát éppen ebben a pillanatban belevonta a ház urát egy nagyon érdekes beszélgetésbe, amely kedvenc kutyáinak származása és természete körül forgott. Ezt a beszélgetést Cedric még akkor sem szakította volna félbe, ha sokkal fontosabb dologgal kellett volna törődnie, mint azzal, hogy egy zsidó vacsorát kapjon-e, vagy vacsora nélkül feküdjék le.

Mialatt Izsák így állt, kivetve a társaságból - miként egész népe a többi népek sorából -, amint tekintete hasztalan keresett egy barátságos arcot és egy kis helyet az asztalnál: a kandallónál üldögélő zarándok szíve megesett rajta. Felkelt székéről, és kurtán odaszólt a zsidónak:

- Ülj ide, öreg! Az én ruhám már megszáradt, és jól is laktam, te meg átáztál, és éhes vagy.

Lehajolt, összekaparta és lángra szította a széles tűzhelyen szétszórt, félig elhamvadt parazsat. Azután a hosszú asztalról elvett egy tál levest és egy darab főtt birkahúst, átrakta a kis asztalkára, amelynél az imént egymagában vacsorázott, nem várta be a zsidó hálálkodását, hanem átment a terem másik oldalára. Talán azért tette ezt, mert megsajnálta ugyan a zsidót, de nem kívánt beszédbe elegyedni vele; de az is lehet, hogy hallani akarta, miről vitatkoznak az asztal felső végében.

Ha lettek volna abban az időben festők, akik meg tudnak birkózni egy ilyen témával, a zord tél jelképes megszemélyesítőjét láthatták volna az öreg zsidóban, amint szikár alakja meggörnyed a tűzhely mellett, és elgémberedett, reszkető kezét a parázs fölé tartja. Miután kissé felmelegedett, mohón nekilátott a gőzölgő ételnek, amelyet elébe tettek. Gyorsan és szemmel látható gyönyörűséggel evett, nyilván hosszabb böjtölés után.

Közben Cedric és az apát folytatta vitáját a vadászatról. Lady Rowena egyik szolgálójával beszélgetett, és nem figyelt semmi másra. A gőgös templomos lovag tekintete ide-oda járt a szász szépség és a zsidó közt. A jelek szerint mélyen elmerült gondolataiba.

- Csodálom, érdemes Cedric - mondta az apát -, hogy bármennyire szereted is férfias anyanyelvedet, nem fogadod kegyeidbe a normann-francia beszédet legalább akkor, ha az erdő és a vadászat titkairól van szó. Hidd el, nincs még egy nyelv, amely olyan gazdag volna a szabad természet szépségeinek és a vadászat örömeinek leírására szolgáló kifejezésekben.

- Tisztelendő Aymer atyám - felelte a szász -, meg kell mondanom, hogy én nem sokat törődöm ezekkel a tengeren túli finomságokkal. Nélkülük is nagy örömem telik az erdőben. Meg tudom fújni a kürtömet, ha nem is írom körül a hangját ilyen vagy amolyan francia szóval. Rá tudom uszítani kutyámat a zsákmányra, és le tudom nyúzni, fel tudom négyelni az elejtett vadat anélkül, hogy ezekhez az újmódi francia kifejezésekhez kellene folyamodnom, vagy a mesés Sir Tristrem[10] locsogásaihoz.

Ekkor beleszólt a beszélgetésbe a templomos lovag is azon a harsány, parancsoló és érdes hangján, amelyet önhittségében egészen megszokott:

- A francia nemcsak a vadászat természetes nyelve, hanem a szerelemé és a hadviselésé is. Csak ezen a nyelven lehet a hölgyek szívét megnyerni, és ellenfelünket párviadalra hívni.

- Koccints velem, templárius uram - mondta Cedric -, és tölts az apátnak is, amíg én visszaszállok vagy harmincévnyire, és elmesélek neked valamit. A szász Cedric akkor még olyan legény volt, hogy egyszerű angol beszédével a francia trubadúrok cifraságai nélkül is meg tudta nyerni a szép hölgyek szívét. Northallerton mezeje pedig a Szent Lobogó napján meggyőzött volna arról, hogy a szász csatakiáltás a skót sereg felett ugyanolyan messzire hallatszott el, mint a legbátrabb normann báró *cri de guerre*[11]-je. Ürítem kupámat a hősök emlékére, akik ott harcoltak! Koccintsatok velem, vendégeim!

Nagyot húzott a borból, azután még nagyobb hévvel folytatta:

- Micsoda nap volt az! A kettéhasított pajzsok napja! Száz zászló lengett a vitézek feje fölött! Mint a patak, ömlött a vér, és a halált mindenki többre becsülte a futásnál. Egy szász *bárd* így nevezte: a kardok ünnepe - sasok sereglése a zsákmányra - kardok csattogása pajzsokon és sisakokon - menyegzői vigasságnál is vígabb csatariadó!

De már nincsenek bárdjaink, vitézségünket elnyelte egy másik nép virtusa, még a nyelvünk, a nevünk is rohamosan feledésbe merül, és egy magányos öregemberen kívül senki sem siratja...

Hol vagy, pohárnok? Alszol, fickó? Töltsd meg a kupákat! A vitéz katonákra, templárius úr, bármilyen nyelven beszélnek, bármilyen nemzetiséghez tartozzanak is! Azokra, akik most Palesztinában legderekasabban viselkednek a kereszt bajnokai sorában!

- Nem illendő erre innia annak, aki ezt a jelet viseli - felelte Sir Brian de Bois-Guilbert. - De nem vitás, hogy senkit sem illet meg jobban a pálma, mint a Szentsír felesküdt bajnokait.

- És a Szent János-lovagok? - kérdezte az apát. - Egyik fivérem az ő rendjükhöz tartozik.

- Nem akarom kétségbe vonni hírnevüket - felelte a templomos -, de azért...

- Én meg azt mondom, Cedric apó - vágott a szavába Wamba -, hogy Oroszlánszívű Richárd is jól tette volna, ha fékezi felbuzdulását. Bár lett volna elég esze ahhoz, hogy egy bolondtól kérjen tanácsot. Akkor itthon csücsült volna vidám angoljaival, és Jeruzsálem visszafoglalását rábízta volna azokra a lovagokra, akik azelőtt olyan dicsőn kiengedték a kezükből.

---

[10] A monda szerint Artúr király tizenkét lovagot látott vendégül kerek asztalánál. A két legismertebb lovag Lancelot du Lac és Tristrem vagy Tristan. Tristan történeteit, csodás hőstetteit sok változatban feldolgozták

[11] Csatakiáltás (francia; ejtsd: krí dö ger)

- Az angol seregben egy se volt tehát - kérdezte Lady Rowena -, aki méltó arra, hogy nevét együtt emlegessék a Templom és Szent János lovagjaival?

- Megbocsáss, úrnőm, ezt nem mondtam - felelte Brian. - Az angol király valóban vitéz harcosokat hozott Palesztinába. Náluk csak azok különbek, akik állandó védőbástyái a Szentföldnek.

- *Senki* sem különb náluk - szólalt meg a zarándok, aki elég közel állt hozzájuk, és észrevehető türelmetlenséggel hallgatta beszélgetésüket. Most mindnyájan arra fordultak, ahonnan ez a váratlan állítás elhangzott. - Azt mondom - ismételte a zarándok erős és határozott hangon -, hogy az angol lovagok nem állanak mögötte *senkinek*, aki valaha is kardot rántott a Szentföld védelmében. Azért mondom, mert láttam, amint Richárd király St. John-de-Acre bevétele után öt lovagjával sorompóba hívott mindenkit, aki mérkőzni akart velük. Azért mondom, mert ezen a tornán, ezen az egy napon mindegyik lovag háromszor mérkőzött, és három ellenfelét ütötte ki a nyeregből. De azt is meg kell mondanom, hogy a legyőzöttek közül heten templomos lovagok voltak. Sir Brian de Bois-Guilbert nagyon jól tudja, hogy amit mondtam, igaz.

A templomos lovag sötét arcát leírhatatlan harag tette még sötétebbé. Annyira megsértődött, annyira zavarba jött, hogy remegő kézzel kardja markolatához kapott, és csak az a gondolat hűtötte le hevességét, hogy ebben a házban és ebben a környezetben nem tanácsos erőszakosságra vetemedni. A nyílt és egyszerű Cedric, akinek gondolatai ritkán foglalkoztak több dologgal egyszerre, nem vette észre vendége bosszús zavarát, csak átengedte magát a boldog lelkesedésnek, amellyel honfitársai magasztalását hallgatta.

- Neked adom ezt az arany karkötőt, zarándok - mondta -, ha meg tudod nevezni azokat a lovagokat, akik olyan vitézül védelmezték a jó, vidám Anglia becsületét.

- Ezt boldogan megteszem - felelte a zarándok -, még jutalmat sem kérek érte. Fogadalmam egy időre megtiltja, hogy ujjaim aranyat érintsenek.

- Majd én viselem helyetted a karkötőt, ha beleegyezel, pálmás zarándok - ajánlkozott Wamba.

- Az első hírnévben és rangban, becsületben és haditettekben egyaránt - mondta a zarándok - a hős Richárd, Anglia királya.

- Megbocsátok neki - jelentette ki Cedric -, megbocsátom, hogy a zsarnok Vilmos herceg ivadéka.

- Leicester grófja volt a második - folytatta a zarándok. - Sir Thomas Multon of Gilsland a harmadik.

- Ez legalább szász származású! - kiáltott fel Cedric lelkesen.

- Sir Foulk Doilly a negyedik - sorolta a zarándok.

- Ez is szász, legalábbis anyai ágon - mondta Cedric. Mohó figyelemmel hallgatta a neveket, és most egy percre megfeledkezett a gyűlöletről, amit a normannok iránt érzett. Anglia királyának és a szigetlakóknak közös diadala borított fátylat erre a gyűlöletre. - És ki az ötödik? - kérdezte.

- Az ötödik Sir Edwin Turneham.

- Vérbeli szász, Hengist[12] lelkére mondom! - ujjongott Cedric. - És a hatodik? - kérdezte mohón. - Hogy hívják a hatodikat?

A zarándok rövid szünetet tartott, mintha elmerült volna emlékeibe. - A hatodik - szólalt meg végre - egy kevésbé ismert nevű és alacsonyabb rangú fiatal lovag volt, akit nem azért fogadtak be a bajnokok díszes társaságába, mintha sokat vártak volna segítségétől, csak éppen ki akarták kerekíteni számukat. A neve... a neve nem maradt meg emlékezetemben.

- Zarándok úr - csattant fel Sir Brian de Bois-Guilbert haragos hangja -, eddig olyan kitűnően emlékeztél mindenre, és most egyszerre csak nem emlékszel! De elkéstél a feledékenységeddel, nem éred el vele azt, amit akartál. Majd én magam fogom megnevezni azt a lovagot, kinek lándzsája előtt lovam megcsúszott, és a véletlen bukásomat okozta. A neve Ivanhoe lovag, a legfiatalabb a hat közül, de nagyobb hírnévvel senki sem dicsekedhetett nála. De megmondom azt is, mégpedig jó hangosan, hogy ha itt volna most Angliában, és az e heti lovagi tornán meg merné ismételni azt, amit St. John-de-Acreben tett, vagyis ha újra kihívna párviadalra: megtépáznám hírnevét! Lóháton és olyan fegyverzetben állnék ki ellene, ahogy most itt vagyok, és megadnék neki minden előnyt, mégis nyugodtan néznék az eredmény elé.

- Kihívásodra tüstént megkapnád a választ, ha ellenfeled itt volna a közelben - felelte a zarándok. - De ahogy a dolgok állnak, kár felverni e terem nyugalmát ilyen dicsekedéssel! Kár emlegetni egy olyan mérkőzés eredményét, amelyre úgysem kerülhet sor. De ha Ivanhoe valaha visszatér a Szentföldről, nem fogja elmulasztani, hogy kihívásodat elfogadja, erről kezeskedem.

- Gyenge kezesség! - gúnyolódott a templomos lovag. - Mit ajánlasz fel biztosítéknak?

- Ezt az ereklyetartót - felelte a zarándok, kebléből egy kis elefántcsont dobozt húzott elő, és keresztet vetett. - Ezt az ereklyetartót és benne az igazi kereszt egy kis darabkáját, amely a Karmelhegyi kolostorból való.

Jorvaulx priorja is keresztet vetett, és elmondta a miatyánkot, amelyet mindnyájan áhítatosan utána mondtak, kivéve a zsidót, a mohamedánokat és a templomos lovagot. Ez utóbbi még fövegét sem emelte meg, más módon sem nyilvánította tiszteletét az állítólagos ereklye szentsége iránt. Csak leakasztott nyakából egy aranyláncot, és odavetette az asztalra a következő szavakkal:

- Bízzuk Aymer prior őrizetére mindkét zálogot, az enyémet meg e névtelen vándorét itt, kezességül arra, hogy Ivanhoe lovag, ha újra felbukkan valahol Britannia négy tengere között, köteles elfogadni Brian de Bois-Guilbert kihívását. Ha ezt elmulasztaná, gyávának fogom nyilvánítani Európa minden templomos rendháza falán.

- Erre nem lesz szükség - szólalt meg hirtelen Lady Rowena, aki eddig némán hallgatta a szócsatát. - Ha ebben a teremben senki sem emel szót a távol levő Ivanhoe mellett, hallják az én hangomat. Kijelentem, hogy Ivanhoe becsülettel eleget fog tenni minden becsületes kihívásnak. És ha az én gyenge jótállásom még hozzáadhat valamit e szent zarándok megbecsülhetetlen értékű zálogához, akkor nevemmel és jó híremmel kezeskedem arról, hogy Ivanhoe kiáll a mérkőzésre, amelyet ez a büszke lovag itt annyira óhajt!

E szavak hallatára az ellentétes érzések egész serege rohanta meg Cedric szívét, és bénította meg nyelvét. A kielégített büszkeség, a harag, a zavar jelei váltakoztak szemében, arcán és

[12] Hengist és Horsa testvérpár az első angolszász csapatok vezetői, melyek a mai Anglia területére érkeztek

széles, nyílt homlokán, mint ahogy a felhők árnyéka vonul át egy rét fölött. Még a szolgákra is átragadt az izgalom: mintha a hatodik lovag nevének említése megrázta volna őket, feszült figyelemmel lesték gazdájuk ajkát. Amikor aztán megszólalt Rowena, hangja mintha felrázta volna Cedricet néma megdöbbenéséből.

- Úrnőm - mondta Cedric -, ezt nem engedi meg az illendőség. Ha további zálogra volna szükség, kész vagyok lekötni becsületemet Ivanhoe becsületére, én magam, akinek jogos oka van arra, hogy megbántottnak érezzem magam. De azt hiszem, mindez fölösleges, mert a fogadás e nélkül is teljes, még a normann lovagi szokások képtelen szabályai szerint is. Nem úgy van, Aymer atya?

- De úgy van - felelte a prior. - És az áldott ereklyét meg ezt a pazar láncot biztos őrizetbe helyezem kolostorunk kincstárában, amíg a harcos kihívás el nem dől.

E szavak után újra meg újra keresztet vetett, majd többszörös térdhajtás és suttogó imádkozás után átadta az ereklyét a kíséretéhez tartozó Ambrosius barátnak. Ami pedig az aranyláncot illeti, azt minden ceremónia nélkül, de alighanem nagy örömmel becsúsztatta az illatos bőrrel bélelt zsebbe, melynek nyílása karja alatt volt.

- És most, Sir Cedric - folytatta -, jó borod ereje úgy zúg fülemben, mint az esti harangszó. Engedd meg tehát, hogy még egy utolsót koccintsunk Lady Rowena egészségére, azután pedig, ha nincs ellene kifogásod, nyugovóra térünk.

- A bronholme-i keresztre! - kiáltott fel a szász. - Meghazudtolod a híredet, prior uram! Azt mondják rólad, hogy derék barát vagy, aki csak a hajnali harang szavára szokott poharától elbúcsúzni. Én még, mivel öreg vagyok, attól féltem, hogy szégyenben maradok, amikor abban versenyezünk, melyikünk bírja jobban az ivást. Hitemre, az én időmben egy tizenkét éves szász gyerek sem csapta volna le serlegét ilyen hamar.

Ám a priornak megvolt az oka arra, hogy kitartson a mértékletesség mellett, amelyre elhatározta magát. Nem csupán hivatása késztette arra, hogy a békesség szószólója legyen. Tapasztalatai is arra tanították, hogy kerüljön minden veszekedést és verekedést. Nemcsak azért, mert szerette önmagát és felebarátját is, sőt azért sem, mert ez a kétféle érzés összevegyült benne. A jelen alkalommal ösztönszerűen félt a szász birtokos heves vérmérsékletétől. Látta a veszedelmet, amelyet társa előidézhet. A templomos lovag hetvenkedő és kötekedő természete, amely lépten-nyomon megnyilvánult, most súlyos kellemetlenségbe sodorhatja mindkettőjüket. Ezért szelíden beismerte, hogy a lelkes poharazásban semmiféle más nemzet fia sem versenyezhet a keményfejű, edzett szászokkal. Futólag hivatkozott még szent hivatására is, azután megismételte kérését, hogy nyugovóra térhessen.

Így aztán körbe felszolgálták még az utolsó kupa bort. A vendégek mélyen meghajoltak a házigazda és Lady Rowena előtt, azután elhagyták az asztalt, és csoportba verődtek a terem végében. Ugyanakkor a háziak is visszavonultak, más ajtókon át, kíséretükkel szobáikba.

- Hitetlen kutya! - szólt oda a templomos lovag Izsák zsidónak, amint elhaladt mellette a tolongásban. - Talán te is a lovagi torna színhelyére igyekszel?

- Oda készülök - felelte Izsák alázatos meghajlással -, ha vitéz és tisztelendő uram megengedi.

- Értem - mondta a lovag. - Azért mégy oda, hogy uzsorával kizsigereld nemeseinket, cifraságokkal megszédítsd az asszonyokat, és játékokkal megbolondítsd a gyerekeket. Zsidó, tasakod tele van ezüstsékelekkel, mi?

- Nincs énnekem székelem, de még egy árva garasom sem. Ábrahám istene úgy segéljen! - felelte a zsidó, kezét összekulcsolva. - Segítséget megyek kérni hittestvéreimtől, hogy meg tudjam fizetni a bírságot, amelyet a zsidó kincstár vetett ki rám. Szegény, tönkrement ember vagyok. Még ezt a köntöst is, amit viselek, a tadcasteri Reuben zsidótól kaptam kölcsön.

- Minden szavad hazugság! - felelte a templomos lovag, és szája megvető mosolyra görbült. Gyorsan továbbment, mintha máris túl sok időt vesztegetett volna erre a beszélgetésre. Muzulmán rabszolgáihoz fordult, és mondott nekik valamit olyan nyelven, amelyet a körülötte állók nem ismertek. A szegény zsidó annyira megijedt, hogy szinte a földig görnyedt, és amikor végre felemelte fejét, a harcos barát, aki gúnyosan megszólította, már messze járt. A zsidó olyan csodálkozó tekintettel nézett körül, mintha lába előtt csapott volna le a villám, és füle még zúgna a borzalmas csattanástól.

Néhány perc múlva az udvarmester és a pohárnok közrefogta a templomos lovagot és a priort, hogy hálószobájukba vezesse. Mindegyik előtt két-két fáklyavivő haladt és szolgák frissítőkkel. A két úr kíséretét és a többi vendéget alacsonyabb rendű szolgák vezették hálóhelyükre.

HATODIK FEJEZET

Nyerjem kegyét; barátságom ajánlom;
Ha elfogadja: jó; ha nem: adieu;
Jó szívemért, kérem, ne bántsanak.

Shakespeare: A velencei kalmár

Egy fáklyás szolga mutatta a zarándoknak az utat a szabálytalan alakú nagy ház zegzugos folyosóin. Ekkor utolérte a zarándokot a pohárnok, és fülébe súgta, hogy ha nincs kifogása egy kancsó méhsör elfogyasztása ellen, látogassa meg őt szobájában. Úgyis van sok cseléd a házban, aki nagyon szeretne híreket hallani a Szentföldről, különösképpen Ivanhoe lovagról. A következő percben felbukkant Wamba is, és ugyanazzal a kéréssel állt elő, de hozzáfűzte még, hogy egy serleg éjfél után felér három olyannal, amelyet közvetlenül az esti curfew-jelzés után fogyasztanak el. A zarándok nem szállt vitába ezzel a megállapítással, amelyet olyan kiváló szakértő nyilvánított ki, mint Wamba. Meg is köszönte a szíves meghívást, de kijelentette, hogy nem élhet vele, mert vallásos fogadalmába azt is belefoglalta, hogy sohase beszéljen kint a konyhában olyan dolgokról, amelyek bent a szobában tilosak.

- A magunkfajta cselédember - jegyezte meg Wamba a pohárnoknak - alig tudna meglenni ilyen fogadalommal.

A pohárnok bosszúsan vonogatta vállát.

- Először úgy gondoltam, hogy a padlásszobában helyezem el - mondta -, de ha ilyen barátságtalanul viselkedik keresztény emberekkel, jó lesz neki az a kamra a zsidó mellett. Anwold - fordult a fáklyavivőhöz -, vezesd a zsidót a déli kamrába. Jó éjszakát, zarándok úr - tette hozzá -, amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten.

- Jó éjszakát és Miasszonyunk áldását - felelte a zarándok zavartalan nyugalommal, és vezetőjét követve, folytatta útját.

Egy kis előszobába jutottak, amelybe több ajtó nyílt. A szobát egy kis vaslámpa világította meg. Itt megszólította őket valaki - Rowena szolgálólánya, aki parancsoló hangon közölte a zarándokkal, hogy úrnője beszélni akar vele. Kivette a fáklyát Anwold kezéből, és megparancsolta neki, hogy várja meg, amíg vissza nem jön, azután intett a zarándoknak, hogy kövesse.

A zarándok, úgy látszik, nem találta illendőnek, hogy elutasítsa ezt a meghívást, mint ahogy az imént megtette. Felemelte kezét, mintha csodálkoznék, de nem szólt semmit, és tiltakozás nélkül követte a leányt.

Átvágtak egy rövid folyosón, majd felmentek egy tölgyfából faragott lépcsőn, mely hét lépcsőfokból állt. Így jutottak be Lady Rowena lakosztályába. Ennek nyers pompája pontosan megfelelt annak a tiszteletnek, amellyel a ház ura hódolt Lady Rowenának.

A falakat arany- és ezüstszálakkal átszőtt, többféle színű selyemszálakkal hímzett függönyök borították. Ezek a vadászok és solymárok életéből merített jeleneteket ábrázoltak olyan művészettel, aminő attól a kortól kitellett. Az ágyat hasonló dús kárpitok díszítették, és bíborszínű, festett függönyök takarták el körös-körül. A székeket is színes terítők borították. Közülük az egyik magasabb volt, mint a többi; díszesen faragott elefántcsont zsámoly állt előtte.

Nem kevesebb, mint négy hatalmas ezüstkandeláber nagy viaszfáklyái világították meg ezt a termet. De a mai kor szép asszonyai ne irigyeljék a szász hercegnő lakosztályának pompáját.

A fal gerendái olyan rosszul illeszkedtek, és annyi rés volt rajtuk, hogy a dús függönyök megmeglibbentek a hűvös éjszakai szélben. A fáklyák lángja is - hiába védte szélfogó - féloldalra dőlve lobogott a levegőben, mint egy törzsfőnök kibontott zászlaja. Pompában nem volt hiány, és a művészi ízlés tapogatózó kísérletei is hagytak némi nyomot; de kényelem kevés volt, és mivel nem ismerték, nem is érezték hiányát.

Lady Rowena a már említett trónszéken ült, mögötte pedig három szolgáló állt, hogy kibontsa úrnője haját, mielőtt pihenni tér. Lady Rowena úgy ült ott, mintha arra született volna, hogy az egész világ hódolattal vegye körül. A zarándok elismerte, hogy joga van hódolatot várni: habozás nélkül térdet hajtott.

- Állj fel, zarándok - mondta a hölgy kegyesen. - Aki ilyen lovagiasan megvéd egy távollevőt, szívélyes fogadtatást érdemel, hiszen megnyerte a rokonszenvét mindenkinek, aki becsüli az igazságot és a férfias tisztességet.

Most szolgálóihoz fordult és megparancsolta: - Távozzatok innen, csak Elgitha maradjon. Beszélni akarok ezzel a szent zarándokkal.

A szolgálók nem hagyták el a termet, csak visszahúzódtak a legtávolabbi sarkába. Ott leültek a fal mellé egy kis padra; némán és mozdulatlanul ültek ott, mint a szobrok; pedig halkan beszélgethettek volna, suttogásuk a hatalmas teremben nem jutott volna el úrnőjük fülébe.

- Zarándok - szólalt meg Lady Rowena egypercnyi hallgatás után, amely olyan volt, mintha habozott volna, hogyan kezdje. - Az imént említettél egy nevet... már tudniillik Ivanhoe nevét - tette hozzá látható erőfeszítéssel. - Abban a teremben, ahol kimondottad, ezt a nevet a természet és a rokonság törvényeinél fogva boldog örömmel kellett volna fogadni. De a sors annyira visszájára fordult, hogy bármilyen sokan voltak is, kiknek szíve nagyot dobbant e név hallatára, én vagyok az egyetlen, aki meg meri kérdezni, hol és milyen állapotban láttad utoljára. Azt hallottuk, hogy az angol sereg távozása után Ivanhoe betegsége miatt kénytelen volt Palesztinában maradni, ahol sok üldöztetésben volt része a franciák részéről, akikkel a templomosok egy követ fújnak.

- Ivanhoe lovagról csak nagyon keveset tudok - felelte a zarándok kissé zavartan. - Most már sajnálom, hogy nem ismertem közelebbről, miután látom, hogy sorsát szíveden viseled. Azt hiszem, leküzdötte palesztinai ellenségeinek minden támadását, és útban van Anglia felé. Hogy azután a boldogságnak milyen esélyei várják, azt neked, úrnőm, jobban kell tudnod nálamnál.

Lady Rowena nagyot sóhajtott, és még két kérdést tett fel: vajon mikorra várható Ivanhoe lovag visszaérkezése hazájába, és vajon igen nagy veszedelmek lesnek-e rá útközben? Az első kérdésre a zarándok nem tudott vagy nem akart választ adni; a másodikra azt felelte, hogy az utat biztonságban meg lehet tenni Velencén és Génuán keresztül, majd Franciaországon át Angliába.

- Ivanhoe - mondotta - olyan jól ismeri a franciák nyelvét és szokásait, hogy otthonosan mozog közöttük. Nem kell attól tartania, hogy bármilyen veszély fenyegetné útjának ezen a részén.

- Adja Isten - fohászkodott Lady Rowena -, hogy épségben megérkezzék ide, és részt vehessen a közelgő viadalon, amelyben az ország lovagjai megmutatják ügyességüket és bátorságukat. De ha Athelstane of Coningsburgh nyeri el az első díjat - ez rossz hír volna Ivanhoe számára, amikor hazaérkezik Angliába. Mondd csak, zarándok, milyen állapotban volt, amikor utoljára láttad? Nagyon megviselte a betegség? Megtörte daliás alakját és erejét?

- Barnább volt - felelte a zarándok - és jóval soványabb, mint azon a napon, amikor az Oroszlánszívű kíséretében Ciprusból a Szentföldre érkezett. Homloka is borús volt, mintha súlyos gond gyötörné. Sajnos, nem beszéltem vele, mert nem ismertem.

- Attól tartok - felelte a hölgy -, hogy hazájában nem talál majd semmi olyat, ami elűzné arcáról a felhőket. Köszönöm, jóságos zarándok, hogy hírt hoztál gyermekkori játszópajtásom felől. Lányok - mondta -, gyertek közelebb! Kínáljátok meg álomhozó esti búcsúpohárral ezt a szent embert, akit nem akarok tovább visszatartani attól, hogy nyugovóra térjen.

A lányok egyike dúsan fűszerezett borral telt serleget nyújtott feléjük. Rowena éppen csak megérintette ajkával, azután átadta a zarándoknak, aki mélyen meghajolt, majd megízlelte a bort.

- Fogadd ezt az alamizsnát, barátom - folytatta a hölgy, és egy aranyat nyújtott felé. - Megérdemelted a hosszú úttal és sok fáradsággal, amellyel a szent helyeket meglátogattad.

A zarándok újabb mély meghajlás után elfogadta az adományt, és a belső szolgálólányt követve, elhagyta a termet.

Az előszobában ott találta kísérőjét, Anwoldot, aki kivette a fáklyát a szolgáló kezéből. Most már inkább sietve, mintsem szertartásosan elvezette a zarándokot az épület egy külső és cseppet sem pompás részébe. Itt több kis szoba, helyesebben kamra szolgált a cselédeknek és kisebb rangú vendégeknek hálóhelyül.

- Hol alszik a zsidó? - kérdezte a zarándok.

- A hitetlen kutya itt hever szentséged mellett, a szomszéd kamrában - felelte Anwold. - Szent Dunstanra mondom, lesz itt munka, amíg ez a kamra megint alkalmas lesz egy keresztény ember elhelyezésére. Holnap majd sikálhatjuk reggeltől estig!

- És hol alszik Gurth, a kondás? - kérdezte tovább a zarándok.

- Gurth - felelte a szolga - tőled jobbra alszik, a zsidó meg balra. Te választod el a körülmetéltet attól, amit a népe a legjobban utál. Persze, rendesebb helyet kaphattál volna, ha nem utasítod vissza Oswald meghívását.

- Jó lesz így is - mondta a zarándok. - Akármilyen fertőző is egy zsidó közelsége, ez a választófal erős tölgyfából készült, és elég vastag ahhoz, hogy megóvjon minden ragálytól.

Ezzel belépett a számára kijelölt kamrába, átvette a szolgától a fáklyát, megköszönte fáradozását, és jó éjszakát kívánt neki. Magára csukta a kamra ajtaját, a fáklyát bedugta a fából faragott gyertyatartóba, és körülnézett éjjeli szállásán, melynek berendezése a lehető legegyszerűbb volt. Egy durva faszékből állott, és egy még durvább, teknőszerű fekvőhelyből, amely meg volt tömve tiszta szalmával. Ágynemű helyett néhány bárányból hevert rajta.

A zarándok eloltotta a fáklyát, és anélkül, hogy egyetlen ruhadarabját is levetette volna, ledőlt a kezdetleges ágyra, és nyugodtan aludt - vagy legalábbis mozdulatlanul feküdt -, amíg a felkelő nap első sugarai be nem hatoltak a kis rácsos ablakon, amely arra szolgált, hogy a kényelmetlen fülkébe be tudjon hatolni a levegő és a világosság egyaránt. A zarándok most már felkelt, elmondta reggeli imáját, rendbe hozta ruháját, és átment a zsidó cellájába. Amikor benyitott, olyan halkan nyomta le a kilincset, amennyire csak lehetett.

Izsák nyugtalan álomban hevert fekhelyén, amely ugyanolyan volt, mint a zarándoké. Ruháját lefekvés előtt gondosan maga mellé rakta, mintha attól tartott volna, hogy míg alszik, valaki elviszi. Arca gyötrelmesen gondterhes volt. Keze, sőt karja is görcsösen rángatózott, mintha valami lidérccel viaskodnék. Néha zsidó szavakat motyogott, de közben az ország kevert

nyelvén, a normann-angol nyelven is siránkozott álmában. A zarándok tisztán megértette a következő mondatokat: - Ábrahám istenére kérlek, könyörülj egy szerencsétlen öregemberen! Szegény vagyok, egy garasom sincs! Még ha kettéhasítasz, akkor sem tudok adni semmit!

A zarándok nem várta meg, hogy a zsidó magától felébredjen lidérces álmából, hanem megérintette vándorbotjával. Az alvó megérezte, és - ahogy ez lenni szokott - kapcsolatba hozta álma ijesztő képeivel. Így történt, hogy amikor felugrott, szürke haja szinte égnek állt rémületében. Gyorsan magára kapott néhány ruhadarabot, a többit pedig görcsös kézzel szorongatta, mint a sólyom a zsákmányát karmaival. Közben a zarándokra szegezte lobogó fekete szemét, amelyben vad csodálkozás és rémület tükröződött.

- Tőlem ne félj semmit, Izsák - mondta a zarándok. - Barátságos szándékkal jöttem be hozzád.

- Izrael istene fizesse meg! - felelte a zsidó megkönnyebbülten. - Azt álmodtam... de mit meséljek? Hála Ábrahámnak, csak álom volt. - Miután kissé megnyugodott, olyan hangon folytatta, ahogy máskor beszélni szokott: - És mivel szolgálhatok, tisztelendő uram? Mit óhajt ilyen korán egy szegény, öreg zsidótól?

- Csak azt akarom mondani neked - felelte a zarándok -, hogy ha nem hagyod el tüstént ezt a házat, és nem sietsz, amennyire lábad bírja, utad veszélyesnek bizonyulhat.

- Jóságos isten! - kiáltott fel a zsidó. - Kinek volna érdeke egy olyan nyomorult ember életére törni, amilyen én vagyok?

- Az okát te tudhatod legjobban - mondta a zarándok. - Én csak annyit mondhatok neked, hogy a templomos lovag, amikor keresztülment a termen tegnap este, néhány szót váltott muzulmán rabszolgáival szaracén nyelven, amelyet jól értek. Megparancsolta nekik, hogy lessék meg reggel a zsidó elindulását, és támadjanak rá egy alkalmas helyen, elég messzire ettől a háztól. Azután hurcolják el Philip de Malvoisin vagy Reginald Front-de-Boeuf várába.

Nincs szó, amellyel érzékeltetni lehet azt a szörnyű rémületet, amely Izsák szívébe markolt, amikor ezt a hírt meghallotta. Mintha minden ereje egyszerre cserbenhagyta volna. Karja lehanyatlott, feje mellére kókadt, térde megroggyant, minden izma és idegszála mintha erőtlenül megereszkedett volna. Lerogyott a zarándok lába elé, de nem úgy, mint egy ember, aki szántszándékkal meghajol, letérdel, vagy valakinek a lába elé veti magát, hogy könyörületre bírja. Úgy zuhant le, mintha valami láthatatlan erő ellenállhatatlanul földre sújtotta volna.

- Szent Isten! Ábrahám istene! - volt az első hang, amely kiszakadt a torkán, amint a magasba nyújtotta összekulcsolt,ráncos kezeit, anélkül, hogy ősz fejét felemelte volna a kőpadlóról. - Jaj, szent Mózes! Jaj, áldott Áron! Nemhiába álmodtam azt, ami az éjjel úgy megkínzott, nemhiába jelent meg a látomás! Már érzem a tüzes vasat húsomban, a kötelet, amellyel kínpadra feszítenek, a fűrészeket, fejszéket és boronákat, amelyekkel Rabbah embereit, Ammon városának lakóit megkínozták!

- Állj fel, Izsák, és figyelj rám - mondta a zarándok, aki szánalommal hallgatta a zsidó kétségbeesett jajveszékelését, de szánalmába megvetés is keveredett. - Elhiszem, van okod a félelemre éppen elég, ha meggondolom, mit műveltek szerencsétlen testvéreiddel a fejedelmek és főnemesek, hogy elrejtett kincseiket kicsikarják. De állj fel, ha mondom, és hallgass meg, meg akarom mutatni neked a menekülés útját. Hagyd el ezt a házat most mindjárt, amíg lakói még nem aludták ki az éjszakai dőzsölést. Én elvezetlek egy titkos erdei ösvényen, amelyet úgy ismerek, hogy az erdészek se jobban. Veled megyek, és melletted maradok, amíg pártfogásába vesz valamelyik báró, aki a lovagi mérkőzésre megy. Bizonyára módod lesz jóindulatát megnyerni vagy valamivel meghálálni.

Amint a menekülés reménye a zarándok szavaiból Izsák tudatába hatolt, az öreg zsidó fokozatosan, szinte hüvelykről hüvelykre felemelkedett a földről. Végül már egyenesen térdelt, hosszú haját hátravetette, és fekete szeme a zarándok arcára tapadt. Tekintetében remény, félelem, de gyanakvás is tükröződött. És amikor meghallotta a zarándok utolsó szavait, rémülete újra erőt vett rajta, megint leroskadt a földre, arcra borult, és így kesergett:

- Hogy nekem módomban lesz bárkinek a jóindulatát meghálálni! Hát mivel hálálhatná meg egy nyomorult zsidó, akit teljesen kifosztottak, kipréseltek, és ma már szegényebb, mint Lázár! - A gyanú hirtelen elöntötte, és elnyomott benne minden más érzést. Reszkető hangon könyörgött: - Az isten szerelmére, fiatalember, ne árulj el engem! Gondolj a mennyei atyára, aki mindnyájunk teremtője, aki zsidók és keresztények, pogányok és izmaeliták atyja! Ne árulj el engem! Egy keresztény koldus jóindulatát sem tudnám megfizetni, még akkor sem, ha mindössze egy garast kérne érte!

E szavak után újra felemelkedett, megragadta a zarándok köpenyét, és kétségbeesett könyörgéssel nézett fel rá. A zarándok gyorsan kitépte magát kezéből, mintha félne, hogy érintése megfertőzi.

- Még ha egész fajtád minden kincse a zsebedben volna - mondta -, micsoda érdekem fűződnék ahhoz, hogy ártsak neked? Ebben a ruhában szegénységi fogadalom köt, és ha fel is cserélném valamivel, az nem lehetne más, csak páncéling és egy jó paripa. De ne képzeld, hogy társaságodra vágyom, vagy hasznot remélek abból, ha útitársam lennél. Maradj itt, ha akarsz. Talán megvéd a szász Cedric is.

- Ajjajjaj - siránkozott a zsidó -, nem fogja megengedni, hogy a kíséretével menjek. Akár szász, akár normann, egyformán szégyell zsidóval mutatkozni. De ha egymagamban utazom Philip de Malvoisin és Reginald Front-de-Boeuf birtokain keresztül - nem, nem! Jóságos ifjú, veled tartok! Siessünk, kössük fel övünket, fussunk, meneküljünk! Itt a zarándokbotod, mért késlekedsz?

- Nem késlekedem - felelte a zarándok, engedve a sürgetésnek. - De előbb meg kell találnom a biztos módját annak, hogy elhagyhassuk ezt a helyet. No, gyere utánam.

Előrement a másik kamrába, ahol - mint tudjuk - Gurth tanyázott, a kondás.

- Kelj fel, Gurth - mondta a zarándok -, kelj fel, gyorsan! Nyisd ki a hátsó kaput, és engedj ki engem meg ezt a zsidót.

A kondás mesterségét ma talán nem becsülik sokra. Ám Gurth a szász Angliában éppen olyan fontos személy volt, mint Eumaiosz[13] a régi Ithakában. Meg is sértődött a zarándok bizalmas és parancsoló hangjától. Ahogy feküdt, felkönyökölt, és gyanakodón nézett Izsákra.

- Micsoda? - mondta anélkül, hogy feltápászkodott volna. - A zsidó elhagyja Rotherwoodot, és méghozzá a zarándok társaságában?

- Érdekes - szólalt meg Wamba, aki ebben a pillanatban jött oda. - Ezt se álmodtam volna! Inkább el tudtam volna képzelni azt, hogy megszökik, hóna alatt egy oldal lopott szalonnával.

- Akárhogy is - mondta Gurth, és feje visszahanyatlott a fatuskóra, amely párnául szolgált neki -, mind a zsidó, mind a keresztény várjon türelemmel, amíg kinyitják a főkaput. Nem engedhetjük meg, hogy látogatók lopva távozzanak ilyen szokatlan korai órában.

[13] Odüsszeusz kondása Homérosz eposzában

- Akárhogy is - felelte erre a zarándok parancsoló hangon -, biztos vagyok benne, hogy nem tagadod meg, ha ezt a szívességet kérem tőled!

E szavak után a szalmán heverő kondás fölé hajolt, és szász nyelven valamit súgott a fülébe. Gurth erre úgy felpattant, mintha megdelejezték volna. A zarándok felemelte mutatóujját, mintha óvatosságra intené Gurthöt, és így szólt:

- Vigyázz, Gurth, hiszen te okos ember vagy. Azt mondom, nyisd ki a hátsó kaput. Nemsokára többet is hallasz majd felőlem.

Gurth most már ellenvetés nélkül, gyorsan engedelmeskedett. Wamba és Izsák követték. Mindketten csodálkoztak azon a hirtelen változáson, amely a kondás viselkedésében végbement.

- Az öszvéremet! Az öszvéremet! - mondta a zsidó, amikor már kívül voltak a kapun.

- Hozd ki az öszvérét - mondta a zarándok Gurthnek. - És tudod mit?... Nekem is hozzál egyet, hogy mellette maradhassak, amíg túl nem jut ezen a tájon. Az öszvért majd visszaadom valakinek Cedric kíséretéből Ashbyben. Te pedig...

A többit Gurth fülébe súgta.

- Szívesen, nagyon szívesen. Meglesz! - felelte Gurth, és tüstént elszaladt, hogy a megbízást teljesítse.

- Jaj, de szeretném tudni, mit tanultok ti, jámbor zarándokok, odaát a Szentföldön - jegyezte meg Wamba, mihelyt barátja eltűnt a szeme elől.

- Imádkozni, te bolond! - felelte a zarándok. - Megbánni bűneinket, vezekelni, böjttel, virrasztással, hosszú imádkozással gyötörni magunkat.

- És még valamit, ami ennél is erősebb - felelte a bolond. - Mert eddig még nem tapasztaltam, hogy az ilyen dolgoknak hatása lett volna Gurthre. Senki sem tudta eddig vezekléssel elérni, hogy Gurth szívességet tegyen valakinek, vagy böjttel rábírni, hogy egy öszvért adjon kölcsön.

- Ugyan, eredj már, ne okoskodj annyit! - mondta a zarándok. - Ne felejtsd el, hogy szász bolond vagy.

- Ezt jól mondtad - felelte Wamba. - Ha normannak születtem volna, mint ahogy te is annak látszol, akkor mindjárt okosabb lennék, meg szerencsésebb is.

Ebben a pillanatban felbukkant Gurth az árok túlsó partján az öszvérekkel. Az utasok egy felvonóhídon keltek át az árkon. Ez a híd mindössze két szál deszka szélességű volt, nem szélesebb, mint a szűk hátsó kapu a híd egyik végében, és nem szélesebb, mint a kis ajtócska a másik oldalon, a külső palánkon, ahonnan már ki lehetett lépni az erdőbe. Alighogy odaértek az öszvérekhez, a zsidó sietve és reszkető kézzel a nyereg mögé kötözött egy kék vászonzacskót, amelyet a köpenye alól húzott ki.

- Egy váltás ruha van benne - motyogta -, semmi más, csak egy váltás ruha.

Sokkal fürgébben kapaszkodott fel az állat hátára, semmint öreg lábaitól el lehetett várni. Azután tüstént úgy rendezte el köpenye redőit, hogy teljesen eltakarják azt a zsákocskát, amelyet hátul a nyergéhez erősített.

A zarándok már kényelmesebb mozdulatokkal ült fel az öszvérre, és indulás előtt kezét nyújtotta Gurth felé, aki a képzelhető legnagyobb tisztelettel megcsókolta. A kondás ezután mozdulatlanul állt, és az utasok után bámult, amíg el nem tűntek az erdei ösvény lombjai alatt. Merengéséből Wamba hangja riasztotta fel:

- Feltűnt nekem, kedves Gurth barátom - mondta -, hogy olyan különösen udvarias vagy ma reggel, és olyan szokatlanul jámbor! Bárcsak az a fekete prior volnék vagy mezítlábas zarándok, hogy hasznomra fordíthassam ezt a te furcsa jámborságodat. Bezzeg nem érném be egy kézcsókkal, mondhatom!

- Nem is vagy te olyan bolond, mint amilyennek látszol, Wamba - felelte Gurth -, noha te is csak a látszat alapján ítélsz. Igaz, hogy a legokosabb emberek sem tehetnek mást. No de itt az ideje, hogy a dolgom után lássak.

E szavakkal visszatért a házba, a bolond is követte.

Közben az utasok folytatták útjukat az erdőn keresztül, mégpedig olyan sietséggel, amelyet Izsák szorongó félelmével lehetett csak megmagyarázni, hiszen az ilyen koros emberek egyébként nem szeretik a gyors mozgást. A zarándok haladt elöl, és úgy látszott, hogy nagyszerűen ismeri ennek az erdőnek a legkisebb ösvényeit is. Néha olyan rejtett ösvényeket választott, hogy felkeltette Izsák gyanúját. A zsidó már-már attól félt, hogy tőrbe csalják, és a sűrűből váratlanul reátörnek ellenségei.

Gyanakvása érthető és megbocsátható volt. Mert kivéve talán a repülőhalat, nem volt még egy teremtmény a földön vagy a vízben vagy a levegőben, amelynek olyan szüntelen és könyörtelen üldöztetés lett volna a sorsa, mint abban a korszakban a zsidóknak. Elég volt a legalaptalanabb, a legképtelenebb vád, a legcsekélyebb, a legesztelenebb ürügy ahhoz, hogy a nép dühe a zsidók személye és vagyona ellen forduljon. A normannok, szászok, dánok és britek gyűlölték egymást, de abban egyetértettek, hogy még jobban gyűlölték a zsidót; egymással vetekedve pusztították ezt a népet, vallásos kötelességüknek tartották, hogy mocskolják, üldözzék, fosztogassák. A normann királyok és a zsarnokságban példájukat követő főurak rendszeresebb módon, hidegen és tervszerűen üldözték zsidaikat, hogy még több hasznot csiholjanak belőlük.

Ismeretes az a történet, amely János királyról szól, aki fogságra vetett egy gazdag zsidót egyik várában, ahol sorra kihúzatta a fogait, mindennap egyet; a szerencsétlen flótás végül, amikor már a fél állkapcsa üres volt, beleegyezett abba, hogy kifizet egy nagy összeget; akkor a király szabadon engedte, hiszen elérte célját. Az a kevés készpénz, ami az országban forgott, főleg a zsidók kezében volt, és a nemesség habozás nélkül követte királya példáját; mivel pénzre mindig szüksége volt, a zsidókból szorította ki fenyegetés, bántalmazás, sőt kegyetlen kínzás segítségével. De a zsidók annyira szerették pénzüket, hogy ez bámulatos „passzív bátorságra” buzdította őket; inkább elszenvedtek minden kínzást, semhogy lemondjanak a tetemes haszonról, amelyet a természeti kincsekben oly gazdag Anglia a pénz forgatóinak nyújtott. Hiába volt minden megszorítás, még a zsidó kincstár is - a már említett különleges adókivető hatóság, amelyet arra a célra létesítettek, hogy a zsidókat zaklassa, és pőrére vetkeztesse. A zsidók mindennek ellenére szaporodtak és gyarapodtak; kezükben nagy pénzösszegeket halmoztak fel, amelyeket egyik országból a másikba tologattak; ezt egy papiros tette lehetővé: a váltó, melynek feltalálását a kereskedelem állítólag nekik köszönheti. Így aztán átmentették vagyonukat külföldre, ha otthon veszedelem fenyegette.

A zsidók szívóssága és kapzsisága tehát szinte védekezésül fejlődött ki elnyomóik fanatikus kegyetlensége és zsarnoksága ellen. A kettő mintha arányosan növekedett volna: minél nagyobb volt az elnyomás, annál mohóbban vetették magukat a zsidók a pénz után. Ugyanis gazdagságuk, amelyet rendszerint kereskedelem útján szereztek, egyrészt veszedelembe sodorta őket, másrészt pedig növelte befolyásukat, és így némi védelmet, némi biztonságot szerzett nekik. Ilyen körülmények között éltek, és ez rányomta bélyegét jellemük fejlődésére is: óvato-

sak voltak, gyávák és gyanakodók, de makacsok és hajthatatlanok is - ügyesen kerülgették a sok veszedelmet, amely örökké rájuk ólálkodott.

Amikor az utasok gyors ütemben áthaladtak már jó néhány kanyargós ösvényen, a zarándok végre megtörte a csendet, és így szólt:

- Az a nagy, korhadt tölgy jelzi a határt, amelyen túl megszűnik Front-de-Boeuf hatalma. Malvoisin birtokait már régen magunk mögött hagytuk. Így hát nem kell többé üldözésüktől tartanod.

- Essenek ki kocsijaik kerekei - átkozódott a zsidó -, ahogy a fáraó seregével történt! Akadjanak el feleúton, ne jussanak célhoz soha! De te, jóságos zarándok, ne hagyj még magamra! Gondolj arra a vad templomos lovagra és szaracén rabszolgáira! Mit törődnek azzal, kinek a birtokán önkényeskednek!

- Útjaink itt elválnak - felelte a zarándok. - Mert nem illendő, hogy egy olyan ember, mint én, és egy olyan, mint te, tovább haladjanak együtt és egymás mellett, mint ahogy okvetlenül szükséges. De különben is, miféle segítséget remélsz egy békés zarándoktól két, állig felfegyverzett pogány ellen?

- Jóságos ifjú - könyörgött a zsidó -, ne beszélj így! Meg tudsz védeni engem, ha akarsz, és hiszem, hogy meg is teszed. Ha szegény vagyok is, nem kívánom ingyen... én... én... megjutalmazlak. Nem pénzzel, mert pénzem, Ábrahám úgy segítsen, pénzem, az nincs, de azért...

- Mondottam már - szakította félbe a zarándok -, hogy pénzt vagy jutalmat nem kívánok tőled. Ha éppen akarod, továbbvezetlek, esetleg meg is védelek, ha arra kerül a sor. Hiszen megvédeni egy zsidót egy szaracénnal szemben, azt hiszem, olyan cselekedet, amelyet nem lehet keresztényhez méltatlannak mondani. Így hát, zsidó, nem hagylak magadra, amíg biztonságos helyre nem jutsz. Nem vagyunk messze Sheffield városától. Ott bizonyára könnyen találsz olyan fajtádbelit, aki menedéket nyújt neked.

- Jákob áldása rád, jóságos ifjú! - felelte a zsidó. - Sheffieldben megszállhatok rokonomnál, Zarethnél, és azután majd módját ejtem annak, hogy biztonságban folytassam utamat.

- Legyen hát így - mondta a zarándok. - Sheffieldnél válunk hát akkor el, egy fél óra lovaglás csak, és meglátjuk már a várost.

A következő félóra némaságban telt el. Egyikük sem szólt egy szót sem. A zarándok talán méltóságán alulinak vélte, hogy szóba ereszkedjék a zsidóval, hacsak nem okvetlenül szükséges. A zsidó pedig nem merte megszólítani a zarándokot, aki a Szentsír közeléből jött meg, és így személyét is a szentség tekintélye övezte. Megálltak egy szelíden emelkedő domb tetején. A zarándok az alant elterülő Sheffield házaira mutatva, így szólt:

- Útjaink most már igazán elválnak.

- Nem, amíg meg nem hallgattad egy szegény zsidó köszönő szavait - felelte Izsák. - Mert arra nem is merlek megkérni, hogy kísérj el rokonom, Zareth házába, aki talán segítséget nyújtana nekem ahhoz, hogy jóságodat valamivel viszonozzam.

- Hányszor mondjam, hogy nem várok tőled jutalmat? - szólt a zarándok. - De ha mindenáron tenni akarsz értem valamit, válassz ki számos adósod közül egy szerencsétlen keresztényt, akire börtön és bilincs vár, mert nem tud fizetni. Könyörülj meg rajta, és engedd el az adósságát az én kedvemért! Akkor majd úgy tekintem, hogy kiegyenlítetted tartozásodat azért a szolgálatért, amelyet ma neked tettem.

- Várj csak, várj! - kiáltott fel a zsidó, és megragadta a zarándok köntösét. - Én ennél többet szeretnék tenni érted... valamit, aminek te magad veszed hasznát. Isten látja lelkemet, hogy szegény vagyok... mindenki tudja, az öreg Izsák koldus a zsidók közt, mégis engedd meg, hogy kitaláljam, mi az, amire most a leginkább szükséged van.

- Hát ha igazán kitalálod - felelte a zarándok -, akkor láthatod, hogy ebben úgysem tudsz segíteni rajtam. Még akkor sem, ha olyan gazdag volnál, amilyen szegénynek mondod magadat.

- Csak mondom magam annak? - visszhangozta a zsidó. - Hidd el, esedezve kérlek, hogy a színigazat mondom. Kifosztott, eladósodott, megtört ember vagyok. Gonosz kezek elrabolták vagyonomat, pénzemet, hajóimat - mindenemet, amim csak volt. Mégis meg tudom mondani neked, mire van szükséged, és talán meg is tudom szerezni neked. Amire legjobban vágyakozol most, az egy jó ló és fegyveres felszerelés.

A zarándok összerezzent, és hirtelen a zsidó felé fordult:

- Miféle ördög sugallta ezt neked? - kérdezte izgatottan.

- Nem fontos - mosolygott Izsák. - Az a fő, hogy kitaláltam. És ahogy ez sikerült, úgy meg is szerzem neked, ami kell.

- És arra nem gondolsz, hogy ki vagyok? A ruhámra, szent hivatásomra, fogadalmamra?

- Ismerlek benneteket, kereszténye ket! - felelte Izsák. - Köztetek a legelőkelőbb is, ha elfogja a vezeklés babonás vágya, sarut köt a lábára, vándorbotot ragad, és gyalog útra kél, hogy meglátogassa rég meghalt emberek sírjait.

- Fogd be azt a szentségtörő szádat, zsidó! - kiáltott rá a zarándok szigorúan.

- Bocsáss meg - mondta Izsák -, meggondolatlanul beszéltem. De elejtettél néhány szót az éjjel és ma reggel... néhány szót, amely - mint a kovából kipattanó szikra - elárulta a fémet, amely a sötétben rejtőzködik. És ennek a zarándokköntösnek a keblében lovagi lánc és aranysarkantyú rejlik. Láttam, amint megcsillant a fényük ma reggel, amikor fölém hajoltál.

A zarándok nem tudta mosolyát elfojtani.

- És ha egy kíváncsi szem a te ruhádat vizsgálgatná olyan alaposan, Izsák? Vajon milyen titoknak bukkanna a nyomára?

- Elég ebből, elég! - kiáltotta a zsidó elsápadva. Nagy sietve, mintha végét akarná vetni a beszélgetésnek, elővette írószerszámait, és egy darab papírra, amelyet sárga fövegének a tetejére rakott, írni kezdett anélkül, hogy leszállt volna az öszvérről. Amikor befejezte, átadta a zsidó betűkkel teleírt papírtekercset a zarándoknak. - Leicester városában - mondta - mindenki ismeri Kirjath Jairamot, a gazdag lombardiai zsidót. Annak add át ezt a levelet. Van nála eladásra hat milánói páncél, közülük a legrosszabb is megfelelne akármelyik koronás főnek. És van ott tíz pompás paripa... közülük a legsilányabbra is boldogan felszállna egy király, amikor trónjáért harcolni indul a csatába. Ezek közül te szabadon választhatsz páncélt és lovat, de megkapsz hozzá minden egyebet is, ami kell, hogy részt vehess a lovagi tornán. És ha vége lesz, majd szépen visszaadod... vagy pedig megfizeted, ha lesz mivel.

- De Izsák - mondta a zarándok mosolyogva -, nem tudod-e, hogy az ilyen tornában a nyeregből kivetett lovag paripája és fegyverzete a győztes zsákmánya? Megtörténhetik, hogy nem kedvez nekem a szerencse, és elveszítem azt, amit nem tudok se pótolni, se megfizetni.

Izsák kissé meghökkent, amikor felvetették előtte ezt a lehetőséget, de csakhamar összeszedte bátorságát, és gyorsan kijelentette:

- Nem, nem... az lehetetlen! Nem hiszem, hogy ez megeshetik! Atyáim áldása fog kísérni... lándzsád erős lesz, mint Mózes pálcája...

Ezzel már el is fordította öszvére fejét, hogy tovaügessen, de most a zarándok volt az, aki belekapaszkodott köntösébe.

- Várj csak, Izsák, még nem tudsz mindenről, amit kockáztatsz. Lehet, hogy a lovat leszúrják, a páncélt széthasítják - mert én bizony nem kímélem se magamat, se a lovamat, ha már verekszem. Azonkívül a te fajtádbeliek semmit sem adnak ingyen: a kölcsönlóért és páncélért használati díj jár, azt is meg kell ám fizetni valakinek!

A zsidó úgy összegörnyedt a nyeregben, és úgy csavargatta magát, mintha hasgörcs jött volna rá; de jobb érzései felülkerekedtek megszokott kapzsiságán.

- Bánom is én! - kiáltotta. - Bánom is én! Gyerünk! Ha valami kár ér, nem te fizeted! Ha használati díj jár, Kirjath Jairam majd elengedi rokona, Izsák kedvéért. Isten veled! De hallgass csak rám, jóságos ifjú - tette hozzá megfordulva. - Ne nagyon tolakodj előre abban a kavarodásban, érted? Mire jó az? Nem a ló meg a páncél miatt mondom, nem azokat féltem, hanem téged! Vigyázz az életedre meg a tagjaid épségére, kérlek!

- *Gramercy!* Nagyon köszönöm - felelte a zarándok, és arcát megint mosoly öntötte el. - Köszönet azért, amit a lelkemre akarsz kötni. No, majd óvatosan élek a szívességeddel, és ugyancsak rossz sorsra kellene jutnom, hogy meg ne hálájam!

Elváltak egymástól, és ki-ki más úton indult tovább Sheffield városa felé.

HETEDIK FEJEZET

Vitézek s velük apródok sora,
Mennyi kényes dísz és pompás ruha;
Ez sisakot szíjaz, amaz pedig
Lándzsát ad, ércpajzsot a harmadik;
A harci mén indulna, port kapar,
Tajtékzik, aranyos zablába mar;
Kancát nyergel néhány fegyverkovács,
Kezükben ráspoly, övben kalapács,
Lazult dárdára szeg, nyeregszíj s annyi más.
Utcákon tisztes őrcsapat topog;
Klaunok tolonganak, velük csörgődobok.

Dryden: Palamon és Arcite

Az angol nemzet állapota akkoriban meglehetősen siralmas volt. Richárd király hazájától távol fogságban sínylődött, a kegyetlen és hitszegő osztrák herceg hatalmában. Még fogságának a helyét sem tudták biztosan, és sorsa alig volt ismeretes alattvalói előtt, akiket ezalatt kegyetlenül elnyomtak a kisebb-nagyobb urak és a király helyettesei.

János herceg szövetséget kötött Fülöp francia királlyal, az Oroszlánszívű halálos ellenségével, és mindent elkövetett, hogy Ausztria hercege minél tovább fogságban tartsa bátyját, Richárdot, aki egyébként a jótevője volt, és mindig kegyeiben részesítette, amiért János ilyen galádul fizetett. Megszervezte saját pártját az országban, és maga akarta elfoglalni a trónt abban az esetben, ha Richárd meghal. Fittyet hányt a törvényes trónörökös jogainak, aki Artúr bretagne-i herceg volt, János idősebb bátyjának, Geoffrey Plantagenetnek a fia.

Bitorló tervét, mint tudjuk, János később meg is valósította. Miután maga is léha, könnyelmű és kicsapongó volt, azonkívül hazug és hitszegő: könnyen megnyerte magának és pártjának mindazokat, akik féltek Richárd hazatérésétől, amikor számot kell adniuk a távolléte alatt elkövetett bűnökért. Azonkívül sikerült megnyernie a törvénnyel elszántan szembehelyezkedő kalandorok népes seregét. Ez volt a keresztes háborúk salakja. Harcokban eldurvult és elszegényedett emberek, akik Keleten erkölcstelen kicsapongásokhoz szokva tértek vissza hazájukba, és nem találták meg a helyüket sehol. Egyetlen reményük a polgárháború volt, a zavarosban akartak halászni.

A gyászos és aggasztó közállapotok előidézői közé tartoztak a szegénylegények is, akiket a kibírhatatlan földesúri önkény és az új erdőtörvény kegyetlen szigora kergetett a kétségbeesés karjai közé. Nagy bandákba verődve megszállták az erdőket és pusztákat, szembeszegültek a megyei hatóságokkal, fittyet hánytak minden törvénynek.

De hiszen maguk a főnemesek is efféle bandákat szerveztek, amelyek semmivel sem voltak jobbak, mint az egészen nyíltan és leplezetlenül garázdálkodó rablók, betyárok, fosztogatók. A főurak mindegyike elbástyázta magát megerősített várkastélyában, és a kiskirályt játszotta saját birtokán. Hogy fegyveres csatlósaikat eltarthassák, és jusson a pazar fényűzésre is, melyre hiúságuk késztette őket, a főnemesek uzsorakölcsönöket vettek fel a zsidóktól. A hallatlan kamatokkal tetézett nyomasztó adósság, mint a fekély, úgy rágta és sorvasztotta a főnemesek birtokát. Ez ellen csak egy orvosság volt: ha a körülmények alkalmat adtak rá, ezek a derék urak gyalázatos erőszakkal igyekeztek hitelezőiktől megszabadulni.

Ilyen körülmények között az ország népe sokat szenvedett, és nyomasztó terhek alatt nyögött. Nemcsak a jelen gondjai gyötörték, de még félelmetesebb és fenyegetőbb volt a jövő. Hogy a nyomorúság még nagyobb legyen, veszedelmes ragály terjedt el az országban. A tisztaság hiánya, a rossz táplálkozás, az alsóbb néposztályok viskóinak szörnyű állapota szította a kórt, amely tömegesen szedte áldozatait. Akik életben maradtak, szinte irigyelték a halottakat, akiket a pestis megszabadított a még várható bajoktól.

De még e sokféle nyomorúság közepette is óriási érdeklődés nyilvánult meg a vitézi torna iránt, amely annak a kornak a legfőbb látványossága volt. Ebben a tekintetben a szegények nem maradtak hátra a gazdagok - a köznép a nemesség mögött. Olyan volt ez, mint Spanyolországban a bikaviadal, ahova izgatottan tódul az éhenkórász madridi polgár, akinek zsebében nem csörög egy árva garas sem, hogy élelmiszert vásároljon családja számára. A lovagi tornára is tódult fiatal és öreg, ezeket nem tartotta vissza a munka, amazokat a betegség. Különösen nagy várakozás előzte meg a Fegyveres Mérkőzést (ez volt a hivatalos neve), amelyet Ashbyben tartottak meg, Leicester grófságban. Ezen ugyanis a leghíresebb bajnokok mérték össze lándzsáikat János herceg jelenlétében; a kitűzött napon a legkülönbözőbb rendű és rangú emberek végtelen áradata hömpölygött a küzdelem színtere felé.

Ez a színtér igazán regényes volt. Egy erdő szélén, alig egy mérföldnyire Ashby városától, óriási rét terült el, amelyet a legüdébb, a leggyönyörűbb zöld pázsit borított. Egyik oldalát erdő szegélyezte, a másikon ősi tölgyfák terpeszkedtek - köztük nem egy csodálatos faóriás volt. A talaj, mintha éppen ilyen harci játékok céljára teremtették volna, lankásan ereszkedett le egy sík térség felé, amelyet a mérkőzés tartamára erős palánkkal vettek körül, negyed mérföld hosszúságban és felényi szélességben. Az elkerített rész téglalap alakú volt, sarkain jól lekerekítve, hogy a nézők jobban el tudjanak helyezkedni. A küzdőfelek bebocsátására egy-egy nyílás volt a kerítés északi és déli oldalán. A bejáratokat fából ácsolt erős kapuk zárták el - elég szélesek ahhoz, hogy két-két lovas egymás mellett átjusson rajtuk. Mindegyik kapunál két herold állt, hat trombitással és ugyanannyi csatlóssal. Külön fegyveres csapat gondoskodott a rend fenntartásáról és a mérkőzésre jelentkező lovagok osztályozásáról. A déli bejárat mögött a talaj természetes emelkedése sima hátú magaslatot alkotott. Itt öt pompás sátor állt, amelyeket fekete és rozsdavörös zászlók díszítettek. Ezek voltak a mérkőzésre kihívó lovagok választott színei. A sátrak kötelei ugyanilyen színűek voltak. Mindegyik sátor előtt annak a lovagnak a pajzsa függött, akié a sátor volt. Mellette állt a csatlósa, vadembernek vagy erdőlakónak öltözve, esetleg más fantasztikus jelmezben, aszerint, hogy gazdájának mi volt az ízlése, vagy milyen alakban kívánt szerepelni a tornajátékban.

A középső sátrat, a díszhelyet Brian de Bois-Guilbert-nek tartották fenn, aki minden lovagi játékban nagy hírnévre tett szert, és jól ismert minden lovagot, aki valaha is részt vett ezen a Fegyveres Mérkőzésen. Ezért szívesen látták a kihívó lovagok társaságában, akik még vezetőjüknek is megválasztották, pedig csak nemrégen csatlakozott hozzájuk.

Sátra mellett az egyik oldalon Reginald Front-de-Boeuf és Philip de Malvoisin sátra állt, a másik oldalon pedig Hugh de Grantmesnilé, egy közeli földbirtokosé. Ennek a nemes bárónak az apja Hódító Vilmos és fia, William Rufus korában *Lord High Steward* (Anglia főudvarmestere) volt. És az ötödik sátor? Ennek gazdája Ralph de Vipont volt, a jeruzsálemi Szent János-rend lovagja, akinek *Heather* (Hangás) nevű ősi birtoka Ashby de la Zouch közelében terült el. A bajvívótér bejáratától tízyardnyi szélességű, enyhén emelkedő út vitt fel a dombtetőre, ahol a sátrakat felütötték. Ezt az utat kétfelől erős palánk szegélyezte, mint ahogy palánkok védték a tisztást odafenn a sátrak előtt. Az egész térséget fegyveres csatlósok őrizték.

A bajvívótér északi bejáratánál ugyanilyen - harminc láb széles - út kezdődött, amely egy nagy, bekerített térre vezetett. Itt tartózkodtak azok a lovagok, akik hajlandók voltak sorompóba lépni a kihívók ellen. Hátul sátrak tömege sorakozott, ahol frissítőket lehetett kapni; fegyverkovácsok és egyéb segédkezek is tanyáztak ott, hogy szükség esetén szolgálataikat felajánlják.

A bajvívótér külső szegélyének egy részét ideiglenes karzatok foglalták el. A karzatokat szőnyegekkel borították, és párnákkal rakták tele a nemesurak és -hölgyek kényelmére, akik eljönnek majd a tornát végignézni. A karzatok és a bajvívótér közt volt még egy keskeny csík a *yeoman*ek - szabad kisbirtokosok - és a köznépnél jobb fajtájú nézők számára; ez a csík a mai színházak földszintjének felelt meg. A közönséges tömeg az erre a célra előkészített nagy gyeppadokon helyezkedett el; a talaj természetes emelkedése lehetővé tette, hogy a gyepes lanka közönsége a karzatok felett jól elláthasson a bajvívótérre. De volt más helyezkedési lehetőség is: sok szász ember felkapaszkodott a mezőt szegélyező fák ágaira, sőt a közelben egy falusi templom tornyos csúcsát is ellepték a kíváncsi bámészkodók.

Ha már leírjuk a terepet, meg kell emlékeznünk az egyik karzatról a keleti oldal kellős közepén - vagyis szemben azzal a hellyel, ahol az összecsapás legizgalmasabb része fog lejátszódni. Ez a karzat magasabb volt a többinél, díszítése is gazdagabb: közepén trónszerű karosszék állt, mennyezetén a királyi címerrel. Csatlósok, apródok és díszruhás fegyveresek vették körül a páholyszerű helyet, amelyet János hercegnek és kíséretének tartottak fenn. A királyi páhollyal szemben volt egy másik hasonló, körülbelül ugyanolyan magas, a bajvívó tér nyugati oldalán; díszítése, ha nem is olyan pompás, de élénkebb és tarkább, mint a hercegé. Itt apródok és fiatal lányok serege vette körül a zöld és rózsaszín kelmével díszített trónszéket; zöld és rózsaszín pompában virítottak az apródok és a leánykák is, akiket a legszebbek közül választottak ki. A páholyt különböző alakú, kisebb-nagyobb zászlók díszítették, amelyekre lángoló vagy vérző szíveket, íjakat, nyílvesszőket és a diadalmas Cupido egyéb közismert jelvényeit hímezték. Egy címer is függött ott, melynek felirata tudtára adta a nézőknek, hogy ezt a díszhelyet *La Royne de la Beauté et des Amours* számára tartották fenn. De hogy ez alkalommal ki személyesíti meg a Szépség és Szerelem Királynőjét, azt még nem tudta senki.

Ezalatt a legkülönbözőbb rendű és rangú nézők tolongva, törtetve igyekeztek elfoglalni helyüket. Közben itt is, ott is hangos veszekedés tört ki abban a kérdésben, hogy kit milyen hely illet meg. A viták egy részét a fegyveresek minden ceremónia nélkül, kurtán döntötték el; ha kifogytak az érvekből, csatabárdjuk nyelét és kardjuk markolatát vették igénybe a túl sokat okoskodók meggyőzésére. De ha magasabb rangúak közt folyt a vita, a heroldok léptek közbe, sőt néha maga a két rendező marsall, William de Wyvil és Stephen de Martival. Mindkettő tetőtől talpig fegyverben, lóháton fel és alá nyargalt a bajvívó tér mellett, hogy fenntartsa a rendet, és kordában tartsa a nézőket.

A karzatok lassanként megteltek. Lovagok és főnemesek vonultak be békebeli díszruhában, hosszú, színpompás köpenyegben. Még pompásabb és élénkebb volt a hölgyek ruhája. Feltűnő volt a hölgyek aránytalanul nagy száma a férfiak közt - úgy látszik, még a férfiaknál is jobban érdekelte őket ez a játék, amelyről azt gondolhatta volna az ember, hogy sokkal véresebb és veszélyesebb, semmint vonzaná a gyengébb nemet.

A karzatok alatt húzódó keskeny nézőtér csakhamar megtelt kövér polgárokkal, szabad birtokosokkal és olyan köznemesekkel, akik szerénységből vagy szegénységük miatt, vagy azért, mert rangjuk és származásuk kétes volt, nem mertek előkelőbb helyre igényt tartani. Egyébként ezek közt tört ki legsűrűbben a veszekedés azért, hogy kinek jár jobb hely.

- Hitetlen kutya! - szitkozódott egy öregember, kinek kopott ruhája szegénységre vallott, míg kardja, tőre és aranylánca nemesi származását mutatta. - Alávaló farkasfajzat! Hogy mersz tolakodni egy keresztény elé, aki méghozzá normann nemes, a Montdidier család sarja!

Ez a nyers rendreutasítás ismerősünknek, Izsáknak szólt, aki immár gazdag, sőt pompás ruhában, prémmel bélelt és csipkével díszített selyemkaftánban tört utat magának és leányának, a szép Rebekának, hogy eljusson a karzatok alatt húzódó nézőtér első sorába. Rebeka, aki Ashbyben találkozott apjával, most rémülten kapaszkodott a karjába, amint látta, hogy tolakodása közfelháborodást kelt. Ám Izsák, aki más alkalommal meglehetősen gyáva volt, nagyon jól tudta, hogy most nem kell félnie senkitől. Ilyen helyeken, ahol sok előkelő úr gyűlt össze, a legkapzsibb és leggonoszabb főnemes sem mert erőszakosságra vetemedni. Ilyen összejöveteleken a zsidókat megvédte a törvény; és ha ez gyenge védelemnek bizonyult, az egybegyűltek sorában mindig akadt egy-egy főúr, aki érdekből és számításból védelmébe vette a fenyegetett zsidót. Ez alkalommal Izsák annál nagyobb biztonságban érezte magát, mert tudta, hogy János herceg éppen most tárgyal York zsidaival egy nagy kölcsön ügyében, melyet ékszereire és birtokaira akar felvenni. Izsák maga is tekintélyes részt vállalt ebben az üzletben, amelyet a herceg sürgősen nyélbe akart ütni. Ezért a herceg védelmet biztosított számára.

Ez a gondolat felbátorította Izsákot, és félretaszigálta útjából a keresztény normann urat, mit sem törődve vallásával, rangjával és származásával. De az öreg úr panaszkodása felháborította azokat, akik mellette álltak. Volt köztük egy tagbaszakadt yeoman, zöld ruhában, tizenkét nyíllal az övében, díszes karkötővel és ezüstjelvénnyel, hat láb hosszú íjjal a kezében. Hirtelen megfordult, és a naptól meg széltől dióbarnára cserzett arca még jobban elsötétült haragjában. Odakiáltotta a zsidónak, hogy ne feledkezzék meg arról, ki ő, és hol a helye; vagyonát bizonyára szerencsétlen áldozatai kiszipolyozásával szerezte; most olyan, mint egy kövér pók, de gondoljon arra, hogy a pókot is csak addig tűrik meg, míg meglapul egy sötét sarokban; de ha olyan szemtelen, hogy kimászik a napfényre, eltaposssák. Mindezt normann-angol nyelven, kiabáló hangon és fenyegető arccal adta elő. A zsidó megrettent, és talán vissza is húzódott volna az ilyen veszedelmes szomszédságból, ha ebben a pillanatban meg nem jelenik János herceg, magára vonva minden jelenlevő figyelmét.

A herceget nagyszámú, fényes kíséret vette körül: részint világi, részint egyházi emberek, de valamennyi pompás ruhában és vidám hangulatban. Az egyháziak közt volt Jorvaulx priorja, a legvilágiasabb, legpazarabb ruhában, amelyet egy papi méltóság valaha is magára mert ölteni. Valósággal elborította az arany és a prém. Csizmája orra az akkori szörnyű divat szerint annyira felkunkorodott, hogy nemcsak térdét verdeste, hanem egészen a derekáig ért. Ilyen csizmával nem lehetett a lábat kengyelbe dugni. Ez azonban cseppet sem aggasztotta a vitéz apátot, sőt örült neki, hogy ennyi néző és főleg ennyi szép hölgy előtt alkalma nyílik tökéletes lovastudományát fitogtatni. Neki nem volt szüksége kengyelre, mint sok félénk lovasnak.

János herceg többi kísérője zsoldoscsapatainak kapitányaiból, néhány fosztogató báróból és elvetemült naplopóból állt, akikhez a templomos rend és a Szent János-rend egynéhány lovagja is csatlakozott.

Megjegyzendő, hogy ennek a két rendnek a lovagjait Richárd király ellenségeinek tartották, miután Francia Fülöp pártját fogták a viták hosszú sorában, amelyek a francia uralkodó és az oroszlánszívű angol király közt Palesztinában lezajlott. Közismerten ezeknek a súrlódásoknak tudható be, hogy Richárd számos győzelme meddő maradt, kalandos kísérlete Jeruzsálem ostromára nem sikerült, és annyi dicső harc eredménye végül egy fölötte kétes fegyverszünetté zsugorodott össze, amelyet Szaladin szultánnal kötött. Az Angliában és Normandiában élő templomos és Szent János-lovagok ugyanazt a politikát követték, mint szentföldi testvéreik. János herceg pártjához csatlakoztak, és így nem volt okuk Richárd hazatérését kívánni, de

még azt se, hogy törvényes örököse, Artúr kövesse a trónon. Viszont János herceg is megvetette és gyűlölte azt a néhány előkelő szász családot, amely Angliában még megmaradt, és egyetlen alkalmat sem mulasztott el bosszantásukra, megalázásukra. Nagyon jól tudta, hogy személyét és trónkövetelését rossz szemmel nézik ezek a törzsökös főúri családok, de még az angol köznép is. Mit várhattak volna egy olyan önkényes és zsarnoki hajlamú uralkodótól, mint János? Legfeljebb maradék jogaik és szabadságuk további megnyirbálását.

No, de itt volt most János herceg, pompás kísérete körében, maga is pazar bíbor- és aranyruhában, kezén egy sólyommal, fején dús prémes süveggel, melyet drágakövek egész abroncsa övezett. A süveg alól omlott alá vállára hosszú, göndör haja. A herceg tüzes szürke paripán ült, végignyargalt a bajvívó téren vidám társasága élén, hangosan kacagott, és fejedelmi vakmerőséggel, bíráló szemmel nézegette a magas karzatokon pompázó hölgyeket.

Sokan észrevették a herceg arcában a züllött hetykeség kifejezését, a határtalan gőgöt és a tökéletes közönyt minden más ember érzelmei iránt. De még ezek sem tagadhatták, hogy a herceg arca csinos, szabályos, talán még vonzó is - a természet kellemes külsővel ruházta fel, amihez hozzájárult mesterkélten csiszolt modora és udvarias viselkedése is. Az ember szinte nyílt és becsületes jellemnek tarthatta, mintha nem is lett volna semmi takargatnivalója. Ezt a sima arckifejezést gyakran összetévesztik a férfias nyíltsággal, holott valójában egy féktelen, kicsapongó természet mindennek fittyet hányó nemtörődömsége csupán. Egy ember hetykesége ez, aki tudatában van annak a fölénynek, amelyet származása, vagyona és hatalma biztosít számára - tehát csupa olyan körülmény, amelyhez nem fűződik semmi személyes érdem. Azoknak a szemében, akik felületesen gondolkodnak - márpedig száz ember közül kilencvenkilenc ilyen - János herceg pazar *rhenó*ja (vagyis prémes kucsmája), drága cobollyal bélelt pompás köpenye, szattyánbőr csizmája, aranysarkantyúja, no meg az a biztos könnyedség, ahogy paripáját megülte - mindez elég volt ahhoz, hogy már a megjelenését is viharos taps fogadja.

Miközben körültáncoltatta lovát a bajvívótéren, a herceg figyelmét felkeltette az a még el nem ült mozgolódás és kavarodás, amelyet Izsák tolakodása idézett elő. János herceg gyors pillantása tüstént megismerte Izsák zsidót, de még sokkal kellemesebb meglepetéssel vette szemügyre Sáron rózsáját - a szép zsidó lányt, aki a veszekedéstől megrémülve, riadtan kapaszkodott idős apja karjába.

János herceg nagy szakértő volt a női szépség megítélésében, és még ő is úgy látta, hogy Rebeka bátran felveheti a versenyt Anglia legszebb leányaival. Szabályos, finom alakja kitűnően érvényesült keleti divatú ruhájában - a zsidó nők akkoriban többnyire ilyen ruhában jártak. Sárga selyemturbánja jól illett sötét arcbőréhez. Ragyogó szeme, csodásan ívelt szemöldöke, szépen formált sasorra, fogainak gyöngysora, fürtönként fényes csigákba göndörödő, sűrű, sötét haja, mely dúsan omlott alá kecses nyakára és vállára - mindez rendkívül bájos volt, a szépség elemeinek nem mindennapi találkozása. Ruhája pazar perzsa selyemből készült; bíbor alapon hímzett virágok csillogtak rajta, minden virág a maga természetes színeiben. Ezt a ruhát nyaktól derékig gyöngyökkel kirakott aranykapcsok tartották össze, de a három legfelső kapocs nyitva volt a nagy hőség miatt, és így még jobban feltűnt gyémántos nyaklánca, amelyet felbecsülhetetlen értékű függők díszítettek. A turbánjába tűzött strucctollat is gyémántcsat erősítette oda. A nagyszerűen öltözött, szép zsidó lányt mégis fanyalogva nézték a magasabb helyen ülő büszke hölgyek; gúnyosan félrehúzták szájukat, de titokban irigyelték azt, akit ajkbiggyesztve néztek.

- Az öreg Ábrahám kopasz fejére - kiáltott fel János herceg -, az a zsidó lány ott olyan szép, hogy megszédíthetné a legbölcsebb királyt is, aki valaha élt a földön! Mit szólsz hozzá, Aymer apát? Hiszen arra a bölcs királyra[14] gondolok, akinek templomát az én Richárd bátyámnak nem sikerült elfoglalnia, pedig magát még bölcsebbnek képzeli! Nos, arra a régi bölcs királyra mondom, hogy ez a lány az Énekek Éneke menyasszonya!

- Igen, igen! Sáron rózsája és a Völgy lilioma - hagyta rá a prior kissé fitymáló orrhangon. - De ne felejtse el kegyelmességed, hogy mégiscsak egy zsidó lány.

- Ah! - lelkendezett a herceg, ügyet sem vetve a prior szavaira. - Mit látnak szemeim? Hiszen itt van az én csöppet sem tiszteletre méltó Izsákom is, a márkák márkija, a bizánci aranyak bárója, Mammon[15] isten földi helytartója! És nem restell tülekedni néhány éhenkórásszal, akinek lyukas zsebében egy rézgaras sincs, de még egy rézkereszt sem, hogy távol tartsa az ördögöt! Szent Márkus tetemére, az én markotányoskirályomnak és bájos zsidó hercegnőjének helyet kell teremteni a karzaton! Hé, Izsák! Ki az a keleti huri, akit úgy szorongatsz a hónod alatt, mintha a kincsesládád volna? A feleséged vagy a leányod?

- Kegyelmed engedélyével, a leányom! - felelte Izsák mély meghajlással. A hercegi megszólítás, amelyben több volt a gúny, mint a kegy, nem hatotta meg, de nem is hozta zavarba.

- Most látom csak, milyen okos ember vagy! - hahotázott a herceg, és kacagását alázatosan visszhangozták vidám kísérői. - De akár a leányod, akár a feleséged, szépségéhez méltó helyre kell ültetni. Ki ül odafent? - folytatta, szemét a karzatra emelve. - Szász fickók mernek így elterpeszkedni? Ki velük! Vagy húzódjanak össze, és szorítsanak helyet az uzsorások királyának és bájos leányának! Majd megtanítom ezt a népséget arra, hogy a zsinagóga legjobb helyeit ossza meg azokkal, akik valóban oda valók!

A társaság, amely a karzatot elfoglalta - a társaság, amelynek ez a sértő és goromba beszéd szólt -, Cedric családjából állt, és még egy emberből, aki rokonuk és szövetségesük volt. Ez a férfi, Athelstane of Coningsburgh, Anglia utolsó szász uralkodóinak leszármazottja volt, és ezért az ország szász őslakói a legnagyobb tiszteletben részesítették. De a régi királyi családnak nemcsak vérét, hanem számos gyengéjét is örökölte. Jól megtermett, erős és jóképű férfi volt, élete virágjában, de arckifejezése tompa, tekintete álmos és élettelen, minden mozdulata lomha - még az elhatározásaiban is olyan lassú, hogy ráragadt egyik ősének csúfneve, és általában így hívták: Athelstane, a habozó. Sok barátja volt, akik - mint Cedric - szenvedélyesen ragaszkodtak hozzá, és azt állították, hogy lassúsága és lomhasága nem gyávaságból fakadt, csupán határozatlanságból. Mások azt mondták, hogy az iszákosság örökölt hajlama tompította el eszét, amely sohasem volt valami éles. Ezek szerint nehezen megmozduló bátorsága és jámbor, jóindulatú türelme csak a maradéka, a seprője volt az egykori nemes tulajdonságoknak, amelyeknek javát elmosták a durva korhelykedés hosszú évei.

Ehhez az emberhez, aki olyan volt, amilyennek leírtuk, intézte a herceg a pökhendi felszólítást, hogy húzódjék félre, és adjon helyet Izsáknak meg Rebekának. Athelstane-t egészen meghökkentette a parancs, amely annak a kornak a felfogása szerint felháborítóan sértő volt. Ilyen parancsnak nem akart engedelmeskedni, de hamarjában nem tudta, hogyan tiltakozzék. Egyelőre csupán a *vis inertiae*-t (a tehetetlenségi erőt) állította szembe a herceg akaratával:

---

[14] Salamon (i. e. kb. 970-930), Izrael egyik királya; neki tulajdonítják a bibliai Énekek Énekét, melyben kedvese szépségét dicséri. Az apát válasza - Sáron rózsája. Völgy lilioma - szintén az Énekek Énekére utal

[15] Eredetileg arameus szó, pénzt, nyereséget jelent; itt: a pénz istene

meg se moccant, csak rábámult a hercegre. Nagy, szürke szeme olyan csodálkozóan kimeredt, hogy szinte nevetséges volt. De a türelmetlen herceg egyáltalában nem látott benne semmi nevetnivalót.

- A szász kanász - mondta - vagy alszik, vagy pedig ránk se hederít. Piszkáld csak meg a lándzsáddal, De Bracy - fordult egy lovaghoz, aki lovával mellette léptetett. Ez egy *condottiere* volt, vagyis egy zsoldoscsapat vezére, aki embereivel együtt nem tartozott semmiféle nemzethez, hanem időről időre annak a szolgálatában állt, aki megfizette. János herceg szavaira még kíséretében is felzúdulás támadt, csak De Bracy bólintott egykedvűen - az ő mestersége olyan volt, hogy sohasem aggályoskodott. Kinyújtotta hosszú lándzsáját a karzat felé, és már-már teljesítette a herceg parancsát, még mielőtt Athelstane, a habozó, eléggé felocsúdott volna, hogy visszahúzódjék a felé közeledő lándzsa elől. Ám ebben a pillanatban Cedric, aki éppen olyan gyors volt, amilyen lomha a rokona, villámgyorsan kirántotta rövid kardját, melyet a derekán viselt, és egyetlen csapással leütötte a lándzsa hegyét a nyeléről. János herceg arcát elöntötte a vér. Bősz káromkodásban tört ki, és még bőszebb fenyegetőzéssel folytatta volna, ha kísérői körül nem veszik, könyörögve, hogy türtőztesse magát. De a herceget nem ők hűtötték le, hanem a tömeg tapsai, amint Cedric bátor viselkedését ünnepelték. A herceg felháborodva forgatta szemét, mintha egy másik áldozatot keresett volna, akin kockázat nélkül kitöltheti haragját. Ekkor véletlenül megpillantotta azt az íjászt, akiről már beszéltünk. Ez az ember farkasszemet nézett a homlokát ráncoló, bosszús herceggel, és nem hagyta abba a tapsot.

- Minek örülsz úgy? - kérdezte a herceg.

- Ha jó találatot vagy ügyes vágást látok - felelte az íjász -, akkor mindig rikkantok egyet örömömben.

- Úgy? - mondta a herceg. - Bizonyára magad is jó céllövő vagy, nem igaz?

- Hát a vadászcélt mindig eltalálom, vadásztávolságról - felelte a yeoman.

- Még a Wat Tyrrel-féle[16] célt is, százyardnyi távolságról! - kiáltotta valaki hátulról a tömegből, de hogy kinek a hangja volt, nem lehetett megállapítani.

Ez a célzás rokona, William Rufus sorsára, feldühösítette János herceget, de meg is ijesztette. Egyelőre beérte azzal, hogy magához intett néhány fegyverest azok közül, akik a bajvívó tér körül nyargalásztak, és az íjászra mutatva, lelkükre kötötte, hogy tartsák szemmel a fickót.

- Szent Grizeldiszre! - tette hozzá. - Majd kipróbáljuk az ügyességét! Nagyon lelkesedik mások hőstettein, hát mutassa meg, ő maga mit tud!

- Nem fogok megszökni a próba elől - felelte a yeoman azzal a rendületlen nyugalommal, amely egész viselkedését jellemezte.

- De addig is álljatok fel, szász fickók! - kiáltott a herceg a karzat felé bosszúsan és indulatosan. - Azt mondtam, a zsidó ott fog ülni köztetek! Hát ha kimondtam, istenemre, úgy is lesz!

- Isten őrizz, ne kényszerítsen arra kegyelmességed! Nem volna illő, hogy egy magunkfajta ott üljön egy sorban az ország uraival! - tiltakozott a zsidó, aki az imént még tolakodott, hogy az első sorba jusson. De amit megtett a Montdidier család kopott és elszegényedett sarjával, azt

---

[16] Utalás Wat Tyrrelre, helyesebben Walter Tirelre, János herceg nagyapjának, a kegyetlenkedő William Rufusnak állítólagos gyilkosára. A célzás értelme az, hogy a zsarnokoskodó János herceg jól teszi, ha vigyáz magára, hogy utol ne érje a népharag

ugyancsak nem merte megkísérelni a gazdag szászokkal - esze ágába se jutott, hogy elő-jogaikat elvitassa.

- Lódulsz rögtön, pogány kutya! - rivallt rá János herceg. - Tedd azt, amit parancsoltam, vagy lenyúzatom a fekete bőrödet, és kicsereztetem lószerszámnak!

A zsidó kénytelen volt engedelmeskedni, és lassan megindult fölfelé a karzathoz vezető meredek, keskeny lépcsőn.

- Szeretném látni, ki mer az útjába állni! - kiáltotta a herceg, szemét Cedricre szegezve, aki úgy állt ott, mintha elhatározta volna, hogy lependeríti a zsidót, mégpedig fejjel lefelé.

Ebből nagy baj lett volna, ha Wamba közbe nem veti magát. De egy ugrással ott termett gazdája és Izsák között, és így válaszolt a herceg fenyegető szavaira:

- Szavamra, én megteszem!

Köpenye alól egy nagy darab füstölt disznóhúst rántott elő, amelyet nyilván elővigyázatosság-ból hozott magával, arra az esetre, ha a mérkőzés tovább tartana, mint ahogy gyomra korgás nélkül bírja.

Ezt a darab húst most pajzsként szegezte szembe a zsidó szakállával, másik kezével pedig vadul forgatta feje fölött fakardját. Izsák - mihelyt megütötte orrát az a szag, amelytől már ősei is irtóztak - visszahőkölt, lába eltévesztette a lépést, és lebukfencezett a lépcsőn. Nagyszerű móka volt ez a nézők számára, akik hangos hahotázásra fakadtak. Ebből alaposan kivette részét János herceg és a kísérete is.

- Most pedig ítéld nekem a díjat, herceg komám - mondta Wamba. - Legyőztem az ellenfelemet becsületes küzdelemben, karddal és pajzzsal! - tette hozzá, és egyik kezében a füstölt húst lóbálta, a másikkal meg kardját.

- Ki és mi vagy te, nemes lovag? - kérdezte János herceg, még mindig kacagva.

- Származásomra nézve bolond - felelte a tréfa hőse. - Wamba vagyok, Kótyagos fia, aki Agyalágy fia volt, amaz pedig egy tanácsnok fia, természetesen.

- Hát akkor szorítsatok helyet a zsidónak az alsó körben - rendelkezett a herceg, aki alighanem örömmel ragadta meg az ürügyet, hogy korábbi szándékától elállhasson. - A lovagi szabályok nem engedik meg, hogy a legyőzött a győztes mellett foglaljon helyet.

- Gazember a bolond mellett még rosszabbul festene - mondta erre Wamba. - De a zsidó meg a füstölt szalonna fér meg egymással a legkevésbé.

- Köszönöm, édes fiam! *Gramercy!* - kiáltott a herceg. - Te tetszel nekem! Hé, Izsák! Adj kölcsön egy marék aranyat!

A zsidó meghökkent ettől a kéréstől. Elutasítani nem merte, de ahhoz sem volt kedve, hogy eleget tegyen neki. Sokáig turkált prémes zacskójában, amely az övéről csüngött alá, és talán azon töprengett, hány arany a legkevesebb, ami már egy maroknyinak nevezhető. Ekkor a herceg lehajolt paripájáról, és úgy vetett véget Izsák töprengésének, hogy letépte övéről a prémmel szegett zsákocskát. A benne levő aranyakból néhányat odavetett Wambának, azután továbbnyargalt a bajvívó tér körül, sorsára bízva a zsidót, aki martaléka lett a körülötte állók gúnyos kacagásának. Viszont a herceget úgy megtapsolták, mintha valami szép, derék, fölötte dicséretes dolgot művelt volna.

NYOLCADIK FEJEZET

A viadalra hívás kürtje szól,
És a kihívott rögtön válaszol,
A fegyverek zaja mennyboltig fölhatol.
A sisak zárt, a kopja még pihen,
De célja felé szegül mereven.
Most megindulnak, fellobog a vér,
És elfogy kettőjük között a tér.

Dryden: Palámon és Arcite

Nyargalászása közben János herceg hirtelen megállt, és Jorvaulx priorjához fordulva kijelentette, hogy megfeledkezett a nap legfontosabb tennivalójáról.

- A teremburáját, prior úr! - mondta. - Elfelejtettük kinevezni a Szépség és Szerelem Királynőjét, aki fehér kacsójával átnyújtja majd a díjat a győztesnek. Én a magam részéről nem vagyok szűkkeblű, és azt se bánom, ha azt a fekete szemű zsidó lányt jelöljük ki. Én mindenesetre őrá szavazok.

- Boldogságos Szűzanyám! - felelte a prior megrökönyödve és szemét égnek emelve. - Egy zsidó lányt! Hiszen akkor igazán megérdemelnők, hogy itt rögtön megkövezzenek. És én még nem vagyok elég öreg ahhoz, hogy kedvem legyen vértanúhalált halni. Egyébként védőszentemre esküszöm, hogy a szász Rowena sokkal szebb.

- Miért? A szász talán többet ér, mint a zsidó? - mondta a herceg. - Szász vagy zsidó egészen mindegy, egyik kutya, másik eb. Én bizony kitartok a Rebeka mellett, már csak azért is, hogy borsot törjek a szász fickók orra alá.

Ez a kijelentés még a herceg közvetlen kísérőit is felmordulásra késztette.

- Még tréfának is túl erős, uram - mondta De Bracy. - Nem lesz lovag, aki lándzsát törjön itt, ha erre a sértésre vetemedünk.

- Engem a sértés hiábavalósága aggaszt - mondta Waldemar Fitzurse, a herceg legidősebb és legtekintélyesebb kísérője. - Ha kegyelmességed mégis ragaszkodik hozzá, csak ártalmára lehet terveinek.

- Kísérőmnek fogadtalak, Fitzurse úr, nem tanácsadónak - mondta a herceg, gőgösen megrántva lova kantárját.

- Akik követik kegyelmességedet veszedelmes útjain - felelte Waldemar halk hangon -, jogot szereztek arra, hogy tanácsot is adjanak; mert az ő érdekük és biztonságuk éppen úgy kockán forog, mint kegyelmességedé.

Ez a halk és mégis nyomatékos hang arra késztette a herceget, hogy engedjen.

- De hiszen csak tréfáltam - mondta -, ti pedig úgy belém martok, mint megannyi vipera. Hát jelöljétek ki azt, akit ti akartok, bánja az ördög!

- Nem, nem - tiltakozott De Bracy. - Maradjon a királynő trónja üresen, amíg a mérkőzés el nem dől. Akkor aztán a győztes válassza ki a hölgyet, akit megteszünk királynőnek. Ez fokozni fogja a viadal értékét, és megtanítja szép hölgyeinket arra, hogy megbecsüljék a bátor lovagokat, akik megosztják velük dicsőségüket.

- Ha Brian de Bois-Guilbert nyeri meg a mérkőzést - mondta a prior -, rózsafüzérembe fogadok, hogy meg tudom mondani, ki lesz a Szépség és Szerelem Királynője.

- Bois-Guilbert kitűnő bajvívó - felelte De Bracy -, de vannak itt mások is. Ne gondold, prior, hogy olyan könnyen átengedik neki a pálmát.

- Csend legyen, uraim - mondta Waldemar -, és jó lenne, ha a herceg elfoglalná székét. A lovagok éppen olyan türelmetlenek már, mint a nézők. Az idő múlik, és illendő volna a játékot megkezdeni.

János herceg még nem volt uralkodó, de Waldemar Fitzurse úgy tudta már bosszantani, mint egy kedvenc miniszter, aki királyát szolgálja ugyan, de a maga feje szerint csinál mindent. János herceg ezúttal mégis hallgatott rá, pedig éppen olyan természetű ember volt, aki szeret apró dolgokban makacskodni. Most Waldemar intelmét követve, elfoglalta díszhelyét, ahol kísérői körülvették. A herceg jelt adott a heroldoknak, hogy hirdessék ki a lovagi tornajáték szabályait, amelyek röviden így szóltak:

Először is: az öt kihívó kész megvívni minden jelentkezővel.

Másodszor: minden lovag, aki részt akar venni a küzdelemben, tetszése szerint kiválaszthatja ellenfelét a kihívó lovagok közül oly módon, hogy annak pajzsát megérinti. Ha megfordított lándzsával - vagyis a lándzsája nyelével - teszi ezt, akkor csak „Udvariassági fegyverekkel" mérik össze ügyességüket, ami azt jelenti, hogy a lándzsájuk hegye elé kis kerek fémlapot erősítenek, tehát komoly sebet nem ejthetnek, legfeljebb kivethetik egymást a nyeregből. De ha a pajzs megérintése a lándzsa hegyével történik, akkor *combat à outrance:* életre-halálra szóló küzdelem következik. Akkor a lovagok tompítatlan fegyverekkel mérkőznek, mint az igazi csatában.

Harmadszor: miután a kihívó lovagok eleget tettek fogadalmuknak, hogy mindegyikük ötször tör lándzsát - a herceg eldönti, ki volt a torna első napjának győztese. Ez csodálatosan szép és rendkívül erős harci mént kap jutalmul. De most kijelentették azt is, hogy a bátorság jutalmát még valamivel megtetézik: a győztes abban a különleges megtiszteltetésben részesül, hogy ő jelölheti ki a Szépség és Szerelem Királynője személyét, aki a következő napon a díjat átadja.

Negyedszer: kijelentették, hogy másnap általános tornajáték következik, amelyen minden jelenlevő lovag részt vehet, ha díjra pályázik. A lovagokat két egyenlő számú csoportba osztják, és férfiasan küzdhetnek, amíg a herceg jelt nem ad a viadal befejezésére. A Szépség és Szerelem Királynője megkoronázza azt a lovagot, aki a herceg döntése szerint a második napon a legderekasabban viselkedett. A koronázás vékony aranylemezből készült babérkoszorúval történik. Ezzel a lovagi torna véget is ér. De hozzácsatolták még a harmadik napot is, amelyen íjászversenyt, bikaviadalt és más játékokat rendeztek a nép mulatságára. János herceg ily módon igyekezett megalapozni népszerűségét, amelyet egyébként lépten-nyomon lerontott tapintatlan és meggondolatlan cselekedeteivel, mit sem törődve a nép érzelmeivel és meggyőződésével.

A bajvívótér pompás képet nyújtott. A lejtős karzatokat zsúfolásig ellepte a nézőközönség: ott volt mindenki, aki Anglia északi és középső részében a nagyságot, nemességet, gazdagságot és szépséget képviselte. A tekintélyes nézők legkülönbözőbb színű és összeállítású ruhái vidáman csillogtak és ragyogtak. A belsőbb és alacsonyabb körben a vidám Anglia testes polgárai és szabad birtokosai feszítettek egyszerűbb ünneplő ruhájukban, és mintegy sötét szegélyként vették körül a színpompás hímzést, hogy gazdagságát és tarkaságát még jobban kiemeljék.

A heroldok szokásos felkiáltásukkal fejezték be mondókájukat:

- *Largesse, largesse,* vitéz lovagok!

Erre a szóra, amely a szűkmarkúság ellentétét jelenti, arany- és ezüstpénzek hullottak zápor módra az erkélyekről a heroldokra. A lovagi érzület kétségtelen megnyilvánulását látták abban, ha valaki nagylelkűséget tanúsít azokkal szemben, akiket az a kor a becsület titkárainak és egyúttal krónikásainak tekintett. A nézők bőkezűségét a heroldok a szokásos kiáltásokkal köszönték meg:

- Éljenek a szép hölgyek!

- Halál az ellenségre!

- Tisztelet a nagylelkűségnek!

- Dicsőség a bátraknak!

A rivalgásban az alacsonyabb rangú nézők is részt vettek, időnként pedig a nagyszámú kürtös is beleszólt harcias hangszerének harsogásával. Amikor ezek a hangok elcsendesültek, a heroldok vidám és csillogó menetben levonultak a porondról. Most már nem maradt ott senki más, csak a két rendező marsall, aki tetőtől talpig fegyveresen és mozdulatlanul, mint egy-egy szobor, ült lova hátán a bajvívótér két szemközti végében. Közben a bajvívótér északi végéhez csatlakozó bekerített térség - bármilyen tágas volt is - zsúfolásig megtelt lovagokkal, akik türelmetlenül várták a pillanatot, hogy összemérhessék ügyességüket a kihívókkal. Ez a térség az erkélyek magasságából lobogó tollak hullámzó tengerének tűnt, amelyből fényes sisakok és hosszú lándzsák csillantak elő - a lándzsák végén többnyire arasznyi széles, hosszú zászlócskákkal, amelyek vidáman lobogtak a szélben, és a tollak szüntelen libegésével együtt még élénkebbé varázsolták a mozgalmas képet.

Végre kinyitották a korlátot, és öt lovag, akiket sorshúzással jelöltek ki, lassan bevonult a bajvívótérre. Elöl egy lovag haladt, és két-két pár követte. Pompás felszerelésük csillogott-villogott. Szász kútforrásom (a *Waldour*-kódex) részletesen leírja színeiket, jelmondataikat, még nyeregtakaróik hímzett díszítését is. Én azonban fölöslegesnek tartom, hogy ezekre a részletekre is kitérjek. Elég, ha idézem egy mai költő, Coleridge sorait, aki, sajnos, csak nagyon keveset írt:

> A lovag hullva mind,
> Kardjukra pettyet rozsda hint,
> Lelkük a szentek közt, hitünk szerint.

Bizony, ezeknek a lovagoknak a címere már régen elkorhadt váraik kapuja fölött. Sőt már a várak sincsenek meg, helyükön omladozó romok vagy zöld halmok őrzik csupán emléküket. Ahol egykor annyi dicsőséget arattak, a bajvívótér is az enyészet martaléka lett. Feledésbe zuhant nemzedéküket sok későbbi nemzedék követte azon a földön, ahol egykor a feudális birtokos teljes hatalmával uralkodtak. Mi szükség hát arra, hogy az olvasó megismerje nevüket és lovagi rangjuk régen elenyészett jelképeit!

Ebben a pillanatban azonban a bajnokok egyike sem gondolt arra, milyen jövő vár nevére és tetteire. Tüzes paripájukat fékezve és lassú lépésre kényszerítve vonultak át a porondon, hogy délcegségüket és ügyességüket fitogtassák. Amikor a bajvívó térre értek, vad, barbár muzsika harsant fel a kihívók sátrai mögül, ahol a zenészek rejtőzködtek. Keleti eredetű zene volt ez, visszatérő keresztes lovagok hozták magukkal a Szentföldről; a csengők és cimbalmok összekeveredő hangja mintha üdvözölte volna a közelgő lovagokat, de egyúttal dacos kihívást is küldött feléjük. Az egybesereglett tömeg az öt bajnokot bámulta - valamennyi szem rájuk tapadt. Így léptettek fel lassan a dombtetőre, ahol a kihívók sátrai álltak. A lovagok itt szétvál-

tak, és megfordított lándzsája nyelével mindegyik könnyedén megérintette annak a kihívónak a pajzsát, akivel meg akart mérkőzni. Az alacsonyabb rangú nézők zöme - de a magasabb rangú nézők, sőt még a hölgyek közül is nem egy - csalódást érzett, amikor látta, hogy a bajnokok az udvariassági viadalt választották. Mert az embereknek ugyanaz a típusa, amely ma a legmegrázóbb tragédiáknak tapsol a legjobban, akkor leginkább az olyan lovagi tornát kedvelte, amely igazán vérre ment, és a küzdő felek életét veszélyeztette.

Miután ezúttal békésebb céljaikat jelezték, a lovagok visszavonultak a bajvívó tér legtávolabbi végébe, és ott egy vonalba sorakozva, várták ellenfeleiket. Közben a kihívók lenyargaltak a dombtetőről, élükön Brian de Bois-Guilbert lovaggal. Mindegyikük megállt azzal a lovaggal szemben, aki lándzsájával pajzsukat megérintette.

Megszólaltak a kürtök és harsonák. A lovagok lendületes vágtatásban egymásnak rontottak. A kihívók nagyobb tudása, ügyessége vagy szerencséje következtében Bois-Guilbert, Malvoisin és Frontde-Boeuf ellenfele rövidesen a porondon hempergett. Grantmesnil ellenfele - ahelyett, hogy lándzsája hegyét annak rendje és módja szerint a másik fél sisakjának vagy pajzsának szegezte volna - egészen kibillent az egyenes vonalból, lándzsája ferdén csapódott neki az ellenfél páncéljának, és menten kettétört. Ez még szégyenletesebb volt, mint lebukni a lóról, mert utóbbi gyakran a véletlen műve volt, míg az előbbi csak az ügyetlenség következménye lehetett, és arra vallott, hogy elkövetője nem ért sem a fegyverhez, sem a lóhoz. Egyedül az ötödik lovag mentette meg csoportja becsületét, mert tisztességes eredménnyel fejezte be párviadalát a Szent János-lovaggal: egyikük sem tudta kivetni a nyeregből a másikat.

A tömeg rivalgása a heroldok kiáltásával és a kürtök harsogásával egyetemben hirdette a győztesek diadalát és a legyőzöttek kudarcát. Az előbbiek visszatértek sátraikba, az utóbbiak pedig - feltápászkodva és összeszedelőzködve - búsan és szégyenszemre levonultak a porondról, hogy a győztesekkel fegyverzetük és lovuk visszaváltásáról tárgyalásba bocsátkozzanak, mert felszerelésük a torna szabályai szerint veszendőbe ment. Csak az ötödik vesztegelt tovább a sorompók közt, hogy kiélvezze a nézők tapsait, amelyek kivonulásában kísérték, még jobban növelve a másik négy lovag kudarcának fájdalmát.

Ezután a lovagok második, majd harmadik csoportja szállt síkra. Egyiknek-másiknak volt némi sikere, de a diadal nagyjában és egészében a kihívóknak jutott osztályrészül; közülük egyik sem bukott le a porondra, vagy ingott meg a nyeregben, ami ellenfeleik közül néhánnyal minden menetben megesett. A kihívók állandó sikere következtében azoknak, akik még ki akartak állni ellenük, alaposan megcsappant a kedvük. A negyedik menetre már csak három bajvívó jelentkezett; ezek óvatosan elkerülték Bois-Guilbert és Front-de-Boeuf sátrát, beérve azzal, hogy a másik három kihívó pajzsát érintsék meg lándzsájukkal - azokét, akik az eddigi menetekben mégiscsak kisebb fölénnyel, kevesebb erővel és ügyességgel arattak győzelmet. Ám ez a számító választás sem fordította meg a harci szerencsét; továbbra is a kihívók maradtak győztesek.

Egyik ellenfelüket lebuktatták, a másik kettő pedig elhibázta az *attainte*-et, ami abból állt, hogy az egyenesen tartott lándzsával az ellenfél pajzsának vagy sisakjának olyan erősen kell nekimenni, hogy a lándzsa eltörjék, vagy a bajnok leforduljon a nyeregből.

E negyedik összecsapás után hosszabb szünet állt be; úgy látszott, nem is akad már olyan lovag, aki nagyon kívánkoznék a küzdelem felélesztésére. Elégedetlen morgás hallatszott a nézők soraiból, mert a kihívók közül Malvoisin és Front-de-Bouef jellemét szívből utálták, a többit meg - Grantmesnil kivételével - azért nem szerették, mert idegenek, külföldiek voltak.

De az általános elégedetlenséget senki sem érezte át olyan mélyen, mint a szász Cedric. A normann kihívók minden egyes győzelmében Anglia becsületének újabb és újabb sérelmét látta. Nem részesült olyan nevelésben, hogy megtanulhatta volna a lovagi játékok fortélyait, bár számos alkalommal bebizonyította, hogy szász őseinek fegyvereit bátran és keményen tudja forgatni. Aggódva pislogott Athelstane-re, aki megtanulta a korszerű fegyverek forgatását is - úgy nézett rá, mintha lesné, mikor avatkozik bele a küzdelembe, hogy megfordítsa a szerencsét, amely már-már véglegesen átpártolt a templomos lovaghoz és társaihoz. Athelstane erejéhez és bátorságához nem fért semmi kétség, de túlságosan tunya volt, és nem eléggé becsvágyó ahhoz, hogy kiálljon a porondra, és vállalkozzék arra az erőfeszítésre, amelyet Cedric tőle elvárt.

- Ma rossz napja van Angliának, uram - mondta Cedric nyomatékos hangon. - Nincs kedved lándzsát ragadni?

- Majd holnap részt veszek a *mêlée*-ben - felelte Athelstane. - Ma már nem érdemes fegyverbe öltöznöm.

Ez a válasz két okból is bántotta Cedric szívét. Először is nem tetszett neki, hogy már Athelstane is a normann *mêlée* szót használja, amikor az együttes csapatviadalról beszél; másodszor pedig fájt neki, hogy Athelstane ilyen közömbösen tűri Anglia megalázását. De Cedric olyan mélységes tisztelettel viseltetett Athelstane iránt, hogy nem akarta viselkedésének okait vagy gyengéit firtatni. De nem is volt ideje ahhoz, hogy valami megjegyzést tegyen, mert Wamba közbeszólásával megelőzte.

- Jobb is lesz holnap - mondta a bohóc -, bár az se könnyebb, hiszen száz ember közül kell kitűnni, nem kettő közül!

Athelstane ezt a megjegyzést komoly bóknak vette; de Cedric, aki megértette, hogy Wamba mit akart mondani, szigorú és fenyegető pillantást vetett rá. Talán meg is fenyegette volna, ha a helyet és időpontot nem találta volna erre alkalmatlannak. Wambát csak ez - és nem kivételes helyzete vagy hű szolgálatainak elismerése - mentette meg attól, hogy gazdája erősebben éreztesse vele haragját.

A torna szünete még egyre tartott, és nem szakította félbe más, csak a heroldok időnként felhangzó, nógató kiáltása:

- Hölgyek szerelme: lándzsák törése! Vitézi lovagok, ki a porondra! Hölgyek szép szeme lesi a hősi tetteket!

Időnként a kihívók zenészei is rázendítettek diadalmas, kötekedő, vad muzsikájukra. A parasztok szitkozódtak, hogy ilyen eseménytelenül telik az ünnepnap. Öreg lovagok és nemesek suttogva panaszkodtak a harcias szellem hanyatlása miatt; dicsekedve emlegették ifjúkoruk hőstetteit, viszont elismerték, hogy az országban ma már nem teremnek olyan tündöklő szépségű hölgyek, mint régen - olyanok, akik a szíveket felpezsdítik, és küzdelemre lelkesítik. János herceg már arról kezdett beszélni kísérőinek, hogy lehet készülődni a lakomára; ami a díjat illeti, nincs más hátra, mint odaítélni Brian de Bois-Guilbert-nek, aki egyetlen lándzsával két lovagot vetett ki a nyeregből, a harmadikat pedig alkalmatlanná tette a küzdelem folytatására.

Végre, amikor a kihívók szerecsen zenészei éppen befejezték hosszú és rikácsoló harsogásaik egyikét - amelyekkel megszakították a bajvívótér bosszantó csendjét -, a kihívó muzsikára egy magányos kürt válaszolt dacosan a bajvívó tér északi végén. Minden szem arra fordult, hogy lássa az új bajnokot, akinek jelentkezését a kürtszó hirdette. És alighogy megnyílt a sorompó, a lovag már fel is bukkant a porondon. Amennyire egy páncélba öltözött emberről meg lehet

állapítani, nem volt sokkal magasabb a közepes termetűnél, és nem annyira erősnek, mint inkább karcsúnak és hajlékonynak tetszett. Arannyal dúsan kirakott acélpáncélt viselt, és pajzscímere egy gyökerestül kitépett fiatal tölgyfát ábrázolt ezzel a spanyol szóval: *Desdichado*, ami annyit jelent, hogy kitagadott. Pompás fekete paripán ült, és ahogy végighaladt a porondon, lándzsájának meghajtásával kecsesen köszöntötte a hercegeket és a hölgyeket. Az ügyesség, ahogy megülte lovát, és valami ifjúi kellem, amely viselkedéséből áradt, megnyerte a sokaság kegyét. Az alsóbb rangú nézők közül többen úgy nyilvánították rokonszenvüket, hogy odakiáltották neki:

- Ralph de Vipont pajzsát érintsd, a johannita lovagét! Nem ül olyan biztosan a nyeregben, mint a többi - vele boldogulsz a legkönnyebben!

A lovag e jóindulatú tanácsok özönében lassan haladt felfelé a lejtős ösvényen, amely a porondról a dombtetőre vitt. Amikor odaért, valamennyi jelenlevő legnagyobb csodálkozására egyenesen a középső sátor elé lovagolt, és lándzsája éles hegyével úgy rácsapott Brian de Bois-Guilbert pajzsára, hogy az csak úgy visszhangzott tőle. Mindenkit meglepett ez a hetyke bátorság, de legjobban a félelmetes lovagot, akit a jövevény ekképpen életre-halálra szóló viadalra hívott. Brian bizony egyáltalában nem számított ilyen súlyos viadalra, amint ott állt sátra előtt, hanyagul megtámaszkodva.

- Meggyóntál, testvér? - kérdezte a templomos. - Remélem, részt vettél a ma reggeli misén, ha már ilyen könnyedén kockára teszed az életedet!

- Jobban felkészültem a halálra, mint te - felelte a Kitagadott lovag (az idegen ugyanis ezen a néven írta be magát a torna könyvébe).

- Akkor foglald el helyedet a porondon - mondta Bois-Guilbert -, és vess egy búcsúpillantást a napra, mert ma éjszaka már a paradicsomban alszol.

- *Gramercy!* - felelte a Kitagadott lovag. - Köszönöm a szívességedet, és viszonzásul azt tanácsolom, hogy szerezz magadnak pihent lovat és új lándzsát, mert becsületemre, mindkettőre szükséged lesz!

E nagy önbizalomra valló kijelentés után a lovag meghúzta a kantárt, és hátrafelé járatta lovát, le a lejtőn, amelyen az imént feljött vele. Azután ugyanígy hátrálva tette meg az utat végig a porondon, egészen az északi bejáratig, ahol várakozóan megállt. A lovasművészetnek ez a bemutatása megint megejtette a nézők szívét, és tapsra ragadtatta őket.

A templomos lovagot felbőszítették ellenfelének óvatosságra intő szavai, de azért jónak látta, hogy megfogadja a tanácsot. Végtére is becsülete forgott kockán, és nem akart elhanyagolni semmit, amivel biztosíthatja győzelmét hetyke ellenfele fölött. Lovát felcserélte egy másikkal, amely erős és tüzes volt, azonkívül friss és pihent. Kiválasztott egy új és erős lándzsát, hiszen az elsőnek a nyele meglazulhatott a korábbi összecsapásokban; de még a pajzsát is félretette, amelyen valami kis sérülés támadt, és csatlósaitól egy másikat kért helyette. Első pajzsa két lovagot ábrázolt egy közös lovon; ez a templomos rend eredeti szegénységét és alázatosságát fejezte ki - azokat a tulajdonságokat, amelyekkel a rend már felhagyott; a rendet most már vagyonhajhászás és gőg jellemezte - olyan tulajdonságok, amelyek később a bomlását és feloszlatását idézték elő. Bois-Guilbert új pajzsa kifeszített szárnyakkal repülő hollót ábrázolt, karmai közt egy koponyával és ezzel a felirattal: *Gare le Corbeau!* - óvakodj a Hollótól!

Amikor a két bajnok felállt egymással szemben a bajvívó tér két végében, a várakozás izgalma olyan volt, mint egy pattanásig megfeszített húr. Alig akadt ember, aki azt merte volna jósolni, hogy a Kitagadott lovag az összecsapásból épkézláb fog kikerülni. De bátorsága és lovagiassága megnyerte a nézők rokonszenvét, és majdnem mindenki győzelmet kívánt neki.

Mihelyt megszólaltak a kürtök, a bajnokok villámgyorsan előretörtek helyükről, és szörnyű robajjal összecsaptak a porond közepén. A lándzsák markolatig szilánkokra törtek, és egy pillanatig úgy rémlett, hogy mindkét lovag lezuhan, hiszen a lovak hátrahőköltek, és két lábra ágaskodtak. De a lovasokat nem hagyta cserben ügyességük; kantár és sarkantyú segítségével lecsillapították lovaikat. Egy percig dühösen nézték egymást - szemükből mintha láng csapott volna ki a sisakrostély résein keresztül -, aztán mindegyikük félfordulatot végzett, és visszanyargalt a bajvívótér két végébe, ahol csatlósaik új lándzsát nyújtottak fel nekik.

Hangos kiáltozás, kendők és zsebkendők lobogtatása, zúgó moraj mutatta, milyen érdeklődéssel figyelték a nézők ezt az összecsapást - két, majdnem egyenlő tudású ellenfél gyönyörű küzdelmét, a legszebb mutatványt, amit ez a nap nyújtott. De amint a két lovag újra elfoglalta kiindulóhelyét, a taps, lárma, kiáltozás menten elhallgatott. Egyszerre olyan mély, olyan halálos csend lett, mintha a tömeg még a lélegzetét is visszafojtotta volna.

Néhány percnyi szünetet engedélyeztek, hogy a bajnokok és lovaik kifújhassák magukat. Azután János herceg felemelte pálcáját, és intett a kürtösöknek, hogy adják meg a jelet a támadásra. A bajnokok másodszor is előrerúgtattak, és megint összecsaptak a porond közepén, ugyanolyan gyorsan, ugyanolyan ügyesen és ugyanolyan hevesen, akárcsak az előbb - de egészen más eredménnyel és szerencsével.

Ebben a második összecsapásban a templomos lovag az ellenfél pajzsának közepét vette célba, szabályosan eltalálta, mégpedig olyan erővel, hogy lándzsája pozdorjává zúzódott, és a Kitagadott lovag megingott a nyeregben. Ez a lovag eredetileg Bois-Guilbert pajzsának irányította lándzsája hegyét, de majdnem az utolsó pillanatban, éppen az összecsapás előtt, hirtelen ellenfele sisakjára sújtott. Ez igen nehéz döfés, de ha sikerül, ellenállhatatlan erejű. A Kitagadott lovag szabályosan eltalálta ellenfele sisakrostélyát, és lándzsája hegye beleakadt a rostély fonatába. De a templomos még ebben a súlyos helyzetben is méltónak bizonyult hírnevére, és ha nyergének hevedere el nem pattan, le sem bukott volna lováról. Így azonban ember, ló, nyereg egy pillanat múlva ott hempergett kavargó porfelhőben a földön.

Hogy kikászálódjék a kengyelből és a ló hasa alól, a templomos lovag számára egy perc műve volt. A szégyenletes bukás és az ellenfelét ünneplő taps annyira feldühösítette, hogy kirántotta kardját, és fenyegetően rázta legyőzője felé. A Kitagadott lovag leugrott lováról, és ő is kardot vont. A marsallok azonban közéjük ugrattak lovaikkal, és figyelmeztették őket, hogy a torna feltételei ez alkalommal nem engedik meg a mérkőzés ilyen folytatását.

- Remélem, találkozunk még - mondta a templomos, dühös pillantást vetve ellenfelére. - Mégpedig olyan helyen, ahol senki sem választhat szét minket.

- Ha nem úgy lesz, nem rajtam fog múlni! - felelte a Kitagadott lovag. - Gyalog vagy lóháton, lándzsával, csatabárddal vagy karddal egyaránt kész vagyok szembeszállni veled!

Még egyéb és indulatosabb szavakat is váltottak volna, de a marsallok keresztbe fektették lándzsáikat kettőjük között, úgy kényszerítették őket, hogy fordítsanak hátat egymásnak.

A Kitagadott lovag visszatért első helyére, Bois-Guilbert pedig a sátrába; a nap hátralevő részén ott is maradt, és majd szétvetette a haragos indulat.

A győztes lovag - anélkül, hogy leszállt volna lováról - egy kupa bort kért, és sisakjának alsó részét felcsapva, a következő kijelentést tette:

- Ürítem ezt a kupát minden igaz angol szív üdvére és az idegen zsarnokok kudarcára!

Azután megparancsolta kürtösének, hogy harsogja világgá harci készségét; a heroldok is hirdessék ki, hogy válogatás nélkül hajlandó megvívni a kihívó lovagokkal, akármilyen sorrendben, ahogy nekik tetszik.

Az óriás termetű Front-de-Boeuf volt az első, aki kiállt a porondra. Fekete fegyverzetben állt ki, fehér pajzzsal, amelyen a sok összecsapástól már meglehetősen elkopott fekete bikafej volt, alatta az elbizakodott jelszó: *Cave, adsum!* - vigyázz magadra, itt vagyok! E bajnok felett a Kitagadott lovag könnyű győzelmet aratott. A két lovag szabályosan tört lándzsát, de Front-de-Boeuf az összecsapásnál elveszítette egyik kengyelét, és ezért vesztesnek nyilvánították.

A harmadik összecsapásban Philip de Malvoisin volt az idegen ellenfele. Most is a Kitagadott lovag győzött. Olyan hatalmas csapást mért a báró sisakjára, hogy a szíjak elszakadtak. Malvoisint csak sisakjának elvesztése mentette meg a lezuhanástól. Őt is legyőzöttnek nyilvánították, éppen úgy, mint társait. A negyedik mérkőzés következett, De Grantmesnil ellen. A Kitagadott lovag most éppen olyan udvariasnak bizonyult, mint amilyen bátornak és ügyesnek az előbbi mérkőzéseken. De Grantmesnil lova fiatal és tüzes állat volt; vágtatás közben úgy felágaskodott, hogy megakadályozta lovasát a célzásban. A Kitagadott lovag nem használta ki az előnyt, amelyet ez a véletlen nyújtott neki. Felemelte lándzsáját, elnyargalt ellenfele mellett, de döfés nélkül megfordította lovát, és visszalovagolt a helyére. A herold útján üzente ellenfelének, hogy új összecsapást ajánl neki. Ezt azonban De Grantmesnil nem fogadta el. Ellenfele udvariassága éppen úgy lefegyverezte, mint az ügyessége, és kijelentette, hogy legyőzöttnek érzi magát.

Ralph de Vipont tetőzte be az idegen diadalainak sorát. Lováról úgy lezuhant, hogy orránszáján ömlött a vér, és eszméletlenül vitték ki a porondról.

Ezrek üdvrivalgása fogadta a herceg és a marsallok egyhangú döntését, amely a Kitagadott lovagot jelentette ki a nap hősének.

KILENCEDIK FEJEZET

...Középen megjelen
Egy hölgy, büszkén, felségesen,
Szépsége arra vall, hogy királynő leszen.
.....
A hölgy szépsége csillog mind felett,
Éppily pompázó rajt az öltözet,
Homlokán párta, aranyból való,
De mégsem cifra, nem hivalkodó;
Fehér kezében Agnus Castus ág,
Így hordja felsége szimbólumát.

A virág és a levél

William de Wyvil és Stephen de Martival, a két marsall üdvözölte elsőnek a győztest. Miután szerencsekívánataikat kifejezték, megkérték, hogy vegye le sisakját, vagy legalábbis vonja fel sisakrostélyát, mert János herceg elébe akarják vezetni, kinek kezéből megkapja az első nap győzelmi díját. Az idegen tökéletes lovagi udvariassággal, de határozottan megtagadta e kérés teljesítését. Kijelentette, hogy ez idő szerint nem engedheti arcát megpillantani, olyan okokból, amelyeket közölt a heroldokkal, mielőtt belépett volna a porondra. A marsallok tökéletesen beérték ezzel a válasszal, hiszen a lovagkorban megszokott dolog volt, hogy a lovagok a legkülönösebb fogadalmakkal kötötték meg magukat; ezek közt egészen mindennapi volt az olyan fogadalom, hogy bizonyos ideig - vagy amíg bizonyos feladatot végre nem hajtottak - névtelenek maradnak. Ezért a marsallok nem is firtatták a Kitagadott lovag titkát, hanem jelentették János hercegnek, hogy a győztes lovag nem akarja kilétét felfedni. Egyúttal engedelmet kértek arra, hogy a lovagot őkegyelmessége elé vezethessék, hadd kapja meg a vitézségével megérdemelt jutalmat.

János herceg kíváncsiságát ingerelte a titok, amelyet az idegen nem volt hajlandó felfedni. De ettől eltekintve is neheztelt rá sorozatos győzelmei miatt; akiket megvert, egytől egyig az ő legkedvesebb lovagjai voltak. Ezért gőgösen így felelt a marsalloknak:

- Miasszonyunk fényes homlokára, ezt a lovagot nemcsak örökségéből tagadták ki, hanem az illem és udvariasság birtokából is, különben nem ragaszkodnék ahhoz, hogy eltakarja arcát, amikor megjelenik előttünk. Mit gondoltok, urak - fordult kíséretéhez -, ki lehet ez a vitéz, aki ilyen furcsán viselkedik?

- Sejtelmem sincs róla - felelte De Bracy. - De nem hittem volna, hogy a négy tenger között, mely Britanniát körülveszi, akadjon bajnok, aki ezt az öt kiváló lovagot egy napon le tudja győzni. Hitemre, sohasem fogom elfelejteni, milyen erővel támadt De Vipont ellen. A szegény johannitát úgy röpítette ki a nyergéből, mint egy kavicsot a parittyából!

- Csak ne büszkélkedj ezzel - mondta egy Szent János-lovag, aki ott állt a közelben. - A te kedvenc templomos bajnokod sem járt jobban. Igen, láttam a vitéz Bois-Guilbert lovagot, amint háromszor meghempergett a földön, és a keze mindannyiszor tele lett durva homokkal, amint meg akart kapaszkodni.

De Bracy, aki a templomosokhoz húzott, felelni akart valamit, de János herceg nem engedte.

- Csend legyen, urak! - mondta. - Micsoda haszontalan vita ez?

- A győztes - szólt De Wyvil - még mindig várakozik. Várja kegyelmességed parancsát.

- A parancsunk az - felelte a herceg -, hogy várakozzék csak tovább. Várjon, amíg nem akad valaki, aki legalább sejti, hogy ez a titokzatos lovag kicsoda és micsoda. Ha éjfélig kell várnia, az se baj, eleget ugrált ma, legalább pihen egy kicsit.

- Kegyelmességed nem adja meg a győztesnek azt a tiszteletet, ami megilleti - mondta Waldemar Fitzurse. - Nem várathatjuk addig, amíg nem közöljük kegyelmességeddel azt, amit úgysem tudunk. Legalábbis *én* hiába töröm a fejemet, nem is sejtem, ki lehet. Hacsak nem egyike azoknak a jó vitézeknek, akik Richárd királyt elkísérték a Szentföldre, és most hazafelé igyekeznek.

- Talán Salisbury grófja ő - találgatta De Bracy. - Körülbelül olyan termetű.

- Vagy inkább Sir Thomas de Multon, a gilslandi lovag - vélte Fitzurse. - Salisbury erősebb és vállasabb.

Ekkor suttogás indult meg a herceg kíséretében, de hogy ki kezdte el, azt nem lehetett megállapítani.

- Talán maga a király... Richárd... az Oroszlánszívű!

- Isten őrizz! - kiáltott fel János herceg halálsápadtan és olyan rémülten, mintha tüzes mennykő csapott volna le a közelében. - Waldemar! De Bracy! Urak, derék lovagok! Nem felejtettétek el, amit ígértetek nekem? Ugye, mellettem maradtok hűségesen?

- Egyelőre nincs itt semmi veszély - mondta Waldemar Fitzurse. - Hát nem ismered eléggé testvérbátyád óriási kezét és lábát? Csak nem képzeled, hogy belefférnének abba a karcsú páncélba? Azt mondom, De Wyvil és Martival, ha igazán szolgálatot akartok tenni a hercegnek, vezessétek ide a győztest, a trón közelébe! Hadd oszlassa el azt a tévedést, amely elkergette a vért őkegyelmessége orcájáról! Vegye csak szemügyre alaposan - fordult újra a herceghez -, mindjárt látni fogja, hogy legalább három hüvelykkel alacsonyabb Richárd királynál, a válla meg hat hüvelykkel keskenyebb. De különben elég egy pillantást vetni a lóra, amelyen ül. Már az első menetben összeroppant volna Richárd király súlya alatt!

Még be sem fejezte szavait, amikor a marsallok odavezették a Kitagadott lovagot a herceg trónjához vezető falépcső aljához. A herceg még nem ocsúdott fel rémületéből, amely elfogta, amikor arra gondolt, hogy talán a bátyja érkezett haza a szülőföldjére, királyságába - a bátyja, akinek annyi mindent köszönhetett, és akit olyan galádul elárult! Hiába fejtette ki Fitzurse, hogy ez a finom csontú, karcsú lovag semmiképpen sem téveszthető össze az óriás termetű Richárddal, a herceg még mindig aggódott. Zavarában agyba-főbe dicsérgette az ismeretlen lovagot, ügyességét, bátorságát, és közben reszketve leste a válaszát: attól félt, hogy Oroszlánszívű Richárd mély, félelmes hangja szólal meg mindjárt az előtte álló páncélos lovag leeresztett sisakrostélya mögül.

De a Kitagadott lovag, amikor végighallgatta a herceg bókjait, és átvette a díjat - egy pompás harci mént -, egyetlen szót sem szólt, csak mély meghajlással fejezte ki köszönetét.

A lovat két pazarul öltözött lovász vezette a porondra; maga a paripa is pompás lószerszámmal és drága hadifelszereléssel tündökölt - ami alig emelte a nemes jószág értékét azoknak a szemében, akik értettek a lovakhoz. Fél kezét a nyeregkápára téve, a Kitagadott lovag könnyedén felpattant a paripa hátára, anélkül, hogy a kengyelt igénybe vette volna; azután lándzsáját magasra emelve, kétszer körüllovagolt a bajvívótéren, hogy a tökéletes lovas ügyességével bemutassa a nézőknek a paripa járását.

Ezt más körülmények közt hivalkodásnak lehetett volna tekinteni, de most nyilvánvaló volt, hogy a lovag meg akarja mutatni a fejedelmi ajándék kiváló tulajdonságait, és meg akarja mutatni, mennyire megbecsüli, milyen hálás érte. A nézők megértették szándékát, és lovagiasságáért újra megtapsolták.

Közben a túlbuzgó prior suttogó hangon figyelmeztette a herceget arra, hogy a győztes lovagra még egy próba vár: ha eddig bemutatta bátorságát és ügyességét, most jó ítélőképességéről kell bizonyságot tennie. Mert most kell kiválasztania az erkélyen pompázó hölgyek közül azt, akit méltónak tart arra, hogy a Szépség és Szerelem Királynője legyen, s másnap a maga kezével átnyújtsa a díjat a torna győztesének.

A herceg bólintott, és amikor a Kitagadott lovag másodszor haladt el előtte, a porond körül nyargalva, pálcájával intett neki. A lovag abban a pillanatban a trón felé fordult, leeresztette lándzsáját úgy, hogy hegye pontosan egylábnyira volt a földtől, és szobormereven, mozdulatlanul állt, mintha lesné a herceg parancsait. Mindenki megcsodálta ügyességét, amellyel a tüzes paripát olyan hirtelen megállította, és a heves mozgás, a nagy izgalom kellős közepén vele együtt lovasszoborrá dermedt.

- Kitagadott lovag - mondta János herceg -, így szólítalak, miután igazi nevedet nem ismerem. Most az a kötelességed, és egyúttal kiváltságod is, hogy megnevezd azt a hölgyet, aki mint a Szépség és Szerelem Királynője holnapi ünnepségünk nemtője lesz. Ha idegen vagy országunkban, és segítségre van szükséged ítéletedben, csak annyit mondhatunk, hogy vitéz lovagunk, Waldemar Fitzurse leányát, Aliciát már régóta elsőnek tartják a szépek sorában. Mindazonáltal kétségtelenül jogod van ezt a koronát szabad tetszésed szerint átnyújtani annak, akit magad szemeltél ki erre a tisztségre. A korona átnyújtásával a választás szabályosan megtörtént. Emeld fel lándzsádat.

A lovag engedelmeskedett, és János herceg a lándzsa hegyére akasztott egy zöld selyemkoronácskát, amelyet aranyabroncs fogott körül. Az abroncson szívek és nyílhegyek váltogatták egymást éppen úgy, mint a hercegi koronákon a golyócskák és szamócalevelek.

A Waldemar Fitzurse leányára vonatkozó vaskos célzással a hercegnek több célja volt, de egész elgondolása híven tükrözte jellemét, amely a gőgös nemtörődömség és ravasz mesterkedés furcsa keveréke volt. Mit akart most tulajdonképpen? Először is elfeledtetni környezetével az iménti illetlen és lovagiatlan tréfáját, amellyel a szép zsidó lányt ajánlotta királynőnek. Másodszor, ki akarta engesztelni Alicia apját, Waldemart, aki a nap folyamán többször kifejezésre juttatta elégedetlenségét a herceg viselkedésével... márpedig Anjou János nagyon félt ettől a lovagtól. De a lánya kegyeit is meg akarta nyerni, hiszen léhasága majdnem olyan féktelen volt, mint nagyravágyása, amellyel bátyja trónjára tört. És mindezeken az okokon kívül az a kívánság is ösztökélte, hogy kellemetlenséget okozzon az ismeretlen lovagnak, akit az első perctől kezdve szívből utált. Hatalmas ellenséget akart szerezni neki Waldemar Fitzurse személyében, aki bizonyára módfelett megneheztel majd a sértésért, amely leányát éri, ha a győztes lovag nem őt választaná királynőnek - márpedig ez igen könnyen megtörténhetik.

És valóban meg is történt. A Kitagadott lovag elhaladt a herceg trónusával szomszédos erkély előtt, ahol diadalmas szépségének büszke tudatában Alicia ült. A lovag most éppen olyan lassan léptetett, mint amilyen gyorsan nyargalt az előbb körül a porondon; úgy látszik, élni akart kiváltságával, és alaposan szemügyre vette a sok szép arcot, amely a ragyogó kört ékesítette.

Érdemes volt megfigyelni, milyen különféleképpen viselkedtek ezek a szépségek, amíg a szemle tartott. Voltak, akik elpirultak; mások gőgösen elfordították fejüket; voltak, akik egyenesen maguk elé néztek, mintha nem is tudnák, miről van szó; mások hátrább húzódtak

bizonyos riadalommal, amely talán színlelt volt; voltak, akik mosolyt erőltettek arcukra, de ketten vagy hárman hangosan nevettek. Akadt olyan is, aki leeresztette fátyolát, hogy szépségét eltakarja; a Wardour-kódex szerint ezek már tíz év óta szerepeltek a híres szépségek sorában, tehát elképzelhető, hogy megunták az ilyen hívságos dolgokat; talán azért vonultak vissza, hogy átengedjék a terepet a most bimbózó, fiatal szépségeknek.

A bajnok végre megállt az erkély alatt, ahol Lady Rowena ült. A várakozás izgalma tetőfokára hágott a nézők soraiban.

Ha a Kitagadott lovagra hatást gyakorolt az, hogy a nézők egy-egy csoportja milyen lelkesen tapsolt sikereinek - akkor kétségtelenül meg lehetett elégedve azzal a karzattal, amely alatt most megállt. A szász Cedric itt hangosan ujjongott örömében, amikor a templomos lovag kudarcát látta, és még inkább, amikor két rosszindulatú szomszédja, Front-de-Boeuf és Malvoisin csúfos vereséget szenvedett. Cedric fél testével kihajolt az erkély peremén, hogy nemcsak szemével, de egész szívével-lelkével kövesse a győztes minden mozdulatát. Lady Rowena ugyanilyen lelkesedéssel figyelte az eseményeket, csak nem adott olyan nyíltan kifejezést érzelmeinek és feszült érdeklődésének. Még a lomha Athelstane is mintha kizökkent volna egykedvűségéből, amikor felhajtott egy nagy kupa muskotályt az ismeretlen lovag egészségére.

De volt még egy csoport - éppen a szászok erkélye alatt -, amely talán még nagyobb izgalommal figyelte a nap eseményeit.

- Ábrahám istene! - kiáltott fel a yorki Izsák, amikor a Kitagadott lovag először csapott össze a templomossal. - Milyen vadul vágtat ez a pogány! Jaj, jaj, jaj! Az a szép ló, amelyet olyan messze földről, a berberek országából hoztak... annyit se törődik vele, mintha egy vadszamár csikaja volna! És a pompás páncél, amelyért Joseph Pareira, a milánói fegyverkovács annyi aranyzecchinót kért - nem is szólva a hetven percent haszonról... annyira sem kíméli, mintha az országúton találta volna!

- Ha ilyen vakmerően kockára teszi a saját életét és testi épségét ebben a rettenetes párviadalban - mondta Rebeka -, nem lehet kívánni tőle, apám, hogy a lovát és felszerelését kímélje.

- Nem tudod, mit beszélsz, leányom! - felelte Izsák hevesen. - A keze-lába meg a nyaka az övé, azt tehet vele, amit akar. De a lova és a felszerelése - Ábrahám és Mózes, majd mit mondtam! De ha könnyelmű is, nagyon derék ifjú! Nézd csak, Rebeka, nézd, megint ráveti magát arra a filiszteusra! Imádkozz, leányom, imádkozzál a derék ifjúért... és a szép lóért is meg a drága páncélért. Jóságos ég! - kiáltott fel. - A derék ifjú győzött, és a gonosz filiszteus ott gurul lába előtt a porban... mint ahogy Basan királya, Og, és az amoriták királya, Szihon, porba hullt őseink kardja előtt! Most aztán övé lesz a másiknak a lova meg az acélpáncélja, még az aranya meg az ezüstje is, mind az ő prédája lesz, az ő zsákmánya!

Ugyanilyen aggódó izgalommal figyelte Izsák a többi párviadalt is, és sohasem mulasztotta el, hogy gyors számvetéssel meg ne állapítsa a ló és a fegyverzet értékét, amely minden újabb siker után a győztes zsákmányát növelte. Így hát nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy egészen rendkívüli érdeklődés kísérte a Kitagadott lovag sikereit a nézőtérnek azon a részén, ahol most megállt.

Akár határozatlanság, akár más ok késztette habozásra a nap hősét, annyi bizonyos, hogy egy-két percig mozdulatlanul állt ott, miközben a közönség némán leste, mit fog tenni. Végül aztán kecses mozdulattal leeresztette lándzsáját, és a hegyére akasztott koronát odatette a szép Rowena lába elé. Ebben a pillanatban megszólaltak a kürtök, a heroldok pedig kihirdették, hogy Lady Rowena a másnapi ünnepségek királynője. A heroldok ugyanakkor megfelelő bün-

tetéssel fenyegették azt, aki nem ismeri el a Szépség és Szerelem Királynőjét, vagy nem engedelmeskedik neki. Ezután a szokásos *largesse!* kiáltással megint adakozásra buzdították a nézőket. Cedric, túláradó örömében, tetemes összegű adományra ragadtatta magát. Példáját, ha nem is nyomban, Athelstane is követte, és rövid vonakodás után ugyanannyit adott, mint Cedric.

De elégedetlen morgást is lehetett hallani imitt-amott. A normann származású kisasszonyok nem szokták meg, hogy mellőzzék őket egy szász szépség kedvéért, mint ahogy a normann nemesurak is nehezen nyugodtak bele, hogy megverték őket olyan lovagi játékban, amelyet ők honosítottak meg ebben az országban. De az elégedetlenség hangjait elnyomta a nép dörgő kiáltása:

- Éljen Lady Rowena, a törvényesen megválasztott szépségkirálynő!

Az alsóbb körben még ilyen kiáltások is hangzottak:

- Soká éljen a szász hercegnő! Éljen és viruljon a halhatatlan Alfréd király nemzetsége!

Mindez nagyon kellemetlenül érintette János herceget és környezetét, de a herceg mégis kénytelen volt megerősíteni a győztes lovag választását. Ezért lováért kiáltott, és leszállt a trónról, majd nyeregbe kapaszkodva, csatlósai kíséretében újra megjelent a porondon. Amint körüllovagolt, egy percre megállt Lady Alicia erkélye alatt, üdvözölte a hölgyet, és kísérőihez fordulva a következő megjegyzést tette:

- Boldogságomra mondom, urak! Ez a lovag párviadal közben bebizonyította, hogy karja ügyes, és lába erős, de amikor választania kellett, kiderült, hogy szeme nem a legélesebb!

Mint életében annyiszor, János herceg most is bakot lőtt. Megint az volt a baj, hogy nem tudta igazán megérteni azoknak a jellemét és gondolkodásmódját, akiket ki akart engesztelni. Waldemar Fitzurse bizony nem örült, inkább megsértődött, amikor a herceg ilyen nyíltan hangoztatta, hogy a leányát mellőzés érte.

- Nem ismerek szentebb és sérthetetlenebb jogot annál, hogy minden lovag szabadon és saját belátása szerint válassza meg szíve hölgyét - mondta. - Az én leányom nem keresi a kedvét és a kegyét senkinek, kitüntetésre sincs szüksége, mert a maga körében mindig meg fogja kapni azt a tiszteletet, ami megilleti!

János herceg nem felelt, csak jól megsarkantyúzta lovát, hogy bosszúságát kitöltse, és odaugratott a karzathoz, ahol Rowena ült - a korona még mindig ott hevert a lába előtt.

- Vedd fel, szép hölgy, uralmad jelképét, és hidd el, senki sem hajol meg előtted őszintébb hódolattal, mint mi, Anjou János - mondta a herceg. - És ha megnyerné tetszésedet meghívásunk, hogy nemes atyáddal és barátaiddal együtt megjelenéseddel tüntesd ki lakománkat Ashby várában, akkor már ma megismerkedhetnénk a királynővel, akinek holnap hódolattal fogunk szolgálni!

Rowena hallgatott, és helyette Cedric válaszolt szász anyanyelvén.

- Lady Rowena - mondta - nem ismeri azt a nyelvet, amelyen megköszönhetné kegyelmességed udvarias szavait, és betölthetné szerepét a lakomán. Magam is, valamint a nemes Athelstane, Coningsburgh ura, csupán őseink nyelvét beszéljük, és apáink szokásait ismerjük. Ezért köszönettel lemondunk arról, hogy elfogadjuk a kegyes meghívást. De holnap Lady Rowena elvállalja a méltóságot, amelyet a győztes lovag szabad választása reá ruházott, és a nép helyeslő kiáltása megerősített.

Ezzel felvette a koronát, és Rowena fejére tette, annak jeléül, hogy a hölgy hajlandó viselni az egy napra szóló kitüntetést.

- Mit mondott? - kérdezte János herceg a kíséretétől, mintha nem értené a szász nyelvet, holott járatos volt benne. Erre franciául megismételték neki azt, amit Cedric mondott. - Úgy is jó - bólintott aztán -, akkor várunk holnapig, és majd mi magunk vezetjük a néma királynőt díszhelyére. És mi a te válaszod, lovag úr? - folytatta a győztes felé fordulva, aki ott állt a karzat közelében. - Remélem, hogy te legalább részt veszel a mai lakománkon.

A lovag, aki most szólalt meg először, halkan és sietősen kimentette magát. Fáradtságára hivatkozott meg arra, hogy fel kell készülnie a holnapi mérkőzésre.

- Nem tesz semmit - felelte a herceg gőgösen. - Bár eddig nem volt alkalmunk megszokni az ilyen visszautasításokat, beletörődünk. Majd igyekszünk vacsoránkat jókedvűen elfogyasztani annak ellenére, hogy a legügyesebb bajvívó és kiválasztott szépségkirálynője nem szerencséltet bennünket társaságával.

Ezzel már készült is, hogy csillogó kíséretével együtt elhagyja a tornajáték színhelyét. Amint lovával megfordult, a tömeg ezt jeladásnak tekintette - szedelőzködni kezdett, hogy felkerekedjék, és minden irányban hazafelé induljon.

A sértett hiúság, tudjuk, nem feledékeny, különösen ha azzal a tudattal párosul, hogy nagyobb megbecsülésre igazság szerint nincs is ok. A herceg alig haladt három lépést, máris visszafordult, és dühösen arra a yeomanre meresztette szemét, akivel még a torna megkezdése előtt szóváltása volt. Most kiadta a rendelkezést fegyvereseinek:

- Ezt a fickót ne engedjétek megszökni! A fejetekkel feleltek érte!

A yeoman szemrebbenés nélkül állta a herceg bosszús tekintetét - ugyanazzal a nyugalommal, amely korábbi viselkedését is jellemezte.

- Hamarabb, mint holnapután, nem szándékozom elhagyni Ashbyt - mondta mosolyogva. - Meg akarom nézni, hogy Staffordshire és Leicestershire mennyit ért az íjászathoz. A needwoodi és charnwoodi erdő bizonyára jó íjászokat nevel.

- Én meg arra vagyok kíváncsi, mennyire ért hozzá ő maga - felelte a herceg, de nem közvetlenül az íjásznak, hanem környezetéhez fordulva. - Jaj neki, ha tudása nem szolgál némi mentségül arcátlanságára!

- Igen - helyeselt De Bracy -, legfőbb ideje megleckéztetni ezeket a parasztokat. Nagyon lábra kapott köztük ez a felháborító *outrecuidance*[17].

Waldemar Fitzurse arra gondolt, hogy gazdája nem a legjobb utat választja, ha így akar eljutni a népszerűséghez. Waldemarnak nem tetszett a dolog, de csak a vállát vonogatta és hallgatott. János herceg folytatta kivonulását a bajvívó térről, és a tömeg is szétoszlott.

A nézők kisebb-nagyobb csoportokban és különböző utakon - aszerint, hogy honnan jöttek - hazafelé igyekeztek a síkságon, többségükben Ashby felé. Az előkelőbbek közül sokan ott kaptak szállást a kastélyban, a többiek pedig a városban találtak maguknak hajlékot. A városban szállt meg a legtöbb lovag, aki már részt vett a küzdelemben, vagy a másnapi viadalon kívánt részt venni. Amint lépésben lovagoltak és a nap eseményeit tárgyalták meg, a nép hangos éljenzéssel üdvözölte őket. Hasonló üdvözlésben volt része János hercegnek is, bár az

[17] Később ebben az összetételben: surquedy és outrecuidance - hetvenkedés és arcátlanság (francia; ejtsd: szürkedi, útrküidansz)

éljenzés inkább díszes ruhájának és kísérete pompájának szólt. A herceg személye egyáltalában nem volt népszerű.

Sokkal őszintébb, sokkal általánosabb és valóban megérdemelt üdvözlés kísérte a győztes lovagot, a nap hősét, amerre csak megfordult. Népszerűsége végül már terhessé vált, és szeretett volna elbújni előle. Ezért örömmel elfogadta a marsallok javaslatát, akik udvariasan felajánlották neki az egyik sátrat a bajvívó tér végében. Amikor végre sikerült visszavonulnia, a sok őgyelgő, aki ott lézengett, hogy reá lessen, és kilétét találgassa, szintén elszéledt.

A nemrég még összezsúfolt és ugyanazon eseményeken izguló tömeg lármája fokozatosan lecsillapodott. Előbb a minden irányban elvonuló csoportok távolodó moraja váltotta fel, majd az is elhalt, és a táj is elcsendesedett. Már nem hallatszott semmi zaj, csak a szolgák hangja, amint a karzatokon összeszedték a sok vánkost és szőnyeget, nehogy éjszaka lába keljen - vagy összemarakodtak egy-egy félig üres borospalackon, otthagyott ételmaradékon.

A bajvívó tér kerítése mögött több kovácsműhelyt állítottak fel. Ezek most kezdtek kivilágosodni a félhomályban, ami arra mutatott, hogy a fegyverkovácsok munkához láttak. Dolguk lesz egész éjszaka, amíg ki nem javítják és át nem alakítják a sok páncélt, amelyre újra szükség lesz a holnapi viadalon.

A bajvívó teret erős fegyveres őrség vette körül. Kétóránként felváltották őket, és így őrködtek hajnalig.

TIZEDIK FEJEZET

Mint zord jövendölő holló, amely
A beteg elbocsátólevelét
Tartja csőrében, s árnyas-csöndes éjben
Ragályt ráz gyászos szárnypihéiből:
Gyötrődve fut az árva Barrabás,
Átkot visz a keresztények felé.

Marlowe: A máltai zsidó

Amint a Kitagadott lovag sátrához ért, csatlósok és apródok egész serege vette körül, hogy szolgálatait felajánlja: lekapcsolja páncélját, üdítő fürdőt készítsen neki, kényelmesebb ruhába öltöztesse. Buzgalmukat ez alkalommal talán a kíváncsiság is növelte, hiszen mindegyik szerette volna tudni, ki az a lovag, aki ma annyi babért aratott, és még a herceg kérésére sem volt hajlandó felvonni sisakrostélyát, vagy megmondani a nevét.

De buzgólkodásuk nem érte el célját. A Kitagadott lovag visszautasított minden segítséget - kivéve azt, amit a saját csatlósa, helyesebben yeomanje nyújtott neki: egy paraszt külsejű ember, aki sötét darócköpenybe burkolózott, fejét és arca felét pedig fekete prémből készült normann sapkájába rejtette, mintha éppen úgy *incognito*, ismeretlen akarna maradni, mint a gazdája. Amikor mindenki elment, és végre magukra maradtak a sátorban, ez a szolga megszabadította gazdáját páncélja legkényelmetlenebb darabjaitól, azután ételt és bort rakott eléje. A lovag mohón evett-ivott, ami nem is volt csoda ilyen fárasztó nap után.

Alig kapta be vacsoráját, amikor szolgája jelentette neki, hogy öt ember kíván beszélni vele, és mindegyikük egy-egy páncélzattal felszerelt lovat vezet. A Kitagadott lovag erre felcserélte páncélját a hosszú köntössel, amelyet a rangjabeliek otthon viselni szoktak. Csuklya is tartozott hozzá, és így a lovag, ha kedve tartotta, ugyanúgy eltakarhatta vele arcát, mint sisakja rostélyával. De az esti félhomály sötétséggé sűrűsödött, így az arc eltakarása feleslegessé vált, kivéve, ha olyan emberrel kerül szembe, aki arcát rég jól ismeri.

A Kitagadott lovag bátran kilépett hát sátra elé, ahol a kihívók csatlósai vártak reá. Mindjárt felismerte őket fekete és vörös-barna ruhájukról. Mindegyikük gazdája lovát tartotta kötőféken; a lovakra rákötötték azt a páncélt és fegyverzetet, amelyet gazdájuk a mai tusán viselt.

- A lovagi törvények értelmében - szólalt meg a legelöl álló csatlós -, én, Baldwin de Oyley, a rettegett Brian de Bois-Guilbert lovag csatlósa, elhoztam neked, ki jelenleg Kitagadott lovagnak nevezed magad, a lovat és a fegyverzetet, amelyet nevezett Brian de Bois-Guilbert lovag a mai fegyveres mérkőzésen használt, nagylelkűségedre bízva, hogy megtartod-e, vagy kiváltásra bocsátod, tetszésed szerint - mert így szól a lovagi törvény.

A többi csatlós jóformán szóról szóra elismételte ugyanezt a mondókát, azután némán álltak valamennyien, várva a Kitagadott lovag döntését.

- Nektek, négyeteknek, urak - felelt a lovag azokhoz fordulva, akik később beszéltek -, és tiszteletre méltó, vitéz gazdáitoknak egyforma választ adok. Adjátok át üdvözletemet gazdáitoknak, a nemes és vitéz lovagoknak, azután mondjátok meg nekik, hogy rosszul tenném, ha megfosztanám őket paripáiktól és fegyvereiktől, amelyet soha derekabb lovag nem viselhet. Szeretném, ha ezzel be is fejezhetném üzenetemet a nemes lovagoknak, és csak azért nem tehetem, mert jelenleg csakugyan az vagyok, aminek nevezem magam: Kitagadott lovag.

Ezért kénytelen vagyok arra kérni gazdáitokat, hogy kegyeskedjenek a maguk jószántából megváltani lovukat és felszerelésüket, annál is inkább, mert amit viselek, alig nevezhetem magaménak.

- Mindegyikünk megbízása úgy szól - felelte Reginald Front-de-Boeuf csatlósa -, hogy száz száz zecchinót ajánlhat fel váltságul a lóért és a fegyverzetért.

- Elegendő - felelte a Kitagadott lovag. - Pillanatnyi szükségleteim arra kényszerítenek, hogy a felajánlott összeg felét elfogadjam. A másik felét osszátok el, urak, oly módon, hogy a fele része magatoknak maradjon, a többi pedig a heroldok, kísérők, kürtösök és szolgák közt kerüljön kiosztásra.

A csatlósok - fövegükkel a kezükben és mély meghajlások közepette - hálás köszönetet mondtak az udvariasságért és még inkább a nagylelkűségért, amelyre kevés példa akadt, legalábbis ilyen nagy mértékben. A Kitagadott lovag ezután Baldwinhoz, Brian de Bois-Guilbert csatlósához fordult, és így szólt:

- A te gazdádtól nem fogadok el se fegyverzetet, se váltságdíjat. Mondd meg neki az én nevemben, hogy a mi harcunk még nem fejeződött be. Nem - csak akkor ér véget, ha megvívtunk karddal és lándzsával, gyalog és lóháton! Ő maga hívott ki engem erre a halálos viadalra, és a kihívást nem felejtem el. Addig is vegye tudomásul, hogy őt nem tekintem olyannak, mint társait, akikkel örömmel váltok udvarias szavakat; őt olyan ellenfélnek tekintem, akivel életre-halálra kell megküzdenem.

- Az én uram - felelte Baldwin - tudja, hogyan kell az udvariasságot udvariassággal, a haragot haraggal, a csapást csapással viszonozni. Miután tőle nem vagy hajlandó elfogadni a váltságdíjat, mint a többi lovagtól, itt hagyom neked lovát és fegyverzetét. Úgyis tudom, hogy a történtek után nem ülne többé erre a lóra, és nem venné kezébe ezeket a fegyvereket.

- Derék csatlós vagy - felelte a Kitagadott lovag. - Bátran és büszkén beszéltél, ahogy egy hű csatlóshoz illik, ha távollevő ura nevében válaszol. Mindazonáltal ne hagyd itt se a lovat, se a fegyvereket. Add vissza gazdádnak, és ha nem akarja elfogadni, tartsd meg magadnak, barátom, saját használatodra. Amennyiben az enyém, én neked ajándékozom.

Baldwin mélyen meghajolt, és társaival együtt eltávozott, a Kitagadott lovag pedig visszatért sátrába.

- Azt hiszem, Gurth - mondta szolgájának -, eddig nem hoztam szégyent az angol lovagok becsületére.

- Én pedig - felelte Gurth -, ahhoz képest, hogy szász disznópásztor vagyok, elég jól megálltam helyemet egy normann csatlós szerepében.

- Igaz - felelte a lovag -, de az is igaz, hogy állandóan rettegtem miattad. Attól tartottam, hogy parasztos viselkedéseddel elárulod magad. Ha felismernek...

- Ugyan, ugyan! - vágott szavába Gurth. - Csak egy ember van, aki tüstént felismerne. Ez pedig pajtásom, Wamba, a bohóc, akiről magam sem tudom, minek tartsam - ravasz kópénake vagy bolondnak. Hej, alig tudtam megállni, hogy el ne nevessem magam, amikor a gazdám elment mellettem, és nem ismert meg! Ő persze úgy képzelte, hogy Gurth most is az ő disznait őrzi, sok mérföldnyire innen, Rotherwood sűrűjében és mocsaraiban! Ha megtudja...

- Elég - szakította félbe a lovag. - Tudod, mit ígértem.

- Nem is azért mondom - felelte Gurth. - Egy kis veréstől nem ijedek meg annyira, hogy cserbenhagyjak egy jó barátot. Vastag az én bőröm, akár a legerősebb kané a csürhémben - néhány ütleg meg se kottyan neki! Még a késtől se félek, nemhogy az ostortól!

- Nyugodt lehetsz, Gurth, meghálálom neked, hogy annyi veszedelmet álltál ki a kedvemért - mondta a lovag. - Addig is itt van tíz arany, neked adom, tedd el!

- Hű, az angyalát! - kiáltott fel Gurth, és a pénzt sietve zsebébe dugta. - Nincs még egy jobbágy vagy disznópásztor, aki olyan gazdag volna, mint én!

- Ezt a zacskó aranyat pedig - folytatta a lovag - vidd el Ashby városába. Ott keresd meg Izsákot, a yorki zsidót, és mondd meg neki, hogy fogja le a ló és a fegyver árát, amit hitelbe adott nekem.

- Azt már nem! - kiáltott fel Gurth. - Szent Dunstanra mondom, olyan bolond nem leszek!

- Mit beszélsz, gazfickó? Megtagadod az engedelmességet?

- Teljesítek minden okos, tisztességes, keresztény parancsolatot - felelte Gurth -, de ezt az egyet ne kívánd tőlem! Odaadni a zacskót a zsidó kezébe, hogy vegyen ki belőle, amennyit akar! Ez nem volna okos, mert megveszekedett bolondság! Nem volna tisztességes, mert gazdámat károsítanám meg vele. És nem volna kereszténvi, mert egy hitetlen kezére járnék, hogy kifosszon egy jó keresztényt!

- Hagyd már abba, te konok gazfickó! Azt akarom, hogy a zsidó meg legyen elégedve, érted?

- Jól van, no, majd megkapja, ami neki jár - felelte Gurth, és a zacskót hóna alá kapva, iszkolt kifelé a sátorból. - Alkudni fogok körömszakadtáig - tette hozzá magában dünnyögve. - Disznó legyen a nevem, ha nem éri be a felével is annak, amit először kér!

Gurth eltűnt, és a Kitagadott lovag magára maradt kavargó gondolataival. Ezek több okból, amelyeket most nem fejthetünk ki az olvasó előtt, meglehetősen gyötrelmes és nyugtalanító gondolatok voltak.

Most pedig történetünk színhelye megváltozik. Ashby városában vagyunk, pontosabban egy vidéki lakban, a város szélén. A ház azé a gazdag zsidóé volt, aki vendégül látta Izsákot, a leányát és a kíséretét. A zsidók, mint tudjuk, igen nagylelkűek, ha arról van szó, hogy hittestvéreikkel szemben gyakorolják a vendégszeretet és jótékonyság erényeit, de állítólag szűkmarkúak, ha olyanokat kell segíteni, akiket ők pogányoknak neveznek. Viszont az is igaz, hogy a keresztények viselkedése gyakran érthetővé teszi ezt a szűkmarkúságot.

Rebeka keleti ízlés szerint, pazarul ékes szobácskában ült. A falak mentén körös-körül keskeny dobogó húzódott végig, telerakva hímzett vánkosokkal; ezek pótolták a székeket és padokat, a spanyol *estrada* mintájára. Rebeka tekintete aggódva követte apja mozdulatait. Izsák szomorú arccal, gondterhelten járkált fel és alá a szobában. Néha összekulcsolta kezeit, vagy kétségbeesetten a mennyezetre nézett, mintha onnan várna segítséget.

- Ábrahám, Izsák, Jákob! - könyörgött. - Ó, tizenkét ősapánk! Mivel érdemeltem meg ezt a csapást én, aki pontosan betartom vallásunk legkisebb parancsolatait is? Ötven zecchinót ragadott el tőlem egy csapásra, zsarnok ujjaival!

- De papa! - mondta Rebeka. - Én úgy láttam, hogy János herceg nem is erőszakoskodott, te önként adtad oda neki az aranyakat!

- Önként? Hogy sújtson rá az egyiptomi tíz csapás! Önként, mondod, önként? Éppen olyan önként, mint a lyoni öbölben, amikor drága áruimat magam hajítottam át a korláton, hogy

megkönnyítsem a hajót abban a szörnyű viharban! Pazar selymekkel borítottam a háborgó hullámokat, mirhával és áloéval illatosítottam a sós habokat - arannyal és ezüsttel kivert dísztárgyakat dobáltam a tenger mélységeibe! Hát nem volt az is kimondhatatlan szenvedés, noha saját kezemmel okoztam magamnak?

- Áldozat volt, amelyet az ég követelt, cserébe azért, hogy életünknek megkegyelmezett - felelte Rebeka. - És apáink istene azóta sokszorosan megtérítette károdat, megáldotta minden tevékenységedet.

- Igen, igen, de mit érek vele, ha a zsarnok ráteszi kezét mindenemre, ahogy ma arra a zacskó pénzre, és még mosolyognom kell hozzá, miközben kirabol! Jaj, leányom, leányom! Üldözött, vándor nép vagyunk, de mostoha sorsunkban az a legrosszabb, hogy ha igazságtalanság ér minket, ha bántalmaznak és kifosztanak, mindenki csak nevet rajtunk, mulat a könnyeinken! Mi meg kénytelenek vagyunk felháborodásunkat eltitkolni, alázatosan mosolyogni - ahelyett, hogy bátran kiállnánk jogaink védelmére!

- Ne nézd a dolgokat olyan egyoldalúan, apám! Sorsunknak vannak jó oldalai is. Ezek a pogányok, akármilyen kegyetlen zsarnokok is, sok tekintetben tőlünk függenek, Sion szétszórt, megvetett, üldözött gyermekeitől! A mi segítségünkre szorultak békében és háborúban egyaránt, nélkülünk nem tudnák felszerelni seregeiket, se megünnepelni diadalaikat. És az arany, amit kölcsönadunk nekik, megfiadzva tér vissza ládáinkba. Olyanok vagyunk, mint a fű, amely mindent kibír - minél jobban taposssák, annál szebben virul. Még a mai ünnepély pompája is elmaradt volna, ha a megvetett zsidó nem járul hozzá pénzével.

- Leányom - siránkozott Izsák -, most megint olyan húrt érintettél, amely bánatosan visszhangzik szívemben. Eszembe jut a szép paripa és a drága felszerelés, amely felemészti a legutolsó vállalkozásom hasznát... az üzletét, amit a leicesteri Kirjath Jairammal kötöttem! Bizony, tiszta veszteség, leírhatom az egészet! Hiába dolgoztam egy álló hétig, az egyik szombattól a másikig! De mégsem egészen kárba veszett pénz, hiszen hasznára vált annak a jószívű, derék ifjúnak!

- Bizony, úgy van - hagyta rá Rebeka -, és a te helyedben nem búsulnék. Csak nem bántad meg, hogy viszonoztad az idegen lovag jóságát?

- Nem, lányom, nem bántam meg. Én hiszek őbenne, éppen úgy, mint Sion felépülésében! De mint ahogy nem tudom remélni, hogy saját szemeimmel megláthatom az új templom falait és ormait, úgy azt sem remélem, hogy egy keresztény - legyen bár a legderekabb - megfizeti adósságát egy zsidónak, hacsak nem kényszeríti rá bíró és porkoláb.

Elhallgatott, és folytatta bosszús sétáját a szobában fel és alá. Rebeka látta, hogy hiába próbálja megvigasztalni, minden szavával csak újabb panaszkodásra készteti. Ezért abbahagyta az eredménytelen erőlködést - bölcsebbet nem is tehetett volna. Példáját követésre ajánlom minden vigasztalónak és tanácsadónak, aki hasonló körülmények közé keveredik.

Most már sötét este volt. Egy zsidó szolgáló lépett a szobába, és két lámpát tett az asztalra; a lámpákban illatos olaj égett. Bejött egy másik zsidó szolgáló is, aki pazar borokat és finom frissítőket rakott egy ezüsttel kivert kis ébenfa asztalra; a zsidók otthonukban nem vetették meg a fényűző kedvtelést. A másik szolgáló közölte a vendéggel, hogy egy *nazarénus* szeretne vele beszélni (a zsidók így nevezték a keresztényeket egymás között).

Aki az üzleti forgalomból él, a nap minden órájában kénytelen bárkinek a rendelkezésére állni, ha üzleti ügyben felkeresi. Ezért Izsák is visszatette az asztalra a pohár görög bort, amelyet éppen meg akart ízlelni, és gyorsan odaszólt leányának:

- Rebeka, fátyolozd el magad!

Azután megparancsolta, hogy vezessék be hozzá az idegent.

Rebekának alig volt ideje ahhoz, hogy szép arcát eltakarja földig érő ezüstfátyolával, amikor már kinyílt az ajtó, és Gurth lépett be rajta, normann köpönyege bő ráncaiba burkolódzva. Külseje inkább gyanús volt, mintsem vonzó, hiszen süvegét sem vette le, sőt még mélyebben ráhúzta barázdás homlokára.

- Te vagy Izsák, a yorki zsidó? - kérdezte szász nyelven.

- Az vagyok - felelte Izsák ugyancsak szászul, mivel az üzleti életben megtanult minden nyelvet, amelyet az országban beszéltek. - És ki vagy te?

- Nem fontos - vetette oda Gurth.

- Ha neked fontos az én nevem, a tied éppen olyan fontos nekem - felelte Izsák. - Hogyan folytassak veled üzleti tárgyalást, ha nem tudom, ki vagy? Hogy képzeled ezt?

- Nagyon könnyen - vágott vissza Gurth. - Én ugyanis pénzt hozok, tehát tudnom kell, kinek adom át. De neked, aki zsebre vágod a pénzt, egészen mindegy lehet, kitől vetted át.

- Igazán? Pénzt hoztál nekem? - kiáltott fel Izsák. - Ábrahám, Izsák, Jákob! Hiszen az egészen más! De azt csak megmondhatod, kitől hoztad?

- A Kitagadott lovag küldi, a mai viadalok győztese - felelte Gurth. - Elküldte a pénzt a fegyverért, amelyet Kirjath Jairam, a leicesteri zsidó adott neki, a te közbenjárásodra. A lovat pedig visszahoztam, már be is kötöttem az istállódba. Most csak az a kérdés, mennyit kell fizetnem a fegyverekért.

- Hát nem mondtam, hogy derék ifjú? - kiáltott fel Izsák boldogan, ujjongva. - Neked sem árthat meg egy pohár bor, gyere, igyál! - tette hozzá, és betöltött Gurth részére egy pohár olyan italt, amelyhez foghatót a disznópásztor még nem kóstolt soha. - És mennyi pénzt hoztál magaddal? - érdeklődött Izsák.

- Boldogságos Szűzanyám! - kiáltott fel Gurth, amikor visszatette a serleget az asztalra. - Micsoda nektárt vedelnek ezek a hitetlen kutyák, míg a jámbor keresztény kénytelen beérni olyan vinkóval, amely a mosléknál is zavarosabb! Hogy mennyi pénzt hoztam magammal? - folytatta goromba kifakadása után. - Hát nem sokat, nem sokat. Az a fő, hogy mégiscsak pénz áll a házhoz, nem igaz? Ne kérj sokat, Izsák. Ha zsidó vagy is, neked is van becsületed, lelkiismereted!

- Miket beszélsz! - felelte Izsák. - Hisz a gazdád remek paripákat és pazar fegyvereket szerzett bátorságával, ügyességével és erejével. A zsidó majd átveszi ezeket, és értékesíti. Levonja az adósságot, a többit meg kifizeti a derék ifjúnak.

- Nem lehet. A gazdám már másképp rendelkezett velük.

- Kár, nagy kár! - mondta Izsák. - A gazdád bolondot cselekedett. Itt egyetlen keresztény sem tud tisztességes áron megvásárolni ennyi lovat és fegyvert. De rajtam kívül még zsidó sem akad, aki többet adna értük, mint a fele értéket. Tömött zacskód van - folytatta Izsák, Gurth köpenye alá sandítva. - Legalább száz zecchino lehet benne.

- Nem, nem! Nyílhegyek is vannak benne, attól olyan nehéz! - felelte sietve Gurth.

- Hát akkor... - mondta Izsák izgatottan gyorsuló lélegzettel, két érzés közt tétovázva: az egyik a szokásos nyereségvágy volt, a másik meg valami egészen új kívánság, amely arra ösztökélte, hogy ebben az esetben nagylelkű legyen. - Hát akkor... beérem... mondjuk, nyolcvan zecchinóval. Nem is pénz ilyen pompás lóért és remek fegyverzetért. Haszon nélkül adom, semmit sem keresek rajta. Van annyi pénzed, hogy kifizesd?

- Alig hiszem - felelte Gurth, noha a kért ár sokkal méltányosabb volt, mintsem várta volna. - De ha ki is tudom fizetni, utána a gazdám egy garas nélkül marad. No de mindegy, ha már ez az utolsó szavad, kifizetem.

- No, várj csak... igyál még egy pohár bort, jó? Ah, nyolcvan zecchino igazán kevés! Hol marad a szokásos kamat a pénz forgatásáért? Aztán mit tudom, mi baja lehet a lónak, amit visszahoztál. Talán megsérült a vad összecsapásban. Hiszen úgy rohantak egymásnak, mint Basan vad bikái! Lehetetlen, hogy a ló ép és sértetlen maradt!

- Én meg azt mondom, hogy nincs semmi baja! - erősködött Gurth. - Nézd a lábait, a járását... ott van az istállóban, megnézheted! Akárhogy meghányom-vetem, azt mondom, hetven zecchino a fegyverekért bőven elég, szavamra! Remélem, egy becsületes keresztény szava is ér annyit, mint egy zsidóé, vagy nem? Ha nem éred be hetvennel, visszaviszem a gazdámnak az egészet.

És megrázta a zacskót, hogy csak úgy csilingelt benne a pénz.

- Nem, nem! - kiáltotta Izsák rémülten. - Számold csak ki a sékeleket... akarom mondani, a zecchinókat! Számold le a nyolcvanat, aztán meglátod, hogy rólad sem feledkezem meg.

Gurth végre engedett. Kiszámolta a nyolcvan aranyat az asztalra, Izsák pedig kiállította a nyugtát a ló és a fegyverek áráról. A zsidó keze reszketett örömében, amint besöpörte az első hetven aranyat. A tíz utolsót már sokkal lassabban számolta meg; mindegyik után megállt, motyogott valamit, kezébe vette az aranyat, nézegette, és csak azután ejtette be erszényébe. Mintha a kapzsisága tusakodott volna a jobbik énjével, és arra kényszerítette volna, hogy rakja el egyik aranyat a másik után; viszont a nagylelkűsége arra nógatta, hogy legalább a pénz egy részét küldje vissza jótevőjének - vagy adja jutalmul a szolgájának. Amit magában dünnyögött, körülbelül így hangzott:

- Hetvenegy... hetvenkettő... a gazdád derék ifjú... hetvenhárom... igazán derék ifjú... hetvennégy... ennek az aranynak csorba a széle, vagy lecsíptek belőle... hetvenöt... milyen könnyű ez az arany, mintha nem volna meg a teljes súlya... hetvenhat... ha a gazdádnak pénzre van szüksége, jöjjön csak el bátran, a yorki Izsák mindig segít rajta... hetvenhét... persze csak akkor, ha van jó biztosíték...

Itt hosszabb szünetet tartott, és Gurth már abban a reményben ringatózott, hogy az utolsó három arany nem követi társai sorsát. De Izsák folytatta a számlálást:

- Hetvennyolc... te is derék fiú vagy... hetvenkilenc... igazán megérdemled, hogy kapj valamit...

Izsák most megint hosszasan tétovázott, és az utolsó aranyra bámult. Nyilván azon töprengett, hogy Gurthnek ajándékozza-e. Ujja hegyére rakta, úgy méregette, majd az asztalra ejtette, hogy megpengesse. Ha kissé tompán cseng, vagy a kelleténél valamicskét könnyebbnek tetszik - bizonyára a nagylelkűség győz Izsákban. De Gurthnek most nem volt szerencséje: a zecchino új veretű volt, csengése tökéletes, súlya hiánytalan, sőt egy szemernyivel több is a kelleténél.

- Ezzel megvan a nyolcvan - mondta Izsák. - Remélem, gazdád bőkezűen meg fog jutalmazni. - Újra szemügyre vette Gurth pénzeszacskóját, hosszasan, komoly arccal nézte, majd megkérdezte: - Maradt még valami pénz ebben az erszényben?

- Hogy maradt-e? - vigyorgott Gurth, hiszen nevetni nem is tudott, csak vigyorogni. - Hát tudd meg, hogy még ugyanannyi van benne, mint amennyit most olyan gondosan megszámoltál! - Összehajtogatta a nyugtát, és bedugta süvege alá. - Jaj a szakálladnak, zsidó, ha nem lesz

rendben! - kiáltotta, azután kínálatlanul is töltött magának egy harmadik serleggel a finom borból, felhajtotta, és köszönés nélkül kiment a szobából.

- Rebeka - mondta Izsák a leányának -, ez az izmaelita túljárt az eszemen. No, nem baj, a gazdája azért mégis derék ifjú... örülök, hogy megszerezte azokat az arany- és ezüstsékeleket a gyors lovával meg a lándzsájával, amely olyan erős, mint a takács gerendája... akárcsak a filiszteus Góliáté!

Miután Rebeka nem felelt, Izsák arra fordult, ahol leánya az imént ült. De most már nem volt sehol. Amíg ő a derék lovag szolgájával alkudozott, a lány észrevétlenül kiment a szobából.

Közben Gurth leszaladt a lépcsőn, és a sötét előcsarnokban tapogatózva kereste a kijáratot. Ekkor egy fehér ruhás alak jelent meg előtte, kis lámpával a kezében, és intett neki, hogy jöjjön utána a kis benyílóba. Gurth csak szabódva engedelmeskedett. Nyers és szilaj volt, mint egy vadkan, ha csak földi erővel kellett szembeszállnia, de mint minden szász, irtózott az őzgidáktól, fehér asszonyoktól, erdei manóktól és mindenféle babonás lényektől, melyeknek emlékét a germán vadonból hozták magukkal ősei. Eszébe jutott, hogy végtére is egy zsidó házában van, olyan emberek közt, akikről sok mindent el lehet hinni... még azt is, hogy varázslók és halottidézők. Végül rövid habozás után mégis rászánta magát, hogy engedelmeskedik a fehér látomás intésének. Amint belépett a szobába, fellélegzett, mert megismerte a szép zsidó lányt, akit már a lovagi tornán is látott, az imént meg apja szobájában is találkozott vele.

Rebeka megkérdezte tőle, mit intézett el apjával. Gurth az igazságnak megfelelően, hűségesen beszámolt az alku részleteiről.

- Apám csak tréfált veled, jóember - mondta Rebeka. - Mi a te gazdádnak sokkal nagyobb hálával tartozunk, semhogy ezzel a lóval meg a fegyverekkel meg lehetne fizetni, még akkor sem, ha tízszer annyit érnének! Mit mondtál, milyen őszszeget fizettél apámnak?

- Nyolcvan zecchinót - felelte Gurth csodálkozva.

- Itt van ez az erszény - mondta Rebeka -, száz aranyat találsz benne. Add vissza belőle a gazdádnak azt, ami megilleti, a többit tartsd meg magadnak. Siess... eredj... ne hálálkodj! És vigyázz magadra, amikor keresztülsietsz ezen a zsúfolt városon, nehogy elveszítsd pénzedet és még az életedet is. Ruben! - tette hozzá, és tapsolt tenyerével. - Világíts ennek az idegennek, és kísérd ki! Utána pedig ne felejtsd el jól bereteszelni és belakatolni az ajtót!

Ruben, a fekete szemöldökű, fekete szakállas szolga tüstént teljesítette a parancsot. Fáklyával a kezében kinyitotta a ház kapuját, keresztülvezette Gurth-öt a kikövezett udvaron, azután kiengedte a kerítés ajtaján. Távozása után újra eltorlaszolta a kaput olyan láncokkal és reteszekkel, hogy egy börtönkapunak is megfelelt volna.

„Szent Dunstanra mondom - dünnyögte Gurth, amint a sötét úton botorkált előre -, ez nem is zsidó nő volt, hanem mennyei angyal! Tíz arany a gazdámtól, húsz meg ettől a Sáron rózsájától - micsoda szerencsés napon volt ma! Még egy ilyen, Gurth barátom, és kiválthatod magad a jobbágysorból, hogy szabad ember légy, mint akárki más. Akkor aztán sutba dobom kondásbotomat és kürtömet, kardot és pajzsot ragadok, ahogy szabad emberhez illik, és követem fiatal gazdámat mindhalálig, nyíltan és becsületesen - anélkül, hogy el kellene rejtenem arcomat és nevemet!”

TIZENEGYEDIK FEJEZET

1. RABLÓ:
Megállj, uram, most vesd le mindened,
Ha nem: leültetünk s vetkőztetünk.

SPEED:
Uram, elvesztünk: itt ez útonállók,
Kiktől rettegnek mind az útonjárók.

VALENTIN:
Barátaim -

1. RABLÓ:
Ne mondd, mert ellenségeid vagyunk.

2. RABLÓ:
Kuss! Hallgassuk meg őt.

3. RABLÓ:
A szakállamra esküszöm,
Meghallgatjuk, mert tisztességes ember.

Shakespeare: A két veronai ifjú

De Gurth éjszakai kalandjai ezzel még nem értek véget, amire maga is hamarosan ráeszmélt. Miután elhaladt két-három magányos ház előtt, amely úgy álldogált a város határán, mintha eltévedt volna, Gurth egy mélyen húzódó ösvényre jutott. Az ösvény két magas partját mogyoró- és magyalbokrok lepték el, csak itt-ott nőtt ki közülük egy-egy törpe tölgy, átnyújtva ágait a túlsó oldalra, az ösvény felett. A göröngyös ösvényen kiszáradt keréknyom futott végig, hiszen nemrégen szekerek szállítottak erre mindenféle holmit a lovagi versenyre. Vaksötét volt, a part bokrai elfogták a holdsarló sugarait.

A város felől mulatozás és duhajkodás távoli hangjait lehetett hallani, néha hangos kacagást vagy sikoltozást, néha meg vad zeneszót. Gurth nyugtalanul hallgatta ezeket a hangokat, amelyek arra vallottak, hogy meglazult a rend a városban, ahol most sok fegyveres nemes tanyázott féktelen csatlósaival és szolgaseregével.

„A zsidó lánynak igaza volt - gondolta Gurth. - Az égre mondom és Szent Dunstanra, már szeretném, ha túl lennék ezen az éjszakai sétán, és biztonságban érezném magamat aranyaimmal együtt. Itt annyi a - nem akarom mondani, hogy kóbor rabló, de kóbor lovag, kóbor csatlós, kóbor barát és más papi személy, kóbor lantos, bohóc és szemfényvesztő, hogy még egy üres zsebű csavargó is veszélyben forogna, hát még egy jámbor kondás, aki egy egész zacskó aranyat cipel. Bárcsak kijutnék már az átkozott bokrok közül, hogy legalább lássam, ha Szent Miklós züllött deákjai[18] nyakamba akarnak ugrani!”

Gurth tehát meggyorsította lépteit, hogy minél előbb kijusson a sík rétre, ahová a mély bevágás vezetett. De nem volt elég szerencsés ahhoz, hogy célját elérje. Már az ösvény felső végén sietett keresztül, ahol a legsűrűbb volt a bozót, amikor hirtelen négy ember ugrott rá az

[18] Ebben a korban Szent Miklós védenceinek mondták a rablókat, útonállókat mivel Miklós becézett alakja angolul Nick, s ez egyben az ördög tréfás népi elnevezése is

ösvény két magas partjáról - pontosan úgy, ahogy szorongó szívvel előre látta. Olyan erősen megragadták, hogy minden védekezés lehetetlen volt. Ha korábban kezdi, talán még eredményes lehetett volna, de hiába - elkésett vele.

- Add ide azt, ami nálad van! - szólt rá egyik támadója. - Mi a közösség megszabadítói vagyunk, minden embert megszabadítunk terhétől.

- Engem bizony nem lehetne olyan könnyen megkönnyíteni - dünnyögte Gurth, akinek zabolátlan őszinteségét még a közvetlen erőszak sem tudta megszelídíteni -, volna csak módom arra, hogy védekezzem, és néhányat üssek jobbra-balra!

- No, erre mindjárt módot adunk neked - mondta az egyik rabló, és társához fordulva hozzátette: - Vigyük magunkkal ezt a fickót. Majd gondoskodunk róla, hogy az erszényét elszedjük, és a fejét is betörjük ráadásul. Ez lesz a legjobb: két érvágás egyszerre!

A foglyot barátságosan taszigálták megszabott végzete felé, majd jóval durvábban felvonszolták a töltésre. Itt, az ösvénytől balra sűrű bozót terült el, amely a parttól a rétig húzódott. Gurth kénytelen volt követni goromba útitársait a bozót sűrű mélyébe. Egyszerre csak váratlanul megálltak egy szabálytalan alakú tisztáson, ahol nem volt se fa, se bokor, melynek ágai és levelei útját állhatták volna a hold sugarainak. Viszont az igazi útonállókat itt két ember várta - nyilván ők is a bandához tartoztak. Oldalukon rövid kardot viseltek, markukban hatalmas furkósbotot szorongattak. Gurth most vette csak észre, hogy mind a hat bandita álarcot visel, amiből - ha eddig kételkedett volna benne - most már biztosan tudta, milyen foglalkozást űznek.

- Mennyi pénzed van, fickó? - kérdezte az egyik rabló.

- Harminc zecchino saját tulajdonom - felelte Gurth mogorván.

- Meg kell bírságolni - kiáltották a rablók. - Micsoda szász ez! Harminc zecchinója van, és még józanul járkál itt! A legnagyobb bírságot érdemli! El kell szedni mindenét!

- Azért gyűjtöttem össze, hogy megváltsam a szabadságom - mondta Gurth.

- Szamár vagy! - förmedt rá az egyik rabló. - Három korsó dupla sörtől bármikor olyan szabad lehetsz, mint a gazdád, vagy még nála is különb, ha ő is csak afféle szász!

- Sajnos, igazatok van - felelte Gurth. - De ha ezzel a harminc arannyal tőletek is megvásárolhatom a szabadságomat, eresszétek el a kezemet, hadd fizessem ki a váltságdíjat.

- Várjatok csak! - kiáltott fel az a rabló, aki valami vezérféle lehetett, mert parancsolgatott a többieknek. - Ebben a zacskóban, amit a melleden viselsz, alighanem több arany van, mint amennyiről te beszélsz. Érzem ám, ha kitapintom, a köpenyeden keresztül.

- Nem tagadom, de az nem az enyém, hanem a gazdámé, a legderekabb lovagé! - felelte Gurth. - Erről a pénzről nem akartam beszélni, és nem is beszéltem volna, ha beéritek azzal, ami az enyém.

- Tisztességes fickó vagy, elismerem - mondta a rabló. - És mi nem tiszteljük Szent Miklóst annyira, hogy meg ne hagyjuk a harminc zecchinódat, ha őszintén beszélsz velünk. Egyelőre add ide azt, amit reád bíztak.

E szavak után kivette Gurth kebléből a nagy bőrzacskót, amelyben a többi zecchino mellett ott volt az az erszény is, amelyet Rebeka adott Gurthnek,

- Ki a gazdád? - faggatta tovább a rabló Gurth-öt.

- A Kitagadott lovag - felelte Gurth.

- Aki olyan jól forgatja a lándzsát, hogy megnyerte a mai tornán a díjat? Mi a neve, és hova való?

- Gazdámnak úgy tetszik, hogy neve titokban maradjon - felelte Gurth. - Én bizony nem árulom el még akkor sem, ha elevenen megnyúztok!

- Hát téged hogy hívnak, és hová való vagy te?

- Ezt se mondhatom meg. Ha elárulnám, a gazdámat is elárulnám vele.

- Szemtelen fickó vagy - mondta a rabló -, de erről majd később beszélünk. Most azt mondd meg, hogyan jutott a gazdád ehhez az aranyhoz. Örökölte, vagy hogyan szerezte?

- A lándzsájával - felelte Gurth. - Négy szép lónak és négy szép páncélnak a váltsága van ebben a zacskóban.

- Mennyi az? - kérdezte a rabló.

- Kétszáz arany.

- Csak kétszáz? Gazdád nagyon szelíden bánt a legyőzöttekkel, és olcsó váltságdíjat szabott meg nekik. Kik fizették az aranyat?

Gurth felsorolta a nevüket.

- És Brian de Bois-Guilbert, a templomos lovag? Mennyi váltságdíjat fizetett a lováért meg a páncéljáért? Látod, hogy mindent tudunk! Minket nem lehet becsapni.

- A templomostól - felelte Gurth - a gazdám nem fogad el semmit, csak a szíve vérét. Meg fognak vívni életre-halálra, és nem udvariaskodnak egymással.

- Igazán? - csodálkozott a rabló, és csak hosszabb szünet után kérdezősködött tovább. - És neked mi dolgod volt itt, Ashbyben, ennyi rád bízott pénzzel?

- Azért jöttem ide, hogy felkeressem Izsákot, a yorki zsidót, és kifizessem neki a lovat meg a páncélinget, amellyel felszerelte gazdámat a lovagi tornára.

- És mennyit fizettél Izsáknak? Ahogy ezt a zacskót emelgetem, a súlyából is látom, hogy még mindig van vagy kétszáz arany benne.

- Nyolcvan zecchinót fizettem a zsidónak, és százat adott vissza helyette.

- Hogyan? Micsoda? Mit beszélsz? - kiáltották a rablók egyszerre. - Tréfálni mersz velünk, hogy ilyen hazugságokkal traktálsz?

- Amit mondtam - felelte Gurth -, olyan igaz, mint ahogy a hold ragyog ott a fejünk fölött az égen. A száz aranyat megtalálhatjátok a bőrzacskóban, egy külön selyemerszényben, nincs összekeverve a többi pénzzel.

- De gondold meg, ember - hüledezett a kapitány -, utóvégre egy zsidóról van szó... egy izraelitáról! Csak nem hisszük el neked, hogy aranyat adott vissza! Ez éppoly lehetetlen, mint ahogy a száraz homok a sivatagban nem adja vissza a kupa vizet, amelyet egy zarándok kiöntött.

- Mit mesélsz te? - méltatlankodott egy másik bandita. - Hogy a zsidó méltányos volt? Annyi irgalom sincs bennük, mint egy seriffben, akit elfelejtettél megvesztegetni.

- Mégis úgy történt, ahogy mondom - felelte Gurth.

- Világosságot ide, gyorsan! - mondta a kapitány. - Hadd vizsgálom meg ezt az erszényt! Ha igaz, amit ez a fickó mond, a zsidó bőkezűsége csodával határos! Éppen olyan csoda, mint valamikor a forrás volt, amely őseit felüdítette a sivatagban.

Világosságot gyújtottak, és a rabló nekilátott, hogy megnézze, mi van az erszényben. A többiek ott tolongtak körülötte, még az a kettő is, aki eddig Gurthot szorongatta. Most kicsit lazábban fogták, amint előrenyújtott nyakkal lesték a számlálás eredményét. Gurth felhasználta az alkalmat, hogy nem figyelnek oda. Hirtelen megfeszítette minden erejét, és kitépte magát a kezükből. El is menekülhetett volna, ha rá tudja szánni magát, hogy gazdája aranyait veszni hagyja. De esze ágába se jutott ilyesmit cselekedni. Az egyik rabló kezéből kikapta a husángot, és fejbe vágta vele a „kapitányt", aki nem készült fel erre a váratlan támadásra. Gurth visszaragadta kincsét, és már-már elmenekült vele, de a rablók fürgébbek voltak nála, utolérték, lefülelték, és megint elszedték tőle zacskóját.

- Te gazember! - szitkozódott a kapitány feltápászkodva. - Majdnem betörted a fejemet. Szerencséd, hogy a mi kezünkbe kerültél. Egy másik banda most felhúzna az első fára szemtelenségedért. Hogy nálunk mi vár rád, tüstént meghallod. De előbb beszéljünk a gazdádról - előbb jön az úr, azután a szolga, ez a lovagvilág rendje. Mit izegsz-mozogsz ott? Nem tudsz veszteg maradni? Ha még egyszer meg mersz moccanni, majd elcsendesítünk örökre, érted? Cimborák! - fordult aztán a bandájához. - Ez az erszény zsidó betűkkel van kihímezve. Úgy látszik, a fickó nem hazudott. Ha pedig igazat beszélt, akkor gazdáját, a kóbor lovagot nem sarcolhatjuk meg. Túlságosan hasonlít hozzánk, semhogy megkárosítsuk. A kutya se marja meg a kutyát, amíg van farkas is meg róka is bőségesen.

- Hasonlít hozzánk? - csodálkozott az egyik bandita. - Szeretném tudni, hogy miben és miért!

- Szamár vagy - felelte a bandavezér. - Hát nem éppen olyan szegény és kitagadott, mint mi magunk? Nem a kardja élével keresi meg a kenyerét, éppen úgy, mint mi? Nem verte meg Front-de-Boeuf urat és Malvoisin urat, amit örömest megtennénk mi is, ha lehetne? Nem készül megvívni életre-halálra Brian de Bois-Guilbert lovaggal, akitől éppen elég okunk van rettegni? De különben is, csak nem gondolod, hogy annyi lelkiismeret sincs bennünk, mint egy hitetlenben - egy héber zsidóban?

- Nem, az igazán szégyen volna - mondta egy másik rabló. - De annyi bizonyos, hogy amíg a jó öreg Gandelyn bandájában dolgoztam, nem voltak lelkiismeret-furdalásaink. És mi lesz ezzel a szemtelen paraszttal? Csak nem engedjük el őt is bántatlanul?

- Hát próbáld bántani, ha tudod - felelte a bandavezér -, én nem avatkozom bele. Hé, fickó! - fordult most Gurth felé. - Értesz valamit a furkósbot forgatásához, hogy úgy kapkodsz utána?

- Azt hiszem - mondta Gurth -, fölösleges erre válaszolnom, kitapasztaltad magad is, nem?

- Mi tagadás, engem jól fejbe kólintottál - felelte a kapitány. - De üsd le ezt a legényt is, akkor szabad vagy, mehetsz a dolgodra. Ám ha te húzod a rövidebbet - az ördögbe is, olyan makacs fickó vagy, hogy akkor sem fizetnél, végül még nekem kellene megfizetnem helyetted a váltságdíjat! Markold meg jól a botodat, molnár - fordult most a társához -, és vigyázz a fejedre! A fickót meg eresszétek el, és adjatok neki egy jó husángot. Elég világos van itt, hogy lássátok a célt: vagyis egymás fejét.

A két bajvívó - egy-egy doronggal a kezében - a tisztás közepére lépett, hogy minél jobban kihasználja a holdvilágot. A rablók kacagva körülvették őket, és hangos kiáltásokkal buzdították társukat:

- Rajta, molnár! Vigyázz a kerekedre!

A molnár megragadta furkósbotját a közepe táján, és megforgatta feje körül olyan mozdulattal, amelyet a franciák úgy hívnak: *faire le moulinet* - azután hetvenkedve felkiáltott:

- Gyere, te paraszt, ha mersz! Mindjárt megtanulod, milyen nehéz a molnár keze!

- Ha molnár vagy, akkor kétszeres rabló vagy - felelte Gurth rendületlen bátorsággal -, én meg mint tisztességes ember, elhegedülöm a nótádat.

Ezzel a két bajnok nekiesett egymásnak. Az első percekben úgy tetszett, hogy körülbelül egyforma erősek, bátrak és ügyesek. Fürgén elhárították és viszonozták egymás csapásait, és dorongjaik szüntelen csattogásával olyan lármát csaptak, hogy aki messziről hallja, könnyen azt hihette volna, hogy legalább hat-hat ember küzd mindegyik oldalon. Kevésbé makacs, sőt kevésbé veszélyes viadalokról írtak már hőskölteményeket, de Gurth és a molnár párbaját nem énekli meg senki - nem akad költő, akit ez a küzdelem dalra tudna ihletni. Tudom, hogy a furkósbotpárbaj már régen divatját múlta, mégis megénekelem én - legalább prózában - ennek a két bátor bajnoknak a dicsőségét.

Sokáig küzdöttek egyforma szerencsével, míg végül a molnár elveszítette türelmét. Bosszankodott, hogy ilyen makacs ellenfélre akadt, meg azért is, mert hallotta társai nevetését, akik - mint ilyenkor szokásos - éppen a bosszankodásán mulattak a legjobban. Persze, ilyen lelkiállapotban nem lehet sikereket elérni a furkósbotpárbajban, amelyhez hidegvér kell - éppen úgy, mint a közönséges verekedéshez. Gurth is dühös volt, de megőrizte nyugalmát, és így határozott előnyhöz jutott, amelyet ki is használt alaposan.

A molnár dühösen támadott, botjának hol az egyik, hol a másik végével sújtott ellenfelére, aki mindinkább féldorongnyira igyekezett megközelíteni. Gurth úgy védekezett a támadás ellen, hogy két kezét körülbelül egyrőfnyire tartotta egymástól, és roppant gyorsan forgatta furkósbotját, hol az egyik, hol a másik kezével. Így sikerült fejét és testét az ütésektől megvédenie. Szemével, kezével, lábával szüntelenül résen volt, pontosan ügyelt a tempóra, és ez a védekező taktika nem fárasztotta ki. De mihelyt észrevette, hogy ellenfeléből kezd kifogyni a szusz, tüstént támadásba ment át, és bal kezével a molnár arca felé lendítette a dorongot. A molnár igyekezett kivédeni a csapást, de Gurth most hirtelen jobb kezébe kapta a dorongot, és nagy lendülettel balról vágta fejbe ellenfelét. A molnár, mint egy zsák liszt, elterült a földön.

- Remek ütés volt, az angyalát! - lelkendezett az egyik rabló.

- Tisztességes mérkőzés, amilyennek lennie kell! - kiáltotta a másik.

- Hurrá! Éljen Anglia! Jó öreg Anglia örökké!

- A szász megmentette pénzét és irháját!

- A molnár végre emberére akadt!

A kapitány a győzteshez fordult, és mintha összefoglalná a kiáltásokban kifejezésre jutó közvéleményt, így szólt:

- Szabad vagy, barátom, mehetsz, amerre jólesik! Melléd adom két társamat, hogy megmutassák a legrövidebb utat gazdádhoz, és megvédjenek olyan éjszakai útonállóktól, akikben nincs annyi emberség, mint bennünk. Sok sötét alak ólálkodik ám most a város körül. De valamire figyelmeztetlek. Nem akartad megmondani a nevedet, és mi nem is faggattunk túlságosan. De te se próbáld kitudni, hogy kik vagyunk mi. Mert ha mégis megpróbálnád, meg is bánnád hamarosan, esküszöm!

Gurth megköszönte a kapitány szívességét, és megígérte, hogy nem felejti el azt, amire figyelmeztette. Erre két bandita fogta a husángját, és elindult előre, intve Gurthnek, hogy kövesse őket. Befordultak egy kis ösvényre, amely átszelte a bozótot, és a vele határos rétre vezetett. A sűrűség szélén két ember bukkant elő, és valamit kérdezett Gurth vezetőitől. A suttogó válasz után újra visszahúzódtak a bozótba, és Gurthék zavartalanul folytathatták útjukat. Mindebből Gurth arra a következtetésre jutott, hogy igen erős bandával akadt össze, amelynek nagyon sok tagja van, és ha huzamosabb ideig tanyáznak valahol, őrszemeket állítanak fel körös-körül.

Kiértek a nyílt rétre, amely elég nagy volt ahhoz, hogy Gurth eltévessze az utat. Vezetői ezért még nem hagyták magára, hanem elkísérték egy lankás domb tetejére, ahol már könnyű volt tájékozódni. Innen tisztán lehetett látni a bajvívótér kerítését, a két végében fehérlő sátrakat, a holdfényben libegő zászlókat. Még hangfoszlányokat is hozott ide a szél: az őrök zümmögő énekét, amellyel az éjszakai szolgálat hosszú óráit igyekeztek megrövidíteni.

A rablók itt megálltak.

- Nem megyünk veled tovább - mondták -, itt már ráfizethetünk a sétára. Ne felejtsd el, amire figyelmeztettünk: tartsd titokban mindazt, ami ma este veled történt. Ha hallgatsz, nem fogod megbánni. De ha eljár a szád, még a londoni Tower vastag falai sem védhetnek meg a bosszúnktól.

- Jó éjszakát, urak, és köszönöm kedvességteket - felelte Gurth. - Jól eszembe vésték, amit parancsoltatok. Remélem, nem veszitek sértésnek, ha könnyebb és tisztességesebb mesterséget kívánok nektek.

Ezzel el is váltak egymástól. A rablók visszatértek oda, ahonnan jöttek, Gurth pedig folytatta útját gazdájához. A rablók hiába kötötték lelkére a hallgatást. Gurth a sátorban bőségesen beszámolt kalandjairól gazdájának.

A Kitagadott lovag alig hitt a fülének. Nem győzött csodálkozni Rebeka nagylelkűségén (bár tüstént elhatározta, hogy nem veszi igénybe), valamint a rablók jószívűségén, hiszen ez a szép tulajdonság alig fér össze csúf mesterségükkel. Még sokáig eltűnődött volna ezeken a furcsa dolgokon, de eszébe jutott, hogy egyelőre az alvás sokkal fontosabb. Az elmúlt nap fáradalmai is megkövetelték a pihenést, csakúgy, mint a következő nap tusái.

A lovag elnyúlt a pompás fekvőhelyen, amely a sátor dísze volt, a hűséges Gurth pedig a szőnyegül szolgáló medvebőrre heveredett. Sajgó lábait kinyújtóztatva, ott hajtotta álomra fejét a sátor bejáratánál - így senki se hatolhatott be anélkül, hogy fel ne ébressze.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Nem vágtat már herold ide-oda,
Megzendül trombita és harsona,
Nincs több beszéd, két ember harcra kél,
Nyeregkápán pihen a dárdanyél.
Megsarkantyúzzák paripáikat,
Lássák, ki vív jól, ki ül jól lovat;
A pajzsokon dördül nehéz ütés,
Már egyiknek gyomrában a döfés;
Húsz láb magas lándzsa felröpül,
Ezüstös kard ragyog mezítlenül,
A sisak csapástól kettéhasad,
A vér, mint vad piros folyam, szalad.

Chaucer: Canterbury mesék

Ragyogó reggelre ébredt a világ. A nap még alig hágott fel a látóhatáron a felhőtlen égboltozatra, amikor a legtürelmetlenebb nézők már elindultak a nap eseményeinek középpontja, a bajvívótér felé, hogy jó helyet biztosítsanak maguknak, ahol zavartalanul gyönyörködhetnek a várva várt látványosságban, a lovagi torna folytatásában.

Azután a marsallok jelentek meg a küzdelem színterén csatlósaikkal és heroldjaikkal, hogy feljegyezzék azoknak a lovagoknak a nevét, akik részt akarnak venni a mérkőzésben, valamint azt is, hogy melyik oldalon óhajtanak küzdeni. Ez nagyon fontos volt, mert csak így lehetett gondoskodni arról, hogy az egymással mérkőző két csoport egyforma nagy legyen.

A torna szabályai értelmében a Kitagadott lovagot tekintették az egyik csoport vezérének, míg a másik csoport bajnoka Brian de Bois-Guilbert volt, akiről úgy vélekedtek, hogy a tegnapi tusában a második helyet érdemelte ki. Hozzá csatlakoztak természetesen azok, akik tegnap vele együtt a kihívók közé tartoztak - kivéve Ralph de Vipont lovagot, aki úgy bukott le a lóról, hogy nagyon megütötte magát, és egyelőre harcképtelenné vált. Jelentkezőben egyébként nem volt hiány - mindkét oldalon számos kiváló nemes lovag készült kiállni a porondra.

Az általános tornajáték, amelyben az összes lovagok egyszerre küzdöttek, veszedelmesebb volt, mint a párviadal, az akkori lovagok mégis szívesebben választották a csoportos mérkőzést. Sok lovag nem bízott eléggé a saját ügyességében, és vonakodott egyedül kiállni egy-egy híres bajnok ellen. De azért mégis szerette volna kimutatni bátorságát, és erre adott alkalmat az általános összecsapás, ahol körülbelül egyforma erejű ellenfelek mérhették össze ügyességüket. Ezúttal mindkét oldalon már ötven-ötven harcra kész lovag iratkozott fel, amikor a marsallok kijelentették, hogy több jelentkezést már nem fogadhatnak el. Ettől nem tágítottak - nagy bosszúságára azoknak, akik későn jelentkeztek.

Tíz óra tájban az egész síkság zsúfolva volt férfiakkal és nőkkel, akik lóháton vagy gyalogosan siettek a torna színterére. Nemsokára harsány kürtszó jelezte, hogy János herceg és kísérete megérkezett. Kíséretében sok olyan lovag volt, aki maga is részt akart venni a mérkőzésen, a többi pedig csak azért jött, hogy végignézze.

Körülbelül ekkor érkezett meg a szász Cedric is, Lady Rowenával, de Athelstane most nem volt a társaságukban. Mert ez a szász úr ma páncélt öltött magas és izmos termetére, hogy beálljon a küzdők közé, mégpedig - Cedric nagy meglepetésére - a templomos lovag csapatában. Cedric hiába tiltakozott, hiába vetette szemére barátjának, hogy rosszul választotta meg, melyik csoporthoz csatlakozzék. Szavaira csak kurta és mogorva feleletet kapott. Így szoktak válaszolni azok az emberek, akik makacsul ragaszkodnak elhatározásaikhoz, különösen ha nem tudják megindokolni.

Athelstane nem volt éppen lángész, de mégis elég okos ahhoz, hogy elhallgassa a legfőbb, ha ugyan nem egyetlen okot, amely arra késztette, hogy Brian de Bois-Guilbert csapatához csatlakozzék. Bár lomha és egykedvű természete visszatartotta attól, hogy bárkinek is udvaroljon, Lady Rowena nagyon tetszett neki, és körülbelül elintézett dolognak tekintette, hogy feleségül veszi, mintha ehhez elég volna Cedric beleegyezése és Rowena egyéb barátainak helyeslése. Ezért Coningsburgh büszke ura alig tudta elfojtani bosszúságát, amikor az előző nap győztese Rowenát választotta ki arra a megtiszteltetésre, amelynek odaítélésére lándzsájával szerzett jogot. Athelstane úgy érezte, hogy az idegen az ő köreit zavarja, az ő jogait csorbítja - és elhatározta, hogy megbünteti érte. Bízott erejében és ügyességében is, amelyet hízelgő ismerősei annyira magasztaltak. Majd megtépázza a Kitagadott lovag babérjait, és ha kedvező alkalom kínálkozik rá, csatabárdja súlyával is megismerteti.

János herceg is azt szerette volna, ha a templomos lovag csapata szerzi meg a győzelmet. Néhány elejtett célzás elég volt ahhoz, hogy környezete megértse, mi a kívánsága. De Bracy és még néhány más lovag is sietett engedelmeskedni a herceg néma óhajtásának. Abba a csapatba iratkoztak, amelynek élén a templomos állt. Viszont akadt elég lovag - angol és szász, belföldi és idegen egyaránt -, aki a másik csapathoz csatlakozott, annál is inkább, mert olyan kiváló bajnok vezette, mint a tegnapi mérkőzések hőse.

A herceg, mihelyt észrevette, hogy Lady Rowena megérkezett, tüstént magára öltötte azt az udvarias modort, amellyel mindig nagy sikert aratott, valahányszor kedve támadt ezt a szerepet megjátszani. Elébe lovagolt, leemelte fövegét, leszállt lováról, és lesegítette a hölgyet a nyeregből. Kísérői fedetlen fővel álltak mellette; egyikük, a legelőkelőbbek közül való, leugrott lováról, hogy megfogja Lady Rowena paripájának kantárát.

- Így adunk példát arra a hódolatra, amely a Szépség és Szerelem Királynőjét megilleti - mondta János herceg. - Mi magunk vezetjük a trónhoz, amely ma az övé. Hölgyeim - tette hozzá -, úgy szolgáljátok királynőtöket, mint ahogy magatok is megkövetelitek majd, ha legközelebb titeket ér ez a kitüntetés.

Ezzel a herceg odavezette Rowenát arra a díszhelyre, amely éppen szemben volt az ő trónszékével. A legszebb és legelőkelőbb hölgyek tolongtak a nyomában, hogy minél közelebb üljenek a mai nap királynőjéhez.

Alighogy Rowena elfoglalta helyét, harsány zene üdvözölte, amelyet félig elnyelt a tömeg rivalgása. Közben kisütött a nap, és pazar fényözönnel árasztotta el a lovagok csillogó fegyvereit. A két csapat már összegyűlt a bajvívó tér két ellenkező végében; izgatottan tanácskoztak a csatarendről, hogy melyik legalkalmasabb a győzelem kivívására.

A heroldok most csendet parancsoltak, hogy kihirdessék a mérkőzés szabályait. Ezeknek a célja az volt, hogy némiképpen csökkentsék a küzdelem veszedelmes voltát. Az elővigyázatosságra szükség volt, hiszen a harcot éles kardokkal és hegyes lándzsákkal akarták megvívni.

Ezért a bajnokoknak megtiltották, hogy kardjukat szúrásra használják, csak sújtani lehetett vele. Kihirdették, hogy minden lovag tetszése szerint harcolhat akár buzogánnyal, akár csatabárddal, de a tőr tilos fegyver volt. Az a lovag, akit kivetettek a nyeregből, gyalog folytathatta

a küzdelmet az ellenpárt bármelyik lovagjával, aki hasonló helyzetbe került; de lóhátról nem volt szabad a gyalogost megtámadni. Ha valamely lovagnak sikerül ellenfelét a bajvívó tér szélére szorítani annyira, hogy testével vagy fegyverével hozzáért a palánkhoz: ez a kiszorított lovag köteles volt magát legyőzöttnek vallani, és lovát meg felszerelését a győztes rendelkezésére bocsátani. Az ily módon legyőzött lovag nem vehetett részt a további küzdelemben. Ha egy bajnokot leterítettek a földre, csatlósa vagy apródja beléphetett a bajvívó térre, hogy gazdáját kivonszolja a forgatagból; de ebben az esetben a bajnokot legyőzöttnek nyilvánították, és lova meg fegyvere veszendőbe ment. Ha János herceg ledobja vezéri pálcáját, a küzdelmet tüstént abba kell hagyni; ez a szabály is arra szolgált, hogy megakadályozza az oktalan vérontást abban az esetben, ha az ádáz küzdelem túlságosan soká tart. Ha egy lovag nem tartja be a torna szabályait, vagy akármilyen módon megszegi a tisztes lovagi viselkedés törvényeit: büntetésül megfosztják fegyvereitől, és megfordított pajzzsal, lovagló módon a palánkra ültetik, hogy köznevetségül szolgáljon.

Miután ezeket a rendszabályokat kihirdették, a heroldok néhány lelkesítő szóval fejezték be mondókájukat: buzdították a lovagokat, hogy teljesítsék vitézi kötelességüket, és érdemeljék ki a Szépség és Szerelem Királynője elismerő mosolyát.

Ezután a heroldok visszavonultak helyükre. A lovagok hosszú sorban bevonultak a bajvívó tér két végén, és kettős sorba álltak; a két-két sor pontosan szemben egymással. Mindegyik csapat vezére az első sor közepére állt, de csak akkor, amikor már gondosan elrendezte csapatát, és minden embere elfoglalta a maga helyét.

Szép látvány volt - de egyúttal aggasztó is -, amint a sok lovag csillogó páncéljában, pompás paripáján, bátran felsorakozott a veszedelmes küzdelemre. Úgy ültek harci nyergükben, mint megannyi vascölöp, és éppen olyan türelmetlenül várták az indítójelt, mint tüzesen viháncoló, idegesen nyerítő lovaik.

A lovagok erősen fogták kezükben hosszú lándzsájukat, csillogó hegyét a nap felé fordítva. A lándzsák végét díszítő zászlócskák vígan lobogtak a szélben, éppen úgy, mint a lovagok sisaktollai. A bajvívók mozdulatlanul álltak, mialatt a bajvívótér marsalljai alaposan megszemlélték soraikat, nehogy egyik vagy másik oldalon a megállapított létszámnál több vagy kevesebb legyen. A számlálás azzal az eredménnyel végződött, hogy nincs semmi hiba, és a marsallok visszavonultak a bajvívó térről. Ekkor William de Wyvil mennydörgő hangon elkiáltotta a vezényszót:

- *Laissez aller!* Rajta!

Még ki se mondta, már felharsantak a kürtök; a lovagok leeresztették és hónuk alá kapták lándzsájukat; sarkantyúikat belevágták a lovak vékonyába. A két csapat első sora teljes vágtatásban egymásnak rohant, és a porond közepén összetalálkozva, olyan robajjal ütközött össze, hogy mérföldnyi távolságból is meg lehetett hallani. A két csapat hátsó sora lassabban követte az elsőt, hogy támogassa, ha meginog, vagy utánarukkoljon a győzőnek.

Az összecsapás eredményét nem lehetett mindjárt látni, hiszen olyan sok lópata verte fel a port, hogy a levegő egészen elsötétült. Eltartott egy jó percig, míg a nézők észrevehették, hogy mi történt. Amikor a porfelhő megritkult, látni lehetett, hogy a lovagoknak már csak a fele ül lóháton; a többit kivetette a nyeregből ellenfele ügyessége és fürgesége vagy túlsúlya és túlereje, amely elsöpört lovat és embert egyaránt. De sokan a földre bukottak közül föltápászkodtak, és most gyalog tusáztak azokkal, akik a másik oldalon szintén kiestek a nyeregből. Mindkét oldalon sokan voltak, akik megsebesültek, és harcképtelenné váltak; vérző sebükre kendőt szorítva igyekeztek kijutni a kavargó sokaságból. A még lóháton ülő bajnokok közül majdnem mindegyiknek eltört a lándzsája a heves összecsapásban; most karddal akaszkodtak egymásba,

harsány harci kiáltásokkal tüzelték magukat, és olyan vad csapásokat osztogattak, mintha életük és becsületük forogna kockán.

A kavarodás nemsokára még jobban fokozódott, mert mindkét oldalon előrohant a második sor, amely addig tartalékul szolgált, és most az első sor segítségére sietett. Brian de Bois-Guilbert hívei ezt ordították:

- *Ha! Beau-seant!*[19] *Beau-seant!* A templomért! A templomért!

Az ellenpárt meg ezt kiáltotta:

- *Desdichado! Desdichado!*

A jelszót vezérük pajzsának feliratából vették.

A bajnokok szenvedélyes haraggal és változó szerencsével folytatták a küzdelmet, amelynek hullámai hol a porond déli, hol meg az északi vége felé gomolyogtak - aszerint, hogy pillanatnyilag melyik csapat kerekedett felül. Közben az ütések csattanása és a bajnokok harci kiáltása összekeveredett a kürtök félelmetes harsogásával. A zaj elnyomta a sebesültek nyögését - meg azokét, akik lezuhantak a nyeregből, és tehetetlenül hemperegtek a porban, a lovak patái alatt. A bajnokok nemrég még fényesen csillogó páncélját most már por és vér borította, behorpadt és szétrepedt a kardok és csatabárdok csapásaitól. A vidám tollak, amelyek az imént még a sisakok taréján díszelegtek, most hópelyhek módjára szállingóztak a szélben. Mindaz, ami a felvonuláskor pompás, szép és kecses volt, eltűnt, megsemmisült, és nyomában nem maradt más, csak csupa olyan látnivaló, ami rémületet és szánalmat kelt.

De oly ellenállhatatlan a szokás ereje, hogy nemcsak a népet ragadta magával, amelyet vonz minden borzalmas látvány - hanem elbűvölte még az előkelő hölgyeket is, akik az erkélyeken tolongtak, és borzongó izgalommal figyelték a viadalt; eszük ágába se jutott elfordítani tekintetüket a szörnyűséges látványtól. Legfeljebb annyi történt, hogy néha egy-egy szép arc elsápadt, vagy elhaló női sikoly hallatszott, amikor valakinek a bátyja, férje vagy szerelmese lefordult a lováról. De általában a hölgyek bátran viselkedtek, és a bajnokokat is bátorították - nemcsak azzal, hogy tapsoltak nekik, fátylukat és kendőjüket lobogtatták, de szavakkal is.

- Nagyszerű döfés! Remek kardvágás! - kiáltották lelkesen, ha egy-egy sikeres mozdulat megnyerte tetszésüket.

Ha a „szépnem” vagy „gyenge nem” is ilyen lázas érdeklődést tanúsított a véres játék iránt, könnyen érthető, hogy a férfiakat még jobban elragadta. Ez hangos rivalgásban nyilvánult meg a szerencse minden fordulatánál, valahányszor egyik vagy másik fél helyzete megváltozott. A nézők előrehajoltak, szemüket a porondra meresztve, olyan izgatottan, mintha maguk kapták vagy osztották volna az ütéseket, amelyek olyan sűrűn záporoztak. És valahányszor ellankadt a küzdelem, elhangzott a heroldok buzdító kiáltása:

- Rajta, vitéz lovagok! Az ember meghal, de dicsősége örökké él! Fel a harcra! Jobb a halál, mint a vereség! Rajta, vitéz lovagok! Szép szemek figyelik hősi tetteiteket!

A harc hullámzása közben a nézők tekintete a két csapat vezetőit kereste, akik mindig ott voltak, ahol legvadabbul tombolt a csata, hogy szóval és példaadással buzdítsák vitézeiket. Mindketten nagyszerűen harcoltak, de sem Bois-Guilbert, sem a Kitagadott lovag nem bukkant olyan ellenfélre, akit magával egyenrangúnak tekinthetett volna. A két vezér tudta, hogy ha egyikük elesik, ez valószínűleg eldöntené a csata sorsát. Lobogó gyűlölettel gondoltak egymásra, és többször megkísérelték, hogy szembekerüljenek. De olyan nagy volt a tolongás

[19] A templomosok fekete-fehér lobogója (francia; ejtsd: bószean)

és a zűrzavar, hogy a viadal első szakaszában hiába igyekeztek egymás közelébe jutni. Mindig elállta útjukat valaki, hiszen sok lovag vágyott arra, hogy összemérje erejét az ellenpárt vezérével, és így szerezzen dicsőséget magának.

S egyszer, amint a sorok megritkultak - hiszen sok lovag kénytelen volt magát legyőzöttnek vallani, sok meg a porond szélére szorult, vagy más okból kellett feladnia a harcot -, a templomos meg a Kitagadott lovag végre szembekerült egymással. Olyan szenvedélyesen rohantak előre, hogy mindenki érezte: nemcsak a dicsőség vágya hajtja őket, hanem a halálos gyűlölet is. És amikor összecsaptak, olyan lendülettel támadtak és védekeztek, hogy a nézőkből önkéntelenül is kitört a bámulat, az elragadtatás, a lelkesedés újra meg újra megismétlődő, viharos hangja.

Ebben a pillanatban a Kitagadott lovag csapata hátrálóban volt. Egyik oldalról Front-de-Boeuf hatalmas karja, a másikról Athelstane súlyos ereje csépelte és szórta szét azokat, akik szembekerültek vele. Miután mindenkit lekaszáltak a közelükben, a két lovagnak egyszerre támadt ugyanaz a gondolata: legjobb lesz, ha most a templomos segítségére sietnek, és közös erővel törnek a Kitagadott lovagra, hiszen így dönthetik el legkönnyebben a csata sorsát. Arra fordították tehát paripájukat, és egyik oldalról a normann, másik oldalról meg a szász vágtatott neki a Kitagadott lovagnak. Szinte lehetetlen volt ellenállni ennek az óriási túlerejű, váratlan támadásnak. De a szorongatott lovagot még idejében figyelmeztette a zúgó kiáltás, amelyben kifejezésre jutott a nézők aggodalma és rokonszenve.

- Vigyázz! Kitagadott, vigyázz! - hangzott mindenfelől, és így a lovag ráeszmélt a fenyegető veszélyre. Előbb hatalmas ütést mért a templomosra, azután tüstént visszarántotta lovát, hogy kikerülje Athelstane és Front-de-Boeuf támadását. Ezek a lovagok - miután céljuk eltűnt szemük elől - csak a puszta levegőt döfködték a templomos és a Kitagadott lovag között. Száguldó paripáikat alig tudták megállítani, amint két oldalról majdnem egymásnak rohantak. Végül nagy nehezen mégis megzabolázták a lovakat, megfordultak velük, aztán egyesült erővel törtek előre, hogy leterítsék a Kitagadott lovagot, és végezzenek vele.

Nem is menthette volna meg semmi, ha nem olyan erős és fürge a lova - az a nemes paripa, amelyet az előző napon nyert lándzsájával.

Szerencséje volt abban is, hogy Bois-Guilbert lova megsérült, Front-de-Boeuf és Athelstane ménje pedig kifáradt, ami nem is csoda, hiszen szörnyű súlyt kellett cipelniük - a két hatalmas, tagbaszakadt lovagon kívül a nehéz páncélt is. A Kitagadott lovag nem mindennapi lovasművészetének és a nemes paripa ügyes mozdulatainak köszönhető, hogy a három ellenfél együttes erőfeszítése is kudarcot vallott. A Kitagadott lovagnak sikerült ellenfeleit kardja hegyével néhány percig távol tartania. Sólyomsebesen ide-oda cikázva, lovával jobbra-balra fordulva, suhogó kardjával hol az egyik ellenfélre sújtott, hol a másikra, és mire azok visszavágtak, már elugratott előlük.

Az egész bajvívótér visszhangzott a tapstól, amellyel a közönség a lovag ügyességét jutalmazta. Mégis nyilvánvaló volt, hogy nem tarthatja magát sokáig, és a túlerő hamarosan legyűri. Az előkelőségek egyhangúan kérlelni kezdték János herceget, hogy dobja le pálcáját, és mentse meg ezt a kiváló lovagot attól a szégyentől, hogy a túlerő legyőzi.

- Azt már nem teszem! - kiáltott fel a herceg. - Nem én! Az egekre, nem! Ez a kalandor, aki eltitkolja nevét, és megveti a vendéglátást, amellyel meg akartam tisztelni, nyert már egy díjat, és az éppen elég neki! Mások is akarnak nyerni! A mai díjat engedje csak át azoknak, akik megérdemlik!

Volt a Kitagadott lovag csapatában egy bajnok, aki fekete páncélt viselt. Lova is hollófekete volt, és szemre éppen olyan erős, magas, hatalmas, mint az ember, aki a hátán ült. Ez a bajnok, kinek pajzsán nem volt semmiféle jelmondat, eddig vajmi kevés érdeklődést tanúsított a tusa iránt, nyugodtan, egykedvűen hadakozott. Könnyűszerrel visszavert ugyan minden támadást, de nem üldözte ellenfeleit, és maga sohasem támadott. Vagyis szinte csak a néző szerepét vállalta a tornában, és ezért az igazi nézőközönség ilyen néven kezdte emlegetni: *Le Noir Fainéant* - a Fekete Léhűtő.

Ez a lovag mintha hirtelen felocsúdott volna egykedvűségéből, amikor észrevette, hogy csapata vezérét három ellenfél szorongatja egyszerre. Megsarkantyúzta lovát, mely friss és pihent volt, azután ott termett a Kitagadott lovag mellett - hirtelen, mint a fergeteg. Hangja harsogott, mint a trombita, amikor így kiáltott:

- *Desdichado,* megsegítelek!

Ideje is volt, mert amíg a Kitagadott lovag a templomossal viaskodott, Front-de-Boeuf észrevétlenül megközelítette, és már sújtásra emelte kardját. De mielőtt lecsaphatott volna, a Fekete lovag olyan ütést mért a fejére, hogy a kard kihullott a kezéből. A ló és lovasa egyaránt megtántorodott a rettenetes ütéstől, amely a csiszolt sisakról alig gyengülő erővel a paripa nyakára pattant. A ló felbukott, és Front-de-Boeuf a következő pillanatban már a porban hentergett. A Fekete Léhűtő ekkor megfordította lovát, és Athelstane of Coningsburghot vette célba. Miután kardja eltört, amikor Front-de-Boeufre sújtott, most kicsavarta Athelstane markos kezéből a csatabárdot, amelyet forgatott. Olyan ügyesen, mintha gyerekkora óta ismerné ezt a fegyvert, úgy mellbe vágta vele Athelstane-t, hogy a szász is eszméletlenül zuhant le a porba. Miután véghezvitte ezt a két hőstettet - amelyért a közönség annál inkább megtapsolta, mert egyáltalában nem várt tőle semmi hasonlót -, a lovag mintha hirtelen visszazökkent volna közönyös tunyaságába. Nyugodtan, kényelmesen elügetett a pálya északi végébe, vezérére bízva, hogy végezzen Brian de Bois-Guilbert lovaggal, ahogy éppen tud. Igaz, hogy ez most már nem volt olyan nehéz feladat, mint egy órával előbb. A templomos lova több sebből vérzett, és összeomlott a Kitagadott lovag rohamától. Brian de Bois-Guilbert a földön hempergett, belegabalyodva a kengyelbe, amelyből nem bírta lábát kiszabadítani. Ellenfele leugrott a nyeregből, félelmetes kardját meglengette a templomos feje fölött, és felszólította, hogy adja meg magát. Ám ekkor János herceg - akit jobban megindított a templomos veszedelmes helyzete, mint az imént a Kitagadott lovagé - ledobta vezéri pálcáját, és ezzel véget vetett a küzdelemnek.

Különben is már csak maradék üszke füstölgött a harcnak. Kevés lovag maradt a porondon, és jórészt ezek is - mintha hallgatólag megegyeztek volna - abbahagyták a harcot, a vezérekre bízva a küzdelem eldöntését.

A csatlósok, akik bajos vagy túlságosan veszedelmes dolognak tartották, hogy amíg a mérkőzés tombol, gazdájukkal törődjenek, most a pályára tódultak, hogy teljesítsék kötelességüket. Összeszedték a sebesülteket, és féltő gonddal a közeli sátrakba vitték őket vagy a városban előkészített szállásukra.

Így végződött az Ashby de la Zouchban rendezett emlékezetes ünnepély, a legvitézebbül megvívott lovagi tornája annak a kornak. Mert noha csak négyen lelték halálukat a porondon (köztük egy lovag, aki nehéz páncéljában hőgutát kapott), több mint harminc súlyos sebesültet szedtek össze, és ezek közül négy vagy öt rövidesen meghalt. Többen egész életükre megrokkantak. Még azok is, akik felépültek, a viaskodás kisebb-nagyobb nyomait mindhalálig viselték, és magukkal vitték a sírba. A régi krónikák azóta is úgy emlegetik ezt a napot, mint „Ashby vidám és barátságos lovagi ünnepét”.

Most még az a feladat várt János hercegre, hogy kihirdesse, melyik lovag tüntette ki magát ma a legjobban. Elhatározta, hogy a pálmát annak a lovagnak ítéli oda, akit a köznép Fekete Léhűtőnek nevezett. Hiába tiltakoztak kísérői, hiába figyelmeztették, hogy a nap hőse valójában a Kitagadott lovag, aki saját kezével hat ellenfelét terítette le, végül pedig a másik csapat vezérét is kiütötte a nyeregből. A herceg makacsul kitartott első kijelentése mellett, amelyet azzal indokolt, hogy a Kitagadott lovag és csapata alulmaradt volna, ha a fekete páncélos nem siet a segítségére - a jutalom tehát őt illeti meg.

Most azonban nagy meglepetést keltett, hogy a lovagot, akit ki akartak tüntetni, nem találták sehol. Mihelyt a küzdelem véget ért, nyomban elhagyta a mérkőzés színterét. Néhány néző még látta, amint az egyik erdei ösvényen elkocogott - ugyanazzal a kényelmes nemtörődömséggel, melynek csúfnevét köszönhette. Miután a heroldok kürtszóval és kiáltással kétszer is hiába szólították a herceg elé, másvalakit kellett kijelölni jutalmazásra. János hercegnek most már nem volt ürügye arra, hogy a Kitagadott lovagot mellőzze, így hát kénytelen-kelletlen megítélte neki a bajnokságot.

A vértől síkos küzdőtéren át, amelyet összetört fegyverek, sebesült és elpusztult lovak borítottak, a marsallok megint odavezették a győztest a herceg trónjának lépcsőihez.

- Kitagadott lovag - mondta János herceg -, miután igazi nevedet még mindig titokban tartod, megint csak így szólítalak, amikor a torna díját másodszor is neked ítélem oda. Egyúttal kijelentem, hogy jogod van átvenni a Szépség és Szerelem Királynőjének kezéből a dicsőség koszorúját, amelyet vitézségeddel jogosan kiérdemeltél.

Kürtök recsegése közben, mialatt a heroldok harsány hangon hirdették ki a győztes lovag dicsőségét - míg a hölgyek selyemkendőiket és hímzett fátylaikat lengették-lobogtatták, és a nézők serege tomboló lelkesedéssel ünnepelte a nap hősét -, a marsallok keresztülvezették a pályán a Kitagadott lovagot, és megálltak vele a másik trónszék előtt, ahol Lady Rowena ült.

A bajnoknak térdre kellett ereszkednie a trón első lépcsőfokán. A viadal befejezése óta minden mozdulata olyan volt, mintha nem a saját szabad akarata, hanem mások parancsa kormányozná. Amikor másodszor is keresztülvezették a pályán, többen megfigyelték, hogy meg-megtántorodik. Rowena kecsesen felemelkedett, méltóságos léptekkel lejött a lépcsőn, és a koszorút, melyet kezében tartott, már-már rátette a bajnok sisakjára, amikor a marsallok egyhangúan felkiáltottak:

- Nem! Így nem jó! A lovag feje legyen fedetlen!

A lovag rebegett valamit, de nem lehetett hallani, mert hangját elnyelte az öblös sisak. Szavainak nyilván az volt az értelme, hogy nem kívánja sisakját levetni.

A marsallok azonban - akár kíváncsiságból, akár azért, mert ragaszkodtak a megszokott formaságokhoz - nem törődtek a lovag tiltakozásával, hanem gyorsan elvágták a sisak szíját, és kioldották a páncélgallér állpántját. Amikor a sisakot levették, egy huszonöt éves ifjú csinos, szabályos, napbarnította arca bukkant elő rövidre nyírt, dús szőke haja alatt. A napégette arc most halálsápadt volt, és több véres csík piroslott rajta.

Rowena, mihelyt megpillantotta ezt az arcot, halkan felsikoltott; de tüstént összeszedte minden erejét, és szemmel láthatóan kényszerítette magát arra, hogy a ceremóniát befejezze, noha minden tagja reszketett az érzések árjától, mely elöntötte. A díszes koszorút, amelyet a győztes jutalmául szántak, az ifjú lovag lehajtott fejére tette, és tiszta, csengő hangon kijelentette:

- Átnyújtom neked, lovag úr, ezt a koszorút mint a vitézség jutalmát, amely a nap győztes hősét megilleti. - Egy pillanatig hallgatott, majd szilárd hangon hozzáfűzte: - Lovagi koszorú érdemesebb homlokot sohasem érinthet!

A lovag még jobban lehajtotta fejét, és megcsókolta kezét a bájos királynőnek, ki vitézségét koszorúval jutalmazta, azután még inkább előrehajolva, lábai elé omlott, és elterült a földön.

Általános megdöbbenés támadt. Cedric, aki valósággal megbénult, amikor váratlanul megpillantotta elűzött fiát, most előrerohant, mintha el akarná választani Rowenától. De ebben megelőzték a marsallok, akik mindjárt kitalálták Ivanhoe ájulásának okát. Sietve kioldozták páncélját, és megállapították, hogy egy lándzsa hegye áthatolt mellvértjén, és megsebesítette.

TIZENHARMADIK FEJEZET

„Rajta, hősök! - Atrides így rivall. -
Kíváncsi had körülvesz, mint a fal.
Ügyesség és erő a tietek,
Hát győzzetek, s hírt érdemeljetek.
E szép üsző, mely húsz ökröt megér,
Azé, kinek nyila messzibbre ér.”

Pope Iliász-fordításából

Mihelyt elhangzott Ivanhoe neve, mintha szárnyakat kapott volna, úgy szállt szájról szájra - azzal a gyorsasággal, amelyet kettős mohóság idéz elő: a hírt minél előbb továbbadni, és az újságot minél előbb megtudni! Hamarosan eljutott a herceghez is, akinek arca elsötétült, amikor meghallotta. Összeráncolt homlokkal körülnézett, és így szólt környezetéhez:

- Nos, urak, különösen pedig te, prior uram, mi a véleményetek arról az elméletről, amelyet tanult emberektől hallottunk a velünk született, ösztönös rokonszenvről és ellenszenvről? Azt hiszem, határozottan megéreztem, hogy bátyám kedvence itt van a közelben, pedig még nem is sejthettem, ki rejtőzik abban a páncélban!

- Front-de-Boeuf már készülhet visszaadni hűbéri birtokát Ivanhoe-nak - mondta De Bracy, aki részt vett a tornában, és miután becsülettel megállta a helyét, most letette pajzsát és sisakját, hogy újra csatlakozzék a herceg kíséretéhez.

- Az ám - bólintott Waldemar Fitzurse -, ettől a vitéztől kitelik, hogy visszakövetelje a kastélyt és a birtokot, amelyet Richárdtól kapott... és amelyet fenséged nagylelkűsége azóta Front-de-Boeufnek adományozott.

- Front-de-Boeuf nem fogja visszaadni Ivanhoenak - felelte a herceg. - Inkább lenyel még három ilyen birtokot, semhogy egyet is visszaadjon. Egyébként, urak, remélem, közületek senki se vonja kétségbe, hogy jogom van a korona hűbéri birtokait átruháznom azokra, akik hűséges követőim, és mindenkor készek katonai szolgálatot teljesíteni. Nem hagyhatom a birtokokat azoknak a kezén, akik idegen országokban kóborolnak, és így nem várhatok tőlük sem hódolatot, sem katonai szolgálatot.

A kíséret tagjai közt alig akadt olyan, aki ne lett volna érdekelt ebben a kérdésben. Mind siettek hangoztatni, hogy a birtokadományozási jog megilleti a herceget - pedig valójában csak bitorolta ezt a jogot.

- Nagylelkű herceg! Aranyszívű urunk! Sohasem feledkezik meg hűséges híveiről! Törődik velük, és megjutalmazza őket! - ilyen hízelgő szavakat lehetett hallani.

Akik még nem kaptak semmit, mind abban reménykedtek, hogy birtokhoz és hasonló adományokhoz jutnak Richárd király híveinek és kegyeltjeinek rovására. Aymer prior is a hízelgők karához tartozott, bár szükségesnek tartotta, hogy megjegyezze:

- Jeruzsálem szent városát talán mégsem lehet idegen országnak nevezni, hiszen az *communis mater:* közös anyja minden kereszténynek. Viszont az is igaz - folytatta -, hogy ez nem szolgál Ivanhoe lovag mentségére. Mindenki tudja, hogy a keresztes had Richárd király vezetése alatt sohasem jutott sokkal tovább Askalonnál, ez pedig a filiszteusok városa, és nem osztozik a Szent Város előjogaiban.

Waldemar, akit a kíváncsiság arra a helyre csábított, ahol Ivanhoe ájultan zuhant a földre, most jött vissza a herceghez.

- A lovag - jelentette - aligha fog fenségednek bosszúságot okozni, és Front-de-Boeuf urat sem fogja zavarni birtoka élvezetében, mert súlyosan megsebesült.

- Akármi történt is vele - mondta János herceg -, mégiscsak ő a nap hőse és győztese. Ha százszor is az ellenségünk, vagy a bátyánk hűséges híve... a kettő talán ugyanaz... a sebesültet mégiscsak ápolni kell. Saját orvosunk fogja gondjaiba venni.

Ahogy e szavakat kimondta, a herceg ajka sötét mosolyra görbült. Waldemar Fitzurse gyorsan kijelentette, hogy Ivanhoe-t már elvitték a bajvívótérről, és barátai vették gondozásba.

- Kissé megdöbbentem - fűzte hozzá -, amikor láttam a Szerelem és Szépség Királynője bánatát. Egynapos uralkodását ez az esemény gyászba borította. Nem vagyok olyan ember, aki elérzékenyül, ha egy nőszemély a kedvesét siratja, de ez a Lady Rowena egészen más. Olyan méltósággal fojtotta magába szomorúságát, hogy csak összekulcsolt kezén lehetett észrevenni... és könnytelen szeme remegésén, amint az előtte heverő eszméletlen ifjúra tapadt.

- Ki ez a Lady Rowena tulajdonképpen? - kérdezte János herceg. - Már olyan sokat hallottunk róla!

- Szász előkelőség, nagy vagyon örököse - mondta Aymer prior -, a báj és szépség rózsaszála, a gazdagság gyöngysora, ezer közt is a legszebb, illatos mirhacsokor, csodálatos szőlőfürt!

- Majd felvidítjuk egy kicsit, hogy elfelejtse bánatát - mondta a herceg. - Férjhez adjuk egy normannhoz, hogy a vérét felfrissítsük! Úgy tudjuk, kiskorú... tehát az uralkodó joga, hogy férjhez adja. Mit szólsz hozzá, De Bracy? Nincs kedved szép birtokhoz és nagy jövedelemhez jutni egy szász lány kezével együtt, a Hódító kísérőinek példája szerint?

- Ha a birtok szép, uram, a menyasszony akár csúnya is lehet - nevetett De Bracy. - Örökké hálás leszek fenségednek jóságáért, hogy teljesíti régi ígéretét, mellyel engedelmes szolgáját és hűbéresét kitüntette.

- Ne félj, nem feledkezünk meg rólad - mondta a herceg. - Tüstént munkához is látunk. De Bigot udvarmester hívja meg Lady Rowenát a ma esti lakomára hozzátartozóival együtt... már tudniillik otromba gyámjával meg azzal a szász ökörrel együtt, akit a Fekete lovag a tornán leterített. Hallod-e, De Bigot - tette hozzá, udvarmesteréhez fordulva -, jól vigyázz, hogy ezt a második meghívást okvetlenül - elfogadják! Öltöztesd parancsunkat olyan udvarias formába, hogy ne sértse meg a szászok büszkeségét, de a visszautasítást is lehetetlenné tegye. Ámbár, Becket csontjaira, nem érdemes udvariaskodni velük... ez olyan, mint gyöngyöt szórni a disznók elé!

Miután János herceg idáig jutott a rendelkezésben, már éppen jelt akart adni az indulásra, amikor egy kis levelet nyújtottak át neki.

- Honnan? - kérdezte a herceg, a levél átadójára pillantva.

- Külföldről, uram - felelte a csatlós -, de hogy milyen országból, azt nem tudom. Egy francia hozta. Azt mondta, éjjel-nappal vágtatott, hogy a levelet minél előbb fenséged kezébe juttassa.

A herceg tüzetesen megvizsgálta a címzést, majd a pecsétet is, amely összefogta a levelet körülkötő selyemszalagot. A pecséten három liliom lenyomata látszott. A herceg izgalomtól remegő kézzel bontotta ki a levelet, és izgatottsága szemmel láthatóan fokozódott, amint elolvasta az írást, amely következőképpen szólt:

„Vigyázz magadra, mert az ördög elszabadult!”

A herceg arca halálsápadtra vált, előbb a földre nézett, majd az égre, mint egy ember, aki arról értesül, hogy kimondták rá a halálos ítéletet. De nemsokára felocsúdott, és félrevonta Waldemar Fitzurse-t meg De Bracyt. Előbb az egyiknek, aztán a másiknak a kezébe adta a levelet, hogy olvassa el.

- Ez azt jelenti - mondta megcsukló hangon -, hogy Richárd bátyám visszanyerte szabadságát.

- Talán csak hazug rémhír - vélte De Bracy. - Az is lehet, hogy a levél hamisítvány.

- A francia király saját keze írása és pecsétje - felelte János herceg.

- Akkor nincs vesztegetni való idő! - mondta Fitzurse. - Sürgősen össze kell vonni pártunkat Yorkba vagy valami más központi fekvésű városba. Néhány nap múlva talán már késő lesz. Fenséged azonnal vessen véget ennek a bolondságnak itt!

- Nem lehet - vélte De Bracy. - A szabad yeomaneket és a köznépet nem szabad szétkergetni, amíg ki nem vették részüket ők is a versenyből. Ez nagy elégedetlenséget szülne.

- Még hosszú a nap - bólintott Waldemar. - Engedjünk meg az íjászoknak egy kis céllövést, és adjuk ki a díjat, hogy a szász csürhének ne legyen oka panaszkodni. Akkor a herceg is megtartotta ígéretét.

- Köszönöm, Waldemar - mondta a herceg. - Erről jut eszembe, hogy megfizessem tartozásomat annak a pimasz parasztnak, aki tegnap szemtelenkedni mert velünk. És estére a lakomát is megtartjuk, ahogy megbeszéltük. Legyen, ami lesz... még ha hatalmam utolsó órája is ez, a bosszúnak és a mulatságnak szentelem! Holnap új nap lesz - hagyjuk a gondokat arra!

Néhány perc múlva kürtök harsogása szólította vissza a nézőket, akik már kezdték elhagyni a tornateret. Kihirdették, hogy János herceget fontos és sürgős közügyek másfelé szólítják, és ezért kénytelen az ünnepélyt már ma befejezni. De miután nem akarja, hogy bárki is csalódást érezzen, és annyi kiváló íjász anélkül térjen haza, hogy ügyességét bemutassa: a herceg kegyesen elrendeli, hogy mielőtt eltávoznék, a holnapra tervezett céllövőversenyt most mindjárt tartsák meg. A legjobb íjász jutalomdíjat kap, mégpedig egy ezüsttel kivert vadászkürtöt és pazarul díszített selyemkendőt, Szent Hubertnek, a vadászok védőszentjének képével.

Először több mint harminc íjász jelentkezett a versenyre; ezek közül többen a needwoodi és charnwoodi királyi erdőségek erdészei és kerülői voltak. De amikor látták, hogy kivel kell mérkőzniük, legalább húszan visszaléptek a versenytől, mert nem akarták kitenni magukat a majdnem biztos vereség szégyenének. Abban az időben ugyanis egy-egy kiváló céllövő hírneve messze földön elterjedt, és éppen úgy ismerték, mint egy-egy híres versenyparipát a newmarketi lóversenytér törzsvendégei.

A lövészi dicsőségre pályázók száma, mint mondottuk, erősen megcsappant, de még mindig kitett nyolcat. János herceg leszállt trónusáról, hogy közelebbről szemügyre vegye ezt a válogatott gárdát, melynek sorában több királyi egyenruhát lehetett látni. Miután kíváncsiságát kielégítette, körülnézett, és megkereste azt az embert, aki tegnap megharagította. Meg is találta mindjárt, mert ott állt megint ugyanazon a helyen, mint tegnap, arcán ugyanazzal a nyugalommal.

- Hé, fickó! - kiáltott rá a herceg. - Tegnap olyan nagy volt a szád, hogy mindjárt gondoltam, nem lehetsz te igazi íjász! Látom, nem mered próbára tenni ügyességedet ezekkel a derék emberekkel szemben, akik itt állnak.

- Engedelmeddel, uram - felelte a yeoman -, ha félreálltam, annak egészen más oka van, nem a félelem, hogy szégyent vallok.

- És mi az az ok? - kérdezte János herceg, akiben ingerült kíváncsiság támadt ez iránt az ember iránt, maga sem tudta, miért.

- Először is - felelte - attól tartok, hogy ezek az íjászok egészen másféle célba szoktak lőni, mint én. Azután attól félek, hogy kegyelmességed rossz néven venné, ha akár a harmadik díjat is egy olyan ember nyerné el, aki akaratlanul magára vonta kegyelmességed neheztelését.

János herceg arca elvörösödött, amint megkérdezte:

- Mi a neved, yeoman?

- Locksley - felelte az íjász.

- Nos, Locksley - parancsolta a herceg -, ha ezek az íjászok megmutatták az ügyességüket, te is sorra kerülsz. Ha megnyered a díjat, még húsz ezüstöt is adok hozzá. De ha veszítesz, lehúzatom rólad ezt a zöld ruhát, és íjhúrokkal korbácsoltatlak ki a pályáról mint orcátlan, hencegő szájhőst.

- És ha nem vagyok hajlandó kiállni ilyen feltételekkel? - kérdezte a yeoman. - Kegyelmességednek sok fegyverese van. Könnyen lehúzathatja a ruhámat, és meg is korbácsoltathat. De arra már nem kényszeríthet, hogy íjamon megfeszítsem a húrt.

- Ha visszautasítod méltányos ajánlatomat - felelte a herceg -, a pályafelügyelő levágja íjadról a húrt, összetöri íjadat és nyilaidat, téged meg szégyenszemre kikerget innen, mint gyáva pulyát.

- Nem méltányos, hogy ilyen választás elé állítasz, büszke herceg! Arra kényszerítesz, hogy megmérkőzzem Staffordshire legjobb íjászaival, és még azt a kockázatot is vállaljam, hogy nyilvánosan megszégyenítenek, ha ők lőnek jobban. Mindazonáltal engedelmeskedem kívánságodnak.

- Jól tartsátok szemmel, emberek! - szólt oda a herceg a fegyvereseinek. - Úgy látom, már inába szállt a bátorsága, és azon töri a fejét, hogy lehetne elillanni. Ti pedig, derék fiúk - fordult az íjászokhoz -, mutassátok meg, mit tudtok. A verseny után egy szép őzbak meg egy hordó bor vár rátok abban a sátorban.

A bajvívótér déli oldalához vezető sétány felső végén céltáblát állítottak fel. A versenyen részt vevő íjászok sorban felálltak az ösvényen, a céltól olyan távolságra, amely megfelel a „kapásból való lövésnek". Azután sorshúzással eldöntötték, milyen sorrendben fognak lőni, és megállapodtak abban, hogy minden ember három nyilat ereszt el egymás után. A verseny lebonyolítását egy kisebb rangú tisztviselőre bízták, akit pályafelügyelőnek neveztek. A marsallok ebbe nem avatkoztak bele: méltóságukon alulinak tartották volna, hogy közreműködjenek olyan versenyben, amelyet a yeoman népség számára rendeznek.

Az íjászok egyenként előléptek, és derekasan, íjász módra elröpítették nyílvesszeiket. A sorra elröpített huszonnégy nyílvessző közül tíz a céltáblába talált, a többi meg olyan közel szállt el mellette, hogy - a céltábla távolságát tekintve - szintén elég jó lövésnek számított. A tíz nyíl közül, amely a céltáblába talált, kettő a belső körbe fúródott. Ezeket Malvoisin erdésze, Hubert lőtte, akit ennek megfelelően győztesnek nyilvánítottak.

- Nos, Locksley - kérdezte a herceg sötét mosollyal -, hajlandó vagy döntőbe menni Huberttel, vagy inkább átadod íjadat, szíjadat és tegzedet a pályafelügyelőnek?

- Ha már nincs más választásom - felelte Locksley -, nem bánom, megpróbálom a szerencsémet... de azzal a kikötéssel, hogy ha kétszer eltaláltam Hubert célját, ő is köteles egyszer arra a célpontra lőni, amelyet én fogok kijelölni.

- Méltányos kívánság, semmi kifogásunk ellene - mondta a herceg. - Te meg, Hubert, tégy ki magadért! Ha legyőzöd ezt a nagyszájút, ezüstgarasokkal töltöm meg a kürtöd, és mind a tied lesz.

- Az ember annyit tesz, amennyi tőle kitelik - felelte Hubert. - De az öregapám kitüntette magát íjával Hastingsnél, és remélem, nem hozok szégyent a nevére.

Az előbbi céltáblát elvitték, és egy újat - de ugyanakkorát - állítottak a helyére. Az első lövés joga Hubertet illette meg, mint az előbbi verseny győztesét. Megfontoltan célzott, hosszasan méregette szemével a távolságot, miközben kezében tartotta a meghajlított íjat, húrján a nyílvesszővel. Végre aztán egyet lépett előre, kinyújtott baljával felemelte az íjat olyan magasra, hogy közepe egy vonalba került az arcával, azután meghúzta a húrt egészen a füléig. A nyíl süvítve hasította a levegőt, majd megállt a belső körben, de nem pontosan a céltábla közepén.

- Nem vetted számításba a szelet - mondta ellenfele, íját megfeszítve -, különben jobb találat lett volna.

Miközben így szólt - anélkül, hogy a legkisebb izgalom is meglátszott volna rajta -, Locksley a kijelölt helyre lépett, és kilőtte nyílvesszejét, látszólag olyan hanyagul, mintha oda se nézne a céltáblára. Jóformán még ajkán volt a szó, amikor a nyíl már elröppent, de Hubert nyilánál mégis két hüvelyknyivel közelebb ért a fehér karikához, amely a céltábla közepét jelezte.

- Istenemre mondom - kiáltott János herceg Hubertre - ha eltűröd, hogy ez a jöttment csavargó lefőzzön, megérdemled, hogy felhúzzanak az első fára!

Bármiről volt is szó, Hubert mindig csak ugyanazt hajtogatta:

- Az ember annyit tesz, amennyi tőle kitelik. Ha fenséged fölakasztat, akkor se tehetek többet. Pedig már az öregapám is kiváló...

- Az ördög bújjék az öregapádba és valamennyi utódjába! - vágott a szavába János herceg. - Célozz, gazfickó, ahogy csak tudsz, mert különben megemlegeted ezt a napot!

Erre a buzdításra Hubert megint odaállt a helyére, és még óvatosabban célzott. Ezúttal ellenfele tanácsát is megszívlelte, és számításba vette a könnyű szellőt, amely fújdogált. Lövése olyan jól sikerült, hogy a nyíl a céltábla kellős közepébe szállt.

- Igazi Hubert-féle lövés! Hubert! Éljen Hubert! - kiáltották a nézők, akik jobban lelkesedtek egy emberért, akit ismertek, mint egy idegenért. - Telitalálat! Pontosan a közepébe! Hubert, Hubert!

- Ezen már nem lehet túltenni, Locksley! - mondta a herceg bántóan elégedett mosollyal.

- Hát akkor legalább megpiszkálom a nyílvesszejét - felelte Locksley.

Most valamivel óvatosabban célzott, mint az előbb, és nyila egyenesen beletalált vetélytársa nyilába, amelyet szilánkokra hasított. Akik körülötte álltak, annyira elcsodálkoztak páratlan ügyességén, hogy a szokásos kiáltás is ajkukra fagyott.

- Ez nem is lehet húsból és vérből való ember, mint mi, hanem maga az ördög! - suttogták egymásnak. - Ilyen íjász még nem volt, amióta csak íjat feszítenek Angliában!

- Most pedig - szólalt meg Locksley - esedezem fenségednek, engedje meg, hogy olyan célt állítsak fel, amilyet mi szoktunk odafenn, az északi tartományban. Szívesen látok minden derék íjászt, aki megpróbálja eltalálni. A díj - a babája mosolya, semmi egyéb!

Ezzel megfordult, hogy elhagyja a bajvívóteret.

- Ha tetszik, utánam küldheted az őröket - mondta. - Csak egy vesszőt akarok vágni itt a füzesben.

János herceg intett néhány fegyveresének, hogy kövessék az íjászt, hátha meg akar szökni. De a tömegben itt is, amott is felzúgott a felháborodás moraja:

- Szégyen, gyalázat! Mit akarnak tőle? Nem szökik meg!

Erre a herceg jónak látta, hogy elálljon nemtelen szándékától.

Locksley már vissza is jött, kezében egy körülbelül hat láb hosszú, egészen egyenes fűzfa-vesszővel, amely alig volt vastagabb a hüvelykujjánál. Nagy nyugalommal hámozni kezdte, és közben megjegyezte, hogy valamirevaló lövész számára szinte megszégyenítés, ha azt kívánják tőle, hogy olyan nagy céltáblára lőjön, mint az iménti.

- Ami engem illet - mondta -, én csak nevetek rajta, de azon a vidéken, ahol én élek, az emberek mindjárt megkérdeznék, mért nem választjuk céltáblául Artúr király kerek asztalát, amely körül hatvan lovag fér el. A ti céltáblátokat egy hétéves gyerek is eltalálná, még fejetlen nyíllal is! Ellenben - tette hozzá, miközben kényelmesen átballagott a pálya másik végébe, és bedugta a fűzfagallyat függőlegesen a földbe - aki eltalálja ezt a botot százyardnyi távolságból, az már joggal nevezheti magát íjásznak, és méltó arra, hogy íjjal és tegezzel egy király előtt járjon, legyen bár az maga Richárd, a legdaliásabb király!

- Az én öregapám - vakargatta fejét Hubert - kitüntette magát a hastingsi csatában, de soha életében nem lőtt olyan célra, mint ez a vékony gally... és én sem teszem! Ha ez az íjász nyilával széthasítja a fűzfagallyat, leteszem előtte a fegyvert... vagyis inkább az ördög előtt, aki a gúnyájában rejtőzködik, mert az már nem emberi ügyesség! Az ember annyit tesz, amennyi tőle kitelik, de nem vagyok bolond lőni, ha biztosan tudom, hogy elhibázom. Éppen úgy célba vehetném a papunk bicskájának az élét vagy egy szalmaszálat vagy egy napsugarat, mint azt a remegő fehér csíkot, amelyet alig lehet látni!

- Gyáva kutya! - förmedt rá a herceg. - Rajta, Locksley, akkor lőj te magad! Ha eltalálod ezt a célt, azt fogom mondani, te vagy az első ember, aki ezt meg tudta tenni. De előbb lássuk, megteszed-e! Mert üres hetvenkedéssel nem hagyjuk magunkat lóvá tenni.

- Az ember annyit tesz, amennyi kitelik tőle - felelte Locksley. - Hubertnek igaza van ebben.

E szavakkal megfeszítette íját, de most alaposan szemügyre vette fegyverét, és kicserélte a húrt, mert úgy látta, nem elég feszes, kissé megereszkedett az előző két lövéstől. Azután lassan, megfontoltan célzott, és a tömeg lélegzetét elfojtva, némán figyelt. Az íjász igazolta azt a jó véleményt, amelyet ügyességéhez fűztek: nyila kettéhasította a célba vett fűzfaágat. Tomboló tapsvihar következett. Még János herceg is úgy megcsodálta Locksley ügyességét, hogy elfelejtette, milyen ellenszenvet érez iránta.

- Ez a húsz ezüst - mondta -, amelyet a kürttel együtt becsülettel megnyertél, a tied. Sőt kiegészítem ötvenre, ha felöltöd a mi egyenruhánkat és szolgálatunkba állsz mint íjász testőr, hogy mindig a közelünkben légy. Mert még sohasem láttam ilyen erős kezet, amint az íjat megfeszíti, sem ilyen éles szemet, amint pontosan a célba küldi a nyílvesszőt!

- Bocsáss meg, nemes herceg - felelte Locksley -, de fogadalmat tettem, hogy bátyád, Richárd király az egyetlen ember, akinek szolgálatába lépek, ha egyáltalán szolgálatba lépek valaha is. Ezt a húsz ezüstöt pedig átengedem Hubertnek, aki ma éppen olyan derekasan feszítette az íjat, mint öregapja Hastingsnél. Ha szerénysége nem tartja vissza az utolsó próbától, éppen úgy eltalálta volna a fűzfaágat, mint én.

Hubert tagadóan rázta a fejét, és csak vonakodva fogadta el az idegen íjász ajándékát. Locksley pedig, aki cseppet sem örült a felé forduló figyelemnek, gyorsan elvegyült a tömegben, és eltűnt szem elől.

A győztes íjász bizonyára nem szökhetett volna el olyan könnyűszerrel, ha János herceg figyelmét nem kötik le más dolgok. De sokkal súlyosabb gondok és gondolatok nyomták a szívét ebben a pillanatban. Amikor jelt adott kísérőinek, hogy hagyják el a bajvívóteret, magához szólította kamarását, és megparancsolta neki, hogy vágtasson tüstént Ashbybe, és keresse meg Izsák zsidót.

- Mondd meg annak a kutyának, hogy küldjön nekem még naplemente előtt kétezer koronát. Ő már tudja, mi a biztosíték, de ha habozik, mutasd meg neki ezt a gyűrűt annak jeléül, hogy az én nevemben beszélsz. A pénz hátralévő részét Yorkban kell lefizetnie, hat napon belül. Ha elmulasztja, leüttetem a fejét a gazfickónak. Vigyázz, nehogy elszalaszd útközben. Most még okvetlenül itt van a közelben. A pogány kutya a torna nézői előtt fitogtatta lopott pompáját.

E szavakkal a herceg ismét lóra ült, és visszatért Ashbybe, nyomában a tömeg is felkerekedett és szétszóródott.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Durva fenség ragyogta át
A lovagság hajdankorát.
Sisakforgós nagy bajvívók,
Fátylas leányok, asszonyok
Gyűltek, ha hívó kürt riadt
A várban, boltívek alatt.

Warton

János herceg nagy lakomát csapott Ashby várában. Ez nem volt ugyanaz a várkastély, melynek méltóságteljes romjai még ma is érdeklik és vonzzák a turistákat. A részben még ma is látható kastély egy későbbi korban keletkezett: Lord Hastings építtette, Anglia főkamarása, a zsarnok III. Richárd első áldozatainak egyike, akit inkább Shakespeare drámájából ismerünk, mint történelmi hírnevéről. Történetünk idejében Ashby városának és kastélyának ura Roger de Qukicy, Winchester grófja volt, aki akkor birtokától távol, a Szentföldön tartózkodott. János herceg közben elfoglalta kastélyát, és minden teketória nélkül rendelkezett birtokai felett. Mostanában arra törekedett, hogy pompájával és vendéglátó készségével elkápráztassa az embereket. Minden előkészületet megtett, hogy a tornaünnepélyt követő vacsora is a lehető legpompásabb legyen.

A herceg szolgái, akik ilyen alkalommal uralkodói hatalommal rendelkeztek, összeszedtek a környéken mindent, amit megfelelőnek tartottak a herceg asztala számára. A lakomára sok vendéget hívtak meg. Minthogy János herceg akkoriban szükségét érezte annak, hogy minden módon hajhássza a népszerűséget, meghívott a lakomára néhány előkelő szász és dán családot - a környékbeli normann főnemeseken és köznemeseken kívül. Rendes körülmények között lenézték az angolszászokat, és minden alkalmat megragadtak, hogy megalázzák őket. Most azonban más volt a helyzet. Az angolszászokkal már nagy számuk miatt is csínján kellett bánni, mert együttesen félelmetes erőt jelenthettek a fenyegető polgárháború idején. A politikai bölcsesség is megkövetelte, hogy az angolszászok vezetőinek kedvében járjanak.

Ezért a herceg elhatározta, hogy ezekhez a vendégekhez szokatlanul kedves lesz, és ezt egy ideig meg is tette. Cseppet sem esett nehezére, hogy szokásos érzelmeit alárendelje érdekeinek. Csak az volt a baj, hogy léhasága és szeszélyessége lépten-nyomon felülkerekedett, és egy pillanat alatt elrontotta azt, amit hosszas színleléssel el tudott érni.

Meggondolatlan természetének emlékezetes tanújelét adta Írországban, ahová apja, II. Henrik küldte, hogy az angol korona e fontos, új tartományában megnyerje az emberek bizalmát és rokonszenvét. Az ír törzsfők vetélkedtek egymással, hogy ki üdvözölje először az ifjú herceget hódolattal és békecsókkal. Ezt a közeledést természetesen a legnagyobb tisztelettel és megbecsüléssel kellett volna fogadni. De János és léha kísérői nem tudtak ellenállni a csábításnak, amely arra késztette őket, hogy cibálják meg az ír törzsfőnökök hosszú szakállát; mondanunk sem kell, hogy ez a viselkedés mélységesen megbántotta az ír vezetőket, és végzetes következményekkel járt: megingatta az angolok uralmát Írországban. Nem szabad megfeledkeznünk János jellemének fogyatékosságairól, ha meg akarjuk érteni viselkedését, amelyet a tornaünnepélyt követő lakomán tanúsított.

Ahogy józanabb perceiben elhatározta, János herceg megkülönböztetett udvariassággal fogadta Cedricet és Athelstane-t. Sajnálatát fejezte ki, de nem fortyant fel, amikor megtudta, hogy Rowena nem tett eleget a kegyes és kitüntető meghívásnak. Azt mondták, Rowena azért nem jött el, mert rosszul érzi magát. János herceg nem hitte el, de nem szólt semmit.

Cedric és Athelstane ősi szász viseletben jöttek el a vacsorára. Ruhájuk tulajdonképpen nem volt csúnya, és finom, drága kelméből készült, de szabása annyira elütött a többi vendég öltözetétől, hogy János herceg és Waldemar Fitzurse alig tudta elfojtani nevetését. Mindketten büszkék voltak önuralmukra, hogy kacagás nélkül tudják nézni ezt a két ósdi figurát. Pedig ha valaki a napi divattól függetlenül, józanul és tárgyilagosan ítéli meg, könnyen arra a következtetésre juthatott volna, hogy a szászok rövid, feszes zekéje és hosszú köpenye sokkal csinosabb és ügyesebb ruha, mint a normann uraké. Utóbbiak alsó ruhája hosszú köntös volt - olyan bő, hogy inghez vagy a fuvarosok körgallérjához hasonlított; erre az alsó ruhára a normannok olyan kurta köpenyt húztak, hogy nem védte meg őket sem a hidegtől, sem az esőtől; úgy látszik, egyetlen célja az volt, hogy annyi prém, hímzés és ékkő díszítse, amennyit a leleményes szabó csak rá tudott rakni. Nagy Károly, a császár, akinek birodalmában tűnt fel ez a divat először, rögtön észrevette, milyen ostoba és kényelmetlen.

- Az isten szerelmére - kiáltott fel -, hát mi célt szolgálnak ezek a kurta köpönyegek? Ágyban nem lehet vele takarózni, lóháton nem véd meg esőtől és széltől, ha pedig leülünk benne, nem óvja meg lábunkat a fagytól és nedvességtől.

De a császári dörgedelem ellenére a rövid köpönyeg divatja tovább is fennmaradt történetünk idejéig, különösen az Anjou hercegek környezetében. Természetes hát, hogy János herceg udvaroncai is ilyet viseltek, a szászok hosszú köpenyét pedig kinevették.

Az asztal, amelyet a vendégek körülültek, roskadozott a sok jó ennivaló terhétől. A tucatnyi szakács, aki a herceget útjain elkísérte, valóságos művészetet fejtett ki abban, hogy az egyszerű ételeket a legváltozatosabb módon készítse el; éppen úgy, mint a mai konyhaművészek, már ők is arra törekedtek, hogy fel se lehessen ismerni, miből készült, amit feltálaltak. A hazai ételeken kívül sokféle külföldről hozott csemege került az asztalra: finom sütemények, hófehér cipók és mézeskalácsok, amiket csak a gazdag urak fogyasztottak. A pazar ennivalót a legfinomabb hazai és külföldi borok tették még ízletesebbé.

A normann nemesek, ha szerettek is dúskálni minden jóban, általában mértékletesek voltak. Átengedték magukat az asztal örömeinek, de nem ettek túl sokat, inkább az ínyencségeket kedvelték. A falánkságot és az iszákosságot az alsóbb rendű népek jellegzetes tulajdonságának tekintették, a leigázott szászokat is ezekkel a vétkekkel vádolták. De János herceg és udvaroncai, akik még a hibáit is utánozták, hogy a kedvében járjanak: mértéktelenül ettek-ittak. (A herceg később úgy halt meg, hogy rengeteg őszibarackot falt, és töméntelen friss sört ivott rá.) Ennek a kis körnek a szertelen életmódja mégis inkább kivételszámba ment a normannok közt.

János herceg környezete, a normann lovagok és nemesek álnok és színlelt komolysággal figyelték, hogy viselkedik Athelstane és Cedric a lakomán, amelynek szokásaiban járatlanok voltak. A normannok lopva egymásra kacsintottak, és meg-megbökdösték egymást, és gúnyos megjegyzéseket súgtak egymás fülébe, amikor ezek a bárdolatlan szászok itt-ott - anélkül, hogy észrevették volna - megsértették az előkelő társaság meglehetősen önkényes szabályait. Mint ismeretes, ha valaki megsérti a jó erkölcs vagy az igazi jó modor szabályait, könnyebben nyer bocsánatot, mint az, aki elárulja, hogy nem ismeri az éppen divatos illemszabályok valamely jelentéktelen pontját. Cedric például kézmosás után törülközővel szárította meg kezeit, ahelyett, hogy kecsesen lengette volna őket a levegőben, amíg el nem párolog róluk a nedves-

ség. Nem nagy hiba, de jobban kinevették érte, mint Athelstane-t, aki egymaga elfogyasztott egy nagy pástétomot, mintha csak az ő részére készült volna az egész. Ezt a finom csemegét, amely ritka külföldi ínyencségekből készült, akkoriban *karumpástétom* néven ismerték. Ám a keresztkérdések során kiderült, hogy a coningsburghi thane (vagy franklin, ahogy a normannok mondták) nem is sejti, milyen drága és különleges ételt falt fel; úgy képzelte, hogy galamb- és pacsirtahúst lakmározik, és fogalma sem volt róla, hogy a karum valójában fügemadár és fülemülepástétom. Amikor ez kiderült, Athelstane-t sokkal jobban kinevették tudatlanságáért, mint falánkságáért, pedig ezt inkább szemére vethették volna.

A hosszú lakoma nagy sokára véget ért. És míg a serleg vígan körbejárt, a lezajlott lovagi tornáról folyt a szó - a céllövőverseny nyertes íjászáról, a Fekete lovagról, aki csodálatos szerénységgel kitért a jól megérdemelt jutalom és minden megtiszteltetés elől, meg a bátor Ivanhoe-ról, aki drága árat fizetett dicső győzelmeiért. Mindezekről a témákról katonás nyíltsággal beszéltek, a terem tréfától és kacagástól visszhangzott. János herceg volt az egyetlen, kinek homloka egész este felhős volt.

Valami súlyos gond nehezedett rá, és csak akkor vett részt a társalgásban, amikor legbensőbb hívei figyelmeztették, hogy ne legyen olyan szomorú. Ilyenkor felriadt, és sebtében felhajtott egy kupa bort, hogy felviduljon, aztán találomra valami megjegyzést tett, hogy bekapcsolódjék a beszélgetésbe.

- Ürítsük ezt a serleget - kiáltott fel egy ízben - Wilfred Ivanhoe-ra, a fegyveres mérkőzés hősének egészségére, akit, sajnálatunkra, sebesülése visszatart attól, hogy ma este itt üljön köztünk, ennél az asztalnál. Mindnyájan igyunk az egészségére, különösen rotherwoodi Cedric, a sokat ígérő fiú érdemdús apja.

- Nem, uram - felelte Cedric, és visszatette az asztalra érintetlen kupáját. - Nem vagyok hajlandó fiamnak nevezni az engedetlen ifjút, aki parancsaimat megvetve, hátat fordított ősei szokásainak és erkölcseinek.

- Micsoda?! - kiáltott fel János herceg jól színlelt álmélkodással. - Hát lehetséges az, hogy egy ilyen derék lovag engedetlen fiú legyen?

- Bizony, uram. Wilfredről el lehet ezt mondani - felelte Cedric. - Elhagyta egyszerű házamat, hogy fenséged bátyjának udvarában, a nemesek vidám körében éljen. Ott tanulta a lovaglás különleges fogásait, amelyeket itt olyan nagyra becsülnek. Elment hazulról óhajom és tilalmam ellenére. Bezzeg Alfred idejében ezt bűnös engedetlenségnek nevezték, és súlyosan büntették volna.

- Sajnos - sóhajtott János herceg tettetett részvéttel és rokonszenvvel -, miután a fiad, mint hallom, az én szerencsétlen bátyám híve volt, könnyű kitalálni, kitől tanulta a fiúi engedetlenséget.

Így beszélt János herceg, szándékosan megfeledkezve arról, hogy II. Henrik fia közül - bár ebben a tekintetben egyik sem volt hibátlan - ő tűnt ki legjobban a fiúi hálátlanságával és engedetlenségével.

- Ha nem tévedek - jegyezte meg rövid hallgatás után -, bátyámnak az volt a szándéka, hogy kedvencének, Wilfrednek adományozza a dús ivanhoe-i birtokot.

- Ez már meg is történt - felelte Cedric. - Legutoljára éppen azért veszekedtem vele, mert ennyire megalázta magát, és hűbérként fogadta el azt a földet, amelyet ősei szabadon és független módon birtokoltak.

- Hát ha így áll a dolog - sietett megjegyezni János herceg -, bizonyára készségesen hozzájárulsz ahhoz, hogy ezt a hűbért olyan emberre ruházzuk, akinek a méltóságán nem ejt csorbát, ha az angol koronától fogad el birtokot. Sir Reginald Front-de-Boeuf - folytatta, az óriási termetű báróhoz fordulva -, remélem, megtartod és megőrzöd a szép Ivanhoe-birtokot, nehogy Wilfred úrfinak alkalma legyen magára vonni apja haragját, amikor ezt a hűbért újra átveszi.

- Szent Antal csontjaira - felelte a fekete szemöldökű óriás -, szász legyen a nevem, ha Wilfred vagy Cedric vagy akár a legkülönb is, kinek ereiben angol vér folyik, kicsavarja kezemből fenséged kegyes ajándékát.

- Szász legyen a neved? - felelte Cedric, felháborodva ezen a kifejezésen, melyet a normannok gyakran használtak, hogy éreztessék, mennyire lenézik az angolszászokat. - Aki téged szásznak nevez, báró úr, olyan megtiszteltetésben részesít, melyet meg sem érdemelsz!

Front-de-Boeuf válaszolni akart valamit, de János herceg léhasága és meggondolatlansága megelőzte.

- Hallottátok, uraim? - kérdezte. - Azt hiszem, a nemes Cedricnek igaza van. Az ő nemzetsége túltesz rajtunk családfa és köpeny tekintetében egyaránt. Mert őseinek névsora legalább olyan hosszú, mint a köpenyege, ha-ha-ha!

- Megelőztek minket a harcmezőn is... akárcsak a szarvas a kutyákat - tette hozzá Malvoisin.

- Minden tekintetben megelőznek minket - szellemeskedett Aymer prior. - Gondoljunk csak finom modorukra és ízléses szokásaikra.

- Meg arra, hogy evésben-ivásban milyen mértékletesek! - csatlakozott a gúnyolódókhoz De Bracy is, megfeledkezve arról, hogy gazdag szász menyasszonyt szántak neki.

- Nem is szólva a hősiességükről és bátorságukról - röhögött Brian de Bois-Guilbert -, amellyel úgy kitűntek a hastingsi csatában és máshol is.

A sima és mosolygó arcú udvaroncok követték hercegük példáját, és sorra elsütöttek egy-egy elmés megjegyzést a szászok rovására. Cedric arca vérvörös lett felindulásában, és tekintete vadul cikázott ide-oda, mintha a sértések pergőtüzében nem tudná, melyikre válaszoljon előbb; vagy még inkább egy felingerelt bikához hasonlított, amely még habozik, hogy kínzói közül melyiket szúrja szarva hegyére. És amikor végre megszólalt, hangját félig elfullasztotta a haragos indulat. Most egyenesen János herceghez fordult, mert felismerte, hogy a sértések egész áradatát ő indította el.

- Az én nemzetségemnek bizonyára sok bűne és hibája van - mondta -, de sohasem akadt a szászok között olyan hitvány, olyan aljas, olyan *nidering*[20], aki a saját házában a vendégével, miközben boroskupája körbejár, úgy bánt volna, mint ahogy velem bántak itt; de még olyan házigazda sem akadt, aki megengedte és eltűrte volna, hogy vendégét mások részéről érje sérelem, mint ahogy fenséged eltűrte és megengedte. És akármilyen balszerencse üldözte is őseimet a hastingsi csatatéren, ezt mindenkinek joga van felhánytorgatni, csak annak nem - e szavaknál a templomosra és Front-de-Boeufre nézett -, akit néhány órával ezelőtt egy szász lándzsája vetett ki a nyeregből!

- Hitemre, jó visszavágás, jó csípős, harapós! - kiáltott fel János herceg. - Hogy ízlik, urak? Szász alattvalóink szépen fejlődnek ész és bátorság dolgában, nem igaz? Élcesen beszélnek,

[20] Scott szerint a legsúlyosabb korabeli sértés, aljas, alacsonyrendű, semmiházi jelentéssel (angolszász)

és merészen viselkednek ezekben a zavaros időkben! Mit szóltok hozzá, uraim? Úgy látom, legjobb lesz, ha hajóra szállunk, és visszatérünk Normandiába, amíg nem késő!

- Micsoda? Ezektől megijedni? - kacagott De Bracy. - Fegyver se kell ide! Elég a vadászdárda is, hogy megszelídítsük ezeket a vadkanokat.

- Elég volt a csúfolódásból, lovag urak! - szólt rájuk Fitzurse, majd a herceghez fordulva, így folytatta: - Fenséged is jól tenné, ha megnyugtatná a derék Cedric urat, hogy senki sem akarta megsérteni. Ezek csak tréfák, bár meglehet, hogy visszatetszenek egy olyan fülnek, amely nem szokta meg őket.

- Megsérteni? - visszhangozta János herceg, és újra felöltötte udvarias modorát. - Remélem, senki sem hiszi, hogy meg akartam sérteni, vagy megengedném, hogy jelenlétemben bárki is megtegye. Íme, magára Cedricre köszöntöm ezt a kupát, ha már nem akar inni a fia egészségére.

A kupa ismét körbejárt, az udvaroncok színlelt helyeslése közepette. Ez azonban már nem tévesztette meg a szász Cedricet. Ha nem is volt éppen éles eszű, túlságosan alábecsülték szellemi képességeit azok, akik úgy vélték, hogy egy kis bókkal, egy kis hízelgéssel eltörölhetik benne a korábbi sértések nyomait. Cedric hallgatott, és csendben maradt akkor is, amikor a herceg e szavakkal emelte fel a serleget:

- Ezt pedig coningsburghi Athelstane úr egészségére!

Athelstane meghajolt, és a megtiszteltetést úgy köszönte meg, hogy utolsó cseppig felhajtott egy nagy kupa bort.

- Most pedig, uraim - kiáltotta János herceg, akinek már kezdett fejébe szállni a bor -, miután igazságot szolgáltattunk szász vendégeinknek, megkérjük őket, hogy viszonozzák udvariasságunkat. Érdemdús thane - folytatta, Cedrichez fordulva -, megkérhetünk, hogy nevezz meg legalább egy normannt, akinek említése mégsem bánt annyira, és utána öblítsd le egy nagy kupa borral azt a keserűséget, ami talán még megmaradt benned?

Mialatt a herceg beszélt, Fitzurse felkelt, és Cedric mögé osont. Füléhez hajolva, azt súgta a szásznak, ragadja meg ezt az alkalmat a barátságtalan hangulat eloszlatására, és ürítse kupáját János hercegre. A szász az udvarias nógatásra nem felelt semmit, csak felállt, színültig megtöltötte kupáját, és János herceghez fordult a következő szavakkal:

- Fenséged azt kívánta, nevezzek meg egy normannt, aki méltó arra, hogy lakománkon megemlékezzünk róla. Ez bizony nehéz feladat, hiszen megköveteli a rabszolgától, hogy gazdája dicséretét zengje... a legyőzöttől, aki a hódítás ezernyi átkát nyögi, hogy a hódító dicséretét zengje. De azért mégis megnevezek egy normannt... aki rangban és vitézségben a legelső... legderekabb és legnemesebb sarja nemzetségének. És amelyik ajak megtagadja, hogy velem együtt felköszöntse, és elismerje jól megérdemelt hírnevét, azt az ajkat álnoknak és becstelennek nevezem... és annak fogom tartani, amíg csak élek. Ürítem hát ezt a serleget Oroszlánszívű Richárd egészségére!

János herceg, aki azt várta, hogy a szász az ő nevével fogja befejezni beszédét, megdöbbenve riadt fel, amikor meghallotta megbántott bátyja nevét. Gépiesen ajkához emelte a boroskupát, de tüstént le is tette megint, hogy meglesse: vajon miképpen fogadják a többiek ezt a váratlan felköszöntőt. Sokan éppen olyan veszedelmesnek tartották ellenezni, mint helyeselni. A legöregebb és legtapasztaltabb udvaroncok pontosan utánozták a herceg példáját: ajkukhoz emelték a poharat, és mindjárt vissza is tették az asztalra. De sokan voltak, akik lelkesen felkiáltottak:

- Sokáig éljen Richárd király! Adja az ég, hogy minél előbb visszatérjen hozzánk!

Végül volt néhány ember - köztük Front-de-Boeuf és a templomos -, aki komoran maga elé bámult, és meg sem érintette poharát. De nyíltan senki sem mert tiltakozni az uralkodó fejedelem éltetése ellen.

Cedric egy hosszú percig élvezte diadalát, azután szólt társának:

- Fel, nemes Athelstane! Elég sokáig időztünk itt, hogy eleget tegyünk János herceg udvarias vendégszeretetének. Akik még jobban meg akarnak ismerkedni a faragatlan szászok szokásaival, keressenek fel bennünket ősi otthonunkban, mert mi már aligha mozdulunk ki onnan. Mi már eleget láttunk a normann udvariasságból és fejedelmi lakomákból.

Ezzel felállt, és elhagyta a termet, ahol a lakoma folyt. Athelstane tüstént követte, majd néhány más vendég is, aki részben szász származású volt, tehát rossz néven vette János herceg és udvaroncai megjegyzéseit.

- Szent Tamás csontjaira! - kiáltott fel János herceg, amikor a távozók mögött becsukódott az ajtó. - A szász pórok vitték el a nap pálmáját, és most is diadalmaskodtak.

- *Conclamatum est, poculatum est* - mondta Aymer prior. - Eleget kiabáltunk, eleget ittunk... legfőbb ideje, hogy búcsút mondjunk az asztalnak meg a boroskancsónak.

- Nézd, hogy siet a barát - jegyezte meg De Bracy -, úgy látszik, szép asszony várja, aki gyónni akar.

- Szó sincs róla, lovag úr - felelte az apát. - Sietek, mert még sok mérföldnyi út vár rám hazafelé.

- Mind menni szeretne - súgta a herceg Fitzurse fülébe. - Félelmükben már látják azt, ami még be sem következett. Ez a gyáva prior lesz az első, aki elpártol tőlem.

- Ne félj, uram - felelte Waldemar. - Én majd megmagyarázom neki, miért lesz tanácsos eljönnie, ha megtartjuk ülésünket Yorkban. Prior úr - tette hozzá hangosabban -, mielőtt lóra szállsz, beszélnem kell veled, mégpedig négyszemközt.

A vendégek most már gyorsan szétszóródtak - kivéve János herceg kíséretét és legmegbízhatóbb párthíveit.

- Mondhatom, sokra mentem tanácsoddal - fordult a herceg haragos szemrehányással Fitzurse lovaghoz. - Azt értem el vele, hogy egy szász paraszt saját asztalomnál körmömre koppintott, a többiek meg bátyám puszta nevének hallatára úgy menekülnek mellőlem, mintha bélpoklos lennék.

- Türelem, uram - felelte János legbelsőbb tanácsadója -, én is szemedre vethetném könnyelmű tapintatlanságodat, amellyel jobb belátásod ellenére keresztülhúztad terveimet. De most nincs idő a vádaskodásra. De Bracyval együtt elvegyülök a gyáva köpönyegforgatók közé, és meggyőzöm őket arról, hogy kár volna elsietni a dolgot.

- Minden szó hiába! - mordult rá János herceg. Tántorgó léptekkel járkált fel és alá a teremben, nagy izgalomban, melyhez a bor is hozzájárult. - Igen, hiába... meglátták az írást a falon... észrevették a homokban az oroszlán lába nyomát... már hallják közelgő ordítását, amelytől megremeg az erdő! Szívükbe nem önt már bátorságot semmi!

- És az ő szívébe? - súgta Fitzurse De Bracynak. - Adná Isten, hogy legalább ő ne veszítse el a bátorságát! Ha a bátyja nevét hallja, már kileli a hideg. Mit csináljanak a hívei egy olyan hercegnek, aki elveszíti a fejét jóban és rosszban egyaránt?

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Úgy véli ő - ha-ha-ha -, azt hiszi,
Hogy szándékának eszköze vagyok.
Hadd higgye. Útvesztő bajok között,
Mit zsarnoksága s ármánya okoz,
Én feljebb vivő útra készülődöm,
S ki mondaná, hogy helytelen?

Bazil, szomorújáték

Nincs pók, amely nagyobb igyekezettel javítgatná megtépett hálóját, mint ahogy Waldemar Fitzurse próbálta összefogni és megerősíteni János herceg széthulló cselszövőinek hadát. Ebben a társaságban egyetlen ember sem akadt, aki szerette volna János herceget - és kevés olyan, aki érdek nélkül csatlakozott hozzá. Ennélfogva elengedhetetlenül szükséges volt, hogy új előnyök reményével kecsegtesse őket, és emlékezetükbe idézze mindazt, amit János herceg jóvoltából eddig is élveztek. A féktelen fiatal nemeseknek korlátlan dőzsölést és büntetlen garázdálkodást ígért; a nagyravágyóknak hatalmat, a kapzsi telhetetleneknek még több jószágot, még nagyobb vagyont és birtokot. A zsoldosok vezetői ajándékot kaptak - csengő aranyat; ez volt az egyetlen érv, amelyre hallgattak, és amely nélkül minden más hatástalanul lepergett róluk. Waldemar, a herceg fáradhatatlanul leleményes ügynöke, ígéreteket is osztogatott bőségesen - ebben aztán igazán nem volt szűkmarkú. Egyszóval: nem mulasztott el semmit, ami alkalmas volt arra, hogy az ingadozókat megerősítse, a csüggedőket bátorítsa. Richárd király visszatéréséről úgy beszélt, mint valószínűtlen eseményről, amely be sem következhet. De amikor az aggódó tekintetekből és tétovázó válaszokból kiolvasta, hogy ez a félelem erősen szorongatja cinkosai szívét, kénytelen volt szembenézni a rettegett eshetőséggel. Kijelentette, hogy éppen azért kell ragaszkodni a herceghez, mert ez a veszély fennáll.

- Ha Richárd hazajön - mondta -, első dolga lesz kárpótolni elszegényedett keresztes lovagjait azoknak a rovására, akik nem követték őt a Szentföldre. Első dolga lesz rettentő leszámolást tartani azokkal, akikre ráfogható, hogy távollétében vétettek az ország törvényei vagy a korona jogai ellen, akármilyen kis vétségről legyen is szó. Első dolga lesz bosszút állni a templomosokon és johannitákon, mert ez a két lovagrend Fülöp francia királyt támogatta a palesztinai harcokban. De legfőbb gondja az lesz, hogy megbüntesse a pártütőket - öccse, János herceg híveit. Most az a kérdés, hogy megijedünk-e tőle - folytatta János herceg ravasz bizalmasa. - Elismerjük, hogy erős és vitéz lovag. De most már nem élünk Artúr király idejében, amikor egy bajnok szembeszállhatott egy egész sereggel. Ha Richárd valóban hazajön - egyedül jön meg, barátok nélkül, csatlósok nélkül. Híveinek, vitéz seregének csontjai ott fehérlenek a Szentföld porában. Az a néhány követője, akinek sikerült hazavergődnie, megtört koldus, mint ez a Wilfred Ivanhoe.

És mit fecsegnek Richárd születési jogairól? - folytatta válaszképpen azoknak, akik ilyen aggályokat tápláltak magukban. - Vajon Richárd elsőszülötti joga biztosabb alapokon nyugszik-e, mint Róbert normandiai hercegé, Hódító Vilmos legidősebb fiáé? Hiszen tudjuk, hogy a nemzet nem őt választotta, hanem az öccseit, sorra; előbb Vörös Vilmost, majd Henriket, a Hódító második és harmadik fiát. Pedig Róbertben megvoltak mindazok az erények, amelyekkel Richárd dicsekedhetik: bátor király volt, jó vezető, barátainak és az egyháznak bőkezű támogatója, és mindezek tetejébe keresztes lovag, a Szentsír visszafoglalója! Mégis

megvakítva halt meg, nyomorúságos fogolyként a cardiffi várban, mert szembeszállt a nép akaratával és elhatározásával, hogy nem ő lesz a királya.

Nekünk is jogunk van ahhoz - erősítgette -, hogy magunk válasszuk ki a királyi családból azt, akit a legalkalmasabbnak tartunk a trónra, illetve - helyesbítette saját szavait - azt, aki legjobban tudja megvédeni a nemesség érdekeit! Erény és kiválóság dolgában - tette hozzá - János herceg talán mögötte marad bátyjának, Richárdnak; de ha arra gondolunk, hogy Richárd füstölgő haraggal jön haza, a bosszú kardjával kezében, míg János herceg kitartó hívének jutalmat osztogat, vagyont, birtokot, kitüntetéseket, kiváltságokat - akkor egy percig sem lehet kétes, hogy kettejük közül melyik az, akit a nemesség bölcsessége királyának tekint és támogat.

Ez és sok más érv - némelyik pontosan alkalmazkodott a megszólított egyéni körülményeihez - nem tévesztette el hatását. A János herceg táborához tartozó nemesek zöme megígérte, hogy elmegy Yorkba, a javasolt gyűlésre, amelyen általános határozatot hoznak János herceg királlyá koronázására.

Késő este volt, amikor Fitzurse - fáradozásaitól kimerülten, de eredményeivel elégedetten - visszatért Ashby várába. A nagyteremben De Bracyval találkozott, aki a lakomán viselt ruháját már felcserélte egy rövid, zöld zekével, ugyanolyan színű és ugyanabból az anyagból készült nadrággal. Fején bőrsisak volt, oldalán rövid kard, válláról vadászkürt lógott alá; kezében hosszú íj, és övében egy csomó nyílvessző.

Ha Fitzurse a folyosón találkozik egy ilyen alakkal, észre se veszi, úgy megy el mellette - abban a hitben, hogy a kastély egyik hajdújába botlott. De mivel a belső csarnokban akadt rá, jobban szemügyre vette, és felismerte a normann nemest az angol yeoman ruhájában.

- Micsoda maskara ez, De Bracy? - kérdezte Fitzurse kissé ingerülten. - Hát illik most karácsonyi mókát rendezni, amikor gazdánk, János herceg veszélyben van? Inkább jöttél volna velem, hogy segíts lelket önteni a gyáva fickókba, akik úgy rettegnek Richárd király nevétől, mint a szaracénok odaát a Szentföldön.

- Én a magam dolga után járok - felelte De Bracy nyugodtan -, mint ahogy te is csak a magad dolgával törődsz!

- A magam dolgával? - visszhangozta Waldemar. - Én most is a közös gazdánk, János herceg érdekében szaladgáltam!

- Ugyan, ugyan, Waldemar! - felelte De Bracy. - Mintha téged másféle fából faragtak volna, mint engem! Te ugyanúgy a magad érdekét nézed, mint én! Ne is tagadd, Fitzurse, hiszen jól ismerjük egymást: te nagyravágyó vagy, én meg a gyönyört kergetem. A törekvésünk másféle, de életkorunkhoz illő. Ami meg János herceget illeti, ugyanúgy vélekedel róla, mint én; túlságosan gyenge ahhoz, hogy céltudatos király legyen; túlságosan zsarnoki hajlamú ahhoz, hogy kellemes király legyen, túlságosan pimasz és gőgös ahhoz, hogy népszerű király legyen; végül túlságosan gyáva és ingadozó ahhoz, hogy bármilyen módon sokáig uralkodhassék. De éppen megfelelő ember ahhoz, hogy Fitzurse és De Bracy megtalálja mellette a számítását. Ezért támogatod te a politikai művészeteddel, én meg a szabadcsapatom lándzsáival.

- Remek segítőtárs vagy, mondhatom! - kiáltott fel Fitzurse türelmetlenül. - Bolondságokon jár az eszed éppen a legsúlyosabb pillanatban! Mi az ördögöt akarsz ezzel a lehetetlen maskarával?

- Hogy mit akarok? Feleséget szerezni - felelte De Bracy hideg nyugalommal. - Mégpedig a Benjámin-törzsbeliek módjára.

- A Benjámin-törzsbeliek? - álmélkodott Fitzurse. - Nem értem, miről beszélsz.

- Hát nem voltál ott tegnap este, amikor Aymer prior a románc után, amelyet a *minstrel*, a dalnok énekelt, elmesélte azt a bibliai históriát? Valamikor régen, mesélte, halálos ellenségeskedés tört ki Benjámin törzse és Izrael többi népe között. Az utóbbiak lekaszabolták az előbbieknek jóformán valamennyi harcosát. Azután megesküdtek a Szent Szűzre, hogy azok, akik valahogy mégis életben maradtak, nem kaphatnak közülük feleséget. De azután megbánták, és a pápa őszentségéhez fordultak azzal a kéréssel, hogy oldja fel őket fogadalmuk alól. Végül a szentatya tanácsára a Benjámin-törzs maradék ifjai egy fényes tornaünnepély alkalmából elragadták az ott levő hölgyeket, valamennyit az utolsó szálig. Így jutottak feleséghez, a hölgyeknek és a hölgyek családjának beleegyezése nélkül.

- Igen, igen, hallottam ezt a históriát - mondta Fitzurse -, bár azt hiszem, hogy te vagy a prior nagyon furcsán megváltoztattátok az eset időpontját meg a körülményeket.

- Én csak azt akarom mondani - felelte De Bracy -, hogy példát veszek Benjámin ifjairól, és magam is ily módon akarok szert tenni feleségre. Vagyis más szóval: így, ahogy látsz, ebben a maskarában megtámadom a szász csordát, amelyik ma este hagyta el a kastélyt, és elragadom tőlük a bájos Rowenát.

- Megőrültél, De Bracy?! - kiáltott fel Fitzurse. - Gondold csak meg, hogy ezek az emberek, noha csak szászok, mégis gazdag és hatalmas földbirtokosok. Honfitársaik szemében annál nagyobb tiszteletben állnak, mert már csak kevés szász maradt, aki meg tudta őrizni birtokát és tekintélyét.

- Egyetlen ilyennek sem kellene lennie - vélte De Bracy. - A hódítás munkáját teljesen be kell fejezni.

- Egyelőre az idők nem alkalmasak erre - mondta Fitzurse. - A közeledő válság arra kényszerít minket, hogy igyekezzünk megnyerni a tömeg jóindulatát. Ha szász kegyeltjeit sérelem éri, János herceg kénytelen lesz igazságot szolgáltatni.

- No, csak próbálja meg, ha van hozzá bátorsága - felelte De Bracy. - Hamarosan megtanulja majd, mi ér neki többet: ha minket fogad kegyeibe, vagy ezt a szász csűrhet! De nem megyek fejjel a falnak... nem akarom, hogy rám ismerjenek. Hát nem vagyok olyan ebben a ruhában, mint a legderekabb erdész, aki valaha is kürtjébe fújt? Azt fogják gondolni, hogy az erőszakot a yorkshire-i erdőkben garázdálkodó szegénylegények követték el. Megbízható kémeim jelentést tesznek nekem a szászok minden mozdulatáról. Ma éjjel Burton on Trentben szállnak meg, egy kolostorban, Szent Wittol vagy Withold kolostorában - az ördög tudja észben tartani egy ilyen szász parasztszent nevét! A holnapi útjuk során a mi vadászterületünkre érkeznek, és mint a sólyom, tüstént lecsapunk rájuk. Rögtön azután felbukkanok saját ruhámban, megjátszom a nemes lovagot, megmentem a boldogtalan, zokogó tündért a durva rablók kezéből, és elviszem Front-de-Boeuf kastélyába vagy akár Normandiába, ha kell. És nem adom vissza rokonainak, amíg bele nem egyezik, hogy a menyasszonyom legyen, Maurice de Bracy leendő felesége.

- Csodálatosan bölcs terv - mondta Fitzurse -, és nem hiszem, hogy te eszelted volna ki egyedül. Nos, De Bracy, valld be őszintén, ki segített neked a haditervben, és ki lesz segítségedre végrehajtásában. Úgy tudom, a te csapatod jó messze van innen, és York körül tanyázik.

- Vigyen el az ördög, hogy mindent kell tudnod! - felelte De Bracy. - Igen, Brian de Bois-Guilbert, a templomos főzte ki a tervet, bár nekem is eszembe jutott, amikor hallottam a mesét a Benjámin-törzsbeliek kalandjáról. A templomos segít majd nekem a rajtaütés végrehajtásá-

ban; ő meg a csatlósai lesznek a betyárok, akiktől - miután átöltöztem - az én erős karom megmenti a reszkető szépséget.

- Szavamra, a terven meglátszik, hogy két nagyszerű koponya közös szüleménye - gúnyolódott Fitzurse. - Különösen bámulatra méltó az előrelátásod, De Bracy, amellyel a hölgyet tiszteletre méltó barátodra bízod. Tudod, mit gondolok én erről? Lehet, hogy sikerül a hölgyet szász rokonaitól elrabolnod, de hogy később ki tudod-e szabadítani Bois-Guilbert markából, az már nagyon is kétséges! Olyan sólyom ő, aki megszokta, hogy lecsapjon a galambra, és ki ne eressze többé a karmaiból.

- Ne felejtsd el, hogy szerzetes - felelte De Bracy -, és így nem versenyezhet velem abban, hogy a gazdag örökösnőt feleségül vegye. Ami pedig azt a veszélyt illeti, hogy tisztességtelen szándékkal közeledjék De Bracy menyasszonyához - ördög-pokol, ha nemcsak egy magányos lovag volna, hanem a templomos rend egész káptalanja, akkor se merné ezt velem megtenni!

- Ismerem a te makacs természetedet! Ha már fejedbe vetted ezt a balga tervet, minden intő szó hiábavaló, nem térít el a szándékodtól. De legalább ne vesztegesd az időt, nehogy visszatartson ez az ügy fontosabb dolgoktól.

- Ne félj semmit. Néhány óra alatt elintézem, és vitéz csapatom élén kellő időben Yorkba érkezem. Nem eszelhetsz ki olyan vakmerő politikai tervet, amelyben ne számíthatnál a segítségemre. De hallom, cimboráim már gyülekeznek, a lovak kapálóznak és nyerítenek a külső udvarban. Isten veled! Indulok mint igazi lovag, harcba és veszedelembe, egy szép hölgy mosolyáért!

„Mint igazi lovag! - ismételte Fitzurse, ahogy a távozó De Bracy után nézett. - Inkább azt mondanám: mint egy bolond vagy mint egy gyermek, aki habozás nélkül abbahagy bármilyen fontos vagy szükséges dolgot, hogy egy bogáncs pihéje után szaladjon, amely elszáll mellette. Ilyen emberekkel kell dolgoznom - és miért? Egy ostoba, léha, kicsapongó herceg érdekében, aki valószínűleg éppen olyan hálátlan király lesz, mint amilyen lázadó fiúnak és gonosz testvérnek bizonyult. Ámbár ő is... ő is csak eszköz a kezemben... szerszám, amivel dolgozom. Akármilyen gőgös legyen, erre a titokra maga is ráeszmél majd abban a pillanatban, amikor érdekeit el meri különíteni az én érdekeimtől.”

Az államférfi töprengését hirtelen megzavarta a herceg hangja.

- Nemes Waldemar Fitzurse, hol vagy? - kiáltotta bentről.

Mire a leendő kancellár - mert a ravasz normann ilyen magas méltóságról ábrándozott - lekapta fejéről süvegét, és rohant be a leendő királyhoz, hogy parancsait meghallgassa.

TIZENHATODIK FEJEZET

Világ szemétől távol sűrűbe
Vonulva vénült a bölcs remete,
Cellája barlang, ágya zöld moha,
Étke gyümölcs, forrás az itala,
Istennel kettesben él egymaga,
Öröme zsoltár, munkája ima.

Parnell

Az olvasó bizonyára emlékszik még rá, hogy a lovagi tornát egy ismeretlen lovag döntötte el, aki addig olyan egykedvűen és közömbösen viselkedett, hogy a nézők serege ezt a nevet aggatta rá: a Fekete Léhűtő. A győzelem után ez a lovag hirtelen eltűnt a porondról, és amikor keresni kezdték, hogy átadják neki vitézsége jutalmát, már nem találták sehol. Mialatt kürtök szólították, és heroldok kiáltották a nevét, a lovag már észak felé poroszkált, kikerülve a forgalmas utat, a legrövidebb erdei ösvényen. Éjszakára megszállt egy kis félreeső fogadóban, ahol egy vándor minstrel elmesélte neki, hogy távozása után mi történt a bajvívó téren.

Másnap reggel a lovag korán indult el, mert hosszú utat akart megtenni. Az előző napon gondosan kímélte lovát, s ez olyan jó állapotban volt most, hogy jó messzire mehetett pihenés nélkül. De a lovag nem vette számításba a sok kanyargós ösvényt, és így, amikor ráesteledett, még csak Yorkshire nyugati kerületének határán járt. Most már neki is, lovának is ételre-italra volt szüksége meg fedélre, ahol kihúzhatja az éjszakát, amely rohamosan közeledett.

A hely, ahová a lovag eljutott, nem sok jóval biztatott - szinte lehetetlennek tűnt, hogy itt menedéket lehessen találni. Ilyen esetben a kóbor lovagok kicsapták lovukat a fűre legelni, maguk meg leheveredtek egy tölgyfa terebélyes ágai alá, ahol szerelmükről ábrándozhattak. De a Fekete lovagnak talán nem volt szíve-hölgye, vagy a szerelemben is olyan közömbös volt, mint a párviadalban; elég az hozzá, hogy gondolatai nem kalandoztak el, és nem tűnődött szépséges úrnője kegyetlenségén. Az édes ábrándok nem feledtették el vele a fáradtságot, nem kárpótolták az étel, ital és kényelem hiányáért. Amint elégedetlenül körülnézett az erdő kellős közepén, látott ugyan néhány tisztást és néhány ösvényt is, de emberi hajlékot sehol. Az ösvényeket az erdei tisztásokon legelő marhák taposhatták ki vagy inni járó vadállatok, esetleg a rájuk leselkedő vadászok.

A lovag többnyire a nap állásához igazodott útjain. Égi útmutatója most már lenyugodott bal kéz felé, Derbyshire dombjai mögött. A lovag azon töprengett, menjen-e tovább a sötétben. Ha megteszi: vagy rátalál a jó útra, vagy még jobban eltéved. Néhányszor elindult a legjobban letaposott ösvényen, abban a reményben, hogy egy pásztorkunyhóhoz vagy erdészlakhoz vezet. De hiába erőlködött, nem jutott semmire, és végül elhatározta, hogy lova okosságára bízza magát. Régebbi tapasztalataiból tudta, milyen csodálatos ösztön segíti a lovakat, hogy ilyen helyzetből kivergődjenek.

A derék állat alaposan elfáradt, hiszen kora reggel óta cipelte a nehéz páncélba öltözött gazdáját. De amint a gyeplő lazulásából megértette, hogy szabadjára engedték, egészen felvidult, szinte új erőre kapott. Eddig még a sarkantyúval sem törődött, legfeljebb nyögéssel-horkantással hederített rá - de most már nem volt szükség sarkantyúra. Mintha büszke volna a bizalomra, amellyel megtisztelték, hegyezni kezdte füleit, és önszántából gyorsabb ügetésbe

kezdett. Az ösvény, ahol befordult, eltért attól az iránytól, amelyet gazdája reggel óta követett. De mivel a ló olyan bizakodóan ügetett előre, lovasa elhatározta, hogy rábízza magát.

Nemsokára kitűnt, hogy helyesen cselekedett. Az ösvény kitágult, itt már jobban kitaposták, és valahonnan egy kis harang csilingelése hallatszott. A lovag megértette, hogy kápolna vagy remetelak közelébe jutott.

Néhány perc múlva egy nyílt, gyepes térséghez ért, melynek túlsó végén meredek szikla emelkedett ki az enyhén lejtő domboldalból. Szürke, viharvert homlokzatát helyenként repkény borította, hátrább meg tölgyek és magyalbokrok kapaszkodtak meg gyökereikkel a szikla repedéseiben. Ezek a növények úgy nyúltak ki az alattuk tátongó mélység fölé, mint lengő tollak egy lovag sisaktaréján.

A szirt tövében kezdetleges kunyhó támaszkodott a sziklafalhoz. A közeli erdőből kidöntött fatörzsekből építették, hézagait és repedéseit mohával és agyaggal tömték el, nehogy a barátságtalan szél behatoljon a kunyhóba. Az ajtó előtt egy ágaitól megfosztott fiatal fenyőfát ástak a földbe, csúcsához közel egy másik, rövid fatörzset kötöttek rá keresztbe - ez jelképezte a szent keresztet.

Jobb kéz felől, a kunyhó közelében egy kis forrás kristálytiszta vize szivárgott a szikla repedéséből egy kivájt kőlapra, melynek ölét mesterségesen kimélyítették, hogy végül olyan lett, mint egy mosdótál. Innen továbbcsurogva, a forrás vize utat vájt magának a köveken lefelé, keresztülcsörgedezett a kis térségen, azután eltűnt az erdőben.

A forrás mellett egy omladozó kis kápolnát lehetett látni. Amikor ép volt, akkor sem lehetett tizenhat lábnál hosszabb és tizenkét lábnál szélesebb. Az aránylag alacsony tető négy egybehajló boltíven nyugodott, és részben már beomlott. A boltívek az épület négy sarkából indultak ki, és egy-egy rövid, nehézkes oszlopra támaszkodtak. Két ív bordája megmaradt, bár közbül a tető beszakadt; a másik két boltív teljesen ép volt. E régi kápolna bejáratát egy jóval alacsonyabb, külön boltív alkotta, amelyet „cápafogak” ékesítettek; így hívták azt a fűrész vonalú díszítést, amellyel sűrűn találkozunk a régi angolszász építészet emlékein. A bejárat felett négy kis oszlop alkotta a harangtornyot, amelyben viharvert, zöld harang csüngött; ennek gyenge hangjait hallotta a Fekete lovag az imént.

A fáradt utas megörült a békés képnek, mely megcsillant előtte az alkonyati félhomályban. Bizonyára szállást kap itt éjszakára - gondolta -, hiszen az erdei remeték kötelessége befogadni azokat, akiket az erdőben lepett meg az éjszaka, vagy eltévedtek a sűrűségben.

Ezért a lovag nem is vesztegette az időt arra, hogy alaposabban szemügyre vegye a képet, amelyet részletesen ecseteltünk, egyszerűen hálát adott Szent Juliánnak, az utasok védőszentjének, aki révbe vezette. Leugrott lováról, és lándzsája nyelével megzörgette a remetelak ajtaját, hogy magára vonja a figyelmet, és bebocsáttatást kérjen.

Eltartott egy ideig, amíg választ kapott, és a válasz cseppet sem volt barátságos.

- Kérlek, menj tovább, bárki légy is - szólalt meg egy mély, rekedt hang a kunyhóban. - Ne zavard Isten és Szent Dunstan jámbor szolgáját esti ájtatosságában.

- Tisztelendő atyám - felelte a lovag -, egy szegény vándor áll itt, aki eltévedt az erdőben, és alkalmat ad neked arra, hogy a vendégszeretet és jótékonyság erényeit gyakoroljad.

- Testvér - hallatszott a remetelakból -, Miasszonyunknak és Szent Dunstannak úgy tetszett, hogy a jótékonyságot ne én gyakoroljam, hanem rajtam gyakorolják. Üres a kamrám, és amivel meg tudnálak kínálni, még egy kutya is otthagyná. A fekvőhelyem olyan, hogy egy

kissé kényesebb lónak sem felelne meg. Ezért megint csak azt mondom, menj tovább Isten hírével.

- De hogy találjam meg az utat ebben a sűrű erdőben, amikor nemsokára vaksötét lesz! - kiáltott fel a lovag. - Ne felejtsd el, tisztelendő atyám, hogy keresztény vagy! Nyiss ajtót, vagy legalább mutasd meg nekem az utat!

- Én meg arra kérlek, keresztény testvérem - felelte a remete -, ne háborgass tovább. Máris félbeszakítottad imámat. Fogadalmam értelmében még egy *pater*t, két *avé*t és egy *credó*t kell elmondanom nekem, szegény bűnösnek, mielőtt feljön a hold.[21]

- Az utat! Az utat! - üvöltötte a lovag dühösen. - Mutasd meg, merre menjek, mást már nem is kívánok tőled!

- Az utat - felelte a remete - könnyű megtalálni. Az ösvény az erdőből egy mocsárba vezet, onnan meg egy gázlóba, amely most, hogy elállt az eső, éppenséggel járható. Ha átkeltél a gázlón, vigyázz lépteidre... szakadékhoz érsz, melynek bal oldalán kell folytatnod az utadat. Az ösvény, amely jó magasan vezet a víz felett, egyes helyeken beszakadt, úgy hallom... mert ritkán mozdulok el kápolnám mellől. Szóval nagyon kell ügyelned, és...

- Elég, elég! - vágott a szavába a lovag. - Elmosott ösvény... meredek szakadék... gázló... mocsár! Remete úr, légy bár a legszentebb ember, aki valaha is szakállt viselt, vagy olvasóját morzsolgatta: nem tudsz rábírni arra, hogy utamat ma éjjel folytassam. Azt mondom neked, hogy te, aki magad is jótékony adományokból élsz - úgy látom, érdemtelenül -, nem zárkózhatsz el mások kérése elől. Nincs jogod megtagadni a menedéket a bajba jutott utastól! Nyiss ajtót gyorsan, vagy - szavamra! - öklömmel török utat magamnak.

- Kedves barátom - hangzott a válasz -, ne légy olyan erőszakos! Ha arra kényszerítesz, hogy önvédelemből én is fegyvert ragadjak, figyelmeztetlek, pórul járhatsz.

Ebben a pillanatban a tompa morgás és csaholás, amelyet a lovag egy idő óta már hallani vélt, megerősödött, és dühös ugatássá fokozódott. A remete alighanem megijedt az utas fenyegető hangjától, és segítségül hívta a kutyáit, valami ólból vagy kamrából, ahol tartotta őket.

A remete előkészületei a hívatlan vendég barátságtalan fogadtatására annyira felháborították a lovagot, hogy dühösen nekiesett az ajtónak. Oly vadul rugdosta, hogy gerendái és eresztékei recsegtek-ropogtak.

A remete visszariadt az ostromtól, és kikiáltott:

- Türelem, türelem! Kíméld erődet, derék utas, tüstént kinyitom az ajtóm, bár könnyen meglehet, nem lesz belőle sok örömed.

Ki is nyílt az ajtó, és a lovag előtt megjelent a remete - egy magas, erős, tagbaszakadt ember, zsákruhában, csuklyával a fején, háncskötéllel a derekán. Egyik kezében égő fáklyát vagy szövétneket tartott, a másikban egy olyan nehéz és vastag vadalmaágat, hogy husángnak is lehetett volna nevezni. Két nagy, bozontos kutya - félig vadászeb, félig szelindek - állt mellette, készen arra, hogy nekirontson az idegennek, ha közelebb mer jönni. De amikor a fáklya fényében megcsillant az ajtó előtt álló lovag magas sisaktaréja és aranyos sarkantyúja, a remete meggondolta magát, és megváltoztatta szándékát: lecsillapította a tajtékzó ebeket, és csikorgó udvariassággal felszólította a lovagot, hogy lépjen be a kunyhóban. Egyúttal mentegetőzésbe fogott, amiért csak vonakodva nyitott ajtót naplemente után; arra hivatkozott,

[21] Ave, credo, pater - katolikus imádságok

hogy az erdőben sok a betyár és a rabló, aki nem tiszteli Miasszonyunkat, sem Szent Dunstant, sem a jámbor remetét, aki életét a hit szolgálatának szenteli.

- A cellád szegénysége, tisztelendő atyám - mondta a lovag, amikor körülnézett, és nem látott mást, csak száraz falevelekből ágyazott fekvőhelyet, tölgyfából durván faragott feszületet, nagy misekönyvet, ormótlanul összetákolt asztalt és két széket -, a cellád szegénysége is elegendő védelem, azt hiszem, a rablók és tolvajok ellen, nem is szólva erről a két nagy, erős, megbízható kutyáról! Ezek egy szarvast is játszva lebírnak, embertől sem ijednek meg.

- A jószívű erdőkerülő - felelte a remete - megengedte, hogy kutyákat tartsak önvédelemre, amíg ilyen rossz idők járnak.

E szavak után fáklyáját beillesztette egy vaskarikába, amely gyertyatartóul szolgált. A háromlábú tölgyfa asztalt odahúzta a tűz elé, melynek parazsát egy kis rőzsével ismét lángra élesztette. Az egyik széket maga alá húzta, és intett a lovagnak, hogy foglaljon helyet a másikon.

Leültek, és nagyon komolyan nézegették, tanulmányozták egymást. Mindegyikük megállapította magában, hogy már rég nem látott olyan izmos, atlétatermetű embert, mint azt, aki szemben ül vele.

- Tiszteletre méltó remete - szólalt meg a lovag, miután elég hosszú ideig vizsgálgatta házigazdáját -, ha nem zavarlak meg túlságosan ájtatos elmélkedésedben, három dolgot szeretnék tőled kérdezni. Először is: hová tegyem a lovamat? Másodszor: mit kaphatok vacsorára? Harmadszor: hol pihenhetnék le éjszakára?

- Engedd meg, hogy az ujjammal feleljek - mondta a remete -, mert elvem az, hogy kerüljem a szót, ha jelekkel is meg tudom értetni magamat - ezzel a kunyhó egyik, majd a másik sarkába mutatott. - Íme, az istálló, és íme, az ágyad - mondta, azután levett a polcról egy tálat, amelyben néhány maroknyi összeszáradt főtt borsó volt, és kijelentette: - És íme, a vacsorád.

A lovag vállat vont, és kilépett a kunyhóból. Behozta lovát, amelyet az előbb odakötött egy fához. Gondosan leszerszámozta, és hátát betakarta saját köpenyével.

A remetét szemmel láthatóan megindította az a szerető gondoskodás és ügyesség is, amellyel az idegen lovag paripájával törődött. Valamit motyogott egy kis takarmányról, amelyet az erdőkerülő lova számára tartogat, majd előhúzott egy nyaláb szénát, és odavetette a ló elé. Egy csomó száraz levelet hintett abba a sarokba, amelyet vendégének jelölt ki nyugvóhelyül. A lovag megköszönte szívességét, majd visszaültek az asztalhoz, melynek közepén ott állt a tál borsó kettejük között.

A remete elmondott egy hosszú asztali áldást, amely valamikor latinul hangzott, de az évek során alaposan kivetkőztették eredeti nyelvéből, legfeljebb a szavak végződése maradt latinos hangzású. Amikor ezzel végzett, a remete - mintha jó példával akarna elöljárni - kinyitotta hatalmas száját, amely tele volt vadkanagyaraknak is beillő, éles fehér fogakkal. Bekapott három-négy borsószemet, ami szinte nevetséges volt: igazán jelentéktelen őrölnivaló ilyen hatalmas malomkövek között!

A lovag - hogy követhesse a dicséretes példát - levetette sisakját, nyakvértjét és páncélja nagy részét. A remete csak nézte. Sűrű, szőke, hullámos hajjal koronázott, nemes arcot látott, feltűnően élénk, csillogó kék szemet, szépen ívelt szájat, a hajnál valamivel sötétebb színű bajuszt. Egy vállalkozó szellemű, merész, határozott férfi arca volt ez, amely nagyon illett erős alakjához.

A remete, mintha viszonozni akarná vendége bizalmát, hátratolta csuklyáját, és ő is megmutatta magát. Élete virágjában levő férfi volt, kerek fejű, holdvilág képű. Simára borotvált feje búbja, melyet göndör, fekete hajkoszorú övezett, olyan volt, mint egy sövénnyel bekerített községi legelő. Arcán nyoma sem volt a szerzetesi szigorúságnak vagy aszkétaságnak; éppen ellenkezőleg: merész, kissé durva arc volt, pirospozsgás és pufók, mint egy trombitásé. Vastag, fekete szemöldöke, domború homloka, tagbaszakadt termete valahogy nem illett szerzetesi mivoltához. Mintha vesepecsenyén és felsálszeleten élt volna, nem pedig babon és borsón. Az ellentmondás nem kerülte el a vendég figyelmét. Miután nagynehezen megrágott egy kanálnyi száraz borsót, sürgős szükségét érezte valami italnak, amellyel az ízetlen ételt leöblíthetné. Kérésére házigazdája egy nagy kancsót tett elé, tele tiszta forrásvízzel.

- Szent Dunstan forrásából való - mondta -, amelyben egyetlen napon ötszáz pogány dánt és britet keresztelt meg, áldott legyen a neve mindörökké!

És fekete szakállát a kancsó szájához illesztve, húzott belőle egyet, de sokkal mértékletesebben, mint ahogy dicső szavai után el lehetett volna várni.

- Úgy veszem észre, tisztelendő atyám - mondta a lovag -, hogy a sovány étel, amelyen élsz, meg ez a szent, bár kissé híg ital csodálatos módon egészségedre válik. Mintha inkább arra való volnál, hogy birkózásban, verekedésben, kardvívásban arass diadalokat, semhogy itt tengődj ebben a vadonban száraz borsón és hideg vízen, imákat mormolva reggeltől estig.

- Lovag úr - felelte a remete -, te, mint a tudatlan világiak általában, mindig a test szükségleteit tartod szem előtt, gondolataid testi kívánságokból indulnak ki. Én beérem akármilyen táplálékkal, ha a Szent Szűz és védőszentem áldása van rajta. Mint ahogy megelégedett paszullyal meg forrásvízzel a három gyermek, Sadrach, Mesech és Abednego is. Inkább beérték ezzel, semhogy beszennyezzék magukat a borral és hússal, amelyet a szaracénok királya kínált.

- Tisztelendő atyám - mondta a lovag -, ha már az ég kegyelme ilyen csodát művelt testi alakoddal, engedd meg egy közönséges laikusnak, egy bűnös világi embernek, hogy megkérdezze a nevedet.

- Nevezz csak - felelte a remete - a copmanhursti barátnak, mert így hív az egész környék. Igaz, hogy a „szent” jelzőt is hozzáfűzik, de nem ragaszkodom hozzá, mert nem vagyok méltó rá. De ha már itt tartunk, én is szeretném ismerni tiszteletre méltó vendégem nevét.

- Nos hát, copmanhursti szent barát, engem meg Fekete lovagnak neveznek ezen a környéken. Nekem is van egy melléknevem, mint neked. Sokan Fekete Léhűtő néven emlegetnek, de én sem ragaszkodom hozzá, nem vagyok nagyravágyó, nem akarok kitűnni semmiben.

A remete alig tudta megállni, hogy el ne mosolyodjék, amikor ezt a feleletet hallotta.

- Tisztelt vendégem - mondta -, látom, hogy eszes és óvatos ember vagy. De azt is látom, hogy az én szegényes szerzetesi vacsorám nem ízlik neked. Bizonyára megszoktad az udvarok és táborok dőzsölő életmódját meg a városi fényűzést. De lám, most jut eszembe, hogy amikor a jószívű erdőkerülő legutóbb itt járt, aki megengedte, hogy kutyákat tartsak védelmemre, meg a szénát hozta, amit az imént lovad elé vetettem... igen, ez a derék erdőkerülő itt hagyott nálam valami ennivalót is. Miután nem olyasmi, amivel én szoktam élni, félreraktam, és egészen megfeledkeztem róla, ájtatos elmélkedéseim közepette.

- Tudtam, hogy annak a derék erdőkerülőnek erre is volt gondja, meg mertem volna esküdni rá - bólintott a lovag. - Abban a pillanatban, amikor hátratoltad csuklyádat, már tudtam, hogy akad ebben a kunyhóban rendesebb eledel is. Az erdőkerülő biztosan látta, hogy milyen remek fogaid vannak, és milyen jó torkod van. Belátta, hogy ez a silány takarmány (a száraz borsóra

mutatott) meg ez az ízetlen ital nem neked való. Ne vesztegessük hát az időt, és lássunk hozzá a derék erdőkerülő kegyes adományához!

A remete tűnődő pillantást vetett a lovagra. Tekintete mulatságosan tétovázó volt - nyilván azon töprengett, mennyire tanácsos megbíznia vendégében. De a lovag bátor arca olyan nyílt és őszinte volt, hogy bizalomkeltőbbet el se lehet képzelni. Mosolyában is volt valami ellenállhatatlan vidámság és olyan megnyerő becsületesség, hogy a remete akaratlanul is rokonszenvet érzett iránta.

Miután egy-két néma pillantást váltottak, a remete odalépett a kunyhó másik végébe, és kinyitott egy ajtót, amelyet addig észre sem lehetett venni, olyan gondosan és leleményesen volt elrejtve. Egy fülkébe vagy kamrába nyílt, ahonnan a remete egy hatalmas cintálban sütött, óriási pástétomot hozott elő, és vendége elé rakta az asztalra. A lovag tüstént kezébe vette tőrét, és nekiesett vele a pástétomnak, hogy megnézze, milyen belül.

- Mikor járt itt az a derék erdőkerülő? - kérdezte a lovag, miután bekapott néhány falatot a remete lakomájának pótlásából.

- Körülbelül két hónapja - felelte a remete meggondolatlanul.

- Istenemre! - kiáltott fel a lovag. - Ebben a te remetelakodban minden olyan csodás! A pástétom kéthónapos, pedig esküdni mertem volna rá, hogy a kövér őzbak, amelyből készült, egy héttel ezelőtt még vidáman szaladgált az erdőben!

A remete kissé zavarba jött, nem tudta, mit feleljen erre a megjegyzésre; de különben is savanyú képet vágott, amint elnézte, milyen rohamosan fogy a pástétom a lovag tőre alatt. Ebben a hadjáratban a remete nem vehetett részt, miután az előbb olyan lelkesen dicsérte az önmegtartóztatást.

- Palesztinában jártam, remete úr - szólalt meg a lovag, és hirtelen abbahagyta a pástétom pusztítását. - Ott egy érdekes szokással ismerkedtem meg. A házigazda, ha étellel kínálja vendégét, maga is eszik belőle. Akkor a vendég nyugodt lehet, hogy az étel nem árthat meg az egészségének. Eszembe se jut, kedves házigazdám, hogy bármivel is meggyanúsítsalak, de azért mégis lekötelezne, ha most te is követnéd ezt a keleti szokást.

- Hogy alaptalan aggodalmadat egészen eloszlassam, lovag úr, kivételesen eltérek elveimtől, és megkóstolom ezt a csemegét - felelte a remete. És mivel abban az időben még nem használtak villát, ujjaival tüstént beletúrt a pástétomba.

Megtört a jég - vagy úgy is mondhatjuk: szegre akasztottak minden ceremóniát. A házigazda és vendége most már abban versenyeztek, melyikük visz végbe nagyobb pusztítást a pástétomban. Alighanem a lovag volt az, aki hosszabb ideje böjtölt, a remete mégis túltett rajta étvágy dolgában.

- Tisztelendő atyám - mondta a lovag, miután éhségét csillapította -, jó lovamat fel merném tenni egy zecchino ellenében, hogy a derék erdőkerülő, akinek a kitűnő pástétomot köszönhetjük, itt felejtett egy átalag borocskát is, egy kancsó kanáriai aszút vagy más effélét, hogy meglocsoljuk vele ezt a fenséges pástétomot. Olyan dolog ez, ami könnyen kikerülhette egy önmegtartóztató remete figyelmét - vagy ha látta is, már régen megfeledkezett róla. De ha még egyszer körülnéznél abban a kriptában vagy rejtett kuckóban, talán kiderülne, hogy sejtelmem nem csal.

A remete válasz helyett most csak vigyorgott. Újra a rejtekajtóhoz lépett, és előhozott egy bőrkulacsot, amelynek űrtartalma körülbelül egy gallon lehetett. Két nagy kupát is hozott, bölényszarvból készült, ezüsttel kivert kupákat. Ezek után már fölöslegesnek tartott minden aggályoskodást; színültig megtöltötte a két kupát, és szász módra odaszólt vendégének:

- *Waes hael*, egészségedre, Fekete Léhűtő úr! - és egy hajtásra kiürítette serlegét.

- *Drink hael*, copmanhursti szent barát! - felelte a lovag, és követte házigazdája példáját.

Az első kupa után a lovag e szavakkal fordult a remetéhez:

- Szent barát, nem győzök csodálkozni azon, hogy egy olyan derék, izmos, vállas ember, mint te, aki evés-ivás dolgában is ki tud tenni magáért, ilyen nyomorúságos erdei kunyhóban tengesse életét! Véleményem szerint téged Isten is arra teremtett, hogy várad vagy kastélyod legyen, ahol kövér ételen és erős italon élj, nem pedig paszulyon és vízen, amelyet csak néhanapján tesz változatossá a jószívű erdőkerülő ajándéka. De ha már így áll a dolog, én a te helyedben akkor is módját ejteném, hogy a király vadjából kárpótoljam magam. Tömérdek itt a vad, és kinek hiányzik egy-egy őzbak, ha Szent Dunstan káplánjának asztalára kerül?

- Vigyázz a nyelvedre, Fekete Léhűtő! - felelte a remete. - Ezek veszedelmes szavak, és nagyon kérlek, ne beszélj ilyeneket. Én tiszta szívű remete vagyok, hű szolgája a királynak és a törvénynek. Ha megdézsmálnám uram vadállományát, biztosan börtönbe jutnék, sőt ha papi öltözékem meg nem véd, még fel is akasztanának.

- De azért mégis, ha neked lennék - erősködött a lovag -, holdvilágos éjszaka mennék sétálni, amikor az erdőkerülők és vadőrök jól megbújnak a meleg ágyban. Aztán hébe-hóba, úgy imádkozás közben, eleresztenék egy-egy nyilat a tisztáson legelésző szarvasok közé... Valld be őszintén, szent remete: még sohasem szórakoztál el ilyesmivel?

- Kedves Léhűtő barátom - felelte a remete -, láttál mindent, ami kunyhómban érdekelhet, sőt talán többet is, mint amennyit okos volt megmutatnom egy embernek, aki erőszakkal tört be hozzám. Hidd el, bölcsebb dolog csendesen élvezni mindazt, amivel a jó Isten megajándékoz, mint kíváncsiskodni, és illetlenül firtatni, hogy mindez honnan ered. Töltsd meg kupádat, és ürítsd ki egészséggel, de hagyd abba a kérdezősködést. Ne kényszeríts arra, hogy bebizonyítsam neked: sohasem jutottál volna be kunyhómba, ha komolyan meg akartam volna akadályozni!

- Ne haragudj - mondta a lovag -, de minden szavaddal még kíváncsibbá teszel. Te vagy a legrejtélyesebb remete, akivel valaha is találkoztam. Hidd el, többet fogok tudni rólad, mielőtt útjaink elválnak. Ami pedig a fenyegetéseidet illeti, tudd meg, szent barát, hogy olyan emberrel beszélsz, aki szántszándékkal keresi a veszedelmet, mert éppen az a mestersége, hogy szembeszálljon vele.

- Léhűtő lovag úr, ürítem kupámat az egészségedre - felelte a remete. - Nagyra becsülöm vitézségedet, de mi tagadás, annál rosszabb véleménnyel vagyok a tapintatosságod felől. Ha egyenlő fegyverekkel állnál ki ellenem, én a magam módján harcolnék. Barátsággal és testvéri szeretettel feloldoználak a túlzott kíváncsiskodás vétke alól, de olyan vezeklést szabnék rád, hogy legalább egy évre elmenne a kedved a kérdezősködéstől.

A lovag koccintott vele, azután megkérdezte tőle, miféle fegyverek azok, amelyekkel a maga módján szokott harcolni.

- Hát ami ezt illeti - felelte a remete -, Delila ollójától és Jael tízfityinges szögétől egészen Góliát szablyájáig nincs olyan fegyver, amellyel ne venném fel a versenyt veled. De ha már azt akarod, hogy én válasszak, mit szólsz, kedves barátom, ezekhez a játékszerekhez?

E szavakkal kinyitotta egy másik fülke rejtett ajtaját, és elővett két széles kardot meg egy kézipajzsot, amelyet abban a korban a szabad yeomanek szoktak viselni. A lovag figyelemmel kísérte a remete minden mozdulatát. Észrevette, hogy a fülkében van még két-három jó nagy íj is, azután egy kisebb kéziíj, az utóbbihoz egy köteg toll, az előbbihez pedig vagy hat csomó nyílvessző. A fülke félig nyitott ajtaja mögött egy hárfát is látott meg több más holmit is, amire egy közönséges remetének aligha lehetett szüksége.

- Megígérem, kedves remete testvér - mondta a lovag -, hogy nem gyötörlek további kérdésekkel. Amit abban a fülkében látok, feleletet ad mindenre, amit kérdezni akartam. És van köztük egy szerszám, amely éppen olyan alkalmas a mérkőzésre, mint a kard és a pajzs - hirtelen előrehajolt, és kihúzta a hárfát a fülkéből. - Hadd mutassam meg inkább ezen, hogy ügyesebb vagyok nálad!

- Én meg biztos vagyok benne, lovag úr - felelte a remete -, igazságtalanul neveztek el téged Léhűtőnek. Egyébként azonban te is gyanús vagy nekem. No de mindegy, vendégem vagy, és nem akarlak sarokba szorítani. Ha nincs hozzá kedved, nem fogom próbára tenni vitézségedet. Ülj le szépen, töltsd meg kupádat, igyunk, énekeljünk, vigadjunk! Ha ismersz egy-két szép dalt, mindig szívesen látott vendég leszel Copmanhurstben. Itt mindig vár rád egy harapás pástétom, amíg én gondozom Szent Dunstan kápolnáját - ez pedig, Isten segítségével, addig fog tartani, amíg szürke takarómat fel nem cserélem zöld gyeptakaróval. Rajta, töltsd meg a kupádat, és igyál! Eltart egy ideig, amíg felhangoljuk a hárfát, és semmi se köszörüli úgy a hangot, élesíti úgy a hallást, mint egy kupa bor. Ami engem illet, szeretem, ha ujjam hegye bizsereg a bortól, mielőtt belekapna a hárfa húrjaiba.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Vár este meghitt zugolyom,
Rézkapcsos könyvemet nyitom,
Szent dolgokat böngészek akkor
Égi füzéres mártírokról,
S hogy halványul viaszgyertyám,
Alvás előtt zengem zsolozsmám.
.....
Díszét bárki eldobja-e,
Hogy kámzsám és botom vegye,
S a nyüzsgő nagy színpad helyett
Vállalná békés helyemet?

Warton

A lovag készségesen követte a most már vidám remete tanácsait, mégis úgy vette észre, hogy nem könnyű dolog felhangolni ezt a hárfát.

- Úgy látom, szent atyám - mondta -, hogy egy húr hiányzik, a többi meg kissé megereszkedett.

- Észrevetted? - felelte a remete. - Meglátszik, hogy értesz hozzá! A bor meg a kupa az oka - tette hozzá elkomolyodva, és égnek emelte tekintetét -, igen, a bor meg a kupa! Hányszor mondtam annak az északi lantosnak, Allan-a-Dale-nek, hogy a hetedik kupa után ne nyúljon a hárfához, mert tönkreteszi! De hiába, nem hallgatott rám! Barátom, most a te éneked sikerére iszom!

Ezzel komolyan, szinte megilletődve ajkához emelte a kupát, de még mindig a fejét csóválgatta. A skót lantos olthatatlan szomjúságára gondolt.

Közben a lovag valahogy mégis rendbe hozta a lant húrjait, és rövid előfutam után megkérdezte házigazdáját, milyen dal lenne kedvére való. Valami *sirvente*[22] talán, *oc* nyelven, vagy egy *lai* a még jobban elterjedt *oui* nyelvjáráson, esetleg egy *virelai* vagy ballada angol népnyelven?

- Balladát, csakis balladát! - felelte a remete. - Minden francia *oc* és *oui* mehet a pokolba! Tősgyökeres angol vagyok én, lovag úr, akárcsak a védőszentem, Szent Dunstan?! Éppúgy utálta az *oc*ot meg az *oui*t, mint az ördög patájának dobogását. Ebben a kunyhóban angol legyen a dal, angol a javából!

- Akkor elénekelek egy balladát, amelyet a szerzőjétől tanultam - mondta a lovag -, egy angol regöstől, akivel együtt voltam a Szentföldön.

Hamarosan kiderült, hogy a lovag - ha nem is volt mestere a minstrelek művészetének - a legjobb mestereknél tanult. Hangja nem volt nagy terjedelmű, és inkább nyers, mint lágy, de tudott vele bánni, és ügyesen pótolta hiányosságait. Dalával ezért a remeténél illetékesebb bírálók is meg lettek volna elégedve. Annál is inkább, mert olyan őszinte érzéssel és annyi lelkesedéssel énekelt, hogy dala szinte szárnyra kapott tőle.

---

[22] Sirvente, virelai, lai - régi francia dalformák. Oc vagy langue d'oc - délfrancia nyelvjárás

A KERESZTES VITÉZ HAZATÉRÉSE

Vívott híres nagy harcokat,
S megjött Szentföldről a lovag,
Vállára dúlt kereszt simult,
Mely hadban, vészben megfakult,
Kopott pajzsán mindannyi folt
Csatamező emléke volt,
És hölgye ablaka alatt
Dalolt, míg szállt az alkonyat:

Üdv az erénynek! Széptevőd
A dús országból visszajött,
Nem hozza kincsek erdejét,
Csak harci ménjét, fegyverét,
Sarkantyút, biztatni lovát,
Vívásra kopját, fringiát;
Kíséri sok diadala
S a remény, Tekla mosolya.

Üdv az erénynek! Bajnokod
Üdvödért hány csatát vívott!
Ő említetten ne legyen,
Hol ész s nemesség van jelen,
Dalolja minstrel és herald:
„Nézzétek a bájos leányt,
Szép szeméért telt egykoron
Pogány holttesttel Askalon.

Mosolya kardot köszörült:
Ötven asszony megözvegyült,
Mohamed hada vérbe fúlt
Ikonium szultánja hullt.
Nézzétek fénylő fürtjeit:
Nyakára félhományt terít,
Aranyszálában nincs hiány,
De érte vérzett a pogány.”

Üdv az erénynek! Nincs nevem,
Minden tettem tiéd legyen.
Kapudat nyisd ki szótlanul,
Késő van, éj harmata hull;
Véremben forr még Szíria,
S dermeszt, megöl Észak fagya.
Szemérmed szerelemre váltsd:
Ki érted küzdött, bébocsásd.

Az ének alatt a remete körülbelül úgy viselkedett, mint manapság valami kiváló zenekritikus egy új opera bemutatóján. Félig behunyt szemmel hátradőlt székében; hol összekulcsolta kezét, és hüvelykujjával malmozott, miközben elmerülten figyelt a dalra, hol meg kitárta karjait, és kezét lengette a zene ütemére. Egy-egy szép kádenciánál, amely különösképp megtetszett neki, de úgy érezte, hogy a lovag hangja nem száll elég magasra, a maga hangjával segített. Amikor a dal véget ért, a remete lelkesen kijelentette, hogy nagyon szép volt az ének.

- De sajnálattal látom - fűzte hozzá -, hogy angolszász honfitársam alighanem sokat forgolódott a normannok közt, mert mélabús dalaikat utánozza. Vajon mért kellett ennek a derék vitéznek elmennie hazulról? És amikor hazaért, számíthatott-e egyébre, mint arra, hogy kedvese vetélytársával édeleg édes kettesben, és annyit sem törődik az ő - hogy is hívják csak ezt? - szerenádjával, mint egy macska nyávogásával a háztetőn? No de sebaj, lovag úr, mégis egészségedre ürítem a kupát, és minden hűséges szerető boldogságára! Ám attól tartok, te nem tartozol közéjük - tette hozzá, mert látta, hogy a lovag, akinek már a fejébe szállt a sok ital, a kancsóból vizet önt a borába.

- Miért csodálkozol? - kérdezte a lovag. - Hát nem magad mondtad nekem, hogy ez a víz védőszented, Szent Dunstan forrásából való?

- Bizony abból - felelte a remete -, és jó néhány száz pogányt keresztelt meg vele, de sohasem hallottam, hogy ivott volna belőle. Mindent arra kell használni ezen a világon, amire a legalkalmasabb. Szent Dunstan nagyon jól tudta, hogy mit szabad egy vidám barátnak, és mit nem.

E szavak után fogta a hárfát, és vendége szórakoztatására elénekelte a következő jellegzetes dalt, a régi angol kórusok *derry-down* stílusában.

A MEZÍTLÁBAS BARÁT

Egy évet, cimborám, vagy kettőt is adok:
Bizánctól Cadixig nézz meg minden zugot,
De sohasem találsz olyan emberfiát,
Ki boldogabb, mint a mezítlábas barát.

Hölgyéért a vitéz előretörtetett,
Meghozták estetájt - lándzsával töretett.
Gyorsan meggyóntatom - csitítom asszonyát.
Ki oldja fel? Csak a mezítlábas barát.

Uralkodó? Ugyan! Király már mennyi élt,
Aki palástjáért kámzsát, csuklyát cserélt.
De köztünk oly bogár még egyikbe sem szállt,
Hogy király legyen, s ne mezítlábas barát.

Bármerre kóborol, bárhova érkezik,
A föld zsírjából a javát elé teszik.
Arra megy, merre lát, ott pihen, hol megállt.
Bárhol otthon van a mezítlábas barát.

Várják ebédre, és míg meg nem érkezik.
A szilvás zabkását meg sem ízlelhetik:
Kínálják szívesen, s a tűzhely oldalát
Elsőként bírja a mezítlábas barát.

Várják még éjjel is, kap forró süteményt,
Csapolnak barna sört, megtöltik az edényt,
S az asszony pokolba kívánja férjurát,
Mert puhább vánkos a mezítlábas barát.

Viruljon a saru, csuklya, derékkötés,
A pápa hite s a sátánincselkedés.
Ki gyűjt rózsákat úgy, hogy tüske sose bánt?
Biztosan csakis a mezítlábas barát.

- Szavamra - mondta a lovag -, jó és csintalan nóta volt, ugyancsak felmagasztaltad benne a fajtádat. De ha már az ördögről van szó, nem félsz, szent barát, hogy egyszer betoppan hozzád, amikor nem éppen szerzetesi módon mulatozol?

- Hogy én nem szerzetesi módon mulatozom? - tiltakozott a remete. - Visszautasítom ezt a vádat, megvetéssel visszautasítom, eltiprom, mint egy kígyót. Híven és becsületesen teljesítem kötelességemet. Két mise naponta, reggel és este, ájtatosság hajnalban, délben és alkonyatkor, tömérdek *ave, credo* és *pater*...

- És mi van holdfényes éjszakákon, a vadászévad idején? - vágott a szavába a lovag.

- *Exceptis excipiendis*, a kivételeket nem számítva - felelte a remete -, ahogy mesterem, az öreg apát úr mondta, ha tapintatlan laikusok megkérdezték tőle, hogy betartja-e minden kis pontját a szerzetesrend szabályainak.

- Igazad van, tisztelendő atyám - mondta a lovag -, csak az a baj, hogy éppen ilyen kivételekre leselkedik az ördög, amely - nagyon jól tudod - úgy jár az ember nyomában, mint egy ordító oroszlán.

- Ordítson csak, ha mer! - felelte a barát. - Majd ráverek a kötelemmel, és úgy fog üvölteni, mint Szent Dunstan harapófogójától. Nem félek én senkitől, sem embertől, sem ördögtől, még a manóktól sem. Megvéd engem Szent Dunstan, Szent Dubric, Szent Winibald, Szent Sinifred, Szent Swibert, Szent Willick - nem is szólva a kenti Szent Tamásról meg a magam gyarló érdemeiről. Fittyet hányok én minden ördögnek, akár hosszú a farka, akár rövid. De megsúgom neked, ilyen dolgokról nem szoktam beszélni a reggeli ájtatosság előtt.

Más tárgyra terelte a szót. Egyre nőtt és tüzesedett a borozgatók kedve, a nóták sűrűn váltogatták egymást, amíg a mulatozást félbe nem szakította valami: hangos dörömbölés a remetelak ajtaján.

De ezt a fordulatot csak akkor érthetjük meg, ha már ismerjük hőseink egy másik csoportjának kalandjait is. Mert - miként az öreg Ariosto[23] - mi sem ragaszkodunk ahhoz, hogy az unalomig kitartsunk történetünk egy-egy hőse mellett, és egy pillanatra se hagyjuk magára.

[23] Ariosto, Lodovico (1474-1533) - kiváló olasz epikus költő

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Gyerünk! Ösvényünk völgyön át vezérel,
Hol őzgida szökell, követve anyját,
Hol széles tölgy napernyő-lombjai
A szűrt fényt pergetik a gyenge fűre.
Induljunk és gyerünk! Mert szép az út,
Mikor a víg Nap trónusára ül.
Zordabb, mikor Cynthia gyönge mécse
Gyéren pillog sivár erdő fölött.

Az ettricki erdő

Amikor a szász Cedric látta, hogy fia eszméletlenül roskad le Ashby porondjára, első gondolata az volt, hogy odaküldi hozzá embereit, hadd vegyék a sebesültet őrizetükbe és gondozásukba. Már-már kiadta a parancsot, de torkán akadt a szó. Nem tudta rászánni magát arra, hogy a nyilvánosság előtt elismerje fiát, akit elűzött és kitagadott. Végül mégis megparancsolta Oswaldnak, hogy vigyázzon a lovagra; majd utasította, hogy vegyen maga mellé két jobbágyot, és szállítsa el Ivanhoe-t Ashbybe, mihelyt a tömeg eloszlik. Ám ebben a szolgálatban valaki megelőzte Oswaldot. A tömeg szétoszlott ugyan, de a lovag nem volt látható sehol.

Cedric udvarmestere és pohárnoka hiába kereste fiatal gazdáját - megtalálta a vérfoltot azon a helyen, ahol összerogyott, de őt magát nem... mintha tündérek vitték volna el onnan. Oswald talán valóban ebbe a hiedelembe esett volna, hogy Ivanhoe eltűnésére magyarázatot leljen (hiszen a szászok nagyon babonásak voltak), ha figyelmét nem köti le hirtelen valami más. Amint körülnézett, szeme megakadt egy csatlósruhába öltözött emberen, akiben tüstént ráismert Gurthre. Az álruhás disznópásztor már nagyon aggódott ifjú gazdája sorsa miatt, hirtelen eltűnése őt is kétségbe ejtette. Miközben mindenfelé kereste, megfeledkezett az óvatosságról, és nem bujkált úgy, ahogy saját biztonsága megkövetelte volna. Oswald kötelességének tartotta, hogy elfogja a szökevényt. Elhatározta, hogy gazdája elé viszi, hadd döntsön sorsa fölött.

Közben azonban tovább kérdezősködött Ivanhoe felől, és sikerült is valamit megtudnia. Az ott álldogálók elmesélték, hogy néhány jól öltözött szolga a sebesült lovagot óvatosan egy hordszékbe emelte, amely egy hölgyé volt, aki ott ült a nézők soraiban. A lovagot a szolgák kivitték a tolongásból - ennél többet nem tudott senki. Miután ezt meghallotta, Oswald elhatározta, hogy visszatér gazdájához, és további utasításokat kér tőle. Magával vitte Gurthöt is, a szökevényt, aki engedély nélkül elhagyta szolgálatát.

Cedric gyötrődve aggódott fiáért. Megszólalt benne az apai szív, amelyet a hazafias érzés elhallgattatott akkor, amikor fiát kitagadta. De mihelyt megtudta, hogy Ivanhoe-t gondos - és alighanem baráti - kezek már ápolásba vették, elcsitult az apai aggodalom, amelyet a fiú sorsának bizonytalansága idézett elő. Ezt az aggodalmat megint felváltotta a harag és a megsértett büszkeség: minek is törődik azzal a hálátlan fiúval, aki megtagadta az engedelmességet, mellyel apjának tartozik!

- Járjon csak tovább is a maga útján - mondta Cedric -, sebeit meg ápolják azok, akiknek a kedvéért kiállt a porondra. Úgy kell neki, ha jobban kedveli a normann lovagok szemfényvesztő fogásait, mint a szablyát és a csatabárdot, hazája régi jó fegyvereit, amelyekkel angol ősei megőrizték hírnevüket és becsületüket.

Rowena meghallotta kifakadását, és megjegyezte: - Ha valaki bölcs a tanácsban, és erélyes a cselekvésben, legbátrabb a bátrak között, és legnemesebb a nemesek között, az is megőrzi ősei hírnevét és becsületét. Wilfred is ilyen, s ezt mindenki elismeri, csak apja nem, aki...

- Hallgass, Lady Rowena! - vágott a szavába Cedric. - Ebben az egy dologban meg sem hallgatlak. Készülj a herceg lakomájára. Meghívtak bennünket, mégpedig olyan szokatlan udvariassággal és megbecsüléssel, amelyet a dölyfös normannok ritkán tanúsítanak angolszászok iránt Hastings végzetes napja óta. Elhatároztam, hogy elmegyek hozzájuk. Ha másért nem, csak azért is, hogy megmutassam ezeknek a gőgös normannoknak, milyen szilárd jellemű egy szász apa! Még akkor is, ha fia olyan viadalban sebesült meg, amelyben a leghíresebb normann bajnokokat vetette ki a nyeregből!

- Én pedig - felelte Rowena - semmi körülmények között sem veszek részt azon a lakomán. Te pedig vigyázz, nehogy szívtelenségnek tekintsék azt, amit te férfias szilárdságnak vélsz.

- Hát akkor maradj itthon, hálátlan hölgy! - méltatlankodott Cedric. - Te vagy a szívtelen, nem én, mert feláldozod egy elnyomott nép üdvét meg nem engedett vonzalmadért! Jól van, maradj magadnak! Megkeresem a nemes Athelstane-t, és vele megyek el Anjou János vacsorájára.

El is ment a lakomára, melynek eseményeiről már beszámoltunk. Utána a két szász thane kísérőivel együtt nyomban lóra szállt. És ekkor, cihelődés közben, vetett először egy pillantást Cedric szökevény szolgájára, Gurthre. Láttuk, hogy a szász úr meglehetősen rossz hangulatban távozott a lakomáról, és szinte kereste az alkalmat arra, hogy haragját valakin kitölthesse.

- Bilincset rá! Bilincset! - kiáltotta. - Oswald! Hundibert! Micsoda hanyagság ez? Mért nem kötöztétek meg a gazfickót?

Senki sem mert ellentmondani. Mivel más nem volt a kezük ügyében, egy kötőfékkel kötötték hátra Gurth kezeit. Tiltakozás nélkül tűrte, csak szemrehányó pillantást vetett gazdájára, és fogai közt dünnyögte:

- Ezt kapja tőled az ember, ha jobban szereti a te húsodat és véredet, mint saját magát!

- Lóra és előre! - adta ki a parancsot Cedric.

- Valóban legfőbb ideje - helyeselt Athelstane. - Most már ki kell ereszteni a kantárt, mert különben kárba vész a derék Waltheoff apát utóvacsorája.

De olyan frissen ügettek, hogy ez a baj nem következett be. Még idejében megérkeztek Szent Withold kolostorába. Az apát, aki maga is régi szász családból származott, a szász nemeseket azzal a pazar, szinte túlzott vendégszeretettel fogadta, amely nemzeti jellemvonásaik közé tartozott. A késő éjszakai, helyesebben: a kora reggeli órákig ettek, ittak, beszélgettek, és az apát úr még hajnalban sem engedte el őket, amíg el nem fogyasztották nála a bőséges reggelit.

Amikor a lovascsapat elhagyta a kolostor udvarát, egy egészen jelentéktelen kis esemény kavarta fel a szászok nyugalmát, akik babona dolgában túltettek Európa minden népén, és sokat adtak az ómenekre, előjelekre. Sok ilyen babonaság, amely még ma sem veszett ki, a régi szászokra vezethető vissza. Ezzel szemben a normannok, mint kevert faj, annak a kornak a felfogásához képest meglehetősen felvilágosult emberek voltak, és levetkőzték azokat a

babonákat meg előítéleteket, amelyeket őseik Skandináviából hoztak magukkal; a normannok büszkék voltak arra, hogy az ilyen ósdi hiedelmekre nem adnak semmit.

Ebben az esetben a szászok riadalmát egy nagy, sovány, fekete kutya okozta, amely ott ült a kerítés előtt, és kétségbeesetten vonított, amikor az első lovasok kivonultak a kapun, azután meg vad ugatásba kezdett, ide-oda szaladgált, és úgy viselkedett, mintha csatlakozni akart volna a csapathoz.

- Nem tetszik nekem ez a zenebona, Cedric atyám - jegyezte meg Athelstane, aki tisztelete jeléül többnyire így szólította Cedricet.

- Nekem se, apó - tette hozzá Wamba. - Attól félek, hogy mi adjuk meg az árát.

- Amondó vagyok - folytatta Athelstane, akinek emlékezetében megcsillant az apátság pompás söre (mert Burton már akkor is híres volt nagyszerű söréről) -, legokosabb volna, ha visszatérnénk az apátságba, és ott maradnánk délutánig. Ha az ember elindul, és útját egy pap, egy nyúl vagy egy vonító kutya keresztezi, meg kell várni a következő étkezést, akkor aztán baj nélkül lehet folytatni az utat.

- Előre! - kiáltotta Cedric türelmetlenül. - Így is rövid a nap a hosszú úthoz képest, amely ránk vár. A kutyától nem kell félni, jól ismerem. A megszökött szolgámnak, Gurthnek a kutyája. Haszontalan csavargó, akárcsak a gazdája.

Már e miatt a kis késedelem miatt is bosszankodott. Felágaskodott a kengyelben, és hajítódárdáját a szegény Fangs felé dobta - mert a kutya csakugyan Fangs volt, a hű állat, amely szimatja segítségével idáig követte eltűnt gazdáját, és majd kibújt bőréből örömében, amikor újra ráakadt. A dárda megsebezte a kutya lapockáját, és kis híja, hogy a földre nem szegezte. Fangs vonítva iszkolt a dühös thane szeme elől. Gurth szíve elfacsarodott, amikor látta, hogy hűséges kutyáját meg akarják ölni; ez talán még jobban fájt neki, mint a kemény bánásmód, amelyben ő maga részesült. Kezét szeméhez akarta emelni, de nem sikerült, hiszen keze hátra volt kötve. Ekkor odaszólt Wambának, aki látva gazdája gyilkos rosszkedvét, bölcsen hátrahúzódott.

- Kérlek, légy szíves, töröld meg szememet köpenyem csücskével. Egy kis por ment bele, de ettől a kötéltől nem tudok hozzányúlni.

Wamba megtette ezt a baráti szívességet, azután némán ügettek egymás mellett. Gurth komoran hallgatott, de nem tudta érzelmeit sokáig magába fojtani.

- Ide hallgass, Wamba barátom - mondta. - Valamennyi bolond közül, aki Cedricet szolgálja, csak te vagy elég okos és ügyes ahhoz, hogy megmondd neki azt, ami a begyedben van. Menj hát oda hozzá, és mondd meg neki, hogy nem tekintem többé a gazdámnak. Nem szolgálom többé sem félelemből, sem szeretetből. Üsse le a fejemet, ha akarja, korbácsoltasson meg, veressen vasra, akkor sem kényszeríthet arra, hogy szeressem, vagy engedelmeskedjem neki. Menj oda hát, és mondd meg neki, hogy Gurth, Beowulph fia, megtagadja az engedelmességet.

- Bolondnak bolond vagyok - felelte Wamba -, de olyan bolond mégsem vagyok, hogy ilyen bolond izenetet átadjak. Nézd csak, Cedricnek van még egy dárdája az övében, és tudhatnád, hogy nem mindig téveszti el a célját.

- Még azt se bánnám, ha a dárdájának én lennék a célpontja - felelte Gurth. - Tegnap fiatal gazdámat, Wilfredet otthagyta vérében fetrengeni. Ma szemem láttára akarta megölni az egyetlen élőlényt, amely ragaszkodik hozzám. Szent Edmundra, Szent Dunstanra, Szent

Witholdra, Hitvalló Szent Edwardra és a kalendárium valamennyi szász szentjére esküszöm - ezt nem bocsátom meg neki soha!

Gufth ezt Cedrictől tanulta. Cedric, ha esküdözött vagy káromkodott, sohasem emlegetett mást, csak szász eredetű szenteket, és háza népe is követte példáját.

- Ha jobban meggondolom - mondta a bohóc, aki gyakran játszotta a békéltető szerepét a családban -, úgy látom, gazdánk nem akarta bántani a kutyát, csak ráijesztett egy kicsit. Talán észrevetted, hogy felemelkedett a kengyelben. Tudod, miért? Hogy túldobjon a célon. Így is történt volna, ha Fangs nem ugrik fel éppen abban a pillanatban. Nem is sebesült meg, csak egy kis horzsolás az egész. Bekenjük egy csöpp kátránnyal, és begyógyul.

- Ha gondolod... bárcsak igazad volna... de nem, láttam, hogy célzott a dárdájával. Hallottam, amint zúgva, sziszegve szállt a levegőben, mintha ugyanaz a gonosz rosszindulat hajtaná, mint a gazdáját. És amikor a földbe fúródott, megremegett, mintha sajnálná, hogy nem találta el a célját. Szent Antal kedves disznajára, nem szolgálom tovább!

A méltatlankodó kondás duzzogva elhallgatott, és a bohóc minden erőlködése, hogy szóra bírja, meddő maradt.

Közben Cedric és Athelstane, a csapat vezetői, elbeszélgettek az ország állapotáról, a királyi családban dúló egyenetlenségről, a normann nemesek viszályairól és a kedvező alkalomról, amely talán lehetővé teszi, hogy az elnyomott szászok lerázzák nyakukról a normann igát, vagy legalábbis biztosítsák független nemzeti létüket a valószínűleg bekövetkező belvillongások során. Erről a kérdésről Cedric tüzetesen szokott vitatkozni. Népe függetlenségét visszaszerezni - ez volt szíve minden vágya. Szívesen feláldozta volna érte családi boldogságát és fia érdekeit is. De hogy az ország bennszülött angol lakossága véghezvigye ezt a nagy nemzeti forradalmat, ahhoz elsősorban egységre volt szükség. Eredményt csak akkor érhetnek el, ha egymás közt megegyeznek, és olyan vezető mögé tömörülnek, akit valamennyien elismernek.

Nyilvánvaló volt, hogy olyan vezetőt kell választaniuk, aki a szász királyi családból származik. Ezt ünnepélyesen lelkére kötötték Cedricnek mindazok, akiket titkos tervébe és reményeibe beavatott. Ami a szász királyi vért illeti, ez az egy legalább megvolt Athelstaneben, ha szellemi képességei nem is tették alkalmassá a vezérségre. De voltak jó tulajdonságai is. Megfelelő külsejű ember volt, erős, edzett és bátor, járatos a fegyverforgatásban. Általában hallgatott a szóra, megfogadta nála okosabb emberek tanácsát. És ami a legfontosabb: tudták róla, hogy bőkezű és vendégszerető, nem gonosz, inkább jóindulatú. De bármilyen sok érv szólt is amellett, hogy Athelstane-t tekintsék a szász szövetség fejének, voltak sokan, akik hallani sem akartak róla, hanem Rowena mellett kardoskodtak. Lady Rowena Nagy Alfréd leszármazottja volt. Apját is bölcs, bátor, nagylelkű vezérnek ismerték - elnyomott honfitársai nagy tiszteletben tartották emlékét.

Cedric, ha akarja, könnyen elérhette volna, hogy egy harmadik párt alakuljon, amely legalább olyan erős, mint a másik kettő, és őt válassza vezéréül. Nem volt ugyan királyi származású, de sokkal többet nyomott a latban vitézsége, tettereje, mozgékonysága és mindenekfölött szenvedélyes, hűséges hazafisága - hiszen éppen ezért emlegették így: Cedric, a szász. Egyébként származása sem volt alacsony, ebben a tekintetben is csak ketten előzték meg: gyámleánya és Athelstane.

Cedric nemes tulajdonságait azonban a legcsekélyebb önzés sem homályosította el. Eszébe se jutott harmadik pártot alapítani, és ezzel nemzete gyenge erejét még jobban szétforgácsolni. Sőt Cedric kedvenc terve az volt, hogy a már fennálló két tábort is egyesíti Rowena és Athelstane házassága révén. Ezt a tervét borította fel a kölcsönös vonzalom, amely fia és

gyámleánya közt keletkezett. Tulajdonképpen ez volt az oka annak, hogy Wilfrednek el kellett hagynia a szülői házat.

Cedric nehéz lépésre határozta el magát: kitagadta fiát, abban a reményben, hogy Wilfred távolléte megváltoztatja Rowena érzelmeit. De Cedric ebben a reményében is csalatkozott, aminek részben az volt az oka, hogy gyámleányát gyermekkora óta túlságosan elkényeztette. Cedric szemében Alfréd neve szent volt, akár egy istenségé, és a nagy király egyetlen élő sarjadékára olyan hódolattal tekintett, amilyen abban a korban még egy uralkodó hercegnőt sem illetett meg talán. Rowena akarata majdnem mindig törvény volt Cedric házában. Cedric maga úgy viselkedett, mintha Rowena első alattvalója lett volna. Nyilván arra törekedett, hogy Rowena fejedelmi jogait legalább ebben a kis körben teljesen elismerjék.

Rowena megszokta, hogy akarata szabadon érvényesüljön, sőt kissé zsarnokoskodjék is, ha kedve tartja. Ilyen körülmények közt hallani sem akart arról, hogy érzelmeibe beleszóljanak, és férjhez akarják adni valakihez, akit nem szeret. Nemcsak hevesen ellenállt minden ilyen kísérletnek, de meg is haragudott érte. Csak természetes, hogy meg akarta óvni függetlenségét egy olyan életbe vágó kérdésben, amelyben még olyan nők is, akiket alázatos engedelmességre szoktattak, gyakran szembeszállnak apjuk, anyjuk vagy gyámjuk akaratával.

Rowena nem titkolta el gondolatait; mindazt, amit mélyen átérzett, bátran és nyíltan kimondta. Cedric megszokta, hogy Rowena nézeteit hódolattal fogadja, és most egészen zavarba jött: nem tudta, hogyan szerezzen érvényt gyámi akaratának.

Megpróbálta, hogy elkápráztassa Rowenát a trón ábrándképével, de ez sem sikerült. Rowena józan ésszel gondolkodott. Cedric tervét nem tartotta megvalósíthatónak, sőt - ami a saját személyét illeti - még kívánatosnak sem. Nem tagadta, hogy szereti Ivanhoe urát, Wilfredet, de kijelentette, hogy ha ez a lovag szóba sem kerülne, akkor sem lenne Athelstane felesége. Inkább kolostorba vonulna, semhogy férjhez menjen egy emberhez, akit a múltban is lenézett - most pedig, amióta annyi kellemetlenséget okozott neki, valósággal meggyűlölt.

Cedric abban a gondolatban keresett vigasztalást, hogy a nők szeszélyesek és állhatatlanok. Abban a reményben, hogy Rowena majd csak meggondolja magát, nem adta fel tervét, amellyel - úgy vélte - nagy szolgálatot tesz a szászok ügyének. De amikor fia olyan regényes körülmények között hirtelen felbukkant a bajvívó téren, Cedric érezte, hogy terveinek befellegzett. Igaz, hogy az apai szeretet egy percre felülkerekedett benne, még büszkeségét és hazafias szenvedélyét is legyőzte; de mindkettő nyomban újult erővel feltámadt, és arra késztette, hogy folytassa erőfeszítéseit Rowena és Athelstane házasságának előkészítésére. Akármennyit töprengett is rajta, mindig arra a következtetésre jutott, hogy ez az első lépés a szászok függetlenségének helyreállítása felé.

Ezekről a kérdésekről beszélgetett most is Athelstane barátjával, és közben nemegyszer felsóhajtott, mert arra gondolt, hogy lomha kőből szikrát csiholni nem türelmetlen embernek való. Athelstane elég hiú volt ugyan, és kellemesen csiklandozta fülét, ha királyi származásáról és öröklött uralkodói jogairól meséltek neki; de kicsinyes hiúságát már az is kielégítette, ha közvetlen környezete hódolattal beszélt vele, meg az a néhány szász, aki hébe-hóba felkereste. Ha volt is bátorsága szembeszállni a veszéllyel, kényelmesebb volt annál, semhogy szándékosan keresse. Ha egyet is értett Cedric fejtegetéseivel a szász függetlenségi törekvések jogosságáról - mihelyt arról volt szó, hogy e jogokat ki is kell vívni, megint csak a habozó Athelstane volt, lassú, határozatlan, tétovázó és halogató. Cedric szenvedélyes buzdító szavai nem tudták felkavarni tunya természetét; mint az izzó vas, ha vízbe merül, sistereg és füstöl egy kicsit, de nyomban elalszik.

Cedric néha belefáradt ebbe a hálátlan feladatba, amely olyan volt, mintha egy fáradt lovat sarkantyúzna, vagy hideg vasat kalapálna. Ilyenkor gyámleányához fordult, de nála még kevesebb vigaszra talált. Rowena éppen kedvenc szolgálójával beszélgetett - többnyire Wilfred vitézségéről, lovagiasságáról és sorsáról. Ezt a beszélgetést zavarta meg Cedric, és Elgitha megtalálta a módját annak, hogy kitöltse a maga és úrnője bosszúját. A kudarcról kezdett beszélni, amely Athelstane-t a bajvívó téren érte - vagyis arról a témáról, amely a legjobban bántotta Cedric fülét. A konok szász kénytelen volt beismerni, hogy ez a nap sem hozott neki egyebet, csak bosszúságot és kellemetlenséget. Káromkodott magában, és megátkozta az egész tornaünnepélyt, meg azt is, aki megrendezte; de még jobban szidta a saját balgaságát, amely rávette arra, hogy elmenjen a mérkőzésre.

Délben egy forráshoz értek. Athelstane indítványára pihenőt tartottak az útszéli fák árnyékában, hogy a lovak kifújják magukat, az emberek meg falatozzanak az útravalóból, amellyel a vendégszerető apát egy teherhordó öszvért megrakott számukra. Mindezzel több időt töltöttek a kelleténél, és alig remélhették, hogy estig eljutnak Rotherwoodba. Ezért elhatározták, hogy gyorsabban fognak ügetni, mint ahogy eddig haladtak.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Egy fegyveres raj úrihölgyeket
Kísér (s elejtett szavukból kivettem,
Míg észrevétlenül mögöttük álltam),
Az éjszakát e várban töltenék,
Mivel közel van.

Orra, szomorújáték

Az utasok eljutottak az erdős vidék szélére, és megállás nélkül behatoltak a sűrűségbe, s ez veszedelmes helynek számított a sok szegénylegény miatt, aki ott tanyázott. A rettenetes elnyomás és a rettenetes nyomor kergette ezeket a kétségbeesésbe. Nagy bandákba verődve könnyen dacolhattak az akkori idők gyenge rendőrségével. Már későre járt az idő, de Cedric és Athelstane biztonságban érezte magát. Tíz szolga kísérte őket, Wambán és Gurthön kívül, akikre nem lehetett számítani, hiszen az egyik bolond volt, a másik pedig megkötözött fogoly.

Amikor ilyen későn nekivágtak az erdőnek, Cedric és Athelstane nemcsak a bátorságukban bíztak, hanem a rangjukban és származásukban is. A szegénylegények, akiket elsősorban az erdészeti törvény szigorúsága kényszerített erre a csavargó életmódra, többnyire szász eredetű parasztok és yeomanek voltak. Általában az volt a hírük, hogy honfitársaik személyét és vagyonát tiszteletben tartják.

Amint az utasok továbbhaladtak, egyszerre csak segélykiáltások riasztották fel őket. Amikor odalovagoltak, ahonnan a hangok hallatszottak, csodálkozva látták, hogy egy hordszék vagy gyaloghintó áll a földön, mellette egy díszesen, de zsidó módon öltözött fiatal nő ül. Volt ott egy öregember is, kinek sapkája elárulta, hogy szintén zsidó; kétségbeesett mozdulatokkal szaladgált fel és alá, és kezeit tördelte, mintha valami nagy szerencsétlenség érte volna.

Athelstane és Cedric megkérdezte, mi baja. Az öreg zsidó nem tudott mindjárt felelni. Előbb felsorolta az Ótestamentum valamennyi pátriárkáját - segítségül hívta őket Izmael fiai ellen, akik mindjárt itt lesznek, hogy agyoncsapják és kardélre hányják őket. Amikor rémületéből kissé magához tért, a yorki Izsák (mert ő volt az, a mi régi ismerősünk) nagy nehezen kinyögte, hogy mielőtt elindult Ashbyből, öszvéreket bérelt egy beteg barátja hordszékének szállítására; ugyanakkor felfogadott hat embert testőrségül; ezek vállalkoztak arra, hogy elkísérik Doncasterba. Idáig baj nélkül tették meg az utat; de amikor egy favágótól megtudták, hogy egy banda leselkedik rájuk az erdőben, Izsák zsoldos testőrei kereket oldottak, sőt magukkal vitték az öszvéreket is, amelyek a hordágyat idáig cipelték. Így maradt Izsák meg a lánya az erdő kellős közepén fegyvertelenül, a védekezés vagy menekülés minden lehetősége nélkül. A szegénylegények minden pillanatban rájuk törhetnek, hogy kirabolják, esetleg meg is gyilkolják őket. Izsák, miután mindezt elmondta, alázatosan könyörögni kezdett:

- Ha a vitéz urak kegyesen megengednék, hogy védelmük alatt folytassuk utunkat, esküszöm a két kőtáblára, hogy méltóan meghálálom ezt a jótéteményt, amelynél nagyobb nem érte még Izrael fiait, amióta babiloni fogságukból megszabadultak.

- Még te mersz beszélni, kutya zsidó! - ripakodott rá Athelstane, akinek olyan kicsinyes természetű emlékezőtehetsége volt, amely elraktározott minden jelentéktelen apróságot, de különösen a kis sérelmeket. - Hiszen te vagy az, aki olyan szemtelenül közénk tolakodtál a bajvívótér karzatán! Semmi közünk hozzád! Harcolj az életedért, vagy szaladj el, vagy

egyezkedj ki a szegénylegényekkel, ahogy jónak látod. De tőlünk ne kérj segítséget vagy védelmet. És ha a szegénylegények csak olyanokat rabolnak ki, mint te és társaid, akik az egész világot kiraboljátok, akkor azt mondom: a szegénylegényeknek igazuk van, és egészen tisztességes emberek!

Cedric nem helyeselte ezt a szigorú felfogást.

- Helyesebb lesz - mondta -, ha két fegyveres szolgát adunk melléjük, és két lovat is, hogy vigyék el őket a legközelebbi faluba. A mi erőnk alig csökken vele. A te jó akaratod, nemes Athelstane, meg az a nyolc szolga, aki mellettünk marad, bőségesen elég ahhoz, hogy akár húsz szegénylegényt is megfutamítsunk.

Rowena kissé megriadt, amikor meghallotta, hogy szegénylegények lehetnek a közelben, mégis támogatta gyámja indítványát. Ekkor Rebeka hirtelen felugrott a hordágy mellől, ahol csüggedten üldögélt. Utat tört magának a szász hölgy hátaslováig, és úgy tett, mint a keletiek, ha magas rangú embernek könyörögnek valamiért: letérdelt a porba, és megcsókolta Rowena ruhájának szegélyét. Azután felállt, hátravetette fátylát, és esdeklő hangon kérte Rowenát, szánja meg őket, és engedje meg, hogy védelmük alatt folytathassák útjukat.

- A mindenható Isten nevében kérem, akit mindketten imádunk! A Sínai-hegyen kinyilatkoztatott törvény, a tízparancsolat nevében, amelyet mindketten követünk! Nem magamért kérem ezt a kegyet, de még ezért a szegény öregemberért sem. Tudom, hogy a mi fajtánkbeli embert bántalmazni vagy kifosztani - ha nem is érdem, de egészen jelentéktelen vétség a keresztények szemében. És nem mindegy-e nekünk, hogy a városban történik-e meg velünk vagy a vadonban, az erdőben? De egyvalakinek a nevében, aki sokaknak drága, és teneked is drága, könyörögve kérlek, szállíttasd tovább ezt a beteget, és gondoskodj védelméről. Mert ha valami baj találná érni, életed utolsó órájában is keservesen meg fogod bánni, hogy megtagadtad kérésemet.

Rebeka ünnepélyes beszédmódja és az a nemes hang, ahogy kérését előadta, kétszeresen is megtette hatását a szász hölgyre. Gyámjához fordult, és így szólt:

- Ez az ember öreg és gyenge, a leány szép és fiatal, ápoltjuk pedig beteg, és élete veszélyben forog. Ha zsidók is, mi - mint keresztények - nem hagyhatjuk magukra őket ebben a szükségben. Rakasd le két öszvér terhét, és kötöztesd poggyászunkat két szolga nyerge mögé. A két öszvér vigye a hordágyat, az öregnek meg a leánynak pedig adjuk oda vezetéklovainkat.

Cedric készségesen hozzájárult ehhez a javaslathoz, és még Athelstane-nek is csak egy kikötése volt.

- A csapat végén haladjanak - mondta -, ott majd Wamba megvédi őket a füstölt disznóhús pajzsával!

- Pajzsomat otthagytam a küzdőtéren - felelte a bohóc. - Megtörtént ez már nálam különb lovagokkal is.

Athelstane elvörösödött, mert ő is így járt a torna utolsó napján. Rowena mosolygott, mert örült Wamba megjegyzésének. Azután, mintha jóvá akarná tenni kérője durva tréfáját, megkérte Rebekát, hogy csatlakozzék hozzá, és lovagoljon mellette.

- Nem, az nem volna illendő - tiltakozott Rebeka büszke alázatossággal -, hiszen társaságom szégyent hozna pártfogómra.

Közben a poggyász átrakása is megtörtént, mégpedig elég gyorsan, mert a szegénylegények emlegetése mindenkiből kiűzte a lomhaságot, amihez hozzájárult az is, hogy alkonyodni kezdett. Rakodás közben Gurthnek le kellett szállnia a lóról. A nagy kavarodásban megkérte a

bolondot, lazítsa meg a zsineget, amellyel kezeit hátrakötötték. Wamba kioldozta, és újra megkötözte, de - talán szándékosan - olyan hanyagul, hogy Gurthnek gyerekjáték volt kezeit kiszabadítani. Mihelyt besötétedett, beosont a sűrűbe, és elszakadt a társaságtól.

A kavarodás most még nagyobb volt, mint az előbb, és eltartott egy ideig, amíg észrevették, hogy Gurth hiányzik. Mivel hátraküldték, mindegyik szolga azt hitte, hogy a másik vigyáz rá. Mire suttogni kezdték, hogy Gurth eltűnt, már nem sokat törődtek vele, mert más gondjuk volt - inkább azt lesték, hogy melyik pillanatban törnek rájuk a szegénylegények.

Az ösvény, amelyen most haladtak, olyan szűk volt, hogy két lovas is alig fért el rajta egymás mellett. Nemsokára leereszkedtek egy völgyszorosba, amelyet patak szel keresztül. Ingoványos partjain satnya füzek nőttek. Cedric és Athelstane, akik a csapat élén lovagoltak, jól látták, hogy itt kockázatos az út, és ebben a szorosban könnyű dolga volna a támadónak. De nem tettek semmit ellene, mert egyiküknek sem volt tapasztalata ilyen dolgokban. Az egyetlen, ami a baj megelőzésére az eszükbe jutott, az volt, hogy igyekeztek minél előbb kijutni a szorosból. Rendetlen sietségben, egymás hegyén-hátán éppen átgázoltak a patakon (a csapat fele még a túlsó parton volt) amikor megtámadták őket elölről, oldalt és hátulról egyszerre. A támadás olyan heves volt, hogy a nagy fejetlenségben szó sem lehetett komoly ellenállásról.

- Éljen a Fehér Sárkány! Éljen a vidám Anglia! Szent György, segíts! - hallatszott a szász szegénylegények szokásos harci kiáltása. Egyszerre bukkantak elő mindenfelől, és gyorsaságuk mintha megsokszorozta volna számukat.

A két szász nemes egyszerre esett fogságba - mindegyik olyan módon, ahogy jellemének megfelelt. Cedric, mihelyt az első ellenség felbukkant, feléje dobta megmaradt hajítódárdáját. Ezúttal jobban célzott, mint a másik dárdával, amellyel Fangs kutyát dobta meg. A szegénylegényt valósággal odaszegezte egy fűzfához, amely éppen a háta mögött volt. A sikertől felbuzdulva, megsarkantyúzta lovát, és nekiugratott egy másik szegénylegénynek. Ugyanakkor kardot rántott, és vad haraggal csapkodott vele - olyan ügyetlenül, hogy kardja beleakadt egy fa vastag, lelógó ágába. Így éppen suhintásának hevessége fosztotta meg fegyverétől. Két vagy három szegénylegény tüstént nekiesett, lerángatták lováról, és foglyul ejtették. Ugyanez a sors várt Athelstane-re is. Lova kantárját megragadták, őt meg leszállásra kényszerítették, még mielőtt kardját kiránthatta volna. Mire lomhán fegyveréhez nyúlt, és védekező állásba helyezkedett, már késő volt.

A szolgákat a poggyász is zavarta, de különben is meglepte és megrémítette őket gazdáik sorsa. Így aztán könnyű prédának bizonyultak. Lady Rowena a csapat közepén, a zsidó és leánya pedig a menet végén ugyanúgy járt, mint útitársaik.

A csapatból csak egyetlen ember menekült meg: Wamba, a bolond, aki ez alkalommal derekasabban viselkedett, mint az „okosok”. Az egyik szolga tétovázva és késlekedve kihúzta kardját. Wamba kikapta a kezéből, és vagdalkozni kezdett maga körül. Mint egy oroszlán, úgy ugrott neki a közeledő támadónak. Még azt is megkísérelte - bátran, de eredménytelenül -, hogy gazdája segítségére siessen. Amikor végül látta, hogy a túlerővel szemben tehetetlen, leugrott lováról, és bevetette magát a sűrű bozótba. Felhasználva az általános zűrzavart, kereket oldott, és eltűnt a rajtaütés színteréről.

A derék bohóc, amikor már biztonságban érezte magát, többször megfordult, és töprengett, ne menjen-e vissza, hogy megossza a fogságot gazdájával, akit őszintén szeretett.

„Gyakran hallottam, amint okos emberek a szabadság áldásairól beszéltek - dünnyögte magában. - Most szabad vagyok, de szeretném, ha egy okos ember megmondaná, mihez kezdjek vele.”

Alighogy kimondta ezeket a szavakat, egy hang egészen közelről, halkan és óvatosan a nevén szólította:

- Wamba!

A következő pillanatban egy kutya ugrott neki farkcsóválva, és a kezét nyalogatta.

- Fangs! - sóhajtotta Wamba, megismerve a kutyát. - Akkor Gurth is itt van! Gurth! - mondta ugyanolyan óvatos, suttogó hangon, mire a kondás előbújt egy bokorból.

- Mi történt? - kérdezte izgatottan. - Mit jelent az a kiabálás... kardok csattogása?

- Az idők jele, semmi más - felelte Wamba. - Valamennyit foglyul ejtették.

- Foglyul ejtették? Kit?

- Hát az urunkat, az úrnőnket, Athelstane-t, Hundibertet, Oswaldot is.

- Az isten szerelmére! - kiáltott fel Gurth. - Hát ez hogy történt? Kik csinálták?

- Gazdánk elhirtelenkedte a dolgot, Athelstane úr késlekedett, a többi meg nem is próbált verekedni. Így aztán a zöld zekés, fekete álarcos útonállók elfogták őket. Most ott hevernek valamennyien a fűben, mint a vadalma, amit disznaidnak szoktál lerázni a fáról. Kacagnék rajta - tette hozzá a bolond -, ha nem kellene sírnom.

És meg is indult könnyeinek árja. Igazi könnyek voltak - nem színleltek.

Gurth arca kigyúlt.

- Wamba! - kiáltotta. - Neked van fegyvered, a szíved meg mindig inkább a helyén volt, mint az eszed. Igaz, hogy csak ketten vagyunk, de két elszánt ember váratlan és bátor rajtaütése már sokszor csodákat művelt. Gyere utánam!

- Hová... és minek? - kérdezte a bolond.

- Megszabadítani Cedricet.

- De hisz csak az imént tagadtad meg! Otthagytad a szolgálatát, nem?

- Eh, hallgass! Ez akkor volt, amikor még jól ment a sora. De most már cserbenhagyta a szerencséje. Gyere, ha mondom!

A bolond már-már engedelmeskedett, de ebben a pillanatban hirtelen ott termett előttük egy harmadik ember, és intett nekik, hogy álljanak meg. Ruhája és fegyverei alapján Wamba azt hitte róla, hogy egyike a szegénylegényeknek, akik gazdáját az imént megrohanták. De amikor jobban megnézte arcát, amelyet nem takart álarc, a vállán átvetett fényes szíjat és a rajta függő díszes kürtöt - a félhomályban is megismerte Locksleyt, a yeomant, aki a legkedvezőtlenebb körülmények közt is elnyerte az íjászverseny díját. Arckifejezése, hangja, modora most is olyan nyugodt, szinte parancsoló volt, mint amikor a herceg előtt állt.

- Mit jelent ez? - kérdezte. - Ki az, aki utasokra les, foglyokat ejt, rabol és fosztogat ebben az erdőben?

- Nézd meg a zekéjüket közelebbről - tanácsolta Wamba -, akkor mindjárt meglátod, hogy hozzád tartoznak-e, mert a ruhájuk annyira hasonlít a tiédhez, mint az egyik borsószem a másikhoz.

- No, erről mindjárt meggyőződöm - felelte Locksley. - Nektek pedig megparancsolom, hogy amíg vissza nem jövök, el ne mozduljatok innen, ahol álltok, ha kedves az életetek. Fogadjatok szót, nektek is jobb lesz meg a gazdátoknak is. De várjunk csak, előbb meg kell változtatnom a külsőmet. Amennyire lehetséges, hadd legyek olyan, mint azok az emberek.

Ezzel leakasztotta válláról a szíjat meg a kürtöt, kivette sapkájából a tollat, és mindezt átadta Wambának. Majd elővett zsebéből egy álarcot, még egyszer lelkére kötötte Gurthnek és a barátjának, hogy várják meg ott, azután elindult felderítő útjára.

- Maradjunk itt, vagy szedjük a sátorfánkat, Gurth? - kérdezte Wamba. - Én bolond vagyok ugyan, de nekem gyanús ez az ember. Olyan jól felszerelte magát a gazfickók kellékeivel, hogy maga sem lehet tisztességes.

- És ha maga az ördög - vélte Gurth -, akkor sem vesztünk vele sokat, ha megvárjuk. Ha a bandához tartozik, már régen értesítette őket, és akkor elszaladni éppen olyan hiábavaló, mint harcolni. Különben is, legújabb tapasztalataim szerint ezek az erdei szegénylegények nem is a legrosszabb emberek.

Alig telt el néhány perc, a yeoman visszajött.

- Gurth barátom - mondta -, körülnéztem köztük, és megtudtam, honnan jönnek, és hová mennek. Úgy látom, nem kell attól tartani, hogy a foglyaikat bántalmazni fogják. Mi, hárman, kevesen vagyunk ahhoz, hogy megtámadjuk őket, őrültség volna, ha megkísérelnők. Jó harcosok, ami abból is látszik, hogy őröket állítottak fel táboruk körül, akik lármát csapnak, ha valaki közeledik. De remélem, hamarosan összeszedek annyi embert, amennyi szükséges, hogy minden óvintézkedésük ellenére rájuk törhessünk. Ti szolgái, sőt azt hiszem, hű szolgái vagytok Cedric és Athelstane uraknak, akik mindig síkraszálltak az angolszász nép jogaiért. Ezért nem is lesz hiány angolszász segítő kezekben most, hogy bajba jutottak. Gyertek velem, maradjunk együtt, amíg sikerül több erőt toboroznom.

Gyors léptekkel elindult az erdő belseje felé. A bolond és a kondás követték. De Wamba örökké gyöngyöző humora nem engedte meg, hogy hosszabb ideig befogja a száját. A szíjra meg a kürtre pillantott, melyet még mindig a kezében cipelt, és így szólt:

- Nekem úgy rémlik, láttam elrepülni azt a nyílvesszőt, amely ezt a szép díjat nyerte. Alig hiszem, hogy régebben történt karácsonynál.

- Én meg esküdni mernék - felelte Gurth -, hogy még a hangját is hallottam a derék íjásznak, aki a díjat nyerte. Fogadjunk, hogy azóta háromszor sem ment le a nap, és jött fel a hold.

- Tisztes barátaim - szólt hátra a yeoman -, hogy ki vagyok, és mi vagyok, ebben a pillanatban nem túlságosan érdekes. Ha sikerül megmentenem a gazdátokat, úgyis azt fogjátok mondani, hogy ilyen jó barátotok nem volt még soha. Az meg, hogy így hívnak, vagy úgy hívnak, jól tudok-e bánni az íjjal, vagy csak úgy, mint valami tehéncsordás, hogy nappal szeretek-e sétálni vagy holdvilágos éjszaka - csupa olyan kérdés, amihez semmi közötök, tehát ne is törjétek rajta a fejeteket.

- No, ezt jól megkaptuk - súgta Wamba a barátjának. - Bedugtuk fejünket az oroszlán torkába... csak tudnám, hogyan húzzuk ki megint!

- Csitt... hallgass! - felelte Gurth. - Ne ingereld a butaságaiddal, akkor remélem, jó vége lesz az egésznek.

HUSZADIK FEJEZET

Az őszi éj hosszú, kopár,
Az erdő hallgatag, kusza;
A zarándok fülébe száll
A szent remete himnusza.
A hit a dal hangjára vár,
A dalnak szárnyat ád a hit;
Mint napot köszöntő madár,
Szökellnek égbe dalaid.

Szent Kelemen forrásának remetéje

Jó háromórai gyaloglás után Cedric két szolgája és titokzatos vezetőjük egy tisztásra ért, amelynek közepén óriási tölgyfa nyújtóztatta minden irányba terebélyes ágait. A fa alatt négyöt yeoman hevert elnyúlva a földön, míg egy társuk, akit őrszemnek rendeltek ki, fel és alá sétálgatott a holdfényes tisztás árnyékos peremén.

Amikor meghallotta a közelgő lépések neszét, az őr tüstént jelt adott, mire az alvók felriadtak, és megfeszítették íjaikat. Hat, lövésre kész nyíl hegye mutatott az erdőnek arra a helyére, ahonnan az utasok közeledtek. Ekkor azonban megismerték a kis társaság vezetőjét, és viharosan üdvözölték - szemmel látható örömmel, szeretettel és megbecsüléssel. A barátságtalan fogadtatás jelei, amelyek megijesztették Wambát és Gurth-öt, egyszeriben eltűntek.

- Hol a molnár? - kérdezte a yeoman.

- A Rotherham felé vezető úton.

- Hány emberrel? - kérdezősködött tovább a vezetőjük (mert nyilván az volt).

- Hat emberrel, jó zsákmányt remélve, ha Szent Miklós is úgy akarja.

- Jámbor beszéd - mosolygott Locksley. - És hol van Allan-a-Dale?

- Felsétált a Watling Streetig, hogy meglesse a jorvaulxi apátot.

- Ez is jó gondolat - bólintott a kapitány. - És hol a barát?

- A cellájában.

- Oda megyek - mondta Locksley. - Oszoljatok, és keressétek meg társaitokat. Szedjetek össze annyi embert, ahányat csak tudtok, mert nagy vadra megyünk, amellyel nem lesz könnyű megbirkózni. Pirkadáskor itt találkozunk. Várjatok csak - tette hozzá -, majdnem megfeledkeztem a legfontosabbról. Két ember induljon el azonnal Front-de-Boeuf kastélya, Torquilstone felé. Egy banda, amely a mi ruhánkkal álcázza magát, egy csapat foglyot visz oda. Kísérjétek őket figyelemmel, mert akkor is lecsapunk rájuk, ha elérik a kastélyt, még mielőtt erőinket összeszedtük volna. Becsületbeli kötelességünk, hogy megbüntessük őket, és megtaláljuk a módját, akármi történik is. Csak ne veszítsétek őket el szem elől. Majd küldjétek hozzám egyik társatokat, a legfürgébbet, hogy jelentse, mit csinálnak azok a maskarások.

Az emberek megígérték, hogy pontosan teljesítik a parancsot, és elsiettek, ki-ki a maga dolgára. Közben vezetőjük és a két jó barát (aki most már nagy tisztelettel, sőt némi félelemmel nézett rá) folytatta útját a copmanhursti kápolna felé.

Amikor eljutottak a holdfényben fürdő kis tisztásra, ahol a romkápolna és a szegényes, de jámbor elmélkedésre annyira alkalmas remetelak állt, Wamba odasúgta Gurthnek:

- Ha itt egy rabló lakik, akkor igaza van a régi közmondásnak: „Minél közelebb a templomhoz, annál messzebb a jó Istentől." És a kakas csípjen meg, ha nem találtam fején a szöget! Hallgasd csak, micsoda fekete misét énekelnek ebben a remetelakban!

Valóban, a remete és vendége éppen ebben a percben énekelte a régi bordalt, harsány hangon, ahogy csak hatalmas tüdejük bírta.

Kotyogó butykost ide
Cimborám, cimborám,
Kotyogó butykost ide,
Hé, kópé, ki csal az ivásban, meglátom ám,
Kotyogó butykost ide!

- Nem mintha rosszul énekelnék - tette hozzá Wamba, aki nem tudott ellenállni a kísértésnek, és itt-ott maga is segített a kórusnak. - De az ördögbe is, ki gondolta volna, hogy ilyen vidám dallamok áradnak éjfélkor egy remetelakból!

- Engem bizony nem lep meg - felelte Gurth -, mert már sokat hallottam a copmanhursti víg remetéről. Azt mondják, az orvul lőtt szarvasok felét ő ejti el ebben az erdőben. A főerdész panaszt is tett ellene a felsőbbségnél, és megmondták a remetének, hogy kivetkőztetik a csuhájából, ha meg nem javul.

Mialatt így beszélgettek, Locksley addig dörömbölt az ajtón, amíg végre odabenn is meghallották.

- Olvasómra mondom - szólt a remete, hirtelen abbahagyva a kurjongatást -, úgy látszik, újabb eltévedt utasok érkeztek. Nehogy rajtakapjanak, az istenért, éjjeli ájtatosságunkon! Minden embernek vannak ellenségei, Léhűtő lovag úr. Akadhat olyan rosszindulatú ember, aki teljesen félremagyarázza azt a vendégszeretetet, amelyet néhány óráig egy fáradt vándornak nyújtottam. Még ránk fogják, hogy mulatoztunk és dőzsöltünk, pedig ezek a bűnök igazán távol állnak nemcsak a hivatásomtól, de a hajlamaimtól is.

- Aljas rágalmazók - méltatlankodott a lovag -, bárcsak megfenyíthetném őket! De abban igazad van, szent remete, hogy minden embernek vannak ellenségei. És ebben az országban is van jó néhány ember, akikkel csak leeresztett sisakrostélyom mögül szeretnék beszélni.

- Akkor nyomd csak fejedbe azt a vasfazekat, minél gyorsabban, kedves lovagom! Én meg addig elrejtem ezeket a cinedényeket, melyeknek tartalma kissé a fejembe szállt. És hogy elfojtsuk ezt az átkozott dörömbölést... ejnye, de bizonytalanul állok a lábamon... énekeld velem azt a melódiát, amelyet tőlem hallasz... a szöveggel ne törődj, magam is alig ismerem.

És harsogó hangon belekezdett a *De profundis clamavi* dallamába, melynek fedezete alatt eltüntette a lakoma nyomait. A lovag jót kacagott, és miközben magára öltötte páncélját, segített egy kicsit házigazdájának a halotti zsoltárt énekelni, bár a kuncogás többnyire megakadályozta ebben.

- Ki az ördögnek litániázol ilyenkor? - kérdezte egy hang odakünn.

- Isten bocsásson meg neked, utas úr! - felelte a remete gyanútlanul, mivel borvirágos kedvében nem ismerte meg azt a hangot, amelyet nem most hallott először. - Folytasd utadat Isten és Szent Dunstan nevében, ne zavard meg a szent életű remete és jámbor testvére ájtatosságát.

- Kerge barát! - dörögte a hang az ajtón kívül. - Hát nem akarod beengedni Locksleyt?

- De hiszen akkor nincs semmi baj! - mondta a remete örvendezve a Fekete lovagnak.

- Mégis ki az? - kérdezte a lovag. - Nekem is tudnom kell.

- Hát nem elég, ha azt mondom, hogy jó barát?

- Jó barát! - dünnyögte a lovag. - Miféle barát? Lehet, hogy neked barátod, de nekem nem.

- Miféle barát? - visszhangozta a remete. - Ez olyan kérdés, amit könnyebb feltenni, mint válaszolni rá. Miféle barát? Hát... ejnye, most jut ejnye, most jut eszembe... hiszen ő az a becsületes erdőkerülő, akiről már beszéltem neked!

- Olyan becsületes erdőkerülő, amilyen jámbor remete vagy te! Igen, ebben nem is kételkedem. No de nyiss már ajtót neki, mielőtt kirázná a sarkaiból.

A kutyák a dörömbölés kezdetén vészes ugatásban törtek ki, de egyszerre - mintha megismerték volna a dörömbölő hangját - abbahagyták az ugatást, és vinnyogva, farkcsóválva kapargatták az ajtót; szinte közbeléptek a látogató érdekében, hogy bebocsátást nyerjen. A remete gyorsan leemelte a keresztvasat az ajtóról, és beengedte Locksleyt két társával együtt.

- Ejnye, remete - volt Locksley első szava, amint meglátta a lovagot -, ki az a jópipa, akit magadnál rejtegetsz?

- Rendünk egyik testvére - felelte a remete fejcsóválva. - Együtt ájtatoskodtunk egész éjjel.

- Úgy látom, a harcos egyház tagja - mondta Locksley -, ezekből több is szaladgál erre mostanában. Azt mondom, barát, tedd le az olvasódat, és ragadj egy jó husángot. Most szükségünk van minden jó cimborára, akár papi személy, akár laikus. Csak azt csodálom - tette hozzá, félrevonva a remetét -, hogy beengedtél magadhoz egy idegen lovagot. Megőrültél? Elfelejtetted szabályainkat?

- Idegen lovagot? Nem idegen ő! - füllentett a remete merészen. - Jobban ismerem, mint a tenyeremet!

- Hát akkor hogy hívják? - kérdezte Locksley.

- Hogy hívják? A neve... Sir Anthony... of Scrablestone. Csak nem képzeled, hogy leülök inni valakivel, akinek a nevét sem ismerem?

- Hát ami ezt illeti, úgy látom, barát, többet ittál a kelleténél. Sőt attól tartok, többet is fecsegtél a kelleténél.

- Kedves yeoman - szólalt meg a lovag, előrelépve -, ne haragudj az én vidám házigazdámra. A bűne csak annyi, hogy jó szívvel részesített abban a vendégszeretetben, amelyet úgyis kikényszerítettem volna, ha megtagadja.

- Kikényszerítetted volna? - méltatlankodott a remete. - No, várj csak, amíg zöld zekével cserélem fel ezt a szürke csuhát, az olvasómat meg furkósbottal. És ha nem táncoltatom meg tízszer a hátadon, ne tartsanak se jó remetének, se jó erdei legénynek.

Mialatt ezt mondta, már vetkőzött is. Egy pillanatig ott állt feszes fekete ujjasban és nadrágban, majd zöld zekébe és ugyanolyan színű nadrágba bújt.

- Kérlek, fűzd be a nadrágomat - mondta Wambának -, kapsz egy kupa bort fáradságodér.

- *Gramercy* - felelte Wamba -, csak az a kérdés, szabad-e segítségedre lennem abban, hogy szabad remetéből bűnös erdei legénnyé változzál.

- Ne félj semmit - felelte a remete. - Majd meggyónom zöld zekém bűneit a szürke csuhámnak, és akkor minden rendben lesz.

- Ámen - felelte a bohóc. - A bűnös posztó gyónjon szakadásig a zsákvászon csuhának, az meg egy füst alatt adjon feloldozást az én tarka gúnyámnak is.

Azután készségesen segített a remetének öltözködését befejeznie. Befűzte a remete ruháján a tömérdek hurokba a zsinórt, amely a nadrágot a zekéhez erősítette.

Miközben ezzel foglalatoskodtak, Locksley félrevonta a lovagot, és következőképpen szólította meg:

- Ne is tagadd, lovag úr, te vagy az, aki az angolok javára billentetted a diadalt a második napon, az Ashby melletti bajvívó téren!

- És ha kitaláltad volna, derék yeoman, mi következik abból? - kérdezte a lovag.

- Ebben az esetben - felelte Locksley - azt gondolnám rólad, hogy olyan ember vagy, aki mindig a gyengébbet pártolja.

- Legalábbis ez a kötelessége minden igazi lovagnak - mondta a fekete bajnok. - És nem szeretnék okot adni arra, hogy ne tarts annak - tette hozzá nyomatékosan.

- Ahhoz, amit én kívánok tőled, nem elég, hogy jó lovag légy - felelte a yeoman -, hanem jó angolnak is kell lenned. Igaz ugyan, hogy olyan dologról van szó, amely minden tisztességes ember ügye, de kiváltképpen minden angol hazafié.

- Akkor hát beszélj bátran - mondta a lovag. - Nem hiszem, hogy van szív, amelynek drágább lenne Anglia üdve és minden angol ember élete, mint az én szívemnek.

- Örömest elhiszem, amit mondtál - felelte Locksley -, hiszen hazánknak ma igazán szüksége van minden hű fia szívére és karjára. Hallgass meg, hadd beszéljek neked egy vitézi vállalkozásról, amelyből te is kiveheted a tisztes részedet, ha csakugyan az vagy, akinek nézlek. Gazfickók bandája, olyan emberek öltözékében, akik ezerszer különbek náluk, hatalmába kerített egy derék angol nemest, akit úgy hívnak: Cedric, a szász, továbbá a gyámleányát, végül a barátját, Coningsburgh urát, Athelstane-t. Mindhármukat és kíséretüket elhurcolták egy Torquilstone nevű kastélyba, amely ebben az erdőben van. Most megkérdezlek - mint jó lovagot és jó angol hazafit -, akarsz-e segíteni nekem kiszabadításukban.

- Fogadalmam is azt parancsolja, hogy megtegyem - felelte a lovag -, de szeretném tudni, ki vagy te, aki segítségemet kéred az ő javukra.

- Én - felelte a yeoman - egy névtelen ember vagyok. De szeretem hazámat és hazám barátait. Többet most nem mondhatok magamról, egyelőre be kell érned ezzel, annál is inkább, mert magad is névtelen kívánsz maradni. De ha ígérek valamit, a szavam szent, és éppúgy bízhatsz bennem, mintha aranysarkantyút viselnék.

- Örömest elhiszem - felelte a lovag. - Tanulmányozni szoktam az emberek arcát, és értek hozzá egy keveset. A te arcodból becsületességet és szilárdságot olvasok ki. Nem kívánok tőled semmi többet, hanem segítek neked a foglyok kiszabadításában. Addigra már jobban ismerjük egymást, és mint barátok búcsúzunk egymástól.

- Nézd csak! - mondta Wamba Gurthnek, mivel a remete közben már átöltözködött, és a bolond, átsétálva a kunyhó másik oldalára, meghallotta a beszélgetés végét. - Így hát még egy szövetségest nyertünk. Remélem, a lovag bátorsága valódi, mint a remete jámborsága és erdei ismerősünk őszintesége. Mert ez a Locksley, megesküdnék rá, vérbeli orvvadász, a remete pedig álszenteskedő korhely.

- Hallgass már, Wamba - felelte Gurth. - Lehet, hogy igazad van, de ha maga az ördög volna az, aki felajánlja segítségét Cedric és Lady Rowena kiszabadítására, vele is szívesen szövetkeznék. Vallásos hitem sem venne rá, hogy azt mondjam nekik: takarodj, lólábú!

A remete most már olyan volt, mint egy szabályos felszerelésű yeoman: oldalán kard, kezében pajzs, vállán íj, tegez és hatalmas csatabárd. A kis társaság élén kilépett az ajtón, gondosan bezárta, és a kulcsot a küszöb alá rejtette.

- Tudsz már parancsot teljesíteni, barát? - kérdezte Locksley -, vagy még kóválygog a fejed a nem papnak való italtól?

- Szent Dunstan forrásából egyetlen korty elég, hogy rendbe hozzon - felelte a remete. - Most még zúg a fejem, és a lábam kissé bizonytalan, de meglátod, mindjárt magamhoz térek.

Odalépett a kőmedencéhez, ahol a forrás csörgedező vize gyöngyözve meg-megcsillant a holdfényben. A remete lehajolt, és olyan hosszú kortyot szívott magába, mintha meg akarná inni a forrást.

- Mikor ittál utoljára ennyi vizet, copmanhursti szent barát? - kérdezte a Fekete lovag.

- Amikor a boroshordóm kilyukadt, és a nedű alattomosan elszivárgott - felelte a remete. - Akkor nem volt más választásom, és kénytelen voltam beérni védőszentem forrásának vizével.

Most fejét is bemerítette a forrásba, és lemosta magáról az éjszakai dorbézolás minden nyomát.

Miután így felfrissült és kijózanodott, a vidám remete három ujjával megpörgette nehéz csatabárdját a feje körül, mintha csak egy nádszál volna, és felkiáltott:

- Hol vannak azok a gazfickók, akik gyenge nőket hurcolnak el akaratuk ellenére? Bárcsak velem próbálkoznának, be örülnék neki! Tíznek is ellátnám a baját, azt a kutya mindenségét!

- Mi az, káromkodol, szent ember? - kérdezte a lovag.

- Szent ember, vagy nem szent ember, egyre megy! - felelte a remete, aki egészen megváltozott. - Szent Györgyre és a sárkányra, csak addig vagyok barát, amíg rajtam van a csuha! Ebben a zöld zekében ugyanúgy iszom, káromkodom, és teszem a szépet a lányoknak, mint akármelyik erdei legény West Ridingban.

- Hallgass már, János pap! - szólt rá Locksley.

- Olyan lármát csapsz, mint egy egész kolostor az ünnep előtti estén, amikor az apát úr már lefeküdt aludni. Gyerünk, uraim, elég volt a szóból, ne késlekedjünk tovább! Össze kell szednünk minden emberünket, és azt hiszem, akkor is kevesen leszünk hozzá, hogy megostromoljuk Reginald Front-de-Boeuf várkastélyát.

- Micsoda?! - kiáltott fel a Fekete lovag. - Hát Front-de-Boeuf az, aki a király országútján megtámadja a király hűbéreseit és alattvalóit? Hát rabló zsivány lett belőle, aki kénye-kedve szerint sanyargatja az embereket?

- Mindig azt tette - felelte Locksley.

- Ami meg a zsiványságot illeti - tette hozzá a remete -, nem hiszem, hogy félannyi tisztesség volna benne, mint sok tisztelt barátomban, akit rablónak neveznek.

- Csak előre, barát, a lábadat járasd, ne a szádat! - mordult rá a yeoman. - Jobban tennéd, ha a találkozóhelyre vezetnél bennünket, ahelyett, hogy összehordj hetet-havat - csupa olyan dolgot, amiről beszélni se nem okos, se nem ildomos.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

Hány óra és hány év telt már azóta,
Hogy ültek itt e vén asztal körül,
És rajta lámpa vagy szál gyertya égett.
A múltnak hangját szinte hallani:
Suhog felettünk, tágas üregében
Az árnyas boltíveknek, mintha most is
Itt lengene rég halottak moraja.

Orra, szomorújáték

Mialatt ezek az előkészületek folytak Cedric és társai megmentésére, a fegyveresek türelmetlenül hajszolták foglyaikat a biztos hely felé, ahol tömlöcbe akarták vetni őket. De hamar rájuk esteledett, és a martalócok, úgy látszik, nem ismerték eléggé az erdő ösvényeit. Gyakran hosszabb időre megálltak, sőt néha vissza is fordultak, és más irányban keresték a helyes utat. Így telt el az éjszaka. A nyári hajnal első sugarai vetettek csak véget a bizonytalanságnak. Most már jobban tudtak tájékozódni, és gyorsabban folytatták útjukat. Közben a következő beszélgetés folyt a banditák két vezére közt:

- Most már ideje, hogy elválj tőlünk, Sir Maurice - mondta a templomos De Bracynak -, hogy felkészülj a komédia második felvonására. Ne felejtsd el, hogy te játszod a Szabadító lovag szerepét.

- Meggondoltam a dolgot - felelte De Bracy. - Nem hagylak el, amíg a zsákmányt biztonságba nem helyeztétek Front-de-Boeuf kastélyában. Ott jelenek majd meg Lady Rowena előtt saját alakomban, és remélem, hogy szerelmi szenvedélyem hevességének tudja be és megbocsátja az erőszakot, melyben bűnös vagyok.

- És mi késztetett arra, hogy tervedet megváltoztasd, De Bracy? - kérdezte a templomos lovag.

- Semmi közöd hozzá.

- Remélem, lovag úr - pattant fel a templomos -, terveid módosításában nincs része annak a gyanúsításnak, amelyet Fitzurse igyekezett beléd oltani. Vagy kételkedel tisztességes szándékaimban?

- Hogy mit gondolok, nem tartozik rád - felelte De Bracy. - De hagyjuk ezt. Azt mondják, ha két rabló összevész, az ördög kacag örömében. Pedig tudjuk, hogy ha nem nevetne, hanem kénköves tüzet okádna, akkor sem tudna eltéríteni egy templomost a szándékától, ha egyszer megkívánt valamit.

- Vagy egy szabadcsapat kapitányát attól - vágott vissza a templomos -, hogy feltételezze barátjáról és bajtársáról mindazokat a gazságokat, amiket ő szokott elkövetni másokkal szemben.

- A vita és a kölcsönös szemrehányás céltalan, sőt veszélyes - felelte De Bracy. - Elég, ha kijelentem, hogy ismerem a templomosok lovagiasságát. Nem teszem lehetővé neked, hogy elragadd előlem a zsákmányt, amelyért olyan nagy kockázatot vállaltam.

- Ugyan, mitől félsz? - mondta a templomos. - Hát nem ismered rendünk fogadalmait?

- De azt is tudom, hogyan szoktátok megtartani - felelte De Bracy. - Ismerd be, hogy a lovagiasság szabályait nagyon szabadon értelmezik a Szentföldön. Ne is csodáld, hogy ebben az esetben semmit sem merek a lelkiismeretedre bízni.

- Hát akkor én is őszinte leszek - mondta a templomos. - Az igazság az, hogy a te kék szemű szépséged nem is érdekel engem. Van ott más, aki jobban illik hozzám.

- Micsoda? Csak nem ereszkedel le a szobalányhoz?

- Nem, lovag úr - felelte a templomos gőgösen -, a szolgálólányhoz nem ereszkedem le. De van a foglyok közt egy gyöngyszem, amely legalább olyan kincs, mint a tied.

- Teremtő atyám, csak nem vetettél szemet a szép zsidó lányra? - kiáltott fel De Bracy.

- És ha úgy volna - felelte Bois-Guilbert -, ki merné megtiltani nekem?

- Tudtommal senki - nevetett De Bracy -, hacsak a fogadalmad nem. Mit szól a lelkiismereted ahhoz, hogy össze akarod szűrni a levet egy zsidó lánnyal?

- Ami a fogadalmamat illeti - jelentette ki a templomos -, rendünk nagymestere felmentett alóla. Hátra van még a lelkiismeretem kérdése. Hát vedd tudomásul, hogy egy vitéz lovag, aki háromszáz szaracént vágott le, nem tarthat számon minden apró kis vétket, mint a falusi kislány, amikor először megy gyónni nagypéntek előtt.

- Te tudod legjobban, mit engedhetsz meg magadnak - mondta De Bracy. - De esküdni mertem volna rá, hogy az öreg uzsorás pénzeszacskója jobban érdekel, mint a leánya fekete szeme.

- Egyformán lelkesedem mindkettőért - vigyorgott a templomos. - Azonkívül vedd számításba, hogy az öreg zsidót meg kell feleznem valakivel. A zsákmánynak ezt a részét meg kell osztanom Front-de-Boeuf barátunkkal, aki nem bolond, hogy kastélyát ingyen bocsássa rendelkezésünkre. De mégiscsak kell kapnom ebből a kalandból valamit, ami csak az enyém. Személyes zsákmányomul a szép zsidó lányt szemeltem ki. És most, hogy őszintén elmondtam neked mindent, visszatérsz, ugyebár, eredeti tervedhez?

- Nem - felelte De Bracy -, én itt maradok az én zsákmányom mellett. Lehet, hogy igaz, amit mondasz, de nekem nem tetszik a nagymester különleges engedélye, sem a háromszáz szerecsen felkoncolása. Nagyon könnyen jutsz te, úgy látom, bűnbocsánathoz meg feloldozáshoz. Mi tart vissza akkor a vétkezéstől?

Amíg így vitatkoztak, Cedric mindent elkövetett, hogy valami felvilágosítást facsarjon ki őreiből, és megtudja: kicsodák, hová viszik, mit akarnak tőle.

- Úgy látom, angolok vagytok - mondta. - De teremtő atyám, mégis úgy törtök ránk, honfitársaitokra, mintha normannok volnátok. Alighanem a szomszédaim vagytok, tehát a barátaim is, mert melyik angol szomszédomnak volna oka arra, hogy gyűlöljön? Hiszen még azt a yeomant is, akit útonállással vádoltak, mindig védelmembe vettem, mert tudtam, hogy a szegénység és elnyomás kergette a szegénylegények közé, és inkább zsarnokaikat okoltam és átkoztam. Ha meg így áll a dolog, mit akartok tőlem? Mi hasznotok van ebből az erőszakból? Hallgattok? Ha már olyan gonoszok vagytok, mint a vadállatok, némaságukat is utánozzátok?

De Cedric hiába perelt őreivel, akiknek éppen elég okuk volt arra, hogy mély hallgatásba burkolózzanak. Ettől nem térítették el őket Cedric haragos kifakadásai. Továbbra is siettették, és mind gyorsabban haladtak.

Végre a hatalmas fákkal szegélyezett fasor végében előtűnt Torquilstone, Reginald Front-de-Boeuf mohlepte vén kastélya. Tulajdonképpen egy kisebb vár vagy erőd volt, amely egy *donjon*-ból, vagyis egy magas, négyszögletes toronyból és körülötte alacsonyabb épületekből állt.

Ezek egy belső udvart alkottak, amelyet mély árok vett körül; vizét egy közeli folyócska táplálta. Front-de-Boeuf, aki olyan természetű és jellemű volt, hogy sok ellenséget szerzett magának, jelentősen megerősítette várkastélyát. Külső falaira is tornyokat épített, hogy minden oldalról jól meg lehessen védeni. A várba - mint annak a korszaknak a váraiba általában - csak a boltozatos külső erődön keresztül lehetett bejutni; ennek minden sarkát kis tornyok őrizték.

Cedric, mihelyt megpillantotta Front-de-Boeuf várkastélyának komor, szürke bástyáit - amint kiemelkedtek a környező erdőből, és megcsillantak a reggeli napsütésben -, rögtön megsejtette, hogy a balsorsa milyen komoly bajba sodorta.

- Igazságtalan voltam ennek az erdőnek a bujdosóival és szegénylegényeivel szemben - mondta -, amikor azzal gyanúsítottam őket, hogy azok a gazfickók, akik engem megtámadtak, az ő soraikból kerültek ki. Éppen úgy összetéveszthettem volna a mi bozótjaink rókáit Franciaország ordas farkasaival. Mondjátok, kutyák, mit akar a ti gazdátok: az életemet vagy a vagyonomat? Már azt se tudjátok elviselni, hogy van még két szász - én és a nemes Athelstane -, aki még birtokot mondhat a magáénak ezen a földön, amely valamikor egészen a mi nemzetségünké volt? Hát akkor gyilkoljanak meg, és tegyék így teljessé zsarnokságukat, vegyék el a szabadságunk után az életünket is! Ha Cedric, a szász, nem tudja megmenteni Angliát, szívesen meghal érte! Mondjátok meg a gazdátoknak, hogy nem könyörgök az életemért, csak egyet kérek tőle: kímélje meg Lady Rowena életét és becsületét. Velünk úgyis kihal mindenki, aki fegyverrel szembeszállhat vele - egy nőtől csak nem kell tartania!

A szolgák ezt a beszédet éppen olyan némán fogadták, mint az előbbieket. Most már ott álltak a kastély kapujában. De Bracy háromszor megfújta kürtjét. A fegyveresek és íjászok, akik a közelgő csapatot megpillantva, elfoglalták helyüket a falakon, most sietve leeresztették a felvonóhidat, hogy beeresszék őket. A foglyokat kényszerítették, hogy szálljanak le a nyeregből. Bevezették őket egy terembe, ahol sebtében ennivalót adtak elébük, de Athelstane kivételével senkinek sem volt kedve hozzányúlni. Ám Hitvalló Edward[24] elpusztíthatatlan étvágyú ivadékának sem volt ideje az asztalra rakott jó falatok közt válogatni, mert az őrök megint odaléptek hozzájuk. A két szász nemesnek értésére adták, hogy már vár rájuk a szoba, amely börtönük lesz - mégpedig Rowenától elkülönítve. A hiábavaló ellenállást meg sem kísérelték. Kénytelenek voltak átmenni egy tágas terembe, melynek mennyezetét ormótlan szász oszlopok tartották. A helyiség hasonlított azokhoz a *refektórium*okhoz[25] és tanácstermekhez, amelyek a hajdani kolostorok legrégibb részeiben még ma is láthatók.

Lady Rowenát elválasztották kísérőitől, és egy távoli terembe vezették - udvariasan ugyan, de mégis anélkül, hogy megkérdezzék, akarja-e vagy sem. Ugyanebben az aggasztó megkülönböztetésben volt része Rebekának is. Apja hiába könyörgött, sőt végső kétségbeesésében még pénzt is kínált a szolgáknak, ha megengedik, hogy leánya mellette maradhasson.

- Aljas pogány - felelte az őrök egyike - ha meglátod tömlöcödet, magad sem fogod kívánni, hogy leányod megossza veled!

---

[24] Hitvalló Edward (1002-1066) - az utolsó angolszász király. A történelmi tény az, hogy nem volt egyenes ági leszármazottja, Scott mégis az ő ivadékának mondja Athelstane-t

[25] Kolostori ebédlő

Nem is vitatkoztak vele tovább, hanem durván elhurcolták, egészen másfelé, mint a többi foglyot. Szolgáikat gondosan megmotozták, és megfosztották fegyvereiktől, azután bezárták a kastély másik szárnyába. Rowenától még azt a vigasztaló könnyebbséget is megtagadták, hogy meghitt szolgálója, Elgitha mellette maradhasson.

Most pedig nézzük meg, milyen volt a terem, ahová a két szász nemest zárták - mert először is feléjük fordítjuk figyelmünket. Ez a helyiség jelenleg őrszobául szolgált, bár valamikor a kastély előcsarnoka volt. Ettől a rangtól akkor fosztották meg, amikor a vár mostani ura bárói rezidenciáját kibővíttette és átalakíttatta, hogy kényelmét és biztonságát növelje. Egyebek közt díszes, új csarnokot emeltetett, amelynek boltíves mennyezete karcsúbb és kecsesebb oszlopokon nyugodott; az új csarnok már fejlettebb ízlés szerint épült, azokkal a fejlettebb díszítőelemekkel, amelyeket a normannok az építészetben meghonosítottak.

Cedric méltatlankodva járkált fel és alá a teremben, háborgó gondolatai a múlttal és a jelennel foglalkoztak. Athelstane sokkal nyugodtabb volt. Türelmességét nem magasabb rendű élet-bölcsességének köszönhette, hanem egykedvűségének, amely közömbössé tette minden iránt a pillanatnyi kellemetlenségeken kívül. De még ezekkel sem törődött túlságosan, és csak ímmel-ámmal felelgetett Cedric heves és szenvedélyes kitöréseire.

- Igen - mondta Cedric inkább önmagának, mint barátjának -, ebben a csarnokban lakomázott nagyapám Torquil Wolfgangerrel, amikor az vendégül látta a vitéz és szerencsétlen Haroldot. A Hódítónak ez a derék fia éppen hadba vonult a norvégok ellen, akik a lázadó Tostival egyesülten a törvényes szász királyra törtek. Harold király éppen ebben a teremben közölte nagylelkű válaszát lázadó öccse követével. Gyakran hallottam, amint nagyapám lelkesedéstől kipirultan elmesélte ezt a történetet. Tosti követét bevezették ebbe a tágas csarnokba, amely zsúfolásig megtelt szász főnemesekkel, akik körülvették királyukat, és vérvörös bort ittak egészségére.

Athelstane-t kissé kizökkentette nyugalmából Cedric elbeszélésének utolsó része, mely nem pergett le róla egészen hatástalanul.

- Remélem - mondta -, nem feledkeznek meg rólunk délben, és küldenek egy kis bort meg valami harapnivalót. Reggel alig hagytak időt, hogy bekapjunk néhány falatot. Különben sem tudok kellő étvággyal enni rögtön azután, hogy leszálltam a nyeregből, bár a gyógyítómesterek nagyon ajánlják.

Cedric nem vett tudomást barátja közbevető megjegyzéséről, és folytatta történetét:

- Tosti követe bátran végigment a termen, bár megrémülhetett volna a zord arcoktól, amelyek haragosan és fenyegetően meredtek rá. Harold király elé lépett, és mélyen meghajolt.

„Felséges uram - kezdte -, milyen sors vár Tosti öcsédre, ha leteszi a fegyvert, és békét kér tőled? Ebben az esetben mit remélhet?"

„Szerető testvéri jobbomat - felelte a nagylelkű Harold - és Northumberland gyönyörű grófságát."

„És ha Tosti elfogadja ezeket a feltételeket - folytatta a követ -, milyen birtokot juttatsz hűséges szövetségesének, Hardrada norvég királynak?"

„Hétlábnyi angol földet - felelte Harold szenvedélyes indulattal -, vagy ha igaz, amit mondanak róla, és Hardrada valóságos óriás, akkor talán megtoldjuk még tizenkét hüvelykkel!"

- A csarnok rengett az éljenzéstől. A borral telt kupákat és tülköket arra ürítették, hogy a norvég betolakodó minél előbb foglalja el a neki szánt angol *földbirtokot.*

- Erre szívvel-lélekkel tudnék inni magam is - jegyezte meg Athelstane -, mert olyan szomjas vagyok, hogy a torkom már egészen kiszáradt.

Cedric látta, hogy barátját most csak az evés-ivás érdekli, de azért folytatta történetét:

- A meghökkent követ elsietett, hogy elvigye Tostinak és szövetségesének a megbántott király végzetes válaszát. Ennek következménye volt, hogy York távoli tornyai és a Derwent véres habjai tanúi voltak annak az iszonyú csatának, amelyben Tosti és a norvég király derekas harc közben elesett, és velük együtt tízezer vitézük. Ki gondolta volna, hogy e ragyogó győzelem büszke napján ugyanaz a szél, amely a diadalmas szász zászlókat lengette, normann vitorlákat is duzzaszt, és elősegíti az ellenség végzetes partraszállását Sussexben? Ki gondolta volna, hogy néhány nap múlva Haroldnak sem marad már királyságából több föld, mint amennyit haragjában a norvég betolakodónak ígért? És ki gondolta volna, hogy te, nemes Athelstane, aki Harold véréből származol, és én, akinek ősei mindig megállták helyüket a szász fejedelmek védelmében, egy hitvány normann foglyai leszünk - méghozzá ugyanabban a csarnokban, ahol elődeink oly fényes ünnepségeket ültek?

- Elég szomorú - felelte Athelstane -, de remélem, mérsékelt váltságdíj ellenében szabadon engednek. Semmi esetre sem lehet a céljuk az, hogy most mindjárt halálra éheztessenek. De nyomát sem látom az ebéd előkészületeinek, pedig már délfelé jár az idő. Tekints ki, nemes Cedric, az ablakon, és ítéld meg a nap állásából, nincs-e igazam.

- Meglehet - mondta Cedric -, de én nem tudok ránézni erre az ólomrácsos, színes ablakra anélkül, hogy a szívem el ne szoruljon. Olyan gondolatok ébrednek benne, amelyek mellett eltörpülnek a jelen pillanat nélkülözései. Amikor ennek az ablaknak a rácsait kovácsolták, nemes barátom, őseink még nem ismerték az üvegkészítés és festés művészetét. Nagyra törő büszkeségében Wolfganger apja hozatott először egy mestert Normandiából, hogy csarnokát felszerelje az újfajta ékességgel, mely ilyen tarka színekben töri Isten áldott napjának arany-sugarait. Az idegen szegény koldus volt, amikor idejött, alázatosan hajlongott, és hízelgett mindenkinek, sapkáját szolgálatkészen lekapta a ház utolsó szász cselédje előtt is. De meggazdagodva és felfuvalkodva ment haza, hogy elmesélje kapzsi honfitársainak, milyen gazdagok a szász nemesek, és milyen együgyűek! Valóban bárgyúság volt, Athelstane, amelyet előre láttak és meg is jósoltak Hengist edzett törzseinek igazi utódai, akik megőrizték apáik egyszerű életmódját. Bezzeg mi kebelbarátainkká, bizalmas cselédeinkké tettük meg az idegeneket; átvettük mestereiket és művészetüket; lassanként már le is néztük azt a tisztes egyszerűséget és igénytelenséget, amely derék őseink ereje volt. A normann művészettől és finomkodástól elpuhultan vártuk, hogy a normann fegyverek leigázzanak bennünket. Pedig mennyivel jobb volt a mi egyszerű ételünk, amelyet békességben és szabadságban fogyaszthattunk el, mint a fényűző nyalánkságok, amelyeknek megkedvelése az idegen hódító jobbágyaivá tett bennünket!

- Pillanatnyilag beérném a legegyszerűbb étellel, még azt is nyalánkságnak érezném - felelte Athelstane. - Csodálom, nemes Cedric, hogy olyan kitűnően emlékszel a régi dolgokra, de mintha eszedbe se jutna, hogy itt az ebéd ideje.

„Kárba veszett fáradság - dörmögte magában Cedric meglehetősen ingerülten - bármi egyébről beszélni neki, mint arról, hogy mit kap enni és inni. Úgy látszik, Hardicanute lelke szállt belé, és nem ismer más gyönyörűséget, mint hogy tömje magát, faljon, és még többet faljon! Milyen kár - tette hozzá, és sajnálkozva nézett barátjára -, hogy ilyen derék testben ilyen eltompult lélek lakozik! Hogy olyan nagy feladatot, mint Anglia feltámasztása, ilyen tökéletlen eszközzel kell véghezvinni! Talán Rowena nemes és magasan szárnyaló lelke - ha egyszer mégis feleségül megy hozzá - felébreszti jobbik énjét, amely eltompultan szunnyad benne. De hogy is gondolhatok ilyesmire most, amikor Rowena és Athelstane, éppen úgy, mint én magam: foglyai vagyunk ennek a durva martalócnak, aki talán éppen azért vetemedett utolsó gaztettére, mert érzi, hogy szabadságunk nemzetének bitorolt hatalmát veszedelemmel fenyegeti!”

Mialatt a szász nemes ilyen gyötrelmes gondolatokkal vesződött, kinyílt az ajtó, és belépett rajta az asztalnok, a hivatását jelző fehér pálcával a kezében. Nyomában négy szolga tálakkal megrakott asztalt hozott be. Amikor Athelstane meglátta a tálakat, és orrát megcsapta az ételek illata, úgy érezte, hogy ez a nagyszerű pillanat kárpótolja minden kellemetlenségért, amelyet ma elszenvedett. Mind az öten, akik a lakomát hozták, álarcot viseltek, és alakjukat hosszú köpönyeg takarta.

- Micsoda maskara ez? - kiáltott fel Cedric. - Azt hiszitek, nem tudjuk, kinek a foglyai vagyunk itt, a gazdátok kastélyában? Mondjátok meg neki - tette hozzá, megragadva az első alkalmat, hogy szabadsága visszanyerésére tárgyalásokba bocsátkozzék -, mondjátok meg Reginald Front-de-Boeuf úrnak, hogy el se tudjuk képzelni, miért fosztott meg minket a szabadságunktól. Ennek csak egy oka lehet: a törvénytelen, mohó vágy, hogy vagyonát a mi rovásunkra gyarapítsa. Mondjátok meg neki, hogy engedünk kapzsiságának, mint ahogy hasonló körülmények között egy közönséges rabló követeléseit is kénytelenek volnánk teljesíteni. Üzenje meg nekünk, milyen árat szab a szabadságunknak, és kifizetjük, hacsak nem követel olyan összeget, amely meghaladja anyagi erőnket.

Az asztalnok nem felelt, de bólintott.

- És mondd meg Sir Reginald Front-de-Boeufnek - tette hozzá Athelstane -, hogy kihívom életre-halálra, és felszólítom, vívjon meg velem gyalog vagy lóháton, akármelyik biztonságos helyen, nyolc napon belül a kiszabadulásunk után. Ezt a kihívást, ha igazi lovag, el nem utasíthatja, és későbbre sem halaszthatja, különös tekintettel a körülményekre.

- A kihívást át fogom adni a lovagnak - felelte az asztalnok -, most pedig magatokra hagylak benneteket, hogy nyugodtan ebédelhessetek.

A kihívás nem hangzott el olyan ünnepélyesen, ahogy illett volna, mert Athelstane beszédén érezni lehetett tétovázását, mely természetéből fakadt; azonkívül már nekiesett az ételnek, és miközben beszélt, hatalmas állkapcsait a nagy falat is igénybe vette, amit bekapott; mindez jelentősen tompította a dacos kihívás hatását. Cedric mégis megörült neki, mert azt olvasta ki belőle, hogy barátjában végre feltámadt dicső őseinek szelleme. Legfőbb ideje volt, hiszen bármennyire tisztelte is Athelstane-t, viselkedése már-már kiábrándította. De most, hogy végre megemberelte magát, Cedric - helyeslése jeléül - forrón megszorította kezét. De Athelstane, mintha csak le akarná hűteni lelkesedését, megjegyezte:

- Egy tucat olyan fickóval is megvívnék, mint Front-de-Boeuf, ha elérném vele, hogy gyorsabban megszabaduljak egy börtönből, ahol ennyi fokhagymát tesznek a levesbe!

Ez a megjegyzés elárulta ugyan, hogy Athelstane visszasüllyedt a gyomor rabságába, Cedric mégis leült vele szemben az asztalhoz. Ekkor fura dolog derült ki: eddig hazájának szomorú sorsa foglalkoztatta csupán, és nem is gondolt az evésre, de most, hogy az étel ott párolgott előtte az asztalon, szemlátomást bebizonyította, hogy őseitől - egyéb tulajdonságaikon kívül - derekas étvágyukat is örökölte.

De a foglyok nem sokáig élvezhették ebédjüket. Figyelmüket még ettől az igazán lebilincselő foglalatosságról is elterelte a harsány kürtszó, amely hirtelen felhangzott a kapu előtt. Háromszor is megismétlődött, mintha a mesebeli lovag fújta volna meg, kinek kürtjétől az elvarázsolt kastély tornya, bástyája, kapuja összeomlik, és elszáll, akár a hajnali ködpára. A két szász felugrott az asztal mellől, és az ablakhoz rohant. De kíváncsiságukat csalódás érte, mert az ablak a vár udvarára nézett, a kürtszó pedig odakünn harsogott, a falakon túl. De alighanem fontos jeladás lehetett, mert tüstént élénk mozgolódás keletkezett a kastélyban.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

Leányom - ó, aranyaim - ó, leányom!
...Ó, keresztény aranyaim!
Jogot! Törvényt! Aranyaim, leányom!

Shakespeare: A velencei kalmár

Most bízzuk a szász urakra, meddig álldogálnak még az ablaknál kielégítetlen kíváncsisággal, és mikor térnek vissza az asztalhoz félig kielégített étvágyuk hívó szavára. Mi menjünk tovább, és vessünk egy pillantást a yorki Izsák sokkal zordabb börtönébe. A szerencsétlen zsidót belökték a vár egyik pincetömlöcébe, amely csöpögött a nyirkosságtól, hiszen az árok fenekénél is mélyebb szinten volt. Világosság csak egy-két szelelőlyukon hatolt be, ezek meg olyan magasan nyíltak, hogy a fogoly nem tudott kinézni rajtuk. Ezeken a nyílásokon még délben is csak halványan derengő világosság szűrődött be, amelyet vaksötétség váltott fel már olyankor, amidőn a kastély többi része még messze volt attól, hogy az áldott napfénynek búcsút mondjon. A tömlöc kopár falain láncok és béklyók rozsdásodtak; ezek borzalmas történeteket mesélhettek volna régebbi foglyokról, kiknek szökésétől kellett tartani. Az egyik bilincs vaskarimájában két korhadó csont lógott alá - alighanem egy emberi lábszár maradványai; úgy látszik, ennek a fogolynak az volt a sorsa, hogy itt pusztuljon a tömlöcben, és még a csontjai is bilincsben porladjanak el.

A kísérteties helyiség végében nagy tűzhely terpeszkedett, tetején rostéllyal és rozsdás keresztvasakkal.

A tömlöc borzalmas képe erősebb szívű embert is megrémített volna, de Izsák - meg kell mondani - most, a veszedelem közvetlen közelségében sokkal nyugodtabban viselkedett, mint korábban, amikor még távoli és megnevezhetetlen bajoktól rettegett. Vadászok mesélik, hogy a nyulat sokkal jobban gyötri a félelem, amíg a kopók kergetik, mint abban a percben, amikor már a fogaik közt vergődik. Alighanem a zsidók is annyi alkalommal és olyan gyakran voltak a félelem martalékai, hogy szinte felkészültek mindenfajta erőszakra, amellyel sorsuk léptennyomon fenyegette őket. Így aztán, ha csakugyan bekövetkezik a baj, nem éri őket teljesen készületlenül, és nem jár azzal a meglepetéssel, amely minden rémületben a legbénítóbb. Nem ez volt az első eset, hogy Izsák ilyen veszedelmes helyzetbe került. Voltak tapasztalatai, amelyekre támaszkodhatott. Remélte, hogy - miként a múltban is nemegyszer - most is kiszabadul a madarász tőréből. De erőt adott neki népének hajthatatlan makacssága is, az a szilárd elhatározás, hogy inkább elszenved minden kínzást, semhogy engedjen az erőszaknak, és teljesítse zsarnokai akaratát.

A passzív rezisztencia - a tűrő, tétlen ellenállás - e hangulatában üldögélt Izsák tömlöce egyik sarkában, köpenyét lábaira csavarva, hogy valahogy védekezzék a padló nyirkossága ellen. Összekulcsolt keze, zilált haja és szakálla, prémmel bélelt köpenye és magas süvege ebben a fakó, megtört világosságban egy Rembrandt-tanulmánynak is beillett volna - eltekintve attól, hogy ez a nagy festőművész csak évszázadokkal később jött a világra. Izsák majdnem három óra hosszat ült így, mozdulatlanul, amikor lépések zaját hallotta a tömlöcbe vezető lépcső felől. A keresztvasak megcsörrentek, amikor leemelték őket, az ajtó csikorgott, amint megfordult sarkaiban. Reginald Front-de-Boeuf lépett be a tömlöcbe, a templomos lovag két szerecsen rabszolgája kíséretében.

Front-de-Boeuf szálas, izmos ember volt - élete háborúkban és egyéni harcokban, csetepatékban telt el. Soha nem riadt vissza semmitől, hogy hatalmát és hűbéri birtokait növelje. Jellemét arca is elárulta, amelyen vad, sötét szenvedélyek tükröződtek. Sebhelyek és forradások lepték el, amelyek másféle arcokon rokonszenvet és megbecsülést keltettek volna, hiszen a vitézség tiszteletet érdemel. De Front-de-Boeuf sebei csak arra szolgáltak, hogy arckifejezése vadságát fokozzák, és rémületet keltsenek. A félelmes várúr szorosan testéhez simuló bőrujjast viselt, amely kopott és mocskos volt páncélja horzsolásától. Most nem volt nála fegyver, csak egy tőrt viselt övében; ez szinte ellensúlyozta a jobb oldalán függő rozsdás kulcscsomó terhét.

A fekete rabszolgák, akik urukat kísérték, már levetették pompás öltözéküket; most durva vászonból készült nadrágot és zekét viseltek; a zeke ujjait könyök fölött feltűrték, mint a mészárosok, amikor a vágóhídon nekigyürkőznek a munkának. Mindegyiknek kis kosár volt a kezében, és amikor beléptek a tömlöcbe, megálltak az ajtónál; megvárták, amíg Front-de-Boeuf gondosan bezárja az ajtót, és kétszer is megfordítja a kulcsot a zárban.

Az ijesztő elővigyázati intézkedés után a báró lassan elindult Izsák felé, szemét mereven rászegezve, mintha meg akarná bénítani tekintetével; azt mondják, vannak vadállatok, amelyek így kábítják el áldozatukat, mielőtt rávetik magukat. És csakugyan, mintha Front-de-Boeuf komor, vészjósló tekintetében meglett volna az a bűvös hatalom, amely így hat szerencsétlen áldozataira. Izsák szája kinyílt, és szeme olyan komolyan, olyan rémülten meredt a vad báróra, hogy alakja a szó szoros értelmében összezsugorodott, és pillanatról pillanatra kisebbé vált, amint farkasszemet nézett a szörnyű normannal. A szerencsétlen öregnek ahhoz sem volt ereje, hogy felálljon, és alázatosan meghajoljon, ahogy félelme sugallta, de még a süvegét se tudta megemelni. Egyetlen könyörgő szót sem tudott kipréselni ajkán, annyira hatalmába kerítette a félelem és az a meggyőződés, hogy szörnyű kínzás és halál vár rá.

A normann hatalmas alakja most mintha még jobban megnőtt volna, mint a sas, amely felborzolja tollazatát, mielőtt lecsap védtelen zsákmányára.

Megállt háromlépésnyire a saroktól, ahol az összekuporodott zsidó ült. Front-de-Boeuf intett az egyik szerecsen rabszolgának, hogy lépjen közelebb. A fekete csatlós elő is lépett, és kosarából egy mérleget vett elő meg súlyokat. Mindezt lerakta gazdája lába elé, azután visszavonult tisztességtudó távolságra, társa mellé.

Ezeknek az embereknek minden mozdulata olyan lassú és ünnepélyes volt, mintha valami borzalmas kegyetlenségre készülnének, amelyet már előre elhatároztak és kiterveztek. Elsőnek Front-de-Boeuf szólalt meg, és a következő kérdést intézte foglyához, mély és komor hangjával felverve az öblös, boltozatos pincetömlöcöt:

- Látod ezt a mérleget, te zsidó, átkozott fajtád legátkozottabb kutyája?

A zsidó alig észrevehetően bólintott.

- Ezeken a serpenyőkön - folytatta a báró könyörtelenül - mérj le nekem ezer font ezüstöt, a londoni Tower[26] igaz és pontos mértéke szerint.

- Ábrahám atyám! - kiáltott fel a zsidó, mintha hirtelen visszanyerte volna hangját a végső veszély pillanatában. - Ki hallott még ilyen lehetetlen követelést? Hát egyáltalában hallott-e valaki, akár a regösök meséiben is, akkora összegről, mint ezer font ezüst? Hát van olyan

[26] London óvárosának, a Citynek megerősített része; itt volt a királyi palota, a kincstár és a börtön. A Tower tere (Tower Hill) a kivégzések színhelye volt

emberi szem, amely abban a szerencsében részesült volna, hogy ilyen kincset megpillanthasson? Egész York városában még a tizedrészét sem találod meg annak a rengeteg ezüstnek, amit követelsz. Ha nem hiszed, kutasd át a házamat és valamennyi hitsorsosomét!

- Én méltányos vagyok - felelte Front-de-Boeuf -, ha kevés az ezüst, aranyat is elfogadok. Hat font ezüstöt számítva egy márka aranyért, könnyűszerrel megmentheted ronda, hitetlen csontjaidat olyan kínoktól, amelyeket legrémesebb álmodban sem tudnál elképzelni.

- Irgalmazz, nemes lovag! - kiáltott fel Izsák. - Öreg vagyok, szegény és gyámoltalan. Nem méltó hozzád, hogy rajtam diadalmaskodj. Nem nagy dicsőség egy férget eltaposni.

- Az lehet, hogy öreg vagy - felelte a lovag. - Szégyelljék magukat a bolondok, akik eltűrték, hogy megőszülhess uzsorában és gazságban. Azt is elhiszem, hogy gyámolatlan vagy - mikor volt zsidóban bátorság és erő? De hogy szegény vagy, ne is próbáld velem elhitetni.

- Esküszöm, nemes lovag - hebegte Izsák -, esküszöm mindenre, amit hiszek... mindenre, amiben közösen hiszünk...

- Ne merj hamisan esküdni! - vágott a szavába a normann. - Vigyázz, nehogy makacsságoddal megpecsételd sorsodat, még mielőtt meggondolnád, mi vár rád! Ne gondold, hogy azért beszélek így, mert örökölt gyávaságodra számítok, és meg akarlak félemlíteni. Esküszöm arra, amiben te *nem* hiszel, pogány kutya! Az evangéliumra, amelyet szentegyházunk tanít, és a kulcsokra, amelyek megadattak neki, hogy kössön és oldjon - esküszöm, hogy nem tréfálok! Elhatározásom megingathatatlan. Ez a börtön nem olyan hely, ahol játszadozni lehet. Nálad ezerszer különb és nevesebb foglyok haltak meg itt, e falak között, és sorsukról soha senki sem tudott meg semmit. Terád azonban olyan hosszú és kínos halál vár, hogy ahhoz képest az ő haláluk merő gyönyörűség volt.

Megint intett a rabszolgáknak, hogy jöjjenek közelebb, azután az anyanyelvükön beszélt velük - mindegyikkel külön-külön; ő is járt Palesztinában, ahol sok mindent tanult, talán a kegyetlenség módszereit is. A szerecsenek elővettek kosarukból néhány maroknyi faszenet, egy fújtatót és egy palack olajat. Egyikük kovával és acéllal tüzet csiholt, a másik szétteregette a faszenet a rozsdás rostélyon, amelyről már szó volt, és addig nyomkodta a fújtatót, amíg a szén vörös parázzsá nem vált.

- Ide nézz, Izsák - mondta Front-de-Boeuf. - Látod azokat a vasrudakat az izzó faszén fölött? Ezen a meleg ágyon fogsz feküdni, ruhátlanul, mintha tollas ágyban pihennél. Az egyik rabszolga szítja majd a tüzet alattad, a másik meg olajjal kenegeti hitvány tagjaidat, nehogy a pecsenye odaégjen. Most pedig válassz gyorsan - mit akarsz: a perzselő ágyban feküdni, vagy ezer font ezüstöt fizetni? Mert, őseim nevére, más választásod nincsen!

- Lehetetlen! - kiáltott fel a szerencsétlen öreg. - Lehetetlen, hogy igazán ez legyen a szándékod! A jó Isten, a természet ura, nem teremthet olyan kőszívet, amely erre a kegyetlenségre képes volna!

- Ne bízzál ebben, Izsák - felelte a normann -, végzetes tévedés volna! Azt hiszed, hogy én, aki láttam, mikor kifosztottak egy várost, ahol keresztény honfitársaim ezrei pusztultak el kardtól, tűztől és víztől, majd visszariadok szándékomtól egyetlen nyomorult zsidó jajveszékelése vagy sikoltozása miatt? Vagy azt hiszed, hogy ezek a fekete rabszolgák, akik nem ismernek se törvényt, se hazát, se lelkiismeretet, hanem csak gazdájuk parancsát, és egyetlen intésére megölnek bárkit méreggel, bárddal, tőrrel vagy kötéllel - azt hiszed talán, hogy megkönyörülnek rajtad, holott nem is értik a nyelvet, amelyen könyörögsz? Legyen eszed, öreg! Mondj le bőséges vagyonod egy részéről! Fizesd vissza egy keresztény kezébe legalább egy kis hányadát annak, amit kiuzsorázott testvérein kerestél. Ravaszságoddal hamarosan újra

megduzzasztod összelapult erszényedet - ez csak idő kérdése. De nincs olyan kenőcs vagy orvosság, amely helyrehozza lepörkölt húsodat és bőrödet, ha egyszer kinyújtóztattak ezeken a vasakon. Számláld le a váltságdíjat, azt mondom, és örülj, hogy ilyen áron kiválthatod magad egy tömlöcből, ahonnan nagyon kevés ember tért vissza a világba, hogy elmesélhesse titkait. Nem vesztegetek rád több szót - válassz a vackaid és a húsod-véred között. Ahogy választottál, úgy lesz.

- Akkor hát Ábrahám, Izsák, Jákob és népem minden őse segítsen rajtam - felelte a zsidó. - Nem választhatok, mert nincs módomban teljesíteni minden képzeletet felülmúló követelésedet.

- Ragadjátok meg, és húzzátok le a ruháit - mondta a lovag a rabszolgáknak. - Akkor aztán segítsenek rajta az ősei, ha meg tudják tenni.

A két szerecsen inkább gazdája szeme villanásából értette meg a parancsot, semmint szavaiból. Újra előléptek, megragadták a szerencsétlen zsidót, felrántották a földről, és úgy fogták, a kemény szívű báró további jeladását lesve. Izsák előbb a szerecsenekre, majd a lovagra nézett, abban a reményben, hogy felfedezi valamelyik arcon a könyörület némi jelét. De a báró arcán ugyanaz a hideg, félig komor, félig gúnyos mosoly lebegett, mely a kegyetlen jelenet előjátéka volt; a szerecsenek vad szeme pedig ijesztően forgott sötét szemöldökük alatt, és a szembogarukat körülvevő fehér mezőben még ijesztőbbnek rémlett; ezekből a szemekből nem lehetett kiolvasni, hogy csak vonakodva teljesítik a parancsot - inkább azt, hogy örömüket lelik benne. Izsák a tüzes ágyra nézett, amelyre mindjárt lefektetik, és miután nem látott más kivezető utat, megadta magát.

- Nem... nem... fizetek - mondta -, kifizetem az ezer font ezüstöt... illetve... - tette hozzá egy pillanatnyi gondolkodás után - remélem, hogy hittestvéreim segítségével ki tudom fizetni. Mert oda kell állnom zsinagógánk ajtajába, hogy összekolduljam azt a hallatlan összeget, amelyet kiróttál rám. Mikor és hol kell lefizetnem?

- Itt - felelte Front-de-Boeuf -, itt kell átadnod, pontosan lemérve és leszámolva ennek a tömlöcnek, a padlójára. Vagy azt hiszed, hogy eleresztelek, amíg a váltságdíj nincs a kezemben?

- És mi biztosít arról, hogy a váltságdíj megfizetése után szabad leszek?

- Egy normann nemes szava, te hitvány uzsorás! - felelte Front-de-Boeuf. - Egy normann nemes ígérete, amely tisztább, mint egész nemzetséged minden aranya és ezüstje.

- Bocsánatért esedezem, nemes lovag - mondta Izsák félénken -, de miért bízzam valakinek a szavában, aki egyáltalában nem bízik az enyémben?

- Hogy miért? Mert nincs más választásod, zsidó! - felelte a lovag szigorúan. - Ha most ott ülnél yorki kincseskamrádban, én meg kölcsönért könyörögnék neked, te szabnád meg a határidőt, a fizetési feltételeket meg azt is, hogy mi legyen a biztosíték. De most én diktálok. Ez itt az *én* kincseskamrám. Itt én vagyok előnyben, és még arra sem vagyok hajlandó, hogy megismételjem a feltételeimet.

Izsák nagyot nyögött.

- Ha szabadon bocsátasz - mondta -, legalább tedd meg azt, hogy útitársaimat is elengedd velem együtt. Lenéztek ugyan, mert zsidó vagyok, de megszántak nyomorúságomban, és sorsom talán azért érte utol őket, mert miattam késlekedtek útközben. Meg aztán ők is hozzájárulnak talán valamivel a váltságdíjhoz, amit fizetnem kell.

- Ha azokra a szász fickókra gondolsz - felelte a lovag -, az ő szabadulásuk egészen más feltételektől függ. Törődj csak a magad bajával, zsidó, és figyelmeztetlek, ne avatkozz mások ügyeibe.

- Vagyis nem vihetek magammal mást, csak a sebesült barátomat? - bólogatott Izsák.

- Hányszor mondjam neked, Izrael konok fia, hogy ne merészeld beleütni az orrod mások dolgába! Ha elhatároztad magad, egyetlen tennivalód az, hogy lefizesd a váltságdíjat, mégpedig a legrövidebb idő alatt.

- Mégis kérlek, hallgass meg - mondta Izsák -, ha már ilyen hatalmas vagyonhoz jutsz, amiért nem adsz semmit, csupán a...

Izsák zavartan elhallgatott, nem akarta ingerelni a bősz lovagot. De a normann kitalálta, a zsidó mire gondolt, és maga mondta ki:

- Csupán a becsületemet, a lelkiismeretemet, mi? Ezt akartad mondani, ugye? Jó, jó, nem bántalak, méltányos leszek. Megértem a vesztes szemrehányásait, még akkor is, ha zsidó. Bezzeg te nem voltál olyan türelmes, Izsák, amikor panaszt tettél Jacques Fitzdotterel ellen, aki vérszopó uzsorásnak nevezett, mert követeléseid az egész örökségét felemésztették.

- Esküszöm a Talmudra, hogy rosszul mondták el neked ezt a dolgot - felelte Izsák. - Fitzdotterel úr tőrrel támadott rám a saját házamban, amikor tartozása megfizetését sürgettem. A határidő, amelyben megállapodtunk, már húsvétkor lejárt.

- Bánom is én, mit csinált Fitzdotterel! - kiáltott fel a lovag. - Engem csak az érdekel, mikor kapom meg a pénzemet én. Mikor fizetsz, Izsák?

- Engedd el leányomat, Rebekát Yorkba - felelt Izsák -, persze, megbízható kísérettel, nemes lovag. Amily gyorsan ember és ló megteheti az utat oda-vissza, a kincs... - Izsák itt nagyot sóhajtott, de néhány pillanat múlva már folytatta - a kincs itt lesz, és kívánságod szerint leszámolom ennek a pincének a padlójára.

- A lányod? - kiáltott fel Front-de-Boeuf színlelt csodálkozással. - Az ördögbe is, Izsák, be kár, hogy nem tudtam ezt előbb! Azt hittem, az a fekete szemű lány a szeretőd, és Brian de Bois-Guilbert úrnak ajándékoztam szolgálóul, ahogy a régi időkben divatos volt, tudod... ahogy a pátriárkák szokták, akik ebben is követendő példát mutattak nekünk, ha-ha-ha!

Erre a szívtelen, rideg közlésre Izsák olyan jajveszékelésben tört ki, hogy az egész pince visszhangzott tőle. A két szerecsen elengedte a zsidó kezét bámulatában. Izsák felhasználta az alkalmat, és levetette magát a földre, Front-de-Boeuf lába elé, és átkarolta a lovag térdét.

- Vedd el azt, amit kértél, lovag úr - könyörgött -, végy el tízszer annyit, tégy koldussá, ha akarod... vagy döfj át tőröddel, süss meg ezen a tűzhelyen elevenen, csak a lányomat kíméld meg, engedd el sértetlenül, tisztességgel! Téged is anya szült, kegyelmezz meg egy ártatlan leánykának! Az én elhunyt Ráhelem képmása ő, szerelmének hat záloga közül a legfiatalabb, a legutolsó! Ne fossz meg egy özvegyembert egyetlen vigaszától, amelyet sorsa meghagyott neki! Ne kergess egy apát a kétségbeesésbe... ne kelljen azt kívánnia, hogy egyetlen élő gyermeke ott feküdjön halott anyja mellett, ősei sírjában!

- Sajnálom - felelte a lovag kissé engedékenyebben -, hogy ezt nem tudtam előbb. Azt hittem, a ti fajtátok nem szeret mást, csak a pénzeszacskóját.

- Ne vélekedj rólunk ilyen rosszul, ha zsidók vagyunk is! - kapaszkodott Izsák a kedvezőnek látszó pillanatba. - A meghajszolt róka, a meggyötört vadmacska is szereti kölykeit. Hogyne szeretnék hát Izrael üldözött fiai gyermekeiket.

- Lehetséges - felelte Front-de-Boeuf -, a jövőre nézve tudomásul is veszem a kedvedért, Izsák, de ami a jelent illeti, nem használ semmit. Már nem tudok segíteni azon, ami történt, vagy meg fog történni. Szavamat adtam egy bajtársamnak, és azt nem szegem meg tíz zsidó kedvéért sem, még ha tíz zsidó lány jön hozzá ráadásul! De különben is, mért gondolod, hogy valami baja esik a lányodnak, még ha Bois-Guilbert zsákmánya lett is?

- Mért gondolom! - kiáltott fel Izsák, kétségbeesetten tördelve kezeit. - Hisz egy templomosnak még a lélegzete is kegyetlenséget zúdít a férfiakra, és gyalázatot a nőkre!

- Hogy mersz így beszélni, hitetlen kutya! - rivallt rá Front-de-Boeuf szikrázó szemmel; örült, hogy ürügye van dühbe gurulni. - Ne becsméreld Sion Templomának szent rendjét! Inkább azon törd a fejed, hogyan fizeted meg a váltságdíjat, amit ígértél! Ha elmulasztod, jaj a beste zsidó lelkednek!

- Rabló! Gazember! - kiáltotta a zsidó szenvedélyesen, sanyargatója arcába vágva a sértést felháborodásában, amelyet nem tudott már fékezni, bármilyen kiszolgáltatott helyzetben volt is. - Semmit sem fizetek neked, egyetlen lat ezüstöt sem kapsz amíg vissza nem adod a leányomat!

- Megőrültél, zsidó? - ripakodott rá a lovag. - Vagy azt hiszed, varázslat védi a húsodat és a bőrödet az izzó vastól meg a forró olajtól?

- Bánom is én! - kiáltott fel a zsidó, akit az apai szeretet a kétségbeesés elszántságába kergetett. - Próbáld ki rajtam minden gonoszságodat! A gyermekem is az én húsom és vérem, ezerszer drágább nekem, mint a tagjaim, amelyeket kínzással fenyegetsz! Nem kapsz tőlem ezüstöt, hacsak nem forrón, felolvasztva, hogy kapzsi torkodba öntsem! Nem, egyetlen lat ezüstöt sem kapsz tőlem, nazarénus, még akkor sem, ha csak az tudna megmenteni az örök kárhozattól, amelyre egész életeddel rászolgáltál! Ölj meg, ha kedved tartja, és akkor elmondhatod, hogy ez a zsidó, akárhogy kínoztad is, szembeszegült az akaratoddal!

- Majd meglátjuk - felelte a lovag. - A szent keresztfára, amelyet átkozott fajtád annyira utál, részed lesz minden kínban, amit a tűz és az acél adni tud. Vetkőztessétek le, szolgák, és láncoljátok a rostélyra!

Az öregember kapálózott, amennyire gyenge erejéből kitelt, de hiába. A szerecsenek letépték róla felsőruháját, és már tovább akarták vetkőztetni, amikor harsány kürtszó hangzott el kétszer is a kastély falain kívül, és még a pincetömlöcbe is behatolt. Utána rögtön hangos kiáltásokat lehetett hallani: Reginald Front-de-Boeuf urat hívták, szólították. A vad báró nem akarta, hogy itt akadjanak rá a pincében, e pokoli tevékenység közepette. Intett a rabszolgáknak, hogy adják vissza Izsáknak a ruháját, azután kíséretével együtt elhagyta a pincét. Magára hagyták a zsidót érzelmeivel és gondjaival, teljesen reábízva, vajon hálát ad-e istenének csodás megszabadulásáért, vagy búnak ereszti fejét leánya sorsa miatt.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Ha kérlelő szók finom szelleme
Végül sem enyhít, nem hat szívetekre:
Fegyverrel udvarlok, mint katona,
S a szeretettel szemben, kényszerítlek.

Shakespeare: A két veronai ifjú

A szobán, ahová Rowenát bevezették, észre lehetett venni, hogy berendezésénél némi fényűzésre törekedtek. Már maga az, hogy ilyen pompás szobában helyezték el, arra vallott, hogy különleges bánásmódban kívánják részesíteni - nagyobb tiszteletben, mint a többi foglyot. Csakhogy Front-de-Boeuf felesége, akinek annak idején ezt a szobát berendezték, már régen meghalt; azóta mindent elhanyagoltak itt, tönkrement az a néhány dísz is, amellyel a néhai asszony ízlése a szobát csinosítgatta. A kárpit sok helyen szakadtan csüngött le a falakról, máshol megfakult, kiszívta a nap, vagy megtépázta az idő. De akármilyen kopár és rendetlen volt, mégiscsak ezt tartották a legméltóbbnak arra, hogy a gazdag és előkelő szász hölgy ideiglenes hajléka legyen. Itt magára hagyták, hadd töprengjen sorsán, amíg az ármányos színjáték becstelen hősei meg nem állapodnak abban, ki milyen szerepet fog eljátszani. Ezt egy tanácskozáson beszélték meg, amelyen Front-de-Boeuf, De Bracy és a templomos vettek részt. Hosszú, heves vita keletkezett, melynek során mindenki igyekezett a lehető legnagyobb előnyhöz jutni a vakmerő kalandban való közreműködése jutalmául. Végül aztán megállapodtak, és eldöntötték szerencsétlen foglyaik sorsát.

Így történt, hogy már körülbelül délfelé járt az idő, amikor De Bracy megjelent a „színpadon", hogy megkezdje az udvarlást Lady Rowena kezének és birtokainak elnyerésére.

Ám De Bracy nem pazarolta az egész délelőttöt arra, hogy cimboráival civakodjék. Arra is időt szakított magának, hogy gondosan átöltözzék, és az akkor szokásos módon kicicomázza magát. Zöld zekéje és álarca a sutba repült. Hosszú, dús haja kigöndörítve omlott alá prémes dolmányára. Rövidre nyírt szakálla olajosan csillogott, ujjasa combja közepéig ért, és az öv, amely összefogta, arannyal volt kihímezve és kiverve; egyébként erre az övre akasztotta súlyos kardját is. Már említettük ennek a kornak a furcsa cipődivatját. Maurice de Bracy cipőjének hegye bátran felvehette a versenyt bármilyen divatfi lábbelijével pazar különcködés dolgában; olyan csavarosan kunkorodott felfelé, mint a kos szarva. Ilyen volt egy gavallér ruházata abban a korban; ebben az esetben pedig a hatást fokozta még a gavallér csinos külseje és ügyes viselkedése is: De Bracy modora egyesítette az udvari ember báját a katona fesztelenségével.

Amikor Rowenát üdvözölte, leemelte bársonyfövegét, melynek aranycsatja Szent Mihályt ábrázolta, amint eltiporja a pokol fejedelmét. De Bracy ezután udvarias mozdulattal ülőhelyet kínált a hölgynek, aki azonban mozdulatlanul állva maradt. Erre a lovag lehúzta kesztyűjét jobbjáról, és karját nyújtotta, hogy a hölgyet a székhez vezesse. Ám Rowena egy kézmozdulattal elhárította a felkínált lovagi szolgálatot, és így felelt:

- Ha porkolábom előtt állok, lovag úr - és a körülmények nem engedik, hogy mást gondoljak -, úgy illik, hogy a rab állva hallgassa meg, míg kimondják fölötte az ítéletet.

- Ó, szép Rowena - felelte De Bracy -, nem a porkolábod, hanem a rabod áll előtted, és De Bracy a te szép szemedtől várja az ítéletet, amelyet te oktalanul tőle akarsz hallani.

- Nem ismerlek, uram - mondta a hölgy, a sértett rang és szépség teljes büszkeségével emelve fel fejét -, nem ismerlek, és az arcátlan bizalmasság, amellyel a trubadúrok hangján szólsz hozzám, nem teszi jóvá a rabló erőszakosságát.

- Magadnak tulajdonítsd, szép hölgy - felelte De Bracy ugyanabban a hangnemben, mint az előbb -, a magad szépségének és bájának, ha megfeledkeztem a tiszteletről, amely kijár annak, akit szívem királynőjéül és szemem vezércsillagául választottam.

- Ismétlem, lovag úr, hogy nem ismerlek, és nem tudom elképzelni, hogy egy férfi, aki láncot és sarkantyút visel, így betolakodjék egy védtelen nőhöz.

- Hogy nem ismersz - felelte De Bracy -, valóban az én balszerencsém. De remélem, hogy De Bracy neve nem egészen ismeretlen ott, ahol regösök vagy heroldok a bajvívó téren vagy a harcmezőn véghezvitt hőstetteket dicsőítik.

- Akkor engedd át a regösöknek és heroldoknak, hogy dicséretedet zengjék, lovag úr - mondta Rowena -, az ilyesmi idegen ajakról jobban hangzik, mint a magad szájából. És szeretném tudni, melyikük fogja megörökíteni dalban vagy krónikában azt a felejthetetlen éjszakai diadalt, amit egy öregember felett arattál, akit néhány félénk jobbágy kísért. A hőstettet, melynek zsákmánya egy szerencsétlen leány, akit akarata ellenére egy rabló várába hurcoltál.

- Igazságtalan vagy, Lady Rowena - felelte a lovag, zavarában ajkába harapva; most már természetesebb hangon beszélt, nem olyan mesterkélt hódolattal, ahogy kezdte. - Miután te nem tudod, mi a szenvedély, nem ismered el mentségül másoknak az őrültségére, még akkor sem, ha azt éppen a te szépséged okozta.

- Kérlek, lovag úr - mondta Rowena -, hagyd ezeket a szólamokat, amelyeket a kóbor lantosok annyira elkoptattak, hogy igazán nem illenek lovagok és nemesurak szájába. Vagy talán arra akarsz kényszeríteni, hogy leüljek, azért próbálsz kifárasztani ilyen elcsépelt frázisokkal, amelyekből a legsilányabb vásári énekesnek is olyan készlete van, hogy karácsonyig se fogyna ki belőlük?

- Gőgös vagy - fakadt ki De Bracy bosszúsan, amikor belátta, hogy fellengős szavaiért csak megvetést kap. - De én is tudok így beszélni, ha éppen akarod. Vedd tudomásul, hogy kezed elnyerésére azért választottam ezt a módot, mert azt hittem, kedvedben járok vele. De most már látom, mi felel meg a te természetednek. Téged nyíllal és alabárddal kell meghódítani, nem finom szavakkal és udvarias viselkedéssel!

- Az udvarias beszéd - felelte Rowena -, ha az aljas tett elkendőzésére szolgál, éppen olyan, mint a lovagi öv egy hitvány bohóc derekán. Nem csodálom, hogy az erőfeszítés téged is bosszant, és úgy látszik, már alig tudod türtőztetni magad. Becsületesebb is lenne, ha megtartottad volna a haramia nyelvét és ruháját, ahelyett, hogy a hozzáillő tetteket finom szavak és udvarias viselkedés leple mögé rejtsd.

- Megfogadom a jó tanácsot, hölgyem - mondta a normann. - Azzal a bátor szóval, amely legjobban illik a bátor tetthez, kijelentem neked, hogy sohasem hagyhatod el ezt a kastélyt másképpen, mint Maurice de Bracy hitvese. Nem szoktam belenyugodni abba, hogy terveimet bárki is meghiúsítsa, és egy normann nemesnek nem kell viselkedését mentegetni vagy kimagyarázni egy szász leány előtt, akit kitüntet azzal, hogy feleségül akarja venni. Büszke vagy, Rowena, de annál méltóbb arra, hogy a feleségem légy. Hát van más lehetőséged arra, hogy felemelkedhess a legelőkelőbb körökbe, és elfoglald méltó helyedet a hercegi udvarban? Hát van más lehetőséged arra, hogy megszabadulj silány környezetedből, abból a falusi csűrből, ahol a szászok együtt tanyáznak disznaikkal, melyeknek gazdagságukat köszönhetik? Hát nem

akarsz inkább azok között élni, akik Angliában a legelsők szépség, rang és hatalom tekintetében?

- Lovag úr - felelte Rowena -, a csűr, amelyet úgy lenézel, otthonom és hajlékom volt gyermekkorom óta. És ha valaha is bekövetkezik az a nap, amikor elhagyom: hidd el, csak olyan ember oldalán hagyom el, aki tiszteli a házat és a szokásokat, amelyekben nevelkedtem.

- Tudom, mire gondolsz, szép hölgy - mondta De Bracy -, bár bizonyára azt hiszed, szavaid túlságosan homályosak ahhoz, hogy megértsem. De ne álmodozz arról, hogy Oroszlánszívű Richárd újra elfoglalja trónját valaha is. És még kevésbé álmodozz arról, hogy Wilfred, az Oroszlánszívű csatlósa és Ivanhoe volt hűbérura, egyszer még odavezet a király trónja elé, és bemutat mint a menyasszonyát. Más kérő szívét talán féltékenység gyötörné, ha erről van szó; de az én szilárd elhatározásomat nem érinti és nem tudja megváltoztatni egy ilyen gyermekes és reménytelen szenvedély. Tudd meg, szép hölgy, hogy versenytársam a hatalmamban van, és csak tőlem függ, vajon elárulom-e Front-de-Boeufnek, hogy itt van, az ő kastélyában. Mit gondolsz, mit csinál majd, ha megtudja ezt a titkot? Féltékenysége végzetesebb lesz, mint az enyém.

- Wilfred itt? - mondta Rowena megvető hangon. - Ez éppen olyan igaz, mint hogy Front-de-Boeuf az ő versenytársa.

De Bracy egy pillanatra fürkészően a szemébe nézett.

- Hát igazán nem tudtad - kérdezte -, hogy Wilfred Ivanhoe a zsidó hordágyában tette meg az utat idáig? Pompás hintó egy keresztes vitéz számára, aki izmos karjával vissza akarta hódítani a Szentsírt! - és megvetően kacagott.

Rowena közömbös hangra kényszerítette magát, bár reszketett a gyötrő aggodalomtól, amelyet nem tudott elnyomni.

- És ha itt van is - mondta -, miért volna a vetélytársa Front-de-Boeufnek? És mi egyébtől kellene tartania, mint rövid fogságtól, ahonnan tisztes váltságdíj ellenében bármikor megszabadulhat, ahogy a lovagi szokások megszabják?

- Vigyázz, Rowena! - felelte De Bracy. - Ne essél abba az általános női tévedésbe, hogy a férfiak csak miattuk lehetnek versenytársak! Hát nem tudod, hogy a férfiak féltékenységének oka nemcsak a szerelem lehet, hanem a becsvágy is és a vagyon sóvárgása? És nem tudod, hogy házigazdánk, Front-de-Boeuf habozás nélkül eltapossa azt az embert, aki vissza akarja venni tőle a szép Ivanhoe-birtokot? Éppen olyan készségesen és mohón végez vele, mintha azért gyűlölné, mert egy szép, kék szemű kisasszony inkább őrá mosolyog. De légy kedves hozzám, hölgyem, és akkor a sebesült bajnoknak nem kell tartania Front-de-Boeuf bosszújától. Viszont ha nem hallgatsz meg, máris meggyászolhatod, mert olyan ember kezébe kerül, aki nem ismer kegyelmet.

- Mentsd meg, lovag, mentsd meg, az isten szerelmére! - kiáltott fel Rowena, kezét tördelve; szilárdsága cserbenhagyta arra a gondolatra, hogy szerelmese életveszélyben forog.

- Megtehetem... meg is teszem, az a szándékom - felelt De Bracy. - Különben is, mihelyt Rowena beleegyezik abba, hogy De Bracy felesége legyen, ki merészelné akár egy ujjal is bántani rokonát - gyámja fiát -, gyermekkori pajtását? De csak ez mentheti meg, semmi egyéb. Nem vagyok olyan érzelgős bolond, hogy elősegítsem a szerencséjét vagy elhárítsam a végzetét egy embernek, aki az én boldogságom útjába állhat, és minden valószínűség szerint meghiúsítja legforróbb vágyam teljesülését. Nyerd meg segítségemet Wilfred érdekében - akkor megmenekül. Haragíts meg, akkor elpusztul, de te sem nyered vissza szabadságodat!

- Hangod nyers ridegségében - mondta Rowena - van valami, amit nem lehet összeegyeztetni a szörnyűségekkel, amikről beszélsz. Nem hiszem, hogy olyan gonosz a szándékod, és akkora a hatalmad.

- Hát akkor csak áltasd magad ezzel a balga hittel - felelte De Bracy -, amíg az idő be nem bizonyítja tévedésedet. Szerelmesed sebesülten fekszik ebben a kastélyban... a kedvesed, akit nem cserélnél el senkivel! Ő választja el házigazdánkat, a vár hatalmas urát attól, amit jobban szeret mindennél a világon... még a hírnévnél és a szépségnél is! Csak egy tőrszúrásba vagy egy dárdadöfésbe kerül, és máris megszabadul tőle örökre. És ha Front-de-Boeuf nem meri nyíltan vállalni ezt a tettet, itt az orvos, aki könnyen eltévesztheti a kotyvalékot, amit bead a betegnek - itt az ápoló vagy ápolónő, aki durván kiránthatja feje alól a párnát. Wilfred olyan állapotban van, hogy vérontás nélkül is könnyű végezni vele. És Cedric is...

- És Cedric is - szakította félbe Rowena, megismételve De Bracy utolsó szavait -, Cedric, az én nemes, nagylelkű gyámom! Megérdemlem szörnyű sorsomat, mert az ő sorsáról egészen megfeledkeztem... igaz, hogy a fia miatt!

- Cedric sorsa is a te elhatározásodtól függ - mondta De Bracy. - Reád bízom, hogy döntsd el, mit akarsz.

Rowena eddig rendületlen bátorsággal viselte el mindazt, ami történt vele - de csak azért, mert nem gondolta, hogy a veszély ilyen komoly, és ilyen közvetlenül fenyegeti. Természete valójában olyan volt, amilyet az arcokat tanulmányozó fiziognómusok a szőke nőknek tulajdonítanak: lágy, szelíd, félénk. Ám nevelése és életkörülményei megváltoztatták: megedzették, megkeményítették. Megszokta, hogy mindenki meghajol akarata előtt - még Cedric is, aki egyébként szeretett zsarnokoskodni másokon. Így aztán kifejlődött Rowenában az a különleges bátorság és önbizalom, amelyet a környezet állandó hódolata és engedelmessége érlel meg az emberben. Alig tudta elképzelni, hogy akaratának valaki ellenszegülhet - hát még azt, hogy ne is törődjenek vele!

Látjuk tehát, hogy Rowena magára öltött büszkesége és parancsoló modora nem igazi lényéből fakadt. Ez a burok lehullott róla abban a pillanatban, amikor ráeszmélt a veszélyre, amely életét - éppen úgy, mint szerelme és gyámja életét - fenyegette. És amikor látta, hogy akarata, amelyet eddig mindenki tisztelt, most egy erős, durva, mindenre elszánt férfi akaratába ütközik, Rowena egyszerre összeroppant - annál is inkább, mert ez a férfi volt a helyzet ura, és semmiféle lovagiasság nem tartotta vissza attól, hogy helyzetével visszaéljen.

Rowena körülnézett, mintha segítséget keresne, de nem lelt rá sehol. Néhány szaggatott felkiáltás után égnek emelte kezeit, majd gyötrelmében és túláradó bánatában heves zokogásra fakadt. Lehetetlen volt részvétlenül nézni ezt a szép teremtést vergődésében. Még De Bracy sem maradt érzéketlen, bár Rowena könnyei nem hatották meg, inkább csak zavarba hozták. Látta, hogy túlságosan messzire ment, de most már nem léphetett vissza. Másrészt Rowena feldúlt állapotában minden szó, érv vagy fenyegetés is kárba veszett fáradság lett volna. De Bracy idegesen járkált fel és alá a szobában, miközben hasztalanul kérlelte a riadt lányt, hogy igyekezzék megnyugodni. A férfi most már tétovázott, maga sem tudta, hogyan viselkedjék.

„Mi lenne - gondolta -, ha hagynám, hogy a kétségbeesett hölgy bánatos könnyei megindítsanak? Mit érnék el vele? Meghiúsulnának reményeim, amelyekért olyan nagy kockázatot vállaltam, és ráadásul még nevetségessé is válnék. János herceg és vidám cimborái jót kacagnának rajtam!

És mégis - tette hozzá gondolatban -, nem érzem magam elég erősnek ahhoz, amibe belefogtam. Nem tudom nézni ezt a szép arcot, amint eltorzítja a szenvedés... ezeket a csodás szemeket, ha könnyek fürösztik. Bárcsak megmaradt volna olyan gőgösnek, ahogy kezdetben beszélt velem! Milyen kár, hogy nem vagyok olyan durva és taplószívű, mint Front-de-Boeuf!"

Miközben ilyen gondolatok nyugtalanították, mindent elkövetett, hogy a boldogtalan leányt valamiképpen megvigasztalja. Egyelőre - mondogatta neki - nincs oka az ilyen túlzott kétségbeesésre.

Ám ebben a „jóságos" tevékenységben hirtelen megzavarta De Bracyt egy kürt rekedt és recsegő, bátor és szárnyaló hangja. Nemcsak őt riasztotta meg, hanem a kastély többi lakóit is, akik megdöbbenésükben abbahagyták kapzsi és gonosz terveik végrehajtását. De valamennyi közül alighanem De Bracy volt az, aki legkevésbé bánta, hiszen a Lady Rowenával folytatott beszélgetése során eljutott arra a pontra, ahol sem folytatni, sem abbahagyni nem tudta azt, amibe belefogott.

Itt nekünk is meg kell állnunk egy pillanatra, mert olvasóink talán azzal vádolnak bennünket, hogy túl sötét képet festünk évezredünk első századainak erkölcseiről. Elszomorító arra gondolni, hogy ezek a vitéz főnemesek, akik derekasan szembeszálltak az uralkodóval, és megindították a harcot Anglia szabadságjogaiért - tulajdonképpen maguk is zsarnokok voltak, könyörtelen kényurak, akik lábbal tiporták Anglia törvényeit, sőt fittyet hánytak az emberség és a természet törvényeinek is. De sajnos, ez így volt, amit történetünk halovány epizódjainál sokkal meggyőzőbb bizonyítékok igazolnak. Elég, ha a szorgalmas *Henry*re hivatkozunk, és csak egy szakaszt idézünk a sok közül, melynek anyagát korabeli krónikákból merítette. Ez az egy idézet mindenkit meggyőzhet arról, hogy a regényíró képzelete nem tudja utolérni annak a sötét korszaknak valóban megtörtént rémségeit.

A híres *Szász Krónika* szerzője következőképpen ecseteli a nagy bárók és várurak kegyetlenségeit István király idejében. Ezek az urak egytől egyig normannok voltak, és fékevesztett szenvedélyükben szinte hihetetlen gazságokra vetemedtek.

„Kíméletlenül leigázták a szegény népet, és arra kényszerítették, hogy várakat építsen nekik. Ezek a várak benépesültek ördögi gonoszságú emberekkel, akik megtámadtak férfiakat és nőket, ha úgy vélték, hogy pénzt lehet belőlük kicsikarni; pincetömlöcökbe hurcolták őket, és a vértanúknál is borzalmasabban megkínozták, úgy, hogy a legtöbb belepusztult. Voltak, akiket iszapba fullasztottak, másokat a fejüknél, a lábuknál vagy a hüvelykujjuknál fogva felakasztottak, és tüzet gyújtottak alájuk. Csomóra kötött szíjjal korbácsolták áldozataik fejét, amíg agyvelejük ki nem loccsant. Aki életben maradt, olyan tömlöcbe került, ahol kígyók és békák hemzsegtek."

De nem folytatjuk - nem akarjuk meggyötörni az olvasót a borzalmas kínok további részletezésével.

Csak még egy példa, hogy megvilágítsuk a normann hódítás keserves következményeit. Olyan példáról van szó, melynek hitelességét nem lehet kétségbe vonni. Matilda hercegnő, noha a skót király leánya volt, és később maga is Anglia királynéja, Edgar Atheling unokahúga és a német császárnő anyja - tehát uralkodók leánya, felesége és anyja -, amikor neveltetése céljából először tartózkodott Angliában, kénytelen volt apácafátyolt ölteni, mert a kolostor volt az egyetlen hely, ahol a normann urak erkölcstelen üldözése elől menedéket találhatott. Vallomásában, amelyet az angol papság nagytanácsa előtt tett, kifejtette, milyen kényszerhelyzetben volt, és kijelentette: ez volt az egyetlen oka annak, hogy kolostorba vonult. Az összegyűlt papság elfogadta ezt az indokolást azzal, hogy közismert tényekre

mutat, s ezzel kétségbevonhatatlan és megdöbbentő tanúságot tett a gyalázatos gazságokról, amelyek azt a kort bemocskolták. Közismert dolog - mondották -, hogy Hódító Vilmos normann hívei annyira megrészegültek a nagy győzelemtől, hogy nem ismertek el más törvényt, csak a saját féktelen kényüket-kedvüket; nem érték be azzal, hogy a legyőzött szászokat megfosztották ingó és ingatlan javaiktól, de asszonyaikat és leányaikat is megtámadták a legelvetemültebb módon; ezért általános szokássá vált, hogy az angolszász nemesi családok asszonyai és leányai kolostorba vonuljanak - de nem isteni hivatásképpen, hanem egyes-egyedül azért, hogy megóvják becsületüket a féktelenül garázdálkodó normann férfiaktól.

Eadmer[27] feljegyezte az összegyűlt papság nyilvános tanúságtételét ezekről a züllött időkről. Mindez alátámasztja azoknak a jeleneteknek a valószínűségét, amelyeket a kevésbé hiteles Wardour-kézirat alapján szőttünk regényünkbe.

[27] Neves angol történész és egyházi személyiség a XI. századból. Fő műve a Historia Novorum in Anglia, az 1066 és 1122 közötti időszakról

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

Úgy udvarlok neked, mint párjának oroszlán.

Douglas

Mialatt a már ismertetett jelenetek a kastély más részeiben lejátszódtak, Rebeka egy távoli, elkülönített toronyban várta sorsa beteljesülését. Álruhás rablói közül kettő hurcolta ide. Amint belökték a kis cellába, Rebeka egy vén szipirtyót talált ott, aki valami szász rigmust dúdolt magában, mintegy kíséretképpen a pergő tánchoz, amelyet orsója fonás közben a padlón lejtett.

A vénasszony felemelte fejét, és mogorván nézett Rebekára - azzal a rosszindulatú irigységgel, amellyel a vénség és rútság szokta az ifjúságot és szépséget szemlélni, különösen balsorsban és nyomorúságban.

- Kotródj innen, öreg tücsök - förmedt rá az egyik fegyveres -, nemesurunk parancsolja. Add át ezt a kamrát egy szebb lakónak.

- Persze - dörmögte a szipirtyó -, a fizetség a jó szolgálatokért. Volt idő, amikor egyetlen szavamra a legügyesebb fegyveres szolgát is kilódították volna a nyeregből és a házból, most meg egy olyan kölyök parancsolgat nekem, mint te. És ha nincs kedvem kimenni innen?

- Ne okoskodj, Ulfried anyó - mondta a másik zsoldos. - Kotródj, ha ez a parancs. Az urak kívánságát teljesíteni kell, mégpedig szaporán. Rád is sütött a nap valamikor, öreg banya, de neked már leáldozott. Olyan vagy, mint a kivénült csataló, amelyet kicsaptak a kopár tarlóra: valamikor kényesen emelgette a lábát, de most már alig támolyog. Hát csak támolyogj el innen.

- A nyavalya essen belétek, és a kutyaólban temessenek el! - szitkozódott az öregasszony. - A gonosz Zernebock ördög tépjen ízekre, ha elmozdulok innen, amíg le nem gombolyítottam ezt a lent a guzsalyomról!

- Bánom is én, banya! Legfeljebb a gazdánkkal gyűlik meg a bajod! - mondta az emberek egyike.

Elmentek, és otthagyták Rebekát az öregasszonnyal, akinek a társaságát reá kényszerítették.

- Micsoda ördögi gonoszság jár a fejükben már megint? - dünnyögte a vén szipirtyó önmagának, bár közben időnként gyűlölködve Rebekára pislantott. - De hiszen könnyű kitalálni... Fényes szemek, fekete fürtök, a bőre, mint a fehér papír, mielőtt a pap bemázolná fekete kulimászával. Hej, nem nehéz kitalálni, miért hozták ide, ebbe a magányos toronyba, ahonnan még egy sikoltást sem lehet kihallani, mintha csak ötszáz ölnyi mélységből jönne a föld alól... Baglyok lesznek a szomszédaid, szépségem. Huhogásukat éppen úgy nem hallani, mint a te sikoltozásodat, és annyit törődnek az egyikkel, mint a másikkal. Nézd csak, méghozzá külföldi! - tette hozzá, amikor megnézte Rebeka ruháját és turbánját. - Hová való vagy? Egyiptomi vagy szerecsen? Mért nem felelsz? Sírni tudsz, beszélni nem?

- Ne haragudj, jó anyó - mondta Rebeka.

- Többet már nem is kell mondanod - felelte Ulfried. - Rókát a farkáról, zsidó lányt a beszédéről.

- Az isten szerelmére - könyörgött Rebeka -, mi vár itt rám? Mi lesz a folytatása az erőszaknak, amellyel idehurcoltak? Az életemet akarják elvenni, büntetésül a hitemért? Szívesen odaadom.

- Az életedet, kicsikém? - felelte a szipirtyó. - Mi örömet lelnének abban, hogy megölnek? Az életed, hidd el nekem, nincs veszélyben. Olyan bánásmódban lesz részed, amelyet elég jónak tartottak valamikor egy szász nemesi lány számára. Akkor egy magadfajta zsidó lány se zúgolódjék, hogy nem járt jobban. Nézz meg engem - fiatal voltam, és kétszer olyan szép, mint te, amikor Front-de-Boeuf, ennek a mostani Reginald-nak az apja, normannjai élén megostromolta ezt a várat. Apám hét fiával együtt hősiesen védte örökségét - emeletről emeletre, teremről teremre. Egyetlen szoba sem volt, egyetlen lépcsőfok se, amely ne lett volna síkos kiontott vérüktől. Meghalt mind, az utolsó szálig. És a tetemük még ki sem hűlt, a vérük fel sem száradt, amikor már prédája és rongya voltam a hódítónak.

- Nincs segítség? Hát igazán semmi módja a menekülésnek? - kérdezte Rebeka. - Segíts rajtam, gazdagon, bőkezűen megjutalmazlak.

- Verd ki a fejedből - felelte az öregasszony. - Innen csak a halál kapuján keresztül lehet kijutni. És mire az megnyílik előttünk... késő, már késő, minden odaveszett! - tette hozzá, megrázva ősz fejét. - De vigasztaló arra gondolni, hogy amikor elmegyünk, olyanokat hagyunk itt a földön, akik ugyanúgy járnak, mint mi, ugyanúgy pusztulnak. Isten veled, zsidó lány! Zsidó vagy keresztény - egyre megy, sorsod mindenképpen ugyanaz. Mert olyan emberek kezébe kerültél, akikben nincs irgalom, se lelkiismeret. Isten veled, ha mondom. A lent, ami nálam volt, megfontam. Én elvégeztem a munkámat - a tiéd meg csak most kezdődik.

- Ne menj el! Maradj itt, az isten szerelmére! - kiáltotta Rebeka. - Maradj mellettem, ha csak azért is, hogy átkozz és szidalmazz! Ha itt vagy, az már egy kis védelmet jelent nekem.

- Még ha maga az Istenanya volna melletted, ő sem tudna megvédeni - felelte az öregasszony. - Nézd csak, hisz ott áll - mutatott egy durván faragott Madonna-szoborra. - Majd meglátod, el tudja-e hárítani a végzetet, ami rád vár.

E szavakkal elhagyta a toronyszobát. Arcának ráncai gúnyos megvetésre húzódtak. Így még visszataszítóbb volt, mint szokásos komorságában. Amint kilépett, bezárta maga mögött az ajtót. Rebeka még hallotta távolodó hangját, amint lassan lebotorkált a toronyból, szitkozódva a meredek csigalépcső miatt.

Rebeka tudta, hogy még szörnyűbb sors vár reá, mint Rowenára. A szász nemesi lánnyal szemben talán adnak valamit a látszatra, és kerülik a durva kíméletlenséget, de mire számíthat ő - egy elnyomott és üldözött nép gyermeke, akit nem is vesznek emberszámba. Csakhogy - talán éppen ezért - megvolt az az előnye, hogy lelkileg jobban felkészült mindenféle veszedelemre, és így megerősödött, megedződött. Miután jó megfigyelő volt, és gyermekkora óta megszokta az önálló gondolkodást, nem szédítette meg az a pompa és jólét, amelyet a szülői házban és más gazdag zsidó családoknál látott. Tudta és érezte, hogy mindez nagyon ingatag alapokon nyugszik, és fölötte bizonytalan. Mint híres lakomáján Damoklész, úgy Rebeka is minden pompa közepette szüntelenül maga előtt látta a családja feje fölött hajszálon függő kardot, amely bármelyik pillanatban véget vethet jólétüknek, sőt életüknek is. Ezek a gondolatok fegyelmezték és kijózanították; kordában tartották jellemét, amely más körülmények közt talán gőgös, makacs és elbizakodott lett volna.

Apja példájából és intelmeiből Rebeka megtanulta, hogy udvariasan beszéljen mindenkivel, aki hozzá közeledik. Izsák túlságosan szolgai meghunyászkodását nem tudta ugyan utánozni, mert amiből ez fakadt - az alantas gondolkodás és az örökös félelem -, nem felelt meg természetének. De büszke alázatossággal viselkedett, mintha alávetné magát a kedvezőtlen

körülményeknek, amelyekbe - mint egy üldözött nép leánya - beleszületett. Valójában öntudatos volt, és szíve mélyén az a meggyőződés élt, hogy érdem szerint magasabb rang illeti meg, mint amelyet a vallási ítélet neki megszabott.

Felkészülve rá, hogy szembe kell néznie a kedvezőtlen körülményekkel, megkeményítette a szívét. Mostani helyzetében nagy lélekjelenlétre volt szükség, és ezért igyekezett is összeszedni minden erejét.

Első dolga az volt, hogy alaposan szemügyre vette a szobát; hát ez valóban kevés reményt nyújtott a menekülésre vagy védekezésre. Nem volt benne csapóajtó, sem titkos kijárat. A szobát nem vette körül más, csak a torony kerek fala - kivéve azt a helyet, ahol az ajtón és csigalépcsőn át a főépületbe lehetett jutni. Ezen az ajtón nem volt belül se retesz, se zár. Az egyetlen ablak a torony körül húzódó párkányra vagy bástyára nyílt, amely olyan volt, mint egy keskeny körfolyosó. Rebeka első pillantásra megörült neki, mert azt hitte, reményt nyújt a menekülésre. De azután kitűnt, hogy ez a folyosó nincs összeköttetésben a bástya többi részével, csupán különálló erkély, amelyet a szokásos módon lőrésekkel ellátott mellvéd vesz körül; arra szolgált, hogy a torony védelmére néhány íjász állhasson oda, és oldalról nyílzáport zúdítson a vár falára.

Így hát nem marad hátra más remény, csak a tűrés ereje és a gondviselésbe vetetett hit, amely a nagy lelkek sajátja. Rebeka sok zagyvaságot tanult arról, hogyan kell értelmezni azokat az ígéreteket, amelyekkel a biblia Isten kiválasztott népét kecsegtette; de nem tévedett abban, hogy a jelen a zsidó nép megpróbáltatásainak ideje, és bízott benne, hogy eljön a nap, amikor őket is befogadják a keresztény népek közé. De addig is a jelek szerint az a rendeltetésük, hogy ártatlanul bűnhődjenek és lakoljanak. Felkészülve arra, hogy a balsors áldozatának tekintse magát, Rebeka már gyermekkora óta elmélkedett helyzetén, és hozzászoktatta magát ahhoz a gondolathoz, hogy szembenézzen a valószínűleg kikerülhetetlen veszedelmekkel. Mégis elsápadt, és remegés fogta el, amikor megcsikordult a lépcső odakünn, és a toronyszoba ajtaja lassan kinyílt.

Egy férfi lépett be rajta, és becsukta maga mögött az ajtót. Ruhája olyan volt, mint azoké a haramiáké, akik elfogták őket. Mélyen homlokába húzott sapkája eltakarta arca felső részét, viszont köpenyét úgy tartotta, hogy elrejtse a többit. Így állt ott megrémült foglya előtt, mintha olyan gaztettre készülne, melyet maga is szégyell. Ruhája elárulta, hogy martalóc, és mégis - mintha restellte volna megmondani, miért jött ide, és mit akar.

Rebekának ily módon ideje maradt ahhoz, hogy szólásban megelőzze. Minden erejét összeszedve, lekapcsolt csuklójáról két értékes karperecet és nyakából egy aranyláncot. Az ékszereket gyorsan a haramia felé nyújtotta, abban a hitben, hogy megnyeri jóindulatát, ha kapzsiságát kielégíti.

- Vedd ezeket, barátom - mondotta -, és Isten nevében légy irgalmas hozzám és öreg édesapámhoz. Értékes ékszerek, de mindez semmi ahhoz képest, amit még kapsz, ha szabadon és bántatlanul elhagyhatjuk a kastélyt.

- Palesztina szép virága - felelte az útonálló -, ezek valódi keleti gyöngyök, de nem versenyezhetnek fogad fehérségével; valódi gyémántok, de nem csillognak olyan fényesen, mint a szemed; de különben is, amikor erre a vad mesterségre adtam a fejem, megfogadtam, hogy a szépséget többre becsülöm a vagyonnál.

- Ne károsítsd meg magad - mondta Rebeka -, könyörülj rajtunk, és fogadd el a váltságdíjat. Aranyért annyi gyönyört vásárolhatsz magadnak, amennyit csak akarsz. Ha bántalmazol bennünket, csak azt éred el vele, hogy a lelkiismereted fog bántani. Apám készségesen teljesíti legtúlzottabb kívánságaidat is. Ha van eszed, a tőlünk szerzett zsákmánnyal megválthatod

visszatérésedet a tisztességes emberek társaságába. Bocsánatot nyerhetsz régi bűneidért, és nem lesz szükséged arra, hogy újakat kövess el.

- Nagyon jól beszélsz - felelte a bandita franciául, mert alighanem nehezére esett volna, hogy Rebeka szász szavaira szász nyelven feleljen. - De tudd meg, Völgy lilioma, hogy apád már egy hatalmas alkimista kezében van, aki ért hozzá, hogy még egy tömlöc rozsdás vasait is arannyá változtassa. A tiszteletre méltó Izsák most egy lombikban ül, amely kipárolja belőle minden kincsét ellenszolgáltatás nélkül - ehhez nem kell már sem az én közreműködésem, sem a te ígéreted. Ami pedig a te váltságdíjadat illeti, azt szépséggel és szerelemmel kell kifizetni, más pénznemben nem fogadom el.

- Te nem vagy bandita - mondta Rebeka ugyanazon a nyelven, ahogy a férfi szólt hozzá. - Nincs olyan bandita, aki visszautasítaná az én ajánlatomat. Nincs bandita ebben az országban, aki azon a nyelven beszélne, mint te. Nem vagy bandita, hanem normann... sőt talán nemes születésű is... ó, légy nemes a cselekedeteidben is, és dobd el ezt a félelmetes álarcot, amely erőszakkal és embertelenséggel fenyeget!

- Te pedig, aki mindezt olyan jól ki tudtad találni - felelte Brian de Bois-Guilbert, leejtve arca elől a köpenyt -, valójában nem vagy Izrael leánya, hanem maga az endori boszorkány, csak éppen szebb és fiatalabb nála. Én csakugyan nem vagyok bandita, Sáron szépséges rózsája. És olyan ember vagyok, akinek esze ágába se jut, hogy megfosszon téged ékszereidtől, inkább én aggatom tele nyakadat és karjaidat gyöngyökkel és gyémántokkal, amelyek olyan jól illenek hozzád.

- Mit akarsz hát tőlem, ha nem a kincseimet? - kérdezte Rebeka. - Nekünk semmi kapcsolatunk sem lehet egymással, hiszen te keresztény vagy, én meg zsidó. A mi egybekelésünket tiltja a törvény... az egyház és a zsinagóga törvénye egyaránt.

- Ez már igaz! - kacagott a templomos lovag. - Egybekelni egy zsidó lánnyal? *Despardieux!* Az istenekre! Mi jut eszedbe? Ha Sába királynője volnál, még akkor se! És azonkívül, tudd meg, Sion bájos leánya, hogy ha a legkeresztényibb király ajánlaná fel nekem legkeresztényibb leánya kezét, és egész *Languedoc* tartománya lenne a hozománya, akkor se vehetném el. Fogadalmam tiltja, hogy lányhoz közeledjem, hacsak nem *par amours*, titkon, ahogy téged is szeretlek majd. Templomos lovag vagyok. Nézd, itt van szent rendünk keresztje.

- És még merészelsz rá hivatkozni olyan alkalommal, mint ez a mostani! - méltatlankodott Rebeka.

- És ha úgy van - mondta a lovag -, neked, ki nem hiszel megváltásunk áldott jelében, semmi közöd hozzá!

- Én azt hiszem, amire apáim tanítottak - felelte Rebeka -, és ha hitem téves lenne, Isten bocsássa meg. De te, lovag úr, miben hiszel *te*? Hát van egyáltalában hited, ha lelkiismeret-furdalás nélkül emlegeted azt, amit a legszentebbnek tartasz, és ugyanakkor meg akarod szegni a legünnepélyesebb fogadalmat, amelyet kétszeresen is be kellene tartanod: mint lovagnak és mint vallásos embernek.

- Nagyon szépen és bölcsen prédikálsz, Sirah leánya - csúfolódott a templomos. - De hidd el, te szemérmetes hivő lélek, szűk látókörű zsidó előítéleteid lehetetlenné teszik számodra, hogy megértsd a mi kiváltságos helyzetünket. A házasság folyamatos bűn lenne egy templomos számára; de ha valami kisebb botlást követek el, rendünk legközelebbi preceptora könnyűszerrel feloldoz vétkem alól. De hivatkozhatom olyanokra is, akiket neked is tiszteletben kell tartanod. Itt van a legbölcsebb király meg az apja is, akikről az Ószövetség beszél! Ők sokkal

nagyobb kiváltságokat vettek maguknak, mint mi! Salamon templomának vitéz védelmezői igazán megérdemlik, hogy szerelmi dolgokban példát vegyenek Salamonról.

- Ha csak azért olvasod a bibliát és a szentek életét - mondta a zsidó lány -, hogy igazolást keress kicsapongásaidra, ugyanolyan bűnt követsz el, mint az, aki a leghasznosabb gyógyfüveket arra használja fel, hogy mérget szűrjön belőlük.

A templomos szeme fellobbant haragjában erre a rendreutasításra.

- Ide hallgass, Rebeka - mondta. - Eddig szelíden beszéltem veled, de tudok én másképp is beszélni - az erősebb nyelvén, érted? Foglyom vagy, enyém az íj és dárda jogán! Minden nemzet törvényei szerint azt kell tenned, amit kényem-kedvem kíván. Én pedig egy körömfeketényit sem engedek a jogomból, és majd erőszakkal veszem el, ami nekem jár, ha sem az udvarias kérést, sem a kényszerűséget nem akarod megérteni!

- Megállj, megállj! - kiáltott fel Rebeka. - Hallgass meg, mielőtt ilyen halálos bűnre vetemednél! Erőmön győzhetsz, mert Isten a nőket gyengéknek teremtette, és védelmüket a férfi nagylelkűségére bízta. De Európa egyik végétől a másikig hirdetni fogom becstelenségedet, templomos! Rendtársaid babonája fogja megbosszulni azt, amitől nem tart vissza sem a részvét, sem a lelkiismeret. Rended minden preceptora, minden káptalanja meg fogja tudni, hogy eretnek módjára zsidó nővel vétkeztél. Akik nem borzadnak meg az ilyen bűn hallatára, még azok is elátkoznak, mert meggyaláztad a keresztet, amelyet viselsz, egy zsidó lány kedvéért.

- Ravasz vagy, mondhatom - felelte a templomos, aki nagyon jól tudta, hogy amit Rebeka mondott, szóról szóra igaz. A templomos rend szabályai szigorúan tiltják és súlyos büntetéssel, kizárással, lefokozással torolják meg az ilyen kalandokat. - Ravasz vagy, de egy dologról megfeledkeztél. Nincs olyan erős hangod, hogy panaszodat meghallják e kastély vastag falain túl is. Ezek az ércfalak elnyelnek minden sikolyt, sírást, segélykiáltást! Követelheted az igazságot, ha nem hallja meg senki! Csak egy dolog menthet meg, Rebeka. Add meg magad sorsodnak, térj át a mi vallásunkra, és akkor majd úgy távozol el innen, hogy nem egy normann hölgy is irigyelni fogja a legderekabb templomos lovag kedvesének fényűző pompáját!

- Megadjam magam sorsomnak! - kiáltott fel Rebeka. - És jóságos ég! Micsoda sorsnak! Áttérjek a vallásodra? És micsoda vallás lehet az, amely megtűr olyan latrokat, mint te! A legderekabb templomos lovagnak nevezed magad? Hitvány lovag vagy és esküszegő pap! Leköplek, és dacolok veled! Ábrahám istene megmutatja leányának a menekülés útját még innen, a gyalázat örvényéből is!

E szavakkal felrántotta a rácsos ablakot, amely a bástyaerkélyre nyílt, és a következő pillanatban már ott állt a párkány peremén, ahol már semmi sem választotta el az alatta tátongó félelmetes mélységtől. Bois-Guilbert nem számított erre a kétségbeesett lépésre, hiszen Rebeka eddig mozdulatlanul, látszólag mozdulatlanul állt előtte. Olyan hirtelen ugrott az ablakhoz, hogy a lovagnak nem volt ideje megakadályozni. Amint megmozdult, hogy utána menjen, a lány felkiáltott:

- Egy lépést se! Maradj ott, ahol vagy, büszke lovag, mert ha közeledsz... abban a pillanatban levetem magam a mélységbe. Haljak meg inkább az udvar kövezetén, mint hogy erőszakosságod áldozata legyek! - E szavaknál összekulcsolta kezeit, és az ég felé nyújtotta, mintha lelkét Istennek ajánlaná, mielőtt leveti magát a mélybe. A templomos tétovázott. Eddig még nem volt példa arra, hogy ha valamit akart, könny vagy sajnálat megállította volna, de most bámulta a lány szilárdságát.

- Gyere le onnan, te bolond! - mondta. - Esküszöm égre, földre, vízre, hogy nem bántalak.

- Nem hiszek neked, templomos! - felelte Rebeka. - Magad tanítottál meg arra, mit érnek a te rended erényei. A legközelebbi preceptor majd feloldoz egy eskü alól, amelynek megtartása vagy megszegése nem érint mást, mint egy nyomorult zsidó lány becsületét vagy gyalázatát!

- Igazságtalan vagy hozzám! - kiáltott fel a templomos hevesen. - Esküszöm a névre, amelyet viselek... a keresztre, amelyet szívem fölött hordok, a kardra az oldalamon, apáim ősi címerére, hogy egy ujjal sem nyúlok hozzád! Ha magadért nem teszed, békülj ki velem az apád kedvéért! Barátja leszek, és ebben a kastélyban szüksége lesz egy hatalmas pártfogóra!

- Sajnos, ezt nagyon jól tudom! - sóhajtott fel Rebeka. - De vajon megbízhatom-e benned?

- Fordítsák meg a címeremet, és legyen becstelen a nevem mindörökre, ha még lesz okod panaszkodni ellenem! - mondta Brian de Bois-Guilbert. - Sok törvényt, sok parancsot megszegtem, de szavamat még soha!

- Hát akkor hiszek neked, legalábbis egyelőre - mondta Rebeka, és lelépett a párkányoromról, de ott maradt az egyik lőrés - vagy ahogy akkor mondták: *machicolle* - közelében. - Ide állok - mondta -, te pedig maradj ott, ahol vagy. Ha megpróbálod, hogy akár csak egy lépésnyivel is csökkentsd a távolságot közöttünk: meglátod majd, hogy a zsidó lány inkább Istennek ajánlja lelkét, semmint egy templomosra bízza becsületét!

Miközben így beszélt, szilárd elhatározása, amely olyan jól illett arca büszke szépségéhez, szinte földöntúli erővel sugárzott belőle. Nem rettent vissza a borzalmas halállal fenyegető mélységtől, nem sápadt el, nem remegett. Ellenkezőleg: a gondolat, hogy ura a sorsának, és módjában áll, ha akarja, a gyalázat elől a halálba menekülni - még mélyebb pirossággal vonta be arcát, és még csillogóbbá tette szemét.

Bois-Guilbert, aki maga is büszke és féktelen természetű volt, elragadtatással nézte, és arra gondolt, hogy még sohasem látott ilyen parancsoló, lelkes szépséget.

- Legyen béke közöttünk, Rebeka - könyörgött.

- Legyen, ha akarod - felelte a lány -, de a távolság is maradjon meg közöttünk.

- Nem kell többé félned tőlem - mondta Bois Guilbert.

- Nem is félek már - felelte a lány. - Hála annak, aki ezt a tornyot olyan magasra emelte, hogy ha valaki leugrik innen, már nem is él... és hála a mindenható Istennek, nem kell félnem tőled!

- Ne sértegess - mondta a templomos lovag. - Az égre, földre és vízre, igazságtalan vagy hozzám! Valójában nem születtem olyannak, amilyennek láttál: kőszívűnek, önzőnek, durvának. A nők tanítottak meg a kegyetlenségre, és nőknek fizettem vissza, de nem olyanoknak, mint te vagy! Hallgass meg, Rebeka! Soha lovag nem ragadott lándzsát nagyobb hódolattal szívében szerelme hölgye iránt, mint Brian de Bois-Guilbert. Pedig csak egy jelentéktelen báró leánya volt, aki nem dicsekedhetett több birtokkal, mint egy darab kopár földdel a bordeaux-i pusztaságban, egy darab terméketlen szőlővel, no meg egy omladozó toronnyal. A hölgy nevét mégis olyan híressé tettem, mintha egy egész tartomány lett volna a hozománya. Megemlegették mindenütt, ahol bátor lovagok összemérik fegyvereiket. Igen - folytatta, fel és alá járva a keskeny erkélyen és az emlékezés hevében szinte megfeledkezve arról, hogy Rebeka is ott van -, annyi vért ontottam, annyi veszedelemben forogtam neve dicsőségére, hogy híressé tettem Adelaide de Montemare nevét a kasztíliai udvartól a bizánci udvarig! És mi volt a jutalmam? Amikor véres tusákban, drágán szerzett kitüntetéseimmel hazatértem, szerelmem már másnak a felesége volt, egy gascogne-i földbirtokosé, akinek nevét a kis szemétdombján túl senki sem ismerte! Így viszonozta a hölgy nagy szerelmemet és

önfeláldozó hűségemet! De bosszút is álltam, keservesen megbosszultam hitszegését! Csakhogy bosszúm visszasújtott rám. Akkor szakítottam el minden köteléket, amely az élethez fűzött. Azt mondtam: férfikorom ne találjon meghitt otthont, ahol megpihenhet, ne várjon soha szerető hitves, barátságos tűzhely. Még a sírom is magányos legyen, melyet nem ápol senki, és ne maradjon utánam utód, aki az ősi Bois-Guilbert nevet viseli. Életemet, függetlenségemet, önrendelkezési jogomat - rendfőnököm lába elé raktam. Templomos lettem, akit éppen csak nem neveznek rabszolgának, de nem lehet se földje, se háza, se ingósága... aki másnak a parancsait követi mindhalálig, akinek egész életét, minden lépését, még a lélegzetét is mások kormányozzák!

- Elég baj az! - bólintott Rebeka. - Mi bírt rá erre? Mi nyújthat kárpótlást mindazért, amiről lemondtál?

- A bosszú szenvedélye, Rebeka - felelte a templomos -, és mindaz, ami a becsvágyat élteti.

- Gyenge kárpótlás - mondta Rebeka - annyi lemondásért, az ember legszentebb jogainak feláldozásáért.

- Nincs igazad, leány! - felelte a templomos. - A bosszú az istenek lakomája. És ha, ahogy a papok mondják, az istenek maguknak tartották fenn ezt a gyönyörűséget, azért tették, mert túlságosan édesnek tartották földi halandók számára. Hát még a becsvágy! Olyan kísértés, amelynek kedvéért lemondunk még a mennyei üdvösségről is - egy pillanatig hallgatott, majd így folytatta: - Rebeka! Aki inkább a halált választja, mint a gyalázatot, egészen bizonyosan büszke és erős lélek. Légy az enyém, igen, így kell lennie! Nem, ne ijedj meg - tette hozzá -, a te beleegyezéseddel kell megtörténnie, és a feltételeket is te szabod meg. Azt akarom, hogy osztozzál velem olyan reményekben, melyeknek távlatai szélesebbek, mintha királyi trón magasságából néznél körül. Hallgass meg, mielőtt felelsz, és mérlegeld ajánlatomat, mielőtt elutasítanád - megint elhallgatott, majd így folytatta: - A templomos, igazad van, elveszti társadalmi kiváltságait és önrendelkezési jogát, de kap értük valamit cserébe. Tagja lesz egy hatalmas testületnek, amelytől királyok reszketnek. A vízcsepp is elvegyül a tengerbe, és része lesz a hatalmas óceánnak, amely sziklákat morzsol szét, és egész hajóhadakat, királyi armadákat tud elnyelni. Hatalmas rendünk is olyan erős, mint a tenger zúgó hullámai. Ennek a hatalmas rendnek én nem egyszerű tagja vagyok csupán, hanem parancsnokainak egyike, aki valamikor még a nagymesteri pálcát is a kezébe ragadhatja. A Templom szegény lovagjai nem érik be azzal, hogy lábukat királyok nyakára tegyék - ezt egy bocskoros barát is megteheti. A mi páncélos lábunk felhág a trónlépcsőkön, és vaskesztyűs öklünk kicsavarja a jogart a felkent királyok kezéből. Az én becsvágyam többre törekszik, mint amit a hiába várt Messiás ígér a ti szerteszórt törzseiteknek. Csak egy megértő társat vártam, akivel álmaimat megoszthatom, és íme, benned megtaláltam!

- És ezt nekem mondod, egy magamfajta lánynak? - álmélkodott Rebeka. - Gondold csak meg...

- Ne torkolj le azzal, hogy kétféle hiten vagyunk - vágott szavába a templomos. - Ezek afféle dajkamesék, amiken titkos összejöveteleinken csak nevetünk. Ne gondold, hogy örökké vakok maradunk, és nem vesszük észre rendünk alapítóinak korlátoltságát. Balgaságukban lemondtak az élet minden örömérőll azért a kétes gyönyörűségért, hogy mártírok legyenek, akik barbár ellenség karjától, éhségtől, szomjúságtól vagy ragályoktól hullanak el. Igen, ez a sorsuk, miközben igyekeznek megvetni lábukat messzi idegenben, és vérükkel védelmezni azt a darabka sivatagot, amelynek csak a babona tulajdoníthat értéket. A mi rendünk már kiábrándult ebből, merészebben néz a világba, látóköre kitágult, és méltóbb jutalmat keres a hősi áldozatokért. Hatalmas birtokaink Európa minden országában és katonai hírnevünk,

amely körünkbe vonzza a keresztény világ legjobb lovagjait, a bátor ifjúság színe-virágát - ezt az erőt olyan cél elérésére fordítjuk, amelyről jámbor alapítóink nem is álmodtak. De ez még ma is titok rendünk gyenge szívű vezetői előtt, akik a régi elvekhez ragaszkodnak, de előítéleteik hályogával szemükön, a mi törekvéseink eszközeivé válnak. De elég - nem lebbenthetem fel jobban a fátylat titkainkról. Kürtszót hallok - talán rám is szükség van. Gondolkozz azon, amit mondtam. Isten veled! Nem kérek bocsánatot az erőszakért, amellyel fenyegetőztem. Erre szükség volt, különben nem ismertem volna meg jellemedet. Az aranyat is csak úgy lehet megismerni, ha próbakővel érintkezik. Nemsokára visszajövök, és folytatom megbeszélésünket.

Visszalépett a toronyszobába, azután lesietett a lépcsőn, magára hagyva Rebekát, aki most döbbent csak meg igazán. A hirtelen halál, amelyre az imént elszánta magát, nem rémítette meg annyira, mint az őrült tervek, amelyekbe beavatták: egy vakmerő, gonosz ember tervei, akinek - szerencsétlenségére - a hatalmába került.

Amikor visszatért a szobába, első dolga az volt, hogy hálát rebegjen Ábrahám istenének a védelemért, melyben részesült, és további segítségért könyörögjön apja és a maga élete megmentésére. De imáiba szinte észrevétlenül belefoglalt még egy nevet - a sebesült keresztény lovagét, akinek sorsa cseppet sem kegyesebb, hiszen olyan vérszomjas emberek kezébe adta, akik halálos ellenségei. Rebeka szíve elszorult, amikor istenéhez fordulva arra vetemedett, hogy imádkozás közben egy olyan ifjúra gondolt, akivel sohasem kötheti össze sorsát - egy nazarénusra, hite ellenségére! De az imát, melyben érte is könyörgött, már elrebegte, és nem volt olyan erő a világon - beleértve családja szűk előítéleteit is -, amely rábírhatta volna, hogy fohászát visszavonja.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Aljas, szemét írás, ilyet még álmomban sem láttam.

Goldschmith: Aki meghajol, hogy győzzön

Amikor a templomos eljutott a vár csarnokába, De Bracyt már ott találta.

- Ez a viharos lárma - mondta De Bracy - alighanem megzavarta a te udvarlásodat is, akárcsak az enyémet. De te talán szerencsésebb voltál, és kellemesebben töltötted az időt, azért jöttél le később, mint én.

- Micsoda? A gazdag szász hölgy nem fogadta szívesen közeledésedet?

- Becket Tamás csontjaira! - kiáltott fel De Bracy bosszúsan. - Lady Rowena, úgy látszik, hallott róla, hogy nem bírom látni a női könnyeket.

- Szégyelld magad! - kiáltott rá a templomos. - Te, egy szabadcsapat kapitánya, ellágyulsz egy nő könnyeitől! Permetezz néhány ilyen vízcseppet a szerelem fáklyájára, és még jobban fellobog tőlük a lángja!

- Köszönöm az ilyen vízcseppeket! - felelte De Bracy. - Az én hölgyem nem permetezte, hanem olyan bőségesen ontotta, hogy még egy máglya is kialudt volna tőle. Szent Niobé[28] óta, akiről Aymer prior mesélt nekünk, nem látott még a világ olyan könnyáradatot és ilyen kéztördelést! Mintha csak valami vízi ördög bújt volna a szép szász kisasszonyba.

- Hát ami a zsidó lányt illeti - mosolygott a templomos -, abba meg ördögök egész légiója bújt! Mert egy csodalény - még ha maga Apollyon is - nem lehet elég, hogy ilyen hajthatatlan büszkeséggel és elszántsággal dagassza a keblét! De hol van Front-de-Boeuf? Ez a kürt mind harsányabban bőg!

- Azt hiszem, a zsidóval tárgyal - felelte De Bracy hidegen. - Alkalmasint Izsák üvöltésétől nem hallja a kürtszót. Hiszen magad is tapasztalhattad, Sir Brian, milyen lármát tud csapni egy zsidó, ha olyan feltételek mellett kell megválnia kincseitől, amilyeneket sejtésem szerint Front-de-Boeuf szab meg neki. Nem csodálnám, ha a zsidó úgy óbégatna, hogy húsz trombita sem tudja túlharsogni. De mindjárt küldök Front-de-Boeufért valakit.

De erre nem volt szükség. Csakhamar felbukkant Front-de-Boeuf, aki csak azért késlekedett, mert néhány utasítást kellett kiadnia. Meghallotta idejében a kürtszót, s ez arra kényszerítette, hogy félbeszakítsa aljas mulatságát, mint erről az olvasó már értesült.

- Lássuk csak, mi az oka ennek a pokoli lármának! - mondta Front-de-Boeuf. - Itt egy levél, amelyet szász nyelven írtak, ha nem csalódom.

Nézegette, ide-oda forgatta, mintha abban reménykednék, hogy ily módon talán behatol a levél értelmébe, végül átnyújtotta De Bracynak.

- Miattam akár varázsjelek is lehetnek, én annyit értek hozzá! - mondta De Bracy, aki osztozott társaival abban a tudatlanságban és műveletlenségben, amely az akkori idők lovagjait jellemezte. - Káplánunk megpróbálta ugyan, hogy megtanítson írni - tette hozzá -, de

[28] Niobé - görög monda hőse, aki lányai vesztét siratja. Természetesen sohasem avatták szentté; Scott ezzel csak a főurak mélységes műveletlenségét teszi nevetség tárgyává

minden betűm olyan volt, mint a kardpenge meg a dárdahegy! Így aztán az öreg csuhás abbahagyta a vesződséget velem.

- Adjátok ide - mondta a templomos. - Papok is lennénk, vagy mi a szösz! Így hát egy kis tudás is megtetézi vitézségünket!

- Hát akkor lássuk mi is hasznát főtisztelendő tudományosságodnak - bólintott De Bracy. - Mit mond ez a papírtekercs? Mi van benne?

- Szabályos kihívás - felelte a templomos. - De a betlehemi Szűz Máriára, ha nem valami bolond tréfa, akkor a legfurcsább hadüzenet, amit valaha is beküldtek a felvonóhídon át egy úri várkastélyba!

- Tréfa? - mordult fel Front-de-Boeuf. - Szeretném látni azt az embert, aki ilyen dolgokban tréfálni mer velem! Olvasd fel, Sir Brian.

A templomos szót fogadott, és a következőket olvasta:

- „Én, Wamba, Witless fia, a nemesnek született és szabad rotherwoodi Cedric úr (más néven: Cedric, a szász) bohóca, továbbá én, Gurth, Beowulph fia, a disznópásztor...”

- Megőrültél? - szakította félbe a felolvasást Front-de-Boeuf.

- Szent Lukácsra, így áll itt - felelte a templomos, majd visszatérve a levélhez, folytatta a felolvasást: „Én, Gurth, Beowulph fia, disznópásztor az említett Cedric úr szolgálatában, bajtársaink és szövetségeseink segítségével, akik ezzel a kihívással közösséget vállalnak, név szerint a jó lovag, aki jelenleg Fekete Léhűtőnek nevezi magát, továbbá Locksley, a derék yeoman, akit Vesszőhasogatónak is hívnak - mindezek tudtul adják neked, Reginald Front-de-Boeuf, és valamennyi szövetségesednek meg cinkostársadnak, miszerint ti minden ok és hadüzenet nélkül, álnokul és jogtalanul elfogtátok nemes gazdánkat, az említett Cedric urat, valamint egy szabadnak született nemes hölgyet, hargottstandstede-i Lady Rowenát, továbbá a szabadnak született, nemes coningsburghi Athelstane urat; azután néhány szabadnak született embert, aki nevezetteknél *cnicht*szolgálatot[29] teljesít; végül néhány jobbágyot, született szolgákat; egy bizonyos yorki Izsák nevezetű zsidót a leányával, no meg néhány lovat és öszvért. Mindezek a nemesurak, valamint cnichtjeik és szolgáik, lovaik és öszvéreik, valamint a fent nevezett zsidó és zsidó nő, őfelsége hű alattvalói, békésen haladtak őfelsége országútján, amikor lesből rájuk törtek. Ennélfogva kérjük és követeljük, hogy az említett nemes személyeket, név szerint rotherwoodi Cedricet, hargottstadstede-i Rowenát és coningsburghi Athelstane-t, cnichtjeikkel, szolgáikkal és minden néven nevezendő kísérőikkel, lovaikkal és öszvéreikkel egyetemben, valamint az említett zsidót leányával és minden javaival, holmijával, ingóságaival együtt, jelen levelünk vétele után egy órán belül bocsássátok szabadon, és adjátok át nekünk vagy azoknak, akiket értük küldünk, személyükben és javaikban épen és sértetlenül. Ha ezt elmulasztjátok, ezennel kijelentjük, hogy rablóknak és árulóknak tekintünk benneteket, és szembeszállunk veletek harcban, ostromban vagy más módon, mindent elkövetvén, hogy ártsunk nektek, és megsemmisítünk benneteket. Ennélfogva Isten legyen nektek kegyelmes! Kelt Szent Withold napjának előestéjén, a Harthill Walk nagy gyülekező tölgyfája alatt. Jelen levelünket egy szent ember foglalta írásba; Istenünk, Miasszonyunk és Szent Dunstan szolgája a copmanhursti kápolnában.”

[29] Cnicht - a feudális főúr udvartartásához csatlakozó lovag, aki szolgálatai fejében birtokot kap urától (angolszász).

Ennek az okmánynak a végén egy ügyetlenül odamázolt, tarajas kakasfejet lehetett látni, néhány szó írással, amely megmagyarázta, hogy a rejtélyes hieroglifa Wamba, Witless fia kézjegye. E tiszteletre méltó jelkép alatt egy kereszt foglalt helyet mint Gurth, Beowulph fia kézjegye. Utána nyers, de bátor betűkkel ezek a szavak következtek: a Fekete Léhűtő. Végül egy csinosan rajzolt nyíl Locksley aláírásául szolgált.

A lovagok meghallgatták a szokatlan okmány felolvasását elejétől végig, azután néma csodálkozással bámultak egymásra. Zavarban voltak, nem tudták, hogy a levél igazában mit jelent. De Bracy törte meg először a csendet, amint harsány kacagásra fakadt, amelyben azután részt vett - bár jóval mérsékeltebben - a templomos lovag is. Front-de-Boeuf viszont szemmel láthatóan bosszankodott: nem tartotta helyénvalónak társai vidámságát.

- Nyíltan megmondom nektek, uraim - dörmögte -, hogy ezt a vidámságot nem tudom helyeselni. Sokkal jobb volna, ha azon törnétek a fejeteket, hogy ebben a helyzetben mit akartok csinálni.

- Front-de-Boeuf, úgy látszik, még nem tért magához, amióta kivetették a nyeregből! - mondta De Bracy a templomosnak. - Most már szorong minden hadüzenettől, még akkor is, ha egy bohóc meg egy disznópásztor küldte.

- Szent Mihályra! - felelte Front-de-Boeuf. - Szívből örülnék neki, ha magadra vállalnád ennek az egész kihívásnak az elintézését, De Bracy, hogy nekem ne legyen hozzá semmi közöm. Sajnos, nem lehet. Ezek a fickók nem írtak volna ilyen hallatlanul szemtelen hangon, ha nincs a hátuk mögött jelentékeny erő. Éppen elég vadorzó bujkál ebben az erdőben, akik dühösek rám, mert védelmezem az őzeket, a vadállományt. Csak egy gazfickóval bántam el igazán, akit rajtakaptunk a vadorzáson. Rákötöttem egy vad szarvasbika agancsára, amely öt perc alatt halálra is döfködte. De ugyanakkor több nyíl repült felém a sűrűből, mint amennyi Ashbyben, a céllövőversenyen hasította a levegőt. Hé, fickó - tette hozzá, egyik szolgájához fordulva -, nem mentetek ki felderíteni, hogy milyen erő támogatja ezt a pimasz kihívást?

- Megtörtént, uram - felelte a szolga helyett egy csatlós Front-de-Boeuf kíséretéből. - Legalább kétszáz ember gyűlt össze az erdőben.

- No, szép dolog! - kiáltott fel Front-de-Boeuf. - Mindezt annak köszönhetem, hogy kölcsönadtam nektek a kastélyomat. Ahelyett, hogy szép csendesen elintéztétek volna ezt a kalandot, nyakamba szabadítottátok az egész darázsfészket!

- Darazsak? - felelte De Bracy. - Ezek csak afféle dongók, még fullánkjuk sincs! Naplopó szolgahad, elcsavargott az erdőbe, hogy lustálkodhassak. Inkább a vadat pusztítják, semhogy dolgozzanak!

- Nincsenek fullánkjaik? - mordult rá Front-de-Boeuf. - Rőfnyi hosszú, villásfejű nyilaik vannak, és pontosan beletalálnak olyan kis célkörbe, mint egy francia arany. Nem tudom, mit neveztek fullánknak, ha nem ezt!

- Szégyen és gyalázat, lovag urak! - kiáltott fel a templomos. - Sorakoztassuk embereinket, és törjünk ki a várból, támadjunk rájuk, és végezzünk velük! Egyetlen lovag - eh, mit lovag! -, egyetlen csatlós elég, hogy megfutamítson húsz ilyen parasztot!

- Elég? Sok is! - tette hozzá De Bracy. - A magam részéről szégyellném, hogy dárdával menjek ellenük!

- Igazad volna, templomos úr - felelte Front-de-Boeuf -, ha mórokkal vagy szerecsenekkel volna dolgunk - vagy gyáva francia parasztokkal, derék De Bracy barátom. De ezek angol yeomanek, akikkel szemben egyetlen előnyünk, hogy jobb felszereléssel és lóháton harcolunk,

de az erdő sűrűjében ennek sem tudjuk hasznát venni. Hogy kitörjünk, mondod? Hiszen alig van annyi emberünk, hogy a falak mögül tudjuk a várat megvédeni. Az én legjobb katonáim Yorkban vannak, a te csapatod is ott lebzsel, De Bracy. Alig van húsz fegyveresünk azon a néhányon kívül, aki részt vett ebben az ostoba kalandban.

- Attól nem tartasz - kérdezte a templomos -, hogy kellő számban összeverődnek, és megostromolják a várat?

- Azt már nem, Sir Brian! - felelte Front-de-Boeuf. - Ezeknek az útonállóknak valóban merész kapitányuk van. De nincsenek faltörő kosaik, ostromlétráik és ilyen hadműveletben jártas vezetőik. Így a váram könnyen fittyet hány nekik.

- Mégis adok egy jó tanácsot - mondta a templomos. - Küldj követet szomszédaidhoz, és kérd meg őket, hogy gyűjtsék össze embereiket, és siessenek a segítségünkre. Mentsék meg a három vitéz lovagot, akit egy bohóc és egy disznópásztor ostromol Front-de-Boeuf főúri várkastélyában.

- Tréfálkozol, lovag úr - felelte Front-de-Boeuf fanyarul. - Küldenék én segítségért, de nincs kihez. Malvoisin most már Yorkba érkezett a csatlósaival, a többi szövetségesem szintén. Magam is ott lennék már rég, ha nem mentem volna bele ebbe az átkozott kalandba!

- Akkor üzenj Yorkba, és rendeld vissza az embereinket - mondta De Bracy. - Lefogadom, ha meglátják az én szabadcsapatom zászlaját, ezek a parasztok nyomban elszaladnak. Ha pedig szembe mernek szállni az enyéimmel, a teremtését neki, meghajolok előttük, és magam is elismerem, hogy ilyen bátor szegénylegények még nem feszítettek íjat ebben az erdőben!

- De ki viszi el az üzenetet? - kérdezte Front-de-Boeuf. - A szegénylegények bizonyára lesben állnak minden ösvényen, és kitépik a követ kebléből a levelet, a szívével együtt. De megvan már! - kiáltott fel rövid gondolkodás után. - Templomos úr, te tudsz írni és olvasni. Ha megtalálnám káplánom írószerszámát, aki egy éve patkolt el a karácsonyi felfordulás közepette...

- Az írószerszám meglesz! - vágott a szavába a csatlós, aki még mindig ott állt parancsra várva. - Azt hiszem, Ulfried, a vénasszony őrizgeti kegyeletből, annyira szerette a gyóntatóját. Azt mesélte nekem, a káplán volt az utolsó ember, aki olyan udvariasan beszélt vele, ahogy férfi szokott a nőkkel.

- Hát akkor menj, Engelred - mondta Front-de-Boeuf. - Te pedig, templomos úr, írj méltó választ erre a vakmerő kihívásra.

- A választ inkább a kardom hegyével adnám meg, mintsem írószerszámmal - felelte Bois-Guilbert. - De legyen úgy, ahogy akarod.

Nemsokára le is ült, és francia nyelven a következő levelet szerkesztette:

„Reginald Front-de-Boeuf úr, valamint nemesi és lovagi barátai és szövetségesei nem fogadnak el kihívást rabszolgák, jobbágyok és szökevények kezéből. Ha a magát Fekete Léhűtőnek nevező személy valóban jogosult a lovagi cím használatára, tudnia kellene, hogy jelenlegi társasága szégyent hoz reá, és sárba rántja. Ha ilyen mélyre süllyedt, elvesztette jogát arra, hogy nemesembereket kihívjon, vagy felelősségre vonjon. Ami a kezünkben levő foglyokat illeti, keresztény könyörületből felszólítunk benneteket, küldjetek ide egy papi embert, akinek meggyónhatnak, mert eltökéltük, hogy még ma, mielőtt a nap delelőre hág, kivégezzük őket, és fejüket kitűzzük bástyánk ormaira; hadd lássa az egész világ, milyen keveset adunk azokra, akik összecsődültek megmentésükre. Ennélfogva újólag kérjük,

küldjétek papot minél sürgősebben, hogy a halálraszántakat kibékítse Istennel, és tegye meg nekik a végső földi szolgálatot."

A levelet összehajtogatták, és átadták a csatlósnak, az meg továbbította az odakünn várakozó küldöncnek, válaszként arra a levélre, amelyet hozott.

Ez a yeoman, miután eleget tett küldetésének, visszatért a szövetségesek főhadiszállására, amelyet egy hatalmas tölgyfa alatt ütöttek fel, a kastélytól vagy három nyíllövésnyi távolságra. Itt Wamba és Gurth, valamint szövetségesei, a Fekete lovag, Locksley és a vidám remete már türelmetlenül várták felszólításukra a választ. Körülöttük, bizonyos távolságra, nem egy derék yeoman tanyázott: erdei öltözékük és szélcserzette, napbarnította arcuk is mutatta, hogy közönséges foglalkozást űző, egyszerű emberek; már több mint kétszázan gyűltek össze, de még folyton özönlöttek újabbak is. Azok, akiket vezéreiknek ismertek el, és engedelmesen követtek, legfeljebb abban ütöttek el tőlük, hogy sapkájukba tollat tűztek: egyébként ruhájuk, fegyverük, felszerelésük pontosan olyan volt, mint a többieké.

Ezeken az embereken kívül egy másik - kevésbé rendes és fegyverrel gyengébben felszerelt - csapat is érkezett, hogy segítsen a foglyokat kiszabadítani. Ez a másik csapat a közeli városok szász lakóiból, továbbá Cedric jobbágyaiból és cselédeiből állt, akik kiterjedt birtokain szolgáltak. A legtöbbnek közülük csak olyan fegyvere volt, aminőt szükség esetén szerszámokból szoktak átalakítani. Vadkandárdák, sarlók, cséphadarók és hasonló szerszámok szolgáltak rögtönzött fegyverül. A normannok ugyanis - a hódítók szokása szerint - féltékeny gonddal vigyáztak arra, hogy a leigázott szászok kezén ne maradjon dárda vagy kard. Ilyen körülmények között a szász segédcsapatok jóval kevesebb segítséget jelentettek, mint amennyit számuk, testi erejük, lelkesedésük és igaz ügyükbe vetett hitük ígért.

Ennek a szedett-vedett seregnek a vezetői most kézhez vették a templomos levelét. Tüstént hívták a káplánt, hogy magyarázza meg a levél tartalmát.

- Szent Dunstan pásztorbotjára, amely több bárányt terelt az akolba, mint bármelyik más szent a paradicsomban - mondta a jeles egyházi férfiú -, esküszöm, hogy nem tudom megmagyarázni nektek ezt a zagyvaságot! Még azt se tudom, franciául írták-e vagy arabusul.

Ezzel átadta a levelet Gurthnek, aki mogorván megrázta fejét, és továbbadta a levelet Wambának. A bohóc alaposan megvizsgálta a levélnek mind a négy csücskét, miközben színlelt nagyképűséggel vigyorgott, mint egy majom, ha embert utánoz. Azután cigánykereket hányt, és átadta a levelet Locksleynek.

- Ha a hosszú levelek íjak volnának, a rövidek meg nyilak, akkor talán értenék hozzá valamit - mondta a derék yeoman. - De amíg nem így áll a dolog, ebből a levélből annyit sem tudok kivenni, mint egy szarvasból, ha tizenkét mérföldnyire van tőlem!

- Hát akkor én leszek a deák - mondta a Fekete lovag, és kivette a levelet Locksley kezéből. Először magában olvasta el, azután megmagyarázta az értelmét szász nyelven szövetségeseinek.

- Kivégezni a nemes Cedric urat! - kiáltott fel Wamba. - A szent keresztre, ezt bizonyára félreértetted, lovag úr!

- Nem én, derék barátom! - felelte a lovag. - Úgy magyaráztam a szavakat, ahogy a levélben következnek.

- Akkor hát canterburyi Szent Tamásra - mondta Gurth -, délig bevesszük a várat, még akkor is, ha falait puszta kézzel kell lerombolnunk!

- Egyebünk nincs is, amivel lerombolhatjuk - felelte Wamba. - De az én kezem aligha tud sok kárt tenni a terméskőben meg a vakolatban.

- Ravaszkodás az egész, csak időt akarnak nyerni vele! - vélte Locksley. - Nem merik megtenni azt, amivel fenyegetőznek. Maguk is tudják, hogy rettenetesen meglakolnának érte!

- Örülnék - mondta a Fekete lovag -, ha valaki közülünk be tudna jutni a kastélyba, hogy körülnézzen egy kicsit. Miután egy gyóntatót kérnek, úgy hiszem, ez a szent remete elmehetne egyszer jámbor hivatását gyakorolni. Egyúttal megszerezhetné nekünk a felvilágosításokat, amelyekre szükségünk van. Azt tanácsolom...

- Dögvész reád és a tanácsaidra! - kiáltott fel a remete. - Értsd meg, Lajhár úr, ha én egyszer levetem a csuhámat, vele együtt levetettem a szentségemet, a papi mivoltomat, még a latin tudásomat is! És ha belebújtam a zöld zekémbe, könnyebb elejtenem húsz szarvast, mint meggyóntatnom egyetlen kereszténytt!

- Akkor attól tartok - mondta a Fekete lovag -, nincs köztünk senki más, aki alkalmas volna arra, hogy legalább rövid időre betöltse a gyóntatóatya szerepét.

Mindnyájan egymásra néztek és hallgattak.

- Látom már - mondta Wamba rövid szünet után -, hogy a bolondnak mindig a bolondját kell járnia, és bedugni a nyakát abba a hurokba, amelytől okosabb fejek visszariadnak. Hát tudjátok meg, kedves rokonok és földiek, hogy mielőtt ezt a tarka gúnyát felöltöttem volna, barna szőrcsuhában jártam, és szerzetes akartam lenni, annak készültem. Aztán valami hagymáz vagy agyláz jött rám, és csak annyi eszem maradt, hogy felcsaphattam bolondnak. Remélem, ha átöltözöm a derék remete ruhájába, találok még a varratában annyi szentséget és a csuklyájában annyi tudományt, amennyi elég ahhoz, hogy egyházi és világi vigaszt vigyek Cedric úrnak és társainak, szomorú rabságukban, megpróbáltatásukban.

- Mit gondolsz, elég esze van ehhez a feladathoz? - kérdezte a Fekete lovag Gurthöt.

- Nem tudom - felelte a disznópásztor -, de ha nincs, ez lesz az első eset, amikor kevés az esze ahhoz, hogy hasznára fordítsa a bolondságát.

- Hát akkor fel a csuhát, barátom - mondta a Fekete lovag -, és kérd meg a gazdádat, küldjön nekünk jelentést a kastély erejéről és állapotairól. Falai közt, azt hiszem, nem lehet sok harcos, és ötöt teszek egy ellen, hogy merész és hirtelen rajtaütéssel be lehet jutni. Az idő múlik - siess!

- Közben pedig - tette hozzá Locksley - úgy megszálljuk a vár környékét, hogy egy légy se juthasson ki onnan, hát még egy hírvivő! Így hát, barátom - fordult Wambához -, add tudtára az erőszakoskodó uraknak, hogy minden bántalmazást, mellyel foglyaikat illetik, tízszeresen visszafizetünk.

- *Pax vobiscum*, béke veletek - mondta Wamba, aki ezalatt már papi álruhába öltözött.

A barátok ünnepélyes mozdulatait, méltóságteljes járását utánozva, elindult küldetése teljesítésére.

HUSZONHATODIK FEJEZET

Vad ló is megjuhászodik,
Kezes ló is kiront;
A szent bolondot játszhatik,
És szentet a bolond.

Régi dal

Amikor a remete csuhájába és csuklyájába bújtatott bohóc, csomós kötéllel a derekán, megállt Front-de-Boeuf kastélyának kapuja előtt, az őr megkérdezte: mi a neve, és mi járatban van.

- *Pax vobiscum* - felelte a bohóc -, szegény barát vagyok Szent Ferenc rendjéből. Azért jöttem ide, hogy kötelességemet teljesítsem, és meggyóntassak néhány foglyot halála előtt ebben a kastélyban.

- Merész barát vagy - mondta a kapuőr -, hogy ide mersz jönni, ahol néhai részeges öreg káplánunktól eltekintve, immár húsz éve nem kukorékolt olyan kakas, mint te!

- Mégis kérlek, jelents be a vár urának - felelte az állítólagos barát. - Biztos vagyok benne, hogy szívélyes fogadtatásban részesít. Akkor aztán rázendít a kakas, és olyat kukorékol, hogy az egész kastély visszhangzik tőle.

- Köszönöm szépen - felelte az őr -, de mi lesz, ha lehordanak, mert elhagytam az őrhelyemet a te üzeneted kedvéért? Akkor majd meglátjuk, megvéd-e a barátruha a csihipuhitól!

E fenyegető szavak után lejött az őrtoronyból, és megvitte a kastély csarnokába a szokatlan hírt, hogy egy szent barát áll a kapu előtt, és bebocsátást kér. Nagy csodálkozására az őr azt a parancsot kapta, hogy a szent férfiút azonnal eressze be. Erre visszasietett a kapuhoz, ahová addig helyettest állított, nehogy meglepetés érje, és a parancs értelmében - most már a legkisebb gyanakodás nélkül - intett a látogatónak, hogy bejöhet.

Az ostoba önhittség, amely rávette Wambát, hogy erre a veszedelmes küldetésre vállalkozzék, nem tartott sokáig. Ugyancsak inába szállt a bátorsága, amikor észrevette, hogy egyenesen a rettentő és rettegett Front-de-Boeuf színe elé vezetik. Alig tudta kinyögni a *pax vobiscum*ját, amiben annyira bízott. Szerencséjére Front-de-Boeuf megszokta, hogy minden rendű és rangú ember reszkessen előtte, és így a barát félénksége nem keltett benne semmi gyanút.

- Beszélj, pap! Ki vagy, és honnan jöttél?

- *Pax vobiscum* - ismételgette mondókáját Wamba. - Szent Ferenc szegény szolgája vagyok, aki e vadonban vándorolva, rablók kezébe estem úgy, ahogy az írás mondja: *quidam viator incidit in latrones.* Nevezett rablók most ideküldtek a kastélyba azzal, hogy teljesítsem papi kötelességemet két emberrel szemben, akiket elítélni méltóztattál.

- Igen, igen - felelte Front-de-Boeuf. - És meg tudnád mondani, szent atyám, hányan vannak azok a banditák?

- Vitéz uram - mondta a bohóc -, *nomen illis legio*, nevük egész légió.

- Értelmes szavakkal mondd meg, hányan vannak, vagy pedig csuhád és köteled sem segít rajtad, úgy ellátom a bajodat!

- Ó, jaj - sóhajtott fel az állítólagos barát -, *cor meum eructavit*, azaz más szavakkal: majdnem meghaltam az ijedségtől. De amennyire ki tudtam venni, lehettek vagy ötszázan, íjászok meg köznép.

- Micsoda? - kiáltott fel a templomos, aki ebben a pillanatban lépett a csarnokba. - Hát ilyen sűrűn rajzanak itt a darazsak? Legfőbb ideje, hogy eltapossuk a gonosz fajzatot! - félrevonta a vár urát, és megkérdezte: - Ismered ezt a barátot?

- Idegen ember, valami távoli kolostorból való - felelte Front-de-Boeuf. - Nem ismerem.

- Akkor ne bízd rá szavakkal szándékaidat - súgta a templomos. - Vigyen csak el egy írott parancsot De Bracy szabadcsapatának, hogy jöjjenek tüstént gazdájuk segítségére. Addig is, hogy ez a nyírott fejű ne gyanítson semmit, engedd meg neki, hogy végezze el a dolgát háborítatlanul, és készítse elő azokat a szász disznókat a vágóhídra.

- Úgy lesz - mondta Front-de-Boeuf. És tüstént egy szolgát adott Wamba mellé, hogy vezesse abba a terembe, ahová Cedricet és Athelstane-t zárták.

Cedric türelmetlenségét a fogság órái nem tompították, hanem inkább fokozták. Fel és alá járkált a terem egyik végéből a másikig, olyan mozdulatokkal, mintha támadásra készülne az ellenség ellen, vagy egy ostromlott várat akarna rohammal bevenni. Közben hol felkiáltott - inkább csak önmagához beszélve -, hol meg Athelstane-hez fordult, aki lomhán és nyugodtan várta a kaland végét. Zavartalanul átengedte magát a délben felszolgált bőséges ebéd élvezetének, és nem törte fejét azon, mikor fog innen megszabadulni. Minden rossznak vége van egyszer - gondolta -, a fogságnak is.

- *Pax vobiscum* - mondta a bohóc, amint belépett a terembe -, Szent Dunstan, Szent Denis, Szent Duthoc és az összes többi szentek áldása legyen rajtatok és veletek.

- Csak lépj be bátran - mondta Cedric az állítólagos barátnak. - Mi végett jöttél ide?

- Hogy felszólítsalak benneteket, készüljetek el a halálra - felelte a bohóc.

- Mit beszélsz? - mondta Cedric megdöbbenve. - Lehetetlen! Akármilyen elbizakodottak és elvetemültek is, ilyen nyílt és oktalan gazságra mégsem mernek vetemedni!

- Sajnos - mondta a bohóc -, arra számítani, hogy valami emberséges érzés visszatartja őket, éppen olyan, mintha a megvadult lovat selyemszállal akarnád megfékezni. Szállj tehát magadba, nemes Cedric, te is, vitéz Athelstane. Jusson eszetekbe, milyen bűnöket követtetek el halandó éltetekben. Mert még a mai napon felelnetek kell egy magasabb bíró előtt.

- Hallod ezt, Athelstane? - mondta Cedric. - Szedjük össze bátorságunkat erre az utolsó erőfeszítésre. Jobb, ha férfiakhoz méltóan halunk meg, mint hogyha életben maradnánk, rabszolgák módjára.

- Kész vagyok szembenézni legaljasabb gonoszságukkal is - felelte Athelstane -, és olyan nyugodtan megyek majd a halálba, ahogy le szoktam ülni ebédelni.

- Hát akkor láss hozzá szent feladatodhoz, tisztelendő atyám - mondta Cedric.

- Egy pillanatnyi türelmet, kedves apó! - szólalt meg Wamba most már a maga természetes, el nem változtatott hangján. - Jól nézz körül, mielőtt beleugrasz a sötétbe.

- Szavamra - kiáltott fel Cedric -, mintha ismerném a hangot!

- Hát hogyne ismernéd hűséges szolgád és bohócod hangját! - felelte Wamba, csuklyáját hátracsapva. - Ha megfogadtad volna régebben a bohóc tanácsát, most nem ülnél itt. Hallgasd meg hát a bolond tanácsát most, akkor nem ülsz itt sokáig.

- Hogy érted ezt, fickó? - kérdezte a szász.

- Csupáncsak úgy - felelte Wamba -, hogy vedd magadra ezt a csuhát meg a kötelet, hiszen az én papi mivoltom sem áll egyébből. Azután sétálj ki szép nyugodtan a kastélyból, én meg itt maradok a te ruhádban és övedben, hogy megtegyem helyetted azt a bizonyos nagy ugrást a sötétbe.

- Hogy téged hagyjalak itt magam helyett? - kérdezte Cedric, az ajánlaton elcsodálkozva. - De hiszen akkor menten felakasztanak, te szerencsétlen!

- Ám tegyék, ha csakugyan ez a szándékuk - vonogatta a vállát Wamba. - Nem akarom rangodat lekicsinyelni, de hidd el, Witless fia ugyanolyan méltóságteljesen fog függni a láncon, mint ahogy a lánc függött ősének a pocakján, aki alderman volt, az bizony!

- Hát jól van, Wamba - felelte Cedric. - Elfogadom ajánlatodat, de csak egy feltétellel. Ha nem velem cserélsz ruhát, hanem Athelstane úrral!

- Szent Dunstanra, azt már nem! - kiáltotta Wamba. - Annak alig volna értelme. Hogy Witless fia meghal Hereward fia kedvéért, ezt még meg lehet érteni. De hogy olyanok cseréljék fel egymás között a halálozási sorrendet, akiknek öregei nem is ismerték egymást - ki hallott még olyan bolondot!

- Mit beszélsz, gézengúz? - förmedt rá Cedric. - Hát nem tudod, hogy Athelstane ősei Anglia uralkodói voltak?

- Bánom is én, hogy mik voltak! - felelte Wamba. - Mindenkinek joga van megválasztani, kinek a kedvéért akasztatja fel magát. Ennélfogva, jó gazdám, vagy elfogadod ajánlatomat te magad, vagy pedig engedd meg, hogy elhagyjam ezt a börtönt éppen olyan szabadon, miként idejöttem.

- Kérlek, gondold meg - könyörgött Cedric. - Hadd dőljön ki az öreg fa, csak maradjon meg az erdő sudár reménysége. Mentsd meg a nemes Athelstane-t, hűséges Wambám! Kötelessége ez mindenkinek, ha szász vér folyik az ereiben. Te meg én együtt elszenvedjük elnyomóink minden gazságát, hadd töltsék ki rajtunk tajtékzó dühüket, míg ő - szabadon és biztonságban - feléleszti és felébreszti honfitársaink haragját, hogy megbosszuljanak minket.

- Nem, nem, Cedric apám - szólalt meg Athelstane, megragadva idősebb barátja kezét. - Nem engedem - mondta, mert ha végre felrázta magát ahhoz, hogy gondolkodjék vagy cselekedjék, érzelmei és tettei méltók voltak őseihez. - Inkább itt maradok egy hétig is étlen-szomjan vagy csupán a közönséges rabok szűken mért száraz kenyerén és poshadt vizén, semhogy javamra fordítsam egy hűséges szolga egyszerű szeretetét és önfeláldozását, mellyel gazdáját akarja megmenteni.

- Benneteket, uraim, okos embernek neveznek, engem meg eszeveszett bolondnak - mondta Wamba -, de hidd el, Cedric apó, meg te is, Athelstane koma, ezt a vitát nem ti fogjátok eldönteni, hanem csak a bolond. Ezért ne is erőltessétek meg magatokat, és hagyjátok abba a kölcsönös udvariaskodást. Én olyan vagyok, mint John-a-Duck kancája, amelynek a hátára nem ülhetett fel senki emberfia, csak az az egy John-a-Duck. Azért jöttem, hogy megmentsem a gazdámat, és ha nem akarja, már itt se vagyok! Szépen hazamegyek és kész. Személyes szívességet nem lehet kézről kézre adni, mint valami tollas labdát. Cedric az én született gazdám, csak érte vagyok hajlandó fejemet a hurokba dugni.

- Hát akkor menj, nemes Cedric - mondta Athelstane -, ne szalaszd el ezt az alkalmat. Ha odakünn vagy, bátorságot öntesz barátainkba, hogy kiszabadítsanak. Ha itt maradsz, mindnyájan elpusztulunk.

- Hát igazán semmi kilátás arra, hogy kiszabadítsanak minket? - nézett a bohócra Cedric.

- De még mennyire! - lelkendezett Wamba. - Vedd tudomásul, hogy tábornoki köpenyt öltesz, ha az én csuhámba bújsz. Egy hadsereg várakozik odakünn - ötszáz ember -, és reggel még a tábornokaik közé tartoztam. Bohócsapkám sisak volt, pálcám buzogány. Kíváncsi vagyok, jól járnak-e, amikor a bolondot felcserélik egy okos emberrel. Az igazat megvallva, azt hiszem, hogy amennyit nyernek körültekintésben, annyit veszítenek vakmerőségben. No de mindegy. Isten veled, jó gazdám, légy kegyes szegény Gurth barátomhoz és Fangs kutyájához. Bohócsapkámat meg függeszd ki a rotherwoodi ház csarnokában, hadd emlékeztessen mindenkit arra, hogy eldobtam életemet a gazdámért, mint egy hűséges... bolond!

Az utolsó szót Wamba kétféle kifejezéssel mondta - félig komolyan és félig tréfásan. Cedric szeme könnybe lábadt.

- Nem felejtünk el soha, Wamba! - mondta. - Emléked fennmarad, amíg a hűségnek és szeretetnek becsülete lesz a földön. De remélem és hiszem, hogy nem utoljára beszélünk egymással. Megtalálom a módját annak, hogy megmentsem Rowenát és Athelstane-t meg téged is, szegény Wambám. Ha nem bíznék benne, nem sikerült volna rávenned erre a dologra.

Amikor a ruhacsere már megtörtént, Cedricnek hirtelen eszébe jutott valami:

- De hiszen én csak az anyanyelvemen tudok beszélni! Meg néhány szót az ő finomkodó normann beszédjükből! Hogy játsszam el a tisztelendő barát szerepét?

- Két varázsszó kell ide, semmi több - mondta Wamba. - *Pax vobiscum:* ez a felelet minden kérdésre. Ha jössz vagy távozol, eszel vagy iszol, áldasz vagy átkozol, *pax vobiscum* átsegít mindenen. Olyan ez, mint a boszorkány seprűnyele vagy a bűvész varázspálcája. Mondj csak ennyit, de mély, ünnepélyes hangon: *pax vobiscum...* meglátod, ellenállhatatlan. Őrszem vagy kapus, lovag vagy csatlós, gyalogos vagy lovas katona, valamennyire úgy hat, hogy csuda! Holnap, ha akasztani visznek, ami könnyen megtörténhetik, talán a hóhérnak is azt fogom mondani, kipróbálom rajta varázsigém erejét.

- Hát ha csak ennyi az egész - mondta Cedric -, máris felszentelt papnak érzem magam. *Pax vobiscum* - remélem, nem felejtem el a jelszót. Isten veled, nemes Athelstane. És isten veled, szegény fiú, kinek szíve bőségesen kárpótol a gyengébb fejért. Megmentelek benneteket, vagy visszajövök, hogy veletek együtt haljak meg. Amíg vér lüktet az ereimben, nem engedem, hogy szász királyaink vérét igya be itt a föld. És ennek a derék fiúnak, ki életét kockáztatja gazdájáért, egy haja szála se görbülhet meg, amíg Cedricnek módjában áll megakadályozni, még ha életébe kerül is! Isten veletek!

- Isten veled, nemes Cedric - mondta Athelstane. - Tartsd eszedben: a jó pap nem utasítja el az italt, ha megkínálják vele.

- Isten veled, apó - mondta Wamba. - És tartsd eszedben, hogy: *pax vobiscum.*

Ilyen buzdítások után Cedric elindult útjára, és hamarosan alkalma nyílt arra, hogy kipróbálja a mindentudó varázsige erejét, amelyet házi bolondja ajánlott neki. Az alacsony, boltíves, félhomályos folyosón, amelyen a kastély előcsarnoka felé igyekezett, egy női alak állította meg.

- *Pax vobiscum* - mondta az újdonsült barát, és már tovább akart sietni, de egy lágy hang így válaszolt neki:

- *Et vobis - quaeso, domine reverendissime, pro misericordia vestra.*[30]

---

[30] És veletek - kérlek, tisztelendő atyám, könyörülj rajtam (latin).

- Sajnos, nagyot hallok - felelte Cedric jó szász nyelven, majd dünnyögve hozzátette, persze csak magának: - Az ördög vigye a bolondját és az ő *pax vobiscum*ját! Első hajításra elvesztettem a dárdámat.

Szerencsére azokban az időkben nem volt ritka az olyan pap, aki hirtelen megsüketült, ha latinul szóltak hozzá. Ezt jól tudta a nőalak is, aki Cedricet megszólította.

- Az isteni szeretet nevében kérlek, tisztelendő atyám - folytatta szintén szász nyelven -, kegyeskedjél meglátogatni és lelki vigaszban részesíteni egy sebesült foglyot, aki itt fekszik a kastélyban. Fordulj hozzá azzal a könyörületességgel, melyet szent hivatásod tanít. Soha még jótett nem vált ennyire hasznára kolostorodnak.

- Leányom - felelte Cedric nagy zavarban -, időm ebben a kastélyban olyan rövidre van szabva, hogy nem engedi meg papi hivatásom gyakorlását. El kell sietnem - élet és halál függ az utamtól.

- Mégis, atyám, a fogadalomra, amelyet tettél, könyörgök, ne hagyd magára a szenvedőt, vigasz és segítség nélkül, hiszen nagy veszélyben forog...

- Bárcsak elvinne az ördög, és leültetne Ifrinbe, Odin és Thor lelke mellé![31] - fakadt ki Cedric türelmetlenül, és alighanem még jobban is megfeledkezett volna papi méltóságáról, ha a beszélgetést nem szakítja félbe a toronybeli szipirtyónak, Urfriednek rikácsoló hangja:

- Hogy képzeled ezt, kicsikém? Így viszonozod a jóságomat, amellyel megengedtem, hogy elhagyd a börtöncelládat? Addig zaklattad a tisztelendő urat, amíg káromkodásra nem fakadt, hogy megszabaduljon egy zsidó lány alkalmatlankodásától.

- Zsidó lány! - kiáltott fel Cedric, és kapva kapott ezen az értesülésen, amely megkönnyítette számára, hogy továbbsiessen. - Félre az útból, nőszemély! Ne merészelj megállítani! Éppen hivatásomat teljesítem, és óvakodnom kell attól, hogy beszennyezzenek.

- Erre jöjj, tisztelendő atyám - mondta az öregasszony. - Idegen vagy ebben a kastélyban, nem találsz ki vezető nélkül. Gyere ide, úgyis beszélni akarok veled... Te pedig, átkozott fajtád leánya, eredj a beteg szobájába, és ápold, amíg vissza nem jövök. Jaj neked, ha ki mersz mozdulni onnan engedély nélkül!

Rebeka visszahúzódott. Addig könyörgött volt Urfriednek, amíg meg nem engedte, hogy lejöjjön a toronyból. Urfried most befogta egy olyan munkára, amelyet jószántából is szíves örömest elvállalt volna: hogy a sebesült Ivanhoe-t ápolja. Tisztán látta, hogy életük milyen veszélyben forog, és meg akart ragadni minden alkalmat, amely menekülést ígért; ezért fűzött reményeket a szerzetes baráthoz, aki ebbe az istentelen kastélyba tévedt. Urfriedtől hallotta, hogy megérkezett, és azóta leste, hogy megszólítsa, és felkeltse érdeklődését a foglyok iránt. Hogy igyekezete mennyire sikertelen volt, arról az olvasó az imént értesült.

[31] Az ősi germán mitológia alvilága és istenei.

HUSZONHETEDIK FEJEZET

Silány, te! Mondanivalód
Mi más lehet, mint éktelen?
Tetted kibújt, sorsod tudod,
De mégis, jöjj - mesélj nekem -
.....
Engem másféle gyötrelem
Szaggat, sötétebb fájdalom;
Hadd könnyítem kínzott szívem,
Tűrő füllel halld bánatom;
Ha nem lelek: te lelj nekem
Társat, kiben van szánalom.

Crabbe: Az igazság csarnoka

Urfried lármázva és fenyegetőzve visszakergette Rebekát a szobába, ahonnan előosont, azután a szabódó barátot egy kamrácskába vezette, melynek ajtaját gondosan bezárta maga mögött. A pohárszékből egy kancsó bort és két serleget vett elő, az asztalra rakta, és - inkább állító, mint kérdő hangon - így szólt:

- Te szász vagy, tisztelendő atyám. Ne is tagadd - tette hozzá, amikor látta, hogy Cedric nem siet válaszolni. - Anyanyelvem hangjai édesek a fülemnek, bár ritkán van alkalmam hallani, hacsak nem nyomorúságos szász rabszolgák durva ajkáról, akikre a normann urak a legnehezebb és legalantasabb munkát bízzák ebben a házban. Te szász vagy, atyám, de nemcsak szász, hanem szabad ember is, eltekintve attól, hogy Isten szolgája. Beszéded édesen hangzik az én fülemnek.

- Hát szász papok nem látogatják ezt a kastélyt? - mondta Cedric. - Pedig úgy vélem, kötelességük volna vigaszt nyújtani a kitagadottaknak és a föld elnyomott népének.

- Nem, nem jönnek ide... vagy ha eljönnek, inkább a hódítók asztalánál szeretnek dőzsölni, mint meghallgatni honfitársaik nyögését és sóhajait - felelte Urfried. - Legalábbis ezt hallottam, én magam nem tudok róluk semmit. Tíz év óta nem láttam papot ebben a várban, kivéve a korhely normann káplánt, aki mindig részt vett Front-de-Boeuf éjszakai mulatozásaiban, de már régen elköltözött erről a világról, hogy máshol adjon számot földi tetteiről. De te szász vagy... szász pap, és szeretnék kérdezni tőled valamit.

- Szász vagyok - hagyta rá Cedric -, de semmiképpen sem méltó arra, hogy papnak tisztelj. Kérlek, eressz utamra... esküszöm, visszatérek hamarosan, vagy küldök egy megfelelőbb papot, aki majd meggyóntat.

- Maradj még egy kicsit - mondta Urfried. - Az a hang, amelyet most hallasz, nemsokára elnémul örökre és otthonom a hideg föld lesz. De nem akarok úgy meghalni, ahogy éltem: állati módra. Elmondok mindent. Csak egy kis bor kell, hogy erőt adjon, másképp nem tudok ennyi rémséget elbeszélni - töltött magának egy kupával, és ijesztő mohósággal kiitta, mintha az utolsó cseppet is sajnálná meghagyni. - Kábít - mondta, és felnézett a mennyezetre, miközben elnyelte az utolsó kortyot -, de már nem tud felvidítani. Igyál velem, tisztelendő atyám, hogy el ne szédülj majd, ha meghallod a történetemet.

Cedric szívesen kitért volna a semmi jóval sem biztató vendégszeretet elől, de a nő olyan kétségbeesett, olyan türelmetlen mozdulattal kínálta, hogy nem tudta elutasítani. Engedett kérésének, és felhajtott egy nagy kupa bort. Ez mintha megnyugtatta volna az öregasszonyt - most már simán folytatta történetét.

- Ne gondold, atyám - mondta -, hogy olyan nyomorúságos lénynek születtem, amilyennek most látsz. Szabad voltam, boldog és megbecsült, szerettem és szerettek. Most pedig megalázott, nyomorult rabszolga vagyok: gazdáim szenvedélyének játékszere, amíg szép voltam és fiatal - megvetésük, haragjuk és gyűlöletük céltáblája, amióta szépségem elhervadt. Ne csodáld hát, hogy gyűlölöm az embereket és elsősorban azt a nemzetséget, amely így tönkretett. Ez aráncos, megroskadt banya, aki előtted áll, és átkozódik tehetetlen dühében, elfelejtheti-e, hogy a nemes Torquilstone elkényeztetett leánya volt valamikor, a thane leánya, kinek rosszkedvétől ezernyi csatlós reszketett!

- *Te*... Torquil Wolfganger leánya! - kiáltott fel Cedric visszahőkölve. - Te... te... a legnemesebb szász leánya, apám barátjáé és bajtársáé?

- Apád barátjáé? - visszhangozta Urfried. - De hiszen akkor Cedric, a szász áll előttem! A nemes rotherwoodi Herewardnak csak egy fia volt, kinek nevét minden hazafi ismeri. De ha te rotherwoodi Cedric vagy, mit jelent ez a papi mez? Talán te is reménytelennek látod hazád sorsát, és kétségbeesetten kolostorban leltél menedéket?

- Hogy én ki vagyok, az nem fontos - mondta Cedric. - Beszélj, szerencsétlen asszony, folytasd a bűn és borzalom szomorú történetét! Mert valami nagy bűn lappang itt. Már maga az is bűn, hogy élsz és elmondhatod.

- Igen, bűn, eltaláltad - felelte a szerencsétlen asszony -, mélységes, sötét, kárhozatos bűn, amely ólomsúllyal nehezedik a szívemre... Bűn, amelytől a pokol minden tüze sem tudna megtisztítani. Igen, ezekben a termekben, amelyeket apám és fivéreim tiszta vére öntözött, ezekben a szobákban voltam gyilkosuk szeretője, kicsapongásaiban társa és rabszolgája... még a lélegzetem is bűnös volt, átkozott a tiszta levegő is, ha magamba szívtam.

- Nyomorult teremtés! - kiáltott rá Cedric. - Mialatt apád minden barátja, minden igaz szívű szász apádat és hős fiait siratta, lelki üdvösségükért imádkozott, és fohászaiba belefoglalta a meggyilkolt Ulrika nevét is... mialatt mindenki kegyelettel gyászolta a halottakat, te élted a világodat, olyan életmódot folytattál, hogy csak gyűlölettel és utálattal lehet róla megemlékezni. Egy húron pendültél a hitvány zsarnokkal, aki legközelebbi hozzátartozóidat megölte... meggyilkolta mindazokat, akik legdrágábbak voltak szívednek... még a gyermeknek sem kegyelmeztek, nehogy Torquil Wolfgangernek fiúutódja maradjon, aki nemes nevét fenntartja... vele éltél törvénytelen szerelemben!

- Igen, vele éltem törvénytelenül, de nem szerelemben. Az örök kárhozat országában inkább lehet szó szerelemről, mint itt. Nem, ezzel az eggyel nem vádolhatom magam. Mindig gyűlöltem Front-de-Boeuf urat és minden ivadékát, még akkor is, amikor becézgetett.

- Gyűlölted, de vele éltél, nyomorult! - felelte Cedric. - Hát nem volt kéznél egy tőr... egy kés... avagy csak egy tű? Szerencséd, hogy minden normann kastély úgy magába zárja sötét titkait, mint a sír! Ha sejtettem volna, hogy Torquil lánya gyalázatban él családja kiirtójával, egy igazi szász kardja még szeretőd karjai közt is megtalált volna!

- Valóban ezt is megtetted volna a Torquil név becsületéért? - kiáltott fel Ulrika, akit most már fölösleges felvett nevén, az Urfried néven emlegetnünk. - Akkor csakugyan olyan igazi szász vagy, amilyennek híresztelnek. Lám, még itt is, e kastély átkozott falai közt, ahol kifürkészhetetlen sötétségben bujkál a bűn, tisztán ragyog Cedric neve. Bármilyen aljas és

züllött vagyok, még én is örülök neki, hogy él és lélegzik... mégiscsak van egy ember, aki kész bosszút állni boldogtalan nemzetünkért. Néha-néha én is kiélveztem a bosszú perceit. Veszekedést szítottam ellenségeink sorában, részeg dorbézolásukat gyilkos verekedéssé tüzeltem; láttam folyni a vérüket, hallottam halálhörgésüket. Nézz rám, Cedric: rút és hervadt arcomon nem lehet már felfedezni a Torquil-vonások halvány nyomát?

- Ezt ne kérdezd tőlem, Ulrika - felelte Cedric olyan hangon, amelyben a bánat irtózattal keveredett. - Arcod hasonlít apádéra, de ez a hasonlóság olyan, mint a halotté a sírban, ha a gonosz lélek megeleveníti élettelen tetemét.

- Ám legyen - mondta Ulrika -, de ezek az ördögi vonások mégis a napfény álarcában tündököltek, amikor egymás ellen tüzelték az öreg Front-de-Boeuf lovagot és fiát, Reginald-t. A pokol sötétjének kellene takarnia azt, ami erre bekövetkezett. De a bosszú nem nyugszik, úgy érzi, fel kell lebbentenie a fátyolt, és legalább sejtetni azt, amit hangosan nem lehet kimondani, mert még felébresztené a halottakat. Sokáig parázslott a harag a zsarnok apa és féktelen fia között. Titokban tovább fújtam a természet törvénye ellen törő gyűlölet parazsát, amely a részeg dorbézolás egy éjszakáján vadul fellángolt. Aki életemet tönkretette, saját asztalánál, tulajdon fia kezétől halt meg... ilyen titkokat rejtenek ezek a falak! Dőljetek össze, átkozott boltívek - tette hozzá a mennyezetre tekintve -, és amikor összedőltök, temessetek el mindenkit, aki tud e szörnyű titokról!

- És mi lett a te sorsod, szerencsétlen, amikor csábítód elpusztult? - kérdezte Cedric.

- Kitalálhatod, csak ne kérdezz! Itt... itt maradtam, amíg az öregség, az idő előtt bekövetkezett öregség rá nem nyomta arcomra kísérteties bélyegét. És tovább itt éltem, kigúnyolva és bántalmazva, ahol azelőtt parancsokat osztogattam. A nagy bosszú is, amely egykor olyan emlékezetes dolgot tudott végbevinni, mind mélyebbre süllyedt, egy elégedetlen cseléd kicsinyes kellemetlenkedéseire, majd egy tehetetlen vénasszony átkozódásaira korlátozódott, amiket fel se vett senki. Az volt a sorsom, hogy magas toronyszobámból hallgassam a tivornya hangját - olyan tivornyákét, amilyenekben azelőtt magam is részt vettem -, vagy álmatlan éjszakákon lessem a gazság újabb áldozatainak sikoltozását!

- Ulrika - mondta Cedric -, attól tartok, szíved még mindig régi bűneid után és bűneid egykori jutalma után sóvárog! Akkor hogy mertél megszólítani valakit, aki papi ruhát visel? És ha maga Hitvalló Szent Edward lennék, mit tehetnék érted, te szerencsétlen? Az ég megáldotta ezt a szentet azzal a képességgel, hogy testi fekélyeket gyógyítson, de a lelki leprát csak maga az Úristen tudja orvosolni!

- Harag szigorú prófétája, ne fordulj el tőlem! - kiáltott fel Ulrika. - Inkább mondd meg, ha tudod, mit jelent ez az új, félelmetes érzés, amely magányomban megrohan. Mit jelent az, hogy réges-régi tettek új, legyőzhetetlen borzalommal elevenednek meg előttem? Mi vár arra a síron túl, akinek itt a földön Isten ilyen kimondhatatlan hitványságot jelölt ki osztályrészül? Talán jobb volna, ha pogány, megkereszteletlen őseink isteneihez fordulnék - Wodenhez, Herthához és Zernebockhoz, Mistához és Skogulához -, semhogy elszenvedjem a rettentő sejtelmeket, amelyek éjjel-nappal gyötörnek.

- Én nem vagyok pap - mondta Cedric, és utálattal elfordult a hitvány, bűnös, kétségbeesett vénasszonytól. - Most papi ruhát viselek ugyan, de nem vagyok pap.

- Akár pap, akár világi ember - felelte Ulrika -, húsz év óta most látok először valakit, aki féli az Istent, és megbecsüli az embert. Csak nem akarsz magamra hagyni, martalékul dobni a kétségbeesésnek?

- Bűnbánat is van, ne felejtsd el - mondta Cedric. - Igyekezz imádkozni és vezekelni, fohászod bárcsak meghallgatásra találna. Tovább azonban nem tudok és nem akarok itt maradni.

- Maradj még egy percig! - könyörgött Ulrika. - Apám barátjának fia, ne hagyj el! Ha megteszed, akkor a démon, aki egész életemet kormányozta, még kísértésbe talál vinni, hogy bosszút álljak kemény szívű, megvető viselkedésért. Ha Front-de-Boeuf megtudná, hogy Cedric, a szász ebben az álruhában ólálkodik itt, mit gondolsz, meddig élnél még? Hiszen eddig is úgy nézett rád, mint sólyom a prédájára!

- Ám legyen úgy! - mondta Cedric. - Inkább marcangoljon szét csőrével és karmaival, semhogy szám meghazudtolja szívemet. Legalább úgy halok meg, mint egy igazi szász, aki nyíltan beszél, és nyíltan cselekszik. Félre az utamból! Ne nyúlj hozzám, ne tartóztass! Ha maga Front-de-Boeuf állna előttem, őrá se tudnék olyan utálattal nézni, mint rád, elfajult teremtés!

- Hát jó - mondta Ulrika, és nem állta el többé útját. - Menj, menj, és felejtsd el fölényeskedő gőgödben, hogy a boldogtalan, akit eltaszítasz, apád barátjának leánya. Menj utadra! Ha szenvedéseim elszakítottak az emberektől és mindazoktól, akiktől leginkább várhatnék segítséget, bosszúmban még jobban elszakadok tőlük! Senkitől sem kérek segítséget, de mindenki nagyot néz majd, ha megtudja, mit tettem... mi az, amit most tenni fogok! Isten veled! Megvetésed eltépte az utolsó szálat is, amely népemhez fűzött... eltépte a reményt, hogy enyéim megszánhatnak még nyomorúságomban.

A kétségbeesésnek ez a kitörése megindította Cedric szívét.

- Ulrika - mondta szelíden -, annyi bűn és annyi szenvedés után, amit átéltél és kibírtál, most adod át magad a kétségbeesésnek? Most, amikor felismerted hibáidat, és csak a bűnbánatra kellene gondolnod?

- Cedric, Cedric! - csóválta fejét az öregasszony. - Milyen rosszul ismered te az emberi szívet! Csak az gondolkodhatik és cselekedhetik úgy, ahogy én tettem, akiben három jellemvonás egyesül: a gyönyörök sóvárgása, a bosszú szomjazása és a hatalom büszke, szédítő tudata! Olyan erős italok ezek, amelyektől megrészegül a szív, és akkor nincs földi hatalom, amely bírna vele. De mindez már a múlté. Az öregségnek már nincsenek gyönyörei, a ráncok nem adnak hatalmat mások fölött, még a bosszú is tehetetlen átkokba fullad. Azután jönnek a lelkiismeret-furdalás mardosó viperái, keserves megbánása a múltnak és rettegés a jövőtől. Még később, amikor minden erősebb ösztön kialszik, olyanok leszünk, mint az ördög, aki bosszankodni tud, de megbánást nem érez.

- Ulrika!

- Igen, a te szavaid felébresztették bennem a lelket. Igazad van: semmi sem lehetetlen azok számára, akikben van bátorság szembenézni a halállal. Megmutattad nekem a bosszú útját, és nem fogok visszariadni tőle, nyugodt lehetsz. A bosszú eddig más vágyakkal osztozott bennem, de most már egyedül is eltölt egészen. Akármilyen volt is Ulrika élete, halálában méltó lesz apjához. Úgy hallom, emberek gyülekeznek odakint, hogy megostromolják ezt a várat. Siess hozzájuk, és vezesd őket rohamra. És ha észreveszed, hogy vörös zászló leng az őrtorony keleti szögletén, akkor jól szorítsd meg a normannokat, mert lesz elég dolguk idebenn is, érted? Akkor biztosan beveszed a várat, akárhány íj és hajítógép mered is feléd a falakról. Siess, kérlek, menj sorsod elébe, rajtam meg teljesüljön be az én végzetem.

Cedric még megtudakolta volna, miféle terv az, amelyre homályosan célozgatott, de ekkor megütötte fülét Front-de-Boeuf szigorú hangja:

- Hol lebzsel az a mihaszna pap? Compostella szent kagylójára, mártírt csinálok belőle, ha még soká ólálkodik itt, hogy árulást szítson a szolganépség közt!

- Valóságos próféta, látja a jövőt - súgta Ulrika. - Nem csoda: rossz a lelkiismerete. Ne törődj vele, siess a tieidhez! Halljuk a szász harci kiáltást, és énekeljétek Rollo[32] harci dalát! A bosszú mellé ez lesz a legszebb kísérőzene!

Alighogy kimondta, máris eltűnt egy kis hátsó ajtón. Ugyanebben a pillanatban a rendes ajtón Reginald Front-de-Boeuf lépett a szobába. Cedric - bár nehezére esett - mély meghajlásra kényszerítette magát. A gőgös báró alig észrevehető fejbiccentéssel fogadta az udvarias köszöntést.

- A vezeklők, úgy látom, alaposan kivették részüket a gyónásból. Nem baj, atyám, utoljára teszik. Előkészítetted őket a halálra?

- Nem volt nehéz - felelte Cedric, összeszedve minden francia tudását. - Felkészültek a legrosszabbra, mivel tudják, kinek a kezében vannak.

- Furcsán beszélsz, szerzetes úr - jegyezte meg Front-de-Boeuf. - Alighanem szász az anyanyelved, nem?

- Igen, uram - felelte Cedric -, Szent Withold kolostorában nevelkedtem, Burtonban.

- Úgy? - dörmögte Front-de-Boeuf. - Kár, hogy nem vagy normann születésű. Neked is jobb lett volna, az én céljaimnak is jobban megfelelne. No de mindegy. Hírnökre van szükségem, és nem válogathatok. Az a burtoni Szent Withold-kolostor olyan bagolyfészek, hogy jó lenne már kifüstölni. Nincs messze a nap, amikor a papi csuha sem védi meg többé a szászokat, mint ahogy a legvastagabb páncél sem mentette meg őket.

- Legyen meg Isten akarata - felelte Cedric, és hangja remegett a szenvedélytől, de Front-de-Boeuf a félelemnek tulajdonította.

- Ahá! - mondta. - Te már látod lelki szemeiddel, hogy a mi katonáink befészkelik magukat a te kolostorod refektóriumába és borospincéjébe. De ha megteszed nekem azt a szolgálatot, amit kívánok tőled, nem kell törődnöd vele, milyen sorsra jutnak a társaid. Biztosítalak, te olyan nyugodtan alhatsz majd celládban, mint a csiga a házában.

- Várom parancsaidat - felelte Cedric elfojtott indulattal.

- Hát akkor kövess ezen a folyosón, azután majd kiengedlek a hátulsó kapun.

És miközben a folyosón baktatott, nyomában azzal az emberrel, akit szerzetesnek vélt, Front-de-Boeuf kioktatta a szerep felől, amelyet rá akart bízni.

- Láttad, barát, azt a szász disznócsordát, amely arra vetemedett szemtelenségében, hogy körülfogja Torquilstone várát? Mesélj nekik mindenfélét, ami csak eszedbe jut, hogy a vár gyenge, és alighanem megadja magát... vagy bármi egyebet, ami alkalmas arra, hogy visszatartsd őket a támadástól legalább huszonnégy óráig. Közben vidd el ezt az írást... de várj csak... tudsz-e olvasni, pap?

- Egy betűt se - felelte Cedric -, kivéve az imakönyvemet. Annak ismerem a betűit, mert fejből tudom az egészet, hála Miasszonyunknak és Szent Withold kolostorának!

- Na, akkor annál megfelelőbb követ vagy. Vidd el ezt a levelet Philip de Malvoisin kastélyába. Mondd meg ott, hogy a levelet én küldtem, és Brian de Bois-Guilbert templomos

---

[32] Híres normann vezér

lovag írta. Kérd meg Malvoisin urat, küldje tovább a levelet Yorkba azonnal, lóhalálban, érted? Addig is nyugtasd meg, hogy ne aggódjék, nem lesz semmi bajunk, nagyon jól tartjuk magunkat itt, a falaink mögött. Az ördögbe is, elég szégyen, hogy így kell elbújnunk bástyáink mögé egy gyülevész horda elől, amely rendes körülmények között már akkor futásnak eredt, ha meglátta sisakjaink forgóját, vagy meghallotta lovaink dobogását! Hallod-e, pap? Vesd latba minden ékesszólásodat, és bírd rá a fickókat, hogy rostokoljanak még egy napig ott, ahol vannak - amíg barátaink meg nem érkeznek lándzsáikkal. Bosszúm éberen virraszt... olyan sólyom az, amely nem nyugszik, amíg jól nem lakott.

- Védőszentemre esküszöm - kiáltotta Cedric, sokkal hevesebben, mint ahogy papi ruhájához illett -, esküszöm minden szentre, aki Angliában valaha is élt-halt, hogy parancsodat teljesítem! Egyetlen szász sem fog elmozdulni e falak alól, ha szavamnak csak a legkisebb foganatja is van!

- Ha! - mondta Front-de-Boeuf. - A hangod hirtelen megváltozott, szerzetes úr. Olyan kurtán-furcsán beszélsz, mintha szívből kívánnád a szász csürhe lemészárlását. Pedig te is közéjük tartozol, nem?

Cedric nem értett a színlelés művészetéhez, nem volt gyakorlott abban, hogy gondolatait elpalástolja. Ebben a pillanatban bizony kapóra jött volna neki Wamba gyors eszének valamilyen játékos ötlete. De a szükség, a régi közmondás szerint, leleményessé teszi az embert. Cedric is motyogott valamit a csuklyájába arról, hogy a szóban forgó embereket az egyház is kiátkozta, és éppen úgy, mint a világi hatalom, törvényen kívül állóknak tekinti.

- *Despardieux!* - kiáltott fel Front-de-Boeuf. - Igazad van, erről egészen megfeledkeztem. Magam is tudom, hogy ezek a banditák szívesen levetkőztetnek egy-egy hájas papot, mintha csak odaát születtek volna, ettől a sós csatornától délre. Hát nem Saint Ives monostorának apátjával esett meg, hogy egy tölgyfához kötözték, és misét kellett énekelnie, mialatt átkutatták a poggyászát, és kiürítették a pénzeszacskóját? Nem, nem - ezt nem ők csinálták, ezt a tréfát a middletoni Gualtier követte el, a mi csatlósaink egyike. De a Saint Bees-kápolna kirablása már a szász bandák lelkén szárad. Ők vitték el a kelyhet, szentségtartót, gyertyatartókat, nem igaz?

- Istentelen emberek - bólintott Cedric.

- Az ám! És hozzá megitták mind a finom bort és sört, amit titkos dorbézolások céljára rejtegettek, amikor azt szoktátok mondani, hogy virrasztással és zsolozsmázással töltitek az éjszakát. Kötelességed, tisztelendő atyám, bosszút állni az ilyen szentségtörésen.

- Igen, kötelességem bosszút állni - bólintott Cedric -, Szent Withold látja lelkemet!

Közben a hátsó kapuhoz értek. Egy szál deszkán áthaladva eljutottak egy kisebb őrtoronyhoz, amely a külső védősánchoz tartozott, és a jól megerősített kapurésen keresztül utat nyitott a szabadba.

- Eredj hát! Ha teljesítetted megbízásomat, és visszatérsz ide, meglátod, olyan olcsó lesz itt a szászok élete, mint a disznóhús a sheffieldi vágóhídon. Ide hallgass, komám! Úgy veszem észre, olyan gyóntató vagy, aki kedveli a vidámságot. Gyere ide a nagy leszámolás után, nem fogod megbánni. Szereted a malváziabort, a francia muskotályt? Annyit kapsz majd, hogy fürödhetsz benne.

- Nem kétséges, hogy még találkozunk - felelte Cedric.

- Addig is itt van egy kis foglaló - folytatta a normann, és amikor elváltak az ajtórés előtt, a szabódó Cedric kezébe nyomott egy bizánci aranyat. - Jusson eszedbe, hogy nemcsak a csuhát, de még a bőrt is lenyúzom rólad, ha rosszul végzed a dolgodat!

- Beleegyezem - felelte Cedric, és szíve nagyot dobbant örömében, amint elindult a nyílt mezőn -, ha újra találkozunk, és megteheted, amit ígérsz, nem is érdemlek mást - visszafordult a kastély felé, és az aranyat megvetően elhajítva, így kiáltott: - Álnok normann, pusztulj a pénzeddel együtt!

Front-de-Boeuf nem hallotta tisztán ezeket a szavakat, de a szerzetes mozdulata gyanús volt neki.

- Íjászok! - kiáltotta oda a külső bástya őreinek. - Eresszetek egy nyílvesszőt a pap után, és lyukasszátok át a csuháját. De várjatok csak - mondta, amikor azok már megfeszítették az íjat -, hagyjátok, nincs semmi értelme! Most már meg kell bíznom benne, nincs más választásom. Remélem, nem mer elárulni bennünket. A legrosszabb esetben megegyezek valahogy ezekkel a szász kutyákkal, akiket bezártam az ólba. Hé, Giles! Szólj az őröknek, vezessék elém rotherwoodi Cedricet meg azt a másik fickót, a barátját, azt a coningsburghit - Athelstane-t vagy hogy hívják. Már a nevük is utálat egy normann lovag szájának, olyan zsíros, mint a szalonna! Egy kancsó bort ide, ahogy János herceg szokta mondani tréfás kedvében, bort ide, hogy leöblítsem a rossz ízét! A fegyverterembe vigyétek, és a foglyokat is vezessétek oda.

Parancsait teljesítették. Amikor belépett a gót stílusú terembe, melynek falait zsákmányolt zászlók és fegyverek - Reginald és apja vitézségének emlékei - borították, a kancsó bor már ott állt a nehéz tölgyfa asztalon, a két szász fogoly pedig a fal mellett, négy fegyveres szolga őrizetében. Front-de-Boeuf nagyot húzott a kancsóból, azután foglyaihoz fordult. Az a mód, ahogy Wamba arcába húzta sapkáját, a ruhacsere, a komor félhomály, no meg az a körülmény, hogy a várúr nem ismerte Cedric arcvonásait (a szász ritkán mozdult ki birtokáról, és kerülte normann szomszédait) - mindez hozzájárult Front-de-Boeuf megtévesztéséhez. Nem vette észre, hogy legértékesebb foglya megszökött.

- Nos, Anglia vitézei - mondta Front-de-Boeuf -, hogy ízlik a vendéglátás Torquilstone-ban? Kezditek már észrevenni, milyen jutalmat érdemel a *surquedy* és az *outrecuidance*, amellyel fittyet hánytatok az Anjou-ház hercegének meghívására? Vagy talán már nem is emlékeztek rá, hogyan köszöntétek meg János herceg vendégszeretetét, amelyet meg sem érdemeltetek? Istenemre és Szent Denis-re, ha nem fizettek háromszoros váltságdíjat, lábaitoknál fogva akasztatlak benneteket az ablakok vasrácsára, hogy a hollók és kányák csontvázzá rágjanak! Beszéljetek, szász kutyák: mit kínáltok hitvány életetekért? Mennyit adsz te, rotherwoodi?

- Egy fityinget se, ami engem illet - felelte a szegény Wamba. - Nem emelhetek kifogást terved ellen, hogy a lábamnál fogva akasztass fel. Úgyis azt mondják rólam, hogy amióta az első főkötőt homlokomba húzták, az agyam tótágast áll. Így hát, ha fordítva akasztanak fel, talán rendbe jön.

- Szent Genovéva! - kiáltott fel Front-de-Boeuf. - Kicsoda ez?

Keze fejével leütötte a sapkát a bohóc fejéről, és amikor gallérját is letépte, meglátta a szolgaság jelvényét, az ezüstkarikát a nyaka körül.

- Giles! Clement! Kutyák, gazfickók! Kit hoztatok ide elém?

- Azt hiszem, én megmondhatom - szólt közbe De Bracy, aki éppen ebben a pillanatban lépett a terembe. - Ez itt Cedric bohóca, aki olyan derekasan verekedett a yorki Izsák zsidóval a jó helyért a lovagi tornán.

- Majd én eldöntöm, hol legyen a helyük mindkettőjüknek! - kiáltott fel Front-de-Boeuf. - Ugyanazon az akasztófán fognak lógni egymás mellett, hacsak Cedric és ez a coningsburghi dúvad jó árat nem fizet értük. Egész vagyonukat ide kell adniuk - ez a legkevesebb, amivel beérem. Azonkívül el kell vinniük innen azt a csürhét, amely a kastély előtt tanyázik. És írásban le kell mondaniuk kiváltságaikról, amelyek állítólag megilletik őket. Ezentúl szolgáink és csatlósaink lesznek - örüljenek, hogy egyáltalán élni és lélegzeni engedjük őket abban az új világban, ami most kezdődik. Menjetek - parancsolt rá két fegyveresére -, hozzátok ide az igazi Cedricet. Ez egyszer még megbocsátom tévedésteket, ami nem is olyan érthetetlen, hiszen egy bolondot hoztatok ide egy franklin helyett!

- Az ám - szólalt meg Wamba -, méltóságod és lovagságod csakhamar rá fog jönni arra, hogy itt több a bolond, mint a franklin.

- Mit locsog ez a fickó? - kérdezte Front-de-Boeuf, és egyik szolgájáról a másikra nézett. Ezek pedig ímmel-ámmal, hímezve-hámozva bevallották, hogy ez az egyetlen Cedric, akivel szolgálhatnak, és ha ez nem felel meg, nem tudják, hová lett az igazi.

- Jóságos ég! - kiáltott fel De Bracy. - Hisz akkor ő szökött meg a barátcsuhában!

- Ördög-pokol! - toporzékolt Front-de-Boeuf. - Akkor hát a rotherwoodi dúvad volt, akit magam vezettem a hátsó kapuhoz, és engedtem ki! De te - fordult Wambához -, kinek bolond esze túltett a nálad is nagyobb hülyék okosságán, te megkapod a jutalmadat! Én foglak pappá szentelni, és leborotváltatom a fejed búbját, sőt az egész fejedet! Nyúzzátok le a feje bőrét, azután dobjátok le a gazfickót a bástyáról! No, mit szólsz ehhez? Bolondozás a mesterséged, halljuk, tudsz-e most is bolondozni!

- Jobban bánsz velem, mint ahogy ígérted, nemes lovag - nyöszörgött a szegény Wamba, aki még a halál küszöbén sem tudta abbahagyni az annyira megszokott mókázást. - Amint hallom, piros sapkát akarsz húzni a fejemre. Akkor nem pappá szentelsz, hanem mindjárt bíborossá avatsz.

- Szegény fickó - mondta De Bracy -, mindhalálig hű marad mesterségéhez. Ne öld meg, Front-de-Boeuf. Ajándékozd nekem, hadd mulattassa a szabadcsapatomat. Mit szólsz hozzá, fickó? Hálás leszel a kegyelemért, és velem jössz a csatákba?

- Örömest, ha gazdám elenged - felelte Wamba. - Mert nézd csak ezt a nyakravalót - megérintette nyakán az abroncsot -, ezt csak az ő engedelmével vethetem le.

- Ugyan, ugyan - nevetett De Bracy. - Egy normann fűrész gyorsan elkészül egy ilyen szász nyakravalóval.

- Az igaz, nemesuram - bólintott Wamba. - Hiszen a vers is azt mondja:

> Normann a fűrész, angol a fa,
> Angol nyakon normann iga,
> Angol tálban normann kanál,
> Normann törvény Anglián:
> Jó világ, te messze mégy,
> Míg ki nem lódul ez a négy.

- Nem értelek, Bracy - mondta Front-de-Boeuf bosszúsan. - Itt állsz, és egy bolond fecsegését hallgatod, amikor a pusztulás tátja ránk a száját! Hát nem látod, hogy túljártak az eszünkön? Tervünk, hogy érintkezésbe lépjünk barátainkkal, füstbe ment. És ezt éppen ennek a tarka ruhás úrnak köszönhetjük, akivel annyira barátkozol! Minden pillanatban megindulhat ellenünk a támadás.

- Akkor hát a bástyákra! - kiáltott fel De Bracy. - De mit csodálkozol, hogy jókedvű vagyok? Mikor lógattam én az orromat csata előtt? Szólj a templomosnak, hogy legalább olyan bátran harcoljon az életéért, mint ahogy a rendje dicsőségéért harcol. Magad is állj ki a bástyára hatalmas termeteddel. Ami meg engem illet, nyugodt lehetsz, én is megteszek mindent, ami szerény képességeimtől kitelik. Esküszöm, ezek a szász haramiák hamarabb másznak fel a felhőkre, mint a mi bástyáinkra! De ha egyezkedni akarsz velük, mért nem kéred fel közvetítésre ezt a derék franklin urat, aki olyan elmerülten bámul a boroskancsóra? Nesze, szász - folytatta Athelstane-hez fordulva, és átnyújtott neki egy kupa bort -, öblítsd le torkodat ezzel a nemes itallal, azután nyilatkozz: mit vagy hajlandó megtenni a szabadságodért?

- Nem kevesebbet, mint amit egy halandó megtehet - felelte Athelstane -, de egy fikarcnyival sem többet, mint amit megenged a becsület. Bocsássatok szabadon társaimmal együtt, és ezer márkát fizetek váltságdíjul.

- Azonkívül magadra vállalod, hogy szétoszlatod ezt a söpredéket, amely összecsődült a kastély körül, veszélyeztetve Isten és a király békéjét.

- Amennyire tőlem függ - felelte Athelstane -, megpróbálom rávenni őket az elvonulásra. Remélem, hogy Cedric apó is segítségemre lesz ebben.

- Hát akkor megegyeztünk - mondta Front-de-Boeuf. - Ezer márka ellenében szabadlábra kerülsz, te meg a társaid, és szent a béke közöttünk. Potom áron szabadulsz, szász, és remélem, hálás leszel méltányosságomért, hogy ilyen kevéssel beérem. De jegyezd meg, Izsák zsidó nincs az alkuban.

- Sem a leánya - mondta a templomos, aki most odalépett hozzájuk.

- Persze, hogy nem - jelentette ki Front-de-Boeuf. - Egyikük sem tartozik a szász társaihoz.

- Nem volnék méltó a keresztény névre, ha hozzám tartoznának - hagyta rá Athelstane. - Tégy a hitetlen kutyákkal, amit akarsz, nekem mindegy!

- És a megállapodás nem vonatkozik Lady Rowenára - mondta De Bracy. - Ne mondhassa rólam senki, hogy kardcsapás nélkül lemondtam az engem megillető zsákmányról.

- És nem vonatkozik az alku erre a nyomorult bohócra sem - mutatott Front-de-Boeuf Wambára. - Nem adom oda, mert meg akarom büntetni. Sorsa szolgáljon elrettentő például minden bohóc számára, aki túlzásba viszi a bohóckodást.

- Lady Rowena - felelte Athelstane nyugodtan és határozottan - az én eljegyzett menyasszonyom. Négyfelé vághatnak, akkor sem mondok le róla. Ez a szolga, Wamba pedig megmentette ma Cedric apó életét. Inkább a fejemet adom oda, semhogy egyetlen hajaszála is meggörbüljön.

- Eljegyzett menyasszonyod! - kiáltott fel De Bracy. - Lady Rowena egy magadfajta hűbéres csatlós menyasszonya! Vigyázz magadra, szász! Úgy látom, arról álmodozol, hogy a hét királyság napjai még visszatérnek. Vedd tudomásul, hogy az Anjou-ház fejedelmei nem adják gyámleányaikat efféle származású embereknek!

- Az én származásom, gőgös normann - felelte Athelstane -, sokkal tisztább és régibb, mint egy koldus franciáé, aki abból él, hogy rongy zászlaja alá tolvaj csavargókat toboroz, és áruba bocsátja vérüket. Az én őseim királyok voltak, háborúban vitézek, és békében bölcsek. Naponta százannyi embert vendégeltek meg várkastélyuk csarnokában, mint ahány a te parancsaidat lesi. Nevüket minstrelek énekelték meg, törvényeiket *wittenagemote*-ok[33] foglalták

[33] Wittenagemote - az angolszászok államtanácsa, melyben a király és a főurak vettek részt

jegyzékbe. Csontjaikat szentek imái közepette temették el, és sírjaik fölé székesegyházakat építettek.

- Most megkaptad, De Bracy - mondta Front-de-Boeuf, akinek nem volt kedve ellenére, hogy barátját így letorkolták. - A szász alaposan odavágott neked!

- Már amennyire egy fogoly odavághat - vonogatta vállát De Bracy. - Ha már a keze hátra van kötve, legalább a nyelve pörögjön szabadon. De ezzel a nyelvpörgetéssel, pajtás - fordult Athelstane-hez -, nem szerzed vissza Lady Rowena szabadságát.

Ezeket a szavakat Athelstane válasz nélkül hagyta. Bármennyire érdekelte is a téma, amelyről szó volt, úgy érezte, hogy már eddig is többet beszélt a szokottnál. A beszélgetést különben is megszakította egy szolga, aki bejött, és jelentette, hogy egy szerzetes barát jelentkezett a hátsó kapunál, és bebocsáttatást kér.

- Szent Benedekre, ennek a kolduló hadnak a fejedelmére! - kiáltott fel Front-de-Boeuf. - Most az a kérdés, igazi barát-e, vagy megint egy csaló. Motozzátok meg, emberek, mert ha megint csalót hoztok a nyakamra, kitolatom a szemeteket, és izzó parazsat rakatok a helyébe!

- Engem sújtson haragod minden villáma, uram - mondta Giles -, ha ezúttal nem valódi csuhást eresztünk be. Csatlósod, Jocelyn személyesen ismeri, és szavatol érte. Azt mondja, Ambrose atya, aki a jorvaulxi prior szolgálatában áll.

- No, akkor bejöhet - szólt Front-de-Boeuf -, alkalmasint üzenetet hoz mulatós gazdájától. Úgy látszik, az ördög pihenőt tart, és a papoknak nincs semmi dolguk, azért csavarognak összevissza az országban. Vigyétek el ezeket a foglyokat, te meg, szász, gondolkozzál azon, amiről beszéltünk.

- De addig is tisztességes fogságot követelek - mondta Athelstane -, kellő gondot élelemre és fekvőhelyemre, ahogy rangomhoz illik, és ahogy kijár mindenkinek, ha váltságdíj fejében szabadon akarják bocsátani. Azonkívül személyes szabadságom megsértését sérelmesnek tartom, amiért felelnie kell valakinek. Tehát kihívom azt, aki a legkülönb köztetek, ezt már az étekfogóval is megüzentem. Lovagi kötelességetek ezt a kihívást elfogadni. Itt a kesztyűm! - nyújtotta feléjük.

- Foglyom kihívását nem fogadom el - felelte Front-de-Boeuf -, neked sem engedem meg, Maurice de Bracy. Giles - fordult parancsoló szóval emberéhez -, rakd fel a franklin kesztyűjét annak az agancsnak egyik ágára! Lógjon ott, amíg újra szabad ember nem lesz. És ha akkor is fenntartja kihívását, vagy azt állítja, hogy törvénytelenül ejtettem fogságba, Szent Kristófra mondom, ellátom a baját! Majd megtanulja, hogy olyan emberrel van dolga, aki még sohasem hátrált meg, és eleget tesz a kihívásnak gyalog vagy lóháton, akár csatlósai élén, akár egyedül!

A parancs értelmében a szász foglyokat kivitték; ugyanakkor bevezették Ambrose barátot, aki meglehetősen feldúlt állapotban jelent meg a lovagok előtt.

- Itt a valódi *pax vobiscum* - mondta Wamba, amint elhaladt mellette. - A többi csak hamisítvány.

- Jézus Mária! - kiáltott fel a barát, az egybegyűlt lovagokhoz fordulva. - Végre biztonságban vagyok, jó keresztények között!

- Ami a biztonságot illeti, ne félj semmit - felelte De Bracy -, a kereszténység körül sem lehet semmi baj. Hiszen itt van a jól megtermett Reginald Front-de-Boeuf báró, aki semmit sem utál úgy, mint a zsidókat; azután Brian de Bois-Guilbert, a derék templomos lovag, akinek az a mestersége, hogy halomra ölje a szerecseneket. Azt hiszem, ezek a legbiztosabb jelei annak, hogy valaki jó keresztény.

- Azonkívül barátai és szövetségesei vagytok főtisztelendő Aymer atyának, Jorvaulx priorjának - folytatta a barát anélkül, hogy tudomásul vette volna De Bracy szavainak kötekedő hangját. - Így hát a lovagi hűség és a keresztény könyörület egyaránt azt a kötelességet rója rátok, hogy segítsetek rajtam. Mert mit is mond Szent Ágoston *De Civitate Dei* című munkájában?

- Az ördög kíváncsi rá! - vágott a szavába Front-de-Boeuf. - Inkább térj rá arra, hogy mit akarsz mondani *te.* Nincs időnk egyházatyák szövegeit végighallgatni.

- *Sancta Maria!* Szentséges Szűzanyám! - kiáltott fel Ambrose atya. - Milyen gyorsan haragra lobbannak ezek a világi urak! Hát tudjátok meg, vitéz lovagok, hogy bizonyos gyilkos latrok, akik kivetkőztek minden istenfélelemből, nem tisztelik az anyaszentegyházat, sőt a szentszék idevágó bulláját sem, amely e szavakkal kezdődik: *Si quis, suadente diabolo...*[34]

- Főtisztelendő testvér - mondta a templárius -, mindezt már rég tudjuk vagy sejtjük... inkább mondd meg kereken, mi történt gazdáddal, a priorral. Elfogták talán? Kinek a fogságába esett?

- Úgy van, úgy van - felelte Ambrose -, Belial fiainak, azaz ördögfattyaknak kezébe esett, akik ellepik ezt az erdőséget, és fittyet hánynak a szent parancsolatnak, amely így szól: „Ne nyúljatok az én felkentemhez, és rosszat ne tegyetek az én prófétámnak."

- Íme, újabb ok arra, hogy kardot rántsunk, urak - mondta Front-de-Boeuf, társaihoz fordulva. - Így hát ahelyett, hogy segítséget nyújtana nekünk, Jorvaulx priorja még tőlünk vár segítséget! Sokra megy az ember ezekkel a lusta papokkal éppen akkor, amikor azt se tudja, mihez kezdjen előbb. No de beszélj pap, nyögd ki végre, mit vár tőlünk a gazdád!

- Engedelmeddel - mondta Ambrose. - Miután erőszakos és lelkiismeretlen emberek kezet emeltek főtisztelendő feljebbvalómra, mit sem törődve a szent rendelkezéssel, melyre az imént hivatkoztam; miután Belial fiai elragadták és kifosztották poggyászát, elrabolván tőle kétszáz márkányi tiszta színaranyat: gonoszságukban ezzel sem érik be, hanem még egy nagy összeget követelnek tőle, mielőtt kiengedik tisztátalan kezeikből. Ennélfogva főtisztelendő atyánk az Úrban arra kér benneteket mint legkedvesebb barátait, hogy szabadítsátok ki - akár oly módon, hogy kifizetitek a váltságdíjat, melyet követelnek tőle, akár úgy, hogy fegyveres erővel siettek segítségére, ahogy éppen jónak látjátok.

- Az ördög vigye azt az átkozott priort! - kiáltott fel Front-de-Boeuf. - Ma reggel, úgy látszik, sok bort nyakalt, hogy ilyeneket kér tőlünk. Ki hallott már olyat, hogy egy normann báró kioldozza erszényét egy pap kedvéért, akinek a körme alatt is több pénz van, mint valamennyiünk tarsolyában együttvéve? És hogy szabadítsuk ki kardunkkal, amikor itt tízszeres erő zár körül, minden pillanatban azzal fenyegetve, hogy megrohan bennünket!

- Hiszen éppen erről akartam beszélni - mondta a barát -, ha hevességedben nem fojtod minduntalan torkomra a szót. Azután, Isten a tanúm, nem vagyok már fiatal, és ezek a gyalázatos erőszakosságok egészen megzavarták a fejemet. Szóval tény és való, hogy tábort ütöttek, és éppen sáncot ásnak a vár falai alatt.

- Ki a bástyákra! - kiáltotta De Bracy. - Hadd lássuk, mit csinálnak ezek a gazfickók odakünn! - ezzel felrántott egy rácsos ablakot, amely egy kiugró párkányra nyílt, és onnan visszaszólt: - Szent Denis-re, a vén barát igazat beszélt! Faltörő kosokat és fedezékpajzsokat cipelnek, az íjászok meg úgy gyülekeznek az erdő szélén, mint a fekete felhők vihar előtt.

Reginald Front-de-Boeuf is kinézett a terepre, és tüstént kürtjéhez kapott. Miután hosszasan és harsányan megfújta, megparancsolta embereinek, hogy foglalják el helyüket a várfalakon.

---

[34] Ha valaki az ördög sugallatára... (latin)

- De Bracy, te menj a keleti oldalra, ahol a legalacsonyabb a fal! Nemes Bois-Guilbert, téged hivatásod megtanított arra, hogyan kell védeni és támadni, te menj a nyugati oldalra. Én magam a főbástyára megyek. De ne szorítkozzatok egy helyre, barátaim! Ma mindenütt ott kell lennünk egyszerre, szinte meg kell sokasodnunk, amennyire lehetséges, hogy ott erősítsük a védelmet, ahol a támadás a legerősebb. Számra kevesen vagyunk, de kipótolhatjuk fürgeséggel és bátorsággal. Ne felejtsétek el, hogy csak csőcselékkel van dolgunk.

- De nemes lovagok! - kiáltott fel Ambrose atya, akiről a nagy sürgés-forgásban és zűrzavarban, a védelemre való készülődés közepette mindnyájan megfeledkeztek. - Hát senki sem hajlandó meghallgatni Aymer főtisztelendő úr, Jorvaulx priorja üzenetét? Esedezem, Sir Reginald, hallgass meg!

- Az éghez fordulj, ne hozzám, annak locsogd el a mondókádat! - förmedt rá a dühös normann. - Nekünk most igazán más dolgunk van, mint téged meghallgatni. Hé, Anselm! Gondoskodj forró szurokról és sistergő olajról, hogy készenlétben legyen, ha a vakmerő lázadók nyakába lehet zúdítani! Nézz utána, hogy az íjászok ne fogyjanak ki nyílvesszőkből. Vond fel a magasba ökörfejes zászlómat - hadd tudja meg ez a csőcselék, kivel van dolga!

- De nemes lovag - könyörgött a barát, aki nem akart lemondani igyekezetéről, hogy meghallgassák -, vedd figyelembe, hogy nem szeghetem meg engedelmességi fogadalmamat! Hadd tegyek eleget felettesem megbízásának!

- Vigyétek el az útból ezt a vén fecsegőt! - parancsolta Front-de-Boeuf. - Zárjátok a kápolnába, hadd pergesse ott az olvasóját, amíg túl nem esünk a csetepatén. Nagyot néznek majd Torquilstone szentjei, ha imádságot hallanak. Amióta kifaragták őket, kevés részük volt benne.

- Ne káromold a szenteket, Sir Reginald - mondta De Bracy. - Ma még szükségünk lehet a segítségükre, amíg ezt a csőcseléket szét nem verjük.

- Nem sok segítséget várok tőlük - felelte Front-de-Boeuf -, hacsak le nem dobjuk őket a bástyáról az ostromlók fejére. Van itt egy óriási Szent Kristóf: olyan nehéz, hogy egy egész századot agyon lehetne ütni vele.

Közben a templomos szemügyre vette, mit művelnek odakünn az ostromlók. Jóval nagyobb figyelemmel nézte, mint a vad, türelmetlen Front-de-Boeuf vagy a könnyelmű De Bracy.

- Rendem hitére - mondta -, ezek az emberek, akárhol szerezték is, nagyobb fegyelemmel közelednek, mint ahogy képzeltem volna! Lám, milyen ügyesen felhasználnak minden fát vagy bokrot fedezékül, és nem teszik ki magukat bambán íjászaink nyílzáporának. Nem látok közöttük semmiféle zászlót vagy címert, mégis aranyláncomba fogadok, hogy valami lovag vagy nemesember vezeti őket, aki járatos a hadviselésben.

- Én már látom! - felelte De Bracy. - Látom lengő tollbokrétáját és csillogó páncélját. Nézd csak azt a magas férfit fekete páncélban, aki amott azt a gaz yeomancsapatot irányítja... Szent Denis-re, azt hiszem, az a lovag, akit Fekete Léhűtőnek neveztünk! Ő volt az, aki Ashbyben kivetett téged a nyeregből, Front-de-Boeuf!

- Igen? - szólt Front-de-Boeuf. - Akkor annál jobb! Örülök, hogy eljött ide, és alkalmat ad arra, hogy megfizessek neki! A bujkáló fickó, aki nem mert jelentkezni, hogy átvegye a versenydíjat, amelyet a véletlen szerencse a kezére játszott! Hiába kerestem volna olyan helyeken, ahol nemes lovagok meg szokták találni ellenfeleiket. Örülök, hogy rátaláltam itt, e hitvány pórnép között.

Az ellenség közeledésének jeleire a beszélgetésnek vége szakadt. Mindegyik lovag a helyére sietett, hogy élére álljon annak a néhány embernek, akit össze tudott szedni. Nem voltak elegen ahhoz, hogy védőállásokat foglaljanak el véges-végig a bástyák hosszúságában, mégis elszánt nyugalommal várták a fenyegető rohamot.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET

E kóbor faj, kizárva többiből,
Mégis hány emberi tudással ékes:
Tó, tenger, erdő, puszta, merre járnak,
Őnékik titkos kincset rejtenek;
Kezükben a silány gyomok, virágok
Nem álmodott erőket bontanak ki.

„A zsidó”

Történetünkben most kissé vissza kell lapoznunk, hogy az olvasó megtudjon egyet-mást, amiről eddig még nem volt szó, de a továbbiak megértéséhez szükséges.

Értelmes olvasónk bizonyára maga is kitalálta, hogy amikor Ivanhoe összeroskadt, és a látszat szerint senki sem törődött vele, Rebeka volt az, aki addig könyörgött apjának, amíg bele nem egyezett, hogy a derék ifjú lovagot a küzdőtérről abba a házba szállítsák, ahol abban az időben zsidók laktak Ashby határában.

Egyébként nem lett volna nehéz Izsákot rábírni erre más körülmények között sem, hiszen jólelkű és hálás természetű ember volt. De le kellett győznie előítéleteit és azt az aggodalmaskodó félelmet, amely az üldözöttek vérévé válik.

- Ábrahám atyám! - kiáltott fel. - Igazán sajnálom a derék ifjút, és nézni sem tudom, ahogy vére végigcsurog pazarul hímzett gallérján és drága páncélján - de hogy a házunkba vigyük! Jól meggondoltad ezt, kisasszony? Ne felejtsd el, hogy keresztény, és törvényeink szerint nem szabad érintkeznünk idegenekkel és pogányokkal, csakis üzleti ügyben.

- Ne beszélj így, apám - felelte Rebeka. - Valóban nem szabad érintkeznünk velük lakomákon és mulatságon, de egy sebesültről van szó - bajban és nyomorúságban a keresztény a zsidó testvére.

- Szeretném tudni, mit mond erről rabbi Jákob ben Tudela - töprengett Izsák hangosan. - De akárhogy is, a derék ifjúnak nem szabad elvéreznie. Szólj Szethnek és Rubennek, hogy vigyék el, mihelyt lehet, Ashbybe.

- Nem, tegyék inkább az én gyaloghintómba, én majd felülök az egyik hátaslóra.

- Hogyisne! Hogy ezek a kutyák, Izmael és Edom fiai, rajtad legeltessék a szemüket! - tiltakozott Izsák, gyanakodó pillantást vetve a lovagok és fiatal csatlósok hadára. De Rebeka már hozzálátott, hogy jólelkű tervét megvalósítsa. Oda se figyelt arra, amit apja mondott, amíg Izsák meg nem rángatta ruhája ujját, és izgatottan fülébe nem súgta: - Áron szakállára! És ha a derék ifjú a mi gondozásunk közben találna meghalni? Azt fogják mondani, hogy mi öltük meg, és a tömeg darabokra szaggat minket!

- Nem fog meghalni, apám - felelte Rebeka, és gyengéden kiszabadította karját apja kezéből. - Csak akkor fog meghalni, ha magára hagyjuk. És ha ezt megtesszük, haláláért valóban nekünk kell felelnünk isten és ember előtt.

- Nem, azt én sem akarom - mondta Izsák, eleresztve leánya karját. - Elszorul a szívem, ha látom, hogyan hull a vére... mintha minden cseppje egy-egy bizánci arany volna, amely az én erszényemből potyog ki! Azt is nagyon jól tudom, hogy sokat tanultál Mirjamtól, a boldogult bizánci rabbi Manasse leányától, áldott legyen emléke! Sokat tanultál tőle az orvoslás művészetéből, értesz a gyógyfüvekhez, elixírek és erősítő italok főzéséhez, keveréséhez. Hát nem

bánom, tégy úgy, ahogy gondolod, te jóság, te áldás, életem öröme és koronája! Csak hadd vidítsa fel a te dalod házamat és egész rokonságomat!

Pedig Izsák aggodalmai nem voltak alaptalanok. Nagylelkű cselekedetével leánya egyelőre csak azt érte el, hogy amint hazatértek, útközben Ashby felé, kitette magát Brian de Bois-Guilbert sóvár tekintetének. A templomos lovag elhaladt mellettük az úton, majd visszamaradt, és pimasz pillantásával újra végigmérte a szép zsidó lányt tetőtől talpig. Megcsodálta szépségét, és láttuk már, hogy ennek mi lett a következménye később, amikor Rebekát balsorsa a lelkiismeretlen kalandor kezébe adta.

Rebeka intézkedett, hogy a sebesültet vigyék haladéktalanul ideiglenes szállásukra, ahol sebeit megvizsgálta, megmosta és bekötözte. A románcok és balladák fiatal olvasói bizonyára emlékeznek rá, hogy az úgynevezett „sötét középkorban" milyen sok nő értett a sebészet titkaihoz, és milyen gyakori eset volt, hogy a sebesült lovagot éppen az a hölgy ápolta, akit szíve mélyén forrón imádott.

De a zsidó családokban nemcsak a nők foglalkoztak gyógyítással, hanem sok férfi is elsajátította az orvosi tudományokat. Ennek a kornak az uralkodói és hatalmas főnemesei gyakran bízták életüket a megvetett nép egy-egy híres bölcsének orvosi tudományára, ha megsebesültek vagy megbetegedtek. Éppen olyan mohón keresték a zsidó orvosok segítségét, mint a zsidó papokét. A keresztény világban az a hiedelem kapott lábra, hogy a híresebb rabbik csodálatosan járatosak az „okkult tanokban", vagyis titkos tudományokban, különösen a „kabalában" - melynek neve és eredete régi zsidó mondákra nyúlik vissza. A rabbik ha nem is erősítették meg, de nem is tagadták, hogy értenek a „természetfölötti" erőkhöz. Ez nem növelte a gyűlöletet, amely a zsidókat körülvette - a gyűlölet olyan nagy volt, hogy már nem is lehetett még jobban növelni -, de talán csökkentette a gyűlölettel párosuló megvetést. A zsidó varázslót éppen úgy utálták, mint a zsidó uzsorást, de nem bánhattak vele olyan lenézően. Azonkívül nagyon valószínű, hogy a zsidó tudósok valóban értettek valamit a természettudományhoz és a gyógyítóművészethez is, hiszen sok feljegyzés bizonyítja, milyen csodálatos eredményeket értek el ezen a téren. Tudásukat megtartották maguknak, ami könnyen érthető, hiszen körülményeik elzárkózásra kényszerítették őket. De a kényszertől függetlenül is előnyösnek tarthatták, hogy tudásukat elrejtsék a keresztények elől, akik között éltek.

A szép Rebeka gondos nevelésben részesült. Megtanították minden ismeretre, mely népe birtokában volt. Ezt a tudást gyors és hajlékony eszével elsajátította, elrendezte, sőt kibővítette. Műveltsége végül meghaladta nemének és korának megfelelő tudását, sőt annak a korszaknak az ismereteit, amelyben élt. Amit az orvostudományból és a gyógyítás művészetéből tudott, egy idősebb zsidó asszonytól tanulta, akinek apja a leghíresebb zsidó tudósok egyike volt. Ez az asszony úgy szerette Rebekát, mint a tulajdon gyermekét, és hír szerint beavatta azokba a titkos ismeretekbe, amelyeket tudós apjától örökölt. Mirjamra az a sors várt, hogy kora fanatikus gyűlöletének áldozata legyen, de titkait még idejében továbbadta tehetséges tanítványának.

Így hát Rebeka szépségével és tudásával egyaránt kivált. Mindenki megcsodálta, és hittestvérei szinte azzal a tisztelettel néztek rá, mint az Ószövetség szent könyveinek nőalakjaira. Apja is nagyra becsülte képességeit, és határtalanul szerette; több szabadságot adott neki, mint akkoriban a lányoknak általában. A maga felfogását félretéve, gyakran Rebeka feje szerint cselekedett, miként ebben az esetben is láttuk.

Amikor Ivanhoe-t bevitték Izsák lakásába, még mindig eszméletlen állapotban volt a küzdőtéren elszenvedett súlyos vérveszteség következtében. Rebeka, miután ellátta a sebesültet, közölte apjával, hogy - ha nem lép fel láz, amitől ilyen nagy vérveszteség után aligha kell

tartani, és ha Mirjam sebápoló balzsama most is megteszi hatását - a beteg életét nem fenyegeti közvetlen veszedelem, és másnap baj nélkül útnak indulhat velük Yorkba.

Izsák meghökkenve nézett leányára. Úgy gondolta, hogy jótékony gondoskodása csak Ashbyre szorítkozik, és legfeljebb odáig terjed, hogy a sebesült keresztény ifjút továbbra is ott ápolják, abban a házban, ahol ideiglenesen megszálltak. Természetesen kötelezettséget vállalt volna a ház zsidó gazdájával szemben, hogy minden költségét és kiadását megtéríti. Ám Rebeka hallani sem akart erről a megoldásról. Okai közül csak a két legnyomósabbat említjük, amely Izsákra is hatott.

Az egyik az volt, hogy semmiképpen sem hajlandó a megbecsülhetetlen értékű balzsamot másra bízni, még egy zsidó orvos kezére sem, mert akkor vége a titoknak. A másik érv pedig úgy szólt, hogy a sebesült lovag, Wilfred of Ivanhoe, meghitt kegyence Oroszlánszívű Richárdnak; márpedig abban az esetben, ha az uralkodó visszatérne, Izsáknak, aki a király lázadó öccsét, János herceget kölcsönökkel segítette, nagy szüksége lesz egy befolyásos pártfogóra, hogy elhárítsa fejéről Richárd haragját.

- Ebben bizony igazad van, Rebeka. - bólintott Izsák, a súlyos érveknek engedve. - Vétek volna Isten ellen elárulni az áldott emlékezetű Mirjam titkát. A kincset, amelyet Isten adott, nem szabad könnyelműen elvesztegetni, akár arany, akár ezüst, akár pedig valami titok, amelyet egy tudós rabbi hagyott ránk. Mindezt meg kell őrizni azoknak a részére, akiknek a gondviselés szánta. Ami pedig azt a királyt illeti, akit az angol nazarénusok Oroszlánszívűnek neveznek, ha egyszer hazajön, és fülébe jut, milyen üzleteket kötöttem azzal a tűzrevaló, gonosz öccsével - akkor jobb lenne nekem egy idumeai oroszlán karmai közé kerülni, mint az ő kezeibe! Ezért megfogadom a tanácsodat, és magammal viszem ezt az ifjút Yorkba, ahol házunk az otthona lesz, amíg fel nem gyógyul sebeiből. És ha Oroszlánszívű hazajön, ahogy most külföldön híresztelik, akkor ez a Wilfred Ivanhoe a védőbástyám lesz, fal köztem és a király haragja között. Ha meg nem tér vissza, ez a Wilfred még akkor is megfizetheti nekünk költségeinket, hiszen erős karjával, kardjával és lándzsájával még sok becses díjat nyerhet, mint tegnap és ma. Mert jó ifjú, derék ifjú, határidőre betartja ígéretét, és megfizeti tartozását a zsidónak is. Azonkívül segítségére is számíthatok, ha rablók vesznek körül, és Belial fiai szorongatnak!

Már késő este volt, amikor Ivanhoe végre eszméletre tért. Felébredt szaggatott álmából, és elárasztották a zűrzavaros benyomások, amelyek természetes kísérői az öntudatlanságból való felocsúdásnak. Egy darabig sehogy se tudta felidézni emlékezetében azokat a körülményeket, amelyek ájulását megelőzték - vagy megérteni a vele legutóbb történt események összefüggő láncolatát. A sebe sajgott, rettentő gyengeség, kimerültség fogta el, még mindig úgy érezte, hogy ütéseket kap és osztogat, paripák rohannak egymásnak, ágaskodnak és felborulnak, fegyverek csattognak, emberek ordítoznak - javában dúl a párviadal. Nagy erőlködéssel félrehúzta ágya függönyét; ez sikerült neki, bár igen nagy fájdalommal járt.

Nagy meglepetésére pompásan berendezett szobában találta magát, ahol székek helyett vánkosok szolgáltak ülőhelyül. Az egész berendezés más tekintetben is annyira keleti jellegű volt, hogy a lovag már-már arra gondolt: vajon, mialatt aludt, nem vitték-e vissza Palesztinába. Ez a benyomása még jobban megerősödött, amikor félrevontak egy függönyt, és mögötte egy ajtóban megjelent egy női alak, dús ruhában, amely inkább keleti, mint európai ízlésre vallott. Nesztelen léptekkel besuhant a szobába, nyomában egy sötét bőrű szolgával.

A sebesült lovag éppen meg akarta szólítani a szép jelenséget, de az - karcsú ujját rubint ajkához emelve - hallgatást parancsolt rá. A szolga odalépett Ivanhoe ágyához, oldalt kitakarta, és a bájos zsidó nő megnézte, helyén van-e a kötés, és kellően gyógyul-e a seb. Ezt a munkáját olyan kecsesen és méltóságteljesen, olyan szerényen és egyszerűen végezte, hogy még nyugalmasabb, békésebb időkben sem talált volna benne senki kivetnivalót, a női illendőséggel

ellenkezőt. Furcsa volt ugyan, hogy ilyen szép, fiatal teremtés egy betegágy körül tevékenykedik, és egy férfi sebét kötözgeti. De a megütközést eloszlatta az a gondolat, hogy mindez a szenvedés enyhítésére, sőt talán a halál elhárítására szolgál. Rebeka héber nyelven adott néhány rövid utasítást az öreg szolgának, aki szó nélkül engedelmeskedett - nyilván máskor is segédkezett úrnőjének betegek gondozásában.

Ezek az idegen szavak talán sértették volna Ivanhoe fülét, ha mástól hallja. De a szép fiatal nő ajkán olyan kedves és romantikus csengésük volt, mintha egy tündér dallamos hangja töltötte volna be a szobát. A szavakat nem tudta elméjével felfogni, de szívével megértette őket, mert lágy zengésük és a bájos, jóságos arckifejezés, mely kísérte, feleslegessé tett minden magyarázatot.

Ivanhoe kísérletet sem tett arra, hogy kérdezősködjék. Némán tűrte, hogy tegyenek vele bármit, amit meggyógyulása érdekében szükségesnek tartanak. De amikor már végeztek vele, és jóságos ápolói vissza akartak vonulni, Ivanhoe nem tudott kíváncsiságán tovább uralkodni.

- Kedves leányka - kezdte arab nyelven, amelyet keleti utazásai során meglehetősen elsajátított, és most úgy vélte, hogy ez a turbános, kaftános keleti szépség, aki előtte áll, talán megérti -, kérlek, kedves leányka, fogadd jóságodért...

De szép orvosnője félbeszakította a mondat közepén. Arca eddig elgondolkodó volt, szinte szomorú, de most két gödröcske jelent meg rajta - a mosoly varázsolta elő, amelyet nem tudott elnyomni.

- Én Angliában születtem, és itt is élek, lovag úr - mondta. - Angolul beszélek, noha ruhám és származásom más tájra mutat.

- Nemes hölgy... - kezdte újra Ivanhoe, de Rebeka megint sietve a szavába vágott:

- Kérlek, lovag úr, ne tüntess ki ezzel a megszólítással. Jó lesz, ha minél előbb megtudod, hogy szolgálód egyszerű zsidó lány, a yorki Izsák lánya, akihez nemrég olyan jó és kegyes voltál. Ezért ő is, családja is illőnek tartja, hogy viszonzásul abban a gondos ápolásban részesítsen, amelyre mostani állapotodban szükséged van.

Nem tudom, vajon a szép Rowena beérte volna-e azzal az érzéssel, amellyel hódoló lovagja a bájos zsidó lány szabályos arcvonásait, kecses alakját, csillogó szemét eddig nézte. Ennek a szempárnak a csillogását némiképpen tompította, tüzét enyhítette a hosszú, sűrű szempillák selyemfüggönye; ezt a szempárt egy *dalnok* akár az esthajnalcsillaghoz is hasonlíthatta volna, amint sugarai áttörnek egy jázminlugas lombjain. De Ivanhoe túlságosan buzgó katolikus volt ahhoz, hogy egy zsidó nővel szemben is ilyen érzelmeket tápláljon. Rebeka előre látta ezt, és éppen ezért sietett megemlíteni apját és származását. Mindazonáltal - hiszen Izsák zsidó szép és okos lánya sem volt mentes minden női gyengeségtől - titokban szomorúan sóhajtott, amikor észrevette, hogy Ivanhoe hódoló pillantása, amelybe elragadtatás és gyengédség is vegyült, hirtelen megváltozik. Amikor Ivanhoe megtudta, hogy ismeretlen jótevője zsidó, egyszerre elhidegült iránta; a varázs, ami eddig elfogta, szertefoszlott. Most már nem érzett egyebet, csak hálás elismerést az udvarias előzékenységért, amelyben váratlanul részesült.

Nem mintha Ivanhoe eddigi érzelmei többet jelentettek volna a felszínes hódolatnál, amellyel a fiatalság a szépségnek adózni szokott. De a szegény Rebekát mégis bántotta az, amit észrevett; mert nem volt olyan naiv, hogy kikerülje figyelmét az ifjú elragadtatása, majd elhidegülése. És a változást egyetlen szó okozta, amely elég volt ahhoz, hogy a jóságos tündért a megvetett lények sorába taszítsa - azok közé, akiket nem lehet tisztességgel szeretni.

De nyíltságában és szelídségében Rebeka nem tudta hibáztatni a lovagot azért, hogy osztozik hitének és annak az egész kornak általános előítéletében. Ellenkezőleg, a szép zsidó lány továbbra is ugyanolyan gondosan és türelmesen foglalkozott a lovaggal, mint addig, noha

tudta, hogy őt a lovag most már afféle alsóbbrendű lénynek tekinti, akivel a legszükségesebb elintéznivalóktól eltekintve, szégyen érintkezni.

Rebeka tudtára adta Ivanhoe-nak, hogy ő és apja nem maradhatnak itt tovább, kénytelenek visszatérni Yorkba. Közölte vele apja elhatározását, hogy a lovagot magával viszi, és yorki házában fogja ápolni, amíg teljesen fel nem gyógyul. Ivanhoe-nak sehogy sem tetszett ez a terv - vonakodását azzal okolta meg, hogy nem akar jótevőinek továbbra is terhére lenni.

- Nincs itt Ashbyben vagy Ashby közelében - kérdezte - egy szász franklin vagy akár egy gazdag paraszt is, aki hajlandó befogadni egy sebesült honfitársát, amíg meg nem erősödik annyira, hogy fegyvert foghasson? Vagy nincs itt valami szász alapítású kolostor, amely menedéket nyújtana nekem? Ha el tudnának szállítani Burtonba, Szent Withold kolostorába, ott biztosan számíthatnék rokonom, Waltheoff apát segítségére és vendégszeretetére.

- Vagyis a legrosszabb, legkényelmetlenebb szállás is jobban megfelelne, mint egy megvetett zsidó háza - mondta Rebeka szomorú mosollyal. - Csakhogy egyelőre nem költözhetsz máshova, lovag úr, hacsak nem akarod orvosodat elbocsátani. A mi népünk, bizonyára tudod, nem szokott sebeket osztogatni, de ért a gyógyításhoz. Különösen a mi családunk, ahol Salamon király óta nemzedékről nemzedékre szállnak az orvosi titkok, melyeknek hatását magadon is tapasztalhattad. Nincs olyan nazarénus... bocsáss meg, lovag úr, azt akartam mondani: nincs olyan keresztény orvos Anglia négy tengere között, aki egy hónapnál rövidebb idő alatt talpra tudna állítani téged, hogy újra páncélt ölthess.

- És mennyi idő alatt tudnád megtenni *te*? - kérdezte Ivanhoe türelmetlenül.

- Nyolc nap alatt - felelte Rebeka -, ha türelmesen követed utasításaimat.

- A Boldogságos Szűz Máriára, ha ugyan nem vétek nevét ilyen helyen kiejteni - kiáltott fel Wilfred -, sem én, sem más igazi lovag nem tékozolhatja idejét arra, hogy hetekig ágyban heverjen és betegeskedjék! Ha beváltod ígéretedet, leány, bőségesen megjutalmazlak - sisakomat színültig megtöltöm ezüstpénzzel, és neked adom, bárhonnan szerzem is meg!

- Teljesíteni fogom ígéretemet - mondta Rebeka -, és mától számítva a nyolcadik napon már felöltheted páncélodat, ha viszonzásul egy kegyet gyakorolsz velem az ezüst helyett, amelyet ígértél.

- Ha hatalmamban áll, és olyan dologról van szó, amit igaz keresztény lovag megtehet valakinek közületek - felelte Ivanhoe -, akkor hálás örömmel megteszem, amit kívánsz.

- Amit én kívánok - felelte Rebeka -, mindössze ennyi: a jövőben hidd el, hogy egy zsidó baráti szívességet tehet egy kereszténynek anélkül, hogy egyéb jutalmat várna, mint a mennyei atya áldását, aki zsidónak és keresztténynek egyaránt a teremtője.

- Bűn volna, ha kételkedném benne, leányzó - felelte Ivanhoe. - Jól van, rábízom magam ügyességedre minden aggályoskodás és kérdezősködés nélkül. Hiszem, hogy nyolc nap alatt meggyógyítasz. Most pedig, kedves orvosom, engedd meg, hogy megkérdezzem: mi újság a nagyvilágban? Hogy van a nemes szász Cedric és háza népe? Mi van azzal a bájos Lady... - hirtelen elhallgatott, mintha nem akarná kimondani Rowena nevét egy zsidó házban. - Arra a hölgyre gondolok, akit megtettek a lovagi torna királynőjének.

- És akit te választottál ki, lovag úr, erre a kitüntetésre, olyan jó ízléssel, amelyet éppen úgy megcsodáltak, mint a vitézségedet! - tette hozzá Rebeka.

A nagy vérveszteség sem akadályozhatta meg, hogy Ivanhoe arca elpiruljon egy pillanatra. Érezte, hogy ügyetlenül elárulta mélységes érdeklődését Rowena iránt - éppen azzal a félszeg igyekezettel, amellyel el akarta titkolni.

- Nem róla szeretnék érdeklődni - hebegte -, mint inkább János hercegről. Aztán szeretnék hallani valamit hűséges csatlósomról... mért nem maradt mellettem, hogy kiszolgáljon?

- Kénytelen vagyok orvosi tekintélyemre hivatkozni, és elrendelni, hogy maradj nyugton, hallgass, és ne gondolj olyan dolgokra, amelyek felizgathatnak - mondta Rebeka. - Ha szépen szót fogadsz, elmondok mindent, amit tudni szeretnél. János herceg félbeszakította a torna-ünnepséget, hogy sebtében elinduljon York felé, a pártjához tartozó nemesekkel, lovagokkal és egyházi urakkal együtt. De mielőtt útra keltek volna, összeszedtek annyi pénzt, amennyit szépszerével vagy erőszakkal ki tudtak csikarni azoktól, akiket a környék vagyonos elemeinek tartanak. Azt mondják, a herceg magához akarja ragadni bátyja koronáját.

- Amelyet egy szál kardommal is meg fogok védeni, ha rajtam kívül nem akad a királynak más hűséges alattvalója Angliában! - kiáltott fel Ivanhoe, indulatosan felemelkedve fekvőhelyén. - Richárd király jogaiért kiállok párbajra akárkivel, a legvitézebbel is a bitorló táborából! Ha kell, kettővel is egyszerre, ezért az igazságos ügyért!

- De hogy ezt megtehessed - mondta Rebeka, kezével megérintve a sebesült vállát -, be kell tartanod utasításaimat, és nyugton kell maradnod.

- Igazad van, leány - felelte Ivanhoe. - Jó, nyugton maradok, már amennyire ezek a nyugtalan idők megengedik... Szóval mi van Cedric úrral és háza népével?

- Az udvarmestere éppen az imént volt itt - mondta Rebeka. - Lihegett, úgy sietett. Azért jött, hogy sürgősen pénzt kérjen apámtól... Cedric nyájainak gyapjáért... igen, a gyapjú árát előre. Tőle hallottam, hogy Cedric úr és coningsburghi Athelstane haragosan jöttek el János herceg szállásáról, és már készülődnek hazafelé.

- Valamely hölgy is velük ment a lakomára? - kérdezte Wilfred.

- Lady Rowena nem volt hajlandó elmenni - felelte Rebeka sokkal nagyobb pontossággal, mint ahogy a kérdés szólt. - Az udvarmestertől hallottam, hogy gyámjával együtt ő is visszatér Rotherwoodba, már útban is vannak oda. Ami pedig hűséges Gurth csatlósodat illeti...

- Ah! - kiáltott fel a lovag. - Hát a nevét is tudod? Persze, hiszen tudnod kell! - tette hozzá tüstént. - A te kezedből, és most már tudom, a te nagylelkűségedből kapott tegnap száz zecchinót.

- Ne beszélj erről - mondta Rebeka mélyen elpirulva. - Most látom csak, milyen könnyen elárulja az ember nyelve azt, amit a szíve nagyon szeretne eltitkolni.

- De ezt az összeget - jegyezte meg Ivanhoe ünnepélyes komolysággal - becsületbeli tartozásomnak tekintem, és visszafizetem apádnak.

- Legyen úgy, ahogy akarod - felelte Rebeka -, majd ha a nyolc nap letelt. De most, kérlek, ne beszélj, és ne is gondolkozz semmiről, ha alkalmas arra, hogy gyógyulásodat késleltesse.

- Ahogy kívánod, kedves leányka - mondta Ivanhoe. - A legháládatlanabb ember lennék, ha szembeszállnék parancsaiddal. Csak egy szót még a szegény Gurth sorsáról, és akkor abba-hagyom a kérdezősködést.

- Bizonyára bánkódni fogsz, lovag úr, ha megtudod, hogy őrizetbe vették, mégpedig Cedric rendeletére - felelte Rebeka. - És amikor látta, hogy ez a hír nagyon leveri Wilfredet, sietve hozzáfűzte: - Oswald, az udvarmester azt mondta, hogy nem lesz semmi baja, ha valami ostobasággal nem haragítja magára újra a gazdáját. Oswald biztos benne, hogy Cedric meg fog bocsátani Gurthnek, hűséges jobbágyának, akit mindig nagyon kegyelt. Ezt a mostani vétkét Gurth csak szeretetből követte el, ragaszkodásból Cedric fia iránt. Oswald azt is kijelentette, hogy ő és barátai, különösen Wamba, a bohóc, mindent megtesznek Gurth érdekében. Elhatározták, hogy Gurthnek lehetővé teszik a szökést, ha Cedric haragja le nem csillapodik.

- Adja Isten, hogy megtartsák szavukat - mondta Ivanhoe. - Úgy látszik, az a sorsom, hogy bajt és romlást hozzak mindenkire, aki jó hozzám. Királyom, aki megbecsült és kitüntetett... magad is tudod, hogy járt: öccse, akit jóságával hálára kötelezett, koronája után nyúl; hódolatom bánatot és kellemetlenséget okozott a legszebb hölgynek, akit ismerek; most meg apám haragjában talán meg is öleti szegény jobbágyát, csak azért, mert szeret engem, és hű maradt hozzám. Láthatod, leány, milyen elátkozott embert igyekszel talpra állítani. Légy okos, és engedj el, mielőtt a balsors, mely úgy követi nyomaimat, mint egy kérlelhetetlen véreb, nem vesz üldözőbe téged is.

- Ne beszélj így, lovag úr! - mondta Rebeka. - Gyengeséged és bánatod megzavarja látásodat, és így félreérted az ég szándékát. Akkor vezérelt haza, amikor ennek az országnak legnagyobb szüksége volt egy erős kar és egy hűséges szív segítségére. Alighogy megérkeztél, megaláztad ellenségeidnek és a király ellenségeinek büszkeségét, éppen akkor, amikor szarvuk a legnagyobbra nőtt. Ami pedig a balsorsot illeti, amely üldöz, hát nem látod, hogy az ég orvost és segítőt rendelt melléd, akár az ország legjobban megvetett fajtájából is. Ne csüggedj hát, és bízzál benne, hogy nagy dolgokra vagy hivatott. A te karod még csodát művel a nép szeme előtt. Isten veled! Ha bevetted az orvosságot, amit Ruben mindjárt behoz neked, igyekezz elaludni, hogy holnap kipihenten kezdd meg a hosszú utazást.

Ez az érvelés meggyőzte Ivanhoe-t, aki pontosan teljesítette Rebeka utasításait. Az ital, melyet Ruben behozott neki, fájdalomcsillapító és altatószer volt, mély, zavartalan álomba merült tőle. Másnap reggel - bájos orvosa örömére - teljesen láztalan volt, és bátran szembenézhetett az utazás fáradalmaival.

Befektették a gyaloghintóba, amelyben elhozták a küzdőtérről. Most lovat fogtak a hintóba, és mindent elkövettek, hogy minél kényelmesebben utazzék. Egy dologban azonban még Rebeka könyörgése sem érhette el, hogy tekintettel legyenek a sebesültre. Izsák - akárcsak *Juvenalis*[35] tizedik szatírájának meggazdagodott utasa - szüntelenül rablóktól rettegett. Tudta, hogy őt jó zsákmánynak tekintik a martalóc normann nemesek és a szász kóbor szegénylegények egyaránt. Ezért a legnagyobb sebességgel folytatta útját, csak rövid pihenőket és még rövidebb étkezéseket engedélyezett. Így útközben elhagyta Cedricet és Athelstane-t, akik jó néhány órával előbb indultak el, mint ő, de Szent Withold kolostorában túl hosszú ideig lakomáztak, és sokat késlekedtek. De Ivanhoe erős szervezete, no meg Mirjam csodabalzsama lehetővé tette, hogy az erőltetett utazás ne okozzon semmi bajt.

Bajt azért mégis okozott, de egészen más természetűt. Izsák felfogadott egy kis testőrcsapatot, hogy útján elkísérjék. És éppen nagy sietsége volt az oka, hogy összeveszett velük. Ezek a lovasok szászok voltak, szerettek mindent kényelmesen csinálni, azonkívül jól falatozni (szász nemzeti tulajdonságok, amelyeket a normannok lustaságnak és falánkságnak csúfoltak). Shylock esetét visszájára fordítva, abban a reményben vállalkoztak a fegyveres kíséretre, hogy útközben „felélik" a gazdag zsidót. Annál rosszabbul esett nekik a csalódás, amikor Izsák nagy sietségében alig adott időt evésre-ivásra. A kísérők azt is felhánytorgatták neki, hogy lovaik leromlanak az eszeveszett hajszában. Szó szót követett, és nagyon elromlott a viszony Izsák meg zsoldos testőrei között. Véglegesen azon vesztek össze, hogy fejenként mennyi bor és sör jár minden étkezéshez. Ezek után semmi csodálnivaló nincs azon, hogy amikor közeledett a veszély perce, és amitől Izsák tartott, mintha bekövetkezett volna - testőrei cserbenhagyták. Módjában állt volna megnyerni őket magának, de makacsságában elmulasztotta, és az elégedetlen zsoldosoknak nem volt kedvük bőrüket a vásárra vinni ilyen gazda kedvéért, hanem már jó előre szétszaladtak.

---

[35] Juvenalis, Decimus Junius (kb. 55-140) - híres latin szatírikus költő

Ebben a siralmas helyzetben - miként már láttuk - Cedric akadt rá Izsákra, leányára és a sebesültre, aki útitársuk volt. Röviddel rá azután mindnyájan De Bracy és cinkosai hatalmába kerültek. A gyaloghintóval nem törődött senki, és észrevétlenül hátramaradt volna, ha De Bracy kíváncsian félre nem vonja a függönyt - abban a reményben, hogy kiszemelt zsákmánya ül ott. Rowena ugyanis olyan sűrűn elfátyolozta arcát, hogy De Bracy eddig még nem talált rá. Nagyot nézett, amikor a függöny mögött egy sebesültet pillantott meg, aki nyíltan bevallotta kilétét. Mi késztette erre Ivanhoe-t? Azt hitte, hogy szász szegénylegények kezébe került. Akkor pedig elég, gondolta, ha megnevezi magát, az Ivanhoe név megvédi őt és társait.

A lovagi becsület eszméjét De Bracy - akármilyen léha és züllött volt is - sohasem vetette el magától egészen. Ezért eszébe se jutott volna, hogy bántalmazza Ivanhoe-t védtelen állapotában, sőt még attól is tartózkodott, hogy elárulja ittlétét Front-de-Boeufnek, aki minden körülmények között, lelkiismeret-furdalás nélkül megölte volna vetélytársát, az Ivanhoe-birtok törvényes hűbérurát. De az sem jutott eszébe De Bracynak, hogy szabadon engedje a lovagot, aki - más téren - neki is vetélytársa volt. Mindenki tudta, miért száműzték Ivanhoe-t az apai házból, és a tornaünnepély eseményei világosan elárulták, hogy Lady Rowena sem közömbös az ifjú iránt. Hogy félreálljon útjából, sőt visszaadja Ivanhoe szabadságát - ez már a nagylelkűség olyan foka lett volna, amelyre De Bracy nem volt képes. Végül a középutat választotta az aljasság és a nagylelkűség között: két csatlósát a hintó mellé rendelte, és megparancsolta nekik, hogy senkit se engedjenek a közelébe. Ha kérdőre vonják őket - hangzott a parancs -, mondják, hogy Lady Rowena hintajában most egyik bajtársuk fekszik, aki a rajtaütésnél megsebesült. Amikor megérkeztek Torquilstone-ba (míg a két főrabló figyelmét lekötötte a maga kiszemelt zsákmánya: a templomosét a zsidó leánya, a vár uráét pedig a zsidó aranya), De Bracy csatlósai elvitték Ivanhoe-t a várkastély egy félreeső szobájába - még mindig úgy, mintha egy sebesült bajtársuk volna. Mellette is maradtak és ápolták. Erre hivatkoztak aztán, amikor Front-de-Boeuf kérdőre vonta őket, hogy a riadó jelére mért nem mennek ki a bástyákra.

- Egy sebesült bajtársatok? - kérdezte haragosan csodálkozva. - Most már értem, ha ez a paraszt és yeomancsürhe szemtelenségében arra vetemedik, hogy tábort üssön a várkastély előtt, bohócok és kondások meg kihívó leveleket küldenek nemesuraknak! Nincs is rajta semmi csodálnivaló, ha látjuk, hogy katonák beállnak betegápolónak, és a szabadcsapatok vitézei haldoklók ágya mellett a függönyöket igazgatják, amikor a várat ostrom fenyegeti. Ki a bástyára, lebzselő gazfickók! - ordította sztentori hangján, hogy a boltívek visszhangzottak tőle. - Ki a bástyára, vagy ezzel a furkósbottal pozdorjává zúzom a csontjaitokat!

Az emberek duzzogva azt felelték, hogy nekik is egyetlen vágyuk a bástyán harcolni, de Front-de-Boeuf úr beszéljen a gazdájukkal, mert tőle kapták a parancsot a haldokló gondozására.

- Már megint a haldoklót emlegetitek, himpellérek! - felelte a báró. - Megígérem nektek, hogy mindnyájan haldoklók leszünk, ha nem álljuk meg jobban a sarat! De hogyha ez a kényeskedő társatok mindenképpen ápolásra szorul, majd felváltatlak benneteket, és mást küldök a betegágy mellé helyettetek. Hé, Urfried, vén szipirtyó, szász boszorka, hol vagy? Vedd át azt a beteg fickót, és törődj vele te, hogy a csatlósok fegyvert foghassanak. Itt van két íj nyílvesszőkkel. Ki a bástyára, hadd lássam, hogyan lyukasztjátok át vele egy-egy szász koponyáját!

A két csatlós, mint a legtöbb ilyenfajta ember, szerette a verekedést, és utálta a tétlenséget, örömest siettek a veszedelem színterére, ahová küldték őket. Ivanhoe ápolásának gondja Urfriedre - helyesebben Ulrikára - maradt, ő meg mindjárt áthárította Rebekára, hogy átadhassa magát égő gondolatainak az elszenvedett sérelmekről és az áhított bosszúról.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET

Kússz az őrtornyon túlra, hős vitézem,
Nézz szét a síkon: mint fordul a harc?

Schiller: Az orleansi szűz

A veszély pillanata gyakran a szeretet és jóság megnyilvánulásának pillanata is. Izgalmunkban megfeledkezünk óvatosságunkról, és eláruljuk olyan érzelmeinket is, amelyeket nyugodtabb időkben legalábbis bölcsen elrejtenénk, ha már nem tudjuk teljesen elfojtani. Amikor újra Ivanhoe közelébe került, Rebeka csodálkozott az öröm forró érzésén, amely elfogta, holott körös-körül minden csak veszedelemről, sőt kétségbeesésről beszélt.

Amikor kitapintotta a beteg ütőerét, és hogyléte iránt érdeklődött, érintése és hangja olyan lágy volt, olyan gyengéd, hogy menten elárulta azt, amit szeretett volna titokban tartani. Hangja megbicsaklott, keze remegett, és csak akkor tért magához, amikor a lovag megszólalt.

- Te vagy az, leányzó? - kérdezte Ivanhoe olyan hideg hangon, mintha eszébe akarná juttatni Rebekának, hogy érzelmeik nem kölcsönösek, és nem is lehetnek azok soha.

Rebeka önkéntelenül felsóhajtott, de olyan halkan, hogy nem lehetett meghallani, utána pedig már nyugodt, baráti hangon intézett néhány kérdést a lovaghoz egészségi állapota felől. Ivanhoe kurtán felelt; csak annyit mondott, hogy ami azt illeti, jól van, sokkal jobban, mint remélte volna. - És ezt a te segítségednek köszönhetem, kedves Rebekám - tette hozzá.

„Kedves Rebekámnak nevez - gondolta a lány -, de hideg, közömbös hangja meghazudtolja szavait. Az igazság az, hogy a harci ménje, a vadászkutyája közelebb áll a szívéhez, mint egy zsidó lány, aki megmentette az életét!”

- De ami a lelkemet illeti - folytatta Ivanhoe -, csupa nyugtalanság, és jobban sajog, mint a sebem, hidd el, kedves leányzó. Azoknak az embereknek a beszédéből, akik eddig ápoltak, látom, hogy fogoly vagyok. Sőt azt is tudom, hogy Front-de-Boeuf kastélyába kerültem. Megismertem rekedt, durva hangját, amikor ápolóimmal ordítozott odakünn, és valami katonai szolgálatra küldte őket. Ha csakugyan Front-de-Boeuf kezébe jutottunk, a jó Isten a megmondhatója, mi lesz a vége ennek, és hogyan tudom majd megvédeni Rowenát meg az édesapámat.

„Az öreg zsidó meg a leánya az eszébe se jut - mondta magában Rebeka. - A kisebb gondja is nagyobb annál, hogy milyen sors vár ránk. Ez Isten büntetése azért, hogy szememet rajta felejtettem.”

Az önvád pillanatai után újra erőt vett magán, és igyekezett nyugodtan elmondani Ivanhoe-nak mindazt, amit tudott. Persze nem volt sok. Elmondta, hogy Bois-Guilbert, a templomos, és Front-de-Boeuf a parancsnokok belül, kívül pedig körülzárták a várat, és megostromolni készülnek - de hogy kik, azt már nem tudta. Hozzáfűzte még, hogy van itt a várban egy keresztény pap, aki talán többet tudna elmondani.

- Egy keresztény pap! - kiáltott fel Ivanhoe örömmel. - Kérlek, Rebeka, hívd ide, ha tudod... Mondd meg neki, hogy egy beteg embernek van lelki vigaszra szüksége... mondj, amit akarsz, csak hozd ide! Valamit tennem kell, de hogyan határozzam el, ha nem tudom, miképpen állnak a dolgok odakünn!

Rebeka teljesíteni akarta Ivanhoe kérését, és kísérletet tett arra, hogy behívja hozzá a papot, azonban - miként láttuk - közbelépett Urfried, aki maga is az állítólagos papra lesett, hogy elcsípje. Rebeka visszatért Ivanhoe-hoz, és közölte vele, hogy hiába járt.

Nem volt sok idejük sajnálni, hogy ez a hírforrás nem áll a rendelkezésükre - sem töprengeni, hogy mivel lehetne pótolni. A várban hirtelen óriási lárma keletkezett. A védelmi előkészületek, amelyek már jó ideje folytak, most egyszerre megtízszereződtek, és nagy zajban, sürgés-forgásban nyilvánultak meg. Fegyveres férfiak nehéz, sietős léptei dübörögtek a bástyákon, visszhangzottak a kanyargós, szűk folyosókon, kopogtak a lépcsőkön, amelyek a különféle tornyokba és védelmi támaszpontokra vezettek. Kívülről behallatszott a lovagok hangja, amint embereiket buzdították vagy irányították. A vezényszavakat elnyelte az emberek kiáltozása és a fegyverek csattogása. Akármilyen ijesztőek voltak is ezek a hangok (és még ijesztőbbek az események, amelyekhez bevezetőül szolgáltak), valami magasztos is volt bennük, amit Rebeka finom ösztöne még e szívszorongató percekben is megérzett. Szeme fellángolt, bár arcát elhagyta minden csepp vér. Hangjában összevegyült az izgalmas várakozás és a félelem, amint félig önmagának, félig a lovagnak szavalta:

- Cseng a tegez - a fényes lándzsa és a pajzs - a vezérek kiáltása és a csatazaj!

Ivanhoe úgy érezte magát, mint ebben a versben a harci mén: égett a türelmetlenségtől tétlenségében, és minden idegszála arra ösztönözte, hogy belevesse magát az ütközetbe, melynek előjelei voltak ezek a lármás hangok.

- Bárcsak oda tudnám vonszolni magam ahhoz az ablakhoz - sóhajtotta -, hogy lássam legalább, miképpen zajlik le ez a nemes játék! Bárcsak volna íjam, hogy legalább egy nyilat kilőhetnék... csatabárdom, hogy legalább egyet sújthatnék vele, kiszabadulásunk érdekében! De hiába, mindhiába - tehetetlen és fegyvertelen vagyok!

- Ne gyötörd magad, nemes lovag - vigasztalta Rebeka. - Lám, hirtelen elhallgatott a lárma, talán nem is kerül csatára sor.

- Nem értesz hozzá! - kiáltott rá Wilfred türelmetlenül. - Ez a szünet csak arra vall, hogy az emberek elfoglalták őrhelyüket a bástyákon, és várják a támadást. Amit eddig hallottunk, csak a távoli vihar moraja volt... most tör ki majd igazán a fejünk fölött! Csak oda tudnék jutni az ablakhoz!

- Ne próbáld meg, nemes lovag, csak magadnak ártanál vele - mondta Rebeka, majd látva, mennyire csügg a lovag lelke ezen a kívánságon, elszántan hozzátette: - Majd én odaállok a rácshoz, és beszámolok neked mindenről, ami odakünn történik, már amennyire értek hozzá.

- Nem... nem szabad... nem engedem! - kiáltott fel Ivanhoe. - Minden ablak, minden kis rés nemsokára különleges célpontja lesz az íjászoknak. De még egy eltévedt nyílvessző is...

„Örömmel fogadnám!" - dünnyögte magában Rebeka, és szilárd léptekkel felhaladt a két-három lépcsőfokon, amely az ablakhoz vezetett.

- Rebeka, kedves Rebeka, gyere le! - könyörgött Ivanhoe. - Ez nem lányoknak való látványosság. Ne tedd ki magad sebesülésnek vagy halálnak! Örökké gyötörne a lelkiismeret, hogy én voltam az oka. Legalább fedezd magad azzal az ócska kézipajzzsal ott! És minél kevesebbet mutass magadból a rácson át.

Rebeka csodálatos gyorsasággal követte Ivanhoe utasításait. Felhasználta védelemül a nagy, régi pajzsot, amellyel eltakarta az ablak alsó részét, és így meglehetős biztonságban figyelhette, mi történik a várfalakon kívül. Rögtön jelentette Ivanhoe-nak, hogy mit lát - egyelőre csak a támadók készülődését az ostromra.

Rebeka elhelyezkedése véletlenül nagyon alkalmas volt arra, hogy az események szemtanúja legyen. A főépület egyik szögletében állt, ahonnan nemcsak azt láthatta, ami a falakon kívül történik, hanem teljesen áttekinthette a külső bástyát, amely alighanem a készülő roham első célpontja lesz. Ez a külső erődítmény nem volt túlságosan magas, sem túlságosan erős, hiszen csak arra szolgált, hogy megvédje a hátsó kaput, amelyen Front-de-Boeuf nemrég kibocsátotta Cedricet. Ezt a bástyát árok választotta el a vár többi részétől, hogy abban az esetben, ha az ellenség elfoglalná, könnyű legyen elvágni az összeköttetést a főerőddel - csak éppen a felvonóhidat kellett felhúzni. A külső erődön volt egy rés, amely megfelelt a vár hátsó kapujának, és kirohanásra szolgált; a külső erődnek ezt a részét erős palánk vette körül. Rebeka megfigyelte, milyen sok embert állítottak fel ennek a pontnak a védelmére. Ebből arra következtetett, hogy a várbeliek ezért a bástyáért aggódnak a legjobban. Viszont az ostromlók csoportosulása odakünn, éppen a külső erőddel szemben, világosan mutatta, hogy ők is ezt tartják a legsebezhetőbb pontnak.

Rebeka sietett közölni megfigyeléseit Ivanhoe-val, és hozzáfűzte:

- Az erdő szegélyét íjászok lepték el, noha csak kevesen léptek elő a fák sűrű árnyékából.

- Milyen zászló alatt? - kérdezte Ivanhoe.

- Nem veszek észre semmiféle zászlót vagy hadijelvényt - felelte Rebeka.

- Érdekes - dünnyögte a lovag. - Megkezdeni egy vár ostromát zászlók és szalagok nélkül! Nem lehet látni, ki vezeti őket?

- A legfeltűnőbb egy fekete páncélos lovag - felelte Rebeka. - Ő az egyetlen, aki tetőtől talpig fel van fegyverezve. Úgy látszik, ő irányítja a többieket.

- Milyen címer van a pajzsán? - érdeklődött Ivanhoe.

- Valami olyasféle, mint egy vasrúd és egy lakat... kék festés fekete alapon.

- Lakat és retesz kék színben? - csodálkozott Ivanhoe. - Nem tudom, kié lehet, de mostanában, sajnos, nekem is éppen megfelelne. Nem tudod elolvasni a jelmondatot?

- Ilyen messziről még a címert is alig látni - felelte Rebeka. - De ha a nap rásüt a pajzsra, észre lehet venni rajta azt, amit mondtam.

- Vannak más vezetők is? - tudakolta a lovag izgatottan.

- Innen senkit sem látok, aki kiválik a többi közül. De bizonyára a másik oldalról is támadják a kastélyt, és az ostromot ott is vezeti valaki. Most mintha előretörnének... Sion istene, ne hagyj el! Micsoda félelmetes látvány! Akik elöl haladnak, óriási pajzsokat visznek és gerendákból összerótt védőfalat. Mögöttük a többiek, íjat feszítve. Most felemelik íjaikat! Mózes istene, könyörülj teremtményeiden, akiket te alkottál!

Rebeka beszámolóját hirtelen félbeszakította egy éles kürtszó - jeladás a támadás megkezdésére. A bástyákról tüstént válaszoltak rá a normann trombiták, melyeknek hangja elvegyült az üstdobok tompa morajával: ez fejezte ki a várbeliek dacos válaszát a kihívásra. A szörnyű zajt az emberek ordítozása is növelte mindkét oldalon.

- Szent György, segíts! - kiáltották az ostromlók. - A régi jó Angliáért!

- *En avant*, rajta, De Bracy! Beau-seant! Beau-seant! Front-de-Boeuf! Rajta! - felelték a normannok - minden csapat a maga vezérének nevét hangoztatva csatakiáltásul.

A küzdelmet persze nem torokkal készültek eldönteni. Az ostromlók erélyes támadását az ostromlottak ugyanolyan elszánt védekezése fogadta. Az íjászok, akik erdei gyakorlatok során megtanulták, hogy lehet fegyverüket a leghatékonyabban felhasználni, „együttesen lőttek", ahogy ezt a taktikát akkor nevezték. Vagyis ügyeltek arra, hogy a bástyákon egyetlen helyecske se maradjon, ahol a védők büntetlenül mutatkozhatnak - ha valakinek csak az orra hegye látszott ki, máris nyílzápor zúdult rá. De ebben a sűrűn pergő, huzamos nyilazásban minden egyes nyílvesszőnek megvolt a maga külön célpontja, és az íjászok így szemmel tartottak minden bástyaszögletet, minden rést, minden ablakot, ahol a várbeliek közül valaki felbukkant vagy meglapulhatott.

Ám Front-de-Boeuf emberei bíztak páncéljukban és előnyös helyzetükben, a falak, mellvédek oltalmában. Makacsságuk, amellyel a várat védelmezték, nem maradt hátra a támadók dühös elszántsága mögött. A tartós, kiapadhatatlan nyílzáporra mindenféle fajtájú íjaikkal, parittyával és más hajítószerszámaikkal válaszoltak. A vár őrségéből csakhamar elesett két-három ember, és néhány megsebesült. De miután a támadók természetszerűleg kevésbé tudták fedezni magukat, több veszteséget szenvedtek, mint amennyit okoztak. A nyílvesszők süvítését és az egyéb lövedékek robaját időnként hangos kiáltások szakították meg, amikor a küzdő felek valamelyikét súlyosabb veszteség érte.

- És itt kell feküdnöm tétlenül, mint egy henye papnak - sopánkodott Ivanhoe -, mialatt odakünn mások vívják meg a harcot, melytől életem és szabadságom függ! Tekints ki újra az ablakon, kedves leányzó, de vigyázz, nehogy észrevegyenek az íjászok odalenn. Nézz ki újra, és mondd meg, készülődnek-e már rohamra.

A két leselkedés közti szünetet Rebeka fohászkodással töltötte, lelkét megerősítve, türelmes bátorsággal állt újra az ablakrács mögé, és amennyire lehetett, igyekezett láthatatlan maradni.

- Mit látsz, Rebeka? - kérdezte újra a sebesült lovag.

- Semmit, csak a nyilak felhőit... olyan sűrűn szállnak, hogy szemem káprázik tőlük, és eltakarják az íjászokat, akik eregetik.

- Ez nem tarthat sokáig - mondta Ivanhoe. - Ha nem törnek elő hamarosan, hogy rohammal vegyék be a várat, puszta nyilazással nem mennek semmire a bástyák és kőfalak ellen. Nézz csak körül, Rebeka, nem látod-e azt a lakatos lovagot. Vajon hogy viselkedik? Mert amilyen a vezér, olyanok a követői is.

- Nem látom - felelte Rebeka.

- Ej, a gyáva pulyát! - kiáltott fel Ivanhoe. - Visszatántorodik a kormánykeréktől, amikor legjobban tombol a vihar?

- Nem tántorodik vissza! - mondta Rebeka. - Most már látom, hol van: egy csapatot vezet a külső védősánc előtt. Kidöntik a cölöpöket és a palánkgerendákat. Fejszével esnek neki a védősáncnak. A lovag fekete sisaktolla úgy lebeg a tömeg fölött, mint egy holló a hullákkal borított csatatéren. Már át is törték a védősáncot! Beugranak a résen - visszaverik őket! Front-de-Boeuf áll a védők élén - hatalmas alakja kimagaslik a kavarodásból! Kívülről megint megrohanják a rést, ember ember ellen küzd az átjáróért. Jaj, jaj, Jákob istene! Mintha két tajtékzó hullám csapna össze, mintha két óceánt korbácsolna egymásnak az ellenkező irányú szél!

Elfordult az ablaktól, nem tudta tovább nézni a rettenetes látványt. Ivanhoe félreértette visszahúzódása okát.

- Nézz ki megint, Rebeka! - mondta. - A nyilazás bizonyára alábbhagyott egy kicsit, hiszen most már kézitusára került a sor. Nézz ki, most már nem olyan veszélyes!

Rebeka megint odafordult, és szinte ugyanabban a pillanatban felkiáltott:

- Bibliai szent próféták! Front-de-Boeuf és a Fekete lovag párviadala folyik a rés mellett, híveik ordítozása közepette, akik izgatottan figyelik a tusát. Jóságos istenem, vedd pártfogásodba a foglyok és elnyomottak ügyét! - hirtelen felsikoltott: - Jaj, Istenem, Istenem! Elesett... elesett! Lenn van!

- Ki van lenn? - kérdezte Ivanhoe. - A Boldogságos Szent Szűzre, beszélj már... Ki esett el?

- A Fekete lovag - felelte Rebeka elhalóan, de a következő pillanatban már boldog örömmel felcsattant a hangja: - Nem... nem! Áldott legyen a Mindenható, a Seregek Ura! Talpra ugrott, és megint harcol, mintha húsz férfi ereje feszülne karjában! Jaj, eltörött a kardja! Nem baj, kikapja a fejszét az egyik yeoman kezéből! Fejszével megy Front-de-Boeufnek, egyik ütést a másik után méri rá, rettenetesen szorongatja! Az óriás lehajol, megtántorodik, mint egy tölgy a favágó fejszéjétől... eldűl... elesik!

- Front-de-Boeuf! - kiáltott fel Ivanhoe.

- Igen, Front-de-Boeuf! - felelte Rebeka. - Emberei a segítségére sietnek, élükön a gőgös templomossal. Egyesült erejük megállásra kényszeríti a Fekete lovagot... Front-de-Boeuf urat bevonszolják a falak mögé.

- Az ostromlók elfoglalták a védősáncot, vagy nem? - kérdezte Ivanhoe.

- Elfoglalták, el bizony! - kiáltott fel Rebeka. - Erősen szorítják a várbelieket a külső bástyafalhoz. Létrákat támasztanak neki, rajzanak, mint a méhek... egymás vállán kapaszkodnak felfelé! Köveket, gerendákat, fatörzseket gurítanak rájuk, zúdítanak a fejükre... de mihelyt hátracipelik sebesültjeiket, új emberek ugranak a helyükbe, feltöltik az ostromlók sorait... Hatalmas Isten! Hát azért teremtetted az embert a magad képmására, hogy ennyire megtépjék, ilyen kegyetlenül megnyomorítsák egymást?

- Ne gondolj erre! - mondta Ivanhoe. - Most nincs ideje az ilyen gondolatoknak. Inkább azt mondd, ki hátrál, ki nyomul előre.

- A létrákat lelökték - felelte Rebeka borzongva. - A katonák nyögve rángatóznak alattuk, mint az eltaposott hernyók. A várbeliek felülkerekednek!

- Szent György, légy velünk! - kiáltott fel a lovag. - Hát csupa hitszegő yeoman van itt? Gyáván meghátrálnak?

- Nem! - sikoltotta Rebeka. - Derék yeoman módra viselkednek! A Fekete lovag óriási fejszéjével a hátsó kaput döngeti. Hatalmas csapásainak hangja túldübörög minden lármán és csatazajon... idáig hallani! Kövek és gerendák zúdulnak a vakmerő-lovagra... annyit sem törődik velük, mintha csak bogáncs vagy tollpehely volna!

- Acre-beli Szent Jánosra! - mondta Ivanhoe, boldogan felemelkedve fekvőhelyén. - Én eddig azt hittem, csak egy férfi van Angliában, aki ekkora hőstettre képes!

- A hátsó kapu megrendült - folytatta Rebeka -, recseg-ropog, szilánkokra törik a hatalmas csapások alatt. Az ostromlók berohannak - már el is foglalták a külső erődöt. Úristen! Letaszítják a védőket a bástyákról... az árokba dobják őket! Ó, emberek, ha igazán emberek vagytok, kegyelmezzetek azoknak, akik már harcképtelenek!

- Mi van a híddal? A híddal, amely a kastélyba vezet... elfoglalták? - kérdezte Ivanhoe.

- Nem - felelte Rebeka. - A templomos lerombolta a pallót, amelyen visszavonult. A védők közül csak kevésnek sikerült visszamenekülni vele a kastélyba. A hörgés és sikoltás, amelyet hallasz, elárulja, mi lett a sorsa a többinek. Istenem! A győzelem talán még szörnyűbb látvány, mint a küzdelem, amely megelőzte!

- És mit csinálnak most, leányzó? - mondta Ivanhoe. - Nézz ki megint... nincs itt az ideje annak, hogy ájuldozzál a vérontás láttán!

- A harc egyelőre véget ért - felelte Rebeka. - Barátaink megerősítik magukat a külső erődben, amelyet elfoglaltak. Ez kitűnő oltalmat nyújt nekik az ellenség lövöldözése elől. A várbeliek csak hébe-hóba röpítenek néhány nyilat feléjük, inkább csak azért, hogy nyugtalanítsák őket, mintsem hogy komolyan ártsanak nekik.

- A mi barátaink - mondta Wilfred - bizonyára nem hagynak abba egy vállalkozást, amely olyan dicsőségesen kezdődött, és olyan szerencsésen folytatódott. Nem, nem! Szívvel-lélekkel bízom abban a derék lovagban, akinek fejszéje szétvágta a tölgyfa deszkákat és vasrudakat. Különös - tette hozzá, magában dünnyögve -, hogy akadjon még egy ember, aki ezt véghez tudja vinni! Lakat és retesz fekete mezőben... mit jelenthet ez? Nem látsz valami egyebet is, Rebeka, amiről a Fekete lovagot fel lehet ismerni?

- Semmi egyebet - felelte a lány. - Minden olyan fekete rajta, mint egy holló szárnya. Hiába meresztem szemem, nem látok rajta semmi ismertetőjelet. De amióta csak egyszer is láttam, hogyan feszíti meg erejét a csatában, azt hiszem, a jövőben ezer harcos közt is felismerném. Úgy rohan az ütközet legveszedelmesebb helyére, mintha lakomára sietne. Több, mint erő, amit belevet a küzdelembe; mintha egész bajnoki lelkét beleadná minden csapásba, amit az ellenségre mér. Istenem, oldozd fel a vérontás bűnétől! Rettenetes, bár nagyszerű látvány, amint egyetlen ember karja és szíve győzelmet arat századok felett.

- Te egy hőst festettél le itt, Rebeka - mondta Ivanhoe. - Egészen bizonyos, hogy most csak pihennek, összeszedik erejüket... vagy most keresik a módját, hogyan kelhessenek át a sáncárkon. Egy olyan lovag vezetése alatt, akit te festettél le az imént, szó sem lehet gyáva félelemről, hidegvérű halogatásról vagy a bátor célkitűzés feladásáról; hiszen az akadályok, amelyek megnehezítik a támadást, egyúttal dicsőségessé is teszik. Esküszöm családom becsületére, a hölgy nevére, akiért szívem dobog, hogy örömest elviselnék tízévi fogságot is, csak egy napig harcolhatnék egy ilyen kiváló lovag oldalán, olyan csatában, mint ez itt!

- Jaj, jaj - sóhajtotta Rebeka, otthagyván leshelyét az ablaknál és a sebesült lovag fekvőhelyéhez közeledve -, ez a türelmetlen tettvágy, ez a gyötrő epekedés, ez a lázadozás mostani gyengeséged ellen csak késlelteti gyógyulásodat! Miképp is remélheted, hogy sebeket osztogathatsz másoknak, ha még nem hegedt be a seb, amelyet magad kaptál?

- Te nem tudhatod, Rebeka - felelte Ivanhoe -, mennyire lehetetlen egy lovag számára, aki harcokban nevelkedett, hogy tétlenül nézze, mint valami pap vagy asszony, milyen hőstetteket visznek végbe mások! A harc szeretete a mi kenyerünk és borunk, a *mêlée* pora az éltető levegő, mely orrlyukainkat megcsapja és felüdíti. Mi csak addig élünk - nem akarunk élni tovább -, amíg győzelem és dicsőség az osztályrészünk. Ezek, leány, a lovagi élet törvényei, amelyekre felesküdtünk, a lovagi életé, amelyért gondolkodás nélkül feláldozunk mindent, akármilyen drága a szívünknek!

- Elég szomorú - felelte a szép zsidó lány. - Mondd meg nekem, vitéz lovag, mi egyéb ez, mint feláldozni mindent a hiúság démonának, mint elégni Moloch tüzében. Mi a díja, a jutalma a sok vérnek, amit ontottál, a sok fáradságnak és gyötrelemnek, amit elszenvedtél, a sok könnynek, amit tetteiddel fakasztottál? Jön a halál, és kettétöri a legerősebb férfi lándzsáját, utoléri leggyorsabb paripáját is.

- Hogy mi a díja, mi a jutalma? - kiáltott fel Ivanhoe. - Dicsőség, leány, dicsőség! Amely megaranyozza sírunkat, és bebalzsamozza nevünket.

- Dicsőség? - visszhangozta Rebeka. - Vajon a rozsdás páncél, amely a néhai bajnok besüppedt sírját jelöli meg, az elmosódó felirat, amelyet a tudatlan barát alig tud kibetűzni az érdeklődő zarándok előtt - vajon elegendő jutalom-e azért, hogy feláldoztál minden szerető vonzalmat, életedet nyomorúságosan töltötted el, és másokét is megnyomorítottad? Vagy elég kárpótlás egy bárd kezdetleges dala a meleg családi otthonért, szelíd szeretetért, békéért és boldogságért? Pedig mindezt meggondolatlanul odadobjátok, hogy hősei legyetek azoknak a balladáknak, amiket a csavargó minstrelek énekelnek részeg fickóknak esti sörük mellé!

- Hereward lelkére! - fakadt ki a lovag türelmetlenül. - Olyan dolgokról beszélsz, leány, amikhez nem értesz! Kész volnál kioltani a lovagiság tiszta lángját - az egyetlent, amely megkülönbözteti a nemest az aljastól, a finom lelkű lovagot a durva pórtól és a vadembertől; amely becsületünket toronymagasságba emeli, és összehasonlíthatatlanul többre tartja életünknél és minden egyébnél a világon; amely megtanít diadalmaskodni minden bajon, fáradságon és szenvedésen; és megtanít arra, hogy ne féljünk semmitől, csak a becstelenségtől! Persze, te nem vagy keresztény, Rebeka, és nem ismered azokat a fennkölt érzéseket, amelyek eltöltik egy nemeshölgy szívét, ha szerelmese valami hőstettet követ el, hogy szenvedélye lángját hirdesse és igazolja. Lovagiság! Tudd meg leány, hogy ez a tiszta és magasztos érzelmek bölcsője, az elnyomottak támasza, az igazságtalanságok jótevője, a zsarnokok hatalmának féke és korlátja. A nemesség csak üres szó lenne nélküle, és a szabadság az ő kardjában-lándzsájában találja meg legjobb oltalmazóját!

- Igaz - mondta Rebeka -, én csakugyan olyan népből származom, amely kitűnt bátorságával saját országa védelmében, de egyébként nem háborúskodott még akkor sem, amikor önálló nemzet volt. Háborút csak istene parancsára folytatott, amikor hazáját kellett az elnyomástól megvédeni. A kürtszó már nem hívja csatába Júdát, és lenézett gyermekei ma már védtelen áldozatai mindenféle gyűlölködő elnyomásnak. Igazad van, lovag úr - amíg Jákob istene nem ad népének egy új Gideont vagy Makkabeust, zsidó lányhoz jobban illik a hallgatás, ha harcról, csatáról van szó.

Rebeka szomorú hangja, amellyel kifakadását befejezte, elárulta, hogy mélységesen átérzi népe megalázottságát. Az a gondolat is elkeserítette, hogy Ivanhoe olyan embernek tekinti őt, akinek nincs joga hozzászólni a becsület és dicsőség kérdéséhez, mert nemesebb érzéseket képtelen felfogni és megérteni.

„Mily kevéssé ismer engem - gondolta -, ha azt hiszi, hogy gyávaság és alantas érzület szólalt meg bennem, amikor bírálgatni mertem a nazarénusok esztelen lovagi törvényeit. Bár adná Isten, hogy életem árán kiválthatnám Júda gyermekeit fogságukból! De szívesen odaadnám érte véremet az utolsó cseppig! De még azzal is beérném, ha ilyen áron kiszabadíthatnám apámat és jótevőjét, ezt a fiatal lovagot az elvetemült zsarnok kezéből! A gőgös keresztény ifjú meglátná akkor, hogy Sion leánya éppen olyan bátran tud meghalni, ha kell, mint a leghiúbb nazarén leány, akinek legfőbb büszkesége, hogy a durva és fagyos Észak valamelyik kis törzsfőnökétől származik."

A sebesült lovag fekvőhelye felé pillantott.

„Alszik - mondta magában. - A szenvedés és a lelkesedés kimerítette. Fáradt teste megragadja az első alkalmat, hogy álomba merüljön, és legalább ideiglenesen nyugalomhoz jusson. Én meg... ó, jaj... még azt is bűnnek érzem, hogy reá tekintek, pedig lehet, hogy most tehetem meg utoljára. Ki tudja, talán már csak rövid idő kell hozzá, hogy ez a szép arc megváltozzék, és eltorzuljon a gyötrelemtől, hogy nemes, tüzes lelkét, mely még álmában is sugárzik

vonásairól, megtörje a szenvedés! Hogy orrlyuka kitáguljon, szája lihegjen, megmerevedett szemét elborítsa a vér, mert büszke testét lábbal tiporják ennek az átkozott kastélynak gyalázatos pribékjei! És apám, szegény apám, őreá mi vár? Róla majdnem megfeledkeztem. Micsoda lány vagyok én, ha el tudom felejteni apám ősz haját egy idegen ifjú szőke fürtjei kedvéért! Talán minden baj, amely rám zúdul, csak Jehova büntetése, aki haraggal tekint le elfajult gyermekére! Tudom, bűn, amit érzek. De ki fogom tépni ezt a bűnös érzést szívemből, még akkor is, ha megszakad miatta!"

Szorosabban beburkolózott fátyolába, és leült a szoba egyik csücskébe, amely legtávolabb esett a sebesült lovag fekvőhelyétől. Háttal ült felé, hogy megszilárdítsa lelkét nem csupán a kívülről fenyegető veszedelmekkel szemben, hanem az áruló érzések ellen is, amelyek belülről ostromolták.

HARMINCADIK FEJEZET

Kamrájához surranj, ágyára nézz.
Úgy távozik, mint békétlen kísértet,
Nem mint pacsirta, mely az égre száll
A hajnal harmatából, enyhe szélben,
S a jók könnyét és sóhaját viszi -
Anzelm másképpen búcsúzik.

Régi színjáték

Az ostromlók első sikerei után a harcban szünet következett. Ezt a nyugalmi időszakot az egyik fél arra használta fel, hogy előkészületeket tegyen az elért eredmények kiterjesztésére, a másik fél meg igyekezett a védelmet megerősíteni. De Bracy és a templomos lovag rövid haditanácsot tartott a kastély csarnokában.

- Hol van Front-de-Boeuf? - kérdezte az előbbi, aki a vár másik oldalán vezette a védelmet. - Azt beszélik, hogy elesett.

- Él - felelte a templomos hideg hangon -, egyelőre még él. De ha nyakán viselte volna azt a bikafejet, amelytől nevét nyerte, és hozzá még tízszeres páncélt is, akkor sem bírta volna ki ellenfele szörnyű, végzetes fejszecsapásait. Még néhány óra, és Front-de-Boeuf megtér őseihez - hatalmas ág tört le János herceg fájáról.

- Ugyanakkor a sátán birodalma egy jelentős alattvalóval gyarapodott - jegyezte meg De Bracy.

- Lám, ez az eredménye annak, ha valaki becsméreli az angyalokat és szenteket, ha valaki olyan parancsokat ad ki, hogy szentképeket és szent szobrokat hajigáljanak a hitvány pórnépre odalenn.

- Ugyan, eredj, te szamár - felelte a templomos. - A te babonád semmivel sem különb, mint Front-de-Boeuf pogánysága. Egyikőtök sem tudná megmagyarázni hitét vagy hitetlenségét.

- *Benedicite*, templomos úr - mondta De Bracy gúnyosan. - Kérlek, vigyázz jobban a nyelvedre, ha rólam beszélsz. Istenemre, jobb keresztény vagyok, mint te és rendtársaid. Mert azt suttogják, hogy Sion Templomának rendje nem egy eretneket ölel keblére, és Sir Brian de Bois-Guilbert is közéjük tartozik.

- Ne adj az ilyen híresztelésekre semmit - felelte a templomos. - Inkább törődjünk azzal, hogyan lehetne a várat megvédeni. Hogy harcolt az a sok vacak yeoman a te szakaszodon?

- Mint megannyi testet öltött ördög - mondta De Bracy. - Csak úgy nyüzsögtek a falak tövében, és élükön, azt hiszem, az a gazfickó állt, aki megnyerte a díjat az íjászversenyen. Megismertem a kürtjét és a vállszíját. Ennyit ér az öreg Fitzurse híres politikája! Neki köszönhetjük, hogy ezek a pimasz pórok fel mernek lázadni ellenünk. Ha nem lettem volna tökéletesen felvértezve, hétszer is leterítenek, és még annyi lelkiismeret-furdalást sem éreznek miatta, mintha egy szarvasbikát ejtenek el bőgés idején. Az a pimasz fickó páncélom minden láncszemét kitapogatta yardos nyilaival, és olyan kíméletlenül kopogtatta bordáimat, mintha vasból volnának. De szerencsére még spanyol páncélinget is viselek vértem alatt, és így megúsztam az ügyet.

- Az a fő, hogy megvédted azt az oldalt - mondta a templomos. - Mi bizony kénytelenek voltunk feladni az itteni külső erődöt.

- Súlyos veszteség - csóválta fejét De Bracy. - A gazfickók így pompás fedezékhez jutottak, hogy egészen közelről induljanak a következő rohamra. Ha nem vigyázunk, könnyen hatalmukba kerítenek egy őrizetlen ablakot vagy az egyik torony védtelen csücskét, amelyen keresztül ránk törhetnek. Nem vagyunk elegen ahhoz, hogy meg tudjunk védeni minden pontot. Embereink panaszkodnak, hogy ha csak egy pillanatig is mutatkoznak valahol, tüstént annyi nyílvessző repül feléjük, mint valami községi céltáblára egy ünnep estéjén. Front-de-Boeuf haldoklik, az ő bikafeje és vadállati ereje sem lesz többé segítségünkre. Mit gondolsz, Sir Brian, nem volna okosabb erénnyé avatni a szükséget, és kiegyezni a gazfickókkal úgy, hogy kiadjuk nekik foglyainkat?

- Micsoda! - kiáltott fel a templomos. - Kiadjuk foglyainkat, hogy kinevessenek és ócsároljanak bennünket? Hogy azt mondják: vitéz harcosok voltak, amíg arról volt szó, hogy éjszakai rajtaütéssel foglyul ejtsenek néhány védtelen utast, de ahhoz már nem voltak elég vitézek, hogy megvédjenek egy erős várat csavargókkal, szegénylegényekkel, kondásokkal, bohócokkal és hasonló söpredékkel szemben! Szégyelld magad tanácsodért, Maurice de Bracy! Inkább e vár leomló falai temessék el testemet és szégyenemet, semhogy ilyen aljas és becstelen alkuhoz hozzájáruljak!

- Hát akkor ki a bástyára! - felelte De Bracy vállvonogatva. - Nem született még olyan ember, akár török, akár templomos, aki könnyebben kockára tenné életét, mint én. Remélem, abban már nem látsz semmi becstelenséget, ha felsóhajtok, hogy bárcsak itt volna negyven-ötven vitéz az én szabadcsapatomból! Hej, derék lándzsásaim! Ha tudnátok, hogy kapitányotok milyen kutyaszorítóba került, mint a villám, úgy repülnétek ide, és nemsokára látnám zászlómat lobogni villogó lándzsáitok élén! És hogy megfutna ez a szedett-vedett népség haragotok elől!

- Nem bánom, óhajtozzál és sóhajtozzál, ahogy csak jólesik - mondta a templomos -, de a védelmet ne hanyagold el. Lássuk csak, mihez kezdhetünk megmaradt katonáinkkal. Ezek többnyire Front-de-Boeuf emberei, akiket az angol nép halálosan gyűlöl gőgjük és hatalmaskodásuk miatt, amelynek ezernyi példáját adták.

- Annál jobb - felelte De Bracy. - Így legalább a fickók utolsó csepp vérükig is védekezni fognak, nehogy utolérje őket a feldühödt parasztok bosszúja. Lássunk hát munkához, Brian de Bois-Guilbert. Egy életem, egy halálom, én meg nem hátrálok. Meglátod, Maurice de Bracy minden körülmények között úgy viselkedik, ahogy egy normann nemeshez illik!

- Ki a bástyára! - kiáltott fel a templomos.

Mindketten felhágtak a falakra, hogy megtegyenek mindent, amire férfias bátorság és katonai ügyesség képes. Abban is megegyeztek, hogy a legnagyobb veszedelem azon a ponton fenyeget, amely éppen szemben van a külső erőddel, ahová a támadók befészkelték magukat. A várat ettől az erődtől az árok választotta el, és amíg át nem kelnek rajta, az ostromlók nem támadhatják meg a hátsó kaput, amely a külső erőd folytatása. De ha továbbra is olyan jó taktikát követnek, aminőt vezetőjük eddig alkalmazott, viharos támadással erre a pontra terelik a vár védőinek figyelmét, hogy ugyanakkor észrevétlenül megközelítsék a vár egyéb, elhanyagolt pontjait. Legalábbis De Bracy és a templomos ebből a feltevésből indult ki, mindketten úgy vélték, hogy ez lesz az ellenség csataterve.

Ami pedig a védekezést illeti, a várbeliek kis létszáma csak egy módszert tett lehetővé: őröket állítottak a falak mentén, olyan távolságra, hogy érintkezni tudjanak egymással, és jelt adjanak, ha valahol veszély fenyeget. Megállapodtak abban, hogy De Bracy veszi át a hátsó

kapu védelmét, míg a templomos tizenöt-húsz emberrel tartalék csapatot alkot, amely készenlétben áll majd, hogy mindig oda siessen, ahol a legnagyobb a veszély.

A külső erőd elvesztése a vár védői számára azzal a szerencsétlen következménnyel járt, hogy most már nem láthatták olyan jól az ellenség mozdulatait, mint azelőtt. A belső vár falai sokkal magasabbak voltak ugyan, de a külső erőd kapuját sűrű bozót vette körül, amely lehetővé tette az ostromlóknak, hogy annyi embert vonjanak össze ottan, amennyit csak akarnak. A bozót nemcsak fedezetül szolgált, de el is takarta az ostromlók hadműveleteit, amelyeket a várból észre sem lehetett venni. De Bracy és barátja teljes bizonytalanságban voltak, nem tudhatták, hol fog kitörni a vihar. Kénytelenek voltak felkészülni minden eshetőségre. Embereik - bármilyen bátrak voltak is - szorongató nyugtalanságot éreztek, mint minden csapat, ha olyan ellenség zárja körül, amely szabad tetszése szerint választhatja meg a támadás idejét és módját.

Közben az ostromlott és ugyancsak veszélyeztetett kastély ura halálos ágyán feküdt, nagy testi és lelki kínok közepette. Még abban a megkönnyebbülésben sem volt része, amely e babonás korszakban a vakbuzgó emberek szokásos vigasza volt; ezek a hivők életük utolsó óráiban bőkezű adományokkal vásárolták meg az egyház jóindulatát; az egyház viszonzásul megbocsátotta bűneiket, és ez a feloldozás enyhítette a halálfélelmet és a számadástól való rettegést. Az így szerzett nyugalomnak, persze, nagyon kevés köze van az igazi lelki békességhez, amely az őszinte bűnbánatból fakad: a kettő körülbelül úgy hasonlít egymáshoz, mint az ópium okozta zavaros kábulat az egészséges és természetes álomhoz. De még ez is jobb volt a felébredt lelkiismeret gyötrelmeinél. Front-de-Boeuf mégsem vette igénybe ezt a csillapítószert. Kemény szívű, kapzsi ember volt, ragadozófajta; számos bűne közül talán a fukarsága volt a legnagyobb. Inkább dacolt az egyházzal és a papokkal, semhogy megváljon valamelyik majorságától vagy más kincsétől az ő kedvükért. Ám a templomosnak - ennek a másfajta pogánynak - nem volt igaza, amikor úgy jellemezte barátját, hogy meg se tudná okolni hitetlenségét. Front-de-Boeuf nagyon jól tudta, mért haragszik a papokra; főképpen azt vetette a szemükre, hogy az egyház túlságosan drágán méri áruját, a lelki vigaszt, és akárcsak Jeruzsálem főkapitányi tisztségét[36], nagy pénzen lehet csak megvásárolni. Front-de-Boeuf inkább tagadta az orvosság hasznát, semhogy megfizesse az orvos díját.

De most elérkezett az a pillanat, amikor a föld és minden kincse búcsút mondott neki, és a vad báró szíve, bár kemény volt, mint az alsó malomkő, elszorult rémületében, amint a reá váró jövő szörnyű sötétségébe nézett. A láz, mely testét rázta, növelte lelke türelmetlenségét és gyötrődését. Halálos ágyán felütötte fejét a rémület, és ez az új érzés birkózni kezdett régi és megrögzött konokságával - irtózatos lelkiállapot, amelyhez fogható csak a sötét alvilágban található, ahol minden panasz reménytelen, a lelkiismeret-furdalás nem jut el a bűnbánathoz, és a jelen gyötrelmét elviselhetetlenné fokozza az a tudat, hogy sohasem fog megszűnni vagy enyhülni.

- Hol maradnak most azok a kutya papok - morogta a báró -, akik olyan sokat kérnek kísérteties komédiázásukért? Hol az a sok mezítlábas karmelita, akinek apám a Szent Anna-kolostort alapította, megrabolva örökösét sok szép réttől, sok kövér szántóföldtől és legelőtől? Hol vannak most a kapzsi kutyák? Fogadni mernék, hogy sört nyakalnak, vagy szemfényvesztő játékaikat űzik valamelyik zsugori paraszt halálos ágya mellett! Engem pedig, kolostoruk alapítójának fiát és örökösét, akiért kötelességük volna éjjel-nappal imádkozni, engem magamra hagynak a hálátlan bitangok! Bánják is ők, hogy úgy halok meg, mint egy

[36] Utalás a keresztes háborúk hírhedt visszaéléseire

kivert kutya, kinn a mezőn, gyónás és feloldozás nélkül! Szóljatok a templomosnak, hogy jöjjön ide... ő is pap, talán tehet értem valamit. De nem... nem! Ugyanúgy az ördögnek is gyónhatnék, mint Brian de Bois-Guilbert-nek, aki nem tiszteli se a poklot, se a mennyországot. Hallottam már, hogy öreg emberek imádságról beszélnek... saját szavaikkal imádkoznak... ahhoz nem kell hízelegni egy álnok papnak, vagy lekenyerezni, megvesztegetni! De én... én nem merem ezt megtenni!

- Hogy ezt is megélted, Reginald Front-de-Boeuf! - szólalt meg egy szaggatottan rikácsoló hang a betegágy közvetlen közelében. - Hogy végre azt mondod valamire: ezt én nem merem megtenni!

Front-de-Boeuf rossz lelkiismerete és megrendült idegei rémlátásba estek. Ki az, aki ilyen furcsán félbeszakította monológját? - töprengett a haldokló. A babona azt tartotta, hogy ilyenkor démonok szállják meg az ember betegágyát, hogy megzavarják gondolatait, és eltérítsék az olyan elmélkedéstől, amely lelki üdvösségére vonatkozik. Front-de-Boeuf megborzongott, és egészen összekuporodott. De a következő percben felidézte régi elszántságát, és megkérdezte:

- Ki van ott? Ki vagy te, hogy visszhangozni mered szavaimat, és károgsz, mint egy éjszakai holló? Bújj elő, és állj ide az ágyam elé, hogy lássalak!

- Én a te rossz angyalod vagyok, Reginald Front-de-Boeuf - felelte a hang.

- Hadd lássalak hát testi alakodban, ha csakugyan a sátán vagy - felelte a várúr -, ne gondold, hogy visszarettenek tőled! Esküszöm az örök tömlöcre, amely vár rám, hogy nem rettenek vissza semmitől! Ha birokra tudnék kelni a borzalmakkal, amelyek körülöttem ólálkodnak, éppen úgy szembeszállnék velük, mint minden földi veszéllyel tettem! Akkor sem az ég, sem a pokol nem vethetné szememre, hogy meghátráltam a küzdelem elől!

- Inkább a bűneidre gondolj, Front-de-Boeuf - mondta a szinte földöntúli hang. - A sok rablásra, gyilkosságra, erőszakra! Ki biztatta a léha János herceget, hogy háborút indítson ősz apja és nagylelkű bátyja ellen?

- Akár pap vagy, akár ördög vagy, gonosz szellem - felelte a várúr -, hazugság minden szavad! Nem én biztattam Jánost lázadásra, vagy legalábbis nem én egyedül. Legalább ötvenen uszították, lovagok és bárók, a középső megyék színe-virága! Különb emberek még nem törtek lándzsát! És én feleljek ötvennek a hibájáért? Gonosz szellem, hazug ördög, dacolok veled! Távozz innen, és ne kísérts többé ágyam körül! Hagyj meghalnom békében, ha halandó vagy - ha meg démon vagy, időd még nem érkezett el.

- Márpedig nem fogsz meghalni békében - felelte a hang. - Még halálodban is gondolj a gyilkosságaidra... a halálhörgésre, melytől kastélyod visszhangzott... a vérre, melyet padlói beittak!

- Kicsinyes rosszindulatod nem rendít meg engem! - felelte Front-de-Boeuf erőltetett, kísérteties nevetéssel. - A hitetlen zsidót veted talán a szememre? Érdem volt Isten előtt úgy bánni vele, ahogy én tettem, különben mért avattak volna szentté olyan embereket, akik szaracénok vérében áztatták kezüket? A szász disznók, akiket levágtam, ellenségei voltak hazámnak, családomnak és hűbéruramnak. Hohó, hiába károgsz! Láthatod, hogy páncélomon szemernyi rés sincs! Elmenekültél, mi? Vagy megnémultál? Elnémítottalak, ugye?

- Nem, alávaló apagyilkos! - felelte a hang. - Gondolj apádra! Az ő halálára! Arra a teremre, ahol lakomáztatok és dőzsöltetek! Ott folyt el a vére, amelyet fia keze ontott ki!

- Hah! - szólalt meg a báró hosszú szünet után. - Ha erről is tudsz, valóban maga a sátán vagy, és olyan mindentudó, ahogy a papok lefestenek! Ezt a titkot mélyen szívembe zártam, és azt hittem, nem tud róla senki, csak én... és még valaki rajtam kívül... a kísértő, a csábító, aki bűnöm részese volt. Menj innen, sátán, hagyj magamra! Keresd meg Ulrikát, a szász boszorkányt, ő majd elmondja neked, aminek egyetlen tanúja volt. Menj, beszélj vele, aki megmosta a sebeket, és kiegyenesítette a holttestet, hogy a megölt ember azt a látszatot keltse, mintha természetes halállal halt volna meg, amikor ütött az órája. Eredj hozzá, a csábítómhoz, aki tettem aljas ösztökélője és még aljasabb jutalmazója volt. Hadd érezze ő is, akárcsak én, azokat a gyötrelmeket, amelyek ízelítőt adnak a pokolból!

- Már megízlelte őket - felelte Ulrika, és odalépett Front-de-Boeuf ágya elé. - Már régóta issza a keserűség poharát, melyet megédesít most az a tudat, hogy te is kortyolgatod. Ne csikorgasd a fogad, Front-de-Boeuf, ne forgasd vadul szemeidet, ne szorítsd ökölbe kezed, hogy fenyegetően rázd felém! Kezed, mely egyetlen ütéssel be tudta zúzni a vadbika fejét, mint híres ősödé, kitől nevedet örökölted - ez a kéz most éppen olyan gyenge és tehetetlen, mint az enyém!

- Aljas, gyilkos boszorkány! - felelte Front-de-Boeuf. - Undorító vészmadár! Hát te vagy az, aki itt huhogsz körülöttem? Eljöttél, hogy gyönyörködj a romokban, amiket te is segítettél dúlni és rontani?

- Úgy van, Reginald Front-de-Boeuf - rikácsolta a vénasszony -, én vagyok az, Ulrika! A meggyilkolt Torquil Wolfganger leánya! A lemészárolt fiúk húga! Igen, ő követeli rajtad és apádon apját és fivéreit, egész rokonságát, házát és vagyonát, nevét és becsületét! Mindazt, amit te és a tieid elraboltak! Gondolj a sérelmekre, amik engem értek, Front-de-Boeuf, és mondd meg magad, nincs-e igazam, ha bosszúra szomjazom! A rossz szellemem voltál, én leszek a te gonosz angyalod! Üldözni és hajszolni foglak az utolsó pillanatodig, amíg el nem visz az ördög!

- Gyalázatos fúria! - kiáltott Front-de-Boeuf. - Nem éred meg azt a pillanatot! Hé, Giles, Clement, Eustace! Hé, Saint Maur és Stephen! Ragadjátok meg ezt a boszorkányt, és dobjátok le a bástyáról, fejjel lefelé! Elárult minket a szászoknak, hallod-e, Saint Maur? Hé, Clement! Hűtlen szolgák, áruló gazfickók, mért nem jöttök már, hol lebzseltek?

- Hívd csak őket, hívd, derék báró! - gúnyolódott az öregasszony hátborzongató mosollyal. - Szólítsd a csatlósaidat magad köré, és ítéld megvesszőzésre meg tömlöcre, aki késlekedik! De tudd meg, hatalmas vezér - folytatta, hirtelen megváltoztatva hangját -, hiába vársz tőlük választ vagy segítséget vagy engedelmességet. Figyelj csak ezekre a rémes hangokra - mondta, mert közben megújult a roham, a bástyákról behallatszott az ostromlók és ostromlottak félelmetes ordítozása. - Hallod a csatazajt? Pusztulásodat és házad pusztulását hirdeti! Front-de-Boeuf hatalmának vérrel tapasztott falai alapjukig megrendülnek, és összeomlanak a legjobban megvetett ellenség csapásaitól! Tudod, kik veszik be a várat, Reginald? A szászok, a lenézett, ócsárolt szászok! Mit fekszel itt mint egy kimerült szarvas, amikor a szászok várad falait döngetik?

- Isten és ördög! - kiáltott fel a sebesült báró. - Adjatok csak egypercnyi erőt, hogy belevethessem magam a *mêlée* forgatagába, és úgy haljak meg, ahogy nevemhez illik!

- Arról ne is álmodj, szép vitéz! - felelte a vénasszony. - Nem fogsz hősi halált halni katona módjára, hanem itt döglesz meg, mint róka a barlangjában, amikor a parasztok felgyújtják az avart körülötte.

- Gyalázatos szipirtyó, hazudsz, hazudsz! - kiáltotta Front-de-Boeuf. - Az én híveim bátran viselkednek, falaim magasak és erősek, bevehetetlenek! Katonáim egy egész szász seregtől sem ijednek meg, még akkor sem, ha Hengist vagy Horsa vezetné őket! A templomos lovag és a szabadcsapatok csatakiáltása túlharsog mindent, mindenkit! És szavamra, majd ha a csatának vége lesz, és örömtüzet gyújtunk diadalunk megünneplésére, tűzre vetlek téged is, gonosz boszorkány, égj korommá testestül-lelkestül! Én meg élni fogok, és nézem, hogyan szállsz a földi máglyából a pokol tüzébe - abba a pokolba, amely nem küldött még nálad undorítóbb elkárhozott lelket erre a földre!

- Hát csak kapaszkodj ebbe a hitbe, amíg meg nem győződtél az ellenkezőjéről - felelte Ulrika. - De nem! - szakította félbe önmagát. - Már most tudd meg, hogy minden erőd, hatalmad, vakmerőséged dacára milyen végzet vár rád! És azt is, kinek köszönheted - ennek a gyenge kéznek, az én kezemnek! Nem érzed a bűzölgő és fojtogató füstöt, mely feketén gomolyogva máris elárasztja a szobát? Azt hiszed, csak haldokló szemed homályosult el, és a lélegzeted nehezült meg? Nem, Front-de-Boeuf, más oka van annak! Emlékszel még arra a tüzelőraktárra, amelyet itt helyeztél el egyszer, éppen ez alatt a szoba alatt?

- Asszony! - horkant fel a sebesült, remegve dühében. - Csak nem gyújtottad fel? Ördög-pokol, látom, megtetted, és a kastély lángokban áll!

- Legalábbis a lángok gyorsan elharapóznak - felelte Ulrika félelmetes nyugalommal. - És az ostromlókat nemsokára jeladás értesíti arról, hogy itt az ideje jól megszorítani azokat, akik elolthatnák a lángokat. Jó napot, Front-de-Boeuf! Búcsúzóul csak azt kívánom, hogy Mista, Skogula és Zernebock, a régi szászok istenei - vagy rossz szellemei, ahogy a mai papok mondják - olyan vigasztalókat küldjenek halálos ágyadhoz, mint én vagyok, Ulrika! Most pedig, hogy mégis megvigasztaljalak valamivel, tudd meg: Ulrika ugyanarra a nagy útra készülődik, mint te, ugyanazokra a sötét partokra. Társad lesz a bűnhődésben, ahogy társad volt a bűnben. Nem látlak többé, apád gyilkosa! Bárcsak nyelve volna minden kőnek ebben a boltíves teremben, hogy visszhangozza és füledbe kiáltsa ezt a megszólítást!

Ezzel Ulrika kiment a szobából, és Front-de-Boeuf még hallotta a nehéz kulcs csikorgását, ahogy kétszer megfordította a zárban, miután becsukta az ajtót maga mögött - így elvágva Front-de-Boeuf megmenekülésének legkisebb lehetőségét is. Kétségbeesett halálfélelmében ordítva hívta szolgáit és szövetségeseit:

- Stephen és Saint Maur! Clement és Giles! Bennégek, ha nem jöttök a segítségemre! Mentsetek meg! Segítség, vitéz Bois-Guilbert, segítség, derék De Bracy! Front-de-Boeuf kiált, ő hív benneteket! A gazdátok kiabál, álnok csatlósok! Bajtársatok kiált, hűtlen, hitszegő lovagok! Átok pogány fejetekre, hogy nyomorultul veszni hagytok! Ah... nem hallják szavam, nem is hallhatják a vad csatazajban. A füst mind sűrűbben gomolyog... a tűz már a padlóba is belekapott... Ó, ha csak egy lélegzetnyit szippanthatnék Isten szabad levegőjéből, még ha tüstént meg is kellene halnom utána - az sem volna túl nagy ár érte!

A kétségbeesés őrjöngésében a nyomorult hol együtt ordított a harcolókkal, hol meg vadul káromkodott, átkozta Istent, önmagát és az emberiséget.

- A vörös lángnyelvek áttörnek már a sűrű füstön! - kiáltott fel. - Az ördög saját elemének zászlaja alatt vonul fel ellenem! Távozz, gonosz szellem! Nem megyek veled egyedül, bajtársaim nélkül. Mindenki, aki itt van e vár falai közt, a tied, jussod van rájuk! Azt hiszed, kiválogathatod közülük Front-de-Boeuf lovagot, hogy őt vidd el egyedül? Nem, nem! Itt van még a hitetlen templomos is meg a kicsapongó De Bracy! Aztán Ulrika, a gyalázatos, gyilkos szajha! Embereim, katonáim, akik segítettek vállalkozásaimat véghezvinni! A kutya szászok

és az átkozott zsidók, akik a foglyaim... mind, mind velem jönnek... ennél szebb kísérettel még nem ment senki a pokolba, ha-ha-ha!

Olyan őrülten kacagott, hogy csak úgy visszhangzott belé a boltíves terem.

- Ki nevet itt? - kiáltott egészen más hangon, amint megütötte fülét saját őrült kacagása, amelyet a külső csatazaj sem tudott elnyelni. - Ki mer itt nevetni? Te vagy az, Ulrika? Beszélj, boszorkány, akkor megbocsátok neked... mert az ördögön kívül csak te lehetsz az, aki ilyen pillanatban nevetni tud! Gyere már elő, *en avant, en avant!* Rajta!

De eleget időztünk az istenkáromló apagyilkos halálos ágyánál.

Nincs kedvünk tovább ábrázolni meddő dühöngését.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET

A résre újra, hősök, fel a résre,
Vagy angol holttest tölti meg a bástyát.
---------- Jó földieim,
Mutassátok meg, angol emberek.
Mezőinken mily tűz gyúl. Legyetek
Méltók hazátokhoz.

Shakespeare: V. Henrik

Cedric, bár nem bízott túlságosan Ulrika üzenetében, nem mulasztotta el, hogy továbbadja Locksleynek és a Fekete lovagnak. Ezek nagyon megörültek a hírnek, hogy van egy barátjuk odabenn a várban, aki szükség esetén megkönnyítheti bejutásukat. Teljesen egyetértettek a szásszal abban, hogy a rohamot még a legkedvezőtlenebb körülmények között is meg kell kockáztatni, mert ez az egyetlen módja annak, hogy kiszabadítsák a foglyokat a kegyetlen Front-de-Boeuf kezéből.

- Alfréd király nemes vére forog veszélyben - hangoztatta Cedric.

- És egy előkelő hölgy becsülete - tette hozzá a Fekete lovag.

- És Szent Kristófra, kinek képe az övemet díszíti - mondta a derék íjász -, ha nem volna más okunk a rohamra, csak a szegény Wambának, a hűséges fickónak a megmentése, akkor is inkább feláldoznám fél karomat vagy fél lábamat, semhogy egyetlen hajaszála is meggörbüljön.

- Ezt tenném én is - helyeselte a yeoman szavait a mulatós barát -, mert higgyétek el, uraim, nem minden bokorban terem egy ilyen bolond... már úgy értem, olyan bolond, aki büszkesége lehetne céhének és mestere a mesterségének... aki olyan ízessé és fűszeressé tud tenni egy kupa bort, mint egy oldal jófajta szalonna... Hát csak annyit akarok mondani, testvérek, egy ilyen bohóc megérdemli, hogy egy magamfajta barát mindig kiálljon érte, ha csávába kerül... kiálljon érte imával, ha kell, de egy jó fütyössel is, ha arra van szükség... Szóval így lesz, amíg misét tudok mondani, vagy egy fütyöst meg tudok forgatni.

Ezzel megpörgette feje fölött súlyos alabárdját, olyan könnyedén, mint egy pásztorgyerek a maga vékony kampósbotját.

- Színigaz, szent remete - mondta a Fekete lovag -, olyan igaz, mintha maga Szent Dunstan mondta volna. És most, derék Locksley, nem volna jó, ha a nemes Cedric venné át a roham vezérletét?

- Nem én, szó sem lehet róla - tiltakozott Cedric. - Sohasem volt alkalmam tanulmányozni, hogyan kell bevenni vagy megvédeni a zsarnoki hatalom e fészkeit, amelyeket a normannok építettek az én szerencsétlen hazámban. Harcolni fogok a legelső sorban, de becsületes szomszédaim nagyon jól tudják, hogy nem vagyok tapasztalt katona, nem értek a hadviselés mesterségéhez vagy erődök bevételéhez.

- Ha már így áll a dolog a mi nemes Cedric barátunkkal - mondta Locksley -, készséggel hajlandó vagyok magamra vállalni az íjászok vezetését. És akasszatok fel a tanácsfánkra, ahol össze szoktunk gyűlni megbeszéléseket tartani, oda kössetek fel, ha a várbelieknek okuk lesz örülni az én vezérkedésemnek. Mert ha bármelyik közülük csak egy pillanatra is kidugja fejét

a fal mögül, abban a pillanatban annyi nyílvesszőt szórunk bele, mint karácsonykor szegfűborsot a szalonnába. De az ostrom vezetését nem vállalhatom.

- Derekas beszéd, vitéz íjász - mondta erre a Fekete lovag. - De ha méltónak gondoltok a bizalmatokra, és akad köztetek elég vitéz férfi, aki hajlandó követni egy igazi angol lovagot - mert annak joggal nevezhetem magam -, akkor minden ügyességemmel, amelyre a tapasztalat tanított, készen vagyok vezetni a rohamot e vár falai ellen.

Miután így kiosztották a szerepeket a vezérek között, megkezdték az első támadást, amelynek kimenetelét már ismeri az olvasó.

Amikor a külső erődöt elfoglalták, a Fekete lovag értesítette Locksleyt az örvendetes eseményről. Egyúttal megkérte, tartsa szemmel a várbelieket, és akadályozza meg, hogy erőiket egyesítve váratlan kirohanást kíséreljenek meg a külső erőd visszafoglalására. Ezt a lovag mindenáron el akarta kerülni, mert tudta, hogy csapata hiányosan felszerelt, fegyelemhez szokott, heves vérű, de gyakorlatlan önkéntesekből áll, akiket erősen próbára tenne egy hirtelen támadás. Viszont a másik oldalon a normann lovagok zsoldosai állnak velük szemben, gyakorlott veteránok, akik jól fel vannak szerelve a támadás és védekezés fegyvereivel egyaránt; ha nincs is meg bennük az ostromlók lelkesedése és lendülete ezt többé-kevésbé pótolja önbizalmuk, amelyet tökéletes fegyelmüknek és a fegyverforgatásban való jártasságuknak köszönhetnek.

A szünetet a lovag arra használta fel, hogy egy úszó hidat, vagyis hosszú tutajt állítson össze. Ennek segítségével remélt átkelni az árkon a várbeliek minden védekezése ellenére. A munka bizonyos ideig eltartott, amit a vezérek nem is sajnáltak, mert ily módon Ulrika ráért arra, hogy végrehajtsa az ostromlók javára szolgáló tervét, bármi legyen is az.

Amikor a tutaj elkészült, a Fekete lovag ezt a beszédet intézte az ostromlókhoz:

- Nincs értelme, kedves barátaim, tovább várni. A nap már megy lefelé nyugaton, és engem olyan ügy szólít, amely nem engedi, hogy még egy napig késlekedjem itt köztetek. Azonkívül valóságos csoda lenne, ha a lovasok nem érkeznének meg hamarosan Yorkból. Nyakunkba szakadnak, ha nem fejezzük itt be sürgősen a dolgunkat. Így hát azt mondom, egyiktek siessen Locksleyhez, és kérje meg, zúdítson hatalmas nyílzáport a vár túlsó oldalára, és törjön előre, mintha rohamra akarna menni. Ti pedig, igaz szívű angolok, segítsetek nekem, és álljatok készen arra, hogy mihelyt ezen az oldalon kinyílik a külső erőd kapuja, a tutajt hosszában betaszítsátok az árokba. Bátran kövessetek, keljetek át velem a vízen, és segítsetek betörni azt a kijáratot a vár főfalának közepén. Akinek nincs ínyére ez a vállalkozás, vagy nincs elég jól felszerelve, hogy részt vehessen benne, kapaszkodjék fel a külső erőd tetejére, és feszítse meg íján a húrt füléig. Vigyázzatok, hogy nyíl üdvözöljön odaát mindenkit, aki a bástyán mutatkozni mer - vegyétek el tőle a kedvét! Nemes Cedric, nem vennéd át a parancsnoklást azok fölött, akik itt maradnak?

- Nem, Hereward lelkére, soha! - kiáltott fel a szász. - Hadat vezetni nem tudok; de az utókor megátkozna síromban, ha nem küzdenék az első sorban - bárhol, ahová rendelsz, csak elöl legyen! Tulajdonképpen az én ügyemről van szó, így hát illő, hogy a legforróbb helyen harcoljak.

- De gondold meg, nemes szász - mondta a lovag -, nincs se vérted, se páncélod, semmi egyebed, csak ez a könnyű sisak, a pajzsod meg a kardod.

- Annál jobb - felelte Cedric -, így legalább könnyebben fel tudok kúszni azokra a falakra. És - bocsásd meg a hetvenkedést, lovag úr - ma meglátod, hogy egy szász éppen olyan bátran tárja ki csupasz mellét az ellenségnek, mint egy normann a vértjét és páncélját.

- Hát akkor isten nevében - szólt a lovag -, nyissátok ki az ajtót, és lökjétek a vízre az úszó hidat!

Hirtelen kinyitották a külső erőd kapuját, amely az árokra nyílt, éppen szemben a vár főfalának kapujával. A rögtönzött hidat előretaszították, és csakhamar ott lebegett hosszában a vízen, összekötve a várat a külső erőddel - meglehetősen csúszós és veszélyes átkelést tett lehetővé egyszerre két ember számára az árok fölött. A Fekete lovag tudta, milyen fontos, hogy meglepjék az ellenséget. Ezért villámgyorsan a hídra ugrott, és szerencsésen átjutott a túlsó partra - nyomában pedig Cedric. A Fekete lovag bárdjával tüstént döngetni kezdte a várkaput. A nyíl és kőzápor ellen, amelyet a várból reá zúdítottak, bizonyos védelmet talált az egykori felvonóhíd romjaiban. A felvonóhidat a templomos rombolta szét, amikor a külső erődből visszavonult, de az ellensúly épségben maradt, és lelógott a főpillérről, fedezéket nyújtva a Fekete lovagnak és Cedricnek. Követőik már nem fértek el ott, és tüstént nyilak tömege repült feléjük. Két embert halálos találat ért, kettő meg beesett az árokba. A többiek erre visszavonultak, és behúzódtak a külső erődbe.

Cedric és a Fekete lovag helyzete most már igazán veszélyes volt, és még kétesebbé vált volna, ha az íjászok a külső erődben nem védekeznek olyan derekasan. De sűrűn és szakadatlanul röpítették nyilaikat a bástyákra, magukra vonva a vár védőinek figyelmét, hogy így lélegzethez juttassák a két vezért a kapuban. E nélkül már régen végeztek volna velük az ellenség lövedékei. De helyzetük így is aggasztó volt, és percről percre romlott.

- Szégyelljetek magatokat, ahányan csak vagytok! - kiáltott De Bracy a körülötte álló katonákra. - Ti íjászoknak nevezitek magatokat, és eltűritek, hogy az a két ember ott a kapuban, a várfal tövében kinevessen benneteket? Gurítsátok rájuk a bástya oromköveit, ha jobbat nem találtok! Csákányt és feszítővasat ide, és le azzal az óriási kővel! - ordította, és egy súlyos, faragott kőtömbre mutatott, amely kiállt a mellvédből.

Ebben a pillanatban az ostromlók meglátták a vörös zászlót a torony szögletében - azon a helyen, amelyről Ulrika beszélt Cedricnek. Locksley, a derék yeoman volt az első, aki észrevette, amikor a külső erőd árok menti kapujához sietett, kíváncsian és türelmetlenül, hogy megtudja, miképpen halad itt az ostrom.

- Szent György, segíts! - kiáltotta. - Szent György Angliáért! Előre, vitéz yeomanhad! Csak nem hagyjátok cserben a derék lovagot és a nemes Cedric urat? Csak nem hagyjátok, hogy egyedül vívják a várat? Rajta, mulatós pap, mutasd meg, hogy nemcsak rózsafüzérhez értesz! Rajta, vitéz yeomansereg! A vár a mienk, barátaink vannak odabenn! Látjátok azt a zászlót? Az a megbeszélt jel. Torquilstone a mienk! Gondoljatok a zsákmányra, gondoljatok a dicsőségre! Egy kis erőlködés, és már benn is vagyunk!

Ezzel megfeszítette jó íját, és egy nyílvesszővel keresztülfúrta az egyik katona mellét, aki De Bracy parancsára a bástya egyik oromkövét feszegette, hogy Cedric és a Fekete lovag fejére zuhanjon. A haldokló kezéből egy másik katona ragadta ki a csákányt, amellyel a kőtömböt csapkodta és lazította, de őt meg fején találta el Locksley nyila, mire holtan zuhant le a bástyáról az árokba. A katonák megrémültek, amint látták, hogy a páncél sem nyújt védelmet a félelmetes íjász nyilai elől.

- Hátráltok, hitvány szolgák! - kiáltott fel De Bracy. - Mount Joye-i Szent Denis! Ide azt a vasat!

Most ő feszegette a már meglazított követ, amely olyan súlyos volt, hogy ha lezuhan, nemcsak a felvonóhíd romjait zúzza össze, ahol a két ostromló menedéket talált, hanem elsüllyesztette volna a kezdetleges tutajt is, amelyen átkeltek az árkon. Mindenki látta a veszedelmet, és még a legbátrabbak is - köztük a mindenre elszánt barát - visszariadtak attól, hogy rálépjenek a

tutajra. Locksley háromszor feszítette meg íját De Bracy ellen, és nyílvesszője háromszor pattant vissza a lovag nagyszerű páncéljáról.

- Ördög vigye a spanyol páncélingét! - bosszankodott Locksley. - Ha angol kovács készítette volna, nyilaim úgy keresztülmennek rajta, mint a selymen vagy szöveten. Bajtársak! - kiáltotta át az árok túlsó oldalára. - Barátaim! Nemes Cedric! Gyertek vissza, míg a kő le nem omlik!

Figyelmeztetését nem lehetett hallani, mert a Fekete lovag akkora csapásokat mért csatabárdjával a kapura, hogy húsz kürt harsogását is elnyelte volna. A hűséges Gurth ráugrott ugyan a tutajra, hogy figyelmeztesse gazdáját a fenyegető veszedelemre, vagy a legrosszabb esetben maga is osztozzék sorsában. De ez a figyelmeztetés későn jött volna. A kőtömb már ingadozott, és De Bracy, aki még mindig feszegette, el is érte volna célját, ha ebben a pillanatban meg nem üti fülét a templomos kiáltása.

- Hagyd abba, De Bracy! Úgyis hiába! Ég a kastély! Végünk van!

- Megőrültél?

- A nyugati oldal lángokban áll! Mindent elkövettem, hogy eloltsam, de nem sikerült.

Brian de Bois-Guilbert legfőbb jellemvonása a hideg nyugalom volt. Zord kegyetlenséggel adta tudtul barátjának a borzalmas hírt, de az már nem fogadta hasonló hidegvérrel.

- Jóságos isten! A paradicsom minden szentjei! - sopánkodott De Bracy. - Mit tegyünk most, mit lehetne tenni? Színaranyból vert gyertyatartót áldozok a limoges-i Szent Miklós oltárára, csak ez egyszer...

- Hagyd a fogadkozást! - intette le a templomos. - Inkább figyelj ide. Vezesd le embereidet, mintha kirohanásra készülnél, és tárd ki a hátsó kaput. Ott csak két ember áll most, lökd be őket az árokba, és támadd meg a külső erődöt. Én is megtámadom, de a másik oldalról. Ha sikerül a külső erődöt visszafoglalnunk, megmenekültünk. Egészen bizonyos, hogy ott tartani tudjuk magunkat, amíg a felmentő csapat meg nem érkezik. Szabad elvonulásunk legalábbis lehetővé válik.

- Ezt jól kigondoltad - mondta De Bracy. - Én mindenesetre megtettem a magamét. De mondd csak, templomos, csak nem fogsz cserbenhagyni?

- Kezemre és kesztyűmre, nem hagylak el! - fogadkozott Bois-Guilbert. - De az isten szerelmére, siess!

De Bracy gyorsan összeszedte embereit, és lerohant velük a hátsó kapuhoz, amelyet tüstént kinyittatott. De alig tárult ki a kapu, a Fekete lovag máris benyomult, hiába igyekezett De Bracy embereivel együtt, hogy útját állja. A két elülső zsoldos tüstént elesett, és a többi meghátrált, hiába buzdította és szidta őket kapitányuk.

- Kutyák! - szitkozódott De Bracy. - Hát eltűritek, hogy *két* ember elfoglalja az egyetlen átjárót, amelyen kiszabadulhattok?

- Nem ember, hanem ördög! - szólt egy öreg zsoldos, miközben iszkolt hátrafelé a Fekete lovag iszonyú csapásai elől.

- És ha maga az ördög - felelte De Bracy -, egyenesen a pokolba szaladtok előle! Ég a kastély a hátunk mögött, gazfickók! Ha másból nem, merítsetek bátorságot a kétségbeesésből! Eh, engedjetek előre, majd én megvívok azzal a bajnokkal egyedül!

De Bracy most valóban derék lovag módjára viselkedett, és méltó maradt hírnevéhez, amelyet e borzalmas korszak polgárháborúiban szerzett. A hátsó kapuhoz vezető boltíves folyosó, ahol a két félelmetes harcos párbaja folyt, döngött és visszhangzott a dühös csapásoktól, amelyeket

egymásnak osztogattak - De Bracy a kardjával, a Fekete lovag pedig súlyos csatabárdjával. Végül a normann olyan ütést kapott, amely eldöntötte a párbajt. Az ütés erejét pajzsa részben kivédte és tompította, mert különben De Bracy soha többé nem állt volna talpra. De a bárd így is olyan erővel zúdult a mellére, hogy szédülten lerogyott a folyosó kőpadlójára.

- Add meg magad, De Bracy - mondta a Fekete lovag, amint fölébe hajolt, és sisakja rostélyához tartotta azt a végzetes tőrt, amellyel a lovagok legyőzött ellenfelüket a másvilágra szokták küldeni. (Ezt hívták kegyelemdöfésnek.) - Add meg magad, Maurice de Bracy, becsületszóra, hogy nem próbálsz menekülni, mert különben a halál fia vagy ebben a pillanatban.

- Ismeretlen győztesnek nem adom meg magam - felelte De Bracy elhaló hangon. - Mondd meg, hogy hívnak, vagy tégy velem, amit akarsz! Ne mondhassa el senki, hogy Maurice de Bracyt foglyul ejtette egy névtelen senki!

A Fekete lovag ekkor súgott valamit legyőzött ellenfele fülébe.

- Megadom magam, becsületszóra, hogy nem próbálok menekülni... hű foglyod leszek - mondta erre a normann hirtelen megváltozott hangon. Eddig elszántan, konokul beszélt legyőzőjével, és most egyszerre alázatossá vált, de el is komorodott.

- Menj át a külső erődbe, és ott várd be további parancsaimat! - mondta neki a Fekete lovag rendelkező hangon.

- Igen - felelte De Bracy -, de előbb hadd mondjak el valamit... neked fontos, hogy megtudd! Wilfred Ivanhoe a vár foglya. Sebesülten fekszik itt, és a lángok martaléka lesz, ha nem sietsz a segítségére.

- Ivanhoe! - kiáltott fel a Fekete lovag. - Sebesült és fogoly! Életével lakol érte mindenki ebben a várban, ha csak egy hajaszála is megpörkölődik! Mutasd meg, hol fekszik!

- Menj fel ezen a csigalépcsőn - mondta De Bracy -, egyenesen a szobájába vezet. Ne menjek veled? - ajánlkozott szolgálatkészen.

- Nem! Te csak menj át a külső erődbe, és várd meg parancsaimat. Nem bízom benned, De Bracy.

Amíg a párbaj és utána ez a rövid beszélgetés tartott, Cedric, emberei élén - köztük a keménykötésű barát volt a legmutatósabb -, áttört a rögtönzött hídon, mihelyt észrevette, hogy a hátsó kapu kitárul. Tüstént harcba keveredtek De Bracy csüggedt, sőt kétségbeesett zsoldosaival, akik közül néhány megadta magát, és kegyelmet kért, néhány pedig gyenge ellenállást tanúsított, de a legtöbb a vár udvarára menekült. De Bracy maga feltápászkodott a földről, és szomorú pillantással nézett legyőzője után.

„Nem bízik bennem - mondta magában. - De vajon csoda-e? Mit tettem, amivel bizalmát megérdemeltem volna?”

Felvette kardját a földről, majd levetette sisakját, annak jeléül, hogy megadta magát, és már nem vesz részt a küzdelemben. Elindult a külső erőd felé, és átadta kardját Locksleynak, akivel útközben találkozott.

Amint a tűz elharapózott, jeleit észrevették abban a szobában is, ahol Rebeka gondos figyelemmel ápolta Ivanhoe-t. A csata zajára a sebesült felébredt rövid szendergéséből, és aggódó kíváncsiságára Rebeka újra az ablakhoz állt, hogy jelentést tegyen a küzdelem sorsáról. Kezdetben alig látott valamit a gomolygó és fojtogató füsttől, de annál jobban hallotta a csata sebesültjeinek jajgatását, amint vízért könyörögtek, olyan hangosan, hogy még a csatazajt is

túlharsogták. Végül azonban annyi füst hatolt be a szobába, hogy a foglyok ráeszméltek az új veszélyre, amely mindennél jobban fenyegette őket.

- Tűz van! - kiáltott fel Rebeka rémülten. - Ég a kastély! Mit tehetünk, hogy megmeneküljünk?

- Szaladj, Rebeka, mentsd meg az életedet! - mondta Ivanhoe. - Nincs olyan földi erő, amely megmenthetné az enyémet.

- Nem, akkor én is itt maradok - felelte Rebeka. - Vagy együtt menekülünk, vagy együtt pusztulunk el. De... jaj, istenem, istenem... itt van az apám is... milyen sors vár őreá?

Ebben a pillanatban az ajtó kinyílt, és megjelent a küszöbön a templomos kísérteties alakja. Alig volt emberi külseje, aranyos páncélja behorpadt, és vér borította, sisaktollait részint letépték, részint meg a lángok perzselték meg.

- Megtaláltalak! - mondta Rebekának. - Meglátod, betartom szavamat, hogy jót és rosszat megosztok veled. Csak egy útja van a szabadulásnak, és átvágtam ezer veszélyen, hogy megmutassam neked. Kövess azonnal!

- Egyedül nem követlek - felelte Rebeka. - Ha ember vagy... ha téged is anya szült... ha csak egy szikrányi irgalom van benned... ha szíved nem olyan kemény, mint a páncélod - mentsd meg öreg édesapámat, és mentsd meg ezt a sebesült lovagot!

- Egy lovagnak - felelte a templomos, jellemző hideg nyugalmával - mindig számolnia kell a halállal, akár kard, akár láng formájában jön el érte. Ami pedig a másikat illeti - hát nem mindegy az, egy zsidó hol és hogyan pusztul el?

- Kegyetlen harcos! - kiáltott fel Rebeka. - Nem fogadok el tőled segítséget! Inkább a lángok közt pusztulok!

- Nem tőled függ a választás, Rebeka - felelte a templomos. - Egyszer már kifogtál rajtam, de nincs halandó, aki másodszor is megteheti!

Ezzel megragadta a lányt, aki rémülten sikoltozott - felkapta, és karján vitte ki a szobából, mit sem törődve sírásával, sem a fenyegető szitkokkal, amelyeket Ivanhoe mennydörgött felé.

- Templom kutyája, rended szégyenfoltja, engedd el azt a hölgyet! Nem hallod, Bois-Guilbert, nem hallod, szennyes áruló? Ivanhoe parancsolja neked! Kitépem a szívedet, nyomorult!

- Wilfred, itt vagy? - örvendezett a Fekete lovag, aki ebben a pillanatban lépett a szobába. - Ha nem üvöltözöl úgy, sohasem találtalak volna meg!

- Ha igazi lovag vagy - kiáltott Wilfred -, ne törődj most velem, hanem érd utol azt a menekülő gazfickót, az aljas nőrablót... Mentsd meg Lady Rowenát... keresd meg a nemes Cedricet!

- Mindent szép sorjában - felelte a lovag. - De az első te vagy.

Megragadta Ivanhoe-t, felemelte, és kivitte éppen olyan könnyedén, mint a templomos Rebekát. Terhével a hátsó kapuhoz rohant, ahol két yeoman gondjára bízta, maga pedig visszasietett a várkastélyba, hogy segítsen megmenteni a többi foglyot.

Az egyik torony most már egészen tűzbe borult. Ablakain és lőrésein lángok törtek ki tombolva és kavarogva. Másutt azonban a vastag falak és a boltíves mennyezetek ellenálltak a lángok ostromának. Míg az égő toronyban a legfélelmetesebb elem - a tűz - pusztított, a vár más részeiben az emberek harci dühe tombolt, amely éppen olyan félelmetes és pusztító volt, mint a tűz. Az ostromlók szobáról szobára üldözték a vár védőit, és vérükkel csillapították bosszúszomjukat, amely évek óta felgyülemlett bennük a zsarnok Front-de-Boeuf zsoldosai ellen. A védősereg zöme a végsőkig ellenállt - kegyelmet közülük csak kevesen kértek, de kapni

nem kapott senki. Sebesültek nyögése és összecsapó fegyverek csattogása töltötte be a levegőt - a padló mindenfelé csúszós volt a kétségbeesetten védekező, nyomorult zsoldosok vérétől.

A nagy zűrzavarban Cedric ide-oda rohant, hogy megtalálja Rowenát. Egy pillanatig sem maradt el tőle a hűséges Gurth, aki a csata forgatagában, a *mêlée* tusáiban is mindig mellette volt, és saját biztonságával mit sem törődve, maga igyekezett felfogni azokat a csapásokat, amelyeket gazdájának szántak. A nemes szász olyan szerencsés volt, hogy sikerült eljutnia gyámleánya szobájába, mégpedig jóformán az utolsó percben, amikor Rowena már feladta a menekülés minden reményét, és egy feszületet szívéhez szorítva, elszántan felkészült a halálra. Cedric a lányt Gurth gondjaira bízta, hogy vezesse a külső erődbe - az oda vezető út eléggé biztonságos volt: az ellenségtől már megtisztították, de a lángok még nem vették birtokukba. Ezután a derék Cedric barátja, Athelstane keresésére indult, azzal az elhatározással, hogy semmiféle kockázattól vissza nem riadva, megmenti a szász királyi család utolsó sarjának életét. De még el se jutott a vár régi csarnokába, ahol nemrég még maga is fogoly volt, amikor Wamba leleményes elméje már megtalálta a módját annak, hogy magát és jelenlegi bajtársát szorult helyzetéből kiszabadítsa.

Amikor a csatazaj erőssége arra vallott, hogy a küzdelem tetőfokára hágott, a bohóc ordítozni kezdett, ahogy csak torkán kifért:

- Szent György és a sárkány! Szent Györgyért és a jó öreg Angliáért! Elfoglaltuk a várat! A vár a mienk!

És hogy ordítozásának hatása még félelmetesebb legyen, egymáshoz csapkodott néhány ócska, rozsdás páncélt, amely szanaszét hevert a csarnokban.

Az őr, aki a külső előtérben tartózkodott, már eddig is riadtan figyelte a csatazajt. Wamba ordítozásától még jobban megrémült, és a templomoshoz rohant, hogy jelentse neki: az ellenség alighanem behatolt a régi csarnokba. Az őr annyira elvesztette a fejét, hogy nyitva hagyta az ajtót maga mögött. Közben a foglyok kitörtek az előtérbe, onnan pedig minden nehézség nélkül kijutottak a vár udvarára, ahol most zajlottak le a csata utolsó jelenetei.

Ott ült lóháton a bősz templomos, akit egy csapatnyi lovas és gyalogos zsoldos vett körül - azért verődtek össze, hogy a híres lovag vezetésével megkíséreljék a menekülés egyetlen módját, amely még valami kis reménnyel kecsegtetett. A templomos parancsára leeresztették a másik felvonóhidat, de az út folytatása nem volt szabad. Az íjászok ugyanis, akik a várnak ezt az oldalát eddig csak gyér nyilazással nyugtalanították, most - mihelyt észrevették, hogy a hidat leeresztették - odatódultak, hogy megakadályozzák a várbeliek kitörését. Azonkívül biztosítani akarták részüket a zsákmányból, mielőtt a vár teljesen leég. Ugyanakkor az ostromlók egy másik csapata, amely a hátsó kapun nyomult be a várba, most kiözönlött az udvarra, és dühös támadásba kezdett. A védősereg maradványa így két oldalról két tűz közé került.

De a kétségbeesés és rettenthetetlen vezérük példája arra késztette a megszorult zsoldosokat, hogy halálmegvető bátorsággal folytassák a harcot. Miután fegyverzetük és felszerelésük sokkal jobb volt, mint az ostromlóké, sikerült néhányszor visszaszorítani őket, akármilyen sokan voltak is.

Rebekát a templomos egyik szaracén rabszolgája elé ültette a nyeregben. A lány így - ha nem is tevékenyen - részt vett a csatában. Bois-Guilbert a véres küzdelem zűrzavarában is szemmel tartotta, és vigyázott biztonságára. Minduntalan odalovagolt mellé, és a maga védelmét elhanyagolva, a lány elé tartotta háromszögletű acélpajzsát. Közben el-elugratott mellőle, és vad csatakiáltással nekirontott egy-egy ostromlónak, aki túlságosan előretört. Leterítette a földre, és a következő pillanatban megint ott termett Rebeka mellett.

Athelstane megpillantotta a női alakot, akit a templomos olyan buzgón oltalmazott. Az olvasónak már volt alkalma meggyőződnie arról, hogy Athelstane lassú és lomha volt, de nem gyáva. Egy pillanatig sem habozott, hogy belevesse magát a küzdelembe, és megmentse Rowenát, akit - úgy látta - a templomos erőszakkal el akar hurcolni.

- Szent Edwardra! - kiáltott fel. - Megszabadítlak a templomos kezéből, ha addig élek is! Megölöm azt a gőgös rablólovagot!

- Gondold meg, mielőtt belefogsz! - figyelmeztette Wamba. - Aki szeles, hal helyett békát fog! Csörgősapkámra mondom, az a hölgy ott nem Lady Rowena, hanem valaki más... nézd csak a hosszú, fekete haját! Ha nem tudod megkülönböztetni a feketét a fehértől, nevezheted magad vezérnek, én nem leszek a katonád! És ha bolond vagyok is: nem vagyok bolond bőrömet a vásárra vinni valakiért, akiről azt se tudom, hogy kicsoda! És ne felejtsd el, hogy még páncélod sincs! Hallottad-e már valaha, hogy selyemsapka ellen tudott volna állni az acélpengének? Nem, nem, aki önként vízbe ugrik, magára vessen, ha belefullad. *Deus vobiscum,* isten veled, hős Athelstane! - fejezte be locsogását, és eleresztette Athelstane köntösét, amelybe eddig belekapaszkodott.

Athelstane pillanatnyi habozás nélkül felkapott a földről egy buzogányt egy haldokló mellől, kinek kezéből csak az imént hullott ki, és nekirohant a templomos csapatának. Gyors egymásutánban jobbra-balra vagdalkozott, és minden csapásával leterített egy-egy zsoldost, ami szinte gyerekjátéknak tetszett, hiszen Athelstane roppant testi erejét most egészen szokatlan düh tüzelte. Így hát nemsokára ott állt alig két lépésnyire Bois-Guilbert előtt, akit hangos kiáltásokkal szólított párviadalra:

- Fordulj meg, álnok szívű templomos! Engedd el azt a hölgyet, hiszen arra sem vagy méltó, hogy megérintsed! Megállj, gyilkos, alattomos rablóbanda vezére!

- Hallgass, kutya! - felelte a templomos fogcsikorgatva. - Majd én leszoktatlak arról, hogy Sion Templomának szent rendjét becsméreld!

E szavakkal félig visszafordította paripáját, és felágaskodott a kengyelben, hogy a ló magasságát teljesen kihasználva, irtózatos csapást mérjen Athelstane fejére.

Jól mondta Wamba, hogy a selyemsapka nem tud ellenállni az acélpengének. A templomos kardja olyan éles volt, hogy mint a fűzfavesszőt, úgy szelte ketté a buzogány kemény, vasveretű nyelét, amellyel a szerencsétlen szász a kardcsapást elhárítani igyekezett. A templomos ütése fejére zúdult, és földre terítette.

- Ha! Beau-seant! - kiáltotta Bois-Guilbert diadalmasan. - Így fog járni mindenki, ha a templomos lovagokat szidja! - Kihasználva a megdöbbenést, amelyet Athelstane eleste okozott, így biztatta és sürgette embereit: - Utánam, aki meg akarja menteni életét!

És máris átugratott a felvonóhídon, elsöpörve az íjászokat, akik útját akarták állni. Nyomában a szaracénok nyargaltak és öt-hat fegyveres, akinek sikerült lóra szállnia. Visszavonulásukat rendkívül veszélyeztette a nyílzápor, mely elárasztotta őket, de a templomos nem riadt vissza semmitől, és embereivel együtt elszáguldott. Sőt még attól sem riadt vissza, hogy körülvágtatva, a külső erődhöz siessen, amelyről azt hitte, hogy De Bracy birtokában van, miként megbeszélték.

- De Bracy! De Bracy! - kiáltotta. - Itt vagy?

- Itt, itt - felelte De Bracy -, de fogoly vagyok.

- Szabadítsalak ki? - kérdezte Bois-Guilbert.

- Nem - felelte De Bracy -, mert megadtam magam becsületszóra, hogy nem próbálok menekülni. Betartom szavamat, nem szököm meg. Te csak mentsd a magad bőrét... sólymok cikáznak a levegőben... igyekezz tengert látni magad és Anglia közt... többet nem mondhatok.

- Rendben van - felelte a templomos -, maradj itt, ha kedved tartja, de sohase felejtsd el, hogy visszaváltottam szavamat és kesztyűmet. Ami meg a sólymokat illeti, cikázzanak csak, ahol akarnak. Azt hiszem, Templestowe rendházának falai elég vastagok, hogy megvédjenek. Én pedig egyenesen oda szállok most, mint kócsag a fészkébe.

E szavak után elvágtatott, és hívei követték.

Azok a zsoldosok, akik nem tudtak lóra kapni, a templomos távozása után is folytatták kétségbeesett harcukat. Nem mintha a legkisebb reményük is lehetett volna a megmenekülésre, de tudták, hogy nem várhatnak kegyelmet. A tűz gyorsan terjedt, és a lángok már ellepték az egész kastélyt, amikor Ulrika, aki az első lángot gyújtotta, felbukkant az egyik torony erkélyén, mint egy ókori fúria.

Rikoltó hangon belefogott egy régi harci dalba, amelyet a *scaldok*[37] énekeltek valaha a csatatéren, amikor a szászok még pogányok voltak. Hosszú, szürke haja kibomlott, és lebegett a szélben; a kielégített bosszú mámora csillogott szemében, összekeveredve az őrültség tüzével; kezében guzsalyát lóbálta, mintha egyike volna a Párkáknak, akik az emberi élet fonalát fonják és elvágják.

A hagyomány megőrizte annak a barbár himnusznak néhány strófáját, amelyet Ulrika énekelt szilajon a tűzvész és mészárlás közepette:

Köszörüljétek a fényes acélt,
Fiai Fehér Sárkánynak!
Gyújtsátok a fáklyát,
Lányai Hengistnek!
Az acél nem az ünnepi lakomán szeletel,
Széles, erős, hegyes, éles;
A fáklya nem a nászkamrába vezet,
Kéngőzös, és pernyét lövellve ragyog.
Köszörüljétek az acélt, éhesen károg a holló!
Gyújtsátok a fáklyát, Zernebock rikolt!
Köszörüljétek az acélt, Sárkány-fiak!
Gyújtsátok a fáklyát, lányai Hengistnek!

A vezér várát fekete felhő borítja,
Sas rikolt, köd ölén vonul.
Ne rikolts, gyászos felleg lovasa,
Ünnepi lakomád kész!
Valhalla lányai vigadnak,
Vendégeket küld Hengist törzse.
Rázzátok fekete szalagjaitok, Valhalla lányai!
Az üstdobokat üssétek örömmel!
Hány büszke lépés vonul csarnokaitok felé,
Hány sisakos fej!

[37] Teuton törzsek dalnokai

A vezér várán sötéten ül az este,
Köréje fekete felhők szállnak;
Kipirulnak nemsokára, mint harcosok vére,
Az erdőtaroló megragadja piros mellvértjeiket, s rázza,
Ő a várak fölfalója,
Égő zászlóját szélesen ringatja,
Szerte, pirosan, füstösen,
A vitézek harca fölött:
Öröme a repedő kard, a törött sisaktaréj,
Itala sziszegő vér, mikor forrón buzog a sebből.

Mindennek el kell veszni!
A kard sisakot hasít,
Az erős páncélba lándzsa fúr,
A hercegi várat tűz nyeli el,
A fegyver bevégzi a csatát.
Mindennek el kell veszni!
Odavan Hengist törzse,
Horsa híre nincs többé.
Ne féljetek az ítélettől, fiai kardnak!
Pengéitek igyák a vért, akár a bort,
Örvendjetek a mészárlás lakomáján,
Égő paloták ragyogásán!
Kardotok erős legyen, szívetek tüzes,
Meg ne rendítsen részvét, se félelem,
Mert a bosszúnak csak egy óra jut,
Aztán a gyűlölet is vesszen el -
Nékem is el kell veszni!

A tornyosuló lángok most már legyőztek minden akadályt, és felcsaptak a magasba, szinte az esti égboltozatig. Egyetlen óriási tüzes jelképpé folytak össze, amely ellátszott jó messzire, a szomszédos birtokon túl, az egész környékre. A vár tornyai sorra összedőltek, de tetejük és gerendázatuk tovább izzott, és szikrákat köpködött, elűzve a harcosokat az udvarról. A legyőzöttekből csak kevesen maradtak életben - ezek szétszaladtak, és a közeli erdőbe menekültek. A győztesek pedig csapatokba verődve, riadtan és álmélkodva bámulták a hatalmas tüzet, melynek visszfénye vörösre festette az íjászokat és fegyvereiket.

A szász Ulrika őrjöngő alakját még sokáig lehetett látni azon a magas ponton, amelyet kiválasztott magának. Karjait szenvedélyes mozdulattal égnek emelve állt ott, mintha királynője, uralkodója lett volna a tűzvésznek, amelyet ő idézett elő. De végül óriási robajjal ez a torony is összeomlott, és Ulrika ottveszett a lángokban, amelyek gyűlölt zsarnokát is elpusztították.

A rémület és megdöbbenés elnémította a szörnyű jelenet nézőit - a fegyveresek soraiban egy szót, egy sóhajt sem lehetett hallani. Néhány percig meg se moccant senki, legfeljebb ujját emelte fel, hogy keresztet vessen. Végül Locksley hangja törte meg a csendet.

- Kiáltsunk nagyot örömünkben, yeoman testvéreim! - mondta. - A zsarnokok barlangja elpusztult, nincs többé! Mindenki vigye zsákmányát gyülekezőhelyünkre, a tölgyfához, ahol tanácskozni szoktunk, Harthill Walkba. Ott majd napkeltekor igazságos osztást teszünk egyes csoportjaink és derék szövetségeseink között, akik részt vettek ebben a nagy bosszúhadjáratban!

HARMINCKETTEDIK FEJEZET

Saját eszméi közt éljen minden ország:
Edictumok, chartái városoknak;
Még a kóbor rablót is, erdejében,
A rendhez némi kapcsolat köti.
Bizony nem Ádám zöld köténye óta
Köt egyezséget emberrel az ember,
Hanem törvényt hoztak, mely összefűz.

Régi színjáték

Pirkadt a hajnal a tölgyes tisztásai felett. Gyöngyök csillogtak a zöld ágakon: a harmat tiszta cseppjei. A szarvastehén kivezette borját a magas páfrány rejtekéből az erdő nyíltabb csapásaira; most nem járt erre vadász, aki megleste vagy elejtette volna a szarvasbikát, amint méltóságosan lépkedett agancsos csordája élén.

Az erdei szegénylegények mind összegyűltek Harthill Walkban, a tanácskozó tölgyfa körül. Itt töltötték már az éjszakát is, kipihenve az ostrom fáradalmait - ki mély álomban, ki borozgatva, sokan meg úgy, hogy újra meg újra elmesélték és meghallgatták az izgalmas nap eseményeit, vagy számba vették a halmokba rakott zsákmányt, amelyet a harc sikere kezükre játszott, hogy most főnökük rendelkezzék vele.

A zsákmány valóban nagy volt; mert annak ellenére, hogy a vár kincseinek egy része a lángok martaléka lett, sok ezüstkincs, dús fegyverzet és pazar ruhaneműkerült a bátor szegénylegények kezére, akik semmiféle veszélytől sem riadtak vissza, ha a kaland ilyen jutalommal kecsegtette őket. De olyan szigorúak voltak cimboraságuk törvényei, hogy egyiküknek sem jutott volna észébe a zsákmányból bármit is megtartani vagy magának félretenni. Mindent összehordtak néhány közös halomba, hogy vezérük rendelkezzék fölötte.

A találkozó színhelye egy ősi tölgyfa környéke volt, de nem ugyanaz, ahová Locksley vezette Gurthöt és Wambát történetünk egy korábbi szakaszában. Az a tölgy, amelyről most szó van, fél mérföldnyire állt az elpusztult Torquilstone várkastélytól, egy olyan tisztás közepén, amelyet erdei amfiteátrumnak vagy arénának lehetne nevezni. Itt Locksley elfoglalta helyét - az óriási tölgy ágai alatt felállított gyeptrónust -, és erdei hívei összegyűltek körülötte. Jobbján helyet mutatott a Fekete lovagnak, balján pedig Cedricnek.

- Bocsássátok meg merészségemet, nemesurak - mondta -, de ez az erdő az én birodalmam, itt én vagyok a király, és vad alattvalóim nem becsülnék sokra hatalmamat, ha birodalmamban átengedném helyemet bármilyen földi halandónak. És most, uraim, ki látta a mi káplánunkat? Hol van a mi lenyírt fejű barátunk? Keresztény emberek dolgos napját reggeli misével kellene megkezdeni. - De hiába keresték, a copmanhursti remete nem került elő, és Locksley aggódva megjegyezte: - Isten őrizz, hogy valami baj érje! Remélem, a mi vidám remeténket nem tartja vissza semmi más, csak az, hogy múlt éjjel túl mélyen és túl soká nézett a kancsó fenekére. Ki látta azóta, hogy a várat elfoglaltuk?

- Én - felelte a molnár. - Erősen döngette egy pince ajtaját, és a naptár minden szentjére esküdözött, hogy megízleli Front-de-Boeuf gascogne-i borait, ha addig él is.

- Akkor mi meg kérjük a szenteket, ahányan csak vannak, hogy vegyék oltalmukba. Most már csak attól tartok, hogy elnyúlt a boroshordók között kialudni mámorát, és a rászakadó omladékok eltemették. Rajta, molnár, végy magadhoz annyi embert, ahány csak kell, és kutasd át a helyet, ahol utoljára láttad! Öntsetek vizet az árokból a füstölgő romokra - meg kell mozgatni, akár egyenként is, minden izzó követ, hogy a derék barátot megmentsük.

Sokan siettek ezt a rendelkezést végrehajtani, lemondván arról, hogy tanúi legyenek a zsákmányfelosztás fölötte érdekes látványának. Nagy számuk mutatta, mennyire szívükön viselik vidám és vitéz lelkiatyjuk sorsát és biztonságát.

- Addig is lássunk hozzá kitűzött feladatunkhoz - mondta Locksley -, mert ha vakmerő tettünknek híre megy, De Bracynak, Malvoisinnek és Front-de-Boeuf más szövetségeseinek csapatai elindulnak ellenünk, tehát tanácsos lesz sürgősen elvonulnunk erről a környékről. Nemes Cedric - fordult ezután a szászhoz -, a zsákmányt két részre osztottam: válaszd ki azt a felét, amely jobban tetszik neked, és jutalmazd meg vele embereidet, akik részt vettek ebben a kalandos vállalkozásunkban.

- Derék yeoman - felelte Cedric -, az én szívemet bánat tölti el. A nemes coningsburghi Athelstane nincs többé az élők sorában... a Szent Hitvalló utolsó sarjadéka elpusztult. És vele együtt elpusztult olyan reménység is, amelyet nem pótolhat semmi. Benne olyan lángot oltottak ki, amelyet semmiféle emberi erő nem gyújthat fel újra! Embereim - eltekintve attól a néhánytól, aki most elkísért ide - csak azért késlekednek hazatérni, hogy magukkal vihessék a megboldogult vezér tiszteletre méltó földi maradványait. Lady Rowena is siet hazatérni Rotherwoodba, és megfelelő kíséretre van szüksége. Ezért már én is régen elhagytam volna ezt a helyet. És ha itt maradtam, nem a zsákmány kedvéért tettem - mert sem én, sem enyéim közül bárki más nem nyúlunk egy fitying értékű holmihoz sem, Isten és Szent Withold úgy segéljen! -, csak arra vártam, hogy köszönetet mondhassak neked és vitéz yeomanjeidnek azoknak a nevében, akiknek életét és becsületét megmentettétek.

- Nem úgy van az - mondta a szegénylegények vezére -, a munkának legfeljebb a felét végeztük el mi. Végy el a zsákmányból annyit, amennyi szükséges, hogy megjutalmazd kísérőidet és híveidet.

- Elég gazdag vagyok ahhoz, hogy a magaméból jutalmazzam meg őket - felelte Cedric.

- Közülünk meg - tette hozzá Wamba - néhány ember elég eszes volt ahhoz, hogy ne várja meg, amíg mások jutalmazzák még őket, hanem elintézték maguk. Ezek úgysem sétálnak el üres kézzel. Láthatod, a többiek nem viselnek bohócsapkát.

- Igazuk van - mondta Locksley. - A mi törvényeink csak bennünket kötelezneknek.

- És te, szegény szolgám - kiáltott fel Cedric, megfordulva és hűséges bolondját megölelve -, hogyan jutalmazzalak meg téged, aki habozás nélkül magadra vetted láncaimat, és szembenéztél a halállal helyettem? Mindenki elhagyott, de az én szegény bolondom hűségesen kitartott mellettem!

A nyers modorú thane szemében könny csillant meg, amikor e szavakat kimondta: a meghatottság érzésének olyan jele, amelyet Athelstane halála sem tudott fakasztani belőle. Mert a bohóc ösztönszerű ragaszkodása valahogy jobban szívébe markolt, mint a gyász és a bánat.

- No hiszen - mondta a bohóc, kiszabadítva magát gazdája öleléséből -, ha könnyekkel fizetsz szolgálataimért, magam is sírva fakadok meghatottságomban, márpedig akkor szégyent hozok röhögtető mesterségemre! Kedves apó, ha igazán örömet akarsz nekem szerezni, kérlek, bocsáss meg Gurth pajtásomnak, aki egyheti szolgálattal megrövidített téged, de csak azért, hogy ezt az időt fiadnak szentelje.

- Megbocsátani neki! - kiáltott fel Cedric. - Nemcsak megbocsátok, de meg is jutalmazom. Térdelj le, Gurth! - A kondás egy szempillantás alatt odaborult gazdája lába elé. - Nem vagy többé jobbágy és szolga! - mondta Cedric, pálcájával megérintve Gurth vállát. - Mától fogva szabad ember vagy, szabadon járhatsz városról városra, szabadon járhatsz erdőn, mezőn, réten. És egy darab földet ajándékozok neked walbrughami birtokomból, hogy reád szálljon, és tiéd legyen mindörökre. És Isten átka azokra, akik ellenzik, vagy kétségbe vonják!

Gurth - immár nem jobbágy, hanem szabad ember és földes gazda - gyorsan felállt, és kétszer egymás után majdnem akkorát ugrott örömében, mint ő maga.

- Kovácsot és ráspolyt ide! - kiáltotta. - Szedjétek le ezt a vaskarikát egy szabad ember nyakáról! Köszönöm, nemes gazdám! Jóságod megkettőzte erőmet, és kétszeresen fogok harcolni érted. Szabad levegőt szívok, megváltozott ember vagyok, és a világ is megváltozott körülöttem. Ejnye, Fangs! - kiáltotta, mert a hűséges kuvasz, látva örömét, a vállának ugrott, hogy együttérzését kifejezze. - Hát még megismered a gazdádat?

- Fangs miatt és miattam ne aggódj - mondta Wamba. - Mi továbbra is nyakörvet viselünk, de azért megismerünk téged. Csak te ne feledkezz meg rólunk és magadról.

- Jól mondtad - felelte Gurth -, előbb feledkezem meg magamról, mint rólad, hűséges pajtásom. És ha a gazdánk úgy vélné, hogy jobb teneked szabadon, akkor bizonyára téged is szabad emberré tenne.

- Nem, nem - mondta Wamba. - Egy pillanatig se gondold, hogy irigyellek, Gurth testvér. A szolga a ház csarnokában, a tűzhely mellett ül, míg a szabad ember elmegy a csatába. Hogy is mondta Oldheim Malmsbury? „Inkább bohócnak lakomán, mint szabadnak bősz csatán."

Most lódobogás hallatszott, és megérkezett Lady Rowena. Néhány lovas vette körül, és nagyobb gyalogoscsapat kísérte; vidáman rázták lándzsáikat, és csattogtatták pajzsukat úrnőjük megszabadulásának örömére. Rowena sötét gesztenyebarna paripán ült, díszes ruhában és olyan méltósággal, mint azelőtt - csak szokatlanul sápadt arca árulta el, hogy milyen szenvedéseken esett át. Szép homlokát bánat felhőzte, de szemében megcsillant a jövő feléledő reménye és a hála megszabadulásáért. Tudta, hogy Ivanhoe most már biztonságban van, és azt is tudta, hogy Athelstane halott. Az elsőnek híre boldogsággal töltötte el, az utóbbié elszomorította, de nem viselte meg. Bizonyára megbocsátható, ha arra gondolt, hogy nem kényszeríthetik többé Athelstane-hez, és eltűnt életéből az egyetlen ember, aki megzavarhatta az egyetértést közte és gyámja, Cedric között.

Amikor Rowena Locksley trónja felé fordult lovával, a vakmerő yeoman tisztelettudóan felállt, hogy üdvözölje, mintha ösztönösen megérezte volna, hogy ezt a hölgyet hódolat illeti meg. Harcosai követték példáját, valamennyien felálltak. Rowena elpirult, üdvözletet intett kezével, és olyan mélyen meghajolt, hogy szabadon röpködő gyönyörű fürtjei egy pillanatra elkeveredtek paripája lobogó sörényével. Néhány rövid, de találó szóval kifejezte háláját és köszönetét Locksleynak és többi megszabadítójának.

- Isten áldjon meg, derék emberek - fejezte be kis beszédét. - Isten és Boldogságos Miasszonyunk jutalmazza meg hősiességteket, amellyel szembeszálltatok minden veszedelemmel az erőszak áldozatainak megmentésére. Ha valaki közületek éhséget szenved, ne felejtse el, hogy Rowena házában terített asztal várja; ha szomjas, Rowena pincéjében hordókban áll a bor és a barna sör. És ha a normannok elűznek benneteket ezekből az erdőkből, Rowenának is van szép, nagy erdőbirtoka, ahol bátor megmentői szabadon tanyázhatnak, és nem háborgatja őket erdőkerülő, aki megkérdezné, hogy kinek a nyila ejtette el ezt vagy azt a szarvast.

- Köszönöm, nemeshölgy - felelte Locksley. - Köszönöm a magam és társaim nevében. De a te megmentésed önmagában hordja jutalmát. Mi, akik az erdőt járjuk, sok vétket követünk el, és Lady Rowena kiszabadítása olyan jótett, amely mellettünk szól, és kiegyenlíti vétkeinket.

Rowena még egyszer meghajolt, és megfordította paripáját, hogy eltávozzék. De közben megállt, hogy megvárja gyámját, aki szintén búcsúzkodott. És ebben a pillanatban Lady Rowena váratlanul azon vette magát észre, hogy ott van De Bracy közelében. A fogoly egy fa alatt állt, töprengésbe merülten, karjait mellén keresztbe fonva. Rowena eleinte abban reménykedett, hogy észrevétlenül elhaladhat mellette. De a fogoly felpillantott, és amikor meglátta Rowenát, csinos arcát szégyenpír öntötte el. Egy ideig tétovázva állt, azután előlépett, megragadta a hölgy lovának kantárját, és letérdelt.

- Kegyeskedik-e Lady Rowena egy pillantást vetni egy fogoly lovagra... egy becsületétől megfosztott katonára?

- Lovag úr - felelte Rowena -, az olyan vállalkozásokban, mint a tiéd, nem a kudarc, inkább a siker fosztja meg az embert becsületétől.

- A diadal, hölgyem - mondta De Bracy -, lágyítsa meg a győztes szívét. Nagy kegyet gyakorolnál velem, ha tudomásomra adnád, hogy megbocsátottad erőszakosságomat, amelyre végzetes szenvedély ösztökélt. Akkor hamarosan meglátnád, hogy De Bracy nemesebb módon is ki tudja mutatni hódolatát.

- Mint keresztény - felelte Rowena - megbocsátok neked, lovag.

- Ez annyit jelent - mondta Wamba -, hogy egyáltalában nem bocsát meg.

- Nem is bocsáthatom meg azt a sok szenvedést és pusztulást, amit őrültséged okozott - folytatta Rowena.

- Ereszd el a hölgy kantárját - mondta szigorúan Cedric, odalépve hozzájuk. - A fényes napra, amely fölöttünk ragyog, ha nem volna szégyen, dárdámmal odaszegeznélek a földhöz. De biztos lehetsz benne, Maurice de Bracy, még lakolni fogsz részedért ebben a gyalázatos tettben!

- Nem nagy dicsőség egy védtelen foglyot fenyegetni - felelte De Bracy. - De ki látott már egy szászt, akinek sejtelme volt az udvariasságról?

Ezzel két lépést hátrált, és utat engedett Lady Rowenának.

Mielőtt eltávozott volna, Cedric forró köszönetet mondott a Fekete lovagnak, és kérve kérte, kísérje el Rotherwoodba.

- Tudom - mondta -, hogy ti, kóborló lovagok, szeretitek sorsotokat lándzsátok hegyén hordozni, és nem sokat törődtök földbirtokkal vagy más vagyonnal; de a háború szeszélyes szerető, és a meleg otthont néha még az is megkívánja, kinek vándorlás a mestersége. Vedd tudomásul, nemes lovag, hogy te otthont szereztél magadnak, mert bármikor otthonra lelsz Rotherwoodban. Cedric elég gazdag ahhoz, hogy jóvátegye a sors igazságtalanságát. Mindene, amije csak van, a megszabadítójáé. Jöjj hát velem Rotherwoodba, nem mint vendég, hanem mint a fiam vagy testvérem.

- Cedric máris gazdaggá tett engem - felelte a lovag -, mert megtanított arra, mi a szász virtus. Ne félj semmit, derék szász, meglátogatlak én Rotherwoodban, mégpedig hamarosan. Most azonban sürgős ügyek másfelé szólítanak, és nem nézhetem meg tüstént házadat. Ám könnyen megeshetik, hogy amikor odajövök, olyan kegyet kérek tőled, amely még a te nagylelkűségedet is próbára teszi.

- Megadom, még mielőtt kimondtad volna - felelte Cedric, és készségesen belecsapott a Fekete lovag kesztyűs tenyerébe. - Megadom még akkor is, ha vagyonom felét kérnéd.

- Ne tégy könnyelmű ígéretet - mondta a lakatos címerű lovag. - Mégis remélem, megteszed majd, amire kérlek. Addig is isten veled.

- Még csak azt akarom mondani - jegyezte meg Cedric -, hogy amíg a nemes Athelstane temetési szertartása be nem fejeződik, a megboldogult kastélyában fogok lakni, Coningsburghban. A ház csarnoka nyitva áll majd mindazok számára, akik részt kívánnak venni a halotti toron. A nemes Edith, az elhunyt hercegnek anyja lesz a háziasszony, és az ő nevében ígérem, hogy a kastély kapuja sohasem zárul be egy lovag előtt, aki ha sikertelenül is, de vitézül fáradozott, hogy megmentse Athelstane-t a normann láncoktól és a normann lándzsáktól.

- Hej-haj - mondta Wamba, aki újra átvette tisztjét gazdája mellett -, csuda, milyen lakomázás lesz ott! Kár, hogy a nemes Athelstane nem vehet részt saját halotti torán. Igaz ugyan - tette hozzá a bolond, és komoly arccal felnézett az égre -, hogy ő már a mennyországban lakomázik, és bizonyára öröme telik benne a szakácsnak.

- Békesség és indulás! - rendelkezett Cedric, akit bosszantott Wamba tapintatlan tréfája, de fékezte haragját, mert eszébe jutottak Wamba legutóbbi szolgálatai. Rowena kecses mozdulattal búcsút intett a lakat lovagjának, a nemes szász még egyszer minden jót kívánt neki, és a kis csapat máris elindult az erdő széles tisztásán.

Alig tettek néhány lépést, amikor egy másik menet bukkant fel hirtelen a zöld lombok mögül, lassan megkerülte a nagy tisztás erdei arénáját, azután ugyanabba az irányba fordult be, mint Rowena és kísérete. Egy közeli kolostor papjai - a Cedric ígérte dús adomány reményében - ünnepélyesen kísérték a hordágyat, amelyen Athelstane holtteste feküdt. A papok zsoltárokat énekeltek, míg Athelstane jobbágyai lassan és szomorúan vitték vállukon a holttestet a coningsburghi kastélyba, hogy örök nyugalomra helyezzék a Hengist sírboltjában, akitől az elhunyt ősök hosszú során át származott. Halálának hírére sok hűbérese sietett ide, és őszinte gyásszal - vagy legalábbis a bánat és kegyelet külső jeleivel - követte a halottas menetet. A szegénylegények is felsorakoztak, hogy a maguk nyers és keresetlen módján hódoljanak a halál előtt, mint ahogy az imént Rowena szépségének hódoltak. A papok halk éneke és gyászos léptei eszükbe juttatták bajtársaikat, akik elestek a tegnapi csatában. De az ilyen gondolatok nem nyugtalanították sokáig azokat, akik megszokták a veszélyes és kalandos életet. A gyászhimnuszok hangja még el sem halt a szélben, amikor a szegénylegények figyelme már a zsákmány felosztása felé fordult.

- Vitéz bajnok - mondta Locksley a Fekete lovagnak -, kinek jó szíve és erős karja nélkül vállalkozásunk kudarcot vallott volna, kegyeskedj kiválasztani a sok zsákmányból azt, ami tetszésedet megnyerte, és ami a jövőben emlékeztetni fog erre a találkozóra a tanácsfánál.

- Élek az engedelemmel - felelte a Fekete lovag. - És amilyen őszintén felajánlottad, olyan nyíltan megmondom, mit kívánok. Kérlek, járulj hozzá, hogy tetszésem szerint rendelkezzem Maurice de Bracy úrral.

- Máris a tied - felelte Locksley -, és áldhatja szerencséjét, hogy így történt. Mert ha nem kéred el, a népsanyargató rablólovag ennek a tölgyfának legmagasabb ágát díszítené annyi zsoldossal együtt, ahányat csak össze tudtunk szedni... olyan sűrűn lógnának körülötte, mint a makk. De a fogoly a tied, és akkor se bántanám, ha édesapámat gyilkolta volna meg.

- De Bracy - mondta a Fekete lovag -, szabad vagy, elmehetsz. Akinek a foglya vagy, méltóságán alulinak tartja, hogy bosszút álljon a múltért. De ami a jövőt illeti, gondold meg jól, mit cselekszel, mert különben nagyon pórul jársz. Én csak annyit mondok, Maurice de Bracy, vigyázz magadra!

Maurice de Bracy mélyen meghajolt, és nem felelt semmit. Már éppen vissza akart húzódni, amikor a körülötte álló yeomanek hangos kiáltozásban törtek ki, szidalmazták De Bracyt, és csúfolódtak vele. A büszke lovag tüstént megállt, visszafordult, karjait összekulcsolta, és egész magasságában kiegyenesedett.

- Csendet, csaholó kutyák! - ripakodott rájuk. - Akkor ugattatok volna, amikor a szarvas még döfni tudott az agancsával! De Bracy fütyül a csúfolódástokra, mint ahogy fütyülne a tapsaitokra is! Bújjatok vissza odvaitokba, zsiványok! És fogjátok be a szátokat, ha egy nemes lovag beszél akár egy mérföldnyire is a rókalyuktól, ahol ti tanyáztok!

De Bracy rosszul választotta meg kifakadása idejét. Indulatos szavaira nyílzápor lett volna a válasz, ha sietve közbe nem lép Locksley, hogy leintse embereit. Néhány szépen felkantározott ló legelészett ott - Front-de-Boeuf istállóiból hozták ki őket, és a zsákmány legértékesebb részének tekintették. De Bracy elkapott egyet a kantárjánál fogva, felpattant a nyeregbe, és elvágtatott az erdőbe.

Amikor a lárma és izgalom, amelyet ez a jelenet kavart fel, kissé lecsillapodott, a szegénylegények vezére leakasztotta nyakából pazar kürtjét és díszes övét, amelyet nemrég nyert Ashby mellett az íjászversenyen.

- Nemes bajnok - mondta a lakatcímeres lovagnak - ha nem tartod magadhoz méltatlannak, hogy elfogadj ajándékul egy kürtöt, mely egy angol yeoman nyakában függött, vidd ezt magaddal nagyszerű viselkedésed emlékéül. És ha megtörténik veled - ez minden lovaggal megeshetik -, hogy szorult helyzetbe kerülsz bármelyik erdőben Trent és Tees között: akkor fújjad meg ezt a kürtöt. Elég ez a három hang: *tra-lira-la* - bizonyára lesz majd, aki meghallja, és segítségedre siet.

Ezzel megfújta a kürtöt, és megismételte néhányszor a három hangot, amelyről beszélt, amíg a lovag meg nem tanulta, emlékezetébe nem véste.

- Gramercy a gyönyörű ajándékért, vitéz yeoman - mondta a lovag. - Tudom, hogy a te embereidnél jobb segítséget hiába keresnék, ha rászorulnék.

És ezzel maga is belefújt a kürtbe, és olyan harsányan megszólaltatta, hogy az erdő visszhangzott bele.

- Jól és világosan fújod - bólintott Locksley elismerően. - Látom, éppen olyan jól értesz az erdei mesterséghez, mint a hadviseléshez. Csípjen meg a kánya, ha fiatal korodban nem űztél szarvast, és nem voltál kiváló vadász! Cimborák, jegyezzétek meg jól ezt a három hangot - a lakatcímeres lovag hívójelét! Aki ezt a hangot meghallja, és nem siet tüstént segítségére, saját íja húrjával korbácsolom ki a bandánkból!

- Éljen a vezérünk! - kiáltotta lelkesen a yeomancsapat. - És sokáig éljen a lakatcímeres Fekete lovag! Vegye igénybe segítségünket minél előbb, hadd lássa, milyen készségesen sietünk a szolgálatára!

Locksley most hozzálátott a zsákmány felosztásához, amit dicséretre méltó pártatlansággal végzett el. A zsákmány tizedrészét félretették egyházi és nemes célokra. Azután félretettek egy részt a közös kincstár részére. A következő részt az utolsó harcban elesett özvegyeknek és árváknak támogatására fordították - vagy pedig misét mondattak rajta azoknak a lelki

üdvösségére, akik hozzátartozók hátrahagyása nélkül haltak meg. A többit meg elosztották a szegénylegények között, rangjuk és érdemeik szerint. Ha valami vita vagy nézeteltérés merült fel, a vezér ítélt nagy körültekintéssel, és döntésének mindenki zúgolódás nélkül alávetette magát.

A Fekete lovag nem győzött csodálkozni azon, hogy emberek, akik a törvényen kívül éltek, maguk között mennyire betartják a rendet, és hogy vezérük milyen igazságosan kormányozza őket. Mindaz, amit megfigyelt itt, megerősítette jó véleményét Locksley okosságáról, helyes ítélőképességéről.

Amikor minden egyes ember elvitte a maga részét a zsákmányból, és a kincstárnok négy szálas termetű yeoman segítségével elszállította a közösségnek járó részt biztos rejtekhelyére, még hátramaradt a papi tized érintetlenül.

- Szeretnék már hírt kapni a mi vidám tábori papunkról - mondta Locksley. - Eddig még sohasem maradt távol, ha lakomán kellett áldást mondani, vagy zsákmányon osztozkodni. Nemcsak joga, de kötelessége is gondjaiba venni sikeres vállalkozásunk eredményének tizedét. Ez a hivatala talán arra is szolgál, hogy kisebb-nagyobb papi szabálytalanságait jóvátegye. No de most arról van szó, hogy egy főtisztelendő testvérét foglyul ejtettem, és itt a közelben őrizgetem. Szeretném, ha a mi káplánunk beszélne vele úgy, ahogy illik... de sajnos, már aggódni kezdek a mi bohókás papunkért. Csak nem érte valami baj?

- Azt én is nagyon sajnálnám - mondta a Fekete lovag. - Igazán lekötelezett engem szíves vendéglátásával... kellemes, vidám éjszakát töltöttem nála. Menjünk vissza a várkastély romjaihoz. Talán sikerül megtudnunk róla valamit.

Mialatt így beszélgettek, lárma és kiabálás tört ki a yeomanhad soraiban - jelezve, hogy az, aki miatt annyira aggódtak, szerencsésen megérkezett. Nemsokára meg is hallották sztentori hangját, jóval előbb, mint ahogy vaskos alakját megpillantották.

- Helyet, helyet, kedves barátaim - harsogta a barát -, helyet lelkiatyátoknak és az ő foglyának! Különben csak kiabáljatok tovább, szeretem, ha viharosan üdvözölnek. Nézd, vezér uram, úgy jöttem meg, mint egy sas, zsákmánnyal a karmaim közt!

Utat tört magának a kacagó emberek közt, aztán felbukkant a kör közepén, méltósággal és diadalmasan, egyik kezében hatalmas furkósbotja, a másikban meg egy kötőfék, amelynek vége egy ember nyakába volt kötve. És ez az ember nem volt más, mint a szerencsétlen yorki Izsák, aki egészen meggörnyedt rémületében és bánatában. A barát kíméletlenül rángatta, és vonszolta maga után, miközben így ordítozott:

- Hol van Allan-a-Dale, hogy megénekeljen egy balladában vagy legalábbis egy krónikás históriában? Szent Hermangildre mondom, az a mihaszna lantpengető mindig elcsavarog, és soha sincs kéznél, amikor megfelelő téma várná a férfias bátorság dicsőítésére!

- No, te gézengúz pap - mondta a vezér -, úgy látom, te már boros misét tartottál, pedig még kora reggel van csak. De Szent Miklós szerelmére, kit vezetsz itt pórázon?

- Egy foglyot, akit kardommal és lándzsámmal ejtettem, kapitány uram - felelte a copmanhursti remete -, vagy legalábbis az íjammal meg a furkósbotommal. De hálás lehet főtisztelendőségemnek, mert amikor elfogtam, sokkal rosszabb fogságból váltottam meg. Beszélj, zsidó - nem szabadítottalak-e ki a sátán karmaiból? És nem tanítottalak meg a *credó*ra, a *pater*re, az *Ave Mariá*ra! Nem pazaroltam egy egész éjszakát arra, hogy igyam az egészségedre, és megmagyarázzam neked a szentségek titkait?

- Az isten szerelmére - jajdult fel a zsidó -, hát nem akad egy jótét lélek, aki megszabadítana ettől az őrült... akarom mondani, szent embertől?

- Mit jelentsen ez, zsidó? - rivallt rá a barát, és ijesztően fenyegető arcot vágott. - Visszatáncolsz? Gondold meg jól, mielőtt visszasüllyedsz a pogányságba! Ha nem is vagy olyan gyengéd húsú, mint egy szopós malac - hej, de jó is lett volna reggelire! -, a húsod mégsem olyan rágós, hogy ne lehetne szépen megpörkölni. Légy hát szófogadó, Izsák, és mondd szépen utánam: *Ave Maria...*

- No, elég lesz az istenkáromlásból, bolond pap! - szólt rá Locksley. - Inkább halljuk, hol tettél szert erre a foglyodra.

- Szent Dunstanra - mondta a barát -, olyan helyen akadtam rá, ahol sokkal különb holmi után kutattam! Lementem a várpincébe, hogy megnézzem, mit lehetne onnan megmenteni. Mert nem vitás, hogy egy kupa égetett bor, jó fűszeresen, olyan esti ital, amely egy császárnak is megfelel; mégis azt gondoltam, kár lenne ennyi finom bort egyszerre felforralni. Így hát felkaptam egy hordócska itókát, és felcihelődtem vele, hogy a többihez segítségül hívjak néhányat a lusta bitangok közül, akik soha sincsenek kéznél, ha valami okos dolgot kell csinálni. Egyszerre észreveszek egy erős ajtót. Aha - gondolom -, ebben a titkos kriptában rejtegetik a legfinomabb nedűt! Sőt, mi több, az a semmirekellő pincemester bennehagyta a kulcsot az ajtóban - nyilván hirtelen megzavarták mestersége gyakorlásában. Be is mentem, és mit gondoltok, mit találtam? Egy halom rozsdás láncot, és ezt a kutya zsidót, aki tüstént megadta magát, és foglyom lett, megfogadván, hogy nem szökik meg. Felhajtottam egy jó kupa bort, hogy kipihenjem fáradozásaimat a hitetlen kutyával, és már el akartam indulni vele, amikor bum-bum, mennydörgő lármával és pokoli lángok közt beomlott a külső torony (száradjon el a keze annak, aki ilyen rosszul építette), és romjai eltorlaszolták a kijáratot. Azután a többi torony következett, sorra összedőlt valamennyi. Már feladtam az életemet. De miután szégyennek tartottam volna, hogy egy magamfajta ember egy zsidó társaságában múljon ki ebből a világból, felkaptam az alabárdomat, hogy kiloccsantsam az agyvelejét. De ahogy megláttam ősz haját, megkönyörültem rajta, félredobtam a gyilkos szerszámot, és elővettem helyette szellemi fegyvereimet, hogy a kutya zsidót megtérítsem. Szent Dunstan megsegített igyekezetemben, és az elvetett mag, úgy vettem észre, jó talajba hullt. De mivel egész éjjel a szent misztériumokról beszéltem neki, és méghozzá böjtöltem is (mert az a pár korty bor, amivel az elmémet frissítgettem, igazán nem számít), fejem kóválygogni kezdett, és egészen elszédültem. Guilbert és Wibbald a megmondhatói, milyen állapotban leltek rám... a szó szoros értelmében kimerültem.

- Ezt mi is tanúsíthatjuk - mondta Guilbert. - Amikor eltakarítottuk az omladékot, és Szent Dunstan a tömlöc lépcsője felé irányította lépteinket, ott találtuk a hordó borocskát félig üresen, a zsidót félholtan, a barátot pedig - ahogy ő mondja - kimerülten. De nem félig, hanem egészen.

- Hazudsz, gazember! - felelte a barát sértődötten. - A hordót jó torkú barátaiddal együtt te ittad ki. Még emlékszem, azt mondtátok, ez aztán a jó reggeli. Én a kapitánynak szántam, pogány legyen a nevem, ha nem neki hoztam fel a pincéből. Sebaj, no, mégsem mentem le hiába a pincébe! Megtérítettem egy zsidót, aki megértette mindazt, amit magyaráztam neki. Most már, ha nem is egészen úgy, de majdnem úgy tudja, mint én.

- Igaz ez, zsidó? - kérdezte a kapitány. - Valóban lemondtál hitetlenségedről?

- Úgy találjak kegyelmet szemedben - felelte a zsidó könyörgő hangon -, mint ahogy egyetlen szót sem értettem abból, amit a főtisztelendő prelátus úr beszélt nekem órák hosszat ezen a szörnyű éjszakán. Sajnos, annyira megviselt a bánat és a félelem, hogy egészen összezava-

rodott a fejem. Ha Ábrahám ősapám maga jött volna le az égből, hogy prédikáljon nekem, abból sem értettem volna egy szót sem.

- Hazudsz, zsidó, magad is tudod, hogy hazudsz! - förmedt rá a barát. - Majd én felfrissítem a memóriádat. Csak egy szót idézek beszélgetésünkből az emlékezetedbe! Megígérted, ugyebár, hogy egész vagyonodat a mi szent rendünknek ajándékozod - csak nem mered tagadni?

- Úgy legyen részem az üdvösségben, vitéz urak - hebegett Izsák még rémültebben, mint eddig -, hogy nem ígértem semmi ilyesmit! Még hasonló szó sem hagyta el ajkamat! Jaj nekem, jaj! Koldusbotra jutott öregember vagyok... attól félek, már gyermekem sincs... Könyörüljetek rajtam, és engedjetek el, hadd menjek utamra!

- Szó sincs róla! - mondta a barát. - Fogadalmat tenni az anyaszentegyház javára, aztán visszaszippantani - még mit nem? Ezt nem viszed el szárazon!

Felemelte alabárdját, és nagy gyönyörűséggel fejbe akarta vágni a zsidót, de a Fekete lovag közbelépett, lefogta karját, és ezzel magára vonta a barát haragját.

- Kenti Szent Tamásra - kiáltotta -, mindjárt nekidurálom magam, és megtanítalak, Léhűtő úr, hogy kár beleütni az orrodat mások dolgába! Megtanítalak bizony, hiába bújsz vasbundába!

- No, csak nem haragszol rám? - nevetett a lovag. - Elfelejtetted, hogy meghitt barátod és cimborád vagyok?

- Arról nem tudok semmit - felelte a barát. - Csak azt tudom, hogy minden lében kanál vagy.

- Ejnye, ejnye - csóválta fejét a lovag, aki mintha örömét lelte volna abban, hogy egykori házigazdáját ingerelje -, hát csakugyan elfelejtetted, hogy főleg az én kedvemért... no meg egy kicsit azért is, mert nem tudtál ellenállni a süteményes tál és a boroskancsó csábításának... megszegted böjtölési és virrasztási fogadalmadat?

- Jól van, barátom - felelte a remete, összeszorítva óriási öklét -, úgy látom, azt akarod, hogy megajándékozzalak egy kis emlékkel.

- Ajándékot nem fogadok el, legfeljebb kölcsönt - mondta a lovag. - Az ütleget, amit nekem szánsz, kölcsönnek tekintem, és visszafizetem neked kamatostul. Persze, uzsorakamatra gondolok, aminőt a te tiszteletre méltó foglyod szokott behajtani ügyfelein.

- No, majd mindjárt meglátjuk - morgott a barát.

- Hohó! - kiáltott fel a kapitány. - Mi jut eszedbe, te bolond barát! Verekedni akarsz a tanácskozótölgy alatt?

- Nem verekedés ez, csak egy kis baráti eszmecsere - mondta a lovag. - Üss, barát, ha mersz! Állom az ütésedet, ha te is állod az enyémet.

- Könnyű neked, azzal a vasfazékkal a fejeden - mondta a barát. - No de legyen meg ez az előnyöd. Akkor is elterülsz a földön, mint a gathbeli Góliát az ércsisakjával.

A barát könyökig felgyűrte zekéjét izmos karján, és minden erejét beleadva, akkorát ütött a lovagra, hogy egy ökör is összerogyott volna tőle.

De a lovag meg se rezzent, úgy állt ott, mint egy szikla. A yeomanhad felkiáltott csodálkozásában körös-körül. Ismerték a barát közmondásos erejét - alig akadt köztük egy vagy kettő, aki komolyan vagy tréfából nem kapott volna még kóstolót belőle.

- Hát ide süss, derék barát - mondta a lovag, lehúzva kesztyűjét -, ha már a fejem előnyben van, a kezem hadd legyen csupasz, mint a tiéd! Most mutasd meg, hogy legény vagy a talpadon! Majd meglátom, kibírod-e, amit most kapsz.

- *Genam meam dedi vapulatori*, odatartom orcámat az ütlegelőnek - mondta a remete. - De ha ki tudsz mozdítani, öcsém, a helyemből, átengedem neked a váltságdíjat, amit majd a zsidótól kapok.

Így szólt az izmos pap, és kihívóan megvetette lábát. De ki dacolhat végzetével? A lovag olyan erővel és lendülettel csapott rá, hogy a barát - a nézők legnagyobb ámulatára - bukfencezve terült el a földön. De amikor feltápászkodott, arca nem árult el se haragot, se szégyenkezést.

- Testvér - mondta a lovagnak -, kissé kíméletesebben élhetnél az erőddel. Hogyan mondhattam volna misét, ha eltöröd az állkapcámat? Micsoda dudás az, akinek kiverték az alsó fogait? No de itt a kezem, a baráti jobbom, hadd tanúsítsa, hogy nem cserélek többé ütleget veled, mert látom, csak ráfizethetek. Legyen vége köztünk minden civódásnak. És most szabjuk meg a zsidó váltságdíját, mert ahogy a párduc nem bújik ki foltos bőréből, a zsidó is csak zsidó marad, amíg él.

- Halljátok? - mondta Clement. - A pap, amióta fülön vágták, szelídebb húrokat penget. Most már nem olyan biztos a zsidó megtérésében, mint az előbb.

- Hallgass, fickó! Mit tudsz te a megtérésről? És egyáltalában, micsoda dolog ez? Nincs már semmi tisztelet? Mindenki úr, és senki se közlegény? Hidd el, amikor a derék lovag fejbe vágott, éppen szédültem egy kicsit, különben nem estem volna el. De ha tovább jár a szád, kitapasztalhatod, hogy ütést adni éppen olyan jól tudok, mint ütést elviselni.

- Békesség! Maradjatok nyugton mindnyájan! - kiáltott a szegénylegények kapitánya. - Te pedig, zsidó, gondolkodj a váltságdíjon. Nagyon jól tudod, hogy fajtád átkozott minden keresztény ember szemében, és hidd el, mi sem tűrjük soká jelenlétedet. Gondold ki hát, mennyit ajánlasz a szabadságodért, én meg közben megvizsgálom egy másféle fogoly ügyét.

- Sokat fogtatok el Front-de-Boeuf emberei közül? - kérdezte a Fekete lovag.

- Olyat nem, akiből váltságdíjat lehetne kivasalni - felelte a kapitány. - Volt egypár bujkáló, akit szélnek eresztettünk, hadd keressenek új gazdát maguknak. Elég volt a bosszúból és a zsákmányból nélkülük is: ezek együttesen sem érnek meg egy negyed tallért. De az a fogoly, akiről beszélek, jobb fogás... egy finom pap, aki éppen a babájához sietett, ahogy a ruhájáról meg a lószerszámjáról látom. Már jön is a nagyérdemű prelátus... billegve, mint a szarka!

És két yeoman közt felbukkant régi barátunk, Aymer, a jorvaulxi prior - őt vezették a szegénylegények kapitányának gyeptrónusa elé.

HARMINCHARMADIK FEJEZET

...Mondd, hősök virága:
Hogy s mint van Titus Lartius?

MARCIUS:
Mint kinek mestersége az ítélet:
Egyet halállal sújt, mást száműzéssel,
Váltságdíjat szab, megbocsát, fenyít.

Shakespeare: Coriolanus

A fogoly apát arcán és egész viselkedésében a megsértett büszkeség, a megzavart hiúság és a testi rettegés furcsa keveréke tükröződött.

- Mit jelentsen ez, uraim? - kiáltott fel olyan hangon, amelyben mind a három érzés összefolyt. - Micsoda rend van itt nálatok? Hát keresztények volnátok avagy törökök, hogy így bántok egy papi emberrel? Tudjátok-e, mi az: *manus imponere in servos Domini*?[38] Málhámat kifosztottátok, remekbe készült csipkegalléromat, amely egy bíbornoknak is megfelelt volna, összetéptétek! Más egyházi ember az én helyemben már rátok olvasta volna, hogy: *excommunicabo vos*.[39] De én békés ember vagyok, és abban az esetben, ha előhozzátok lovaimat, szabadon bocsátjátok kísérőimet, visszaadjátok málhámat, és sürgősen lefizettek száz koronát, hogy a jorvaulxi apátság főoltárán misét mondjanak érte bűneitek kiengesztelésére - és azonkívül megfogadjátok, hogy nem esztek vadpecsenyét pünkösdig -, akkor hajlandó vagyok a feledés fátylát borítani esztelen csínyetekre.

- Szentatyám - felelte a szegénylegények kapitánya -, sajnálattal hallom, hogy olyan bánásmódban részesültél, amely megbotránkoztatásra késztet.

- Bánásmód? - kiáltott fel az apát, felbátorodva a kapitány nyájas hangján. - Jobbfajta kutyával sem bánnak így, nemhogy keresztény emberrel, de legkevésbé pappal! Méghozzá Jorvaulx szent rendházának priorjával! Van itt egy trágár és részeges lantos, valami Allan-a-Dale - *nebulo quidam*: egy fickó, aki testi fenyítékkel, sőt halállal rémítgetett, ha nem fizetek négyszáz korona váltságdíjat... mindazokon a kincseken kívül, amiket már elrabolt tőlem... aranyláncokról beszélek és felbecsülhetetlen értékű drágaköves gyűrűkről! Nem is szólva mindarról, amit durva kezek összetörtek és tönkretettek, például a púderesszelencémről és az ezüst hajbodorítómról!

- Lehetetlen, hogy Allan-a-Dale így bánt volna egy magadfajta tiszteletre méltó úriemberrel - mondta a kapitány -, teljességgel lehetetlen!

- Pedig olyan igaz, mint Szent Nikodémusz evangéliuma - felelte a prior. - A legkegyetlenebb felföldi káromkodások közepette esküdözött, hogy felköttet az erdő legmagasabb fájára.

- Valóban így fogadkozott? - csóválgatta fejét a kapitány. - Akkor, főtisztelendő atyám, mégiscsak jó lesz eleget tenni a kívánságának, mert Allan-a-Dale olyan ember, aki nem táncol vissza, ha már egyszer a szavát adta valamire!

---

[38] Kezet emelni Isten szolgájára (latin)

[39] Kiátkozlak benneteket (latin)

- Látom, tréfálkozol velem - mondta az álmélkodó prior, erőltetett nevetéssel. - Én is kedvelem a jó tréfát, szívből kedvelem, ha-ha-ha! De ha egész éjjel vigadtunk, reggel ideje már, hogy komolyan beszéljünk.

- Én olyan komolyan beszélek, mint egy gyóntatópap - felelte a kapitány. - Meg kell fizetned a váltságdíjat, prior úr, ha nem akarod, hogy a kolostorod kénytelen legyen új főnököt választani, mert a te széked bizony árvaságra jut!

- Hát keresztények vagytok ti, hogy egy pappal ilyen hangon beszéltek? - kiáltott fel a prior.

- Hogy keresztények vagyunk-e? - ordított vissza a kapitány. - De még mennyire! Ha éppen tudni akarod, még lelkiatyánk is van. Hol a mi pufók remeténk? Álljon elő, és olvassa a fejére ennek a priornak az igét, amúgy istenigazában!

A barát - félig részegen, félig józanul - sebtében csuhát húzott zöld zekéjére, és összeszedve minden latin tudását, amely itt is, ott is reáragadt, így szólt:

- *Deus faciat salvam benignitatem vestram*![40] Isten hozott, szent atyám, ebbe a szép erdőbe.

- Micsoda istentelen maskara ez? - mondta a prior. - Barátom, ha csakugyan egyházi személy vagy, légy segítségemre, hogy megszabaduljak ezeknek a vadembereknek a kezéből. Sokkal istenesebb cselekedet volna, mint itt állni és röhögni, pojáca módjára.

- Mi tagadás, tisztelendő atyám - felelte a barát -, én csak egy módot látok arra, hogy megmenekülj. Nálunk ma van Szent András napja, ma szedjük a tizedet.

- De remélem, nem a szentegyházat akarjátok megdézsmálni, testvérem! - méltatlankodott a prior.

- Az egyháziakat meg a világiakat egyaránt - felelte a barát. - Így hát azt ajánlom, prior úr, *facite vobis amicos de Mammone iniquitatis*, szerezzetek barátokat a hamis Mammonból - mert semmiféle más barátság nem segíthet rajtad.

- Én nagyon szeretem a jókedvű erdei szegénylegényeket - mondta a prior, hangját megváltoztatva, kedveskedve -, de kérlek, ne kopasszatok meg túlságosan. Én is értek az erdei mesterséghez, meg tudom fújni a kürtöt tisztán és vidáman és olyan harsányan, hogy a tölgyek csak úgy visszhangzanak tőle. Ejnye no, megérdemlem, hogy barátságosabban bánjatok velem!

- Adjatok neki egy kürtöt - mondta a kapitány. - Bizonyítsa be, hogy igaz, amivel kérkedik.

Aymer prior megfújta a kürtöt, ahogy csak bírta szusszal. A kapitány megcsóválta fejét.

- Prior úr - mondta -, vidáman fújod, de mégsem elég jól ahhoz, hogy elfogadjuk váltságdíj helyett. Volt egy lovag, aki pajzsán ezt a feliratot hordta: *Kürtszóért szabadság!* Sajnos, nem áll módunkban ezt a jelszót követni. De más baj is van itt. Látom, azok közé tartozol, akik új franciás cifrázással meg trillázással rontjátok a becsületes, régi angol kürtszót. Az a cikornya a kürtjel végén ötven koronádba kerül: büntetésül annyival emelem a váltságdíjadat.

- Fájlalom, hogy nem tudtam kivívni az elismerésedet az erdei mesterség terén - mondta a prior kedvetlenül. - Mégis kérlek, légy méltányosabb a váltságdíjam dolgában. És ha már kénytelen vagyok gyertyát gyújtani az ördögnek, mondd meg kereken, mibe kerül ez az erdei séta... Mit kell fizetnem azért a könnyelműségért, hogy nem hoztam magammal ötven lovast kíséretül?

---

[40] Tegye üdvössé az Úr a te jóságodat (latin)

A szegénylegények hadnagya odalépett a kapitányhoz, és a fülébe súgta:

- Nem lenne jó, ha a zsidó állapítaná meg a prior váltságdíját, a prior meg a zsidóét?

- Bolond fickó vagy - nevetett a kapitány -, de nem bánom, legyen kedved szerint. Gyere csak ide, zsidó! Ez a szent atya itt Aymer, a dúsgazdag jorvaulxi apátság priorja. Mondd meg, mennyi váltságdíjat vessünk ki rá. Te bizonyára tudod, mennyi a kolostor jövedelme.

- Én ne tudnám? - mondta Izsák. - Sok üzletet csináltam már a tisztelendő atyákkal. Vásároltam tőlük búzát és árpát, a föld termékeit, azonkívül sok gyapjút. Gazdag apátság az, jó kövér földjük van. A tisztelendő urak ott jól élnek, finom borokat iszogatnak. Hej, ha egy magamfajta földönfutónak olyan otthona volna, mint nekik, olyan biztos jövedelme évről évre, hónapról hónapra, nem sajnálnám az aranyat és ezüstöt, hogy kiváltsam magam, és jó életemet visszakapjam.

- Kutya zsidó! - kiáltott rá a prior. - Te tudod legjobban, te átkozott, hogy Istennek szentelt házunk még ma is tartozik a kórus felépítéséért...

- Meg a gascogne-i borokért, melyekkel pincéteket tavaly jól megraktátok - vágott bele a szavába Izsák -, no de ne beszéljünk erről.

- Halljátok a hitetlen kutyát? - méltatlankodott a prior. - Csaholásával azt akarja elhitetni, mintha szent gyülekezetünk a borok miatt adósodott volna el, melyeknek elfogyasztására külön engedélyünk van *propter necessitatem et ad frigus depellendum*.[41] A körülmetélt kutya a szentegyházat káromolja, keresztény emberek meg hallgatják, és nem csapnak a szájára!

- Hagyjuk csak ezt - legyintett a kapitány -, ilyen könnyen nem fogsz kimászni a kátyúból. Izsák mondja meg, mennyit fizethet a prior anélkül, hogy lenyúzzuk a bőrét.

- Hát úgy hatszáz koronát - felelte Izsák. - A jó prior úr nyugodtan kifizetheti ezt uraságtoknak, és még mindig jó puhán ül a karosszékében.

- Hatszáz korona - bólintott a kapitány. - Helyes, beérem vele. Jól feleltél, Izsák... legyen hatszáz korona. Ez a döntés, prior úr, nincs több beszéd.

- Nincs több beszéd! Nincs több beszéd! - kiáltották a szegénylegények. - Salamon sem hozhatott volna jobb ítéletet!

- Hallod, prior úr? - mondta a kapitány.

- Meg vagytok őrülve, uraim? - méltatlankodott a prior. - Honnan teremtsek elő ilyen óriási összeget? Ha eladom a szentségtartót meg a gyertyatartókat is a jorvaulxi oltárról, akkor sem tudom összehozni a váltságdíj felét se. És akkor is csak úgy tudom elintézni, ha magam megyek Jorvaulxba. Két papomat azonban itt hagyom nálatok zálogba.

- Gyenge zálog lenne - mondta a kapitány. - Inkább te maradj itt, prior, és őket küldjük el a pénzért. Amíg visszajönnek, nem sajnálunk tőled egy kupa bort meg egy darab vadpecsenyét, és ha szereted a vadászatot, most olyanban lesz részed, amelyhez foghatót nálatok, odafenn északon, még senki sem látott.

- Meg lehet ezt oldani másképpen is - avatkozott a dologba Izsák, aki igyekezett megnyerni a szegénylegények jóindulatát. - Elküldhetek valakit Yorkba a hatszáz koronáért. Elég, ha a főtisztelendő prior úr nyugtát ad nekem erről az összegről és írásbeli felhatalmazást, hogy kifizethetem bizonyos pénzekből, amelyeket a kezemre bíztak.

---

[41] Szükségből és a hideg elűzésére (latin)

- Megteszi, Izsák, mindent megtesz, amit csak akarsz - mondta a kapitány. - Így hát te szépen kifizeted az ő váltságdíját meg a magadét.

- A magamét? Jaj, vitéz urak, én egy megtört öregember vagyok, aki már régen tönkrement. Ha ötven koronát fizetek, akkor is koldusbotra jutok.

- Ezt már a prior fogja eldönteni - jelentette ki a kapitány. - Mit szólsz ehhez, Aymer atya? Van a zsidónak miből váltságdíjat fizetni?

- Hogy van-e neki? - kiáltott fel a prior. - Hát nem tudjátok, kivel van dolgotok? Yorki Izsák olyan gazdag, hogy nem magát, hanem Izraelnek mind a tíz törzsét ki tudná váltani az asszíriai fogságból! Nekem ugyan nem sok dolgom volt vele, de a kincstárnokunk és a pincemesterünk többször járt nála. Azt mondják, yorki háza úgy tele van arannyal meg ezüsttel, hogy igazán szégyen, ha ezt eltűrik egy keresztény országban. Nem is lehet ezt keresztény ésszel megérteni, hogy az ilyen viperák büntetlenül szívhatják az állam, sőt az egyház vérét, és uzsorás üzelmeikkel ennyire megszedhetik magukat!

- Megálljunk, szentatya - mondta a zsidó -, fékezd csak indulatodat és haragodat. Ne felejtsd el, hogy én még sohasem kényszerítettem kölcsönpénzt senkire. De amikor egyházi vagy világi ember, herceg, lovag és prior pénzért kopogtat Izsák ajtaján, akkor egészen más hangon beszél, nem ilyen gorombán. „Kedves Izsák barátom, segíts rajtam, ha Istent ismersz, segíts ki egy kis kölcsönnel, pontosan megadom, és örök hálára kötelezel vele! Kedves, jó Izsák bácsi, mindenki tudja, milyen derék, jószívű ember vagy, csak te menthetsz meg, senki más" - akkor így szól a nóta. De ha elérkezik a lejárat napja, és kérni merem, ami nekem jár, akkor: „Pusztulj innen, szemtelen zsidó, Egyiptom átka sújtson rád és fajtádra!" Nem elég, hogy nem fizetnek, még a durva csőcseléket is ránk uszítják, hadd töltse ki dühét a védtelen idegeneken!

- Prior - mondta a kapitány -, ha zsidó is, egyben-másban igaza van. De itt az ideje, hogy megszabd a váltságdíját, mint ahogy ő megszabta a tiedet, minden további gorombáskodás nélkül.

- Egy kalap alá venni egy keresztény főpapot meg egy zsidót! - méltatlankodott a prior. - Erre csak egy *latrofamosus*, hírhedt rabló képes... Hogy mit jelent ez a szó, majd egy más alkalommal magyarázom meg. De miután ragaszkodtok hozzá, hogy én mondjam meg, mit lehet a vén uzsorásból kipréselni, megmondom nyíltan: vétkeztek zsebetek ellen, ha ezer koronán alul eleresztitek.

- Hát akkor ennél maradunk. Nincs több beszéd! - mondta a kapitány.

- Nincs több beszéd! Nincs több beszéd! - visszhangozták emberei. - A keresztény nem tagadta meg úri mivoltát, bőkezűbb volt hozzánk, mint a zsidó.

- Ábrahám, Izsák, Jákob! - sopánkodott a zsidó. - Hát egészen le akartok vetkőztetni egy tönkrement embert? A gyermekemet már elvesztettem, most meg a kenyeremtől is meg akartok fosztani?

- Ha már gyermektelen vagy, jóval kevesebb pénzre van szükséged - mondta Aymer.

- Mit beszélsz, uram! A te törvényed nem engedi, hogy megismerd, mennyire szívünkhöz nő egy gyermek, aki hús a húsunkból, és vér a vérünkből! Ó, Rebeka, szeretett Ráhelem leánya! Ha ennek a fának minden levele egy arany volna, és valamennyi az enyém, mindet-mindet odaadnám, csak tudnám, hogy élsz, és megmenekültél a nazarénus kezéből!

- Nem fekete hajú a leányod? - kérdezte a szegénylegények egyike. - Nem viselt ezüsttel hímzett fátyolt?

- De igen, igen! - felelte az öreg, aki most mohó türelmetlenségében reszketett úgy, mint az előbb félelmében. - Jákob istene áldjon meg! Tudsz valamit róla és sorsáról?

- Akkor ő volt az, akit a büszke templomos elhurcolt tegnap este, amikor keresztültört sorainkon - felelte a yeoman. - Már megfeszítettem íjamat, hogy egy nyilat küldjek utána, de meggondoltam, mert attól tartottam, hogy a leányt találom el.

- Istenem! - sóhajtotta Izsák. - Bárcsak halálra sebezted volna! Jobb volna szegénynek meghalnia, semhogy a kegyetlen templomos prédája legyen. Jaj, jaj! Elveszett az én szemem fénye, házam büszkesége, dicsősége!

- Barátaim - mondta a kapitány körülnézve -, ha zsidó is, az öregember gyásza és fájdalma megindít. Beszélj velünk becsületesen, Izsák. Ha megfizeted az ezer korona váltságot, valóban nem marad egy garasod sem?

A kérdés újra eszébe juttatta Izsáknak földi javait. A pénz imádata annyira vérévé vált, hogy ez a szenvedély még apai érzéseivel, is vetekedett. Az öreg elsápadt, dadogott, de nem merte tagadni, hogy ha kifizeti a váltságdíjat, valami csekély kis vagyona még marad.

- Hát jól van, ne firtassuk tovább - mondta a kapitány. - Pénz nélkül annyi reményed se lehet kiszabadítani gyermekedet Brian de Bois-Guilbert úr karmaiból, mint elejteni egy király-szarvast olyan nyílvesszővel, amelynek nincs hegye. Szabadon bocsátunk téged ugyanolyan összegért, mint Aymer priort, sőt száz koronával kevesebbért. Ez a száz korona olyan veszteség lesz, amelyet én viselek egyedül, kedves társaimat nem terheli. Így legalább azt a súlyos sértést is elkerüljük, hogy egy zsidó kereskedőt ugyanannyira becsüljünk, mint egy keresztény főpapot. Azonkívül marad legalább ötszáz koronád, amellyel megkísérelheted leányod kiváltását. A templomosok legalább annyira szeretik az ezüstsékelek, mint a szép fekete szemek csillogását. Tehát siess megpengetni sékeljeidet Bois-Guilbert fülében, mielőtt késő. Felderítőink jelentése szerint rendjének legközelebbi székházába menekült, ott majd megtalálod. Helyes, amit mondtam, cimborák?

A yeomancsapat tagjai most is, mint máskor, szívvel-lélekkel helyeselték vezérük szavait.

Izsák szíve kissé megkönnyebbült arra a hírre, hogy leánya még él, és talán kiváltható. Túláradó érzésében a nagylelkű szegénylegény-vezér lábai elé vetette magát, és szakállát csizmájához dörzsölve, mindenáron meg akarta csókolni zöld zekéje szegélyét.

A kapitány kiszabadította magát az öreg kezéből, és hátralépett - arcán utálkozó megvetés tükröződött.

- Ugyan, kérlek! Kelj fel! Én angol ember vagyok, nem szeretem ezeket a keleti szokásokat. Isten előtt borulj le, ne egy bűnös halandó előtt, amilyen én vagyok.

- Úgy van, zsidó - hagyta rá Aymer prior. - Isten előtt térdelj le, akit most én képviselek itt, oltárának szerény szolgája. Ki tudja - ha őszinte bűnbánatot tanúsítasz, és megfelelő ajándékokkal járulsz Szent Róbert oltárához -, talán ki tudom eszközölni a kegyelmet Rebeka leányodnak. Én is sajnálom a leányt, mert szép arcú, és szerény viselkedésű... láttam Ashbyben, a bajvívó téren. És Brian de Bois-Guilbert azok közé tartozik, akik adnak a szavamra. Gondold meg, mivel tudnád megszolgálni, ha közbelépnék érdekében.

- Jaj nekem, jaj, jaj! - siránkozott a zsidó. - Minden oldalról szorongatnak, mindenki ki akar fosztani. Prédája lettem Asszíriának és zsákmánya Egyiptomnak!

- No és? - felelte a prior. - Mi más lehetne is a sorsa átkozott fajtádnak? Tudod-e, mit mond a szentírás? *Verbum Domini proiecerunt, et sapientia est nulla in eis*, elvetették az Úr szavát, és nincs bennük semmi bölcsesség... *propterea dabo mulieres eorum exteris*, ennélfogva asszo-

nyaikat odaadom az idegeneknek, ami a jelen esetben a templomost jelenti... *et thesauros eorum haeredibus alienis*, a kincseiket pedig másoknak, ami ebben az esetben ezeket az urakat jelenti.

Izsák nagyot sóhajtott, kezeit tördelte, és visszaesett előbbi kétségbeesett állapotába. De a szegénylegények vezére félrehívta.

- Egyet tanácsolhatok, Izsák - mondta Locksley. - Igyekezz megnyerni magadnak ezt a papot. Hiú ember és pénzsóvár; legalábbis sok pénzre van szüksége költséges életmódja fedezésére. Ebben könnyen a kezére járhatsz, mert ne gondold, hogy sopánkodásod engem megtéveszthet. Nagyon jól ismerem, Izsák, azt a vasládát, amelyben pénzeszsákjaidat tartogatod. Micsoda? Tagadni akarod? Hát nincs már ott az a nagy kő yorki házad kertjében, az almafa alatt, hogy eltakarja a lejáratot boltíves kincseskamrádba?

A zsidó arca halálsápadtra vált.

- Tőlem nem kell félned - folytatta a yeoman -, mi már régen ismerjük egymást. Hát már elfelejtetted azt a beteg íjászt, akit a szép Rebeka Yorkban kiváltott a tömlöcből, és házatokban ápolt, amíg meg nem gyógyult? Akkor aztán még te adtál neki egy ezüstmárkát, úgy bocsátottad útjára. Akármilyen uzsorás vagy, még sohasem fektettél be egy ezüstmárkát jobban, mint akkor, mert most aztán megtérült kamatostul: ma ötszáz koronát hozott neked.

- Hát te vagy az, akit úgy hívtak: Diccon, az Íjhajlító? - álmélkodott Izsák. - A hangod mindjárt olyan ismerősnek tetszett.

- Igen, én vagyok az Íjhajlító - mondta a kapitány - meg Locksley is vagyok, és még egy csomó más nevem is van ezeken kívül.

- De abban tévedsz, derék Íjhajlító, hogy abban a boltíves kamrában kincseket őrzök. Isten engem úgy segéljen, nincs ott egyéb, mint valami áru, amit örömest neked ajándékozok - például száz yard zöld posztó, amelyből embereidnek zekéket varrathatsz, meg száz vessző spanyolnád, amiből kitűnő íjakat lehet készíteni, aztán száz selyemhúr, vastag, erős, kerek, hibátlan; mindezt örömest eljuttatom hozzád, derék Diccon, ha most megígéred nekem, hogy hallgatni fogsz, és egy szót sem szólsz senkinek arról a pincéről, kedves jó Diccon.

- Néma leszek, mint egy erdei mókus - felelte a kapitány -, és nagyon sajnálom a leányodat, hidd el. Szívesen segítenék rajta, de nem tehetem. A templomos lándzsásai erősebbek nálunk, nyílt terepen nem vehetjük fel velük a küzdelmet puszta íjjal - szétszórnának, mint a pelyvát. Ha tudom, hogy Rebeka az, akit elhurcolnak, akkor még tehettem volna érte valamit. De most már csak csellel és szépszerivel segíthetsz rajta. Mondd csak, beszéljek érdekedben a priorral?

- Az isten szerelmére, Diccon, tégy meg mindent, amit csak tudsz! Segíts megmenteni drága gyermekemet!

- Jól van, csak ne szólj közbe ide nem illő kapzsiságoddal - mondta a kapitány -, akkor megpróbálok egyezségre jutni vele a te nevedben.

Elfordult a zsidótól, de az követte, nyomába szegődött, mint az árnyék.

- Aymer prior - mondta a kapitány -, gyere csak félre velem egy percre, itt a fa alatt zavartalanul beszélhetünk. Azt mesélik rólad, hogy jobban szereted a bort meg a hölgyek mosolyát, mint ahogy rendedhez illik, de ez nem tartozik rám. Azt is hallottam, hogy szereted a jó vadászkutyákat és a gyors paripákat, ami költséges kedvtelés, és ezért az aranyat sem veted meg. De azt sohasem hallottam rólad, hogy örömödet lelnéd az elnyomásban és kegyetlenségben. Nézd, ez az Izsák itt hozzásegítene téged sok örömhöz és szórakozáshoz egy zsákocská-

val, amelyben száz ezüstmárka van... abban az esetben, ha barátod, a templomos, közbelépésedre szabadon bocsátja Rebekát.

- Mégpedig úgy kapjam vissza, ahogy tőlem elvitték: sértetlenül és tisztességben; különben nem áll az alku - szólt közbe az öreg.

- Hallgass, Izsák - mondta a kapitány -, vagy abbahagyom az egészet. Mit szólsz az ajánlatomhoz, Aymer prior?

- Ennek az éremnek két oldala van - felelte a prior. - Egyrészt jót cselekednék, ami nagyon szép. Másrészt azonban egy zsidó malmára hajtanám a vizet, ami ellenkezik a lelkiismeretemmel. De ha ez az izraelita az egyháznak is előnyére válik, például adományával hozzájárul kolostorunkban az új *dormitórium*[42] felépítéséhez, akkor lelkiismeretem sem ellenzi tovább, hogy segítsek leányát kiszabadítani.

- Tehát néhány márka a dormitórium javára - mondta a kapitány. - Fogd be a szád, Izsák, most én beszélek. No meg egypár ezüst gyertyatartó az oltárra... ezen már nem veszünk össze.

- No de mégis, jó Diccon - igyekezett Izsák közbeszólni.

- Jó zsidó... jó barom... jó csúszó-mászó féreg! - rivallt rá a yeoman, türelmét veszítve. - Ha még akkor is a piszkos pénzedre gondolsz, amikor lányod életéről és becsületéről van szó, akkor istenuccse, úgy megtáncoltatlak, hogy megemlegeted! Három napon belül kisajtolom belőled az utolsó aranyadat is!

Izsák összegörnyedt és elhallgatott.

- És milyen biztosítékot kapok ezekre az ígéretekre? - kérdezte a prior.

- Ha Izsák lánya közbenjárásodra épkézláb visszajön - felelte a kapitány -, Szent Hubertre esküszöm, én gondoskodom arról, hogy megfizesse neked tartozását tiszta ezüstben, vagy pedig úgy ellátom a baját, hogy örömest fizetne hússzor annyit is!

- Jól van, zsidó - mondta Aymer -, ha már bele kell avatkoznom ebbe az ügybe, add ide az írófelszerelésedet... de nem, megállj! Inkább huszonnégy óráig böjtölök, semhogy a te tolladat kezembe vegyem. De hol találok egy másikat?

- Ha lelkiismereti aggályaid nem terjednek ki a zsidó írótábláira is, tollról gondoskodom én - mondta a kapitány, és íját megfeszítve, célba vett egy vadlibát, amely éppen akkor repült el magasan a fejük fölött.

Ez a madár előőrse volt egy nagyobb csapatnak, amely Holderness távoli, elhagyott lápjai felé igyekezett. A nyíllal átütött madár vergődve leereszkedett a földre.

- Parancsolj, prior - folytatta a yeoman -, ebből elláthatod írótollal Jorvaulx valamennyi barátját. Száz évre is elegendő lesz, hacsak nem adják krónikák írására a fejüket.

A prior leült, és nagy kényelmesen megszerkesztett egy levelet Brian de Bois-Guilbert részére, gondosan lepecsételte, és átadta Izsáknak a következő szavakkal:

- Ez menlevélül is szolgál majd, hogy baj nélkül eljuthass Templestowe rendházába. Azonkívül erősen remélem, hogy lányod kiszabadítását is eléred vele, ha alátámasztod megfelelő ajánlatokkal és ajándékokkal. Mert arra mérget vehetsz, hogy Bois-Guilbert lovag azok közé tartozik, akik az ujjukat sem mozdítják meg ingyen.

---

[42] Kolostori hálóhely

- Jól van, prior - mondta a kapitány -, most már nem tartóztatlak fel soká. Most már csak az van hátra, hogy nyugtát adj a zsidónak a hatszáz koronáról, amelyet helyetted fog nekünk kifizetni a te váltságdíjad fejében... én beleegyezem abba, hogy ő legyen a pénztárnokod. De ha meghallom, hogy később, amikor elszámolsz vele, nem ismered el ezt a tartozásodat, Isten engem úgy segéljen, hogy fejedre gyújtom kolostorodat, még akkor is, ha ezért tíz évvel előbb kerülök akasztófára!

A prior most már savanyúbb arcot vágott, mint az imént, amikor a Bois-Guilbert-nek szóló levelet írta. De kénytelen-kelletlen mégis kiállította az elismervényt arról, hogy yorki Izsák hatszáz koronát előlegezett neki. Egyben kötelezte magát arra, hogy ezt az összeget az elszámolásnál megtéríti neki.

- Most pedig - szólt a prior - csak arra kérlek, bocsássátok szabadon a két tisztelendő atyát is, aki kíséretemben volt, és adjátok vissza öszvéreimet meg hátaslovaimat, valamint drágaköves gyűrűimet, láncomat és díszruhámat is. Miután olyan fogoly vagyok, aki kötelezettségeit hűségesen teljesítette, és váltságdíját kifizette, vissza kell kapnom mindazt, amit elvettek tőlem.

- Ami főtisztelendő testvéreidet illeti, prior úr - felelte Locksley -, tüstént visszakapják szabadságukat, hiszen igazságtalanság volna tovább is fogva tartani őket. Ami az öszvéreidet és lovaidat illeti, azokat is visszakapod, egy kis összeggel együtt, hogy legyen költőpénzed az úton Yorkig - kegyetlenség volna, ha megfosztanánk attól a lehetőségtől, hogy utadat folytathassad. Ám ami a gyűrűket, láncokat, ékszereket, miegymást illeti, meg kell értened, hogy kényes lelkiismeretű emberek vagyunk, és nem engedhetjük meg, hogy egy olyan tiszteletre méltó papi ember, mint te, akinek hátat kellene fordítania minden földi hiúságnak, ebben a tekintetben kísértésbe essék. Nem tűrhetjük, hogy láncokat, gyűrűket és hasonló cifraságokat viseljen, és megszegje rendje szabályait.

- Én meg azt mondom, uraim - felelte a prior -, gondoljátok meg jól, mielőtt ráteszitek kezeteket az egyház örökségére. Ezek az ékszerek *inter res sacras*: a megszentelt tárgyak közé tartoznak, és hamarjában meg sem tudom mondani, milyen büntetés jár annak, aki világi kézzel megszentségteleníti őket.

- Mindezt magamra veszem - szólt közbe a copmanhursti remete -, a bűnt is meg az ékszereket is. Én fogom viselni őket.

A priornak nem tetszett, hogy aggodalmait ilyen hangon próbálják eloszlatni.

- Barátom, testvérem - mondta -, ha csakugyan felszentelt pap vagy, fontold meg, kérlek, miként adsz majd számot felettes egyházi hatóságaidnak azért, hogy részt vettél ezekben a dolgokban, amik itt történtek.

- Prior barátom - felelte a remete -, vedd tudomásul, hogy én egy olyan kicsiny egyházmegyéhez tartozom, amelynek én vagyok a szolgája és a gazdája egy személyben. Így hát éppen úgy fütyülök a yorki püspökre, mint Jorvaulx apátjára egész kolostorával együtt!

- Ez meglehetősen szabályellenes - mondta a prior. - Úgy látszik, egyike vagy azoknak a gyanús alakoknak, akik jogtalanul kérkednek papi mivoltukkal, meggyalázzák a szent szertartásokat, és veszélybe sodorják a bizalommal hozzájuk forduló hívők lelkét - *lapides pro pane condonantes* -, köveket adván nekik étkül kenyér helyett, miként a biblia mondja.

- Ne is folytasd - felelte a remete. - Agyam csészéje már régen elrepedt volna, ha latinnal tömöm tele. Én csak annyit mondok, hogy jó szolgálatot tesz a világnak, aki a hozzád hasonló dölyfös papokról leszedi az ékszereket és cifraságokat. Olyan ez, mint az egyiptomiak megengedett, sőt dicsérendő kifosztása.

- Te gyalázatos zugpap! - kiáltott fel a prior haragra gyúlva. - Zugpap! *Excommunicabo vos!*

- Te pedig eretnek vagy és inkább tolvaj, mint pap - felelte a remete ugyanolyan dühösen. - Nem vagyok hajlandó zsebre vágni ilyen sértést, amellyel híveim füle hallatára illetni merészeltél. Szégyellheted magad, hogy ilyen hangon beszélsz tisztelendő testvéreddel. Megállj csak, *ossa eius perfringam* - összetöröm a csontjaidat, miként a biblia mondja.

- Ejnye, ejnye - csóválta fejét a kapitány -, hát a főtisztelendő testvérek ilyen gorombaságokat vágnak egymás fejéhez? Maradj nyugton, barát! Te meg, apát, ha nem akarsz sürgősen megjelenni az Úr színe előtt, ne ingereld a barátot! Remete, engedd békésen távozni a főtisztelendő atyát mint olyan foglyot, aki annak rendje és módja szerint kifizette váltságdíját.

Az íjászok szétválasztották a két felhevült papot. De még most sem hagyták abba a kiabálást, hanem rossz latinsággal szidták és becsmérelték egymást. A latin szavakat a prior folyékonyabban ejtette ki, a barát viszont nyomatékosabban és indulatosabban. Végül a prior ráeszmélt arra, hogy árt a méltóságának, ha folytatja a szóváltást egy olyan zugpappal, mint a haramiák lelkipásztora. Közben kísérői is előkerültek, és a prior ellovagolt - sokkal szerényebben, mint ahogy érkezett - kevésbé pompásan, de földi javak tekintetében sokkal apostolibb állapotban.

Most már csak az volt hátra, hogy Izsák valami biztosítékot nyújtson a két váltságdíj megfizetésére. Abban állapodtak meg, hogy saját pecsétjével lezárt levelet küld Yorkba, egyik hittestvérének; megkérte, hogy a levél felmutatójának fizessen ki ezeregyszáz koronát, és szolgáltasson ki bizonyos - részletesen felsorolt - árukat.

- A raktáram kulcsa - mondta Izsák nagyot sóhajtva - ott van Sevá testvérem kezében.

- És a boltíves pincéé is? - súgta Locksley.

- Nem! Nem! Isten őrizz! - rémüldözött Izsák. - Átkozott legyen az az óra, amikor bárki is megtudja ezt a titkot!

- Tőlem nem tudja meg senki - nyugtatta meg Locksley. - Az a fő, hogy az írásodra kiadják a benne megnevezett összeget. De mi ütött beléd, Izsák? Megnémultál, megbénultál, meghaltál? Ez az ezerszáz koronás veszteség elég ahhoz, hogy megfeledkezz a veszélyről, amely leányodat fenyegeti?

Izsák talpra ugrott.

- Nem, Diccon, nem... máris indulok! Isten veled, Diccon, akit talán nem tartanak jó embernek, de akit nem merek és soha nem is fogok rossz embernek nevezni!

De mielőtt Izsák útra kelt volna, a kapitány búcsúzóul lelkére kötött egyet-mást:

- Ne légy szűkmarkú, ha ajánlatot teszel, Izsák. Nyisd ki az erszényedet, hiszen gyermeked életéről van szó! Az arany, amit rajta megtakarítasz, hidd el, később jobban égetne, mintha megolvasztva, forrón öntenék a torkodba.

Izsák nagyot sóhajtva igazat adott a kapitánynak, és útra kelt két szálas termetű erdei szegénylegény kíséretében, akik vezetői voltak, de egyúttal testőrei is a sűrűségben.

Most aztán elbúcsúzott Locksleytól a Fekete lovag is, aki eddig élénk érdeklődéssel figyelte a történteket. Bevallotta a kapitánynak, hogy nem győzött csodálkozni a sok udvariasságon és emberségen, amit a szegénylegények közt tapasztalt - olyan emberek között, akik kívül estek a törvények szokásos oltalmazó és nevelő körén.

- Néha az elvadult fán is nemes gyümölcs terem, lovag úr - mondta Locksley. - És a rossz idők nem járnak csupáncsak olyasmivel, ami teljességgel rossz. A törvényen kívül állók között sok olyan ember van, aki a szabadosságban is mértéket akar tartani, sőt olyan is akad, aki mélységesen sajnálja, hogy szegénylegényéletre kényszerült.

- És ezek közé tartozik, úgy hiszem, az is, akivel most van szerencsém beszélni - jegyezte meg a lovag.

- Lovag úr - felelte Locksley - mindegyikünknek megvan a maga titka. Jogod van véleményt formálni rólam, és talán én is találgatásokba bocsátkozom veled kapcsolatban, bár meglehet, hogy mindkettőnk gondolatai messze járnak az igazságtól. De mivel nem leselkedtem utánad, és nem próbáltam a te titkaidba férkőzni, ne vedd rossz néven, ha én is meg akarom őrizni a magamét.

- Bocsánatért esedezem, derék íjász - mondta a lovag -, igazad van, ha rendre utasítasz engem. De talán lesz még alkalom, amikor úgy találkozunk, hogy kevesebb rejtegetnivalónk lesz egymás előtt. Addig is úgy búcsúzunk, mint jó barátok, nem igaz?

- Kezemet adom rá - felelte Locksley -, és merem állítani, hogy becsületes angol kéz, noha gazdája ebben a pillanatban törvényen kívül áll.

- Viszonzásul itt az enyém - mondta a lovag -, és megtiszteltetésnek tartom, ha megszoríthatom a tiédet. Mert aki jót tesz, noha minden lehetősége megvan arra, hogy rosszat cselekedjék, kettős dicséretet érdemel: egyrészt a jóért, amit tesz, másrészt minden rosszért, amitől tartózkodik. Isten veled, derék szegénylegény!

Így vált el egymástól a két bajtárs. A lakat és retesz lovagja felpattant erős hadiménjére, és elnyargalt az erdőbe.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET

JÁNOS KIRÁLY:
Halld, mit tegyél, barátom:
Ő mérges kígyó utamon, s a lábam
Bármerre indul, és bármerre lép:
Előttem fekszik ő. - Megértesz engem?

Shakespeare: János király

Pazar lakomát csaptak a yorki kastélyban. János herceg meghívta azokat a nemeseket, papokat és főembereket, akiknek segítségére számított; így remélte megvalósítani nagyra törő tervét: elfoglalni bátyja trónját.

Tehetséges politikai ügynöke, Waldemar Fitzurse a vendégek közt forgolódott, és titkon „meggyúrta" őket, felszítva bátorságukat arra a hőfokra, hogy nyíltan zászlót bontsanak a herceg oldalán. De a vállalkozás megindítását erősen késleltette néhány cimbora távolléte. Hiányzott Front-de-Boeuf durva, de megtörhetetlen bátorsága, De Bracy vidám és merész lendülete, Brian de Bois-Guilbert éles elméje, ismert vitézsége és harci tapasztalata - pedig mindez nélkülözhetetlen feltétele volt az összeesküvés sikerének. János herceg és barátai káromkodtak, nem tudták megérteni, hol maradnak szövetségeseik, de nélkülük nem mertek hozzáfogni terveik megvalósításához.

Izsák zsidónak is itt kellett volna lennie Yorkban, de ő is eltűnt, és vele együtt a remény bizonyos pénzekre, amelyekre nézve János herceg az öreggel és hittestvéreivel megállapodott. Pedig a vállalkozáshoz szükség volt a pénzre, és elmaradása nagy veszélyekkel járt ezekben a válságos napokban.

A Torquilstone elestét követő napon zűrzavaros hírek terjedtek el York városában. Egyesek tudni vélték, hogy De Bracy és Bois-Guilbert, valamint szövetségesük, Front-de-Boeuf elesett, vagy fogságba került. Waldemar jelentette a szóbeszédet János hercegnek, és hozzáfűzte, hogy attól tart: a kósza hír ezúttal igaz. De Bracy ugyanis barátaival együtt kitervezte, hogy rajtaüt a szász Cedric kis csapatán, és alighanem ebből lett a baj. János herceg, amint ezt meghallotta, éktelen haragra gyulladt. Máskor csak mosolygott volna a kis kalandon, és az erőszakos rajtaütést csak jó tréfának vagy csínynek tekintette volna. De most beleütközött tervébe, melynek sikerét veszélyeztette. János indulatosan kikelt a három lovag ellen, és olyan méltatlankodó hangon beszélt a törvény megszegéséről, a közrend megzavarásáról, a magántulajdon megsértéséről, hogy Alfréd királyhoz is méltó lett volna.

- Elvetemült martalócok! - mondta. - Ha valaha Anglia királya lennék, az ilyen rakoncátlan urakat saját kastélyuk felvonóhídjának oszlopára akasztatnám fel!

- De hogy fenséged valaha is Anglia királya lehessen - felelte Waldemar hűvös hangon -, ahhoz nemcsak arra van szükség, hogy eltűrje az ilyen elvetemült martalócok garázdálkodását, hanem arra is, hogy mindig nekik adjon igazat, nem pedig a törvényeknek, amelyekről most olyan lelkesen beszél! Még csak az kellene, hogy ezek a szász fickók megtudják, amit fenséged az akasztófának alkalmas felvonóhidakról mondott! A szász Cedric például könnyen kedvet kaphatna arra, hogy ezt az elképzelést megvalósítsa. Mi tagadás, Front-de-Boeufre, De Bracyra meg a templomosra szükségünk van. Nélkülük nem folytathatjuk azt, amit elkezdtünk; viszont már túlságosan messzire mentünk, semhogy baj nélkül visszavonulhassunk.

János herceg türelmetlenül a homlokára ütött, aztán járkálni kezdett a szobában fel és alá.

- A gazfickók! - mondta. - Aljas, áruló gazfickók! Most, hogy szorul a kapca, gyáván cserbenhagynak!

- Mondd inkább, hogy ostoba, könnyelmű széltolók! - kelt a védelmükre Waldemar. - Mindenféle bolondságokon jár az eszük, amikor komoly munka vár rájuk és ránk.

- Igen, komoly munka... miféle munka? - kérdezte a herceg, hirtelen megállva Waldemar előtt. - Mit lehetne tenni?

- Hogy mit lehetne, azt nem tudom - felelte meghitt tanácsosa. - De amit meg kellett tenni, azt én már megtettem. Addig nem is jöttem ide fenségedhez, hogy a kellemetlen eset miatt siránkozzam és sopánkodjam, amíg meg nem tettem a legsürgősebb intézkedéseket, hogy a bajt orvosoljam.

- Te vagy az én mentőangyalom, Waldemar! Mindig az voltál, és az is maradsz! - hálálkodott a herceg. - És ha ilyen kancellár lesz mellettem, hogy tanácsaival támogasson, János uralkodását aranybetűkkel jegyzi fel a történelem... Mondd csak, miféle intézkedéseket tettél?

- Megparancsoltam Louis Winkelbrandnak, De Bracy hadnagyának, hogy fúvasson riadót, bontsa ki a zászlót, szálljon lóra embereivel, és siessen Front-de-Boeuf kastélyába. Hátha még idejében ér oda, hogy barátaink segítségére legyen.

János herceg elvörösödött, gőgös arca duzzogóvá vált, mint egy elkényeztetett gyermeké, ha úgy érzi, hogy valami sérelem érte.

- Istenemre mondom, Waldemar Fitzurse, sokat megengedsz magadnak! - kiáltotta. - Orcátlanság riadót fújni és zászlót bontani parancsom vagy engedélyem nélkül egy városban, ahol magam is jelen vagyok!

- Bocsánatért esedezem, fenség - mondta Fitzurse alázatosan, noha önmagában átkozta üresfejű gazdája gőgjét és hiúságát. - Miután az idő sürgetett, és minden percnyi késedelem végzetessé válhatott, kénytelen voltam magamra vállalni a felelősséget. Mindent, amit tettem, fenséged érdekében cselekedtem.

- Ez egyszer még megbocsátok, Fitzurse - jelentette ki a herceg zord komolysággal. - Jó szándékod menti elhamarkodottságodat. De nézd csak, ki van itt! Szavamra, De Bracy... ő maga, testestül-lelkestül! És milyen furcsa öltözékben járul a színünk elé?

Valóban De Bracy volt, és ahogy a ballada szól: „sarkantyúja csupa vér, arca száguldástól lángoló". Páncélja törött, behorpadt, vérfoltos, sisakjától sarkantyújáig por és sár - elárulva, hogy nemrég még milyen ádáz küzdelemben vett részt. Sisakját leoldozta, és az asztalra tette, majd néhány percig némán állt, mintha erőt gyűjtene a vészhírek elmondására.

- De Bracy! - kiáltott rá János herceg. - Mit jelentsen ez? A szászok talán fellázadtak? Beszélj! Parancsolom!

- Beszélj már, De Bracy! - nógatta Fitzurse is, szinte a herceggel egyszerre. - Eddig férfi voltál vagy mi! Mi van a templomossal? Hol van Front-de-Boeuf?

- A templomos elmenekült - mondta De Bracy -, de Front-de-Boeuf nincs többé! Máglyahalált halt kastélya izzó zsarátnokai közt. Én vagyok az egyetlen, akinek sikerült kijutnom onnan, hogy meghozzam a gyászos hírt.

- Bizony lehűtöttél minket - jegyezte meg Waldemar keserű mosollyal -, bár lángról és tűzvészről beszélsz!

- A legrosszabbat még nem hallottátok - folytatta De Bracy, és odalépve a herceg mellé, halk, de nyomatékos hangon kijelentette: - Richárd Angliában van... a magam szemével láttam, sőt beszéltem is vele.

János herceg elsápadt, megtántorodott, és egy tölgyfa pad támlájába kapaszkodott, hogy el ne szédüljön - olyan volt, mint egy ember, akinek nyílvessző fúródott a szívébe.

- Félrebeszélsz, De Bracy - mondta Fitzurse. - Nem lehet... teljesen lehetetlen!

- Olyan igaz, mint maga az igazság - felelte De Bracy. - Foglya voltam, és beszéltem vele.

- Plantagenet Richárddal? Igazán róla beszélsz? - tamáskodott Fitzurse.

- Igen, igen - felelte De Bracy. - Plantagenet Richárddal... Oroszlánszívű Richárddal... Anglia királyával...

- És azt mondod, a foglya voltál? Tehát hadsereg élén érkezett?

- Nem... csak néhány kiközösített szegénylegény vette körül, de azok se tudták, kivel van dolguk. Hallottam, amikor azt mondta nekik, hogy búcsút vesz tőlük. Csak azért csatlakozott hozzájuk, hogy segítségükre legyen Torquilstone megostromlásában.

- Haj, haj, ráismerek! - sóhajtott Fitzurse. - Bizony ilyen volt mindig... igazi kóbor lovag... bármikor kész arra, hogy belevesse magát a legőrültebb kalandba, egyedül karja erejében bízva, mint valami Sir Guy vagy Sir Bevis... mit sem törődve országa legfontosabb ügyeivel és személye biztonságával. Hát most mit javasolsz, De Bracy?

- Én? Én... felajánlottam Richárdnak, hogy szabadcsapatommal szolgálatába lépek, de elutasított. Így hát elviszem embereimet Hullba, megkaparintok egy hajót, és átvitorlázok Flandriába. Hála az égnek, zavaros idők járnak, a tettek embere mindenütt talál gazdát, akihez elszegődhetik. Neked is ajánlom, Waldemar, hagyd a politikát... fogd a pajzsodat meg a lándzsádat, és gyere velünk... osszad meg velünk azt, amit a sors számunkra tartogat!

- Én már öreg vagyok ahhoz, Maurice - felelte Waldemar -, és egy lányom is van, ne felejtsd el!

- Add hozzám feleségül, Fitzurse, eltartom kardommal és kengyelemmel... rangjához illő módon gondoskodom róla - mondta De Bracy.

- Nem, nem - felelte Fitzurse. - Az itteni Szent Péter-templomban keresek menedéket... az érsek meghitt barátom, bármikor befogad.

Amíg így beszélgettek, János herceg fokozatosan felocsúdott a kábulatból, amelybe a váratlan és megdöbbentő hír taszította. És amint a szavakat figyelte, amelyeket két híve egymással váltott, mindjobban elkeseredett.

„Elpártolnak tőlem - gondolta -, nem ragaszkodnak hozzám erősebben, mint a száraz levelek az ághoz, ha fúj az őszi szél! Ördög-pokol! Mi lesz belőlem, ha ezek a gyáva kutyák cserbenhagynak?”

Néhány percig hallgatott, majd ördögi szenvedély villant át az arcán, amikor mesterkélt nevetéssel végül félbeszakította beszélgetésüket:

- Ha-ha-ha-ha-ha! Uraim, jó uraim, mit hallok? Istenemre, eddig merész, okos, fölényes eszű férfiaknak tartottalak benneteket, most meg annyira elvesztitek a fejeteket, hogy odadobtok vagyont, tisztességet, gyönyört - mindent, amit a mi dicső vállalkozásunk ígér! Eldobjátok abban a pillanatban, amikor már csak egy merész lépés kell, hogy elérjétek!

- Nem értelek - csodálkozott De Bracy. - Mihelyt híre megy Richárd megérkezésének, a föld alól is egy hadsereg támad, amelynek élére állhat. Akkor pedig végünk van. Azt ajánlom, uram, te is menekülj Franciaországba, vagy pedig az anyakirálynőnél keress oltalmat.

- Engem ne félts - felelte János herceg gőgösen -, nem a magam biztonsága aggaszt... csak egy szót kell szólnom a bátyámnak, és már nem fáj a fejem! Inkább rólad van szó, De Bracy, meg rólad, Waldemar Fitzurse! Ámbár habozás nélkül el akartok hagyni engem, mégsem örülnék neki, ha fejeteket ott látnám megfeketedni a cliffordi kapu[43] felett. Azt hiszed, Waldemar, a ravasz érsek nem örül majd, hogy kedvében járhat Richárd királynak, és kibékülhet vele? Még ha az oltár szárnyaiba kapaszkodtok, onnan is elhurcoltat benneteket, és kiszolgáltat a királynak. Vagy elfelejtetted, De Bracy, hogy Robert Estoteville egész haderejével ott áll közted és Hull közt, meg hogy Essex grófja is gyűjti már csapatait? Ha már eddig is okunk volt tartani tőlük, amíg Richárd külföldön barangolt, egy percig is kételkedel benne, hogy kihez fognak pártolni most? Hidd el, Estoteville maga is elég erős ahhoz, hogy szabadcsapatodat a Humberbe kergesse.

Waldemar Fitzurse és De Bracy leplezetlen rémülettel bámultak egymás arcába. - Csak egy útja van a menekülésnek - folytatta a herceg, és homloka elsötétült, mint az éjfél. - Akitől úgy rettegünk, most még egyedül jár... addig kell elintézni, amíg lehet.

- Ebben nem veszek részt - sietett kijelenteni De Bracy. - Foglya voltam, kezében voltam, megkegyelmezett az életemnek. Még a sisakforgójának egy tolla se görbüljön meg az én kezemtől! Én nem akarom bántani.

- Ki beszél arról, hogy bántsuk? - mondta a herceg durván nevetve. - A fickó legközelebb már azt fogja mesélgetni, hogy emberölésre akartam rávenni! Nem... a börtön is elég... mindegy, hogy itt vagy Ausztriában! Akkor megint olyan lesz a helyzet, mint kezdetben, amikor ebbe belefogtunk. Abból a feltevésből indultunk ki, ugyebár, hogy Richárd fogoly marad Németországban... Hiszen Róbert nagybátyánk is így élt és halt meg Cardiff várában...

- Igen ám - felelte Waldemar -, de fenséged apja, Henrik király sokkal szilárdabban ült a székében, mint ahogy fenséged valaha is megteheti. Én azt mondom, az a legjobb börtön, amelyet a sírású épít: erős és biztos. Más mondanivalóm nincs.

- Akár börtön, akár sír, én mosom kezeimet - mondta De Bracy. - Semmi közöm az egészhez.

- Bitang! - rivallt rá János herceg. - Csak nem akarod elárulni tanácskozásunkat?

- Én még sohasem árultam el, amit tanácsban hallottam - felelte De Bracy. - És a nevemmel együtt a bitang szót ne emlegesse senki.

- Maradj nyugton, lovag! - intette le Waldemar. - Te pedig, fenséges uram, bocsásd meg De Bracynak aggályait. Én remélem, hogy hamarosan eloszlatom őket.

- Ahhoz még a te ékesszólásod is kevés - szólt a lovag.

- Kedves Sir Maurice - felelte az agyafúrt politikus -, ne ugorj félre, mint egy riadt paripa, anélkül, hogy megnéznéd, mi riasztott úgy meg! Ez a Richárd? De hisz éppen a minap emlegetted, hogy bárcsak találkoznál vele nyílt csatában, szemtől szembe! Ezt már ezerszer hallottam a szájadból azelőtt is, vagy nem?

[43] A kivégzettek fejét akasztották ide, elrettentő például.

- Igen, de csak úgy, ahogy most mondtad: nyílt csatában, szemtől szembe. De annak még a gondolatát sem hallottad tőlem soha, hogy orvul támadjak rá, amikor egyedül jár az erdő mélyén.

- Nem vagy jó lovag, ha ilyesmiért akadékoskodol - mondta Waldemar. - Talán Lancelot de Lac vagy Sir Tristrem nyílt csatában vívta ki hírnevét? Nem inkább úgy, hogy óriásokkal szálltak szembe ismeretlen erdők sűrűjében?

- Lehetséges - felelte De Bracy -, de hidd el nekem, sem Tristrem, sem Lancelot nem lett volna méltó ellenfele Plantagenet Richárdnak nyílt csatában. És azt hiszem, kétszer is meggondolták volna, megtámadjanak-e egy gyanútlan, magányos embert.

- Bolond vagy, De Bracy! Csak azt kívánjuk tőled, amit egy szabadcsapat kapitányától, egy zsoldostól meg lehet kívánni, aki kardjával elszegődött János herceg szolgálatába. Most megjelöltük az ellenséget, és te habozol, aggodalmaskodol, holott gazdánk sorsa, bajtársaid sorsa és a magadé, valamennyiünk élete és becsülete forog kockán.

- Megmondtam már nektek - felelte De Bracy komoran -, hogy visszaadta az életemet. Igaz, hogy elűzött maga mellől, és visszautasította hódolatomat, így hát nem tartozom neki segítséggel és lovagi hűséggel - de mégsem akarok kezet emelni ellene.

- Nem is szükséges... itt van Louis Winkelbrand... küldd magad helyett egy tucat lándzsással.

- Van elég gazember a ti saját csapataitokban is - mondta De Bracy. - Én nem adok ilyen utasítást embereim közül senkinek.

- Ejnye, de makacs vagy, De Bracy - szólt a herceg. - Hányszor hangoztattad buzgó hűségedet, most meg el akarsz hagyni?

- Azt egy szóval sem mondtam - felelte De Bracy. - Kitartok melletted mindenben, ami lovaghoz méltó, legyen akár csata, akár párviadal. De az útonállás nem kenyerem.

- Gyere, Waldemar - mondta János herceg kedvetlenül. - Ha tudnád, milyen szerencsétlen fejedelem vagyok én! Apámnak, Henrik királynak még voltak hű szolgái. Elég volt egy elejtett szava arról, mennyire bosszantja az a pártütő pap - és Becket Tamás vére, akármilyen szent volt is, pirosra festette saját temploma oltárlépcsőit. Tracy, Morville, Brito! Ti hű és bátor alattvalók, hol vagytok? Veletek együtt kihunyt a szellem is, melyet képviseltetek! Reginald Fitzurse hagyott ugyan fiút maga után, de az nyomába se léphet bátor és hűséges apjának!

- Nem marad hátra mögötte sem bátorságban, sem hűségben! - kiáltott fel Waldemar Fitzurse. - És miután mindenki húzódozik tőle, magamra vállalom a veszedelmes feladat végrehajtását. Bármilyen nagy árat fizetett is apám az ő királya elismerő szaváért - tette, mellyel hűségét bebizonyította, eltörpül az enyém mellett. Mert könnyebb elintézni egy egész naptárra való szentet, mint lándzsát ragadni Oroszlánszívű Richárd ellen. Rád bízom, De Bracy, az őrködést János herceg személyének biztonsága felett... meg azt is, hogy bátorítsd a csüggedőket, tartsd a lelket mindenkiben. Ha megkapjátok tőlem azt a hírt, amelyet - remélem - hamarosan elküldhetek, akkor vállalkozásunk elveszíti bizonytalan és kockázatos jellegét. Hé, apród! - folytatta. - Szaladj a szállásomra, és szólj a fegyverkovácsomnak, hogy legyen készenlétben. Keresd meg sürgősen Stephen Wetheralt, a Vállas Thoresbyt meg a három Lesidárdást. Mondd meg nekik, hogy tüstént jelentkezzenek nálam Hugh Bardonnal, a cserkészmesterrel egyetemben.

Miután rendelkezéseit kiadta, elhagyta a szobát.

- Máris megy, és elfogja a bátyámat, olyan nyugodtan és minden lelkiismeret-furdalás nélkül, mintha egy szász franklint kötne gúzsba - mondta János herceg elismerően. - Remélem, pontosan betartja majd parancsaimat, és megkíméli drága Richárdunk személyét, megadja neki azt a tiszteletet, amely megilleti.

De Bracy csak mosolygott.

- Miasszonyunkra esküszöm - folytatta a herceg -, parancsaink világosak voltak és félreérthetetlenek, bár meglehet, te nem hallottad, mert az ablakfülkében beszéltük meg ezt az ügyet. Határozottan elrendeltem, hogy vigyázni kell Richárd testi épségére, és jaj Waldemar fejének, ha megfeledkezik erről.

- Akkor legjobb lesz, ha elszaladok a szállására - mondta De Bracy -, és lelkére kötöm fenséged óhajtását. Mert ahogy én nem hallottam, könnyen lehet, hogy Waldemar fülét is elkerülte.

- Nem, nem, maradj csak - felelte János herceg türelmetlenül. - Biztosítalak, hogy jól hallotta. Különben is, szükségem van most rád. Gyere csak ide, Maurice, hadd támaszkodjam a válladra.

Ilyen meghitt pozitúrában sétálgattak a teremben fel és alá, miközben János herceg bizalmas hangon duruzsolta:

- Mondd csak, kedves De Bracy barátom... mi a véleményed erről a Waldemar Fitzurse-ről? Abban reménykedik, hogy a mi kancellárunk lesz. De bizony nagyon is meg fogjuk fontolni, mielőtt ezt a magas hivatalt olyan emberre bízzuk, akit nyilván nem hat át a tisztelet a királyi vér iránt, mert különben nem vállalkozott volna olyan készségesen arra, hogy Richárdot félretolja az útból. Te talán azt hiszed, hogy elvesztetted rokonszenvünket, amikor bátran elhárítottad ezt a dicstelen megbízatást?... De nem, Maurice, szó sincs róla! Inkább még jobban megbecsüllek, mert ilyen szilárd jellemű vagy. Vannak dolgok, amiket feltétlenül el kell végezni, de elkövetőjüket nem szeretjük, és nem becsüljük. Viszont van eset, hogy valaki megtagadja kívánságunk teljesítését, de éppen ezáltal emelkedik a szemünkben. Szerencsétlen bátyám letartóztatása olyan szolgálat, amely még nem tesz alkalmassá a kancellári tisztség betöltésére, viszont az a bátor és határozott „nem!", amelyet a te szádból hallottunk, talán megszerzi neked a marsallbotot. Gondolkodj ezen, Maurice... és most menj a dolgodra.

„Állhatatlan zsarnok! - dünnyögte De Bracy, amikor elhagyta János herceg kastélyát. - Jaj annak, aki bízik benned! A te kancellárod - no hiszen! Aki a te lelkiismereted őre, annak aligha lesz sok őriznivalója. De Anglia főmarsallja - De Bracy kinyújtotta karját, mintha a marsallbot ott lebegne a levegőben, csak éppen meg kellene ragadnia, és önkéntelenül is büszkébben lépkedett, mint addig -, a marsallbot bizony olyan díj, amelyért érdemes kockáztatni valamit."

De Bracy alig távozott, amikor János herceg becsöngette inasát.

- Mondd meg cserkészmesterünknek, derék felderítőnknek, Hugh Bardonnak, hogy mihelyt beszélt Waldemar Fitzurse úrral, azonnal jöjjön ide.

A cserkészmester nemsokára megérkezett. A várakozás rövid idejét János herceg azzal töltötte, hogy rendetlen, ideges lépteivel keresztül-kasul rótta a szobát.

- Bardon - mondta -, mit akar tőled Waldemar?

- Két mindenre elszánt embert, aki jól ismeri ezeket az északi erdőségeket, és ért hozzá, hogy egy lovasember nyomában maradjon.

- És eleget tudtál tenni a kívánságának?

- Efelől nyugodt lehet fenséged - felelte a főkém. - Az egyik olyan ember, aki Hexamshire-ből való. Évek óta Tynedale és Teviotdale vadorzóit hajszolja, mint a kopó a megsebzett szarvas nyomát. A másik yorkshire-i születésű, és sokszor feszítette íját Sherwood szép erdőségeiben. Ismer minden csapást és ösvényt, tisztást és cserjést innen egészen Richmondig.

- Helyes - mondta a herceg. - Waldemar is velük tart?

- Már indul is - felelte Bardon.

- Milyen kísérettel? - kérdezte János hanyagul.

- A Vállas Thoresby megy vele és Wetheral, akit kegyetlensége miatt Acélszívnek hívnak, továbbá három északi fegyveres, aki valamikor Ralph Middleton bandájába tartozott. Most úgy hívják őket: a három Lesidárdás.

- Helyes - bólintott János herceg, majd rövid hallgatás után hozzáfűzte: - Mától kezdve, Bardon, szolgálatod fontos része, hogy Maurice de Bracyt szigorúan szemmel tartsad. Persze úgy, hogy ne is sejtse. Időnként tégy jelentést nekem útjairól, minden lépéséről - hogy mit csinál, kivel beszélget, miben sántikál, érted? El ne mulassz semmit, mert felelsz érte!

Hugh Bardon meghajolt és eltávozott.

„Ha Maurice elárul - mondta magában János herceg -, ha elárul, mint ahogy viselkedéséből sejtem, fejét vétetem, még akkor is, ha Richárd hadai már itt dörömbölnek York kapuin.”

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET

Verj fel tigrist Hyrcania homokján,
Éh oroszlántól prédáját ragadd el:
Kisebb kockázat, mint felszítani
Vakhit tüzét.

Névtelen

Történetünk most visszakanyarodik yorki Izsákhoz. Az öszvéren, amelyet a szegénylegényektől kapott ajándékba, és két szálas legény kíséretében, akik vezetői és testőrei voltak egyben, az öreg zsidó elindult Templestowe rendháza felé, hogy leánya kiszabadításáért tárgyalásokba és alkudozásba fogjon. A rendház mindössze egynapi szamaragolásra volt Torquilstone romjaitól, és a zsidó remélte, hogy odaér, még mielőtt beesteledik.

Az erdő szélén elbúcsúzott kísérőitől, és megjutalmazta őket egy-egy ezüstdénárral, azután egyedül folytatta útját - olyan sietősen, ahogy csak fáradt tagjaitól kitelt. De ereje nemsokára cserbenhagyta, pedig még négy mérföldnyire volt a rendháztól. Hátát, kezét, lábát éles fájdalom hasogatta; a szüntelen félelemhez, amely szívét szorongatta, most testi kínok is járultak, és teljesen képtelen volt útja végére jutni, de valahogy elvergődött egy közeli városkáig, ahol egy híres rabbi lakott, akit messze földön kiváló orvosnak tartottak. Izsák már régóta ismerte ezt az orvos-rabbit. Nátán ben Sámuel úgy fogadta szenvedő hitsorstársát, ahogy Mózes törvényei megkövetelik - a zsidók különben is könyörületesek voltak egymáshoz. A rabbi ragaszkodott hozzá, hogy vendége tüstént lepihenjen, és olyan orvosságot adott neki, amelyet akkor a legjobbnak véltek a láz ellen; mert a rémület, bánat és fáradalom láza lepte el az öreg zsidó törődött testét.

Másnap, amikor Izsák fel akart kelni, hogy útját folytassa, Nátán - orvosa és egyben házigazdája - erélyesen tiltakozott ellene. Életébe kerülhet - hangoztatta.

De Izsák azt felelte, hogy ami sürgősen Templestowe-ba szólítja, fontosabb, mint élet vagy halál.

- Templestowe-ba! - hüledezett a rabbi, és újra megvizsgálta vendége pulzusát, majd fejcsóválva dünnyögte: - Láza lecsillapodott, de az esze, úgy látszik, megzavarodott egy kicsit.

- Igen, Templestowe-ba - ismételte Izsák. - Miért ne? Tudom, Nátán, ott olyan emberek laknak, kiknek szemében a zsidó utálat és a megbotránkozás köve. Viszont te is tudhatod: üzleti ügyeink néha arra kényszerítenek, hogy felkeressük a vérszomjas nazarénus katonák táborát, meglátogassuk a templomosok rendházait vagy a johanniták parancsnokságait - már ahogy ezek magukat nevezik.

- Persze, persze - bólintott Nátán -, de vajon tudod-e, hogy Lucas de Beaumanoir, az egész rend főnöke, akit a templomosok nagymesternek neveznek, most itt tartózkodik Templestowe-ban?

- Nem tudtam - felelte Izsák. - Párizsi testvéreink utolsó levelükben arról értesítettek, hogy a rendfőnök az ő városukban van, és Fülöppel tárgyal, segítségért könyörög Szaladin szultán ellen.

- Azóta váratlanul Angliába érkezett... testvérei sem számítottak rá - felelte Ben Izrael. - Kinyújtott karral és ökölbe szorított kézzel érkezett, hogy javítson és büntessen. Arca lángol haragjában, amint azok ellen fordul, akik lábbal tiporták fogadalmukat. Nagy az ijedelem Belial fiainak körében. Bizonyára hallottad már főnökük rettegett hírét.

- Neve ismeretes előttem - felelte Izsák. - A pogányok azt mondják róla, hogy olyan ember, aki féltékenyen őrködik a nazarénus törvény legkisebb rendelkezésén is, és kész vért ontani érte. A mi testvéreink meg azt beszélik róla, hogy a szaracénok réme, de kegyetlenül sanyargatja Isten kiválasztott népének gyermekeit is.

- Mindezt joggal mondhatják - bólintott az orvos-pap. - A legtöbb templomost el lehet téríteni embertelen szándékától... el lehet téríteni földi gyönyörökkel, megvesztegetéssel, arany és ezüst ígéretével. De Beaumanoirt más fából faragták: gyűlöli az érzékiséget, megveti a pénzt, és arra törekszik, amit ők a vértanúság koronájának neveznek. Vajha Jákob istene minél előbb teljesítené kívánságát! Ez a büszke férfi különösen Júda gyermekei felé rázza öklét, és örökké szemmel tartja őket, mint Dávid király Edomot. Ha egy zsidót megölnek, a nagymester szíve örvendezik, mintha illatos fűszert szagolna - még egy szaracén halálánál is jobban örül neki. Hamis váddal illeti orvosainkat, mintha a sátánnal cimborálnánk - Isten büntesse meg érte!

- Mégis el kell mennem Templestowe-ba - mondta Izsák -, még akkor is, ha arca olyan félelmetesen lángol, mint egy tüzes kemence, amelybe hétszer befűtöttek.

Azután megmagyarázta Nátánnak utazása célját. A rabbi nagy érdeklődéssel hallgatta, még együttérzését is kifejezésre juttatta, megszaggatva ruháját népe szokása szerint.

- Isten a világ felett! - sóhajtotta. - Szegény, ártatlan leányka! Ez a sorsa Sáron rózsájának! Ez a sorsa egy fogoly népnek!

- Most már látod - mondta Izsák -, milyen helyzetben vagyok, és azt is, hogy nem szabad késlekednem. Véletlenül megtörténhetik az is, hogy Lucas de Beaumanoir jelenléte... végtére is ő a legfőbb ember valamennyiük közt... talán arra készteti Brian de Bois-Guilbert urat, hogy elálljon gonosz szándékától, és visszaadja a boldogtalan lányt kétségbeesett apjának.

- Menj hát akkor - felelte Nátán ben Izrael -, és légy okos, hiszen az okosság segített Dánielen is, amikor belökték az oroszlánok barlangjába. De ha lehet, tartsd magad távol a nagymestertől, mert zsidót falni és gyalázni a legnagyobb öröme mindenkor. Talán sikerül négyszemközt beszélned Bois-Guilbert úrral - akkor talán jobban boldogulsz vele, mert azt mondják, ezek az átkozott nazarénusok egymás ellen is áskálódnak ott a preceptóriumban. Isten zavarja meg tanácsukat, és szégyenítse meg őket! De kérlek, testvérem, térj vissza hozzám, mint apád házába, és értesíts, mi történt veled, mit sikerült elintézned. És szívből remélem, hogy már magaddal hozod Rebekádat, a bölcs Mirjam tanítványát, akinek gyógyító tudományát boszorkányságnak ócsárolták.

Izsák elbúcsúzott hittestvérétől, és egyórai ügetés után megérkezett Templestowe preceptóriuma elé.

A templomosok rendházát szép rétek és legelők vették körül, amelyeket a korábbi preceptor buzgósága szerzett meg a rendnek. Szilárd és várszerűen megerősített épület volt - a templomosok sohasem hanyagolták el, hogy erre ügyeljenek, amit Anglia zűrzavaros állapota akkor különösen szükségessé is tett. Két fekete ruhás alabárdos állt őrt a felvonóhídnál, míg mások - ugyanilyen komor egyenruhában - lassan, ünnepélyesen lépkedtek fel-alá a bástyák mentén; inkább kísértetekhez hasonlítottak, mint katonákhoz.

A rend alacsonyabb rangú tisztjei ilyen ruhában jártak, miután a lovagok és csatlósok fehér öltözékéhez hasonló viselet sok visszaélésre adott alkalmat - a Szentföldön mindenféle áltestvérek öltöttek magukra ilyen ruhát, templomosnak adták ki magukat, és szégyent hoztak a rendre.

Időnként felbukkant egy-egy lovag, keresztülment az udvaron hosszú, fehér, köpenyében, fejét leszegve, karjait mellén keresztbe fonva. Ha véletlenül találkoztak, lassan, ünnepélyesen és némán üdvözölték egymást - így írta elő a rend szabályzata, a szent szöveget idézve, mely szerint, „ha sok szóval élsz, nem kerülöd el a bűnt", és „élet vagy halál a nyelv hatalmában van". Vagyis a templomosfegyelem aszkéta zordsága, amelyet hosszú idő óta kicsapongó szabadosság váltott fel, Lucas de Beaumanoir szigorú pillantásának hatása alatt most újra jogaiba lépett Templestowe-ban.

Izsák megállt a kapu előtt. Azon töprengett, miképpen juthatna be anélkül, hogy magára vonja valakinek a haragját. Tudta, hogy a rend újjászületett hitbuzgósága éppen olyan veszedelmes az ő számára, mint korábbi féktelen szabadossága. Mert most a vallás az, ami a rend tagjainak szemében elegendő ok a gyűlöletre és üldözésre, míg régebben a zsidó vagyona csábított kegyetlenkedésre és zsarolásra.

Ezalatt Lucas de Beaumanoir a preceptóriumhoz tartozó kis kertben sétálgatott, amely a rendház belső területén virult, a vastag falak mögött. A nagymester arcán szomorúság tükröződött, amint bizalmas beszélgetésbe merült egy rendjéhez tartozó testvérrel, aki vele jött meg Palesztinából.

A nagymester idősebb férfi volt, amit messziről elárult hosszú, szürke szakálla és bozontos, deres szemöldöke. Könnyzacskói petyhüdten lógtak szeme alá, melynek tüzét azonban nem tudták kioltani az évek. Félelmes harcos volt, szikár arcának zord vonásai megőrizték a katonai fegyelem szigorát. De vakbuzgó aszkéta is volt - erre mutatott böjtöktől lesoványodott arca, de hitében mindenért kárpótlást találó büszkesége is. Ám arcának e zord vonásaival elvegyült valami más is - a nemes átszellemültség megkapó kifejezése. Ez kétségtelenül abból a fontos szerepből eredt, amely magas hivatalával járt; gyakran kellett tárgyalnia uralkodókkal és hercegekkel, szüntelenül felügyeletet gyakorolnia előkelő családból származó lovagok fölött, akik a rendhez csatlakoztak.

A nagymester magas termetű ember volt, egyenes tartásán és méltóságteljes járásán nem látszott meg kora - sem az a sok munka és gond, amely vállára nehezedett.

Fehér köpenye szegletes volt és egyszerű, mint magáé Szent Bernáté; abból a durva posztóból készült, amit akkor *burrel* néven ismertek, szabása szorosan viselője testéhez simuló. Bal vállán a rend jelvénye: vörös posztóból kivágott, nyolcszögletű kereszt. Ezt a ruhát nem díszítette sem mókusprém, sem hermelin. De tekintettel magas korára, a nagymester - ezt a szabályzat megengedte - köpenye alatt a legfinomabb báránybőrrel bélelt és szegélyezett ujjast viselt, mégpedig gyapjával kifelé: ez volt a legtöbb, amit a rend szabályai megengedtek egy korban, amidőn a prém volt az öltözködés legfényűzőbb ékessége.

A nagymester kezében *abacus* volt, hivatalának jelképe, az a különös pálca, amellyel a templomosokat ábrázolni szokták - felső végén kerek táblával, amelybe a rend keresztjét vésték egy kör közepébe (a címertan tudósai, a heraldikusok ezt címerszegélynek nevezik).

A templomos, aki a nagymester társaságában volt, ugyanolyan ruhát viselt, mint ő, de az a végtelen alázatosság, ahogy a nagymesterrel beszélt, mutatta, hogy a ruhán kívül más egyenlőség nincs közöttük. A messze földről jött preceptor (mert rendfőnöki rangja volt) nem a nagymester mellett lépkedett, hanem valamivel mögötte, de csak annyira, hogy a nagymesternek ne kelljen hátrafordulnia, amikor vele beszél.

- Conrade - mondta a nagymester -, harcaim és fáradalmaim szeretett társa, te vagy az egyetlen ember, akivel bánatomat megoszthatom, a te hűséges szívedben mindig megbízhatom. Csak neked mondhatom el, hogy amióta ebbe az országba érkeztem, egyetlen vágyam, hogy testem porrá hulljon, és lelkem átköltözzék az igazak honába. Nincs Angliában semmi, amin tekintetem örömmel megpihenhet - kivéve talán testvéreink sírköveit rendtemplomunk tömör boltíve alatt, az ország büszke fővárosában. Ó, derék Robert de Ros! - kiáltottam fel magamban, amikor elnézegettem a kereszt katonáit a koporsók fedelén: kőbe vésett képmásait azoknak, akik a kőlap alatt porladnak. - Ó, derék William de Mareschal, nyisd meg márványlapodat, és fogadd be magad mellé örök pihenőre fáradt testvéredet, aki szívesebben harcolna százezer pogánnyal, semhogy végignézze itt szent rendünk romlását és hanyatlását!

- Igaz, sajnos, igaz - felelte Conrade Mont-Fitchet -, és angliai testvéreink törvényszegései túltesznek még azokon a szabálytalanságokon is, amelyeket odaát, Franciaországban észlelhetünk.

- Mert ezek itt gazdagabbak - felelte a nagymester. - Ne haragudj, testvér, ha úgy látod, hogy kissé dicsekszem. Te tudod, milyen életet éltem, rendünk szabályzatának minden kis pontját betartottam, küzdöttem a megtestesült és testetlen ördögök ellen egyaránt. Megbirkóztam a bömbölő oroszlánnal, amely körbejár, és lesi, kit falhat fel; jó lovag és erős hitű pap módjára lesújtottam rá mindenütt, akárhol találkoztam is vele; mint ahogy a Boldogságos Szent Bernát előírta nekünk szabályzatunk negyvenötödik pontjában: *ut leo semper feriatur*.[44] De a Szent Templomra, amelynek buzgó szolgálata felemésztette egész életemet, húsomat és csontjaimat, sőt minden idegszálamat és csontjaimban a velőt... erre a Szent Templomra esküszöm, hogy - rajtad kívül és még egy maroknyi templomoson kívül, aki még ragaszkodik rendünk régi szigorúságához - szemem hiába keres olyan testvért, akit lelkem egész hevével magamhoz tudnék ölelni abban a meggyőződésben, hogy méltó a *templomos* névre!

Conrade megértően bólogatott.

- Mert mit is mond a mi szabályzatunk, és testvéreink hogyan tartják be? - folytatta a nagymester. - Nem szabad hívságos világi díszeket viselniük, se tollforgót a sisakjukon, sem aranyat lovuk kengyelvasán vagy kantárján. De most ki jár ékesebben és hivalkodóbban, mint a Templom szegény lovagjai? Szabályzataink megtiltják, hogy vadászmadarakat tartsanak más madarak elejtésére, hogy vadakat lőjenek íjjal és nyíllal, vadászkürtöt fújjanak, és lovat sarkantyúzzanak, zsákmányt hajszolva. De ma ki az első a vadászatban és solymászatban, ki hódol lelkesebben ilyen hiúságoknak, ki űzi szenvedélyesebben a léha játékokat erdőben és folyóban, mint éppen a templomos lovagok? Nem volna szabad olvasniuk - csak azt, amit rendfőnökük megenged - tilos előadást hallgatniuk, hacsak nem szent szövegeket, amelyeket étkezés közben felolvasnak nekik. Mindezt tudják, de hiába: füleik regösök dalait hallgatják, és szemük elmerül üres románcok olvasásában. Azt a parancsot kapták, hogy irtsák a mágiát és az eretnekséget; de lám - gyakran elhangzik a vád ellenük, hogy az átkozott zsidó kabala titkait tanulmányozzák és a pogány szaracénok varázsló tudományát. Egyszerű étrend a parancs... gyökerek, leves, zabkása... hús legfeljebb háromszor hetenként, mert a hús rendszeres fogyasztása megrontja a testet, és tisztességtelen gondolatokat ébreszt; de lám - a templomosok asztala roskadozik a sok ínyencségtől! Vizet kellene inniuk, de manapság már a társaságbeli ficsúrok azzal kérkednek, hogy úgy tudnak inni, korhelykedni, mint egy templomos! Vagy nézd ezt a kertet itt - tele van keleti országokból küldött ritka fákkal és növényekkel. Mindez jobban illik egy pogány emír háreméhez, mint egy kolostori

[44] Mindig üsd az oroszlánt (a templomosok jelmondata; latin)

veteményeskerthez, amelyben keresztény papok egyszerű zöldséget termesztenek. És ó, Conrade! Ha csak ez volna minden, ha a fegyelem lazulása nem terjedne még tovább! Miként te is tudod, megtiltották nekünk, hogy befogadjuk azokat a hitbuzgó nőket, akik kezdetben rendünkhöz tartoztak, szent rendünk nővérei voltak. De szabályzatunk negyvenhatodik pontja rámutat arra, hogy asszonyi társaság segítségével az ősi ellenség már sok férfit letérített a helyes útról, amely a paradicsomba vezet. Sőt a szabályzat utolsó pontja - ez szinte záróköve a tiszta és romlatlan hitelvek magasztos épületének, amelyet rendünk boldog alapítója emelt -, ez az utolsó pont még azt is megtiltja nekünk, hogy anyánkat és nőtestvérünket a szeretet csókjával illessük: *ut omnium mulierum fugiantur oscula*.[45] Szégyellek beszélni, sőt még csak gondolni is arra a romlottságra, amely árvíz módjára betört hozzánk, és elöntött bennünket. Rendünk alapítójának tiszta lelke, Hugh de Payen és Godfrey de Saint Omer szelleme és a Boldogságos Hét Szent, aki elsőnek csatlakozott rendünkhöz, és életét a Templom szolgálatának szentelte - még az ő paradicsomi nyugalmukat is megzavarják ezek a dolgok! Én láttam őket, Conrade, éjszakai látomásaimban... megszentelt szemükből patakzottak a könnyek testvéreik bűnei és botorságai miatt, a gyalázatos fényűzés miatt, melynek mocsarában hemperegnek. „Meddig szunnyadsz még, Beaumanoir - mondták -, ébredj fel végre! Folt esett a Templom épületén, olyan mély és gyalázatos, mint egykor a lepra csíkjai a megfertőzött házak falán. A kereszt katonái, akiknek úgy kellene kerülniök a nők pillantását, mint a baziliszkusz szemét, nyíltan tobzódnak a bűnben... nemcsak saját fajtájuk asszonyaival, hanem az átkozott pogányok és még átkozottabb zsidók leányaival is! Ne aludj, Beaumanoir! Kelj föl, és állj bosszút szent ügyünkért! Öld halomra a bűnösöket, férfiakat és nőket egyaránt! Ragadd kezedbe Phineas kardját!” Ezzel a látomás szertefoszlott, Conrade, de amint felébredtem, még fülemben csengett páncéljuk csörömpölése, és egy pillanatig láttam még fehér köpenyük tovalibbenő csücskét. És megfogadom szavukat, és aszerint fogok cselekedni! Megtisztítom a Templom épületét, meg én! És a tisztátalan köveket, amelyekbe belemaródott a métely, kiszedem a falakból, és kidobom az épületből!

- De gondold meg, főtisztelendő atyám - mondta Mont-Fitchet -, a foltot mélyen belemarta az idő és a megszokás. Tisztító munkád legyen olyan óvatos, amilyen helyes és bölcs.

- Nem, Mont-Fitchet - felelte a zord öreg -, legyen csak éles és hirtelen! A rend jutott válságba, és meg kell menteni! Elődeink mértékletessége, önfeláldozása és jámborsága hatalmas barátokat szerzett nekünk - elbizakodottságunk, gazdagságunk, fényűzésünk pedig hatalmas ellenségeket. El kell vetnünk magunktól ezeket a kincseket, amelyek kísértésbe viszik a fejedelmeket; abba kell hagynunk elbizakodottságunkat, amely sérti őket; meg kell változtatni züllött erkölcseinket, melyek megbotránkoztatják az egész keresztény világot. Mert ha nem tesszük meg - emlékezz szavamra! -, a templomosok rendje teljesen elpusztul, és még nyoma sem marad a nemzetek között.

- Isten óvjon meg ettől a csapástól! - mondta a preceptor.

- Ámen - hagyta rá ünnepélyesen a nagymester. - De nem elég fohászkodni Istenhez, meg is kell érdemelni segítségét. Azt mondom neked, Conrade, hogy sem az égi, sem a földi hatalmak nem tűrik tovább ennek a nemzedéknek a gonoszságát. Biztos értesüléseim vannak... az alap, melyen építményünk nyugszik, már alá van aknázva... minél magasabbra építjük, annál hamarabb süllyed a mélységbe! Vissza kell fordulnunk ezen a végzetes úton, meg kell mutatnunk, hogy még mindig hűséges bajnokai vagyunk a keresztnek... hogy nemcsak életünket és vérünket, nemcsak bűneinket és szenvedélyeinket áldozzuk fel hivatásunknak,

[45] Kerüljétek minden nő csókját (latin)

hanem lemondunk kényelmünkről, nyugalmunkról, rokoni kapcsolatainkról is abban a meggyőződésben, hogy bennünket szigorúbb mértékkel kell mérni, mint a közönséges halandókat.

Ebben a pillanatban egy kopott ruhás csatlós lépett a kertbe (mert akik e szent rend tagjai akartak lenni, a noviciátus ideje alatt a lovagok elnyűtt ruháit viselték). Mélyen meghajolt a nagymester előtt, azután némán várta az engedélyt, hogy elmondhassa, miért jött.

- Hát nem sokkal illendőbb - mondta a nagymester - így látni ezt a Damiant, a keresztény alázatosság mezében, amint néma tisztelettel áll feljebbvalója előtt... nem úgy, mint két napja, amikor tarka ruhában feszített, és illegette magát, akár egy piperkőc? Milyen küldetésben jöttél, fiam?

- Egy zsidó áll a kapu előtt, nemes és főtisztelendő atyám - felelte az ifjú. - Azzal a kérelemmel kopogtatott, hogy Brian de Bois-Guilbert úrral szeretne beszélni.

- Jól tetted, hogy nekem jelentetted - mondta a nagymester. - A mi jelenlétünkben a preceptor sem több, mint bármelyik rang nélküli testvér, nem intézkedhetik tetszése szerint, hanem feljebbvalója akaratát tartozik követni, mint ahogy írva vagyon: „Fülével hallván, engedelmeskedék." - Majd társához fordulva, hozzátette: - Különben is, fölötte érdekelnek Bois-Guilbert lovag ügyei.

- Hír szerint derék vitéz - mondta Conrade.

- Ezt joggal mondják róla - bólintott a nagymester. - A vitézség az egyetlen erény, amelyben nem maradunk elődeink, a kereszt hősei mögött. De Brian testvér csalódott, keserű hangulatban lépett rendünkbe annak idején; nem a lélek őszinte vágya ösztönözte arra, hogy fogadalmat tegyen, és lemondjon a világi örömökről, hanem valami borús elégedetlenség késztette vezeklésre. Azóta még jobban úrrá lett rajta az elégedetlenség, lázadozik, bujtogat, szóvivője azoknak, akik alá akarják ásni tekintélyünket. Nem gondol arra, hogy parancsolni és kormányozni a feljebbvaló feladata, amit a bot és vessző jelképe is kifejez: a bot arra való, hogy támogassa a gyengéket, a botorkálókat, a vessző pedig, hogy megfenyítse a vétkeseket, és megjavítsa őket... Damian - fordult az ifjúhoz -, vezesd a zsidót színünk elé.

Damian mély meghajlással távozott, majd néhány perc múlva visszajött, maga előtt terelve yorki Izsákot. Nincs olyan pőre rabszolga, aki mélyebb alázattal és nagyobb rémülettel járulna a hatalmas herceg ítélőszéke elé, mint ahogy Izsák közeledett a nagymesterhez. Amikor már háromlépésnyire volt tőle, Beaumanoir intett a botjával, hogy ne jöjjön közelebb. A zsidó térdre borult, és megcsókolta a földet alázata jeléül.

Aztán felkelt, lehajtotta fejét, mellén összefűzte karjait, és úgy állt némán, a keleti rabszolgák hódoló testtartásával.

- Damian - szólt a nagymester -, hagyj magunkra, és gondoskodj róla, hogy őr álljon az ajtóban készenlétben, ha hirtelen hívni találom. - Az ifjú meghajolt és kiment. - Zsidó - folytatta a gőgös öregember -, jól figyelj. Nem fér össze méltóságommal, hogy hosszasan beszéljek veled, bár más emberre sem fecsérelhetek sok időt. Röviden válaszolj arra, amit kérdezek tőled, és mindenben az igazat mondd, a színigazat. Jaj neked, ha meg akarsz téveszteni - kitépem hazug nyelvedet pogány torkodból!

Izsák felelni akart valamit, de a nagymester rákiáltott:

- Maradj csendben, hitetlen! Egy szót se halljak, hacsak nem választ a kérdéseimre. Mi dolgod van Brian de Bois-Guilbert testvérünkkel?

Izsák lélegzete elfulladt rémületében és bizonytalanságában. Mit feleljen? Ha elmondja történetét, még úgy magyarázhatják, hogy a rendet ócsárolja. Ha meg nem mondja el, mi reménye lehet arra, hogy Rebekát kiszabadítsa? Beaumanoir észrevette halálos ijedelmét, és leereszkedett annyira, hogy kissé megnyugtassa.

- Ne félj semmit, zsidó - mondta. - Senki se bántja nyomorult életedet, ha becsületesen felelsz minden kérdésünkre. Azt szeretném tudni, ismétlem, mi dolgod lehet neked Brian de Bois-Guilbert úrral.

- Levelet hoztam a nemes lovagnak - hebegte Izsák -, ha a vitéz főtisztelendő úr megengedi. Aymer prior úr küldte, a jorvaulxi apátság főnöke.

- Hát nem mondtam, milyen szomorú időket élünk, Conrade? - csapta össze kezeit Beaumanoir. - Egy cisztercita prior levelet ír egy templomos lovagnak, és nem talál megfelelőbb küldöncöt egy hitetlen zsidónál. Add ide azt a levelet!

A zsidó reszkető kézzel turkált örmény süvege redőiben, ahová a biztonság kedvéért a levelet rejtette, azután kinyújtott kézzel, földig görnyedve, előbbre akart lépni, hogy az írást átnyújtsa zord vállalójának.

- Vissza, kutya! - rivallt rá a nagymester. - Nem érintek hitetlent másképp, csak a kardommal. Conrade, vedd át a levelet a zsidótól, és add ide nekem.

Beaumanoir, miután ily módon a levél birtokába jutott, alaposan szemügyre vette kívülről, majd nekilátott, hogy kibontsa a zsineget, amely átkötötte.

- Főtisztelendő atyám - vetette közbe magát Conrade megdöbbenve, de tisztelettudó hangon -, feltöröd a pecsétet?

- Miért ne? - felelte Beaumanoir, homlokát ráncolva. - Hát mit mond a szabályzat negyvenkettedik pontja: *de lectione literarum*![46] A templomos nem kaphat levelet még apjától sem anélkül, hogy meg ne mutassa a nagymesternek, és csak az ő jelenlétében olvashatja el. Nem így van?

Ezután sietve elolvasta a levelet, és arcán megdöbbenés, majd borzalom tükröződött. Újra elolvasta, most már lassabban, azután egyik kezével Conrade felé nyújtotta a levelet, míg a másikkal indulatosan ütögette.

- Ez aztán a méltó téma, amelyről az egyik keresztény levelet ír a másiknak... nem is egyszerű keresztények, hanem jelentős egyházi rangot viselő férfiak! Uram - kiáltott fel ünnepélyesen, és az ég felé nézett -, mikor jössz már seprűddel, hogy szérűdet megtisztogasd?

Mont-Fitchet átvette a levelet főnökétől, és már bele akart fogni az olvasásba, amikor a nagymester ráparancsolt:

- Hangosan olvasd, Conrade! Te meg, zsidó - fordult Izsákhoz -, nyisd ki a füled, hogy felelni tudj, ha kérdezlek, mi áll a levélben.

Conrade felolvasta a levelet, amely a következőképpen szólt:

> *„Aymer, Isten kegyelméből, Szűz Mária jorvaulxi cisztercita rendházának priorja Brian de Bois-Guilbert úrnak, a Templom szent rendje lovagjának jó egészséget kíván, egybekötve Bacchus király és imádott hölgyem, Venus asszony ajándékaival!*

[46] A levelek olvasásáról (latin)

Ami jelenlegi állapotunkat illeti, kedves testvér, foglyok vagyunk bizonyos se törvényt, se Istent nem tisztelő emberek kezében, akik még attól sem riadnak vissza, hogy személyünket elfogják, és váltságdíjat vessenek ki ránk. Tőlük értesültünk Front-de-Boeuf barátunk balsorsáról meg arról is, hogy neked sikerült megmenekülnöd a szép zsidó boszorkánnyal, kinek fekete szeme megbabonázott. Szívből örülünk annak, hogy biztonságban vagy, mindazonáltal kérünk, vigyázz magadra azzal az új endori boszorkánnyal kapcsolatban, mert könnyen pórul járhatsz. Bizalmas értesüléseink szerint nagymestered, aki fikarcnyit sem törődik cseresznyepiros ajkakkal és éjfekete szemekkel, Normandiából útban van ide, bizonyára azért, hogy elrontsa jókedvedet, és megpirongasson különféle csínyeidért.

Ennélfogva őszinte jóindulattal figyelmeztetünk, hogy légy óvatos, miként a szentírás mondja: invenientur vigilantes![47] *És miután a lány apja, a gazdag yorki Izsák zsidó megkért, hogy írjak egypár sort az érdekében, ezt a levelet küldöm vele. Komolyan tanácsolom neked, szinte könyörögve tanácsolom, engedd el azt a leányt megfelelő váltságdíj ellenében. Apja bizonyára hajlandó mélyen belenyúlni a pénzeszacskójába, és annyit fizetni neked, hogy ötven leánykát is kaphatsz érte, jóval biztonságosabb körülmények között.*

Ebben, remélem, nekem is lesz részem, amikor újra találkozunk, és mint hűséges cimborád együtt nézünk a borospohár fenekére. Hiszen az írás is azt mondja: vinum laetificat cor hominis[48] - *no meg:* rex delectabitur pulchritudine tua.[49]

Mely vidám viszontlátásig minden jót kívánunk neked. Kelt ebben a rablóbarlangban, a reggeli könyörgés ideje táján.

AYMER PR. S. M. JORVOLCIENCIS.

Postscriptum: Szép aranyláncod valóban nem maradt nálam sokáig, és most egy zsivány vadorzó nyakát ékesíti... a síp függ rajta, mellyel kutyáit hívogatja."

- Mit szólsz ehhez, Conrade? - mondta a nagymester. - „Ebben a rablóbarlangban!" Bizony, a rablóbarlang éppen megfelelő hely egy ilyen prior számára. Nem csoda, hogy Isten büntető keze ránk nehezedik, és a Szentföldön egyik várost a másik után veszítjük el, lépésről lépésre hátrálva a pogányok elől... igazán nem csoda, ha ilyen papjaink vannak, mint ez az Aymer. És mit ért azon, kérlek, hogy „új endori boszorkány"? - tette hozzá, most már súgva és bizalmasához hajolva.

Conrade - talán tapasztalatból - jobban ismerte a gáláns kalandok nyelvét, mint a nagymester. Így meg tudta magyarázni a levélnek azokat a kifejezéseit, amelyek főnökét zavarba hozták. Kifejtette, hogy a világi emberek ilyen jelzőkkel írják körül azokat a nőket, akiket *par amours* - csak úgy balkézről szeretnek. De ez az általános magyarázat nem elégítette ki a vakbuzgó Beaumanoir kíváncsiságát.

- Több rejlik e mögött, mint te gondolod, kedves Conrade! Túlságosan naiv vagy ahhoz, hogy beleláthass a romlottság örvényének egész mélységébe. Hallottam már ennek a yorki Izsáknak a leányáról. Azt hiszem, Rebekának hívják, és annak a Mirjamnak a tanítványa, akiről már

[47] Ébren találtassanak (latin).

[48] A bor felvidítja az ember szívét (latin).

[49] A király gyönyörködni fog a te szépségedben (latin).

többször beszéltünk. Halljuk csak, mit szól ehhez a zsidó maga - Izsákhoz fordult, és most már hangosan folytatta: - Szóval a leányod Brian de Bois-Guilbert foglya?

- Jaj, jaj, bizony úgy van, vitéz főtisztelendő úr - siránkozott Izsák. - És ha annyi váltságdíjat kér érte, amennyit egy szegény ember meg tud fizetni...

- Csend! - szólt rá a nagymester. - A lányod hébe-hóba a gyógyítás mesterségét űzi, nem igaz?

- Igaz, igaz, kegyelmes uram - felelte Izsák most már bizakodva, reménykedve. - Nem egy lovag és yeoman, úr és zsoldos áldotta mennyei képességét, amellyel a Mindenható felruházta. Hányan tanúskodhatnak mellette, akiket művészetével meggyógyított, amikor már minden más segítség csütörtököt mondott! De Jákob istene megáldotta kezét, hogy a szenvedőkön segíthessen!

Beaumanoir zord mosollyal fordult Mont-Fitchet-hez.

- Látod, testvér? - mondta. - Látod a pusztító ellenség álnok cselvetéseit? A csalétket, amellyel gyanútlan lelkekre horgászik, kurta földi éveket kínálva cserébe az örök üdvösségért? Jól mondja a mi nagyszerű törvényünk: *semper percutiatur leo vorans*.[50] Üsd az oroszlánt! Le a gonosszal! - kiáltotta, és megrázta magasba emelt, titokzatos abacusát, mintha a sötétség hatalmait fenyegetné vele. - A lányod - fordult most már a zsidóhoz - bizonyára varázsigékkel, bűvös jelekkel és titkos kabalával gyógyít, ugyebár?

- Nem, vitéz főtisztelendő úr - felelte Izsák -, inkább gyógyfüvekkel, főleg pedig egy csodás hatású balzsammal.

- És honnan ismeri a titkát? - kérdezte Beaumanoir.

- Megtanulta - felelte Izsák, majd húzódozva hozzátette: - Mirjam tanította meg rá, egy közülünk való tudós asszony.

- Aha, álnok zsidó! - kiáltott fel a nagymester. - Végre hogy bevallod! Ez a Mirjam pedig nem más, mint a hírhedt boszorkány, akinek gyalázatos varázslatairól minden keresztény országban suttogtak! - a nagymester borzongva vetette a keresztet. - De utolérte méltó büntetése! Testét máglyán égették el, hamvait meg szétszórták mind a négy világtáj felé. És ugyanez történjék velem és a rendemmel is, ha elnéző leszek tanítványával, és nem büntetem meg ugyanúgy, sőt még szigorúbban! Majd megtanítom, hogy varázslataival elbódítsa és megigézze a Szent Templom harcosait! Hé, Damian! Rúgd ki ezt a zsidót a kapun! Lődd keresztül nyiladdal, ha berzenkedik, vagy újra ide mer tolakodni! Ami pedig a leányát illeti, vele úgy fogunk elbánni, ahogy a keresztény törvény és magas hivatalunk megköveteli!

Így hát a szegény Izsákot gyorsan kitaszigálták, és kiűzték a preceptóriumból; hiába könyörgött, sőt pénzt is ajánlott, szóba se álltak vele. Nem tehetett egyebet, kénytelen volt visszatérni a rabbi házába, és az ő segítségével megtudni, milyen sors vár most a leányára. Eddig a becsületét féltette, most már a puszta életéért is rettegnie kellett.

Közben a nagymester maga elé rendelte a templestowe-i rendház preceptorát.

[50] Mindig üsd a tátott szájú oroszlánt (latin).

HARMINCHATODIK FEJEZET

Csalok? sebaj. - Mi éltet? Csak a látszat.
A koldus ezzel koldul; udvaroncnak
Vagyont, tisztességet mi ád? A látszat.
Az egyház sem mellőzi; és a harcos
Vitézségét látszattal toldja meg.
Mindenki él vele; s kinek elég, hogy
Annyit mutat, amennyi; rajtaveszt,
Templomban, harcban, otthon; így van ez.

Régi színjáték

Albert Malvoisin, a templestowe-i rendház igazgatója - vagy a rend köreiben használatos elnevezés szerint: preceptora - testvérbátyja volt annak a Philip de Malvoisin bárónak, akit futólag már megemlítettünk történetünkben. Mindketten jó barátai és szövetségesei voltak Brian de Bois-Guilbert-nek. Albert Malvoisin bizonyára kiemelkedett a kicsapongó és erkölcstelen kalandorok közül, akikből éppen elég volt a rend soraiban. De lényegében a legfőbb különbség, amely elválasztotta a vakmerő Bois-Guilbert lovagtól, az volt, hogy nem nyíltan, hanem titokban vétkezett. Értett hozzá, hogyan takarja el bűneit és nagyravágyását a képmutatás fátylával, és hogyan játssza meg kifelé azt a fanatikus hitbuzgóságot, amelyet magában megvetett. Ha a nagymester nem érkezik meg olyan hirtelen és váratlanul, aligha fedezett volna fel Templestowe-ban olyasmit, amelyből a fegyelem lazulására lehet következtetni. De még így is - noha a nagymester látogatása meglepetésként érte, és bizonyos mértékben leleplezte - Albert Malvoisin jól állta a sarat. Olyan őszinte tisztelettel hallgatta a rendfőnök szemrehányó szavait, látszólag olyan töredelmesen magába szállt, annyira igyekezett sürgősen jóvátenni a hibákat, amelyekért megrótták, hogy a nagymester már-már megbocsátott neki. Ki is gondolhatta volna, hogy ez az áhítatos szemforgató olyan ember, akit valójában nem érdekel semmi más, csak a mulatság és szórakozás? Végül a nagymester már kedvezőbb színben látta a rendház erkölcsi ábrázatát, mint megérkezése után az első órában.

Mindezt azonban alaposan elrontotta a hír, hogy Albert befogadott a rendházba egy zsidó nőt, aki az egyik templomos testvér foglya, sőt - tartani kell tőle - a szeretője. Így hát a preceptor, amikor a nagymester színe elé idézték, igen zord fogadtatásban részesült.

- Ebben a házban, amelyet a Templom szent rendjének magasztos céljaira építettek - kezdte a nagymester a legszigorúbb hangon -, egy zsidó nő rejtőzködik, akit egy rendtestvérünk csempészett be ide, mégpedig a te tudtoddal és beleegyezéseddel, preceptor úr.

Albert Malvoisin irtózatos zavarba jött. Erre igazán nem számított. A szerencsétlen Rebekát ugyanis a ház egy távoli, rejtett zugában helyezték el, és megtettek minden óvintézkedést, hogy ittléte titokban maradjon. A preceptor a nagymester arcáról leolvasta, hogy neki is meg Bois-Guilbert-nek is vége van, ha csak sebtében ki nem talál valamit a fenyegető vihar elhárítására.

- Mért hallgatsz? - folytatta a nagymester.

- Hát szabad szólanom? - rebegte a preceptor a legmélyebb alázatosság hangján, mintha a lelkiismeret-furdalás némította volna el, holott csak időt akart nyerni, hogy rendbe szedje gondolatait.

- Beszélj, megengedem - mondta a nagymester. - Beszélj, és mondd meg, ismered-e szent szabályzatunk erre vonatkozó pontját: *de commilitonibus Templi in sancta civitate, qui cum miserrimis mulieribus versantur, propter oblectationem carnis*.[51]

- Minden bizonnyal, főtisztelendő atyám - felelt a preceptor. - Nem emelkedhettem volna rendünkben hivatalom magaslatára, ha nem ismerném a legfontosabb tilalmak egyikét.

- Miképp tűrhetted hát, kérdezem újra, hogy egyik testvérünk ide hozza szeretőjét, méghozzá egy zsidó boszorkányt, erre a szent helyre, melyet jelenlétével megfertőz és beszennyez?

- Zsidó boszorkány? - visszhangozta Albert Malvoisin. - A magasságos ég jó angyalai oltalmazzanak bennünket!

- Bizony, testvér, zsidó boszorkány! - mondta a nagymester komoran. - Úgy van, ahogy mondtam. Vagy tagadni mered, hogy az a Rebeka, a nyomorult zsidó uzsorásnak, yorki Izsáknak a leánya, a hírhedt Mirjam boszorkány tanítványa... még elgondolni is szégyen, hát még milyen gyalázat kimondani... itt rejtőzködik a te preceptóriumod falai között?

- Eddig nem értettem - felelte Albert -, de most lehullott szememről a hályog, a te bölcsességed távolította el, főtisztelendő atyám! Nem győztem csodálkozni azon, hogy egy olyan derék lovag, mint Brian de Bois-Guilbert, ennyire elveszítse a fejét. Egyszerűen megbabonázták annak a nőszemélynek a bájai, akit csak azért fogadtam be ebbe a házba, hogy meggátoljam egyre növekvő barátságuk további fejlődését, amely előbb vagy utóbb a derék lovagot végromlásba döntötte volna.

- Eszerint tehát még nem történt köztük semmi olyan, ami a lovag fogadalmának megszegését jelentené? - kérdezte a nagymester.

- Hogyan? Micsoda? E szent ház fedele alatt? - kiáltott fel a preceptor megborzadva és méltatlankodva, miközben hányta magára a keresztet. - Szent Magdolna és a tízezer szűz óvjon tőle! Nem! Ha vétkeztem is, amikor befogadtam ide, abban a téves hitben tettem, hogy így talán megfékezhetem szerencsétlen rendtársam eszeveszett szenvedélyét, amely természetellenes lázában szinte őrültségnek tűnt fel előttem... ezért gondoltam, hogy nem szigorúsággal, hanem inkább könyörületességgel kell gyógyítgatni. De miután a te éles szemed, főtisztelendő atyám, felismerte, hogy ez a nőszemély boszorkány - most már meg tudom érteni Bois-Guilbert szerelmi tébolyát.

- Most már meg! Most már meg! - ismételgette Beaumanoir. - Látod, Conrade testvér, milyen veszedelmes akár a legkisebb rést is nyitva hagyni a sátánnak, ahelyett, hogy védekezzünk minden káros sugallat és káprázat ellen! Ha csak szemünkkel gyönyörködünk abban, amit az emberek asszonyi szépségnek neveznek, már ez is elég ahhoz, hogy az ősellenség, a ragadozó oroszlán hatalmat nyerjen felettünk, és mindenféle varázslattal befejezze művét, amelyet a léhaság és botorság kezdett el. Lehetséges, hogy igazad van, és testvérünk, Bois-Guilbert ebben a dologban inkább részvétet érdemel, mint szigorú fenyítést; talán inkább támogatást nyújtani a bottal, mintsem büntetést a vesszővel; intelmeink és imáink talán még eltérítik őrültségétől, és visszavezetik a helyes útra.

---

[51] Szent közösségünk templomos lovagjairól, akik nyomorúságos asszonyokkal társalkodnak testük gyönyörűségéért (latin).

- Igazán sajnálatos volna - mondta Conrade Mont-Fitchet -, ha a rend elveszítené legjobb vitézei egyikét, éppen abban az órában, amikor a legnagyobb szükségünk van hű fiaink segítségére. Ne felejtsük el, hogy Brian de Bois-Guilbert háromszáz szaracént mészárolt le egymaga!

- Az átkozott kutyák vére - mondta a nagymester - édes és kedves áldozat lesz az angyalok és szentek színe előtt, akiket azok a pogányok megvetettek és káromoltak. És az ő segítségükkel megtörjük a varázslatot, mely testvérünket hálójába ejtette. Testvérünk szét fogja tépni ennek az új Delilának a hálóját, mint ahogy Sámson eltépte a két új kötelet, amellyel a filiszteusok megkötözték. Bois-Guilbert aztán folytathatja nemes munkáját, és a pogányokat öli majd halomra. Ami pedig ezt a gyalázatos boszorkányt illeti, aki bűvöletével behálózta a Szent Templom egyik lovagját... egy pillanatig sem lehet vitás, hogy halállal kell lakolnia!

- De Anglia törvényei... - kezdte a preceptor, aki örült ugyan annak, hogy a nagymester felháborodása szerencsésen elhárult az ő és barátja fejéről, mégis attól tartott, hogy Beaumanoir túlbuzgóságában kissé elvetette a sulykot.

- Anglia törvényei - vágott a szavába a nagymester - minden bíró jogává és kötelességévé teszik, hogy a maga hatáskörén belül igazságot tegyen. A legkisebb bárónak is joga van fogságba vetni, vizsgálat alá vonni és elítélni egy boszorkányt, akit az ő birtokán tetten értek. Ki tagadhatja meg ezt a hatalmat a Templom nagymesterétől saját rendjének preceptóriumában? Nem - erről szó sem lehet! Megindítjuk az eljárást, és meghozzuk az ítéletet. A boszorkánynak el kell tűnnie a föld színéről, és gonoszságának áldozata akkor bocsánatot nyerhet. Készítsétek elő a rendház csarnokát a bírói ítélkezésre a boszorkány felett.

Albert Malvoisin meghajolt és kiment - nem azért, hogy utasítást adjon a csarnok dolgában, hanem hogy sürgősen felkeresse Brian de Bois-Guilbert lovagot, és közölje vele a történteket meg az ügy várható fejleményeit. Hamarosan rá is akadt a templomosra, aki forrt indulatában. Szinte tajtékzott felháborodásában az újabb kosár miatt, amelyet a szép zsidó lánytól kapott.

- A meggondolatlan! A hálátlan! - mondta fogcsikorgatva. - Így bánni velem, aki vérpatakban és lángok között saját életem kockáztatásával mentettem meg az életét! Az égre esküszöm, Malvoisin, már szinte rámszakadt a tető, és a gerendák recsegve-ropogva hullottak körülöttem, de még ott maradtam az ő kedvéért! Íjászok serege vett célba, és nyilaik olyan sűrűn kopogtak páncélomon, mint ablakon a jégeső! Pajzsomat csak arra használtam, hogy őt oltalmazzam! Ezt tettem érte, és a nyakas lány most szememre veti, mért nem hagytam inkább elpusztulni! Egy szikrányi hálát sem érez irántam, sőt a legkisebb reményt sem nyújtja arra, hogy később, valamikor még meghallgat. Mintha az ördög bújt volna belé, és fajtájának minden konoksága benne egyesült volna!

- Ami az ördögöt illeti - szólt a preceptor -, azt hiszem, belebújt mindkettőtökbe. Hányszor intettelek, hogy légy óvatos, ha már nem tudod kívánságaidat féken tartani! Hányszor magyaráztam neked, hogy van elég keresztény hölgyecske is, aki hajlandó egy ilyen vitéz lovaggal barátkozni, és valósággal bűnnek tartaná, hogy megtagadja tőle hálás szerelme zálogát - neked pedig éppen egy konok, hajthatatlan zsidó lányba kellett belehabarodnod! A szentmisére mondom, magam is azt hiszem, az öreg Lucas Beaumanoir fején találta a szöget, amikor azt mondta, hogy ez a nő megbabonázott.

- Lucas Beaumanoir? - ismételte Bois-Guilbert szemrehányóan. - Hát így vigyáztál, Malvoisin? A te hibád, ha a vén locsogó megtudta, hogy Rebeka itt van a preceptóriumban.

- Nem tehetek róla - felelte Albert. - Mindent elkövettem, hogy titkodat megőrizzem, de elárulták; hogy az ördög volt-e vagy valaki más, azt csak az ördög maga tudná megmondani! De amennyire tőlem telt, elsimítottam a dolgot, és nem lesz semmi bajod, ha lemondasz

Rebekáról. Az öreg megsajnált, hiszen varázslat áldozata vagy. A lány boszorkány, és aszerint fog lakolni.

- Az égre, ezt nem engedem! - kiáltott fel Bois-Guilbert.

- Én meg az égre mondom, hogy így lesz! - felelte Malvoisin. - Sem te, sem más földi halandó nem mentheti meg. Lucas Beaumanoir a fejébe vette, hogy a zsidó nő halála engesztelő áldozat lesz, amely jóváteszi a templomos lovagok szerelmi vétkeit. És mint magad is tudod, megvan a hatalma ahhoz, hogy ezt az Istennek tetsző, jámbor és ésszerű cselekedetet végrehajtsa.

- Vajon az utókor el fogja-e hinni, hogy valaha is létezett ilyen ostoba vakbuzgóság? - fakadt ki Bois-Guilbert, fel és alá járkálva a szobában.

- Hogy az utókor mit szól majd hozzá, nem tudom - felelte Malvoisin nyugodtan. - De annyi bizonyos, hogy napjainkban a papok és világiak egyaránt helyeselni fogják nagymesterük döntését, és száz közül kilencvenkilenc ámént mond rá.

- Akkor tudom már, mit kell tennem - mondta Bois-Guilbert. - Albert, te a barátom vagy, segítségemre leszel, hogy megszöktessem. Elviszem olyan helyre, ahol nagyobb a biztonság, és a titkot jobban meg tudják őrizni.

- Akkor sem segíthetnélek ebben, ha akarnám - felelte a preceptor. - A ház tele van a nagymester belső embereivel és híveivel. És hogy őszinte legyek, semmi kedvem együtt hajózni veled, még akkor sem, ha tudnám, hogy bárkánk előbb-utóbb révbe jut. Éppen eleget kockáztattam már miattad. Még csak az kellene, hogy lefokozzanak, és elveszítsem preceptori állásomat egy ilyen zsidó nőszemélyért. És ha hallgatsz rám, abbahagyod ezt a hasztalan erőlködést, és sólymodat más zsákmány felé eregeted. Gondolkodj egy kicsit, Bois-Guilbert: jelened minden ajándékát és jövőd minden ígéretét annak a helynek köszönheted, amelyet rendünkben elfoglalsz. Ha esztelenül kitartasz Rebeka mellett, őrült szenvedélyed módot ad Beaumanoir-nak arra, hogy kizárjon a rendből, és ő nem is fogja ezt elmulasztani. Félti a vezéri pálcát, amelyet reszkető kezében tart, és tudja, hogy te vakmerően kinyújtod karodat érte. Egy pillanatig se képzeld, hogy irgalmas lesz hozzád, ha ilyen jó ürügyet adsz neki arra, hogy eltiporjon. Mindenki elítél majd, ha pártfogásodba veszel egy zsidó boszorkányt. Engedj neki ebben a dologban, mert te húzod a rövidebbet. Ha majd a vezéri pálca a te kezedben lesz, azt tehetsz Júda leányaival, amit akarsz - simogathatod, vagy máglyára küldheted őket kedved szerint.

- Malvoisin - mondta Bois-Guilbert -, olyan hidegvérű vagy, mint egy...

- Barátom - vágott a szavába Albert, még mielőtt Bois-Guilbert egy súlyosabb szóval megsérthette volna -, ha hidegvérű barátod vagyok, nyilván a tanácsom is megfontolt, és követésre méltó. Még egyszer mondom: nem tudod megmentem Rebekát, és ha megpróbálod, csak azt éred el, hogy vele együtt rohansz a pusztulásba. Menj a nagymesterhez, vesd magadat a lábai elé, és mondd meg neki...

- Hogy megalázkodjam a vén bolond előtt? Istenemre, soha! De megmondom neki, a képébe...

- Mondd hát a képébe - folytatta Malvoisin -, hogy őrülten szereted ezt a lányt, és nem tudsz élni nélküle. Minél hevesebben beszélsz majd a szenvedélyedről, annál jobban fog sietni, hogy kitekerje a szép boszorkány nyakát. Te pedig, miután nyíltan elismerted, hogy megszegted a rend legfontosabb tilalmát, nem remélhetsz segítséget itteni testvéreidtől. Akkor búcsút mondhatsz a hatalomról szőtt nagyra törő álmaidnak. Örülhetsz, ha elmehetsz zsoldosnak Flandriába vagy Burgundiába, ahol apró csetepatékban koptathatod lándzsádat.

- Igazad van, Malvoisin - mondta Brian de Bois-Guilbert rövid gondolkodás után. - Nem adhatom meg a vén szamárnak ezt az előnyt. És Rebeka nem érdemli meg, hogy rangomat és becsületemet kockára tegyem miatta. Magára hagyom, sorsára bízom, hacsak nem...

- Nincs semmi feltétel vagy kikötés! - kiáltott fel Malvoisin. - Elhatározásod okos és szükséges. A nők csak játékszerek, és csupán arra szolgálnak, hogy üres óráinkban elszórakozzunk velük; az élet komoly célja becsvágyunk kielégítése. Ezer ilyen csinos bábu sem ér annyit, hogy megbotolj azon a fényes pályán, mely nyitva áll előtted. De most már megyek, nem szabad, hogy ilyen bizalmas beszélgetésben lássanak bennünket. Különben is dolgom van, elő kell készítenem a csarnokot a bírói tárgyalásra.

- Micsoda? - kiáltott fel Bois-Guilbert. - Ilyen hamar?

- Hát bizony - felelte Malvoisin -, minden gyorsan megy, ha a bíró már előre meghozta az ítéletet.

„Rebeka - sóhajtotta Bois-Guilbert, amikor magára maradt -, úgy látszik, drága árat kell fizetnem azért, hogy megszerettelek. Mért nem tudlak sorsodra bízni, mint ahogy ez a halvérű képmutató tanácsolja? Még egy kísérletet teszek megmentésedre, de jaj neked, ha hálátlan leszel! Mert ha megint eltaszítasz, bosszúm olyan erős lesz, mint a szerelmem. Bois-Guilbert életét és becsületét nem lehet kockára tenni semmiért! Nem lehet szó ilyen áldozatról, ha jutalma csak megvetés és szemrehányások özöne!”

A preceptor alighogy kiadta a szükséges rendelkezéseket, amikor Conrade Mont-Fitchet már felkereste, és közölte vele a nagymester utasítását, hogy a zsidó nőt a boszorkányság vádjával tüstént bíróság elé kell állítani.

- Olyan az egész, mint egy rossz álom - jegyezte meg a preceptor. - Hiszen számos zsidó orvos működik, és eddig eszünkbe se jutott boszorkánysággal vádolni őket, pedig gyakran csodálatos eredménnyel gyógyítanak.

- A nagymester másképp vélekedik - mondta Conrade -, és hogy őszinte legyek, Albert: akár boszorkány ez a nyomorúságos zsidó lány, akár egészen ártatlan, inkább csak haljon meg, mintsem elveszítsünk egy olyan nagyszerű harcost, mint Brian de Bois-Guilbert, vagy ami még rosszabb, belső egyenetlenkedés támadjon a rend soraiban. Te tudod, Bois-Guilbert milyen vitéz és buzgó ember; tudod, hogy számos rendtársunk milyen csodálattal és tisztelettel tekint fel rá; de hidd el, mindez nem segítene rajta, ha a nagymester úgy látná, hogy a lovag nem áldozata, hanem bűntársa a zsidó nőnek. És ha Izrael tizenkét törzsének lelke egyesülne benne, akkor is jobb, ha egyedül szenved, semhogy Bois-Guilbert lovagot is magával rántsa a pusztulásba!

- Éppen az imént beszéltem a lelkére, hogy bízza a lányt sorsára - jegyezte meg Malvoisin. - De mégis, van-e elég ok arra, hogy Rebekát elítéljék? Hátha a nagymester megváltoztatja véleményét, ha látja, hogy milyen gyenge bizonyítékok támasztják alá a boszorkányság vádját!

- Ha gyengék, meg kell erősíteni őket - felelte Mont-Fitchet. - Érted, Albert?

- Érteni értem - felelte a preceptor -, és nem is riadok vissza semmitől, ha a rend érdeke úgy kívánja. De ilyen rövid idő alatt bajos megtalálni a módját.

- Meg *kell* találnod, Malvoisin - mondta Conrade -, ez hasznára lesz a rendnek meg neked is. Templestowe szegény preceptórium... Maison-Dieu például kétszer annyit ér. A nagymester, tudod, hallgat rám... teljesítsd ebben a dologban a kívánságát, és akkor Maison-Dieu preceptora vagy... a szép, termékeny kenti grófságban. Nos, mit szólsz ehhez?

- Van itt - felelte Malvoisin - azok között, akik Bois-Guilbert kíséretében jöttek ide, két fickó, akit jól ismerek. Valamikor öcsém, Philip de Malvoisin cselédjei voltak, azután léptek Front-de-Boeuf szolgálatába. Talán ők tudnak valamit ennek a nőnek a boszorkányságáról.

- Nagyszerű! Tüstént keresd meg őket, és ne felejtsd el, ha egy-két bizánci arany fel tudja frissíteni emlékezőtehetségüket, ne sajnáld tőlük!

- Azt hiszem, egy zecchinóért arra is megesküsznek, hogy az anyjuk, aki a világra hozta őket, boszorkány! - nevetett a preceptor.

- Annál jobb - mondta Conrade. - Beszélj velük, mert délben megkezdjük a bírói tárgyalást. Nagymesterünket azóta sem láttam ilyen buzgó készülődésben, amióta karóba húzatta Hamet Alfagit, aki megkeresztelkedett, aztán visszaesett a muzulmán hitbe.

A rendház súlyos harangja éppen elkongatta a delet, amikor Rebeka léptek dobogását hallotta a különlépcsőn, amely börtönébe vezetett. A dübörgés arra mutatott, hogy több ember közeledik, aminek Rebeka nagyon megörült, mert a féktelen és szenvedélyes Bois-Guilbert magányos látogatásaitól jobban félt, mint bármi más rossztól, ami csak érheti. A szoba ajtaját kireteszelték, és Conrade meg Malvoisin lépett be rajta, négy feketébe öltözött alabárdos kíséretében.

- Átkozott faj leánya! - kiáltotta a preceptor. - Készülj fel gyorsan, és kövess bennünket.

- Hová és miért? - kérdezte Rebeka.

- Leány - felelte Conrade -, neked nem az a dolgod, hogy kérdezz, csak az, hogy engedelmeskedj. De ha éppen tudni akarod, szent rendünk nagymesterének bírói széke elé viszünk, hogy számot adj vétkeidért.

- Hála neked, Ábrahám istene! - kiáltott fel Rebeka, és áhítatosan összekulcsolta kezeit. - A bíróban, még akkor is, ha népem ellensége, oltalmazómat látom. Örömest követlek, csak engedd meg, hogy fátyolba burkoljam fejemet.

Lementek a lépcsőn, lassan, ünnepélyes léptekkel, áthaladtak egy hosszú folyosón, majd egy magas, szárnyas ajtón, amely a nagy csarnokba nyílt, ahol már összegyűlt Beaumanoir törvényszéke.

A tágas terem alsó végét zsúfolásig megtöltötték a csatlósok és íjászok, akik nagy nehezen utat engedtek Rebekának, amint a két preceptor közt, az alabárdos őrség előtt, a számára kijelölt szék felé lépkedett. Miközben összefont karokkal és lehajtott fejjel haladt a tömeg közt, valaki egy kis papírtekercset nyomott a kezébe. Rebeka szinte öntudatlanul átvette, és ujjai közé zárta anélkül, hogy megnézné, mi az, és mi van benne. De megértette, hogy tudtára adták: vannak barátai is ebben a félelmetes gyülekezetben. Ez a tudat bátorságot adott neki ahhoz, hogy körülnézzen, és szemügyre vegye azt az embert, kinek színe elé vezették. Tekintete körüljárt a teremben, és magába szívta azt a képet, amelyet következő fejezetünkben igyekszünk majd megjeleníteni.

HARMINCHETEDIK FEJEZET

Kemény törvény a népnek rendelé:
Eltűrni minden bajt, mely emberé;
S győztes fortély kezébe mennyei
Mirtuszt adott, jókedvet fojtani;
S olykor vasvesszőt zsarnoki ököl
Rázott, s monda: Isten emelte föl.

„A középkor”

A bíróság, amelyet az ártatlan és szerencsétlen Rebeka pörbe fogása végett hívtak egybe, a terem felső végében, az emelvényen foglalt helyet. Ez olyan dobogóféle volt, amelyet már korábban leírtunk; akkor minden úri házban volt ilyen a főbb családtagok és előkelőbb vendégek részére.

Egy trónushoz hasonló, magas széken, éppen szemben a vádlottal, a Templom nagymestere ült, pazarul aláomló, bő fehér köpenyben, kezében a misztikus pálcával, amelyen a rend jelképe volt látható. Lába alatt egy asztalnál két írnok ült, a rend káplánjai, akiknek az volt a kötelességük, hogy a tárgyalás menetét szabályos jegyzőkönyvbe foglalják. Fekete ruhájuknak, kopaszra nyírt fejüknek, alázatos tekintetüknek rikító ellentéte volt a jelenlevő lovagok büszke, katonás külseje; ezek részint a preceptóriumban laktak, részint meg a nagymester kíséretében jöttek ide vendégségbe. Négy preceptor vett részt a tárgyaláson; a nagymester trónjánál valamivel alacsonyabb székeken ültek, és kissé hátrább, mint ő. A többi lovag, aki nem volt preceptori rangban, még alacsonyabb padon ült, ugyanannyival hátrább a preceptoroknál, mint ezek a nagymesternél. Mögöttük, de még mindig a dobogón vagy emelvényen, a rend csatlósai - vagyis lovagjelöltjei - ültek, silányabb minőségű fehér ruhában.

Az egész gyülekezetet mélységes komolyság, komor ünnepélyesség jellemezte. A lovagok arcán a katonás merészségen kívül a papi emberekhez illő szigorúság is tükröződött, amely most, a nagymester jelenlétében még fokozottabban nyilvánult meg.

A terem másik, alacsonyabb felét katonák töltötték meg, alabárdos őrök és szolgák, akiket a kíváncsiság hozott ide - látni akarták a nagymestert meg a zsidó boszorkányt. De ezeknek az alacsonyabb rangú vagy minden rang nélküli embereknek a zöme - mint fekete ruhájuk is mutatta - valamilyen módon kapcsolatban álltak a renddel. A közeli falvak parasztjait is beengedték ma a rendházba, mert Beaumanoir büszkesége megkívánta, hogy a tárgyalást, amelyen ő szolgáltat igazságot, a legnagyobb nyilvánosság előtt tartsák meg, és minél több ember részesüljön ebben az épületes látványosságban.

A nagymester kék szeme kitágult, amint körülnézett a gyülekezetben, arca sugárzott, egész lényét áthatotta az öntudatos méltóság és annak a szerepnek elképzelt magasztossága, amelyet el akart játszani.

A tárgyalást egy zsoltár éneklése nyitotta meg. Az énekben részt vett a nagymester mély, érett hangja is, amelynek csengését nem koptatták el az évek. *Venite, exultemus Domino*, jöjjetek, dicsérjük az Urat - ezeket az ünnepélyes szavakat gyakran énekelték a Templom lovagjai, mielőtt csatába bocsátkoztak a földi ellenséggel. Ezt a zsoltárt tartotta Lucas a legalkalmasabbnak most is, amikor csatába indult a sötétség hatalmai ellen, és úgy érezte, hogy a zsoltár a biztos győzelem bevezetője. Felzúgott száz meg száz férfihang, amely megszokta, hogy

karénekben egyesüljön. A mély, elnyújtott hangok felszálltak a csarnok boltozatos mennyezetéig, majd az áradó vizek ünnepélyes morajlásával hömpölyögtek tova a boltívek között.

Amikor az ének elhangzott, a nagymester újra körülhordozta tekintetét a teremben. Ekkor vette észre, hogy a preceptorok egyikének a széke üres. Brian de Bois-Guilbert ugyanis felállt helyéről, és odalépett azokhoz a padokhoz, ahol a Templom közrendű lovagjai ültek. Megállt a padsor legszélső csücskében, és egyik kezével kifeszítve tartotta hosszú köpenyét, hogy szinte eltakarta arcát, míg másik kezével keresztes markolatú kardját fogta, és - bár nem húzta ki hüvelyéből - hegyével lassan vonalakat rajzolgatott a tölgyfa padlóra.

- Szerencsétlen ember - mondta a nagymester, amint pillantása részvéttel megpihent a lovagon. - Látod, Conrade, mennyire bántja és gyötri Briant ez a szent eljárás? Ide juttathat egy derék, vitéz lovagot egy nő léha pillantása, különösen ha a sötétség fejedelme is összejátszik vele. Lám, nem is mer ránk nézni, a lányra se mer nézni; és ki tudja, mire gondol gyötrődésében, miközben kardjával varázsjeleket rajzol a padlóra. Lehet, hogy varázslatot igéz életünk és biztonságunk ellen, de mi dacolunk az ősi ellenséggel, és köpünk rá! *Semper leo percutiatur!*

Mindezt halkan közölte bizalmasával, Conrade Mont-Fitchet lovaggal. A nagymester ezután felemelte hangját, és a következő beszédet intézte a gyülekezethez:

- Vitéz és tisztelendő férfiak, preceptorok és a Templom szent rendjének egyszerű lovagjai, testvéreim és gyermekeim! Ti is, nemes születésű, erős hitű csatlós urak, akik ennek a szent keresztnek a viselésére áhítoztok! És ti is, minden rendű és rangú keresztény testvéreim! Tudjátok meg, hogy nem a hatalom fogyatékossága késztetett bennünket e gyülekezet összehívására, mert bármilyen méltatlan is a személyünk, ezzel a pálcával teljes hatalmat nyertünk arra, hogy egyedül ítéljünk és bíráskodjunk mindenben, ami szent rendünk üdvét érinti. A Boldogságos Szent Bernát rendelkezik így abban a művében, amely lovagi és egyházi hivatásunkat szabályozza. Az ötvenkilencedik pont kimondja, hogy a testvérek tanácsa csakis a nagymester akaratából és az ő parancsára ülhet össze. Teljesen tőlünk függ - mint ahogy régebben a nálunk sokkal érdemesebb atyáktól függött, akik elődeink voltak ebben a magas hivatalban -, hogy hol és mikor gyűljön össze káptalanba az egész rend vagy annak egy része. Az ilyen káptalanokban kötelességünk meghallgatni testvéreink tanácsát, hogy azután saját tetszésünk szerint járjunk el. Ám amidőn a tajtékzó szájú farkas betört a nyájba, és elragadta annak egyik tagját, a jó pásztor segítségül hívja társait, hogy íjjal és hurokkal elpusztítsák a betörőt. Ez pontosan megfelel közismert szabályunknak, mely szerint nem szabad nyugtot hagyni az oroszlánnak.

A nagymester egy pillanatra elhallgatott, majd így folytatta:

- Ennélfogva színünk elé idéztünk egy Rebeka nevű zsidó nőt, yorki Izsák leányát, aki hírhedt szentségtörő boszorkányságáról. Ilyen mesterkedéssel forralta fel a vérét, és homályosította el az elméjét - nem egy hitvány suhancnak, hanem egy lovagnak, nem is egy világi lovagnak, hanem olyannak, aki életét a Szent Templom szolgálatának szentelte -, ezek közül sem egy közrendű lovagnak, hanem rendünk egyik preceptorának, aki rangban és tiszteletben az elsők közé tartozik. Brian de Bois-Guilbert testvérünkről beszélek, akiről jól tudjuk mi magunk és mindazok, akik hallják szavaimat, hogy igaz és buzgó bajnoka a keresztnek - egy vitéz, kinek karja sok hőstettet vitt végbe a Szentföldön, és számos szent helyet tisztított meg a fertőzéstől, lemosva azokat a hitetlenek vérével, akik azelőtt beszennyezték. Ez a férfiú nemcsak vitézségéről és fegyelmezettségéről volt híres, hanem éles eszéről és bölcsességéről is, annyira, hogy testvéreink, a lovagok mind a keleti, mind a nyugati országokban, úgy emlegették Brian de Bois-Guilbert nevét, mint azét a férfiúét, aki méltó arra, hogy utódomul

jelöljék, és átvegye tőlem e parancsnoki pálcát, ha az égnek úgy tetszik majd, hogy feloldjon engem viselésének terhe alól. És most gondoljátok el, hogy ez a tiszteletre méltó és annyira tiszteletben álló férfiú egyszerre megfeledkezik papi mivoltáról, rangjáról, fogadalmáról, testvéreiről és ragyogó jövőjéről, megfeledkezik mindenről, és összeáll egy zsidó némberrel, kinek léha társaságában felkeresi a legelhagyatottabb helyeket, és amikor veszélybe kerül, inkább annak az életével törődik, mint a magáéval, és megvédi saját élete kockáztatásával. Végül - képzeljék csak el - őrülete annyira megszédíti és elvakítja, hogy zsidó bálványát idehozza közénk, rendünk egyik preceptóriumába! Lehet-e erre más magyarázatot találni, mint azt, hogy a nemes lovagot valamely gonosz démon szállta meg, és álnok varázslatnak esett áldozatul? Mert ha a legkisebb okunk volna feltételezni, hogy nem így történt, akkor nem számítana a lovag rangja, vitézsége, hírneve és bármilyen érdeme - mindez nem tartana vissza bennünket a legszigorúbb büntetéstől, hogy gyökerestül kiirtsuk a rosszat, miként írva vagyon: *auferte malum ex vobis*.[52] A nagymester még jobban felemelte hangját:

- Ebben a siralmas ügyben sok gyűlöletes bűnnel találkozunk, szent rendünk szabályzatának nem egy vétkes megsértésével. Először is, Brian de Bois-Guilbert lovag a saját akarata szerint járt el, ami ellenkezik szabályzatunk harmincharmadik pontjával: *quod nullus iuxta propriam voluntatem incedat.* Másodszor, kiközösített személlyel érintkezett, ami az ötvenhetedik pontba ütközik: *ut fratres non participent cum excommunicatis*; márpedig ez olyan bűn, amely részben az *Anathema Maranathá*val, e nagy átokkal sújtható. Harmadszor, idegen nőkkel lépett kapcsolatba, amit a szabályzat ezekkel a szavakkal tilt meg: *ut fratres non conversentur cum extraneis mulieribus.* Negyedszer, nem kerülte, sőt félő, hogy kereste az asszonyi csókot, pedig szent rendünk szabályzatának utolsó pontja szerint: *ut fugiantur oscula*, a Kereszt katonái így esnek tőrbe. E számos gyűlöletes bűn miatt Brian de Bois-Guilbert lovagot ki kellene zárni, ki kellene vetni közösségünkből, még akkor is, ha annak jobbkeze és szeme fénye volna.

Elhallgatott. Halk moraj futott végig a gyülekezeten. A fiatalabbak közül néhányan már-már mosolyogtak, amikor szóba került a szabályzat utolsó pontja, de tüstént elkomolyodtak, és szívszorongva várták a nagymester további nyilatkozatát.

- Valóban - mondta - ilyen súlyos büntetés jár a templomos lovagnak, aki szabad akarata birtokában, szántszándékkal sérti meg rendünk szabályzatának ennyi fontos pontját. Ha azonban varázslat és igézet segítségével a sátán lett úrrá a lovag felett - esetleg oly módon, hogy könnyelmű pillantást vetett egy szép női arcra -, botlása inkább sajnálatot kelt bennünk, mintsem kedvet arra, hogy megfenyítsük. Ezért csak olyan vezeklést óhajtunk szabni rá, mely elég ahhoz, hogy megtisztítsa hibájától, viszont felháborodásunk élét az átkozott eszköz ellen fordítjuk, amely derék lovagunknak majdnem teljes bukását okozta. Álljatok tehát elő, és tanúskodjatok mindnyájan, akik tanúi voltatok e szerencsétlen dolgoknak, hogy ítélni tudjunk összességük és jelentőségük fölött. Ugyanakkor segítségtekkel eldöntjük, vajon igazságszolgáltatásunk beérheti-e ennek a hitetlen nőnek a megbüntetésével, vagy pedig tovább kell mennünk, és vérző szívvel testvérünk ellen is teljes szigorral kell-e eljárnunk.

Több tanút szólítottak elő, hogy bebizonyítsák: Bois-Guilbert milyen veszedelemnek tette ki magát, amikor igyekezett kimenteni Rebekát az égő kastélyból, és milyen keveset törődött saját biztonságával, amidőn minden erejével a leányt védelmezte. A tanúk mindezt részletesen elmondták, nem tartózkodva semmiféle túlzástól, amelybe egyszerűbb emberek könnyen beleesnek, különösen ha valami rendkívüli eset felizgatja őket. Természetes hajlamukat a cso-

[52] Távoztassátok el magatoktól a rosszat (latin).

dálatos elemek kiszínezésére még növelte a tetszés is, amellyel a nagymester tanúvallomásukat hallgatta. Miközben benyomásaikat e nagy embernek előadták, az amúgy is elég nagy veszedelmek, amelyeknek Bois-Guilbert kitette magát, ajkukon óriásivá nőttek. Ugyancsak eltúlozták azt az önfeláldozó hősiességet is, amellyel a lovag Rebekát védelmezte; ez már őrültség volt, nem lovagiasság. Megdöbbentően ecsetelték azt a hódolatot is, ahogy a lovag a lányt hallgatta, pedig szavai szigorúak és szemrehányóak voltak; szinte hihetetlen volt, hogy a büszke lovag ezt a hangot eltűri.

Ezután Templestowe preceptorát szólították fel, hogy számoljon be arról, milyen körülmények között érkezett meg Bois-Guilbert és a zsidó lány a rendházba. Malvoisin ügyesen és óvatosan beszélt. Szemmel láthatóan kímélni igyekezett Bois-Guilbert érzelmeit, de időnként egy-egy elejtett szóval arra célzott, hogy a lovag nyilván átmeneti elmezavarba esett, annyira belehabarodott a nőszemélybe, akit magával hozott. A preceptor bűnbánóan sóhajtozva elmondotta, mennyire megbánta, hogy Rebekát és szerelmesét beengedte a rendház falai közé.

- Mindazt, amit védelmemre felhozhatok - fejezte be -, elmondtam töredelmes vallomásomban, amelyet főtisztelendő nagymester atyánk előtt tettem; ő tudja, hogy szándékaim nem voltak rosszak, ha viselkedésem szabályellenes volt is; utóbbiért örömmel alávetem magamat minden vezeklésnek, amelyet reám kiszabni kegyeskedik.

- Jól beszéltél, Albert testvér - mondta Beaumanoir. - A szándék, amely vezetett, dicséretes, hiszen nem akartál egyebet, csak azt, hogy megállítsd tévelygő testvéredet a lejtőn. De amit tettél, helytelen volt. Aki a megbokrosodott lovat úgy akarja megfékezni, hogy a kantár helyett a kengyelt ragadja meg, nem éri el célját, csak megsérül. Rendünk jámbor alapítója tizenhárom miatyánkot rendelt el nekünk reggelente és kilencet vecsernyére; megparancsolom, hogy te kettőzd meg ezt az ájtatosságot. A templomosnak hetenként háromszor szabad húst fogyasztania; te tartózkodj a hústól mind a hét napon. Ez legyen büntetésed a következő hat héten keresztül, és akkor vezeklésed véget ér.

Templestowe preceptora a legmélyebb alázat álszenteskedő színlelésével földig hajolt fölöttese előtt, azután visszaült a helyére.

- Azt hiszem, jó lenne, testvéreim - mondta a nagymester -, ha kissé megvizsgálnók ennek a nőnek az előéletét, hogy megállapítsuk: azok közé tartozik-e, akikről feltételezhető, hogy varázslatot és boszorkányságot űznek. Ugyanis mindaz, amit eddig hallottunk, arra mutat, hogy szerencsétlen, tévelygő testvérünk valami csábítás és káprázat hatása alatt cselekedett.

A negyedik jelenlevő preceptort Herman of Goodalricke-nek hívták. A másik három Conrade, Malvoisin és maga Bois-Guilbert volt. Ez a Herman régi harcos volt, arcán több sebforradás, muzulmán kardvágások nyomai. Most felállt, és meghajolt a nagymester előtt, aki tüstént engedélyt adott neki a szólásra.

- Főtisztelendő atyám - mondta -, nagyon szeretném tudni, vajon vitéz testvérünk, Brian de Bois-Guilbert mit szól ezekhez a szörnyű vádakhoz, és ő maga milyen szemmel nézi most a kapcsolatot, amely ehhez a zsidó leányzóhoz fűzte.

- Brian de Bois-Guilbert - mondta a nagymester -, hallottad a kérdést, amelyet Goodalricke testvér feltett. Megparancsolom, hogy válaszolj neki.

Bois-Guilbert, amikor így megszólították, fejét a nagymester felé fordította, de hallgatott.

- Megszállta a némaság ördöge - mondta a nagymester. - Távozz, sátán! Beszélj, Brian de Bois-Guilbert, szent rendünk jelvényével kényszerítelek rá!

A lovag nagy erőfeszítéssel elnyomta magában haragja és felháborodása kitörni készülő indulatát. Tudta, hogy nem ér vele semmit, ha szabadjára engedi. Így csak ennyit mondott:

- Brian de Bois-Guilbert nem válaszolhat ilyen vad, üres vádakra, főtisztelendő atyám. De ha becsületébe akarnak gázolni, élete árán is megvédi azzal a karddal, amely sok csatát vívott a kereszténységért.

- Megbocsátunk neked, Brian testvér - mondta a nagymester -, noha hőstetteiddel hivalkodtál előttünk, amit nem tudunk helyeselni. Megint engedtél az ördög kísértésének, aki arra csábított, hogy önmagadat tömjénezd és dicsőítsd. De megbocsátunk neked, mert látjuk, hogy nem annyira a magad akaratából beszélsz, mint inkább annak a sugallatára, akit Isten segítségével mindjárt ki fogunk űzni belőled, és szégyenszemre kikergetünk ebből a gyülekezetből.

Bois-Guilbert sötéten lobogó szeme megvetően felvillant, de nem szólt semmit.

- Most pedig - folytatta a nagymester -, miután Goodalricke testvér kérdésére nem sikerült kielégítő választ kapnunk, folytassuk vizsgálódásunkat, testvérek. Védőszentünk segítségével mélyére nézünk ennek a bűnös titoknak. Álljanak elő azok, akik tudnak valamit ennek a zsidó nőnek korábbi életéről, tetteiről és viselkedéséről.

A terem alsó végében mozgolódás támadt, és amikor a nagymester megkérdezte, mi az, megtudta, hogy van a tömegben egy sokáig ágyhoz láncolt egykori rokkant, akit a fogoly valami csodatevő balzsam segítségével talpra állított, és most már jól tudja használni tagjait.

A szegény szász parasztot előráncigálták az emelvényig. Rémülten nézett körül, attól tartván, hogy felelősségre vonják bűnéért, amit akkor követett el, amikor szélütés érte, és egy zsidó nőhöz fordult segítségért. Teljesen nem gyógyult meg ugyan, mert mankóra támaszkodva tette meg tanúvallomását. Nagyon szabódva beszélt, és gyakran megakasztotta szavait a sírás. De elismerte, hogy két évvel előbb, amikor Yorkban lakott, és Izsáknál, a gazdag zsidónál dolgozott mint asztalos, hirtelen nagy fájdalmak lepték meg. Fel sem tudott kelni ágyából, amíg a Rebeka utasításai szerint alkalmazott gyógymód - és különösen a melegítő hatású, fűszeres illatú balzsam - bizonyos mértékben vissza nem adta tagjai mozgékonyságát. Azonkívül - mesélte - Izsák leánya egy tégelyt ajándékozott neki, tele azzal a becses kenőccsel, és még hozzá egy kis pénzt is, hogy visszatérhessen apja házába, Templestowe közelébe.

- És bocsásson meg, főtisztelendő nagyuram - mondta a paraszt -, nem tudom elképzelni, hogy a kisasszonynak rossz szándéka lett volna velem, noha szerencsétlenségére zsidónak született. És nem lehetett a kenőcsben semmi gonoszság, mert amikor használtam, mindig elimádkoztam a miatyánkot meg a hiszekegyet, de jó hatása ettől sem csökkent.

- Hallgass, szolga, és menj a dolgodra! - szólt rá a nagymester. - Nem csodálom, ha egy olyan ostoba állat, mint te, mindenféle kuruzslószerekhez és pokoli gyógymódokhoz folyamodik, mint ahogy azt sem restellted, hogy munkádat eladd a zsidó sátánfiaknak. Annyit mondok neked: az ördög, ha akarja, betegségeket rakhat rád csak azért, hogy el is vegye, a butákat meg abban a hitben tartsa, mintha volna valami csodálatos ördögi gyógymód a világon. Van még a kenőcsből, amelyről beszéltél?

A paraszt reszkető kézzel turkált inge alatt, és előhúzott egy kis dobozt, melynek fedelén héber betűket lehetett látni. A körülötte állók már ebben is csalhatatlan bizonyítékát látták annak, hogy a doboz az ördög patikájából került elő. Beaumanoir keresztet vetett, mielőbb kezébe vette. Miután járatos volt majdnem minden keleti nyelvben, könnyűszerrel elolvasta és megértette a doboz feliratát, mely így szólt: *Júda törzsének oroszlánja győzelmet arat.*

- Milyen különös ereje van a sátánnak! - csóválta fejét Beaumanoir. - Még a szentírás szavait is felhasználja szentségtörésre, és nélkülözhetetlen mindennapi táplálékunkba mérget kever! Nincs itt egy köpülyöző, aki meg tudná mondani, mi van ebben a titokzatos kenőcsben?

Két orvosló - ahogy magukat nevezték -, az egyik barát, a másik borbély, előlépett, és megvizsgálta a kenőcsöt. Azután kijelentették, hogy a kenőcs anyagát nem ismerik; legfeljebb annyit mondhatnak, hogy szaga mirhára és kámforra emlékeztet (ezeket keleti fűszereknek vélték). De nem tudtak felülemelkedni azon a szakmai gyűlöleten, amely a sikeres kartárs ellen fordul, és siettek kijelenteni: miután ez a kenőcs nem tartalmaz semmi olyan alapanyagot, amelyet ismernének, nyilvánvaló, hogy törvénytelen, bűbájos szerekből kotyvasztották; ezt annál biztosabban állíthatják, mert ők maguk, ha nem is varázslók, tökéletesen ismerik tudományuk minden csínját-bínját - de csak addig a határig, amíg az Istentől való, és egy jó keresztény hitével összeegyeztethető. Amikor ez a gyógyszerészi vizsgálat befejeződött, a paraszt alázatosan esedezett, hogy adják vissza neki a kenőcsöt, amelyet olyan üdvös eredménnyel használ. Ám a nagymester szigorúan ráncolta homlokát erre a kérelemre.

- Hogy hívnak, fickó? - kérdezte a nyomorékot.

- Higg vagyok, Snell fia - felelte a paraszt.

- Hát ide hallgass, Higg, Snell fia - szólt a nagymester. - Azt mondom neked, ezerszer jobb ágyban betegeskedni, mint egy hitetlen nőszemély segítségével talpra állni és járkálni. És jobb erőszakkal elvenni a hitetlenektől kincseiket, mint elfogadni jóságos ajándékaikat, vagy pénzért szolgálni nekik. No, eredj, és tégy úgy, ahogy mondtam.

- Ne vegye rossz néven, főtisztelendő nagyuram - felelte a paraszt -, de ez a tanács, sajnos, nekem már későn jött, hiszen én nyomorék ember vagyok. De megmondom majd a testvéreimnek, akik a gazdag Nátán ben Sámuel rabbinusnál szolgálnak, mit tanácsol főtisztelendőséged... hogy a törvénynek megfelelőbb kirabolni az öreget, mint hűségesen szolgálni.

- Dobjátok ki ezt a fecsegő gazembert! - kiáltotta Beaumanoir, aki nem számított arra, hogy elvi tanácsát így fogják gyakorlatilag alkalmazni.

Higg, Snell fia visszahúzódott a tömegbe, de annyira érdekelte zsidó jótevője sorsa, hogy nem ment el, meg akarta várni az ítéletet. Még azt is megkockáztatta, hogy újra magára vonja a szigorú nagyúr haragját, aki dühösen ráncolta szemöldökét. Higg szíve elszorult ijedtében.

Amikor a tárgyalás eljutott idáig, a nagymester megparancsolta Rebekának, hogy vesse le fátylát. A lány most nyitotta először szóra ajkát; türelmesen, de önérzetesen válaszolt. Azt mondta, hogy az ő népének leányai nem szokták felfedni arcukat, ha idegen környezetben egyedül vannak. Kedves hangja és szelíd válasza részvétet és rokonszenvet keltett a hallgatóság körében. Ám Beaumanoir - aki külön erénynek tartotta minden emberi érzés elfojtását, ha beleütközött abba, amit kötelességének vélt - megismételte parancsát. Az őrök már-már odaugrottak, hogy erőszakkal tépjék le a fátyolt, amikor Rebeka felállt, és így szólt a nagymesterhez:

- Kérlek, uram, gondolj a saját leányaidra... - itt hirtelen észbe kapott és felsóhajtott -, jaj, mit beszélek, hiszen nincsenek leányaid! Akkor az édesanyád emlékére kérlek vagy a szeretetre, amit nővéreid iránt éreztél, a női tisztességre, amelyet becsülnöd kell... ne engedd, hogy így bánjanak velem jelenlétedben! Nem illik egy leányhoz, hogy ilyen durva kezek érintsék ruházatát! Inkább engedelmeskedem neked - tette hozzá olyan szendén és bánatosan, hogy még Beaumanoir szíve is majdnem megesett rajta. - Te elöljáró vagy a tieid között, a te parancsodra megmutatom egy boldogtalan leány arcát.

Hátravetette fátylát, és bíráira nézett - arcán a szemérem viaskodott a büszkeséggel. Amikor szépségét meglátták, a meglepetés moraja futott át a termen. A fiatal lovagok összenéztek, és a sok pillantás mintha néma egyetértésben ezt mondta volna: ha Brian szenvedélyét meg akarjuk érteni, nem kell olyan képzelt mentséghez folyamodni, mint a boszorkányság - ennek az arcnak valóságos szépsége mindent megmagyaráz.

De mindnyájuk között Higg, Snell fia döbbent meg a legjobban, amikor megpillantotta jótevője arcát.

- Engedjetek ki! - mondta az őröknek az ajtóban. - Hadd menjek el innen! Nem tudnék még egyszer az arcába nézni, hiszen nekem is részem van abban, hogy meggyilkolják!

- Nyugodj meg, jó ember - mondta Rebeka, mert meghallotta Higg szavait. - Nem ártottál nekem semmit, amikor megmondtad az igazat, és nem segít rajtam semmit, ha siránkozol. Ne törődj velem, kérlek. Menj haza, és élj boldogul.

Higget az őrök már éppen ki akarták lökni az ajtón - részint könyörületből, részint meg óvatosságból, nehogy jajgatásával magára vonja a figyelmet, ami kellemetlen következményekkel járhatott volna. De Higg megígérte, hogy befogja a száját, mire megengedték neki, hogy ottmaradjon.

Most a két fegyverest hívták elő, akiket Albert Malvoisin alaposan kitanított, megmagyarázva nekik, hogy vallomásuk milyen fontos. Noha mindketten kérges szívű gazfickók voltak, a fogoly lány szenvedő arca és szépsége meghökkentette őket. Ám Templestowe preceptora sokatmondó pillantást vetett rájuk, mire visszazökkentek rideg egykedvűségükbe. Vallottak, mint a karikacsapás, olyan pontosan és egybevágóan, hogy pártatlanabb bíróban tüstént gyanút keltett volna. Vallottak légből kapott, koholt dolgokról vagy olyan jelentéktelen körülményekről, amelyek önmagukban semmitmondóak lettek volna, ha nem teszi gyanússá a hangsúly, ahogy elmondták, és a sok célozgatás, amellyel fűszerezték.

Vallomásuk anyagát a mai időkben két csoportba lehetne sorolni: az egészen lényegtelen és az egészen lehetetlen dolgok csoportjába. De abban a sötét korban mindez elég volt ahhoz, hogy a bűn bizonyítékául szolgáljon. Az első csoportba például ilyen megfigyelések tartoztak: a tanúk hallották, amint Rebeka valami idegen, ismeretlen nyelven dünnyög magában; hallották, amint énekelt, mégpedig valami csodálatosan édes dallamot, amely sokáig csengett az ember fülében, és megdobogtatta szívét; a lány néha magában beszélt, aztán felpillantott, mintha választ várna valakitől; ruhája egészen furcsa és titokzatos szabású, nem olyan, mint a tisztességes asszonyoké; gyűrűjébe kabalisztikus jelek vannak vésve, fátylára titokzatos ábrák hímezve.

Mindezeket a köznapi dolgokat megdöbbenve hallgatták, és súlyos bizonyítékoknak tekintették, vagy legalábbis alapos oknak a gyanúra, hogy Rebeka az ördöggel cimborál.

De voltak még képtelenebb vallomások is, amelyeken mohón kapott a hallgatóság zöme, bármilyen hihetetlenek voltak is. A katonák egyike látta, amint Rebeka kipróbálta gyógymódját egy sebesült harcoson, akit vele együtt hoztak a torquilstone-i várba. Rebeka állítólag bizonyos jeleket rajzolt a seb fölött a levegőbe, és bizonyos varázsigéket mormolt, amelyeket a katona, hála Istennek, nem értett. De annyi bizonyos, hogy egy nagy nyíl vashegye magától kiemelkedett a sebből, és leesett a földre. Nyomában a vérzés elállt, a seb behegedt, és a haldokló ember negyedóra múlva már vígan járkált a bástyán, sőt segített a tanúnak egy hajítógépet forgatni.

Ez a legenda valószínűleg abból keletkezett, hogy Rebeka a sebesült Ivanhoe-t ápolta a várkastélyban. De ki merte volna a tanú szavahihetőségét kétségbe vonni, amikor kézzelfogható bizonyítékkal is szolgált vallomása alátámasztására: előhúzta zsebéből ugyanazt a nyílhegyet, amely olyan csodálatosan kiugrott a sebből. És miután ez a nyílhegy egy jó unciát nyomott, elég súlyos bizonyíték volt.

Egy másik katona, aki a szomszédos bástyán őrködött, szemtanúja volt annak a jelenetnek Rebeka és Bois-Guilbert között, amikor a lány már-már levetette magát a toronyból a mélységbe. Ez a katona nem akart elmaradni társa mögött; azt vallotta, hogy látta Rebekát, amint felmászott a torony párkányára, ahol hófehér hattyúvá változott, és ebben az alakban háromszor körülrepülte a torquilstone-i várat, majd visszalibbent a torony párkányára, és újra női alakot öltött.

Ennek a megdöbbentő vallomásnak fele is elég lett volna ahhoz, hogy boszorkányságért elítéljenek akármilyen szegény és csúnya öregasszonyt, még ha nem is zsidó. Mennyivel súlyosabban nehezedett a vád Rebekára, akinek fiatalsága, szépsége és idegen származása magára vonta a nagymester haragját.

Beaumanoir megszámolta a szavazatokat, azután ünnepélyes hangon megkérdezte Rebekát, van-e valami mondanivalója az elmarasztaló ítélet ellen, amelyet mindjárt ki fog hirdetni.

- Könyörületért esedezni - kezdte a bájos Rebeka érzelemtől remegő hangon -, tudom, éppen olyan haszontalan lenne, mint amennyire magamhoz méltatlannak érzem. És arra is hasztalan volna rámutatni, hogy más vallású betegek és sebesültek ápolása, szenvedéseik enyhítése olyan cselekedet, amely nem lehet bűn Isten szemében, akit keresztények és zsidók egyaránt tisztelnek. Beszéljek arról, hogy sok minden, amit ezek az emberek (Isten bocsásson meg nekik) ellenem felhoztak, képtelenség? Ez sem használna, miután ti elhiszitek, és lehetségesnek tartjátok. Még kevesebbet érne, ha megkísérelném megmagyarázni, hogy az én különös öltözékem, beszédem, viselkedésem azért ilyen, mert a népemé... majdnem azt mondtam, a hazámé, de sajnos, nekünk nincs hazánk! És nem akarom mentegetni magam az erőszakos ostromló rovására sem, aki ott áll, és némán hallgatja a hazugságokat és koholmányokat, amelyek azt a célt szolgálják, hogy a gonosztevőt olyan színben tüntessék fel, mintha ő volna az áldozat. Isten legyen a bíró köztem és közötte! De inkább tízszer elszenvedem azt a halált, amelyet kényetek-kedvetek nekem szán, semhogy elfogadjam Belial e fiának szerelmét, amelyet erőszakkal rám akart kényszeríteni - a magányos, elhagyatott, védtelen nőre, aki a foglya is! De ő a ti hiteteken van, és minden elejtett szava, még a legátlátszóbb hazugsága is többet nyom a latban, mint egy szerencsétlen zsidó lány legünnepélyesebb tiltakozása. Ezért nem fordítom vissza őreá a vádat, amelyet ellenem emeltek. Mégis hozzá fordulok... igen, Brian de Bois-Guilbert, tehozzád fordulok, és megkérdezem: vajon igazak-e ezek a vádak, vagy hamisak? Elismered-e, hogy olyan gyalázatosak és rágalmazók, amilyen veszedelmesek, sőt halálosak?

Csend lett. Minden szem Bois-Guilbert felé fordult, de ő hallgatott.

- Beszélj, ha férfi vagy! - folytatta Rebeka. - Beszélj, ha keresztény vagy! A ruhára, melyet viselsz, a névre, melyet örököltél, a lovagi rangra, amelyre olyan büszke vagy, anyád becsületére, apád sírjára és csontjaira - mondd meg: igazak-e ezek a vádak?

- Felelj neki, testvér - mondta a nagymester -, ha a pokolbeli ellenség, akivel tusakodol, nem bénítja meg az erődet!

Bois-Guilbert valóban mintha egymással tusakodó szenvedélyek martaléka lett volna. Arca görcsösen eltorzult, és hangja rekedt volt, amikor Rebekára pillantva, végül megszólalt:

- A tekercset! A tekercset!

- Ejnye - mondta Beaumanoir -, ez már valóban tanúságtétel! A varázslat áldozata nem tud mondani mást, csak a végzetes tekercset emlegeti. Kétségkívül arra írták a varázsigéket, amelyekkel némaságra kárhoztatták.

Ámde Rebeka más magyarázatot adott a lovagból szinte kipréselt szavaknak. Gyorsan egy pillantást vetett a kis pergamentekercsre, amelyet még mindig a kezében szorongatott. Arab betűkkel ez a két szó állt rajta: „Kérj bajvívót!"

Bois-Guilbert furcsa válasza nagy izgalmat keltett a gyülekezetben. Amíg a csodálkozás moraja végigfutott a sorokon, Rebekának ideje jutott arra, hogy elolvassa a pergamentekercset, és észrevétlenül megsemmisítse, eltüntesse. Amikor a suttogás elhallgatott, a nagymester így szólt:

- Hidd el, Rebeka, semmi hasznot sem húzhatsz ennek a szerencsétlen lovagnak a vallomásából. Láthatod, a pokolbeli ellenség még mindig a hatalmában tartja... Van valami más mondanivalód?

- Egyetlen lehetőségem maradt arra, hogy megmentsem az életemet, még a ti saját kegyetlen törvényeitek szerint is - mondta Rebeka. - Életem csupa kínszenvedés... legalábbis az utóbbi időkben az volt... de akármilyen nyomorúságos is, nem akarom eldobni Isten ajándékát, amíg a legkisebb lehetőséget nyújtja arra, hogy megvédjem. Ezért szembeszállok a váddal - ártatlanságomat hangoztatom -, kijelentem, hogy hazugság mindaz, amit felhoznak ellenem! Istenítéletet kérek - megkövetelem azt a jogot, hogy párviadal döntse el, igazam van-e vagy sem -, meg fogom nevezni a bajvívót, aki kiáll érettem.

- És ki lesz az, Rebeka - kérdezte a nagymester -, aki hajlandó lándzsát ragadni egy boszorkányért... kiállni a porondra egy zsidó lány becsületéért?

- Isten majd küld valakit - felelte Rebeka. - Lehetetlen, hogy a vidám Angliában, a vendégszerető, nagylelkű Angliában, ahol annyian kockáztatják életüket a becsületért, ne akadjon egy férfi, aki kész harcolni egy igazságos ügyért! De elég annyi, hogy istenítéletet és párviadalt követelek - itt a kesztyűm!

Lehúzta hímzett kesztyűjét, és odadobta a nagymester elé, olyan egyszerűen és büszkén, hogy mozdulata és arckifejezése általános meglepetést, csodálatot keltett.

HARMINCNYOLCADIK FEJEZET

...Kesztyűt dobok,
Hogy megmutassam, fennen bizonyítsam
Harcos merészségem.

Shakespeare: II. Richárd

Még Lucas de Beaumanoirt is meghatotta Rebeka hangja és arckifejezése. Tulajdonképpen nem volt kegyetlen ember, még rideg sem. Nem ismerte a szenvedélyek hevét, de szenvedélyek helyett a rosszul értelmezett kötelességtudás rabja volt. Szívét fokozatosan megkeményítette az önmegtagadó aszkéta életmód, amelyet folytatott, és a nagy hatalom, amely az ő kezébe adta emberek ezreinek sorsát. Úgy érezte, hogy éppen az ő különleges feladata visszaszorítani a pogányságot, és kiirtani az eretnekséget.

Arcán most megenyhült ráfagyott szigorúsága, ahogy elnézte a szép, fiatal teremtést, aki ott állt előtte egyedül, rokonok és barátok nélkül, mégis olyan bátran és lendületesen védekezett. A nagymester kétszer is keresztet vetett, mert nem értette, mitől érzékenyült el hirtelen a szíve, amelyet máskor nem indítottak meg a szenvedők könnyei, hanem mindig kemény maradt, mint a kő.

- Leányzó - mondta végre -, ha a sajnálkozást, amelyet irántad érzek, valami ördögi praktikával idézted elő, akkor nagyon nagy bűnt követtél el. De inkább azt hiszem, ellágyulásomban a természet szava szólal meg, amely sajnálja, hogy egy ilyen szép teremtés fiatalon és egészségesen a halál martaléka legyen. Bánd meg a bűneidet, leányom; valld be töredelmesen boszorkányságodat; fordíts hátat átkos hitednek; csókold meg ezt a szent jelképet, és akkor minden rendbe jön, nem ér többé bántódás sem itt, sem a másvilágon. A legszigorúbb zárdák egyikében bőségesen lesz időd magadba szállni, imádkozni, kellőképpen vezekelni, és lélekben addig erősödni, amíg nem kell már attól tartanod, hogy megbánod megbánásodat. Ha így cselekszel, életben maradsz - mit adott neked Mózes törvénye, hogy meghalj érte?

- Mózes törvénye apáim törvénye - felelte Rebeka. - Kinyilatkoztatása a Sínai-hegyen történt, felhőkben és lángokban, villámlás és mennydörgés közepette. Ebben, ha keresztények vagytok, nektek is hinnetek kell. Azt mondjátok, ez a régi tan már nem érvényes. De az én tanítóim nem így tanították.

- Akkor lépjen elő a rendház káplánja - parancsolta a nagymester -, és magyarázza meg ennek a konok hitetlennek...

- Bocsáss meg, uram, hogy a szavadba vágok - mondta Rebeka szelíden -, én egy tudatlan lány vagyok, nem értek ahhoz, hogy vallásomért vitába szálljak, de meghalok érte, ha Isten úgy akarja. Engedd meg, hogy válaszodat sürgessem arra a kívánságomra, melyben bajvívót kértem.

- Adjátok ide azt a kesztyűt - szólt Beaumanoir, és fejcsóválva nézegette a finom szövést és a vékony ujjakat. - Ez bizony gyenge és törékeny záloga egy ilyen halálos küzdelemnek. Látod, Rebeka, amilyen vékony és könnyű ez a te kesztyűd a mi nehéz páncélos kesztyűinkhez képest, ugyanolyan kilátástalan a te harcod a rend ellen... mert szent rendünk az, amelyet kihívtál.

- Vesd a mérlegbe ártatlanságomat is - felelte Rebeka -, és akkor a selyemkesztyű lenyomja majd a vaskesztyűt.

- Tehát tovább is csökönyösen tagadod bűnösségedet, és ragaszkodol vakmerő kihívásodhoz?

- Ragaszkodom hozzá, nemesuram - felelte Rebeka.

- Hát akkor legyen úgy, Isten nevében - mondta a nagymester. - Isten ítélete döntse el, kinek van igaza ebben az ügyben.

- Ámen - felelték a preceptorok körülötte, és ennek a szónak mély visszhangja támadt az egész gyülekezetben.

- Testvérek - mondta Beaumanoir -, miként jól tudjátok, megtagadhattuk volna ettől a nőtől azt a kedvezményt, hogy istenítéletet kérhessen. Igaz, hogy zsidó és hitetlen, de védtelen idegen közöttünk, és ha már olyan enyhítést kér, amelyet törvényeink másnak megengednek, Isten őrizz, hogy tőle megtagadjuk. Azonkívül katonák és lovagok vagyunk, nem csupán papok, és szégyen volna, ha bármilyen ürügyre hivatkozva, kitérnénk a kihívás elől. Az ügy tehát a következőképpen áll: Rebeka, yorki Izsák leánya, különféle körülmények következtében abba a gyanúba keveredett, hogy varázslattal és boszorkánysággal hatalmába kerítette szent rendünk egyik lovagjának személyét. Rebeka azonban tagadja a vádat, és ártatlansága bebizonyítására párviadal formájában istenítéletet kér. Mit gondoltok, tisztelendő testvéreim? Véleményetek szerint kinek adjuk át a kihívás zálogát? Kit jelöljünk ki bajvívónknak, hogy a vádért síkraszálljon?

- Brian de Bois-Guilbert testvért, akit a dolog a legközelebbről érint - mondta Goodalricke preceptor. - Azonkívül ő tudja a legjobban, mi az igazság ebben az ügyben.

- No de ha Brian testvérünk varázslat hatása alatt áll? - aggodalmaskodott a nagymester. - Csak óvatosságból vetem fel ezt a kérdést, mert egyébként egész szent rendünkben nincs olyan vitéz kar, amelyre szívesebben bíznék akármilyen súlyos ügyet.

- Főtisztelendő atyám - felelte Goodalricke preceptor -, nincs olyan varázslat, amelynek foganatja volna egy bajnokkal szemben, aki istenítéletért áll ki párviadalra.

- Ebben igazad van, testvér - mondta a nagymester. - Albert Malvoisin, add át a kihívás zálogát Brian de Bois-Guilbert-nek. Megparancsoljuk, testvér - folytatta a kiszemelt lovaghoz fordulva -, hogy minden tudásod és vitézséged latbavetésével, férfiasan harcolj, és egy pillanatig se kételkedj abban, hogy az igaz ügynek győznie kell. Te pedig, Rebeka, gondoskodj arról, hogy a mai naptól kezdve a harmadik napon jelentkezzék az a bajvívó, aki ügyedért kiáll.

- Túl rövid az idő - felelte Rebeka. - Egy idegen, méghozzá más vallású is, hogyan találjon ilyen hamar egy bajvívót, aki kész életét és becsületét kockáztatni az ő ügyéért, és megvívni egy lovaggal, aki félelmetes harcos hírében áll?

- A határidőt nem hosszabbítjuk meg - felelte a nagymester. - A párbajt a mi jelenlétünkben kell megvívni, és minket fontos feladatok négy nap múlva más helyre szólítanak innen.

- Akkor legyen meg Isten akarata - mondta Rebeka. - Bizalmam Őbelé helyezem, kinek szemében, ha meg akar menteni, egy pillanat éppen annyi, mint egy emberöltő.

- Ezt nagyon jól mondtad, leány - bólintott a nagymester -, de tudjuk, hogy az ördög a világosság angyalának álcázza magát, ha céljai úgy kívánják. Most már csak a helyet kell kijelölnünk... a bajvívás helyét, és ha úgy alakul, a kivégzését. Hol van ennek a háznak a preceptora?

Albert Malvoisin, még mindig Rebeka kesztyűjét szorongatva, hosszas, de halk beszélgetést folytatott Brian de Bois-Guilbert lovaggal.

- Micsoda? - kérdezte a nagymester. - Nem akarja átvenni a zálogot?

- Átveszi, főtisztelendő atyám, hogyne venné át! - felelte Malvoisin, a kesztyűt köpenye alá csúsztatva. - Ami pedig a párviadal színterét illeti, legalkalmasabbnak a Szent György teret tartom, ahol katonai gyakorlatainkat szoktuk rendezni. Az a jó, hogy a rendházunkhoz tartozik.

- Helyes - mondta a nagymester. - Tehát a bajvívódnak ott kell jelentkeznie, Rebeka. És ha nem áll elő, vagy alulmarad a küzdelemben, olyan halál vár rád, amely a boszorkányokat megilleti. Ezt az ítéletünket foglalják írásba, és hirdessék ki hangosan, nehogy valaki azt mondhassa, hogy nem tud róla.

A káplánok egyike, aki a káptalan jegyzőjének tisztjét is betöltötte, tüstént beírta a döntést egy hatalmas könyvbe, amelyben a templomos lovagok ünnepélyes összejöveteleinek lefolyását és határozatait szokták megörökíteni. Amikor az írással elkészült, egy másik káplán hangosan felolvasta a nagymester ítéletét. Az eredeti szöveget normann-francia nyelven fogalmazták, és fordításban így hangzik:

„A zsidó Rebekát, a yorki Izsák leányát vád alá helyeztük boszorkányság, varázslat és csábítás miatt, amelyet Sion Temploma legszentebb rendjének egyik lovagja fölött gyakorolt. Nevezett Rebeka tagadja a vádat, és azt állítja, hogy a mai napon ellene elhangzott tanúvallomások hamisak, gonoszak és rosszindulatúak. Miután nő létére önnön testével nem állhat ki viadalra, az *essoine*[53] jogával élve, engedélyt kér arra, hogy bajvívót állítson maga helyett, aki az ő ügye védelmében hűségesen teljesítené lovagi kötelességét saját költségére és veszélyére, olyan fegyverekkel, amelyek a lovagi párviadal szabályainak teljesen megfelelnek. És ezzel felajánlotta kihívása zálogát. Ezt a zálogot annak rendje és módja szerint átvette Brian de Bois-Guilbert, Sion Temploma legszentebb rendjének lovagja, akit kijelöltek arra, hogy vívja meg ezt a páros küzdelmet rendje nevében, valamint a maga nevében is mint sértett fél és a vádlott praktikáinak károsultja. Minek folytán a legtisztelendőbb atya és legnemesebb úr, Lucas, Beaumanoir őrgrófja engedélyt adott az említett kihívás elfogadására és az említett *essoine* útján a kihívó fél személyének helyettesítésére.

Egyben a soron következő harmadik napot jelölte ki a szóban forgó párviadal időpontjául - színhelyéül pedig a Szent György bajvívó térnek nevezett bekerített rétet, Templestowe preceptóriuma közelében. És a Nagymester megparancsolja a kihívó félnek, hogy a nevezett napon és helyen jelenjék meg bajvívójával együtt, halálbüntetés terhe alatt, mint olyan személy, aki boszorkányság és csábítás bűnében vétkesnek találtatott. És megparancsolja a kihívás elfogadójának is, hogy jelenjék meg, mert ellenkező esetben eretneknek bélyegeztetik. A párviadalt nevezett főtisztelendő atya és nemesúr jelenlétében kell megtartani, mindama szabályok és rendelkezések szerint, amelyek ilyen esetben kívánatosak és ajánlatosak. És Isten segítse az igazság ügyét!”

- Ámen - mondta a nagymester, és szava visszhangzott a teremben körös-körül. Rebeka nem szólt semmit, csak felpillantott az ég felé, és kezeit összekulcsolva, egy percig így állt, mozdulatlanul. Azután szerényen és illedelmesen felhívta a nagymester figyelmét arra, hogy engedélyt kell kapnia a külvilággal való érintkezésre. Adjanak neki módot és lehetőséget arra, mondotta, hogy közölje barátaival, milyen helyzetben van - hátha tudnak egy bajvívót találni, aki hajlandó érette kiállani a porondra.

- A kérés jogos és méltányos - mondta a nagymester. - Válassz ki egy küldöncöt, akihez bizalmad van, és megengedem, hogy börtöncelládba szabad bejárása legyen.

---

[53] Jog, mentesség; itt: Rebekának az a joga, hogy bajvívót kérjen (francia; ejtsd: eszoán).

- Van-e itt valaki - kérdezte Rebeka -, aki egy jó ügy iránti szeretetből vagy bőséges jutalomért hajlandó egy bajba jutott ember üzenetét közvetíteni?

Szavait mély csend követte. Senki sem tartotta tanácsosnak, hogy a nagymester jelenlétében elárulja rokonszenvét a vádakkal vagy rágalmakkal bemocskolt fogoly iránt, nem is szólva arról a veszélyről, hogy még a zsidó tanok iránti hajlandóság gyanújába talál keveredni. Ezt az aggodalmat még a nagy jutalom reménye sem tudta eloszlatni, a puszta részvét és rokonszenv meg semmiképpen.

Rebeka néhány percig kezét tördelte kimondhatatlan aggodalmában, azután elgyötört hangon felkiáltott:

- Hát lehetséges ez? Angol földön le kell mondanom az egyetlen kis lehetőségről, amely életemet talán megmentheti, mert nem akad egy ember, aki hajlandó lenne arra a könyörületes cselekedetre, amelyet a legelvetemültebb gonosztevőktől sem szoktak megtagadni!

Végre megszólalt Higg, Snell fia.

- Én elviszem a leveledet - mondta Rebekának -, már amennyire nyomorék állapotom megengedi. Bárcsak jó két lábam volna, hogy jóvátegyem a bajt, amit nyelvem okozott. Be kár volt dicsérnem jó szívedet! Nem is gondoltam volna, hogy bajba keverlek vele.

- A jó Isten intéz mindent - felelte Rebeka. - Ki tudja szabadítani Júdát fogságából még a leggyengébb eszköz segítségével is. Az ő üzenetét elvinni - ahhoz a csiga éppen olyan jó küldönc, mint a sólyom. Keresd fel yorki Izsákot - ő majd kifizeti költségeid -, és add át neki ezt a levelet. Nem tudom, Istentől ered-e a meggyőződés, amely most egészen eltölt, de úgy érzem, nem kell még meghalnom, és lesz bajvívó, aki értem kiáll. Isten veled! Élet vagy halál attól függ, mennyire igyekszel!

A paraszt átvette a kis pergamentekercset, amelyet Rebeka héber szavakkal írt tele. A jelenlevők közül sokan lebeszélték volna arról, hogy megérintsen egy ilyen gyanús írást, Higg mégis szilárdan elhatározta, hogy segítségére lesz egykori jótevőjének. „Annak idején megmentette a testemet - gondolta -, nem valószínű hát, hogy most a lelkemet akarná romlásba sodorni.”

- Kölcsönkérem - mondta - Buthan szomszédom jó erős lovát, és elnyargalok Yorkba, amilyen gyorsan csak lehet.

De a véletlen megkímélte a hosszú úttól. A preceptórium kapujától alig volt még egynegyed mérföldnyire, amikor öszvérháton két ember jött szembe vele; ruhájukról és magas, sárga süvegükről már messziről látta, hogy zsidók. És amikor közelebb ért hozzájuk, egyikükben felismerte régi gazdáját, a yorki Izsákot. A másik Ben Sámuel volt. Mindketten arra a hírre jöttek ide, hogy a nagymester összehívta a káptalant egy boszorkány ügyének a megtárgyalására. Most igyekeztek megközelíteni a rendházat, amennyire tanácsosnak tartották.

- Testvérem, Ben Sámuel - mondta Izsák -, lelkemet nyugtalanítja valami, bár nem tudom, mi az. Ez a boszorkányvád aggasztó. Elég gyakran használták takaróul, ha gonosz terveket forraltak ellenünk.

- Nyugodj meg, testvér - felelte a rabbi. - Ha valami bajod van a nazarénusokkal, bízd az igazságtalanság Mammonjára, az majd elintézi... pénzen megvásárolhatod tőlük bántatlanságodat. Az arany megszelídíti ezeket az istentelen vadembereket, mint ahogy Salamon király pecsétje engedelmességre kényszerítette a rossz szellemeket. De nézd csak ezt a szegény nyomorékot itt... mankóin felénk biceg... úgy látom, veled akar beszélni. Mit kívánsz, jóember? - fordult most a rabbi Higghez, Snell fiához. - Ha orvosra van szükséged, szívesen

segítek rajtad, de ha az országúton koldulsz, tőlem nem kapsz alamizsnát, egy fityinget sem! Béna a lábad? Embereid meg magad, és keresd meg a kezeddel a kenyeredet! Ha nem is vagy alkalmas gyorsfutárnak, jó pásztornak, katonának vagy egy hajszoló gazda szolgájának, akad még olyan mesterség is, amely... Hát veled mi történt? - szakította félbe saját fecsegését, amint Izsákra nézett, akivel furcsa dolog történt; csak egy pillantást vetett a levélre, amelyet Higg átnyújtott neki, aztán nagyot sóhajtott, és máris lefordult az öszvérről, mint egy halott; mozdulatlanul elnyúlt a földön.

A rabbi is leszállt öszvéréről, ijedten, megdöbbenve. Azután hozzálátott, hogy elvégezze mindazt, amit a tudománya tanácsolt ilyen esetekben. Már elővette zsebéből a köpülyöző szerszámot, hogy eret vágjon az eszméletlen emberen, amikor Izsák hirtelen feléledt. De mintha csak azért tért volna magához, hogy földhöz vágja süvegét, és porral hintse be ősz fejét. Az elkeseredésnek ezt a heves kitörését látva, az orvos-pap az első pillanatban azt hitte, hogy barátja megbolondult, és visszatérve eredeti szándékához, újra kezébe vette a köpülyözőt. De Izsák hamarosan meggyőzte tévedéséről.

- Egyetlen, édes leányom, bánat gyermeke, te! - jajgatott. - Miért is hívnak Rebekának, amikor sokkal jobban illik hozzád a Benoni név! Korai halálod meggyorsítja utamat a sír felé! Hogy ősz fejjel ezt kellett megérnem! Most már csak az van még hátra, hogy megátkozzam Istent, és meghaljak keserűségemben!

- Testvérem - mondta a rabbi -, egy zsidó apának nem szabad ajkán ilyen szavakat kiejtenie! Remélem, hogy leányod, házad folytatója még él, nemdebár?

- Él - felelte Izsák -, de csak úgy, mint Dániel, akit Beltesazzárnak is neveztek, az oroszlán barlangjában! Leányom fogoly Belial ördögi fiainak kezében, akik rajta fogják kipróbálni minden kegyetlenségüket, nem kímélve se szépségét, se fiatalságát. Zöldellő pálmakoszorú volt ő az én ősz fürtjeimen, és vége! Mint Jónás indája, ő is elfonnyad majd egyetlen éjszaka, estétől reggelig! Szerelmetes gyermekem, öregségem vigasza... ó, Rebeka, Ráhel leánya! Miért is borult rád a halál sötét árnyéka!

- Olvasd el a levelet végig - tanácsolta a rabbi, aki már sejteni kezdte, hogy mi történt. - Talán még megtaláljuk a menekülés útját.

- Inkább te olvasd, testvér - felelte Izsák -, mert az én szemem könnyek patakjává változott.

A rabbi felolvasta a héber levelet, amely fordításban a következőképpen tolmácsolható:

„Izsáknak, Adonikam fiának, akit a keresztények yorki Izsáknak neveznek, békesség és az ígéret sokszoros áldásai! Apám, az történt velem, hogy halálra ítéltek valamiért, amit meg se tudok érteni - a boszorkányság bűnéért! Apám, találnod kell egy bátor embert, aki megvívna értem karddal és lándzsával, a nazarénusok szokása szerint, Templestowe bajvívó terén, mától három napra. Apáink istene talán erőt ad neki, hogy megvédjen egy ártatlan leányt, akinek nincs oltalmazója. De ha ez nem sikerül, akkor népünk leányai sirassanak meg engem, mint egy kivetett embert, mint egy szarvast, kit szíven talált a vadász nyila, mint egy virágot, kit levágott az arató kaszája. Ezért nézz körül jól, mit tehetsz a megmentésemre! Talán akad keresztény vitéz, aki ettől a feladattól nem riadna vissza - egyről mindenesetre tudok, és ez Wilfred, Cedric fia, akit a nazarénusok Ivanhoe néven ismernek, csak az a baj, hogy még nem gyógyult fel, és aligha bírná el a páncél súlyát. Mégis, apám, küldj el hozzá, és tudasd vele ezt a szomorú hírt, már csak azért is, mert nagy becsülete van népe erős vitézei között, és fogoly társunk volt a várban, ahol együtt sínylődtünk - talán ő talál valakit, aki hajlandó értem síkraszállni. És mondd meg neki, apám, igen, mondd meg neki, Wilfrednek, Cedric fiának, hogy

Rebeka ártatlan - akár életben marad, akár meghal, semmi része a boszorkányságban, amellyel vádolják. És ha Isten úgy akarja, hogy elveszítsed a leányodat, apám, ne maradj tovább ebben a vérszomjas, kegyetlen országban; költözz át mielőbb Cordobába, ahol öcséd biztonságban él a trón árnyékában, még ha a szaracén Boabdil trónja is az; mert akármilyen keményen bánnak is a mórok Jákob gyermekeivel, szigorúságuk enyhe az angol nazarénusok kegyetlenségéhez képest."

Izsák még tűrhetően viselkedett, amíg Nátán felolvasta a levelet, de utána nyomban újra jajveszékelni kezdett. Olyan hangon és olyan mozdulatokkal, ahogy a keleti ember gyászát ki szokta fejezni, megszaggatta ruháit, homokot szórt a fejére, és így siránkozott:

- Leányom, egyetlen drága leányom! Hús a húsomból, vér a véremből! Milyen sorsra jutottál, istenem, istenem!

- Embereld meg magad - mondta a rabbi -, panaszkodással nem jutsz semmire. Indulj útnak, és keresd fel azt a Wilfredet, Cedric fiát. Bizonyára segítségedre lesz, legalább jó tanáccsal, de talán egyébbel is. Mert az ifjú, mint hallom, kegyben áll Richárdnál, akit a nazarénusok Oroszlánszívűnek hívnak. A hír, hogy hazajött, nagyon elterjedt, sőt gyökeret vert. Wilfred talán szerez tőle egy pecsétes levelet ezekhez a véres kezű emberekhez, akik templomos lovagoknak nevezik magukat, de csak szégyent hoznak a templomra. Ha Richárd rájuk parancsolna, talán elállnának gonosz szándékuktól.

- Elmegyek hozzá, hogyne mennék, hiszen derék ifjú, és már többször megesett a szíve Jákob gyermekein. De még nem tud fegyvert fogni, és hol akad még egy keresztény, aki megtenné egy zsidó lány kedvéért?

- Ne óbégass! - mondta a rabbi. - Úgy beszélsz, mintha nem ismernéd a nazarénusokat. Arannyal megvásárolhatod a vitézségüket éppen úgy, mint a saját biztonságodat. Hát csak ne veszítsd el a fejedet, és keresd fel sürgősen Wilfred Ivanhoe-t. Közben én is utánanézek a dolognak, hiszen nagy bűn volna testvéremet ilyen nagy bajban magára hagyni. York városába sietek, ahol sok vitéz harcos és verekedő ember csődül össze - bizonyára találok köztük olyat, aki nekünk kell. Mert az arany az istenük, mindenüket odaadják érte, még az életüket is! De remélem, testvérem, be fogod váltani majd azokat az ígéreteket, amelyeket a nevedben és érdekedben teszek.

- Nyugodt lehetsz, testvér - felelte Izsák -, és hálát adok Istennek, hogy ilyen vigasztalót küldött nekem nyomorúságomban. De azért, kérlek, ne add meg nekik mindjárt az egészet, amit követelnek, alkudj egy kicsit... majd meglátod, olyan emberek ezek, hogy ahol fontokat követelnek, unciákkal is beérik. Jó, jó, ne haragudj... legyen úgy, ahogy te akarod, hiszen mégiscsak a gyermekem a legnagyobb kincsem... mit ér minden aranyam, ha szeretett gyermekemet elveszítem!

- Isten veled - mondta a rabbi -, jó szerencse kísérjen utadon!

Megölelték, megcsókolták egymást, azután ki-ki ment a maga dolgára. A nyomorék paraszt egy darabig még ott állt az út szélén, és bosszúsan nézett utánuk.

„A kutya zsidait! - szitkozódott. - Szó nélkül itt hagytak! Annyit se törődnek egy szabadcéhtaggal, mintha közönséges rabszolga volna vagy pogány török vagy körülmetélt zsidó, mint ők maguk! Eszükbe se jutott odadobni nekem néhány ezüstöt! Mintha köteles lettem volna lótnifutni nekik, elhozni azt az átkozott irkafirkájukat, és kitenni magam a veszélynek, hogy a varázslat engem is elkap - eleget ijesztgettek vele a többiek! És mit érek azzal a kis aranypénzzel, amit az a szép fruska adott, ha a húsvéti gyónáskor úgyis be kell vallanom a papnak, aki majd kétszer annyit szab ki rám penitenciának, hogy kiengeszteljem az eget meg

őt is! És nem elég ez - ráadásul még azt is megkaphatom, hogy zsidófullajtárnak csúfolnak, amíg csak élek. Úgy látszik, az a lány csakugyan megbabonázott, amikor ott állt mellettem. De mindenki így jár vele, akár zsidó, akár keresztény! Ha kér valamit, boldogan rohan mindenki, hogy kívánságát teljesítse... Akármint legyen is, ha meggondolom, szívesen odaadnám a szerszámaimat, az egész műhelyemet, csak hogy megmentsem az életét!”

HARMINCKILENCEDIK FEJEZET

Szép szűz, te könyörtelen, ó, te hideg:
Gőgös vagyok én is, akárcsak te!

Seward

Annak a napnak az alkonyatán történt, amikor Rebeka ügyében a káptalan megtartotta a bírói tárgyalást (ha ugyan így lehet nevezni). Valaki halkan kopogott Rebeka cellájának ajtaján. A lány oda se figyelt, annyira elmélyedt az esti imában, amelyet vallása megkövetel. Ez az ima egy himnusszal végződött, amelyet megpróbálunk fordításban visszaadni:

Izrael, az Úr serege
A szolgaságból visszajött:
Atyák rettentő istene
Vezette füst és láng között.
Nappal rémült országokon
A felhős oszlop átvonult,
Éjjel arab sivatagon
A tűzoszlop megint kigyúlt.

Lengtek dicsének szárnyai,
Kürt és dob bátran válaszolt,
Zengtek Sion leányai,
És pap és harcos mind dalolt.
Most gyűlölőnk nem rémíted,
Vonul Izrael egymaga.
Atyáink nem mentek Veled,
S elhagytad őket, Ég Ura.

Itt vagy most is látatlanul,
Ha jó napunk derűje száll;
Halvány ködfátyol ránk borul,
Ha túl heves a napsugár.
Jaj, Júda ösvényén ború,
Az éj szünetlen visszajár;
Légy tűrő, lassú haragú,
Égő, világító sugár.

A babiloni partokon
Függ hárfánk, kacag zsarnokunk,
Tömjén nem ég oltárodon,
Hallgat kürtünk, sípunk, dobunk.
De mondád: „Véres hódolat
Nem kell nekem, a húst ne add,
Bűnbánó szív, hű gondolat
A hozzám méltó áldozat.”

Amikor Rebeka áhítatos imájának utolsó hangjai beleolvadtak a csendbe, megismétlődött a halk kopogás az ajtón.

- Szabad - mondta Rebeka. - Ha jó barát vagy, szívesen látlak, ha meg ellenség vagy, akkor sem akadályozhatom meg, hogy bejöjj.

- Hogy barát vagyok-e vagy ellenség - felelte Bois-Guilbert, belépve a szobába -, attól függ, hogyan végződik majd ez a beszélgetés közöttünk.

Rebeka megijedt, amikor megpillantotta azt az embert, kinek féktelen szenvedélyében látta minden szerencsétlensége okát. Riadtan és óvatosan - de nem gyáván - a szoba legtávolabbi sarkába hátrált, mintha elhatározta volna, hogy visszavonul, ameddig csak lehet, de azután keményen megállja a helyét. Ha nem is kihívó, de elszánt arckifejezése arra vallott, hogy nem keresi a harcot, de ha megtámadják, utolsó csepp erejéig védekezni fog.

- Nem kell félned tőlem, Rebeka - mondta a templomos -, vagy hogy egészen pontosan beszéljek: legalábbis *most*, ebben a pillanatban nem kell félned tőlem.

- Nem félek tőled, lovag úr - felelte Rebeka, noha pihegő lélegzete mintha meghazudtolta volna hős kijelentését -, erős a hitem, és nem félek tőled.

- Nincs is rá okod - mondta Bois-Guilbert komolyan. - Régebbi őrült támadásaimtól most már nem kell tartanod. Csak egy kiáltás, és már itt vannak őreid, akiknek én nem parancsolok. Rendeltetésük az, hogy a halálba kísérjenek, de nem tűrnék, hogy akár csak egy hajszáladat is meggörbítse bárki... akár én is, ha őrült szenvedélyem - mert nem nevezhetem másnak - újra elragadna.

- Akkor hála az Egek Urának - sóhajtott fel a lány. - Mert a halál az, amitől ebben a pokolban még a legkevésbé félek!

- Tudom - felelte a templomos. - A bátor szív könnyen szembenéz a halál gondolatával, ha hirtelen felmerül. Mit nekem egy kardsuhintás vagy egy lándzsadöfés, amely az életembe kerül! Mint ahogy te sem riadsz vissza attól, hogy a bástyáról leugorj a mélységbe, vagy szívedet hegyes tőr üsse át - sokkal kevésbé félsz tőle, mint attól, amit a becsületed elvesztésének tekintenél. De jól jegyezd meg - én mondom ezt! - az én fogalmam a becsületről talán éppen olyan különös, mint a tied. De abban okvetlenül egyformák vagyunk, hogy meg tudunk halni azért, amit becsületnek nevezünk.

- Szerencsétlen ember! - mondta Rebeka. - Eszerint arra vagy kárhoztatva, hogy olyan elvekért tedd kockára az életedet, amelyeket józan ésszel nem is tudsz helyeselni! Ez olyan, mintha legnagyobb kincsedet holmi limlomért kótyavetyélnéd el. De ne hasonlítsd össze magadat velem - az én esetem egészen más. A te elhatározásaidat az emberek vélekedésének háborgó és változó hullámai dobálják ide-oda, míg az én meggyőződésem évezredek sziklájába erősítette horgonyát!

- Hallgass, leány! - fortyant fel a templomos. - Az ilyen vitának most semmi értelme. Mert nem afféle gyors és könnyű halál vár rád, amilyet a nyomor és kétségbeesés örömmel üdvözöl. Lassú, kínos, borzalmas halál a büntetése annak, amit ezeknek az embereknek ördögi vakbuzgósága benned hibáztat!

- És ha ez a sors vár rám, vajon kinek köszönhetem? - kérdezte Rebeka. - Csakis annak, aki önző, durva okból idehurcolt, és most... ki tudja, miért... túlozni igyekszik azt a szörnyű sorsot, amelyet ő maga zúdított rám!

- Ne gondold, hogy ezt én zúdítottam rád - mondta a templomos. - Saját testemmel is szívesen megvédtelek volna ettől a veszélytől, mint ahogy pajzsként takartalak a nyilak elől, amelyek máskülönben kioltották volna életedet!

- Ha egy ártatlan teremtés becsületes védelme lett volna a célod - felelte Rebeka -, hálásan megköszönném gondoskodásodat. Így azonban hiába kérkedel hőstetteddel újra meg újra. Hányszor ismételjem, hogy az életnek semmi értéke sincs a szememben, ha olyan árat kell fizetni érte, amilyet te szeretnél kicsikarni!

- Hagyd abba a korholást, Rebeka! Elég okom van a bánkódásra így is, ne tetézd még szemrehányásaiddal!

- Mit akarsz hát, lovag úr? - kérdezte a lány. - Mondd meg röviden! Ha nemcsak azért jöttél, hogy tanúja légy nyomorúságomnak, amelyet te okoztál, mondd meg, és aztán, kérlek, hagyj magamra. A földi életet csak egy lépés választja el az örökkévalóságtól - ez a lépés rövid, de rettenetes, és nekem csak néhány percem van, hogy felkészüljek rá.

- Látom, Rebeka - mondta Bois-Guilbert -, hogy még mindig engem vádolsz balsorsodért, amelyet boldog örömmel elhárítottam volna.

- Lovag úr - felelte Rebeka -, én meg boldog örömmel lemondanék a szemrehányásokról, de lehet-e kétségbe vonni, hogy a te féktelen szenvedélyed miatt kell meghalnom?

- Tévedsz... tévedsz - kiáltott fel hevesen a templomos -, ha nekem, az én szándékomnak, az én cselekedeteimnek tulajdonítod azt, amit nem láthattam előre, és megakadályozni se tudtam! Honnan sejthettem volna, hogy váratlanul ideérkezik ez a vén fecsegő, akit az eszeveszett vakmerőség egy-két fellobbanása emelt ilyen magas rangra, no meg az a tisztelet, amellyel bárgyú emberek az aszkéta önsanyargatásnak adóznak? Ezért emelték magasabbra érdemeinél, a józan észnél, nálam és rendtársaim százainál, akiknek gondolat- és érzésvilága mentes ezektől az együgyű és képzelődő előítéletektől!

- És mégis - mondta Rebeka -, te is ott voltál bíráim között, noha tudtad, hogy egészen ártatlan vagyok... te is hozzájárultál ahhoz, hogy elítéljenek, és ha jól értettem, magad fogsz fegyveresen kiállni, hogy bebizonyítsad bűnösségemet, és végleg megpecsételd büntetésemet.

- Türelem, leány - felelte a templomos. - Hiszen egyetlen nép sem ért úgy hozzá, mint a tied, hogyan kell az időhöz alkalmazkodni, és a bárkát kedvezőtlen szélben is a kikötő felé kormányozni.

- Átkozott legyen az óra - mondta Rebeka -, amely Izrael házát erre a művészetre megtanította! De a balsors a szívet, a tűz pedig a legkeményebb acélt is meghajlítja. Akik elvesztették függetlenségüket és önkormányzatukat, kénytelenek hajlongani idegen uraik előtt. Ez a mi átkunk, lovag úr, és bizonyára rászolgáltunk bűneinkkel meg apáink bűneivel. De te, aki azzal dicsekszel, hogy szabadnak születtél, és jogokat örököltél - te igazán szégyellheted magad, ha meggyőződésed ellenére meghajolsz mások előítéletei előtt!

- Keserűek a szavaid, Rebeka - mondta Bois-Guilbert, türelmetlenül járkálva a szobában fel és alá. - De én nem azért jöttem ide, hogy szemrehányásokat tegyünk egymásnak. Tudd meg, hogy nincs olyan teremtett lélek, aki elől Bois-Guilbert meghátrálna, bár a körülmények arra kényszeríthetik, hogy egy időre módosítsa tervét. Akarata olyan, mint a hegyi patak, amelyet egy szikla kitéríthet útjából, de nem állíthatja meg rohanását az óceán felé. A tekercs, amely figyelmeztetett, hogy bajvívót kérj - mit gondolsz, kitől származik? Hát törődött ott a te sorsoddal más, mint Brian de Bois-Guilbert?

- Rövid haladék a rögtöni halál helyett - felelte Rebeka -, rövid haladék, amely aligha segít majd rajtam... ez volt minden, amit megtettél valakiért, akit te kergettél bánatba, boldogtalanságba, a sír szélére!

- Nem, leány - mondta Bois-Guilbert -, nem ez volt *minden*, amit tervbe vettem. Ha nem lép közbe az az átkozott vén fecsegő és az az ostoba Goodalricke, akkor nem engem bíznak meg a rend képviseletével a párviadalban, hanem egy közrendű lovagot, és akkor egészen másképpen alakul minden. Akkor - ez volt a tervem - a kürtszóra én jelentem volna meg a porondon, mint a bajvívód... mint egy kóbor lovag, aki kalandokat keres, hogy pajzsának és lándzsájának hírnevet szerezzen. Akkor Beaumanoir kijelölhetett volna ellenfelemül nem egyet, de kettőt, sőt hármat is a Templom lovagjai közül - annyi bizonyos, hogy első döfésre kivetettem volna őket a nyeregből. Akkor fényesen bebizonyult volna ártatlanságod, Rebeka, és a te hálád lett volna győzelmem jutalma!

- Mindez, lovag úr - mondta Rebeka -, üres kérkedés, dicsekvés, hogy mit tettél volna, ha nem választod a kényelmesebb utat. Tény az, hogy elfogadtad kesztyűmet, és az én bajvívóm a te lándzsáddal lesz kénytelen szembeszállni a porondon - ha ugyan egy olyan elhagyatott teremtés, mint én, egyáltalán talál bajvívót, aki kiáll érette. És te mégis barátomnak és pártfogómnak mered feltüntetni magadat!

- Igen, barátod és pártfogód - mondta a templomos ünnepélyes hangon -, igen, az leszek, mégis az akarok lenni. De gondold csak meg, milyen kockázattal jár ez - sőt nem is kockázattal, hanem biztos gyalázattal. Ezért ne hibáztass, ha bizonyos feltételeket szabok, mielőtt odadobnék mindent, amit eddig drágának tartottam, egy zsidó lány életének megmentéséért.

- Beszélj - szólt Rebeka -, nem értelek.

- Nos hát - mondta Bois-Guilbert - olyan nyíltan és őszintén fogok beszélni, mint a legegyügyűbb bűnbánó a furfangosan megszerkesztett gyóntatószékben ülő lelkiatyja előtt. Rebeka, ha nem jelenek meg a porondon, elveszítem hírnevemet és rangomat... elveszítem azt, ami olyan nekem, mint az éltető levegő... elveszítem testvéreim becsülését és azt a reménységet, hogy idővel az én kezembe jut az az óriási hatalom, amelyet most Lucas de Beaumanoir, ez a vakbuzgó vén szamár tart a kezében, és amelyet én egészen másképpen tudnék felhasználni, mint ő! Vagyis végem van, ha nem szállok sorompóba ellened. Átkozott legyen Goodalricke, aki ezt a csapdát kitervezte... templomos létére meg akarta mutatni, hogy úgy gondolkodik és ítél, mint a közönséges emberek tömege! És kétszeresen átkozott Albert de Malvoisin, aki visszatartott első elhatározásom végrehajtásától: mert már arcába akartam vágni a kesztyűt annak a babonás vén hülyének, aki bárgyú, de veszedelmes vádjával életére tör egy ilyen okos, bájos, szép fiatal lánynak.

- Sokat érek ezzel a hízelgő szóáradattal! - felelte Rebeka. - Választanod kellett hiú földi reményeid és egy ártatlan nő élete között. Választottál, és a mentegetőzés nem érdekel.

- Nem, Rebeka - mondta a lovag lágy hangon, és közelebb lépett a lányhoz. - Még nem döntöttem, és hogy mit választok, csak tőled függ. Ha kiállok a porondra, meg kell óvnom bajnoki hírnevemet, és akkor máglyahalált halsz, akár találtál bajvívót, akár nem; mert nincs olyan ember, aki fegyveres mérkőzésben meg tudná állni a helyét velem szemben, még akkor sem, ha előnyt adok neki - kivéve Oroszlánszívű Richárdot és kegyencét, Ivanhoe-t. De te tudod a legjobban, hogy Ivanhoe még nem képes páncélt ölteni, Richárd pedig fogoly messze idegenben. Ha én kiállok a porondra, neked meg kell halnod - még akkor is, ha szépséged annyira megszédít egy heves vérű ifjút, hogy sorompóba száll éretted?

- És mi értelme annak, hogy ezt annyiszor ismételgeted?

- Mi értelme? Sok. Mert jó lesz, ha sorsodat minden oldalról szemügyre veszed.

- Hát akkor fordítsuk meg a szőnyeget - mondta Rebeka. - Hadd lássam a visszáját is!

- Ha kiállok a végzetes mérkőzésre - folytatta Bois-Guilbert -, lassú és kegyetlen halált szánnak neked... kóstoló, ahogy ők gondolják, azokból a gyötrelmekből, amelyek a bűnösre várnak a túlvilágon. De ha nem állok ki, bukott lovag vagyok, aki elvesztette rangját és becsületét; sőt még engem is vád alá helyeznek azon a címen, hogy boszorkánymester vagyok, és a hitetlenekkel cimborálok. A dicső név, amelyet én még fényesebbé tettem, elhomályosul, gyalázat mocskolja be. Tehát elveszítem nevemet, elveszítem becsületemet, és lemondhatok a legnagyobb hatalomról, amelyhez foghatót még az uralkodók közül is csak kevés tud elérni! Fel kell áldoznom becsvágyamat - merész terveimet, amelyek olyan magasra törnek, mint a régi pogány mondák égig érő, egeket ostromló hegyei. És mégis, Rebeka - tette hozzá, letérdelve a lány előtt -, mindezt feláldozom... feláldozom a hírnevet és dicsőséget... lemondok a hatalomról, amelyet félig-meddig már a markomban tartok... mindenről lemondok, ha így szólsz hozzám: Bois-Guilbert, elfogadom a szerelmedet, a kedvesed leszek!

- Ilyen őrültségre ne is gondolj, lovag úr - felelte Rebeka. - Inkább siess a kormányzóhoz, az anyakirálynőhöz, János herceghez... emelj panaszt a nagymester eljárása ellen... ha megtudják, egészen biztosan megtiltják... nem tűrhetik, az angol korona becsülete nem engedi! Így megmentesz engem anélkül, hogy áldozatot hoznál értem... és akkor nem lesz ürügyed arra, hogy kárpótlást követelj tőlem!

- Azokkal én nem tárgyalok - felelte a lovag, megragadva Rebeka ruhájának uszályát -, én csak hozzád fordulok. Értsd meg, mit választasz, ha nem engem! Tegyük fel, hogy gonosz vagyok, mint az ördög. De a halál még annál is rosszabb! Márpedig tenálad a halál az én egyetlen vetélytársam.

- Nem mérlegelem, hogy melyik rosszabb! - jelentette ki Rebeka határozottan, mert nem akarta ugyan ingerelni a féktelen indulatú embert, de még látszólag sem akart engedni szenvedélyének. - Légy férfi, légy keresztény! Ha vallásod valóban könyörületességre int, amit eddig inkább szavakban tapasztaltam, mint tettekben, akkor ments meg attól a szörnyű haláltól minden kikötés nélkül! Ne követelj érte ellenértéket, ami nagylelkűségedet silány üzletté aljasítaná!

- Nem, kisasszony! - pattant fel a büszke templomos. - Így nem játszunk, engem nem fogsz kijátszani! Ha lemondok dicső jelenemről és még dicsőbb jövőmről, csak a te kedvedért teszem meg, és együtt menekülünk innen el. Hallgass rám, Rebeka - folytatta, ismét lágyabb hangon -, ne gondold, hogy csak itt lehet élni. Anglia... Európa... nem az egész világ! Vannak még helyek, amelyek nyitva állnak előttünk, tág teret nyújtva még az én nagyravágyásomnak is. Elmegyünk Palesztinába, ahol barátom, Conrade, Montserrat őrgrófja tárt karokkal vár... Olyan barát ő, aki úgy gondolkodik, mint én: józan értelmét, szabad szellemét nem verik béklyóba bárgyú aggályok és előítéletek! Az is lehet, hogy Szaladin szultánnal szövetkezünk - még az is jobb, mint eltűrni a vakbuzgók, a fanatikusok megrovásait... azokét, akiket utálunk és megvetünk! Új utakat vágunk a nagyság és dicsőség felé! - folytatta nekilelkesedve, és gyorsan fel-alá szaladgált megint a szobában. - Európa még meghallja azoknak a döngő lépteit, akiket kitaszított fiai sorából. Mit érhetnek el a milliók, akiket a keresztesek a vágóhídra kergetnek? És mit érhetnek el a szaracén szablyák tízezrei? Azok nem tudják megvédeni, ezek meg nem tudják leigázni az országot, amelyért számos nemzet vetélkedik. De majd megmutatjuk mi - testvéreim, akik a bárgyú öreg minden locsogása ellenére jóban-rosszban kitartanak mellettem! A mi erőnk és a mi politikánk nagy dolgokat fog véghezvinni. Királynő leszel, Rebeka, a Karmel-hegyen állítjuk fel a trónt, amelyet vitézségem kivív a

számodra! És amire olyan forrón áhítoztam: a rend nagymesteri pálcáját fejedelmi jogarral cserélem fel!

- Álom - felelte Rebeka -, hiú éjszakai látomás, amely akkor sem érdekelne, ha józan valóság lenne. Értsd meg: akár meg tudod szerezni a hatalmat, amelyre szomjazol, akár nem - én sohasem fogok osztozni benne. Én nem dobálódzom hazával és vallással olyan könnyedén, mint te, aki kész vagy vásárba vinni ezeket a szent kapcsolatokat, éppen úgy, mint szakítani a renddel, amelynek hűséget esküdtél! És mindezt csak azért, hogy kielégítsed tiltott szenvedélyedet egy nő iránt, aki nem való hozzád. Nem, lovag úr... ne kérj díjat a megmentésemért... ne bocsásd áruba nagylelkűségedet... irgalomból, ne önző kívánságod teljesítéséért mentsd meg azt, akit megmenteni kötelességed! Menj, térdelj le Anglia trónusa elé. Richárd király meg fogja hallgatni esdeklésemet, hogy kiszabadítson e kegyetlen emberek kezéből!

- Soha, Rebeka, soha! - kiáltott fel vadul a templomos. - Ha szakítok a renddel, csak azért teszem meg, mert te kárpótolsz érte. Ha szerelmemet visszautasítod, akkor a becsvágyban keresek vigasztalást. De mind a kettőről nem mondok le egyszerre, kétfelől nem akarok kárt vallani! Hogy meghajtsam sisakom Richárd előtt? Hogy kegyet és szívességet kérjek ettől a gőgös szívtől? Hogy személyemben a templomosok rendje térdet hajtson előtte? Soha, Rebeka, soha! Talán elhagyom a rendemet, de sohasem fogom megalázni vagy elárulni!

- Akkor Isten legyen irgalmas nekem - mondta Rebeka -, mert embertől, úgy látszik, már alig várhatok segítséget.

- Úgy van, valóban - felelte a templomos. - Rettenetesen büszke vagy, de bennem méltó párodra akadtál. Ha lándzsámmal a kezemben előugratok a porondon, nincs olyan emberi megfontolás, amely visszatartana attól, hogy szívvel-lélekkel, minden erőm megfeszítésével szálljak harcba. Utoljára mondom: gondold meg, mi vár rád! Úgy halni meg, mint az utolsó gonosztevő... lassan elégni a lobogó máglyán... míg tested elemeire hull széjjel, amelyekből olyan csodálatosan felépült... amíg nyoma sem marad kecses alakodnak, szépségednek, amely ma még él, mozog, tündököl! Rebeka, nincs nő, aki szembe tudna nézni az ilyen sorssal - te is meggondolod, és teljesíteni fogod kívánságomat!

- Bois-Guilbert - felelte a lány -, te nem ismered a női szívet, vagy talán csak olyanokkal volt dolgod, akikből legjobb érzéseik már kivesztek. Azt mondom neked, büszke templomos, ki úgy szeretsz hivalkodni vitézségeddel, hogy legbőszebb csatáidban sem tanúsítottál több bátorságot, mint az a nő, akit a szeretet vagy a kötelesség szenvedésre késztet. Magam is nő vagyok, aki gyengéd, szerető nevelésben részesült, aki fél a veszélytől, aki irtózik a kíntól; de amikor megjelenünk a végzetes porondon - te, hogy küzdj, és én, hogy szenvedjek -, szilárd meggyőződésem, hogy az én bátorságom nagyobb és magasabb rendű lesz, mint a tied. Ég veled - nem tékozolhatok rád több szót. A hátralevő rövid időt Jákob leányának másra kell fordítania. Mennyei vigasztalójához kell fordulnia, aki eltakarhatja arcát népe elől, de mindig meghallgatja azokat, akik őszintén és tiszta szívvel fohászkodnak hozzá.

- Hát így kell elválnunk? - kiáltott fel a templomos rövid hallgatás után. - Bár úgy akarta volna az ég, hogy sohase találkozzunk, vagy téged, nemes születésű és keresztény hitű leánynak teremtett volna! Sőt, Istenemre! Ha rád nézek, és arra gondolok, mikor és milyen körülmények között kell legközelebb találkoznunk: szinte azt kívánom, bárcsak én is a te megvetett népedhez tartoznám, hogy pajzs és lándzsa helyett kezem aranyrudakat és sékeleket forgasson, hogy alázatosan hajlongjak minden kis nemes előtt, és pillantásomtól ne féljen senki, csak remegő, fizetésképtelen adósom... még ebbe is bele tudnék nyugodni, Rebeka, csak közeledben élhessek, napról napra láthassalak, és kikerülhessem azt a borzalmat, hogy részem legyen halálodban!

- Te úgy írtad le a zsidót - felelte Rebeka -, amilyenné az üldözés tette: a hozzád hasonlók kegyetlensége! Isten haragja világgá kergette hazájából, de szorgalma megnyitotta előtte a hatalomhoz és befolyáshoz vezető egyetlen utat, amelyet meghagytak neki. Olvasd el Isten népének régi történetét, és mondd meg magad, vajon harácsolók és uzsorások voltak-e, akik azokat a hőstetteket véghezvitték. A mi őseink sorában - hidd el, büszke lovag - akadnak olyanok, akikhez képest a te sokat emlegetett északi elődeid úgy eltörpülnek, mint a földön kúszó inda a cédrusfa mellett! Akadnak köztünk nevek, melyeknek első viselői a legrégibb nemesi családokat is megelőzték... nevek, amelyek visszanyúlnak abba a távoli korba, amikor remegve álltak az angyalok Isten ítélőszéke előtt... nevek, amelyek nem földi fejedelemtől kapták fényüket, hanem a félelmetes hangtól, amely Isten látomását kísérte. Igen, ilyenek voltak Jákob házának fejedelmei.

Rebeka arca kipirult, amint népe régi dicsőségével büszkélkedett, de mindjárt fel is sóhajtott, és így folytatta:

- Igen, ilyenek *voltak* Júda fejedelmei, de ma már nem ilyenek! Letaposták őket, mint a lekaszált füvet, és elborította őket az országút sara! De vannak még köztük, akik nem hoznak szégyent őseikre, és ezeknek egyike lesz Adonikam fiának, Izsáknak a leánya! Isten veled, lovag! Nem irigylem vérontással szerzett dicsőségedet. Nem irigylem északi pogányoktól eredő, barbár származásodat. Nem irigylem hitedet, melyet mindig a nyelveden hordasz, de szívedben ritkán, és tetteidben soha!

- Istenemre, csakugyan elvarázsolt, megbabonázott! - kiáltott fel Bois-Guilbert. - Szinte azt kell hinnem, hogy az a hígvelejű vén csontváz igazat beszélt, amikor azt mondta, hogy van valami természetellenes abban, ahogy hozzád ragaszkodom! Szépséges teremtés! - mondta, és közelebb lépett hozzá, de a legnagyobb tisztelettel. - Milyen fiatal vagy, milyen szép, és halálmegvető bátorságod is milyen gyönyörű! És mégis meg kell halnod, gyalázatosan, gyötrelmesen! Ki ne siratna meg? Húsz év óta nem könnyeztem, de most, hogy téged nézlek, szemem könnybe lábad. De hiába, így kell lennie, most már semmi se mentheti meg az életedet. Mindketten csak vak eszközök vagyunk az ellenállhatatlan végzet kezében, amely sodor bennünket, mint a vihar az erős hajókat, hogy egymáshoz csapódjanak, és így süllyedjenek el. Bocsáss meg hát, és legalább úgy váljunk el egymástól, mint jó barátok. Hiába igyekeztem megingatni elhatározásodat, és az enyém is olyan szilárd, mint a sors kőkemény akarata.

- Férfiak! - fakadt ki Rebeka. - Így hárítják át a sorsra azt, ami saját vad szenvedélyeik műve. De én megbocsátok neked, Bois-Guilbert, noha te vagy korai halálom okozója. Hatalmas elméden néha nemes gondolatok is átcikáznak; de egészében mégis olyan, mint egy lusta ember kertje, amelyet felver a gyom, elfojtva a szép virágok egészséges fejlődését.

- Igaz - mondta a templomos. - Olyan vagyok, Rebeka, amilyennek lefestettél: tanulatlan, féktelen és büszke arra, hogy egy sereg üresfejű bolond meg ravasz szenteskedő közül ki tudtam emelkedni. Harcos vagyok kora ifjúságom óta, merész célokat tűztem magam elé, és állhatatosan, hajthatatlanul igyekeztem elérni őket. Ilyennek kell maradnom - büszkének, hajthatatlannak... olyannak, akit nem lehet megváltoztatni. És ezt be fogom bizonyítani az egész világ előtt. De te megbocsátasz nekem, Rebeka, ugye?

- Igen, szabad akaratomból - ahogy csak áldozat megbocsáthat hóhérjának.

- Hát akkor isten veled - mondta a templomos, és elhagyta a szobát.

Albert preceptor a szomszéd szobában már türelmetlenül leste Bois-Guilbert visszatérését.

- Soká időztél ott - mondta. - Már olyan türelmetlenül vártalak, mintha tüzes rostélyon feküdtem volna. Mi lett volna, ha a nagymester vagy kopója, Conrade ide talál jönni? Drága árat fizettem volna elnéző jóságomért? De mi bajod, testvér? Lábad tántorog, tekinteted sötét, mint az éjszaka. Rosszul vagy, Bois-Guilbert?

- Hej - sóhajtott a templomos -, éppen olyan jól érzem magam, mint a nyomorult halálraítélt egy órával a kivégzése előtt! Nem, a keresztre, még félannyira se jól! Mert a halálraítéltek között akad nem egy olyan, aki úgy el tudja hajítani az életet, mint egy elnyűtt köntöst. Istenemre, Malvoisin, az a lány majdnem levett a lábamról. Már félig-meddig elhatároztam, hogy odaállok a nagymester elé, arcába vágom lovagi rangomat, megtagadom eskümet és azt a szörnyűséget is, amelyet zsarnoksága rám kényszerített.

- Megőrültél? - hüledezett Malvoisin. - Magadat teljesen tönkretennéd ugyan, de a legkisebb esélyed sem volna arra, hogy megmentsd ennek a zsidó lánynak az életét, amely, úgy látszik, fontosabb neked mindennél. Beaumanoir majd kijelöl a rendből egy másik lovagot, aki helyetted síkraszáll az ítélet igazságáért. A vádlott meg éppen úgy elpusztul, mintha teljesítetted volna a reád rótt kötelességet.

- Nem igaz! Mert én magam állok ki a lányért - felelte a templomos gőgösen. - És ha én leszek a bajvívója, nem hiszem, hogy ismernél a rendben bárkit is, Malvoisin, aki lándzsám hegye előtt tartani tudja magát a nyeregben.

- Igen, csak egyről feledkezel meg - mondta a ravasz Malvoisin. - Nem lesz se időd, se alkalmad ezt az őrült tervet végrehajtani. Eredj csak Lucas Beaumanoirhoz, és mondd meg neki, hogy megtagadod engedelmességi fogadalmadat; majd meglátod, meddig hagyja meg a vén zsarnok személyes szabadságodat. Még ki se mondtad a veszedelmes szavakat, és már százlábnyi mélységben ülsz a föld alatt, a preceptórium tömlöcében. Ott aztán nem tehetsz egyebet, csak bevárod, amíg törvényt ülnek a hitehagyott, lázadó lovag fölött. És ha a nagymester ragaszkodik ahhoz a nézetéhez, hogy megszállt az ördög, és az beszél belőled - tudod-e, mi lesz a sorsod? Láncra verve, szalmán rothadsz majd valami távol eső kolostor sötét cellájában, ahol szenteltvízzel fognak locsolni, és ördögűzéssel gyötörni, hogy kikergessék belőled a gonosz szellemet, amely hatalmába kerített. Ki kell állnod a porondra, Brian, mert különben elveszett ember vagy, és becsületednek is vége.

- Kivágom magam, és megszököm! - kiáltotta Bois-Guilbert. - Elmenekülök valami távoli országba, amelyet még nem borított el a hitbuzgóság tébolya. De én nem járulok hozzá, hogy annak a nagyszerű teremtésnek egyetlen csepp vére is az én lelkemen száradjon!

- Már nem menekülhetsz - felelte Malvoisin. - Őrült tombolásod gyanút keltett, és nem engedik meg neked, hogy elhagyd a preceptóriumot. Eredj, próbáld meg; jelentkezz a kapunál, és parancsold meg, hogy engedjék le a hidat; majd meghallod, mi lesz a válasz. Csodálkozol? Vérig sért a dolog? Hát nem ez a legjobb, nem a te érdekedben történik? Ha szökésedet megengednék, mi lenne az eredménye? Címered megfordítása, rangod elvesztése, ősi neved meggyalázása. Gondold csak meg! Régi bajtársaid hová rejtsék el arcukat szégyenükben, ha az összegyűlt tömeg gúnyos kiáltásai közepette kihirdetik, hogy Brian de Bois-Guilbert, a templomosok legkiválóbb vitéze megtagadta hitét? Micsoda bánkódás lesz a francia udvarban! És hogy örül majd a hírnek a gőgös Richárd, ha megtudja: az a templomos lovag, aki Palesztinában veszedelmesen szorongatta, és hírnevét majdnem elhomályosította, belebolondult egy zsidó lányba, akinek feláldozta nevét és becsületét anélkül, hogy ilyen drága áron megmentette volna életét.

- Malvoisin - mondta a lovag -, köszönöm. Azt a húrt érintetted meg, amely szívemet a legjobban megdobogtatja. Történjen bármi, de Bois-Guilbert nevéhez nem fűződhetik ez a szó: hitehagyott. Bár adná Isten, hogy maga Richárd vagy valamelyik kérkedő angol kegyeltje jönne el ide megküzdeni velem! De egyedül leszek a porondon - senki se fogja megkockáztatni, hogy lándzsát törjön a magára hagyott, ártatlan teremtésért.

- Annál jobb neked, ha így lesz - felelte Malvoisin. - Ha nem akad bajvívó, a szerencsétlen lány elpusztul, de halála a nagymester lelkét terheli egyedül. Reá hárul majd a kegyetlen tett szégyene - igaz ugyan, hogy ő érdemnek és dicsőségnek fogja tekinteni.

- Igaz - hagyta rá Bois-Guilbert. - Ha nem jelentkezik bajvívó, én csak mellékszereplő leszek a színjátékban. Lóháton ülök majd a sorompón belül, és semmi közöm ahhoz, ami utána következik.

- Semmi az égvilágon - bólintott Malvoisin. - Annyi részed lesz benne, mint Szent György szobrának, ahogy viszik a körmenetben.

- Jól van, visszatérek az eredeti elhatározásomhoz - mondta a templomos gőgösen. - Megvetette szerelmemet, elutasított, ócsárolt... bolond lennék, ha feláldoznám érte a világ megbecsülését! Rendben van, Malvoisin, biztosan ott leszek a porondon.

Alighogy kimondta ezeket a szavakat, kisietett a szobából, Malvoisin pedig követte, hogy szemmel tartsa, és ha újra meginog, megerősítse elhatározásában. Mert Bois-Guilbert hírnevének megőrzéséhez fontos érdeke fűződött. Már előre számítgatta, milyen előnyöket fog húzni, ha bekövetkezik az a nap, amikor Bois-Guilbert áll majd a rend élére. De addig is bebiztosította magát: Mont-Fitchet előléptetés reményével kecsegtette, ha elősegíti a szerencsétlen Rebeka kivégzését. Ezért mindent elkövetett, hogy elfojtsa barátja jobb érzéseit, és először azt hitte, könnyű dolga lesz, hiszen egy ravasz, hideg, önző embernek többnyire nyert ügye van egy heves természetű és ellentétes szenvedélyektől gyötört emberrel szemben. Ám kiderült, hogy így is latba kell vetnie minden ravaszságát, ha azt akarja, hogy Bois-Guilbert kitartson elhatározása mellett, amelyre sikerült nagy nehezen rábírnia. Tudta, továbbra is szemmel kell tartania Briant, útját állni, ha mégis szökni akar, és megakadályozni, hogy beszéljen a nagymesterrel, mert akkor könnyen nyílt szakításra kerülhet a sor közte és feljebbvalója között. Tudta, időnként újra meg újra meg kell ismételnie érveit, amelyekkel bizonygatni igyekezett, hogy Bois-Guilbert, ha sorompóba száll a rend képviseletében, nem sietteti Rebeka végzetét, amely enélkül is bekövetkezik, hanem csak azt teszi, amit tennie kell - az egyetlen utat választja, amelyen kikerülheti a lefokozást és gyalázatot.

NEGYVENEDIK FEJEZET

El innen, árnyak! - Felocsudt Richárd.

Shakespeare: III. Richárd

Amikor a Fekete lovag - mert ideje már, hogy újra felvegyük története fonalát - a gyülekező- és tanácskozófánál elvált a nagylelkű szegénylegényektől, egyenesen a közeli Szent Botolph-priorság felé vette útját. Ez egy kis terjedelmű és kis jövedelmű kolostor volt; a torquilstone-i várkastély elfoglalása után ide hozták a sebesült Ivanhoe-t, a hűséges Gurth és az aranyszívű Wamba kíséretében. Hogy közben mi történt Ivanhoe és megszabadítója között, arról ebben a pillanatban fölösleges beszámolni. Elég, ha megemlítjük, hogy a hosszas és komoly beszélgetés után a prior küldöncöket indított el többféle irányba, és másnap a Fekete lovag maga is folytatta útját. Nem vitt magával mást, csak Wamba bohócot, aki most útikalauznak csapott fel.

- Coningsburghban találkozunk - mondta a Fekete lovag Ivanhoe-nak -, az elhunyt Athelstane kastélyában, ahol apád, Cedric halotti tort rendez nemes rokona emlékére. Szeretném látni szász rokonaidat együtt, Sir Wilfred, hogy jobban megismerjem őket, mint eddig. Te is légy ott, és az én feladatom lesz, hogy kibékítselek apáddal.

E szavak után nagy szeretettel elbúcsúzott Ivanhoe-tól, aki mindenáron el szerette volna kísérni megmentőjét, de a Fekete lovag hallani sem akart róla.

- A mai napot szánd még pihenésre. Még holnap is alig lesz elég erőd a hosszú út megkezdésére. Nekem nem kell más kísérő, mint a derék Wamba, aki megjátszhatja akár a papot, akár a bolondot, ahogy éppen kedvem tartja.

- Az a fő, hogy szívvel-lélekkel szolgállak - mondta Wamba. - Nagyon szeretnék részt venni Athelstane halotti torán. Mert ha a lakoma nem lesz teljes és bőséges, a halott bizonyára felkel majd koporsójából, hogy leszidja a szakácsot, ételhordót és pohárnokot - márpedig ez olyan látványosság, amit kár volna elmulasztani. De ne haragudj, lovag úr, ha én is megkérem vitézségedet, szóljon egy-két szót érdekemben gazdámnak, Cedric úrnak, ha az én szavam nem tudná kiengesztelni.

- És honnan gondolod, bohóc úr, hogy az én lomha vitézségem el tudja érni azt, amit a te fürge elmésségednek nem sikerült? Ezt magyarázd meg nekem!

- Az elmésség, lovag úr - felelte Wamba -, sok mindent el tud érni. Gyors, szemfüles kölyök az - meglátja felebarátja gyenge oldalát, és ki tudja használni a kedvező szelet, ha jó a hangulat. A vitézség egészen más. Tagbaszakadt fickó, aki utat tör magának árkon-bokron át, akármilyen az idő, akárhogy fúj is a szél. Így hát, lovag úr, én majd igyekszem hasznomra fordítani nemes gazdám jókedvét, ám ha zordra fordul az idő, kérlek, oltalmazz meg.

- Lakat és retesz lovagja... ha már kedved leled abban, hogy így szólítsanak - mondta Ivanhoe -, attól tartok, hogy fecsegő és zavaros fejű bolondot választottál kalauzodnak. Viszont jobban ismer minden kis ösvényt és csapást az erdőben, mint a vadász, aki életét itt tölti. És azonkívül a leghűségesebb fickó, amiről már volt alkalmad meggyőződni.

- Ha ért hozzá, hogy megmutassa az utat - felelte a lovag -, semmi kifogásom ellene, ha tréfáival meg is rövidíti, és kellemessé teszi. Isten veled, kedves Wilfred! Megtiltom, hogy előbb próbálj útra kelni, mint holnap reggel.

Most aztán már igazán elbúcsúzott Ivanhoe-tól - aki hódolattal megcsókolta kezét -, barátságosan intett a priornak, lovára pattant és elnyargalt, nyomában egyetlen útitársával, Wambával. Ivanhoe szemével követte őket, amíg el nem tűntek a kolostort környező erdő sűrűjében, azután visszatért a házba.

De röviddel a reggeli áhítatosság után már magához kérette a priort. Az öregember sietve megérkezett, és aggódva érdeklődött vendége egészségi állapota felől.

- Jobban vagyok, mint ahogy remélni mertem volna - felelte Ivanhoe. - Vagy a sebem volt kisebb, mint ahogy az erős vérzés mutatta, vagy pedig a balzsam, amit kaptam, csodás hatású volt. Annyi bizonyos, hogy úgy érzem: akár máris páncélt tudnék ölteni. És ez annál jobb, mert olyan gondolatok járnak a fejemben, amelyek nem engedik, hogy tovább is tétlenül rostokoljak itt.

- Mit beszélsz, lovag úr! - tiltakozott a prior. - A szentek óvjanak meg attól, hogy a szász Cedric fia elhagyja csendes kolostorunkat, mielőtt sebei teljesen begyógyultak volna. Ártana kolostorunk hírnevének, nekem kellene restelkednem miatta.

- Magam sem kívánnám elhagyni vendégszerető házadat, tisztelendő atyám - felelte Ivanhoe -, ha nem érezném magamat elég erősnek ahhoz, hogy útra keljek, és ha nem kényszerítene valami, hogy megtegyem.

- Ugyan mi kényszeríthetne, lovag úr - vitatta a prior -, hogy ilyen hirtelen útra kelj?

- Nem esett még meg veled, szent atyám - mondta a lovag -, hogy hirtelen furcsa sejtelem fogott el, valami közeledő baj előérzete, melynek hiába kerested az okát? Nem esett még meg veled, hogy kedélyed hirtelen elborult, mint a napos táj, ha felhők tornyosulnak fölötte, a közelgő vihar hírnökei? És nem gondolod-e, hogy az ilyen sejtéseket figyelembe kell részesíteni, mert hátha védőangyalunk üzenetei? Hátha így kapunk hírt a fenyegető veszedelemről?

A prior keresztet vetett.

- Nem lehet tagadni - mondta -, hogy vannak ilyen dolgok, és ezek a jelek az égből jönnek. De az ilyen jelek többnyire kézzelfogható célokra mutatnak, és hasznos cselekedetre ösztökélnek. De mi volna a haszna és értelme annak, hogy gyengén és sebesülten nyomába eredj társadnak, akin nem tudnál segíteni, ha valóban támadás érné?

- Tévedsz, prior - felelte Ivanhoe -, elég erős vagyok ahhoz, hogy ütlegeket váltsak bárkivel is, aki útközben megtámadna. De ha nem így volna - akkor is ott a helyem mellette. Nemcsak a karommal, más módon is segítségére lehetek, ha bajba kerül. A szászok, mint ismeretes, nem kedvelik túlságosan a normannokat, és ki tudja, talán őrá is kiterjesztik haragjukat, ha váratlanul éppen akkor toppan be, amikor úgyis ingerültek Athelstane halála miatt, vagy fejükbe száll az ital, amiből ilyen tor alkalmából jócskán szoktak fogyasztani. Veszélyesnek tartom, ha ilyenkor állítana be hozzájuk, és elhatároztam, hogy vagy elhárítom a veszélyt, vagy megosztom vele. De hogy akármelyiket is megtehessem, segítségedre van szükségem. Kérlek, adj kölcsön nekem egy szelíd hátaslovat, amely csendesebb járású, mint az én harci ménem.

- Örömmel - felelte a prior - odaadom az én saját poroszkámat, amely olyan kényelmesen lépeget, mint a Saint Alban-i apát lovacskája. Meg kell mondanom, hogy Malkin - így hívják az én kancámat - olyan szelíd és óvatos járású, hogy ebben a tekintetben csak a mutatványos lova veheti fel vele a versenyt, amely tojások közt lépked dudaszóra. Sok szentbeszédet szerkesztettem a hátán kolostorbeli testvéreim és más keresztény lelkek épülésére.

- Kérlek, tisztelendő atyám, nyergeltesd meg Malkint azonnal, és szólj Gurthnek, hogy készüljön fel ő is, és hozza elő a fegyverzetem.

- De kegyelmes uram - szólt a prior -, meg kell mondanom, hogy Malkin éppen olyan keveset ért a fegyverekhez, mint a gazdája. Hidd el, nem tudja elviselni fegyverzeted súlyát, de még a látványát sem. Esküszöm, Malkin kitűnő ítélőképességgel rendelkezik: tüstént észreveszi az illetéktelen megterhelést, és tiltakozik ellene. Nemrég kölcsönkértem a *Fructus Temporum* kapcsos táblába bekötött kéziratát Saint Bees apátjától, és akár hiszed, akár nem, Malkin egy tapodtat sem volt hajlandó elmozdulni a kapu elől, amíg a nagy kötetet fel nem cseréltem az én kis imakönyvemmel.

- Biztosítalak szentatyám - felelte Ivanhoe -, lovacskádat nem fogom túlságosan megterhelni. De ha mégis makrancoskodik velem, esküszöm, ő húzza majd a rövidebbet.

Miközben ezt mondta, Gurth éppen felcsatolta Ivanhoe lábára széles, aranyos sarkantyúját, melynek alakja és nagysága a legcsökönyösebb lovat is meggyőzhette arról, hogy a legokosabb engedelmeskedni.

Amikor a prior meglátta Ivanhoe sarkantyújának hatalmas, éles fogait, egyszerre megbánta előzékenységét, és dadogni kezdett:

- Nem... lo... lovag úr, ez nem megy! Hi... hidd el, Malkin nem tű... tűri a sarkantyút. Jobb lesz, ha bevárod az in... intézőnk lovát, mindjárt megjön a ma... majorból... egy óra se telik bele, és itt lesz! Annál jámborabb állatot keresve sem találhatnál, hiszen télen tü... tüzelőhordásra fogtuk be, és sohasem kap szemes abrakot, hogy szelíd és kezes legyen.

- Köszönöm, főtisztelendő atyám, de inkább megmaradok az első ajánlatod mellett, annál is inkább, mert látom, hogy Malkint már kivezették a kapu elé. Fegyverzetem Gurth fogja cipelni. Egyébként meg nyugodt lehetsz: nem fogom túlterhelni Malkint, és nem veszítem el türelmemet, akármennyire próbára teszi is. Most pedig isten veled!

Ivanhoe lesietett a lépcsőn - fürgébben és könnyebben, mint sebesült állapotában el lehetett volna tőle várni. Felült Malkin hátára, és alig várta, hogy megszabaduljon az aggodalmaskodó priortól, aki - amennyire kora és pocakja engedte - szorosan mellette loholt, és hol Malkin dicséretét zengte, hol meg könyörgött a lovagnak, hogy bánjon vele óvatosan és kíméletesen.

- Abban a korban van, amely lányok és kancák számára,a legveszedelmesebb - mondta az öreg, és nagyot kacagott saját szellemességén -, éppen a tizenötödik esztendejében jár.

Ivanhoe-nak kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy egy ló érdemeit vitassa meg gazdájával. Gyorsabb ügetésre nógatta Malkint, és megparancsolta csatlósának - mert Gurth már annak nevezte magát -, hogy maradjon szorosan mellette. Így vágtak neki az erdőnek, követve a Fekete lovag útját, míg a prior a kolostor kapujából nézett utánuk.

- Jézus Máriám - kiáltott fel -, milyen hevesek és tüzesek ezek a katonák! Bárcsak eszembe se jutott volna, hogy rábízzam Malkint! Itt állok most a reumámmal, félig bénán... végem van, ha Malkint valami baj éri. De az is igaz - tette hozzá, meggondolva magát -, még a saját vén és törődött csontjaimat se kímélném, amikor a régi jó Anglia igaz ügyéről van szó! Így hát Malkinnak is kockáztatnia kell valamit. Végül még megtörténhetik, hogy a mi szegény kolostorunkat valami bőkezű adománnyal jutalmazzák meg... vagy az is lehet, hogy az öreg priornak küldenek egy jámbor lovacskát. Ha pedig egyik sem következik be - a nagy emberek könnyen elfelejtik a kisemberek szolgálatait -, akkor is úgy fogom érezni, hogy megkaptam jutalmamat, mert azt tettem, ami helyes volt. Egyébként pedig éppen ideje, hogy összehívjam a testvéreket reggelire a refektóriumba. Hej, nagy a gyanúm, hogy ennek a hívásnak szívesebben engedelmeskednek, mint a harangozásnak, amely hajnali ájtatosságra meg reggeli imára szólítja őket.

Ezzel Szent Botolph priorja visszabotorkált a refektóriumába, hogy elfoglalja helyét az asztalfőn. Éppen akkor szolgálták fel a barátok reggelijét: tőkehalat és sört. A prior szuszogva

és fontoskodva beszélni kezdett, homályos célzásokat ejtve bizonyos szolgálatokról, amelyeket igen nagy embereknek tett, és a várható jutalomról, amelyben a kolostor részesülni fog. De mivel a hal nagyon sós volt, és a sör meglehetősen erős, a testvérek nyelve és gégéje annyira el volt foglalva, hogy alig törődtek füleikkel. Így nem csoda, hogy főnökük célzásait valamennyien eleresztették a fülük mellett, Diggory atya kivételével, akit fogfájás gyötört, és csak egyik oldalán tudott rágni - így hát fél füllel a priorra figyelt.

Közben a Fekete lovag és vezetője kényelmesen poroszkáltak az erdő sűrűjében. A jó lovag csendesen dúdolgatta magában valami szerelmes trubadúr dalát, néha meg egy-egy kérdéssel bátorítgatta kísérője fecsegő hajlamát. Így aztán társalgásuk a dal és tréfa furcsa keveréke volt, amelyből szeretnénk olvasóinknak egy kis kóstolót adni.

Képzeljék hát el lovagunkat úgy, ahogy már lefestettük: magas, széles vállú, nagy csontú, erős férfit, hatalmas fekete csataménjén, amelyet a természet mintha csak arra a célra teremtett volna, hogy elbírja egy ilyen ember súlyát; nemcsak elbírta, hanem olyan könnyedén lépkedett, mintha nem is volna lovas a hátán. A lovag felcsapta sisakrostélyát, hogy szabadon tudjon lélegezni, de a sisak alsó részét, az álladzót csukva hagyta, és így arca félig-meddig rejtve maradt. De jól lehetett látni napbarnította, pirosló arcát és nagy, fényes, kék szemét, amint elővillant a felcsapott sisakrostély árnyékából. A lovag külseje és minden mozdulata gondtalan, vidám bizakodást fejezett ki - nyilván olyan ember volt, aki nem ismeri a félelmet, de habozás nélkül szembeszáll minden váratlanul felmerülő bajjal; olyan ember, aki megszokta a veszély gondolatát; olyan ember, akinek mestersége a kaland és a háború.

A bohóc szokásos tarka ruháját viselte, de az utóbbi idők tapasztalatai rábírták arra, hogy fakardját jó éles szablyával cserélje fel, és megfelelő pajzsot is szerezzen hozzá. Békés mestersége ellenére mindkét fegyverhez kitűnően értett, amint ezt Torquilstone ostrománál fényesen bebizonyította.

Wambának gyenge oldala inkább az elméje volt, és fogyatékossága izgága türelmetlenségében nyilvánult meg. Nem tudott sokáig egy helyben ülni vagy nyugton maradni, nem tudta ugyanazt a gondolatmenetet hosszabb ideig követni, bár néhány percig kifogástalanul el tudott látni minden rábízott feladatot, és meg tudott érteni minden témát, amely közvetlenül érintette.

Most, ahogy lóháton ült, szüntelenül ide-oda csúszkált, előre vagy hátra - hol a ló nyakán ült, hol meg egészen a farán -, néha mindkét lábát az egyik oldalon lógatta le, máskor meg arccal a ló farka felé fordult, izgett-mozgott, és ezernyi módon komédiázott, úgy viselkedett, mint egy majom. Végre a ló annyira megunta ugrabugrálását, hogy ledobta a hátáról, és egész hosszában lerakta a fűbe. A kis baleset megkacagtatta a lovagot, Wambát pedig arra késztette, hogy ezentúl nyugodtabban üljön a nyeregben.

Abban a pillanatban, amikor útközben megpillantjuk őket, ez a vidám pár éppen egy úgynevezett *virelai*t énekelt együtt, amelyben a bohóc öblös hangon felelgetett a lovag iskolázott hangjának. A következő víg dalt énekelték:

A LOVAG

Szívem Anne-Marie, már reggeledik,
Szívem Anne-Marie, nap emelkedik,
Föllibben a pára, madár dala hí,
Ébredj szívem-életem, Anne-Marie.
A virradat, Anne-Marie, csupa láz,
Vidáman kürtöl a fürge vadász,
Hangját a hegy és lomb visszaveri,
Kék hajnalon ébredj, Anne-Marie.

WAMBA

Ó, Tybalt, szeretőm, még szunnyadozom,
Álomraj oson puha vánkosomon,
Ébren mit is ér valamennyi öröm?
Csak az álom a szép, ó, Tybalt, szeretőm.
Örüljön a pinty, hogy a köd tovaszállt,
Rengesse a kürt a hegyek taraját,
Álmom nekem édesebb gyönyöröm -
Nem rólad álmodom én, szeretőm.

- Kedves dalocska - mondta Wamba, amikor a végére értek -, és bohócsapkámra esküszöm, hogy tanulságos is. Gurth pajtásommal énekelgettem ezt valaha, aki Isten és gazdája kegyelméből ma már szabad ember. De valamikor jól elnáspángoltak miatta, mert a dallam annyira elbűvölt minket, hogy ágyban heverészve énekelgettük félig álomban, félig ébren... pedig már két óra is elmúlt a nap felkelte óta! Úgy megraktak, hogy még ma is sajognak a csontjaim, valahányszor eszembe jut ez a dal.

Mindazonáltal elénekeltem Anna-Mária strófáját - csakhogy a kedvedben járjak, lovag úr.

A bohóc ezután rágyújtott egy másik dalra - helyesebben tréfás nótára. A lovag mindjárt elkapta a dallamot, és együtt énekelték:

A LOVAG ÉS WAMBA

Három legényt küld Nyugat, Észak, Dél,
Mind zeng epekedve balladát,
Welcombe özvegy felesége a cél,
S van-e özvegy, aki ellenállt?

Az első: deli tyndale-i lovag,
És zeng epekedve balladát:
Atyái dicső hírű férfiak,
S hol az özvegy, aki ellenállt?

Nemes apja nagyúr, előkelő,
Tettei megtöltik a balladát;
S elküldte zabot hegyezni a nő:
Első özvegy, aki ellenállt.

WAMBA

A következő csak esküdözött,
Nagy vígan fújta a balladát:
Walesből, uraságként, sej! idejött,
S van-e özvegy, aki ellenállt?

Nagy ükeit sorra dalolta ő,
Tudorról, Rhice-ről zengte dalát.
„Ennyihez egy özvegy kevés” - így a nő,
Talpára köté útilapuját.

De jött a paraszt, a kenti paraszt,
Ravaszul dalolta a balladát:
A haszonról dúdolt ezt meg amazt,
S hol az özvegy, aki ellenállt?

KETTEN

Lovagot meg urat percig se maraszt,
Hiába dalolnak balladát,
De haszonról pusmog a kenti paraszt,
S van-e özvegy, aki ellenállt?

- Tudod, Wamba - mondta a lovag -, szeretném, ha vitéz szövetségesünk, akitől a nagy tölgyfánál váltunk el, vagy káplánja, a vidám barát hallaná ezt a dalocskát, amely a derék yeoman dicsőségét zengi.

- Én bizony nem szeretném - felelte Wamba -, legfeljebb addig, amíg ott lóg az oldaladon az a kürt.

- A kürtről beszélsz? - nevetett a lovag. - Locksley barátságának a záloga, ez az egyetlen jelentősége. Locksley váltig erősítgette, hogy baj esetén, ha a három hangot megfújom rajta, menten itt terem derék yeomancsapata, és kihúz a csávából. De nem hiszem, hogy valaha is megpróbálom.

- Itt teremnek? - hüledezett a bohóc. - Ha nem volna itt ez a kürt, amely biztosíték arra, hogy békésen utunkra engednek, azt mondanám: isten őrizz! Jobb, ha nem látom őket!

- Hogy érted ezt? - kérdezte a lovag. - Csak nem gondolod, hogy enélkül megtámadnának minket?

- Dehogy, dehogy... nem szóltam semmit - felelte Wamba. - Hiszen a lombos fának éppúgy fülei vannak, mint a kőfalaknak. De felelj nekem, lovag úr, ha tudsz, erre a kérdésre: a boroskancsód meg a zsebed mikor legyen inkább üres, mint tele?

- Azt hiszem, soha - felelte a lovag.

- Nem is érdemled meg, hogy a tied tele legyen, ha ilyen bamba választ adsz! A helyes válasz ez: legyen a korsód üres, amikor átnyújtod egy szásznak, és hagyd otthon a pénzedet, ha sétálni mégy az erdőbe.

- Azt akarod mondani, hogy a barátaink rablók? - méltatlankodott a lovag.

- Uram, egy árva szóval se mondtam ezt - felelte Wamba. - Végtére is megkönnyebbülés annak a szegény lónak, ha leveszik róla a málhát, amikor még hosszú útja van hátra; és lovasa lelki üdvösségének is használ, ha megszabadítják az aranytól, amely minden bűn kútforrása. Így hát rút hálátlanság volna sértő nevekkel illetni azokat, akik ilyen szívességet tesznek lónak és embernek. Én azonban mégis inkább otthon hagyom a poggyászomat, és eldugom szobácskámban a pénzeszacskómat, ha ezekkel a jóemberekkel találkozhatom - mert minek fárasszam őket?

- Én meg azt mondom, hogy mindketten imáinkba foglalhatjuk őket, barátocskám - mondta a lovag -, akármilyen sötét képet festesz is róluk.

- Én is szívesen imádkozom értük - felelte Wamba -, de csak a városban, nem itt az erdőben! Nem akarok úgy járni, mint Saint Bees apátja, akit arra kényszerítettek, hogy egy korhadt tölgy odvában mondjon misét.

- Beszélhetsz, amit akarsz - legyintett a lovag -, ezek a derék yeomanek mégiscsak derekas szolgálatot tettek gazdádnak, Cedricnek, Torquilstoneban.

- Igaz - hagyta rá Wamba -, de ez hozzátartozik számadásukhoz a mennyországgal.

- Számadásukhoz? Hogy érted ezt?

- Figyelj csak ide, mindjárt megérted - felelte a bohóc. - Mindig igyekeznek kiegyenlíteni számlájukat a mennyországgal, akárcsak a mi öreg pincemesterünk a rovásaival vagy Izsák zsidó az adósaival. Mind azon igyekeznek, hogy minél kevesebbet adjanak, és minél többet kapjanak. Nyilván úgy vélekednek, hogy őket is megilleti a hétszeres kamat, amit a szentírás ígért a kegyes kölcsönök jutalmául.

- Magyarázd meg, hogy érted ezt, Wamba. Nem sokat értek a számokhoz meg a szokásos kamatokhoz.

- Hát ha vitézséged olyan tudatlan - felelte Wamba -, kegyeskedjék megtanulni, hogy ezek a derék emberek hébe-hóba elkövetnek egy-egy jó cselekedetet is a sok kevésbé dicséretes tett ellensúlyozására. Például odavetnek egy ezüstkoronát a kolduló barátnak, miután kiraboltak egy öreg apátot, és száz aranyat csapoltak belőle. Vagy alamizsnát adnak egy szegény öregasszonynak, miután megölelgettek egy kislányt az erdőben...

- És ezek közül melyiket nevezed gaztettnek, és melyiket jónak? - vágott a szavába a lovag.

- Ez sikerült! Telitalálat! - kacagott Wamba. - Lám, szellemes emberek társasága mennyire élesíti az elmét! Esküszöm, lovag úr, ilyen jót sose mondtál, amikor annak a részeges barátnak a társaságában dicsérted éjszakánként az Urat. De hadd folytassam. Ezek a víg erdei cimborák úgy egyenlítik ki a számlát, hogy segítenek felépíteni egy kunyhót, de felperzselnek egy kastélyt; tatarozzák egy kápolna zsúpfedelét, de kirabolnak egy templomot; meggyilkolják a bírót, de kiszabadítanak egy szegény rabot. Vagy - hogy arról beszéljünk, ami közelebbről érdekel bennünket - megmentik egy szász franklin életét, de ennek ellenében elevenen megégetnek egy normann bárót. Szóval jóérzésű rablók, udvarias zsiványok, és szerencsés ember, aki olyankor találkozik velük, mikor a legféktelenebbül garázdálkodnak.

- Hogyhogy, Wamba?

- Hát úgy, hogy ilyenkor kissé furdalja őket a lelkiismeret, és igyekeznek kiegyenlíteni számlájukat a mennyországgal. De ha ez megtörtént, és úgy érzik, hogy a mérleg két serpenyője egyensúlyba került, akkor jaj annak, aki az útjukba akad - akivel új számlát nyitnak. Például Torquilstone-ban jól viselkedtek, de képzelem, hogy elbántak az utasokkal, akikkel azután találkoztak! És mégis azt mondom - folytatta Wamba, közelebb hajolva a lovaghoz -, ismerek olyanokat, akikkel itt az erdőben sokkal veszélyesebb találkozni, mint azokkal a szegénylegényekkel.

- És vajon kik lehetnek azok? Mert tudtommal nálatok nincsenek se medvék, se farkasok.

- De itt vannak Malvoisin zsoldosai, uram - felelte Wamba. - Hidd el, hogy ilyen zűrzavaros időkben egy tucat belőlük veszedelmesebb, mint farkasok egész falkái. Most éppen aratásra készülnek, mert megerősödtek - hozzájuk csatlakoztak azok is, akiknek sikerült elhordaniuk az irhájukat Torquilstone-ból. Így hát, ha véletlenül találkozunk velük, megadjuk az árát a győzelemnek, amit a várban arattunk... Mondd csak, lovag úr, mit tennél, ha két ilyen zsivánnyal találkoznánk?

- Lándzsámmal a földhöz szegezném a gazfickókat, Wamba, ha utamat mernék állni.

- És ha négyen lennének?

- Ugyanúgy elpengetném a nótájukat, Wamba.

- No de tegyük fel, hogy hatan támadnak ránk, te meg csak másodmagaddal vagy... úgy, mint most... akkor csak megfújnád Locksley kürtjét, nem igaz?

- Micsoda? - kiáltott fel a lovag. - Segítséget kérni féltucatnyi ilyen *rascaille*, ilyen csirkefogó ellen, akiket minden valamirevaló lovag úgy elsöpör, mint a szél a fonnyadt faleveleket?

- Úgy? - mondta Wamba. - Akkor kérlek, mutasd csak meg azt a kürtöt, amelynek olyan hatalmas hangja van... hadd nézzem meg közelebbről.

A lovag kicsatolta a szíjat, és odanyújtotta útitársának, aki tüstént a nyakába akasztotta a kürtöt.

- Tra-lira-la - dúdolta, emlékezetébe idézve a három hangot. - Ezt éppúgy el tudnám fújni, mint bárki más.

- Mit beszélsz, fickó? - szólt rá a lovag. - Adod vissza rögtön azt a kürtöt!

- Nyugodj meg, lovag úr, jó helyen van nálam. Ha Vitézség és Bolondság útitársak, a kürt a Bolondságot illeti meg, mert mindig az csap nagyobb lármát.

- No de most már elég! - kiáltott fel a lovag. - Túlfeszíted a húrt. Vigyázz, mert vége szakad a türelmemnek!

- Ne fenyegess, lovag úr - mondta a bolond, és gyorsan félrehúzódott. - A Bolondság, ha megriasztod, odébbáll, és magára hagyja a Vitézséget, találjon ki az erdőből, ahogy tud!

- Most megfogtál - nevetett a lovag. - És különben is, meg kell mondanom, nincs időm veled huzakodni. Tartsd meg hát a kürtöt, ha éppen akarod, csak menjünk tovább.

- Szóval... biztos, hogy nem ütsz meg?

- Hát nem elég, ha mondom, gazfickó?

- Igen, igen, de azért nem árt, ha lovagi szavadat adod rá - felelte Wamba, miközben óvatosan visszasomfordált a lovag mellé.

- Lovagi szavamat adom rá, hogy nem bántalak, de told már ide azt a bolond mivoltodat.

- Éljen! Akkor Vitézség és Bolondság újra jó barátok! - örvendezett Wamba, és most már bátran csatlakozott a lovaghoz. - Megmondom őszintén, nem kedvelem az olyan cirógatást, amellyel meglegyintetted az izmos remetét, amikor őszentsége úgy elgurult a fűben, mint a király a tekebábuk közül. És most, hogy végleg a Bolondságra bízták a kürtöt, nem ártana, ha a Vitézség kinyitná a szemét, és megrázná sörényét, mert - ha nem tévedek - gyanús alakok ólálkodnak a bozótban. Alighanem miránk lesnek.

- Miből gondolod? - kérdezte a lovag.

- Mert kétszer-háromszor is észrevettem már, hogy valami sisakféle csillan meg ott a zöld lombok között. Ha tisztességes szándékuk volna, az ösvényen baktatnának. De a sűrű bozót kedvenc kápolnája azoknak a barátoknak, akik Szent Miklós szerzetéhez tartoznak.

- Hitemre - mondta a lovag, lecsapva sisakja rostélyát -, alighanem igazad van!

Éppen idejében zárta le sisakját, mert ebben a pillanatban három nyílvessző röppent arról a gyanús helyről feje és melle felé. Az egyik nyíl bizonyára a fejébe fúródott volna, ha az acélrostély el nem téríti útjából. A másik két nyíl a nyakvértről pattant vissza és a pajzsról, amelyet a lovag nyakába akasztva hordott.

- Hála neked, derék fegyverkovács - mondta a lovag. - Rajta, Wamba, menjünk rájuk!

Máris egyenest a bozótnak nyargalt. Hat vagy hét, állig felfegyverzett ember ugrott elő a bokrok mögül, és lándzsájukat előreszegezve vágtattak a lovag felé. Három lándzsa a páncéljába csapott, de szilánkokra tört, mintha acéltoronyba ütközött volna. A Fekete lovag szeme villámokat szórt, ahogy a sisakrostély nyílásán keresztül is észre lehetett venni. Leírhatatlan méltósággal felemelkedett a kengyelben, és így kiáltott: - Mit jelentsen ez, uraim?

Támadói válasz helyett kardot rántottak, és minden oldalról nekiestek, miközben ezt ordították:

- Halj meg, zsarnok!

- Hej, Szent Edward! Huj, Szent György! - kiáltotta a Fekete lovag, és minden nekifohászkodásnál levágott egy-egy embert. - Hát árulókkal van dolgunk?

Ellenfelei, bármilyen elszántak voltak is, visszahőköltek karja elől, amelynek minden sújtása halálos volt. Már-már úgy festett a dolog, hogy a nagy túlerő ellenére is mindjárt egyetlen ember ereje és vitézsége győz, amikor hirtelen előbukkant egy kék páncélba öltözött lovag, aki eddig társai mögött húzódott meg. De most lándzsával a kezében előugratott, és a lovat véve célba, nem lovasát, halálosan megsebezte a nemes paripát.

- Ez alattomos döfés volt! - kiáltott fel a Fekete lovag, amint a ló összeesett, és lovasát magával rántotta.

Ebben a pillanatban Wamba megfújta a kürtöt, mert mindaz, ami történt, olyan gyorsan zajlott le, hogy még nem volt ideje a kürthöz nyúlni. A váratlan hangra az orgyilkosok egy percre visszarettentek, mire Wamba - noha felszerelése nagyon hiányos volt - habozás nélkül a Fekete lovaghoz rohant, és talpra segítette.

- Szégyelljetek magatokat, gyáva bitangok! - szitkozódott a kék páncélos, aki nyilván a támadók vezére volt. - Ha egy bohóc belefúj egy kürtbe, ez a puszta hang elég ahhoz, hogy elszaladjatok?

Erre a nógatásra újra nekirontottak a Fekete lovagnak, aki egy tölgyfa tövében keresett menedéket, nekivetette hátát, és kardjával félkörben vagdalkozott, úgy védte magát. A banditák vezére egy másik lándzsát ragadott kezébe, és kilesve az alkalmas pillanatot, amikor félelmetes ellenfelét a legjobban szorongatták, újra nekiugratott, abban a reményben, hogy most sikerül a fának szegezni. De nemtelen szándékában megint Wamba akasztotta meg. A bolond az erő hiányát fürgeségével pótolva, ide-oda ugrált a küzdelem színterén; a fegyveres banditák alig törődtek vele, mert ebben a pillanatban a fontosabb cél kötötte le figyelmüket. Ez tette lehetővé Wamba számára, hogy egy kardcsapással, amely átvágta a kék páncélos lovának inát, meghiúsítsa a végzetesnek ígérkező támadást.

Ló és lovasa a földön hempergett, de a Fekete lovag helyzete még mindig elég válságos volt. Néhány banditának sikerült egészen a közelébe férkőznie. A Fekete lovag karja már lankadni kezdett, belefáradt az óriási erőfeszítésbe, hiszen háromfelé kellett csapkodnia, szinte egyszerre. Már-már kidőlt, amikor egy szürke tollas nyílvessző hirtelen leterítette legveszedelmesebb támadói egyikét. A következő pillanatban egy csapat yeoman rontott elő a sűrűségből, élükön Locksley meg a vidám remete. Amint belevetették magukat a küzdelembe, a csata képe egyszerre megváltozott. A banditák sorsa meg volt pecsételve. Hamarosan a földön hevert valamennyi, ki holtan, ki meg halálos sebbel.

A Fekete lovag köszönetet mondott megmentőinek, mégpedig olyan méltósággal, hogy nem győzték csodálni - ilyesmit még nem figyeltek meg eddigi viselkedésében, amely egyszerű, őszinte, nyers katonára vallott, nem pedig előkelő, magas rangú emberre.

- Még mielőtt kellőképp kifejezést adnék elismerésemnek és hálámnak, amit derék barátaink iránt érzek, szeretném megtudni, ha lehet, kik voltak ellenségeim, akiknek semmi okot sem adtam arra, hogy orvul megtámadjanak. Emeld csak fel, Wamba, annak a kék páncélosnak a sisakrostélyát... úgy látszik, ő a gazfickók vezetője.

A bohóc tüstént a banditavezér fölé hajolt, aki estében jól megütötte magát, és a lószerszámba alaposan belegabalyodva, a ló alatt feküdt - nem tudott se védekezni, se elszaladni.

- No, gyere, te jómadár - mondta neki Wamba -, úgy látszik, nemcsak a lovászodat helyettesítem, hanem a fegyvermesteredet is: az előbb lesegítettelek a lovadról, most meg a sisakodtól is megszabadítalak.

Ezzel kioldozta és kíméletlenül lerántotta a kék lovag fejéről a sisakot, mely messze elgurult a fűbe. Így került napvilágra a sisak gazdájának deres feje és restelkedő arca; bizony nem számított arra, hogy ilyen körülmények közt kell magát megmutatnia.

- Waldemar Fitzurse! - kiáltott fel a Fekete lovag elcsodálkozva. - Eddig azt hittem, adsz valamit arra, hogy tisztességes embernek tartsanak. Mi bírhatott rá ilyen aljas orvtámadásra?

- Richárd - mondta a fogoly felpillantva -, nem ismered eléggé az emberi természetet, ha nem tudod, mi mindenre képes a bosszú és a nagyravágyás!

- A bosszú? - visszhangozta a Fekete lovag. - Soha nem bántottalak. Nincs mit megbosszulnod rajtam.

- És a leányom, Richárd? Akinek kezét megvetően elutasítottad? Érhet nagyobb sértés egy normann lovagot, kinek vére éppen olyan nemes, mint a tiéd?

- A lányod! - ismételte a Fekete lovag. - Ez aztán kellő ok a gyűlölködésre meg erre a véres merényletre! Hátrább, uraim, hadd beszéljek vele négyszemközt. Most pedig, Waldemar Fitzurse, ki az igazsággal! Valld be, ki bujtogatott fel erre az árulásra!

- Apád fia - felelte Waldemar -, aki csak megbosszulta engedetlenségedet, amelyet apád iránt tanúsítottál.

Richárd szeme villámokat szórt felháborodásában, de jobb természete felülkerekedett haragján. Kezét homlokára szorította, és így állt ott egy-két percig, némán bámulva a megalázott lovag arcába, amelyen a büszkeség szégyenkezéssel viaskodott.

- Úgy látom, nem könyörögsz az életedért, Waldemar - mondta végre a király.

- Aki az oroszlán karmai közé került - felelte Fitzurse -, úgyis tudja, hogy minden könyörgés hasztalan.

- Hát akkor neked ajándékozom kéretlenül is - mondta Richárd. - Az oroszlánnak nem kell elhullott tetem! Vidd az életedet, de azzal a kikötéssel, hogy három napon belül elhagyod Angliát, és normandiai kastélyodba rejtőzködöl gyalázatoddal. A másik kikötésem az, hogy soha életedben nem említed meg Anjou János nevét árulásoddal kapcsolatosan. Ha elkapnak Angliában a kitűzött határidőn túl, vagy egyetlen szót is kiejtesz, amely házam becsületét érinti - Szent Györgyre! -, még az oltár szárnyai mellől is elhurcoltatlak, és felakasztatlak saját kastélyod legmagasabb ormára, étkül a hollóknak! Adj egy paripát, Locksley, ennek a lovagnak, mert látom, yeomanjeid befogtak néhányat az elszabadult, gazdátlan paripákból. Hagyjátok futni a nyomorultat - ne bántsátok!

- Ha nem sejteném, hogy ennek a hangnak vita nélkül engedelmeskedni kell - felelte Locksley -, egy jó nyilat röpítenék az alattomos bitang után, hogy megkíméljem a hosszú utazástól.

- Látom, kebledben igazi angol szív dobog, Locksley - mondta a Fekete lovag. - És jól sejtetted, hogy kötelességed engedelmeskedni parancsaimnak - én Angliai Richárd vagyok!

Olyan hangon beszélt, amely nemcsak magas méltóságának felelt meg, de nemes jellemének, kiváló egyéniségének is. Erre a yeomanek tüstént térdre vetették magukat előtte, és hűségüket hangoztatva, bűneik megbocsátásáért esedeztek.

- Keljetek fel, barátaim - mondta Oroszlánszívű Richárd kegyesen, és szokásos jó humora máris legyőzte imént fellobbant haragját. Az imént lezajlott élethalálharc csak annyi nyomot hagyott rajta, hogy arca kipirult a megerőltető vívástól. - Keljetek fel, barátaim! - mondta. - Erdőn-mezőn elkövetett vétkeiteket jóvátettétek derék szolgálataitokkal. Torquilstone falai előtt, ahol szorongatott alattvalóim segítségére siettetek. De jóvátettétek ma is, amikor hűségtek és vitézségtek megmentette uralkodótok életét. Keljetek hát fel, híveim, és legyetek ezentúl a haza törvénytisztelő fiai. Te pedig, derék Locksley...

- Ne nevezz többé Locksleynak, nagy királyom. Most már illő, hogy megmondjam igazi nevemet, amelyet annyira szárnyára kapott a hír, hogy attól tartok, a király fülébe is eljutott - én Robin Hood vagyok, a sherwoodi erdőből.

- Szegénylegények vezére, jó cimborák fejedelme! - kiáltott fel a király. - Ki ne hallott volna nevedről, amelynek híre a Szentföldre is elhatolt? Nyugodt lehetsz, tiszteletre méltó szegénylegény: mindaz, ami távollétünkben történt, és amire ezek a zavaros idők adtak okot, különleges elbírálás alá esik. Ezeket nem fogjuk terhedre felróni.

- Igaza van a közmondásnak - kotnyeleskedett Wamba, bár kissé szerényebben, mint máskor -, ha nincs otthon a macska, cincognak az egerek.

- Mi az, Wamba, hát te is itt vagy? - mondta Richárd. - Olyan rég nem hallottam már a hangodat, hogy azt hittem, kereket oldottál.

- Én kereket oldani? - kiáltott fel Wamba. - Ki látott már valaha is olyat, hogy a Bolondság elszakadjon a Vitézségtől? Hisz ott fekszik az én trófeám, kardom áldozata, a szép pejkó, amelyet szívesen feltámasztanék, azzal a feltétellel, hogy helyette gazdája heverne itt inaszakadva. Igaz, eleinte kissé hátrahúzódtam, gondolván, hogy a tarka bohócköntös nem állja úgy a lándzsahegyet, mint az acélvért. De ha nem is vettem részt a közelharcban, magad is elismered, hogy én fújtam a riadót, nem igaz?

- Éspedig éppen a kellő pillanatban, derék Wamba - felelte a király. - Jó szolgálataidat nem fogjuk elfelejteni.

- *Confiteor!* Megvallom - nyöszörgött ekkor egy alázatos hang a király közelében. - Latinul nem tudom folytatni, mert cserbenhagy a tudományom. Így hát egyszerűen bevallom felségsértő bűnömet, és engedelmet kérek, hogy meggyónhassak, mielőtt elvisznek a vesztőhelyre.

Richárd körülnézett, és megpillantotta a copmanhursti vidám remetét, amint térdre ereszkedve olvasóját morzsolgatta, míg hatalmas furkósbotja, amely derekasan kivette részét a lezajlott csetepatéból, ott hevert a fűben mellette. Olyan arcot igyekezett vágni, amely vélekedése szerint alkalmas volt a töredelmes bűnbánat kifejezésére: szemét ég felé forgatta, szája két csücskét viszont lebiggyesztette; szája olyan volt, ahogy Wamba mondta, mint egy összehúzott erszény nyílása. Ám az alázatos bűnbánat töredelmes mímelését alaposan meghazudtolta az arca vaskos redői közt bujkáló dévaj derű, amely elárulta, hogy csak álszenteskedik.

- Mit térdelsz itt, te kelekótya pap? - kérdezte Richárd. - Attól rettegsz talán, hogy püspököd megtudja, milyen különös módon szolgáltad Miasszonyunkat és Szent Dunstant? Ejnye no, ne félj! Angliai Richárd nem árul el olyan titkokat, amelyeket borozgatás közben hallott.

- Nem arról van szó, legkegyelmesebb királyom - felelte a remete (akiben a füzetes Robin Hood-történetek hűséges olvasói bizonyára már régen felismerték Tuck barátot) -, nem a püspöki pásztorbottól félek én, hanem a királyi jogartól! Jaj nekem, hogy szentségtörő öklöm egyszer oda mert vágni a felkent király füle tövébe!

- Ha-ha-ha! - kacagott Richárd - Hát innen fúj a szél? Az igazság az, hogy már régen elfelejtettem azt a tettleges felségsértést, bár utána egész nap zúgott a fülem. De az ütést szabályosan kaptam, és megkérdezem a szemtanúkat, nem adtam-e vissza teljes értékben. De ha úgy gondolod, hogy még tartozom neked valamivel, bármikor készen állok adósságom teljes törlesztésére.

- Szó sincs róla! - tiltakozott a barát. - Amit adtam, uzsorakamatokkal kaptam vissza. Bárcsak minden adósságát ilyen maradéktalanul fizetné vissza Felséged!

- Hát ha ütlegekben is elfogadnák a fizetséget - felelte a király -, hitelezőimnek kevés okuk volna panaszkodni az üres kincstárra.

- De azért mégis szeretném tudni - mondta a barát, újra felöltve a színlelt bűnbánat és alázatosság arckifejezését -, hogy azért a szentségtörő karlendítésért Felséged milyen vezeklést ró rám.

- Ne is beszélj róla, testvér - felelte Richárd -, miután annyiszor fejbe vágtak a hitetlenek és pogányok, ostobaság lenne, ha megorrolnék egy ütleg miatt, amely olyan szent kézből eredt, mint a copmanhursti baráté. Mégis, kedves remetém, azt hiszem, neked is jó lenne meg az egyháznak is, ha megszerezném az engedélyt arra, hogy lehúzzam rólad a csuhát, és egyenruhát adjak rád. Yeoman leszel a testőrségünkben, és a személyünkre fogsz vigyázni. Tudom, éppen olyan híven szolgálsz majd, mint eddig Szent Dunstant.

- Királyom - mondta a barát -, alázatosan kérem bocsánatodat, és bizonyára nem tagadod meg tőlem, ha bevallom, mennyire elhatalmasodott rajtam a lustaság. Szent Dunstan azonban - ne haragudjon meg rám, hogy emlegetem! - türelmesen áll szoborfülkéjében akkor is, ha megfeledkezem a zsolozsmáról, mert egy kövér őzbak nyomát kergetem. Meg aztán néha egy-egy éjszakára is kimaradok, az ördög tudja, miért... Szent Dunstan ezért sem haragszik meg, csendes, türelmes gazdám ő, nemhiába hogy fából faragták. De ha yeoman lennék felséges királyom testőrségében - a megtiszteltetés óriási, nem tagadom -, és hébe-hóba kilépnék a sorból, hogy elejtsek egy szarvast, vagy megvigasztaljak egy fiatal özvegyet... hej, volna mit hallanom! „Hol van az a kutya pap?” - mondaná az egyik. „Ki látta azt a semmirekellő Tuckot?” - ordítaná a másik. „A csuhából kiugrott gézengúz több vadat pusztít el, mint a fél környék együttesen” - panaszolná az egyik erdőőr. „Nincs olyan ünő, amelyre ne vetne szemet!” - tódítaná a másik. Egyszóval, jó királyom, esedezem, hagyj meg engem ott, ahol rám akadtál, vagy pedig - ha éppen éreztetni akarod velem kegyes jóindulatodat - ne feledkezz meg Szent Dunstan copmanhursti kápolnájának szegény remetéjéről, aki a legkisebb adományt is hálatelt szívvel fogadja.

- Értelek - mondta a király. - Úgy gondolod, hogy a szegény remetének joga legyen saját szükségletére néhány vadat elejteni warncliffe-i erdőségemben. Rendben van. De jegyezd meg jól: csak három szarvasbakot engedélyezek minden évadban. És ha ez nem elég ürügy neked ahhoz, hogy harmincat ejts el ezen a címen - akkor ne legyek keresztény lovag, se törvényes király!

- Biztosítom Felségedet - felelte a barát -, Szent Dunstan segítségével megtalálom a módját annak, hogy Felséged jóságos adományát megsokszorozzam, és így hálám is nagyobb legyen.

- Nem is kételkedem benne, szent ember, egy pillanatig sem - mosolygott a király. - És mivel a vadpecsenye egymagában kissé száraz eledel, pincemesterünk parancsot kap majd, hogy szolgáltasson ki neked egy hordó aszút, egy átalag malváziabort és három nagy hordó elsőrendű sört évente. És ha ez sem elég szomjúságod oltására, gyere el bátran udvarunkba, és barátkozz meg pohárnokunkkal, aki bizonyára megkönyörül majd rajtad.

- És mit kap Szent Dunstan? - kérdezte a barát.

- Az ő szolgálatára kapsz egy palástot, stólát és oltárterítőt - felelte a király, majd keresztet vetve, így folytatta: - Ne vigyük át a tréfát komoly dolgokra. Isten megbüntet bennünket, ha többet gondolunk bolondságainkra, mint az ő tiszteletére és imádására.

- Én jótállók a védőszentemért - nevetett a pap.

- Magadért állj jót, barát - szólt rá Richárd kissé szigorúan. De nyomban kezet nyújtott a remetének, aki most már megfélemlítve, térdet hajtott, és megcsókolta a király kezét. - A tenyeremnek kevésbé adod meg a tisztességet, mint az öklömnek - tréfálkozott a király. - Az egyik előtt látom, csak térdre borulsz, a másik előtt, emlékszem, a földre vetetted magad.

A barát nem merte viszonozni a tréfás hangot; attól félt, hogy olyan hibát követne el vele, amelyet utólag nem lehetne jóvátenni - ezt a ballépést elkövetik néha azok, akik uralkodókkal társalognak. Így hát mélyen meghajolt, és visszahúzódott a háttérbe.

A jelenet színterén pedig ebben a pillanatban két újabb ember bukkant fel.

NEGYVENEGYEDIK FEJEZET

Ebül, de urasan éldegéltek.
No, hát nézzétek:
Kedvünk betölti a rétet
S a vígan viruló sűrűséget.
Rangos aranyifjak, üdv tinéktek:

Macdonald

Kik voltak a jövevények? Wilfred Ivanhoe, Botolph priorjának lovacskáján, és kísérője, Gurth, gazdája csataménjének hátán.

Ivanhoe csodálkozása határtalan volt, amikor meglátta királyát vérfoltos páncéljában, és körülötte hat vagy hét holttestet - ezek szanaszét hevertek a tisztáson, mely a küzdelem színtere volt. Csodálkozása még fokozódott, amikor észrevette, hogy Richárdot erdei szegénylegények egész hada veszi körül, ami első pillantásra aggasztónak tűnt fel. Ivanhoe zavarba jött, mert nem tudta, a mostani körülmények között hogyan szólítsa Richárdot - úgy beszéljen-e vele, mint egy kóbor lovaggal vagy mint törvényes uralkodójával. A király észrevette zavarát.

- Ne félj, Wilfred - mondta -, szólítsd csak Plantagenet Richárdot igazi nevén, hiszen most hű szívű angolok veszik körül, ha olyan emberek is, akiket forró angol vérük néha talán eltérített a helyes útról.

- Sir Wilfred Ivanhoe - mondta Robin Hood előrelépve - nem az én feladatom, hogy felséges királyunk szavait megerősítsem. De büszkén mondhatom, hogy az ország sokat szenvedett lakosai között keresve sem találhat hűségesebb alattvalókat azoknál, akik most itt állnak körülötte.

- Nem kételkedem benne, vitéz yeoman - felelte Wilfred -, miután te is közéjük tartozol. De mit jelentenek ezek a halottak? Meg a vérfoltok királyunk páncélján? Mit jelentenek a halál és veszély e jelei?

- Árulók törtek ránk, Ivanhoe - mondta a király -, de el is nyerték méltó jutalmukat, hála ezeknek a derék embereknek. Csakhogy most veszem észre, magad is áruló vagy - tette hozzá a király mosolyogva -, mert áruló az, aki megszegi királya parancsát. Hát nem rendeltem el félreérthetetlenül, hogy pihenj még Szent Botolph kolostorában, amíg sebed be nem gyógyul?

- De már begyógyult - felelte Ivanhoe -, annyit se számít már, mint egy tűszúrás. De miért, ó, miért gyötröd, felséges urunk, hűséges szolgáid szívét azzal, hogy egyedül járod az erdőt, és könnyelmű kalandokba bocsátkozol? Miért kockáztatod életedet, mintha nem volna ezerszer becsesebb, mint egy kóbor lovagé, akit nem érdekel ezen a világon semmi egyéb, csak kardjának és lándzsájának dicsősége?

- Plantagenet Richárd - felelte a király - nem kíván különb dicsőséget, mint azt, amelyet jó kardjával és lándzsájával szerezhet. És Plantagenet Richárd büszkébb arra a kalandra, amelyet egy szál karddal fejez be győzelmesen, mintha százezer főnyi sereget vezetne csatába.

- És a királyságod, uram? - kérdezte Ivanhoe. - Országodat polgárháború szaggatja, bomlás fenyegeti, alattvalóidat ezernyi veszedelem rémíti. Utolsó reményüket is elveszítenék, ha királyukat valami baj érné ezekben a kalandokban, amelyekben napról napra kedvét leli. Ma is csak egy hajszálon múlt, hogy megmenekültél!

- Hohó! A királyságom? Az alattvalóim? - kiáltott fel a király türelmetlenül. - Én úgy látom, Sir Wilfred, hogy köztük még a legjobbak is túltesznek az én könnyelműségemen. Így például maga Wilfred Ivanhoe, leghűségesebb szolgám, nem engedelmeskedik határozott parancsomnak, és még ő leckézteti királyát, mert nem követi pontosan tanácsait. Vajon kettőnk közül melyiknek van több oka szemrehányást tenni? De bocsáss meg, hű Wilfredem. Mint ahogy Szent Botolph kolostorában megmagyaráztam neked, az idő, amelyet rejtőzködve töltöttem el, és amelyet még ezentúl is így kell töltenem, éppenséggel nem hiábavaló. Barátainknak és a hozzánk hű nemeseknek időre van szükségük ahhoz, hogy sereget gyűjtsenek, és erejüket összeszedjék. Így aztán, mire a király hazatérését közhírré teszik, mindjárt olyan sereg élére állhat, melytől ellenségei megijednek, és az áruló összeesküvés kardcsapás nélkül összeomlik. Estoteville és Bohun nem készült fel arra, hogy York ellen vonuljon - ehhez még legalább egy nap kell. Híreket kell kapnom. Salisbury-től délről. Beauchamps-tól Warwickshire-ből, Multontól és Percytől északról. A kancellárnak biztosítania kell Londont. Ha túl korán lépek ki a homályból, veszedelmet idézek a fejemre - súlyosabbat annál, amit karom, kardom és lándzsám elháríthat, hiába támogat a bátor Robin íja, Tuck barát furkósbotja és a derék Wamba kürtje.

Wilfred alázatosan meghajolt. Tudta, hiába száll perbe azzal a lovagi szenvedéllyel, amely királyát gyakran veszedelmes utakra csábította. Ez késztette arra, hogy olyan kockázatokat vállaljon, amelyeket kikerülhetett volna, sőt - ami még megbocsáthatatlanabb - hogy szántszándékkal keresse az ilyen veszedelmeket. Az ifjú lovag ezért csak sóhajtott, de nem szólt semmit, Richárd meg örült, hogy elnémította tanácsadóját, bár szíve mélyén tudta, hogy igaza van, és a vádja jogos. Inkább Robinhoz fordult szavaival:

- Szegénylegények királya - mondta -, nincs valami harapnivalód, amivel királytársadat megkínálhatnád? Mert ezek a halott fickók nemcsak elfárasztottak, de meg is éheztettek.

- Az igazat megvallva - felelte Robin Hood -, mert nem venném lelkemre, hogy hazudjam Felségednek... a mi éléskamránkban alig van egyéb, mint...

Zavarba jött és elhallgatott.

- Vadpecsenye, mi? - fejezte be jókedvűen a király. - De hiszen ennél jobb étel nem is kell! Meg aztán, ha egy király nem akar otthon maradni, hogy maga ejtse el vadjait, azt hiszem, nem illik méltatlankodnia, ha más végzi el ezt helyette.

- Akkor csak arra kérem Felségedet - felelte a szegénylegény -, tisztelje meg újra jelenlétével Robin Hood egyik találkozóhelyét. Vadpecsenyében ott nem lesz hiány; és talán egy korsó sör, sőt egy kupa jó bor is akad, hogy jobban csússzon a falat.

A szegénylegények vezére elindult, hogy az utat mutassa, a jól megtermett király boldogan követte; alighanem jobban örült ennek a véletlen találkozásnak, amely összehozta Robin Hooddal és szegénylegényeivel, mint hogyha megint királyi pompába öltözhetett volna lordjai és nemesei fényes körében. Mindig más társaságot, mindig új kalandot! - ez volt Oroszlánszívű Richárd számára az élet sava-borsa, legfőbb vonzóereje, amely akkor ért a legtöbbet, ha váratlan veszélyekkel kellett szembeszállni, és sikerült azokat legyőznie. Az oroszlánszívű királyban feléledtek és megvalósultak az egykori regényes lovagok ragyogó, de haszontalan jellemvonásai; a személyes dicsőség, amelyet saját karjával és kardjával szerzett, az ő szemében, felhevült képzeletében jobban tündökölt, mint minden politikai bölcsesség, országlásának bármilyen babérja. Ezért uralkodása olyan volt, mint egy száguldó meteor ragyogó pályája, amely vakító, de fölösleges fényt árasztva villan át az égboltozaton, hogy egy pillanat múlva nyomtalanul eltűnjön a világegyetem sötétségében. Hőstettei bőséges témát adtak minstreleknek és bárdoknak, de nem hoztak az országnak semmi olyan hasznot vagy maradandó ered-

ményt, amelyet a történelem példaképpen felmutathat az utókornak. Ám ebben a környezetben, ahol most tartózkodott, Richárd nagyszerű volt. Sugárzott belőle a jókedély, az életkedv és a férfias erények megbecsülése, amely nem nézi, milyen rendű és rangú emberekben talál rájuk.

Egy óriási tölgyfa alatt készítették el sebtében az erdei lakomát Anglia királya számára; udvara és testőrsége ez alkalommal olyan emberekből állt, akiket a társadalom kivetett magából, és törvényen kívül helyezett. Amint a palack körbe járt, a faragatlan erdőlakók hamarosan megfeledkeztek elfogultságukról, amelyet a király jelenlétében éreztek. Dal dalt, tréfa tréfát követett, majd történetek elmondására került a sor; régi hőstetteiket tálalták fel, és miközben dicsekedve emlegették, milyen bátran és ügyesen szegték meg a törvényt, eszükbe se jutott, hogy éppen annak az embernek mesélik, aki rangja és méltósága szerint a törvények legfőbb őre. A király éppen olyan keveset törődött méltóságával, mint társasága - ivott, kacagott, eltréfált a víg társasággal. Ám Robin Hood nyers és természetes illemtudása azt a kívánságot sugallta, hogy bárcsak véget érne a mulatság, még mielőtt valami megzavarná harmóniáját; ebben az aggodalmában megerősítette az is, hogy látta, amint Ivanhoe homloka elborul.

- Vitéz uralkodóm jelenléte megtisztel bennünket - súgta a lovagnak -, mégis szeretném, ha nem tékozolná ránk drága idejét, amelyre a mai körülmények közt az országnak nagyobb szüksége van.

- Helyesen és bölcsen beszélsz, derék Robin Hood - súgta vissza Ivanhoe. - És arról sem szabad megfeledkezni, hogy akik most őfelségével tréfálgatnak, akármilyen jókedvű is, valójában egy ifjú oroszlánnal játszanak, amely a legkisebb ingerlés hatására hirtelen húsukba mélyesztheti fogait és karmait.

- Éppen ettől félek magam is - felelte Robin. - Az én embereim természetüknél és életmódjuknál fogva nyers fickók, a király pedig jókedvű, de heves és lobbanékony. Bármelyik pillanatban megtörténhetik, hogy egy szó, egy tréfa megbántja - ideje, hogy a mulatozásnak végét vessük.

- De ezt már a te ügyességedre kell bíznom, derék yeoman - mondta Ivanhoe -, mert ha én javaslom, vagy csak célozgatok rá, hogy hagyja abba, annál inkább folytatja.

- Hát ilyen gyorsan kockáztassam királyom kegyét és bocsánatát, amelyet csak az imént nyertem el? - kérdezte Robin Hood, egy pillanatig tétovázva. - De Szent Kristófra, megteszem! Nem érdemelném meg kegyét, ha nem tenném kockára az ő érdekében. Gyere csak ide, Scathlock! Bújj el ott a bokrok közé, és fújd el a normann kürtjelet, de rögtön, mert az életedről van szó!

Scathlock engedelmeskedett kapitányának, és öt perc se telt bele, amikor kürtje harsány hangjával megriasztotta a mulatozókat.

- Ez Malvoisin kürtje! - kiáltott fel a molnár, és íját megragadva, talpra ugrott. A barát letette a borospalackot, és felkapta furkósbotját. Wamba elharapta a szót egy tréfa kellős közepén, hogy megkeresse kardját és pajzsát. A többi is mind fegyvere után nyúlt.

Az ilyen viszontagságos életű emberek megszokták már, hogy evést-ivást félbehagyva, csatába siessenek - ami pedig Richárdot illeti, örömét lelte a hirtelen változásban, szinte a mulatság méltó folytatását látta benne. Megparancsolta, hogy adják rá sisakját és páncéljának nehezebb részeit, amelyeket lerakott, amikor letelepedett a tölgyfa alá. És míg Gurth öltöztette, Richárd kegyvesztés terhe alatt megtiltotta Wilfrednek, hogy részt vegyen az összecsapásban, amelyről azt hitte, hogy mindjárt bekövetkezik.

- Te már százszor meg százszor harcoltál értem, Wilfred, míg én néztem. Ma te leszel a néző, és figyeld csak, hogyan harcol Richárd híveiért és barátaiért.

Közben Robin Hood elküldte néhány emberét minden irányba, mintha felderítő szolgálatra rendelné ki őket. De amikor látta, hogy a mulatság csakugyan véget ért, és a társaság felbomlott, odalépett a királyhoz, aki már teljes vértezetben állt ott. A yeoman letérdelt előtte, és bocsánatért esedezett.

- De miért, derék yeoman? - kérdezte a király kissé türelmetlenül. - Hát nem bocsátottuk már meg egyszer minden vétkedet? Vagy azt hiszed, királyi szavunk tollpehely, amelyet ide-oda fúj a szél? Hisz azóta csak nem követtél el valami új bűnt - arra alig lehetett volna időd!

- Bizony volt, és bizony elkövettem! - sóhajtott Robin Hood. - Ha ugyan bűnnek lehet nevezni azt, ha megtévesztem felséges királyomat az ő saját érdekében! A kürtszó, amelyet hallani kegyeskedtél, nem Malvoisintól eredt. Megfúvására én adtam parancsot, hogy feloszlassam a lakomát, amely fontosabb ügyektől rabolta el felséges urunk idejét.

Ezzel felállt, megigazította ruhája ráncait, és nem alázatos, inkább tisztelettudó arckifejezéssel várta a király válaszát - mint egy ember, aki tudja, hogy hibázott, de még jobban tudja, hogy így kellett cselekednie. Richárd elvörösödött haragjában, de ez csak egy pillanatig tartott; az indulat elmúltával igazságérzete felülkerekedett.

- Így állunk hát? - mondta. - Sherwood királya sajnálja a bort és vadpecsenyét Anglia királyától? Jól van, vitéz Robin. De ha majd meglátogatsz egyszer a vidám Londonban, remélem, én nem leszek ilyen zsugori házigazda. Ámbár - mi tagadás - igazad van, hű szolgám! Tehát lóra és el! Wilfred már úgyis türelmetlenül várja, nem igaz? Mondd csak, vitéz Robin, van-e csapatodban egy barátod, aki nem éri be a tanácsadással, hanem irányítani akarja minden mozdulatodat, és kétségbeesett arcot vág, valahányszor a magad feje szerint merészelsz valamit csinálni?

- Pontosan ilyen az én hadnagyom és helyettesem, Little John - felelte Robin Hood. - Most nincs itt, mert éppen egy kis kiruccanást tett jó messzire, egészen Skótország határába. És bevallom felségednek, hogy tanácsai néha kihoznak a sodromból - de ha jobban meggondolom, haragom menten elpárolog. Mert nem lehet sokáig neheztelni egy olyan emberre, akinek nincs más gondja, mint ura és gazdája biztonsága.

- Igazad van, derék yeoman - felelte Richárd. - De ha jobb felől Ivanhoe állna mellettem, hogy komoly tanácsot adjon, melyet komor arckifejezésével is megerősít, bal felől meg te duruzsolnád a fülembe, hogy véleményed szerint saját érdekemben mit kell tennem: minden szabadságom oda volna, és mint keresztény vagy pogány fejedelem, egyetlen lépést sem tehetnék saját akaratomból. No de hagyjuk ezt, uraim, keljünk útra vígan Coningsburgh felé, és ne is gondoljunk többé másra.

Robin Hood most közölte velük, hogy egy kis csapatot előreküldött azon az úton, amelyen haladni fognak; ha bujkál ott valaki, hogy lesből rájuk támadjon, emberei felfedezik, és értesítést küldenek. Ezért azt hiszi, egészen nyugodtan nyargalhatnak, nem fenyeget semmi veszedelem; de ha mégis másképp volna, idejében értesülnek a veszedelemről; akkor meg visszavonulhatnak, és mindjárt igénybe vehetik egy erős íjászcsapat segítségét, amely az ő vezetésével közvetlenül a nyomukban fog haladni.

Ez a bölcs és figyelmes óvatosság, amely az ő biztonságát szolgálta, meghatotta Richárdot, és eloszlatta szívében az utolsó kis neheztelést is, ami még megmaradt benne a csel miatt, amellyel józanságra intette. Újra kezet nyújtott a szegénylegények vezérének, és biztosította teljes bocsánatáról, valamint további kegyeiről is. Megígérte neki, hogy enyhíteni fogja a

vadászati jogot és más nyomasztó törvények zsarnoki szigorúságát, amely annyi angol yeomant kergetett lázadásba.

De Richárd elhatározását és minden jó szándékát meghiúsította korai halála. Az új erdőtörvényt már János király vonakodó kezéből kellett kicsikarni, amikor hős bátyja után ő lépett a trónra. Ami pedig Robin Hood életének további érdekes fordulatait és árulás okozta halálát illeti - mindez részletesen elolvasható azokban a durva nyomású versfüzérekben, amelyeket valamikor potom fél pennyért vesztegettek, ma pedig „akkor is olcsón jutnál hozzá, ha súlyát arannyal fizetnéd”.

Robin Hood jövendölése helyesnek bizonyult: a király - Ivanhoe, Gurth és Wamba kíséretében - minden baj nélkül megérkezett az út végére, ahonnan már látni lehetett Coningsburgh várkastélyát. Amikor odaértek, a nap még nem merült alá a látóhatáron.

Kevés szebb és megkapóbb tája van Angliának, mint ez az ódon szász várkastély és környéke. A szelíden csobogó Don folyó egy félkör alakú völgyön halad keresztül, ahol szépen megművelt földek sűrű erdőkkel váltakoznak. Egy dombon, amely szinte a folyóból emelkedik ki, áll az ősrégi épület, falakkal és árkokkal megerősítve. Mint szász neve is mutatja, a normann hódítás előtt királyi palota volt, angol királyok lakóhelye. A külső falakat valószínűleg a normannok építették hozzá, de a belső erőd a jelek szerint ősrégi eredetű. A belső udvar sarkában, a legmagasabb ponton épült, és körülbelül huszonöt láb átmérőjű, kerek épülettömböt alkot. A hihetetlenül vastag falakat hat óriási külső gyámoszlop támasztja meg; ezek kiugranak a toronyszerű épület körfalából, minden oldalról védik és megtámasztják. A hatalmas gyámoszlopok tömören emelkednek ki alapjukból, sőt tömören folytatódnak jó darabon felfelé is; csak magasságuk közepe táján válnak üregessé, és tetejük afféle toronykamrákat alkot, amelyek összeköttetésben állnak a belső főtoronnyal. Az óriási épület külső képe - különös toldalékaival együtt - gyönyörűséget nyújt a festői tájak kedvelőinek, a kastély belseje pedig valósággal elbűvöli a szenvedélyes régiségbúvárt, kinek képzeletét visszavarázsolja a Heptarchia régmúlt korába. Egy halomról, amely a kastély közelében domborul, azt állítják, hogy a híres-neves-nevezetes *Hengist* sírja; a szomszédos temetőben pedig számos nagyon régi és érdekes síremléket lehet látni.

Amikor Oroszlánszívű Richárd és kísérete megközelítette ezt a nyers, de méltóságos szépségű épületet, még nem zárták körül külső erődítések úgy, mint később és ma. A szász építőmester művészete beérte azzal, hogy a főépületet védhetővé tette, és nem vette körül egyébbel, mint durva palánkkal.

A torony tetején lengedező óriási fekete zászló jelezte, hogy a kastély utolsó urának most adják meg az ünnepélyes végtisztességet. A zászlón nem lehetett látni semmiféle ábrát, mely az elhunyt rangjára vagy származására mutatott volna, mert a címerkép akkoriban még a normann lovagok körében is egészen új dolog, a szászok körében pedig teljességgel ismeretlen valami volt. De a kapu fölött egy másik lobogó lengett, amelyre ügyetlen kézzel egy fehér ló kezdetleges képét festették. A fehér ló Hengistnek és szász harcosainak közismert jelképe volt.

A kastély környéke élénk és mozgalmas képet nyújtott, mert az ilyen halotti torok alkalmából pazar vendégszeretet volt szokásban. Ez nemcsak azokra vonatkozott, akik bármely néven nevezendő kapcsolatban álltak az elhunyttal, hanem még az arra vetődő idegen utasokra is, akiket szintén meghívtak a lakomára. Az elhunyt Athelstane rangja, vagyona és jelentősége megkövetelte, hogy ezt a szokást a legteljesebb mértékben kövessék.

Így hát számos kisebb-nagyobb embercsoport nyüzsgött fel és alá a dombon, ahol a kastély épült. És amikor Richárd kísérőivel együtt belépett a külső palánk kitárt és őrizetlen kapuján, az udvaron olyan kép tárult szemük elé, amely nemigen illett az alkalomhoz, a nagy csődület és sürgés-forgás előidézőjéhez. Az egyik sarokban szakácsok vesződtek és verítékeztek: óriási ökröket és kövér juhokat sütöttek. A másik oldalon háromakós söröshordót ütöttek csapra, és aki odalépett, annyit ihatott, amennyit csak akart. Az udvaron nyüzsögtek a legkülönbözőbb rendű és rangú emberek csoportjai: mohón falták a húst, és vedelték az italt, amiből bőségesen jutott mindenkinek. A félig meztelen szász jobbágy egy nap alatt akarta csillapítani egész évi éhségét és szomjúságát; a már jóval kényesebb polgár és céhbeli ember inkább ínyenc módra ízlelgette a sültet, vagy bírálgatva kortyolta a sört, vajon elég maláta van-e benne, és úgy főzték-e, ahogy kell. Eljöttek néhányan a szegényebb normann köznemesek közül is; borotvált állukon és kurta köpenyükön kívül arról is meg lehetett ismerni őket, hogy külön csoportosultak, és megvetően nézték az egész ünnepséget, még ha le is ereszkedtek a nép közé, hogy éljenek az alkalommal, és kivegyék részüket a sok jó ételből-italból, amelyet az elhunyt családja olyan bőkezűen osztogatott.

Természetesen koldusok raja is ellepte az udvart, továbbá kóbor katonák, akik Palesztinából jöttek vissza - legalábbis ezt mesélgették. Házalók rakták ki portékáikat, vándor kézművesek érdeklődtek munka iránt, zarándokok, zugpapok, szász minstrelek és walesi bárdok imákat mormoltak, vagy néha hamis hangú gyászdalokat csaltak ki hárfáikból, hegedűikből és kintornáikból. Az egyik siránkozó dalban zengte Athelstane dicsőségét; a másik a szászoknál szokásos leszármazási költeményben sorolta fel az elhunyt nemes őseinek furcsa, barbár hangzású, szinte kimondhatatlan neveit. Nem hiányoztak persze a bohócok és szemfényvesztők sem; mutatványaikat senki sem tartotta illetlennek vagy a szomorú alkalomhoz méltatlannak. A szászok gondolkodása ebben a tekintetben is nyers és faragatlan, de természetes volt. Szomjazik a bánat? Van ital elég. Éhezik? Jóllakhatik tetszés szerint. És ha a szív elfacsarodik szomorúságában, legyen módja rá, hogy felviduljon, vagy legalábbis szórakozásba feledkezzék. És az egybegyűltek nem is vetették meg a vigasztalódás egyik nemét sem, bár időnként - mintha hirtelen eszükbe jutott volna, hogy miért is vannak itt - a férfiak kórusban felnyögtek, a nők pedig, akik nagy számban voltak jelen, éles hangon sikoltoztak és jajveszékeltek.

Ez a jelenet fogadta Richárdot és kísérőit, amikor beléptek Coningsburgh kapuján. A *seneschal*, vagyis udvarmester nem méltatta figyelemre az alacsonyabb rendű vendégeket, amint szüntelenül jöttek-mentek, legfeljebb annyit törődött velük, amennyi a rend fenntartásához kikerülhetetlenül szükséges volt. De tüstént megakadt a szeme Richárd és Ivanhoe előkelő külsején, annál is inkább, mert úgy tetszett neki, mintha a fiatalabb lovagot már látta volna valahol. A két vendégen mindenesetre meglátszott, hogy lovagok - ezt már ruhájuk is elárulta. Márpedig lovagok megjelenése egy szász ünnepségen ritka esemény volt, és megtiszteltetésnek kellett tekinteni az elhunyt és családja iránt. Ezért az udvarmester sötét díszruhájában, kezében fehér botjával és a hivatalának megfelelő fontos ábrázattal utat vágott a vendégek vegyes tömegén keresztül, hogy Richárdot és Ivanhoe-t a torony bejáratához vezesse. Gurth és Wamba sok ismerősre lelt az udvaron; óvakodtak attól, hogy előbbre tolakodjanak, amíg nem hívják őket.

NEGYVENKETTEDIK FEJEZET

Láttam: Marcello tetemét cipelték,
Búgtak lassú, sivár gyászdallamok.
Könnyek, siralmak, énekek között,
Miként agg siratóasszony-sereg,
Átvirrasztják a test mellett az éjet.

Régi színjáték

Nem könnyű bejutni Coningsburgh nagytornyának belsejébe, és ez is mutatja, milyen nyers egyszerűség jellemezte a régi kort, amelyben a várkastély épült. Keskeny, meredek, szinte nyaktörő lépcsősor vezet fel egy alacsony kapuhoz a torony déli oldalán; a fárasztó kalandoktól vissza nem riadó régiségbúvár ezen a kapun keresztül eljuthat - vagy legalábbis néhány évvel ezelőtt még eljuthatott - egy másik lépcsőhöz, amelyet a torony vastag főfalába vágtak; ez a szűk lépcső azután felvezet az épület harmadik emeletére, amely a mi házaink földszintjének felel meg, mivel az alatta levő két szintet tömlöcnek vagy pincének használták; oda, úgy látszik, csak létrán lehetett lejutni a harmadik emeletről; az alsó helyiségek világosságot és levegőt is csak a harmadik emeletről kaptak, egy négyszögletes ablakrésen keresztül. Az egész torony összesen négy emelet magas; a két legfelsőbb emeletre vezető lépcsőket a vaskos külső gyámoszlopokba építették be.

Jó Richárd királyt és hű lovagját, Ivanhoe-t ezen a fárasztó és bonyodalmas úton vezették egy kerek terembe, amely akkora volt, hogy az egész harmadik emeletet elfoglalta. A nehézkes felkapaszkodás közben Wilfrednek volt ideje arra, hogy arcát eltakarja köpenyével. Úgy gondolta, célszerű lesz, ha nem mutatkozik apja előtt, amíg a király nem ad jelt, hogy most már megteheti.

Ebben a teremben, a nagy tölgyfa asztal körül vagy tizenkét férfi gyűlt össze, a szomszédos megyék legelőkelőbb szász családjainak képviselői. Mind öregek voltak vagy legalábbis éltesebb emberek: mert a fiatalabb nemzedék, éppen úgy, mint Ivanhoe - az öregek nagy bánatára -, nem törődött a régi szokásokkal, és mindjobban félrelökte azokat a korlátokat, amelyek a győztes normannokat a legyőzött szászoktól egy fél évszázadon át elválasztották. Az asztal körül ülő, tiszteletre méltó öregek komor arca, bánatos tekintete, gyásza és némasága ugyancsak elütött az udvaron mulatozók hangos sürgölődésétől. Ezek az ősz fejek, nagy, hosszú szakállak, régimódi ujjasok és bő, fekete köpenyegek igazán odaillők voltak a furcsa, kopár terembe, ahol ültek - az ember szinte azt hitte, hogy az ősi Woden isten imádóinak egy csoportja feltámadt, és a nemzeti dicsőség hanyatlását gyászolja.

Cedric úgy ült honfitársai közt, mint akinek a rangja egyenlő a többiekével, mégis mintha mindnyájan megegyeztek volna abban, hogy őt tekintsék a gyülekezet fejének. Amikor belépett Richárd, akit eddig csak úgy ismert, mint a bátor, derék Fekete lovagot, Cedric méltóságosan felállt, és a régi szász szokás szerint üdvözölte.

- *Waes hael!* - mondta, serlegét homlokához emelve.

A király ismerte angol alattvalóinak szokásait, és a megfelelő szavakkal viszonozta a köszöntést.

- *Drinc hael!* - felelte, és átvette a kupát, amelyet a pohárnok nyújtott felé.

Ugyanebben a tisztességben részesítették Wilfredet is, aki némán köszöntötte apját a felemelt kupával, és a szokásos szavak helyett csak meghajtotta fejét, nehogy hangjáról megismerjék.

Amikor végeztek ezzel a bevezető szertartással, Cedric odalépett Richárdhoz, kezet nyújtott neki, és bevezette egy kis, primitív kápolnába, amely olyan volt, mintha belevágták vagy belevájták volna az egyik vastag gyámoszlopba. Ablaka nem volt, csak egy keskeny szellőzőrés nyílt kifelé rajta; sötét is lett volna, ha nem világítja meg két fáklya, melynek vörös, füstölgő lángjánál látni lehetett a boltíves mennyezetet, a kopár falakat és a durva kőoltárt, fölötte egy ugyancsak kőből faragott, kereszttel.

Az oltár előtt ravatal állt, melynek két oldalán három-három pap térdelt, olvasóját morzsolgatva, imákat dünnyögve, a külső áhítat tüntető jelei közepette. Ezért a szolgálatért az elhunyt édesanyja nagy összegű lélekadót fizetett Szent Edmund kolostorának. Hogy az adományt kiérdemeljék, a kolostor valamennyi testvére - a sánta sekrestyés kivételével - áttelepedett Coningsburghba, ahol hatan közülük Athelstane ravatalánál látták el az állandó ügyeletes szolgálatot, nehogy a kegyes szertartásokban fennakadás álljon be; a többiek belevetették magukat a kastélyban folyó szórakozásokba és lakomába, lelkiismeretesen ügyelve arra, hogy kivegyék a részüket minden jóból.

A jámbor őrködés és virrasztás közben a derék barátok gondosan vigyáztak arra, hogy a zsolozsmákban egy pillanatnyi szünet se következzék be, mert különben Zernebock - aki a szászok ősvallásában Apollyonnak felelt meg - még karmai közé ragadhatja az elhunyt Athelstane lelkét. De még jobban vigyáztak arra, hogy semmiféle világi ember szentségtelen keze ne érinthesse meg a halotti leplet, mert hiszen Szent Edmund temetésén is ezt használták, és azóta mindig megóvták profán kezektől. Nem tudjuk, vajon ez a nagy gondoskodás használt-e valamit az elhunytnak, de ha igen, joggal tarthatott rá igényt, mert Szent Edmund szerzeteseit alaposan megfizették érte. A lélekváltság címén lefizetett száz aranytól eltekintve, Athelstane anyja kijelentette, hogy az elhunyt birtokainak jelentős részét a kolostornak fogja adományozni - hadd imádkozzanak állandóan két drága emlékű halottja: boldogult fia és boldogult férje lelki üdvösségéért.

Richárd és Wilfred követte a szász Cedricet a halottas kamrába. Cedric ünnepélyes mozdulattal Athelstane - sajnos, túl korán szükségessé vált - ravatalára mutatott, és keresztet vetett. A vendégek követték példáját.

Mindketten áhítatosan keresztet vetettek, és rövid imát mormoltak az elhunyt lelki üdvéért.

Miután a kegyeletes részvét szertartásának eleget tettek, Cedric megint intett nekik, hogy kövessék. Nesztelen léptekkel ment előttük a kőpadlón, majd felfelé néhány lépcsőfokon, és végül igen óvatosan benyitott egy kis imafülkébe, amely a kápolnához tartozott. Körülbelül nyolc négyzetlábnyi helyiség volt, és éppen úgy, mint magát a kápolnát, a vastag falba vájták. A szellőzőrés, amelyen át a világosságot kapta, nyugatra nézett, és amint befelé lejtett, meglehetősen kiszélesedett. A résen át beszűrődő alkonyati fénysugár egy méltóságos külsejű, idősebb asszonyt világított meg, kinek arca még megőrizte egykori fenséges szépsége nyomait. Hosszú gyászruhája, aláomló fekete fátylának dús redői még jobban kiemelték bőre fehérségét és szőke, hullámos haja szépségét - nem tépázta meg az idő, nem ritkította meg, nem kevert bele ezüst szálakat. Arcán mélységes szomorúság tükröződött, de csak a hivő belenyugvás határáig. Elefántcsont feszület állt előtte a kőasztalon, mellette misekönyv, melynek lapjait színes képek díszítették, fedelét pedig aranykapcsok és ugyanilyen drága domborművek.

- Nemes úrnőm, Edith - mondta Cedric, miután egy percig némán állt ott, mintha időt akarna adni Richárdnak és Wilfrednek, hogy szemügyre vegyék a kastély úrnőjét -, ezek a tiszteletre méltó idegenek azért jöttek el, hogy bánatodban osztozzanak. Különösen felhívom figyelmedet erre a derék lovagra, mert ugyancsak vitézül küzdött, hogy megmentse annak az életét, akit ma gyászolunk.

- Hálás köszönetet mondok vitézségéért - felelte a hölgy -, noha az ég úgy akarta, hogy eredménytelen maradjon. Köszönöm udvariasságodat is, valamint társadét, akit magaddal hoztál, hogy lássa Adeling özvegyét, Athelstane anyját a mélységes gyász és siralom órájában. Vendégeimet, kedves rokon, gondjaidra bízom, és bizonyára részük lesz minden vendégszeretetben, amelyet e ház szomorú falai nyújtani tudnak.

A vendégek mélyen meghajoltak a gyászoló anya előtt, és vezetőjüket követve, visszavonultak.

Egy másik kanyargó lépcső felvitte őket egy ugyanolyan terembe, mint az, amelyiket először tekintettek meg; ez a másik terem pontosan az első fölött terült el, és szintén elfoglalta az egész emeletet. Ebből a teremből halk és bánatos karének szűrődött ki - még ki se nyitották az ajtót, máris megütötte fülüket. Amikor beléptek, vagy húsz asszonnyal és leánnyal találták szembe magukat, a legelőkelőbb szász családok tagjaival. Négy leány Rowena vezetésével kórusban himnuszt énekelt az elhunyt lelki üdvösségéért.

A karénekből csak a következő néhány strófát tudjuk idézni:

Por ül poron
Mindenkoron:
Törődj belé, te szív!
A hervadás,
A pusztulás,
A féreg sírba hív.

Rejtett úton
Lelkünk oson,
És lel bánathazát,
Hol kín tüze
Tisztítja le
Tenger bűnünk nyomát.

Szent Szűz, te add:
Lélek, ne lakd
Soká e bús helyet!
Jótett, ima,
Szent ária
Oldja bilincsedet.

Mialatt a női kar tagjai ezt a gyászdalt énekelték halkan és bánatosan, a többi nő, két csoportba osztva, más munkával foglalatoskodott. Az egyik csoport egy nagy selyemleplet hímzett olyan ügyesen és ízlésesen, amennyire képességeitől kitelt; a lepelnek az volt a rendeltetése, hogy Athelstane koporsóját takarják be vele; a többiek előtt virágokkal telerakott kosarak álltak; ezekből válogattak megfelelő virágszálakat, és koszorúba kötötték, hogy a koporsót díszítsék vele. A lányok viselkedése ünnepélyes volt, ha nem is éppen szomorú; de hébe-hóba egy-egy mosoly vagy suttogás rendreutasításra késztette az idősebb és szigorúbb hölgyeket. Egyik-másik lány minduntalan gyászruháját igazgatta, és szemlátomást többet törődött ezzel,

mint a komor szertartással, amelyre társaival együtt készülődött. Hiúságukat - mi tagadás - inkább növelte, mint csökkentette a két idegen lovag felbukkanása. Micsoda suttogás következett, mennyi rejtett pillantás, kandikálás! Rowena maga sokkal büszkébb volt annál, semhogy engedjen a hiúságnak, de bájos udvariassággal üdvözölte megszabadítóját. Viselkedése komoly volt, de nem levert; könnyen lehet, hogy komolyságának nem annyira Athelstane halála volt az oka, mint inkább az aggodalom Ivanhoe miatt, kinek sorsáról nem tudott semmi biztosat.

De láttuk már, hogy Cedric nem volt éppen éles szemű ilyen dolgokban; ő úgy látta, hogy gyámleánya gyásza sokkal nagyobb, mint barátnőié; meg is magyarázta vendégeinek:

- A nemes Athelstane jegyese... azért olyan szomorú.

Ez a közlés, úgy hisszük, nem fokozta Wilfred hajlandóságát arra, hogy együtt érezzen a coningsburghi gyászolókkal.

Miután a vendégeket így sorra körülvitte a különböző szobákba, ahol Athelstane temetésének mindenféle előkészületei folytak, Cedric bevezette őket egy kis kamrába. Ezt a helyet - mondta - kizárólag olyan előkelőbb vendégeknek tartották fenn, akik csak felületesen ismerték az elhunytat, és ezért talán nem kívánnak csatlakozni azokhoz, akiket a gyászos esemény közvetlenül érint. Cedric biztosította vendégeit, hogy itt zavartalanul kipihenhetik magukat, és kényelmükről minden tekintetben gondoskodik. Már vissza akart vonulni, magukra hagyni őket, amikor a Fekete lovag megfogta a kezét.

- Engedd meg, hogy emlékeztesselek valamire, nemes thane - kezdte. - Amikor legutóbb elváltunk, megígérted, hogy a szolgálatért, amelyet szerencsém volt neked tenni, jutalmat kérhetek tőled.

- Megadom, még mielőtt kimondanád, mit kívánsz, nemes lovag - felelte Cedric. - De lásd be, hogy ebben a szomorú pillanatban...

- Erre magam is gondoltam - vágott a szavába a király -, de az időm rövid... azonkívül én úgy érzem, hogy éppen ez a pillanat, amikor sírba tesszük a nemes Athelstane-t, nagyon alkalmas arra, hogy vele együtt eltemessünk bizonyos előítéleteket és elhamarkodott nézeteket is.

- Lovag úr - mondta Cedric elvörösödve (most ő volt az, aki félbeszakította a másikat) -, remélem, olyan ellenszolgáltatást kérsz tőlem, ami kizárólag rád vonatkozik, és senki másra. Mert ha olyasmiről van szó, ami házam becsületét érinti, abba idegennek aligha illik beavatkoznia.

- Nem is akarok beleavatkozni - felelte a király szelíden -, csak ha magad is elismered, hogy jogos érdekem fűződik hozzá. Eddig csak úgy ismertél, mint a Fekete lovagot. Most tudd meg, hogy én Plantagenet Richárd vagyok!

- Anjou Richárd? - kiáltott fel Cedric, hátralépve nagy csodálkozásában.

- Mondd inkább úgy, nemes Cedric, hogy Angliai Richárd! A király, akinek mélységes érdeke és forró vágya, hogy alattvalói egyetértésben éljenek egymással. De mit jelentsen ez, érdemes thane? Nem hajtasz térdet uralkodód előtt?

- Normann vér előtt térdem nem hajlik meg soha! - felelte Cedric.

- Akkor tedd el hódolatodat arra az időre - mondta a király -, amikor bebizonyítom, hogy jogom van rá. Azzal fogom bebizonyítani, hogy normann és angol egyforma és egyenrangú lesz a szememben.

- Uram - felelte Cedric -, mindig elismertem vitézségedet és érdemeidet. Azt is tudom, mire alapítod trónigényedet, hiszen Matildának, Edgar Atheling unokahúgának és Malcolm skót király leányának ivadéka vagy. Csakhogy Matilda, bár szász királyi vérből származott, nem volt a trón örököse.

- Nem akarok jogcímemről vitatkozni veled, nemes thane - mondta Richárd nyugodtan. - Csak egyre kérlek: nézz körül, és mondd meg nekem, találsz-e valakit, aki jogát az enyém ellen a mérleg serpenyőjébe vetheti?

- És azért tetted meg a hosszú utat, hogy ezt megmondd nekem? - kérdezte Cedric. - Hogy szememre vesd nemzetségem pusztulását, amikor még be sem zárult a sír a szász királyok utolsó sarjadéka felett? - Cedric arca elsötétült, miközben ezeket a keserű szavakat kimondotta. - Mondhatom, merész... meggondolatlan lépés volt ez!

- Nem úgy, a szent keresztre! - kiáltott a király. - Az őszinte bizalom vezetett abban, amit tettem... a bizalom, amit egyik tisztességes ember érez a másik iránt... tudván, hogy árnyéka sem fenyegetheti a veszedelemnek!

- Helyesen mondtad, felséges úr... mert elismerem, hogy király vagy, és az is maradsz... az én gyenge ellenkezésem mit sem változtat rajta. Egyetlen módon tudnám csak megakadályozni, de akármilyen erős is a kísértés, nem merem megtenni.

- Hát akkor térjünk vissza a jutalomra, amit nekem ígértél. Ha nem is vagy hajlandó engem törvényes királyodnak elismerni, egy szemernyivel sem bízom kevésbé abban, hogy ígéretedet megtartod. Mint olyan embertől, aki ura a szavának, követelem tőled, hogy bocsáss meg a jó Wilfred lovagnak, és fogadd vissza atyai szeretetedbe, ha nem akarod, hogy hamis nyelvű, esküszegő nideringnek tartsalak. És be kell látnod, hogy érdekem fűződik ehhez a kibéküléshez: azt akarom, hogy barátom boldog legyen, és megszűnjön a viszály hűséges népem körében.

- Szóval ez Wilfred? - kérdezte Cedric, Ivanhoe-ra mutatva.

- Atyám! Atyám! - kiáltott fel Ivanhoe, Cedric lába elé borulva. - Bocsáss meg nekem!

- Megbocsátok, fiam - mondta Cedric, és felemelte. - Hereward fia megtartja szavát, még akkor is, ha egy normannak adta. De szeretném, ha angol őseid ruhájában és viseletében látnálak... Az én tisztes házamban nem kell rövid köpeny, hetyke kalpag, tarka tollbokréta. Aki azt akarja, hogy Cedric fiát lássák benne, ne tagadja meg angol őseit. De látom, szólni akarsz - tette hozzá szigorúan -, és sejtem is, hogy miről. Lady Rowenának két teljes évig gyászolnia kell, mintha özvegy volna. Szász őseink megátkoznának bennünket, ha új frigyre gondolnánk, még mielőtt bezárult volna az első jegyes sírja, aki rangjánál és születésénél fogva legméltóbb lett volna az ő kezére. Athelstane szelleme sem tűrné ezt, széttépné halotti leplét, ideállna elénk, és megtiltaná, hogy meggyalázzuk emlékét.

Cedric felkiáltása mintha szellemet idézett volna: alighogy kiejtette az utolsó szavakat, az ajtó hirtelen kitárult, és síri díszében ott állt előttük Athelstane, sápadtan, feldúlt arccal, mintha most támadt volna fel koporsójából.

Megjelenése annyira megdöbbentette az ott levőket, hogy alig tudtak szólni. Cedric riadtan hátrált, amennyire a kamra kis terjedelme csak engedte; azután a falnak támaszkodott, mintha rogyadozó térde nem bírná el a súlyát; tátott szájjal és merev szemmel bámult barátja alakjára, mintha nem tudná száját becsukni és szemét megmozdítani. Ivanhoe keresztet vetett, és imákat mormolt szász, latin meg normann-francia nyelven, ahogy éppen eszébe jutott. Richárd hol fohászkodott: *bene-dicite!* - hol meg káromkodott: *mort de ma vie!*

Közben irtózatos lárma tört ki egy emelettel alattuk. Ilyeneket kiabáltak:

- Fogjátok meg az aljas szerzeteseket!

- Tömlöcbe velük!

- Dobjátok le őket a legmagasabb bástyáról!

Cedric összeszedte bátorságát, és megszólította a kísértetet, akiben elhunyt barátja szellemét vélte látni.

- A mindenható Isten nevében - mondta -, ha halandó lény vagy, beszélj! Ha elköltözött lélek vagy, mondd meg, mért jöttél vissza! Vagy mondd meg, mit tehetek, hogy újra nyugalomra találj! Nemes Athelstane, akár élő vagy, akár halott, beszélj!

- Beszélek is - felelte a kísértet a legnagyobb nyugalommal. - Illetve beszélnék, ha egy kis időt adnál, hogy lélegzethez jussak. Azt kérdezed, élő vagyok-e vagy halott? Olyan élő vagyok, amilyen egy ember csak lehet, ha három napon keresztül csak kenyéren és vízen élt. Igen, Cedric apó, mást nem adtak, csak kenyeret és vizet. Az égre és minden szentjeire esküszöm, hogy három rettentő hosszú napon át, amely egész örökkévalóságnak rémlett, más táplálék nem került a gyomromba. De az isteni gondviselés úgy akarta, hogy túléljem, és elmondhassam neked.

- De hogyan, nemes Athelstane? - csodálkozott a Fekete lovag. - Hiszen saját szememmel láttam, amint a bősz templomos leütött, amikor Torquilstone ostroma már a vége felé járt. Azt gondoltam - és Wamba is azt mondta -, hogy a fogakig kettéhasította a koponyádat.

- Rosszul gondoltad, lovag úr - mondta Athelstane -, és Wamba hazudott. Fogaim teljesen rendben vannak, amit a vacsoránál mindjárt be fogok bizonyítani. Igaz, hogy a templomost nem illeti köszönet érte; kardja véletlenül elfordult a kezében, és pengéje laposan ért, mivel elcsúszott a buzogányom nyelén, amellyel kivédtem a csapást. Ha acélsisakom fejemen lett volna, fel sem veszem az egészet, és úgy visszaütök, hogy nem tudott volna elmenekülni. Így azonban én estem össze, kábultan és eszméletlenül, de épségben. Halottak és sebesültek zuhantak rám mindkétfelől - valósággal elborítottak. Mire magamhoz tértem, egy koporsóban - szerencsére nyitott koporsóban találtam magam, Szent Edmund templomának oltára előtt. Többször tüsszentettem, nyögtem, felébredtem - fel is keltem volna, ha a sekrestyés és az apát fel nem figyel a zajra. Megdöbbenve, talán rémülten is, odarohantak, és cseppet sem örültek annak, hogy az ember, aki után nagy örökséget vártak, él! Bort kértem, és adtak is valamifélét, de bizonyára erős altatószert kevertek bele, mert megint elaludtam, sokkal mélyebben, mint azelőtt. Csak órák múlva ébredtem fel. Kezem-lábam össze volt kötözve - a lábam olyan szorosan, hogy bokám még most is sajog, ha reágondolok. Ott, ahol felébredtem, vaksötét volt, nyilván átkozott kolostoruk pincéjébe löktek, amely kriptául is szolgált, olyan dohos és nyirkos szaga volt. Furcsa gondolatok jártak a fejemben, miközben azon töprengtem, tulajdonképpen mi is történhetett velem. Ekkor tömlöcöm ajtaja nyikorogva kinyílt, és két gaz barát lépett be rajta. El akarták hitetni velem, hogy a purgatóriumban vagyok, de megismertem az apát szuszogó hangját. De most - Szent Jeremiás! - mennyire másképp hangzott, mint amikor a vendégem volt, és szokása szerint még egy szeletet kért a vadpecsenyéből! Az aljas kutya karácsonytól vízkeresztig nálam tömte degeszre a bendőjét.

- Türtőztesd magad, nemes Athelstane - mondta a király.

- Fújd ki magad, aztán mondj el szépen sorjában mindent. Istenemre, érdemes meghallgatni! Érdekesebb akármelyik regénél!

- Igen ám, de a bornholme-i keresztre, ez nem rege, hanem csúf valóság! - felelte Athelstane. - Egy árpalisztből sütött cipó és egy korsó víz: ezt adták nekem a zsugori gazfickók! Ezt adták nekem ők, akiket ajándékokkal tömtünk, én meg az édesapám! Rajtunk híztak és gazdagodtak, amikor még alig volt más jövedelmük, mint egy-egy oldal vékony szalonna meg egy-egy véka rozs, amit a szegény jobbágyoktól és zsellérektől ki tudtak csalni imádságaikkal. Hálátlan kígyók! Dohos kenyeret és poshadt vizet adni olyan kegyúrnak, amilyen én voltam! De ki is füstölöm őket a fészkükből, még akkor is, ha kiátkoznak érte!

- De az isten szerelmére, nemes Athelstane - mondta Cedric, izgatottan megragadva barátja kezét -, hogyan menekültél meg a halálos veszedelemből? Meglágyult a szívük?

- Meglágyult a szívük? - visszhangozta Athelstane. - Vajon a kőszikla meglágyul-e a naptól? Még most is ott lennék, ha a kolostor rendjét meg nem bolygatja a készülődés, hogy ide jöjjenek lakmározni az én halotti toromon, holott nagyon jól tudták, hogy élek, és hol temettek el elevenen. Az egész méhkas kirajzott ide. Hallottam, amint zsoltárainkat dongják és zümmögik. Halotti zsoltárok voltak, és nem is sejtettem, hogy ugyanazok énekelnek lelki üdvösségemért, akik testemet halálra akarják éheztetni. Egyszóval elvonultak, én meg ott maradtam. Jó sokáig vártam még arra a rossz kenyérre is, de megfeledkeztek rólam. Nem is csoda, hiszen a pocakos sekrestyést annyira elbűvölte a maga ebédje, hogy eszébe sem jutott az enyém. Végre mégis lejött, tántorgó léptekkel, bor és fűszerek erős szagát árasztva maga körül. A jó lakoma hangulatában megkönyörült rajtam, és száraz kenyér helyett egy darab pástétomot hozott le nekem, sőt egy palack bort is. Ettem, ittam, és új erőre kaptam. Ekkor a szerencse még jobban rám mosolygott. A sekrestyés olyan kótyagos volt, hogy nem tudta ellátni a porkoláb feladatát. Csak vaktában forgatta el a zárat, úgyhogy az ajtó nyitva maradt. A világosság, a rendes étel és a bor felrázott kábaságomból. A kapocs, melyhez láncomat erősítették, rozsdásabb volt, mint ahogy akár én, akár az a gaz apát gondoltuk volna. Még a vas se bírta ki annak a pokoli tömlöcnek a nyirkosságát.

- Pihenj egy kicsit, nemes Athelstane - mondta Richárd -, és egyél valamit, mielőtt folytatnád ezt a szörnyű történetet.

- Ettem - felelte Athelstane -, ma már ötször ettem, de egy falattal ebből az ízletes sonkából, azt hiszem, még le tudnék birkózni. És kérlek, kedves uram, tisztelj meg egy kupa borral is.

A vendégek - bár még nem tértek magukhoz álmélkodásukból - sorra ürítették kupáikat feltámadott házigazdájuk egészségére, aki tüstént folytatta beszámolóját. Valójában most nagyobb hallgatósága volt, mint eleinte, mert Edith - miután kiadta a legszükségesebb rendelkezéseket a háztartás dolgában - követte az élő halottat a vendégszobába. Ugyanide tódult a többi látogató is, férfi és nő egyaránt, ahány csak be tudott préselődni a kis szobába. Akik kiszorultak, a lépcsőn tolongtak; jól-rosszul elkaptak egy-egy szót, mely a szobában elhangzott, és még pontatlanabbul továbbadták azoknak, akik a lépcső alsó fokán álltak, ezek meg a népnek odakünn - de olyan eltorzított változatban, hogy annak már édeskevés köze volt az igazsághoz. Athelstane maga így mesélte tovább megmenekülése történetét:

- Amikor megszabadultam a vaskapocstól, üggyel-bajjal felvánszorogtam a lépcsőn, ami persze nehezére esett egy bilincsbe vert embernek, aki három napig jóformán semmit sem evett. Hosszas tapogatózás után vidám nótaszó ütötte meg fülemet. Az énekhang kalauzolt egy szobába, ahol a derék sekrestyés - ha szabad ezzel a kifejezéssel élnem - éppen az ördögnek misézett egy tagbaszakadt, széles vállú, bozontos szemöldökű, szürke csuhás barát társaságában, akit rablónak néztem volna, nem papnak. Berontottam hozzájuk, és megijesztettem őket, hiszen halottas ruhámban és csörömpölő láncaimmal inkább túlvilági lényhez hasonlítottam, semmint földi emberhez. A két dorbézoló tátott szájjal bámult rám. De amikor a

sekrestyést öklömmel leütöttem, ivócimborája felkapott egy óriási furkósbotot, és felém sújtott vele.

- Ez alighanem Tuck barát lehetett, akármibe fogadok - mondta Richárd, Ivanhoe-ra pillantva.

- Bánom is én, akár az ördög maga! - szólt Athelstane. - Szerencsére célt tévesztett, és amikor nekiugrottam, hogy torkon ragadjam, eliszkolt. Erre első dolgom volt, hogy megszabadítsam magam láncaimtól a béklyókulcs segítségével, amely sok más kulccsal együtt a sekrestyés övén lógott. Közben erős kísértésbe estem, hogy fejbe vágjam a fickót, és kiloccsantsam agyvelejét a kulcscsomóval. De megesett rajta a szívem, mert eszembe jutott a bor és a pástétom, amit börtönömbe behozott, és hálából megkegyelmeztem neki. Néhányszor jól belerúgtam, aztán ott hagytam, ahol elnyúlt, a padlón. Fogtam egy jó nagy darab sültet meg egy tömlő bort, amivel a két jómadár mulatozott, és kimentem az istállóba. Ott nagy örömömre egy külön rekeszben megláttam legjobb hátaslovamat, amelyet nyilván az apát úr foglalt le magának saját használatára. Felpattantam rá, és lóhalálban ide vágtattam... férfiak, nők, gyerekek rémülten ugrottak félre előlem az úton, amerre csak jöttem... alighanem kísértetnek néztek, annál is inkább, mert halotti csuklyámat arcomba húztam, nehogy felismerjenek. A saját kastélyomba se bocsátottak volna be, ha nem hitték volna rólam, hogy a bűvész segédje vagyok... azé a csepűrágóé, aki az udvaron mulattatta a népet... hiszen azért gyűltek össze, hogy megünnepeljék gazdájuk temetését. Az intéző, mondom, azt hitte, már maskarába öltöztem, hogy mindjárt eljátszhassam szerepemet a komédiában. Így akadálytalanul bejutottam, és anyámhoz siettem. Csak néhány szót váltottam vele, és sebtében haraptam valamit, azután máris téged kerestelek meg, nemes barátom.

- És megtaláltál - felelte Cedric -, készen arra, hogy folytassuk nagy terveinket becsületünk és szabadságunk helyreállítására. Hidd el nekem, még sohasem volt olyan kedvező napunk, mint a mai, a nemes szász nemzet megszabadítására.

- Ne beszélj nekem megszabadításról - felelte Athelstane -, örülök, hogy magamnak sikerült megszabadulnom. Másokkal törődjem? Inkább azt a gaz apátot szeretném megbüntetni. Palástban és stólában fog lógni Coningsburgh legmagasabb ormán! És ha a lépcső túlságosan szűk, hogy keresztülpréseljem rajta hájas pocakját, kötéllel fogom felhúzatni, kívülről!

- De fiam - mondta Edith -, gondolj szent hivatalára!

- Te meg gondolj háromnapos koplalásomra! - felelte Athelstane. - Nem kegyelmezek egyiknek sem! Front-de-Boeuf bűne kisebb volt, mégis elevenen égették el... ő legalább rendes ételt adott foglyainak, csak az a kár, hogy túl sok fokhagymát tett az utolsó gulyáslevesbe. De ezek a képmutató, hálátlan kutyák, akik oly sokszor ültek hívatlanul az asztalomhoz, és hízelegve nyalták a tányért, de amikor a kezükbe kerültem, még egy levest se adtak nekem, akár fokhagymával, akár anélkül - Hengist lelkére esküszöm, hogy megölöm őket!

- Nem lesz ínyére a pápának, nemes barátom - mondta erre Cedric.

- De ínyére lesz az ördögnek, nemes barátom! - felelte Athelstane. - Mondhatsz, amit akarsz, meg kell halniuk, ne is beszéljünk róla többet! Legyenek bár a legjobb papok a föld kerekén, a világ akkor is meglesz nélkülük!

- Szégyelld magad, nemes Athelstane - méltatlankodott Cedric. - Felejtsd el azokat a nyomorult férgeket, és gondolj a dicső pályára, mely megnyílik előtted. Mondd meg ennek a normann hercegnek, Anjou Richárdnak, hogy akármilyen oroszlánszívű is, nem engedjük át neki vita nélkül Alfréd trónját, amíg a nagy Hitvallónak van élő férfiivadéka, aki igényt tart rá.

- Micsoda? - kiáltott fel Athelstane. - Ez a lovag a nemes Richárd király?

- Plantagenet Richárd személyesen! - felelte Cedric. - De talán szükségtelen figyelmedbe ajánlanom, hogy most a vendégünk, aki szabad akaratából jött hozzánk látogatóba... így hát nem bánthatjuk, és foglyul sem ejthetjük. Ismered házigazdai kötelességedet, nem?

- De mennyire! - felelte Athelstane. - Hitemre, azonkívül ismerem még alattvalói kötelességemet is! Kezemet szívemre téve fogadok hűséget neki.

- De fiam - mondta Edith -, gondolj királyi jogaidra!

- Elfajzott herceg, gondolj Anglia szabadságára! - tette hozzá Cedric.

- Anyám! Barátom! Hagyjátok abba a szemrehányást! - mondta Athelstane. - Sötét pincetömlöcben élni kenyéren és vízen: kitűnő iskola, csodásan letompítja a nagyravágyás élét! Azt hiszem, bölcsebb emberként kerültem ki a sírból, mint ahogy leszálltam oda. Ezeknek a hiú ostobaságoknak legalább a felét az álnok Wolfram apát csepegtette fülembe, és most magatok is láthatjátok, mennyire megbízható tanácsadóm ő! Amióta ez az összeesküvés megindult, egész életem nem volt egyéb, mint csupa fölösleges nyugtalanság... sürgős utak, rossz emésztés, verekedések, börtön és koplalás. Azonkívül nem vezethet másra, mint néhány ezer derék, békés ember meggyilkolására. Megmondom kereken: nekem éppen elég, ha a magam birtokán vagyok király, és sehol másutt. És ebben a kis birodalmamban első cselekedetem az lesz, hogy felköttetem az apátot!

- És a gyámleányom, Rowena? - kérdezte Cedric. - Remélem, nem akarod őt is cserbenhagyni.

- Cedric apó - mondta Athelstane -, legyen eszed. Lady Rowena kutyába se vesz engem. Wilfred öcsém kesztyűjének kisujja több neki, mint én egészben, mindenestül. De hiszen itt van, meg is mondhatja... no, ne pirulj, kedves húgocskám, nem szégyen jobban szeretni egy ilyen csinos lovagot egy magamfajta vidéki franklinnál. De azért ne nevess ki - sápadt arcomon és halotti ruhámon, istenuccse, nincs semmi nevetnivaló! Ám ha mindenáron nevetni akarsz, tudok én jobb tréfát is. Add nekem a kezed... úgy értem, csak egy szorításra, barátságunk megpecsételésére. Mert egyébként... ezennel ünnepélyesen lemondok róla Wilfred Ivanhoe öcsém javára! Ejnye no, mi történt már megint? Szent Dunstanra, ez a Wilfred úgy elpárolgott, mint a kámfor! Pedig esküszöm, az imént még itt állt mellettem, hacsak nem káprázik a szemem a háromnapos koplalástól!

Mindnyájan körülnéztek, hol van Ivanhoe - de eltűnt. Végre kiderült, hogy egy zsidó kereste. Ivanhoe mindössze néhány szót váltott vele, azután tüstént Gurthot szólította, felöltötte páncélját, és elhagyta a kastélyt.

- Kedves húgom - mondta Athelstane Rowenának -, ha nem volna okom feltételezni, hogy Wilfredet nagyon nyomós ok késztette a hirtelen távozásra, még visszavonnám lemondó nyilatkozatomat, és újra...

Nagy csodálkozásában, hogy Ivanhoe eltűnt, Athelstane elengedte volt Rowena kezét. A lány már jó ideje nagy zavarban volt, és megragadta az első alkalmat, hogy elhagyja a szobát. Athelstane utolsó megjegyzését már nem is hallotta.

- Hiába - dünnyögte Athelstane -, valamennyi állat közül az asszonynép a legmegbízhatatlanabb, persze, barátok és apátok kivételével. Pogány legyen a nevem, ha nem számítottam arra, hogy köszönetet érdemeltem tőle, sőt talán még egy csókot is ráadásul! Úgy látszik, ezt az átkozott halotti ruhát babonázták meg, hogy mindenki menekül előlem! Hozzád fordulok hát, nemes Richárd király, hogy lábad elé rakjam hódolatomat, amely...

De a király is eltűnt már, és senki sem tudta, hová lett. Végül azonban megtudták, hogy lesietett az udvarra, színe elé rendelte azt a zsidót, aki Ivanhoe-t kereste, néhány percig beszélt vele, majd izgatottan megparancsolta, hogy hozzák elő a lovát; felugrott rá, és kényszerítette a zsidót, hogy egy másik ló hátán vele tartson. Ezután olyan viharosan elvágtatott, hogy Wamba fejcsóválva nézett utána, és megjegyezte: az öreg zsidó nyakáért nem adna egy pennyt se!

- Istenemre! - kiáltott fel Athelstane. - Most már biztos, hogy Zernebock szállta meg a kastélyomat távollétemben. Hazajövök síri öltözékben, mint egy tusz, akit kiváltottak a halottak világából... és akihez szólok, tüstént eltűnik, mihelyt hangomat meghallja. De minek is beszélünk róla? Gyertek, barátaim - legalább ti, akik itt maradtatok mellettem -, kövessetek a lakomázóterembe, de szaporán, mielőtt még közületek is eltűnik néhány ember. Remélem, az asztal bőségesen meg van terítve, ahogy egy régi nemes halotti tora alkalmából illik. De ha soká habozunk - ki tudja? -, még az is megtörténhetik, hogy az ördög elviszi a terített asztalt mindenestül!

NEGYVENHARMADIK FEJEZET

Mowbray mellében oly súlyos legyen
Bűne, hogy roskadjon le paripája,
És a korláthoz vesse lovasát,
A gyáva hitszegőt!

Shakespeare: II. Richárd

Történetünk most Templestowe preceptóriuma, vagyis rendháza előtt folytatódik, abban az órában, amikor már-már megperdült Rebeka sorsának kockája, hogy eldöntse, mi vár rá - élet vagy halál? A színtéren nagy sürgés-forgás uralkodott, mintha az egész környék minden lakosa idetódult volna valami falusi búcsúra vagy hasonló ünnepségre. Pedig ezt a sötét korszakot nem jellemezte különösképpen a kíváncsiságnak az a fajtája, amely örül, ha vér-ontást vagy halált láthat. Igaz ugyan, hogy szerették nézni a párviadalokat meg a tömeges lovagi tornát, és egészen megszokták az ilyen véres látványosságot, amelynek során bátor emberek egymás kezétől estek el. De ne felejtsük el, hogy napjainkban is - amikor az erkölcsök talán már szelídebbek és értelmesebbek - egy-egy kivégzés, ökölvívó-mérkőzés, verekedés vagy akár csak a radikálisok egy gyűlése is óriási tömeget tud vonzani; emberek, akiket egyébként alig érdekel az egész ügy, testi épségüket kockáztatják csupán azért, hogy tanúi legyenek az izgalmas esemény lefolyásának, és lássák, vajon a nap hőse (az izgága szabólegények nyelvén szólva) babért vagy záptojást érdemel-e.

Így hát most is igen nagy tömeg leste a templestowe-i preceptórium kapuját, hogy tanúja legyen a felvonulásnak; de még sokkal több ember tolongott a rendházhoz tartozó bajvívó tér körül. Ezt a bekerített helyet, amely szomszédos volt a rendházzal, gondosan simára egyen-gették, hogy katonai gyakorlatokra és lovagi játékokra alkalmas legyen. Lankásan emelkedő domb tetején terült el, sűrű deszkapalánk vette körül, és bőségesen ellátták erkélyekkel meg padokkal, mert a templomosok szerettek meghívni sok vendéget, hogy lovagi ügyességüket minél több néző előtt fitogtassák.

Ez alkalommal trónushoz hasonló széket állítottak fel a tér keleti végében a nagymester számára, körülötte meg díszpadokat a rend preceptorainak és lovagjainak. A díszhely fölött lengett a szent zászló, amelyet *Le Beau-seant* néven emlegettek; ez a zászló volt a rend jelképe, a zászló neve pedig a rend lovagjainak csatakiáltása.

A pálya másik végében rőzsehalom volt látható; úgy rendezték el egy - erősen a földbe vert - cölöp körül, hogy egy kis ösvény maradjon a máglyára szánt áldozat számára; a lángok leendő martaléka így beléphetett a végzetes körbe, hogy a cölöphöz láncolják az erre a célra előkészített bilincsekkel, amelyek a cölöpről lógtak alá.

A vesztőhely mellett négy fekete rabszolga állt. Angliában akkor még ismeretlen arcszínük és afrikai vonásaik rémületet keltettek a tömegben, amely úgy bámult a négy szerecsenre, mint a pokolból kirendelt ördögökre, amint éppen mesterségüket gyakorolják. A négy néger meg se moccant, eltekintve attól, hogy időnként - vezetőjük intésére - a máglyához léptek, és megigazították rajta a rőzsét. Sohasem pillantottak az egybegyűlt tömegre, mintha észre se vették volna - vagy nem törődtek semmi egyébbel, csak borzalmas kötelességükkel. Ha néha egy-egy szót váltottak egymással, és duzzadt ajkuk mögött felvillantak nagy, fehér fogaik - mintha előre vigyorogtak volna a készülő tragédián. A nép, mely riadtan figyelte őket, akaratlanul is úgy képzelte, hogy a boszorkány szövetségeseit látja maga előtt: azokat a

gonosz szellemeket, akikkel cimborált; de úgy látszik, ideje lejárt, és most a gonosz szellemek örömest közreműködnek egykori parancsolójuk szörnyű elpusztításában. A nép összesúgott, és felsorolta a sátán gaztetteit, amelyeket ebben a mozgalmas és boldogtalan korszakban elkövetett; az emberek persze meg is toldották valamivel, és az ördög nyakába varrtak olyan eseményeket is, amik meg sem történtek.

- Nem hallottad, Dennet apó - mondta egy öreg paraszt a másiknak -, hogy az ördög nyakába vette és elcipelte coningsburghi Athelstane-t, a nagy szász thane-t?

- Tudom, de már vissza is hozta. Isten és Szent Dunstan hazasegítette a szászt.

- Hogy volt ez? - kérdezte egy fürge ifjú, aki arannyal dúsan hímzett zöld zubbonyt viselt, mögötte meg egy erős fickó állt, hárfával a hátán, elárulva az ifjú foglalkozását. A hárfás nem lehetett közrendű ember, mert pompás zubbonyáról nem is szólva, nyakában vastag ezüstláncot viselt, amelyen a *wrest* csüggött, a hárfa hangolására szolgáló kulcs. Jobb karján ezüstlapocska csillogott; erre a szokásos címer helyett - amelyből meg lehetett tudni, hogy melyik báró szolgálatában állt - csak ezt az egy szót vésték: *Sherwood.*

- Hogy is volt csak? - ismételte meg a kérdést a vidám minstrel, a parasztok beszélgetésébe elegyedve. - Azért jöttem, hogy valami érdekes történetet találjak, amit megénekelhetnék, és Jézusomra, azt se bánnám, ha kettő lenne belőle!

- Azt mesélik - mondta az öregebbik paraszt -, hogy coningsburghi Athelstane, miután négy hétig holtan feküdt...

- Az lehetetlen - vágott a szavába a minstrel -, hiszen tulajdon szememmel láttam a legutolsó lovagi tornán, Ashby de la Zouchban. Akkor még a legjobb egészségnek örvendett.

- Pedig halott volt, vagy elvarázsolták - mondta a fiatalabbik pór. - Hallottam, amint Szent Edmund szerzetesei halotti himnuszt énekeltek érte. Azonkívül nagy halotti tort és gyász-ünnepséget tartottak Coningsburgh várkastélyában, ahogy illik. Magam is elmentem volna, de Mabel Parkins, aki...

- Athelstane bizony meghalt - mondta az öreg paraszt, fejét csóválgatva. - Elég kár, hogy így pusztul az ősi szász vér...

- De halljuk a történetet, emberek, a történetet! - mondta a dalnok kissé türelmetlenül.

- Úgy, úgy, azt mondjátok el - szólt egy jól megtermett barát, aki ott állt mellettük, botjára támaszkodva, amely afféle átmenetet alkotott a zarándokbot meg a husáng között, és alighanem hol ennek, hol annak a célnak szolgált, aszerint, ahogy a szükség megkövetelte. - Halljuk hát a meséd, és ne cifrázd, mert nincs sok időnk.

- Ahogy tetszik tisztelendőségednek - mondta Dennet. - Szent Edmund sekrestyéséhez beállított egy részeg pap...

- Ez nem tetszik tisztelendőségemnek - szakította félbe a barát. - Először is, részeg pap nem létezik. Másodszor pedig, ha véletlenül mégis akadna, világi ember ne beszéljen így róla, érted? Beszélj illedelmesen, barátom. Mondd úgy, hogy a szent ember nagyon elmerült a jámbor elmélkedésben, amitől kóválygog az ember feje, és tántorog a lába, pontosan úgy, mintha teleszívta volna magát újborral. Igen, ezt már magamon is tapasztaltam.

- Szóval hát - kezdte újra az öreg Dennet - egy szent ember állított be a sekrestyéshez... afféle erdei pap... azt mondják, az orozva elejtett vadak fele az ő lelkén szárad... meg azt is, hogy a pohárcsengést jobban szereti a harangszónál, egy szép oldalszalonnát pedig tíz breviárium-

nál... szóval derék, víg koma, aki úgy megpörgeti furkósbotját, megfeszíti íját, és eljárja a cheshire-i körtáncot, hogy senki jobban egész Yorkshire-ben.

- Beszédednek ez az utolsó mondata - nevetett a minstrel - megmentette egy-két bordádat, Dennet.

- Ne beszélj bolondokat, ember! - felelte Dennet. - Nem félek én tőle! Most már persze öreg vagyok, tagjaim már kissé merevek. De láttál volna csak, amikor a csengős kosért birkóztam Doncasterban!

- És a történet, kedvesem? - sürgette újra a dalnok. - Mi lesz a történettel?

- A történet a következő. Coningsburghi Athelstane-t eltemették a Szent Edmund-kolostorban.

- Hazugság, mégpedig vaskos! - mondta a szerzetes barát. - Mert én láttam útközben, saját kastélyába, Coningsburghba menet.

- Hát ha jobban tudod, mondd el a történetet te magad! - fakadt ki Dennet dühösen a sok közbeszólás miatt. Társa meg a lantos csak nagy nehezen, hosszas kéréssel tudta rábírni, hogy folytassa az elbeszélést.

- A két *józan* barát - szólalt meg végre -, így kell mondanom, mert ez a szent ember itt hallani sem akar másféle barátokról, csak itta, itta a jó sört, bort meg tudom is én, mit, egy szép, hosszú, nyári napon, amikor egyszerre csak arra riadtak fel, hogy nyögéseket hallanak meg láncok csörgését. Felpillantanak, hát a halott Athelstane lép be a szobába ezekkel a szavakkal: „Ó, ti rossz pásztorok!"

- Nem igaz! - kiáltott fel a szerzetes hevesen. - Egy árva szót sem szólt!

- Hohó, Tuck barát - mondta a dalnok, félrehúzva a szerzetest a parasztoktól -, úgy veszem észre, kiugrattuk a nyulat a bokorból.

- De ha mondom, Allan-a-Dale - erősködött a remete -, hogy tulajdon szememmel láttam Athelstane-t, halotti lepelben, de egyébként úgy, mint akármelyik élő embert! Csak úgy áradt belőle a koporsószag! Egy tömlő bor se mosná ki az emlékezetemből!

- Hallgass már! - mondta a dalnok. - Látom, bolonddá akarsz tenni.

- Soha többé ne higgy nekem, ha nem igaz, amit mondok! Furkósbotommal akkorát csaptam rá, hogy egy ökröt is leütöttem volna vele. De az ő testén úgy szaladt keresztül a botom, mint egy füstoszlopon.

- Szent Hubertre, csodálatos történet! - kiáltott fel a dalnok. - Érdemes volna versbe szedni, mégpedig a régi dal mintájára, amely így kezdődik: „A vén barátot bánat érte..."

- Hát csak nevess, ha kedved tartja - felelte Tuck barát -, de ha engem valaha rajtakapsz, hogy ilyen dologról nótázok, vigyen el az ördög vagy az első kísértet, amely erre jár. Nem, barátom, nem! Tüstént elhatároztam, hogy minél előbb részt veszek valami jámbor munkában, például boszorkányégetésben, istenítéletben vagy hasonló dologban. Azért is jöttem ide.

Miközben így beszélgettek, megszólalt egy harang, és véget vetett a vitatkozásnak. Egy tiszteletre méltó, régi harang volt, a templestowe-i Szent Mihály-templomé, amely ott állt egy kis faluban, nem messze a preceptóriumtól. A komor hangok hullámai egymás után ütötték meg az emberek fülét, és amint az egyik elcsendült, vagy távoli visszhangba olvadt, már követte a harang ércnyelvének újabb kongása. Ezek a hangok, amelyek a félelmetes szertartás közeli kezdetét jelezték, rémülettel töltötték el az egybegyűlt sokaság szívét. Minden szem a preceptórium kapuja felé fordult, lesve, hogy mikor lép ki rajta a nagymester, a bajnok és a vádlott.

Végre leeresztették a felvonóhidat, a kapu kitárult, és egy lovag lépett ki rajta, kezében a rend nagy zászlajával. Előtte hat kürtös lépkedett, mögötte pedig a preceptorok következtek párosával, azután a nagymester gyönyörű paripán, melynek szerszámja azonban a lehető legegyszerűbb volt.

Ezután jött Brian de Bois-Guilbert, tetőtől talpig fényes páncélban, de lándzsa, kard és pajzs nélkül. Fegyvereit két csatlós vitte utána. Arcát részben eltakarta a hosszú tollbokréta, mely sisakjáról hullt alá, de így is észre lehetett venni szenvedélyes, feldúlt vonásait, amelyekben mintha büszkeség és határozatlanság tusakodott volna egymással. Kísértetiesen sápadt volt, mintha napok óta nem aludt volna, mégis keményen fogta kapálózó paripáját - azzal a megszokott könnyedséggel és kecsességgel, amely illő volt a legkiválóbb templomos vitézhez. Egész megjelenése fölényes és parancsoló volt; de aki figyelmesebben megnézte, sötét arcából olyasmit olvasott ki, hogy sietett elfordítani tekintetét.

Mellette jobb és bal felől Conrade Mont-Fitchet és Albert de Malvoisin lovagolt - ők voltak a bajnok kezesei. Béke idejére való öltözéküket viselték, a rend fehér egyenruháját. Utánuk a rend többi lovagjai következtek, fekete ruhás csatlósok és apródok kíséretében - ezek jelöltjei voltak a rendnek, és arra a tisztességre törekedtek, hogy valamikor felvegyék őket a Templom lovagjainak sorába. E jelöltek után gyalogos őrség menetelt, ugyanolyan sötét egyenruhában. Az ő alabárdjaik közt tűnt elő a vádlott sápadt arca és törékeny alakja. Lassú, de rettenthetetlen léptekkel haladt sorsa beteljesedésének színtere felé. Minden díszétől és ékszerétől megfosztották, nehogy véletlenül nála maradjon egy olyan amulett, amellyel a közhit szerint a sátán szokta megajándékozni áldozatait, és ezzel lehetetlenné tette számukra a töredelmes vallomást még a kínpadon is. Rebeka keleti ruháját a lehető legegyszerűbb szabású, durva anyagból varrt, fehér köntössel cserélték fel. De arcának finom, gyengéd kifejezése - amelyben a bátorság egybeforrt a belenyugvó megadással - még ebben a durva öltözékben is megejtette az emberek szívét; mindenki szépnek látta, pedig egyetlen ékessége fényes, hosszú fekete haja volt. Minden szem könnybe lábadt, amint reá pillantott; még a legridegebb, vakbuzgó fanatikus is arra gondolt, milyen kár, hogy ez a szép, kedves, fiatal teremtés áldozatul esett a sátánnak.

A vádlottat a preceptóriumhoz tartozó szolgahad követte, a legnagyobb rendben, keresztbe font karokkal és földre szegezett tekintettel.

A lassú menet felhaladt a szelíd lankán, melynek tetején a vívótér terült el. A menet áthaladt a kapun, balra fordult, egészen megkerülte a teret, azután megállt. Pillanatnyi kavarodás támadt. Mindenki látni akarta, amint a nagymester leszáll lováról. Nemcsak ő szállt le, hanem kísérői is - kivéve a bajnokot és kezeseit. A csatlósok, kiknek ez volt a feladatuk, tüstént kivezették a lovakat a porondról.

A szerencsétlen Rebekát egy fekete székhez vezették, amely a rőzsehalom közelében állt. Most pillantotta meg először azt a szörnyű helyet, ahol olyan halált készítettek elő számára, amely gyötrelmes a testnek, de borzalmas a léleknek is. Mindenki látta, hogy Rebeka megremeg, és behunyja szemét - bizonyára fohászkodott magában, mert ajka mozgott, bár egyetlen szava sem hallatszott. Egy perc múlva már kinyitotta szemét, merően nézte a rőzsehalmot, mintha gondolatban meg akarna barátkozni vele, azután lassú, természetes mozdulattal elfordította fejét.

Közben a nagymester elfoglalta helyét. Amikor körülötte és mögötte a rend valamennyi lovagja elhelyezkedett - ki-ki rangja szerint -, hangosan, hosszasan felharsantak a kürtök, jelezve, hogy a bíróság összeült ítélkezésre. Malvoisin mint a bajnok kezese előlépett, és Rebeka kesztyűjét, mely a mérkőzés záloga volt, a nagymester lába elé tette.

- Vitéz urunk és főtisztelendő atyánk - mondta -, itt áll előtted Brian de Bois-Guilbert, a jó lovag, a Templom rendjének preceptora, aki elfogadta a mérkőzés zálogát, amelyet letettem főtisztelendőséged lába elé. Ezzel kötelezte magát arra, hogy a mai napon megteszi kötelességét, harcba szállva annak bizonyítására, hogy ez a Rebeka nevű zsidó nő igazság szerint megérdemelte az ítéletet, amelyet Sion Templomának szentséges rendje káptalani összejövetelén hozott, kimondván, hogy nevezett zsidó nő boszorkány, és ennek megfelelő halálbüntetéssel sújtandó. És amint mondtam, szent rendünk képviselője itt áll, készen arra, hogy lovaghoz méltó módon, becsülettel megvívjon, ha nemes, vitéz és főtisztelendő urunk jónak látja.

- Letette-e az esküt, hogy ügye igazságos és becsületes? - kérdezte a nagymester. - Hozzátok elő a feszületet és a *Te igitur*t.[54]

- Nemesuram és főtisztelendő atyám - felelte Malvoisin készségesen -, itt jelenlevő testvérünk már letette az esküt Conrade de Mont-Fitchet nemes lovag kezébe, abban a meggyőződésben, hogy a vád igaz. Egyébként nem kötelezhető rá, mivel ellenfele hitetlen, és így nem bocsátható esküre.

Ezt a magyarázatot elfogadták - Albert nagy örömére. A ravasz lovag ugyanis előre látta, milyen nehéz, sőt lehetetlen lesz rábírni Briant arra, hogy ilyen esküt tegyen a nyilvánosság előtt. Albert ezért eszelte ki az ügyes kifogást az eskü elkerülésére.

A nagymester, miután Albert bejelentését tudomásul vette, megparancsolta a heroldnak, hogy lépjen elő, és tegye meg kötelességét.

A kürtök újra felharsantak, és egy herold előrelépve, kihirdette a következőket:

- *Oyez! Oyez!* Halljátok! Itt áll a jó lovag, Sir Brian de Bois-Guilbert, készen arra, hogy megvívjon bármely nemes születésű lovaggal, aki hajlandó magáévá tenni Rebeka zsidó nő ügyét. Nevezett zsidó nőnek megengedtetett, hogy vélt igazságát bajvívás döntésre bízza, és ebből a célból bajvívót keressen, aki az essoine törvényes joga alapján helyette kiáll. Ennek a bajvívónak az itt megjelent vitéz és főtisztelendő nagymester méltányos feltételeket biztosít, a nap és szél egyenlő elosztását és minden egyebet, ami az igazságos lovagi mérkőzéshez tartozik.

Megint megszólaltak a kürtök, majd percekig tartó, halálos csend következett.

- Úgy látom, nem jelentkezik bajnok a vádlott képviseletében - mondta a nagymester. - A herold menjen oda, és kérdezze meg tőle, vár-e valakit, aki megvívna érte.

A herold elindult a szék felé, ahol Rebeka ült. Bois-Guilbert hirtelen megfordította lova fejét, és mit sem törődve Malvoisin és Mont-Fitchet integetéseivel, a porondnak arra az oldalára vágtatott, ahol a máglyát készítették elő. Ugyanabban a pillanatban ért oda, mint a herold.

- Szabályos ez? Megengedik az ilyen párviadal törvényei? - kérdezte Malvoisin, aggódó pillantást vetve a nagymesterre.

- Nyugodj meg, Albert de Malvoisin - mondta Beaumanoir. - Amikor ebben az ügyben istenítélethez folyamodunk, nem tiltjuk meg a feleknek, hogy érintkezzenek egymással. Meg akarunk könnyíteni mindent, ami hozzájárulhat az igazság kiderítéséhez.

---

[54] Te igitur - a mise állandó részének kezdőszavai; itt: misekönyv, amelyre eskütétel közben két ujjukat ráhelyezték (latin).

Közben a herold a következő szavakat intézte Rebekához:

- Kisasszony, a nemes és főtisztelendő nagymester azt kérdezi tőled, felkészültél-e arra, hogy bajvívót állíts, aki megvív ma érdekedben - vagy pedig feladod a küzdelmet, és elismered, hogy igazságosan ítéltek halálra?

- Mondd meg a nagymesternek - felelte Rebeka -, hogy fenntartom ártatlanságom hangoztatását, és nem ismerem el az ítélet helyességét, mert nem akarok bűnrészes lenni saját életem kioltásában. Mondd meg a nagymesternek, hogy igényt tartok minden haladékra, amelyet a szabályok megengednek, abban a hitben, hogy Isten, aki leginkább akkor tesz csodát, amikor az ember végszükségben van, az utolsó pillanatban is küldhet valakit megmentésemre. Ha pedig ez az utolsó pillanat is elmúlt, legyen meg az ő szent akarata!

A herold visszatért a nagymesterhez, hogy jelentse a vádlott válaszát.

- Isten őrizz - mondta Lucas de Beaumanoir -, hogy egy zsidó vagy pogány igazságtalansággal vádolhasson bennünket! Amíg a nap árnyéka nem fordul nyugatról kelet felé, türelmesen várunk, hátha jelentkezik egy bajvívó a szerencsétlen nő védelmében. De ha a nap annyira előrehaladt, az elítélt készüljön fel a halálra.

A herold közölte a nagymester döntését Rebekával, aki megadóan lehajtotta fejét, összekulcsolta karjait, majd huzamosan az ég felé nézett, mintha onnan várná a segítséget, amelyet embertől alig remélhetett. E szörnyű szünet alatt Bois-Guilbert hangja ütötte meg fülét - suttogás volt csupán, mégis szemmel láthatóan jobban megriasztotta a lányt, mint az imént a herold hangos közlései.

- Rebeka - súgta a templomos -, hallod a szavaimat?

- Semmi dolgom veled, te kegyetlen, kőszívű ember - felelte a boldogtalan leány.

- Igen, de azt kérdezem, megérted-e a szavamat - folytatta a templomos -, mert a saját fülemben is borzalmasan hangzik. Már alig tudom, hol vagyok, és milyen célból hoztak minket ide. Ez a tér - ez a szék - ezek a rőzsék - tudom, mi a céljuk, mégis olyan valószínűtlennek tűnnek fel, mint egy szörnyű látomás képei, amelyek megdöbbentik érzékeimet, megriasztják képzeletemet, de értelmemet nem tudják meggyőzni.

- Az én értelmem nem zavarodott meg - felelte Rebeka. - Ez a rőzse, világosan látom, arra való, hogy elpusztítsa földi testemet, és kínos, de rövid utat nyisson lelkemnek egy jobb világba.

- Álmok, Rebeka, álmok - felelte a templomos -, üres képzelgés, amelyet még a te néped bölcsei is elvetettek. Hallgass rám, Rebeka - folytatta egyre hevesebben -, van lehetőséged az életre és szabadságra... ezerszer különb annál, amiről ez az agyalágyult vénember és gazfickói locsognak. Ugorj fel ide mögém a nyeregbe! Derék lovam, Zamor, ha bajban voltam, még sohasem hagyott cserben. Érdemes volt megvívnom érte, párviadalban nyertem el a trapezunti szultántól! Mondom, ülj ide mögém a nyeregbe, és egy rövid óra múlva messze hátunk mögött hagyjuk üldözőinket, kínzóinkat, ezt az egész tárgyalást és vizsgálatot! Új világ nyílik meg előttünk, neked az örömök, nekem a hírnév és új dicsőség világa. Mondják csak ki ezek lesújtó ítéletüket, amelyet megvetek... töröljék csak Bois-Guilbert nevét szerzetes rabszolgáik listájáról! Vérrel fogok lemosni minden foltot, mellyel ragyogó címeremet besározni merészelik!

- Távozz tőlem, kísértő! - mondta Rebeka. - Még ebben a végszükségben sem ingathatsz meg egy hajszálnyira sem. Akárhány ellenség vesz is körül, téged tartalak leggonoszabb, leghalálosabb ellenségemnek! Az isten szerelmére, menj el innen!

Albert Malvoisin, akit ez a hosszú beszélgetés már aggasztott, és türelmetlenné tett, odajött, hogy a suttogásnak véget vessen.

- Bevallotta a lány a bűnösségét? - kérdezte Briantól. - Vagy továbbra is szilárdan tagad?

- Igen, igen... szilárdabb nem is lehetne - felelte Bois-Guilbert.

- Akkor, nemes testvérem, térj vissza helyedre, és várd be a végét - mondta Malvoisin. - Az árnyék már fordul a napóra körében... Gyere, vitéz Bois-Guilbert, szent rendünk reménysége és nemsokára talán a feje is... gyere, ne tétovázz!

Miközben megnyugtató hangon így duruzsolt, kezét Brian lovának kantárjára tette, mintha vissza akarná vezetni a helyére.

Sir Briant rettentő düh fogta el.

- Alattomos gazember! Hogy mersz az én kantáromhoz nyúlni? - kiáltotta, és félrelökve Malvoisin kezét, visszanyargalt a bajvívó tér másik végébe.

- Van még tűz benne! - súgta Malvoisin Mont-Fitchet-nek. - Hát még ha jó irányba törne! De olyan, mint a görögtűz, eléget mindent, ami a közelébe ér.

...A bírák már két óra hosszat ültek helyükön, hiába várva egy bajvívó megjelenését.

- Nem csodálom - jegyezte meg Tuck barát -, hiszen egy zsidó lányról van szó. De mégis - szerzetemre! - nehéz elképzelni, hogy egy ilyen szép, fiatal teremtés elpusztuljon, és egyetlen kar se mozduljon meg védelmére. És ha ezerszer boszorkány - csak egy csepp keresztény vér csörgedezne ereiben -, furkósbotom tizenkétszer is lecsapna annak a dölyfös templomosnak az acélsisakjára! Nem engedném, hogy ilyen könnyűszerrel győzedelmeskedjék.

Az általános vélemény azonban az volt, hogy a boszorkánysággal vádolt zsidó lányért nem fog kiállni senki. A lovagok - Malvoisin uszítására - türelmetlenkedni kezdtek és összesúgtak. Legfőbb ideje kijelenteni - mondták -, hogy Rebeka záloga veszendőbe ment. Ebben a pillanatban egy lovag bukkant fel a bajvívó tér felé emelkedő lankán, fáradt lovát sietésre nógatva.

- Egy bajvívó! Itt a bajvívó! - kiáltott egyszerre száz meg száz hang.

És minden előítéletei és elfogultságai ellenére, a sokaság egyhangú lelkesedéssel fogadta a bajnokot, amint belovagolt a porondra. De a második pillantásra, amikor jobban megnézték, szétfoszlottak a remények, amelyeket kései megérkezése ébresztett. Lova, melyet sok mérföldön keresztül a végkimerülésig hajszolt, támolygott a fáradtságtól. Maga a lovag pedig, noha rettenthetetlen bátorsággal jelentkezett a porondon - a fáradtságtól, a gyengeségtől vagy mind a kettőtől -, alig tudta magát a nyeregben tartani.

A herold felszólítására, aki neve, rangja és célja iránt érdeklődött, az idegen lovag tétovázás nélkül, bátran felelte:

- Jó lovag vagyok és nemesi származású. Azért jöttem, hogy lándzsával és karddal támogassam ennek a fiatal nőnek, yorki Izsák leányának, Rebekának törvényes és igazságos ügyét. Kijelentem, hogy a vád, amelyet ellene emeltek, hamis és igazságtalan. Párviadalra hívom ki Brian de Bois-Guilbert urat, akit árulónak, gyilkosnak és hazugnak tartok. Ezt be is fogom bizonyítani ezen a téren, testemet és életemet az övé ellen harcba vetve, Isten, Szűz Mária és Szent György úr, a kiváló lovag segedelmével.

- Az idegennek - mondta Malvoisin - előbb be kell bizonyítania, hogy jó lovag, és tisztes családból származik. A Templom nem állítja ki lovagjait névtelen emberek ellen viadalra.

- Az én nevem - felelte a lovag, sisakrostélyát felemelve - ismertebb, származásom tisztább, mint a tiéd, Malvoisin. Én Wilfred Ivanhoe vagyok.

- Nem vagyok hajlandó most megvívni veled - jelentette ki Bois-Guilbert. - Várj, míg sebeid begyógyulnak, szerezz magadnak jobb lovat, és akkor talán érdemesítelek arra, hogy kiverjem belőled ezt a kamaszos hencegést!

- Ha! Gőgös templomos! - felelte Ivanhoe. - Elfelejtetted, hogy lándzsám már két ízben is kivetett a nyeregből? Gondolj csak Acre bajvívó terére, és gondolj Ashby porondjára. Jusson eszedbe dölyfös hetvenkedésed Rotherwood csarnokában és aranyláncod, amelyet kezembe adtál, ereklyetartómért cserébe - zálogul, hogy kiállasz viadalra Wilfred Ivanhoe-val, és igyekszel visszaszerezni elvesztett becsületedet. Arra az ereklyetartóra és a benne levő szent ereklyére esküszöm, hogy téged, templomos lovag, gyáva cenknek foglak kikiáltani Európa minden fejedelmi udvarában, sőt rendednek minden preceptóriumában is, ha haladék nélkül meg nem mérkőzöl velem!

Bois-Guilbert tétovázva Rebeka felé nézett, majd bősz pillantást vetett Ivanhoe-ra, és felkiáltott:

- Szász kutya, te! Fogd a lándzsádat, és készülj a halálra, amelyet kihívtál a fejedre!

- A nagymester hozzájárul a viadalhoz? - kérdezte Ivanhoe.

- Nem tilthatom meg - felelte a nagymester -, feltéve, hogy a lány is elfogad bajnokának. Mégis szeretném, ha jobb bőrben volnál. Rendünk ellensége vagy, és az is voltál mindig, mégis örülnék, ha egyenlő feltételek mellett, tisztes módon végeznének veled.

- Így állok itt... ahogy állok... és nem másképpen - mondta Ivanhoe. - Istenítélet ez, és az ő kegyelmébe ajánlom lelkemet. Rebeka - tette hozzá, a végzetes fekete székhez lovagolva -, elfogadsz engem bajnokodnak?

- El - felelte a leány -, el - rebegte kipirultan és olyan megindultsággal, amelyet a közeli halál gondolata sem tudott benne eddig felébreszteni. - Elfogadlak mint bajvívót, akit az ég küldött segítségemre. De nem... nem... sebeid még nem gyógyultak meg! Ne szállj szembe azzal a gőgös emberrel - miért pusztulj el te is velem!

De Ivanhoe már ott állt a helyén, leeresztette sisakrostélyát, és előreszegezte lándzsáját. Ugyanezt tette Bois-Guilbert is. Csatlósa, amikor sisakrostélyát bekapcsolta, észrevette, hogy arca - mely a lelkében tusakodó indulatok ellenére is egész nap fakó volt, mint a hamu - most hirtelen sötétpirosra válik.

A herold, látva, hogy mindkét bajnok a helyén áll, hangos kiáltással háromszor ismételte:

- *Faites vos devoirs, preux chevaliers!*[55]

A harmadik kiáltás után félrehúzódott a porond egyik oldalára, és kihirdette még, hogy senki ne merjen - azonnali halálbüntetés terhe alatt - szóval, kiáltással vagy tettel a küzdelembe avatkozni vagy megzavarni a mérkőzés igazságos rendjét. A nagymester, aki kezében tartotta a küzdelem zálogát, Rebeka kesztyűjét, most odadobta a porondra, és kimondta a végzetes szavakat:

- *Laissez aller!* Rajta!

[55] Tegyétek meg a kötelességeteket, nemes lovagok (francia; ejtsd: fet vő dövoár, pro sövalié).

A kürtök felharsantak, és a lovagok nagy lendülettel egymásnak rohantak. Rebeka bajnokának fáradt lova és maga a lovag is, mint ahogy mindenki várta, földre zuhant a vad templomos jól irányított lándzsája és erős paripája lökésétől. Mindenki előre látta a viadal kimenetelét. De ámbár Ivanhoe lándzsája aránylag gyengén ütötte meg, jóformán csak megérintette Bois-Guilbert pajzsát, a templomos - a nézők roppant csodálkozására - megingott nyergében, lába kicsúszott a kengyelből, és lefordult a lóról.

Ivanhoe kibontakozott a lezuhant ló alól, gyorsan talpra állt, és kardot rántott, hogy sorsán javítson. De ellenfele nem állt fel. Wilfred, lábát Bois-Guilbert mellére téve és kardja hegyét torkához illesztve, felszólította a templomost, hogy adja meg magát, különben halál fia. Bois-Guilbert nem válaszolt.

- Ne öld meg, lovag úr - kiáltotta a nagymester -, így áldozás nélkül, feloldozatlanul... ne öld meg testével együtt a lelkét is! Legyőzöttnek nyilvánítjuk.

Leereszkedett a porondra, és megparancsolta, hogy vegyék le az elesett lovag sisakrostélyát.

Bois-Guilbert szeme le volt hunyva, homloka még mindig sötéten vöröslött. Amint csodálkozva nézték, szeme kinyílt - de merev és üveges volt. Homlokáról eltűnt a pirosság, és a halál sápadt színe váltotta fel. Ellenfele lándzsája nem sebezte meg sehol, saját indulatainak heves tusakodása ölte meg.

- Ez valóban istenítélet - mondta a nagymester, szemét égnek emelve. - *Fiat voluntas Tua!* Legyen meg a Te akaratod!

NEGYVENNEGYEDIK FEJEZET

Hát vége ennek is, mint vénasszonymesének.

Webster

Amikor a meglepetés első percei elmúltak, Wilfred Ivanhoe megkérdezte a nagymestert mint a mérkőzés bíráját, hogy férfiasan és becsületesen teljesítette-e kötelességét a párviadalban.

- Minden férfiasan és becsületesen történt - mondta a nagymester. - A lányt ezennel szabadnak és bűntelennek nyilvánítom. Az elhunyt lovag fegyverzete és holtteste felett a győztes rendelkezik, kedve és tetszése szerint.

- Nem kívánom megfosztani fegyvereitől - felelte Ivanhoe lovag -, és holttestét sem akarom megszégyeníteni. Sok éven át a kereszténységért harcolt - Isten karja sújtotta agyon ma, nem emberi kéz. De temetése csendben menjen végbe, dísztelenül, ahogy illő, ha olyan emberről van szó, aki igazságtalan ügyért adta oda életét. Ami pedig a leányt illeti...

Szavait lópaták dobogása szakította félbe. Olyan nagy számmal és olyan gyorsan közeledtek, hogy rengett tőlük a föld. A csapat élén a Fekete lovag vágtatott be a bajvívó térre - nyomában rengeteg fegyveres és köztük néhány lovag, teljes fegyverzetben.

- Későn érkeztem - mondta Richárd körülnézve. - Látom, Bois-Guilbert nem él, pedig én akartam végezni vele. Vajon helyesen cselekedtél-e, Ivanhoe, amikor erre a kalandra vállalkoztál, holott még alig tudsz megkapaszkodni a nyeregben?

- Királyom, nem én öltem meg ezt a gőgös embert, az ég sújtotta halálra. Nem volt méltó arra a kitüntetésre, hogy olyan halált haljon, amelyet te szántál neki.

- Nyugodjék békével - mondta Richárd, hosszasan nézve a holttestet -, ha a mennyei igazságszolgáltatás megengedi neki. Vitéz lovag volt, és páncélban, fegyverben halt meg, lovag módjára. De ne vesztegessük az időt - Bohun, végezd a hivatalodat!

Egy lovag lépett elő a király kíséretéből, és kezét Albert Malvoisin vállára téve, így szólt:

- Ezennel letartóztatlak felségárulás miatt.

A nagymester eddig néma csodálkozással nézte a sok harcos megjelenését. De most megszólalt:

- Ki merészeli letartóztatni Sion Templomának egyik lovagját itt, tulajdon preceptóriumának területén és nagymestere jelenlétében? És kinek a nevében történik ez a vakmerő sérelem?

- Én tartóztatom le - felelte a lovag -, én, Henry Bohun, Essex grófja, Anglia *Lord High Constable*[56]-ja.

- És akinek parancsára Malvoisint letartóztatta - mondta a király, felvonva sisakrostélyát -, az én vagyok, Plantagenet Richárd. Szerencséd, Conrade Mont-Fitchet, hogy nem tartozol született alattvalóim közé. De te, Malvoisin, Philip testvéreddel együtt meghalsz, még mielőtt a világ egy héttel öregebb lesz.

- Szembeszállok ítéleteddel! - mondta a nagymester.

---

[56] Anglia főbírája abban a korban (ejtsd: lord háj konsztebl).

- Dölyfös templomos, ez nem áll módodban - felelte a király. - Nézz csak oda fel! Anglia királyi zászlaja lobog rendházad tornyán templomos lobogód helyett! Legyen eszed, Beaumanoir, és ne tanúsíts céltalan ellenállást - kezed az oroszlán torkában van!

- Rómához fogok fellebbezni ellened - mondta a nagymester - az erőszak miatt, mellyel rendünk szabadságát és kiváltságait csorbítottad.

- Azt megteheted - felelte a király -, de saját érdekedben tanácsolom, ne beszélj most erőszakoskodásról. Oszlasd fel ezt a káptalant, és vonulj híveiddel a legközelebbi preceptóriumodba, ha ugyan találsz még olyat, ahol nem szőttek áruló összeesküvést Anglia királya ellen. De ha akarod, itt is maradhatsz mint vendégünk, aki végignézi, amint törvényt ülünk.

- Vendég legyek a házban, ahol engem illet meg a parancsolás joga? - kiáltott fel a templomos. - Soha! Káplánok, énekeljétek el a zsoltárt: *„Quare fremuerunt Gentes?”*[57] Lovagok, csatlósok, a Szent Templom hívei, készüljetek fel az útra - kövessétek Beau-seant zászlaját!

A nagymester olyan méltósággal beszélt, amely még a királyéval is vetekedett, bátorságot öntve meglepett, riadt híveibe. Úgy vették körül a nagymestert, mint a komondort a juhok, ha meghallják a farkas ordítását. De nem látszott meg rajtuk a megrettent nyáj félénksége; sötét, dacos arcukon fenyegető komorság, szemükben ellenséges indulat bujkált, amelyet nem mertek szavakba önteni. Felzárkóztak sötét lándzsasorba, mely mögött a lovagok fehér köpenye úgy villant elő alárendeltjeik sötét egyenruhái közül, mint egy fekete felhő világosabb szegélye. A tömeg, amely már viharos, ellenséges kiáltásokban tört ki, elhallgatott, és némán bámult a félelmetes, harcedzett csapatra; az imént meggondolatlanul szitkokkal ingerelték a templomosokat, de most jónak látták, hogy visszahúzódjanak előlük.

Essex grófja, amikor meglátta ezt az erős, tömör csapatot, megsarkantyúzta lovát, és fel-alá vágtatott, hogy csatarendbe szedje katonáit a félelmetes ellenféllel szemben. Ám a király, mintha különös örömét lelné az életveszedelemben, melyet felidézett maga ellen, lassan ellovagolt a templomosok sora előtt, egészen egyedül, és hangosan kiáltotta:

- Mi az, urak? Ennyi vitéz lovag között egy se akad, aki lándzsát merne törni Richárddal? Templomos urak! Hölgyeitek a naptól jó feketére perzselt szépségek lehetnek, ha egy eltört lándzsa szilánkjaira sem méltatjátok őket!

A nagymester a sor felé lovagolt, és így szólt:

- A templomos testvérek nem harcolnak ilyen hívságos, világi viszály kedvéért. És veled, Angliai Richárd, egyetlen lovagom sem fogja összemérni lándzsáját az én jelenlétemben! A pápa és Európa fejedelmei ítélkezzenek a mi vitás ügyünkben és abban a kérdésben, vajon egy keresztény király helyesen cselekedett-e, amidőn pajzsával védett és pártolt egy olyan ügyet, mint te ma. Ha bennünket meg nem támadnak, mi sem bántunk senkit, és békésen távozunk. Becsületedre bízzuk rendünk fegyvereit és ingó javait, amelyeket itt hagyunk, és lelkiismeretedre hárítjuk a botrányt meg a sérelmet, amelyet a mai napon a kereszténységnek okoztál.

E szavak után és anélkül, hogy választ várt volna, a nagymester jelt adott az elvonulásra. A kürtösök rázendítettek arra a keleti jellegű, vad indulóra, melynek hangjai mellett a templomosok rohamra szoktak indulni. Arcélsorból menetoszlopba fejlődtek, és olyan lassan léptettek, amennyire lovaikat csak fékezni tudták. Így akarták megmutatni, hogy csupán nagymesterük parancsa - nem az ellenséges túlerőtől való félelem - késztette őket a visszavonulásra.

---

[57] „Miért remegtek a nemzetek?” (latin).

- A Szent Szűz fényes homlokára! - kiáltott fel Richárd király. - Milyen kár... rettenetes kár, hogy ezeknek a templomosoknak a megbízhatósága messze elmarad a vitézségük és fegyelmezettségük mögött!

A sokaság - akár a gyáva kuvasz, amely csak akkor kezd ugatni, amikor már továbbment az, akire fogát vicsorítja - gyenge kiáltozásban tört ki, mihelyt a csapat vége is elhagyta a porondot.

A templomosok visszavonulása izgatott zsibongással járt - de Rebeka mindebből nem látott és nem hallott semmit: kábultan roskadt ősz apja karjai közé, feje szédült a nagy változástól, mely körülményeiben hirtelen végbement.

De Izsák egy szava elég volt ahhoz, hogy magához térjen.

- Kedves leányom, megtalált drága kincsem - mondta Izsák -, menjünk oda ahhoz a jóságos ifjúhoz, és vessük magunkat a lábai elé!

- Nem... ó, nem... nem - hebegte Rebeka. - Ebben a pillanatban nem tudok, nem merek beszélni vele, mert még többet találnék mondani, mint... Nem, apám, hagyjuk el tüstént ezt a gonosz helyet!

- De lányom! - kiáltott fel Izsák. - Csak nem hagyhatjuk itt szó nélkül azt, aki eljött, bátran és hatalmasan, lándzsával és pajzzsal, odadobva életét... csak azért, hogy megváltson téged rabságodból, egy neki és övéinek idegen nép leányát... ez olyan tett, amelyet hálásan meg kell köszönni!

- Igen, olyan... a leghálásabban, alázatosan kell megköszönni - felelte Rebeka -, meg is teszem... de nem most! Apám, az isten szerelmére, hallgass rám... édesanyám emlékére, akit úgy szerettél... teljesítsd a kérésemet... vigyél el innen!

- Mégiscsak gondold meg - erősködött Izsák -, azt fogják mondani rólunk, hogy hálátlan kutyák vagyunk!

- Igen, igen, drága apám... de látod... most itt van a király is, Richárd király, és így...

- Igazad van, legdrágább, legokosabb Rebekám! Pénzre lesz szüksége, hiszen most jött haza Palesztinából, sőt - amint mesélik - fogságból. És ha pénz kell neki, könnyen talál ürügyet arra, hogy kipréselje belőlem... elég, ha szememre veti az egyszerű üzleti kapcsolatot, amely öccséhez, Jánoshoz fűzött. El innen, lányom, minél előbb el!

Most már ő siettette Rebekát. Kivezette a bajvívó térről, és a kocsiban, amelyről előre gondoskodott, minden baj nélkül elvitte Nátán rabbi házába.

Miután a zsidó lány, kinek sorsa reggel óta lekötötte a tömeg érdeklődését, észrevétlenül eltűnt, az emberek figyelme most a Fekete lovag felé fordult. Lelkes kiáltások harsantak fel:

- Éljen Richárd, az Oroszlánszívű!

- Le a bitorló templomosokkal!

Ivanhoe Essex grófjához fordult.

- Akármilyen hűségesek a szájukkal - mondta -, örülök, hogy a király olyan óvatos volt, és magával hozott téged, nemes gróf, annyi megbízható katonával egyetemben!

A gróf mosolyogva megrázta fejét.

- Vitéz Ivanhoe - felelte -, te, aki jól ismered urunkat, azzal gyanúsítod, hogy ilyen bölcs óvatossággal élt? Éppen York felé vonultam, mert hallottam, hogy János herceg ott ütötte fel hadiszállását, amikor Richárd királlyal találkoztam az úton. A király, mint igazi kóbor lovag, lóhalálban vágtatott Templestowe felé, hogy egymaga, csupán erős karjával végbevigye ezt a kalandos vállalkozást, és kiszabadítsa a zsidó lányt a templomosok karmai közül. Én persze elkísértem csapatommal, jóformán tiltakozása ellenére.

- És mi hír Yorkból, derék gróf? - kérdezte Ivanhoe. - Bevárnak ott minket a lázadók?

- Csakúgy, mint a decemberi hó a júliusi napsütést - felelte a gróf. - Máris szétszélednek. És mit gondolsz, ki keresett fel bennünket elsőnek, hogy megörvendeztessen ezzel a hírrel? János herceg maga!

- Az áruló! A hálátlan, arcátlan áruló! - méltatlankodott Ivanhoe. - És Richárd nem parancsolta meg, hogy vessék tömlöcbe?

- Dehogyis! - felelte a gróf. - Úgy fogadta, mintha valami vadászkirándulás után találkoztak volna. De rám és fegyvereseimre mutatva, így szólt: „Láthatod, öcsém, néhány haragos ember van itt mellettem... Jobb lesz, ha most anyánkhoz sietsz, átadod neki köteles tiszteletemet, és mellette maradsz, amíg embereim haragja le nem csillapodik."

- És ez minden, amit mondott neki? - kérdezte Ivanhoe. - És nem akadt senki, aki megmondta volna, hogy a király árulásra biztatja az embereket kegyelmességével?

- Igaz - felelte a gróf -, mint ahogy azt is el lehet mondani, hogy aki be nem gyógyult, veszedelmes sebével párviadalra áll ki, a halált biztatja maga ellen.

- Megbocsátom a tréfádat, gróf úr - mondta Ivanhoe -, de ne felejtsd el, hogy én csak a magam életét kockáztattam... Richárd pedig egész országának a sorsát!

- Akik semmibe sem veszik a saját életüket - vélte Essex -, vajmi ritkán törődnek különösképpen mások sorsával... No de siessünk a kastélyba, mert Richárdnak az a szándéka, hogy megbüntesse az összeesküvés néhány alárendelt részesét, noha vezetőjüknek, a legfőbb bajkeverőnek megbocsátott.

A bírói tárgyalásról, amely ez alkalommal bekövetkezett, részletesen beszámol a Wardour-kézirat.

Ebből tudjuk, hogy Maurice de Bracy tengeren túlra menekült, és Fülöp francia király szolgálatába állt. Philip de Malvoisint, éppen úgy, mint fivérét, Albert-t, Templestowe preceptorát, kivégezték, viszont Waldemar Fitzurse, az egész összeesküvés lelke, megúszta száműzetéssel. János herceget pedig, kinek érdekében az egész történt, jólelkű bátyja még csak meg sem korholta. Meg kell mondani azonban, hogy a két Malvoisint senki sem sajnálta; sok álnok, kegyetlen, erőszakos cselekedetükkel bőségesen rászolgáltak a halálos büntetésre, amely utolérte őket.

Röviddel az istenítélet után a szász Cedricet a királyi udvarba hívták, amelyet Richárd akkortájt Yorkba helyezett át, hogy megnyugtassa és lecsillapítsa azokat a megyéket, amelyeket öccse nagyravágyása felkavart. Cedric sokat hümmögött és dünnyögött, amikor az üzenetet megkapta - de nem tagadta meg az engedelmességet. Mi tagadás, Richárd hazatérése után szertefoszlott Cedric minden reménysége arra, hogy újra szász dinasztia foglalja el Anglia trónját; mert akármilyen derekasan viselkedtek volna is a szászok, ha polgárháborúra kerül a sor, egy percig sem lehetett vitás, hogy Richárd uralmát senki sem döntheti meg; katonai hírneve és dicsősége, valamint személyes jó tulajdonságai nagyon népszerűvé tették a királyt, noha szeszélyes gondatlansággal kormányozta az országot - hol elnézően, hol meg zsarnoki hajlandóságoknak engedve.

Bármilyen vonakodva vette is tudomásul, Cedricnek mégiscsak észre kellett vennie, hogy kedvenc terve, mellyel a szászokat egyesíteni akarta, végleg füstbe ment: Rowena és Athelstane házasságáról már azért sem lehetett szó, mert a kettő közül már egyik sem akarta. Cedric annyira élt-halt a szász ügyért, hogy ezt a fordulatot el sem tudta volna képzelni; hiába volt világos, mint a nap, nem tudta, nem akarta elhinni, hogy két szász királyi sarj - tisztára személyes okokból - vonakodjék házasságra lépni, ha nemzetük érdeke ezt megköveteli.

De akárhogy is, egy bizonyos volt: Rowena sohasem titkolta, hogy nem vonzódik Athelstane-hez, most pedig már Athelstane maga is határozottan és félreérthetetlenül kijelentette, hogy nem pályázik többé Rowena kezére. Cedricnek makacs természete ellenére is be kellett látnia, hogy legyőzhetetlen akadályokkal áll szemben. Tovább ragaszkodni tervéhez annyi lett volna, mintha egyik kezével Rowenát, a másikkal Athelstane-t vonszolná akaratuk ellenére egymás felé. Még egy utolsó kísérletet tett, hogy „beszéljen Athelstane fejével", és akkor azt kellett tapasztalnia, hogy a szász királyi ház e halottaiból feltámadt sarja - akárcsak egy mai vidéki úr - szenvedélyesen hadakozik a papsággal, és ez köti le minden érdeklődését, energiáját.

Athelstane egy ideig halálos fenyegetésekkel illette a Szent Edmund-kolostor apátját. Később azonban - részint jóindulatú nemtörődömsége, részint meg anyja könyörgései következtében - bosszúja lecsillapodott. Edith, aki - mint abban a korban a legtöbb hölgy - imádta a papságot, csak annyit tudott elérni, hogy Athelstane megkegyelmezett az apát életének; beérte azzal, hogy néhány szerzetesével együtt három napon és három éjszakán át fogva tartsa, kenyéren és vízen, Coningsburgh vártömlöcében. E szörnyűségért az apát kiátkozással fenyegette, és hosszú jegyzékbe foglalta panaszait, felsorolva mindazokat a sérelmeket, amelyeket ő és szerzetesei e zsarnoki és jogtalan bebörtönzés következtében - elsősorban gyomruk és beleik tájékán - elszenvedtek. Athelstane kénytelen volt védekezni és ellentámadásba kezdeni a papi üldözéssel szemben.

Cedric szomorúan látta, hogy ez a perlekedés teljesen elfoglalja barátja elméjét, kiszorítva minden más gondolatot. Amikor Rowena neve szóba került, a nemes thane engedelmet kért, hogy egy kupa bort üríthessen a hölgy egészségére, azzal a jókívánsággal, hogy teljesüljön szíve vágya, és minél előbb egybekelhessen kedves rokonával, Wilfreddel. Cedric látta: itt már nincs mit tenni. Athelstane-t nyilván nem lehetett már feltüzelni, vagy, ahogy Wamba mondta olyan szóval, amely a szász időkből mindmáig ránk maradt: olyan kakas volt, amely nem akar viaskodni.

Most már csak két dolog tartotta vissza Cedricet attól, hogy engedjen a szerelmesek óhajának: az egyik minden képzeletet felülmúló csökönyössége, a másik meg régi haragja a normann dinasztia iránt. Az elsőt fokozatosan leszerelte gyámleánya kedveskedése, no meg az apai büszkeség is, amelyet Ivanhoe egyre növekvő hírneve táplált. Annak is tudatában volt, micsoda megtiszteltetés, hogy fia házasságra lép Alfréd király leszármazottjával, ha már Hitvalló Edward ivadéka végleg lemondott róla.

De erősen csökkent az ellenszenv is, amelyet Cedric a normann uralkodóház ellen érzett. Először is, mint annyi szász hazafi, Cedric is belátta, hogy az új dinasztiát már nem lehet megdönteni, tehát a királyt *de facto*, ténylegesen el kell ismerni, és oktalanság volna az alattvalói hódolatot megtagadni tőle. Másodszor pedig lefegyverezte az a sok kitüntető figyelem, amelyben Richárd részesítette. A királynak megtetszett Cedric nyers humora, és miként a Wardour-kéziratból tudjuk, úgy bánt a nemes szásszal, hogy régi sérelmeit elfelejtse. Annyi bizonyos, hogy Cedric egy hete sem volt még a király vendége, és máris beleegyezését adta fia és Lady Rowena házasságához.

Így hát apja is jóváhagyta hősünk esküvőjét, amelyet Anglia legnagyszerűbb templomában, York fenséges székesegyházában tartottak meg. Maga a király is ott volt, és most - éppen úgy, mint számos más alkalommal - olyan kedvesen és barátságosan viselkedett az eddig mellőzött, sőt megalázott szászokkal, hogy szívük felderült. Úgy érezték, ezen az úton sokkal biztosabban elérhetik jogos követeléseik teljesítését, mint a polgárháború kétes és kockázatos útján.

Az esküvőn az egyház is kitett magáért, kifejtette mindazt a pazar pompát, amelyhez Róma annyira ért.

Gurth is ott volt az esküvőn, díszes öltözékben, mint fegyverhordozó csatlósa az ifjú lovagnak, akit olyan hűségesen szolgált. Ott volt az aranyszívű Wamba is, fején csodás, új sapkával, amelyet drága ezüstcsengők díszítettek. Akik társai voltak Wilfrednek a balsorsban és veszedelmekben, most megosztották szerencséjét is, mint ahogy joggal elvárhatták.

Cedric háza népén kívül persze részt vettek a fényes esküvőn normann és szász előkelőségek is, mégpedig igen nagy számban. A vidám ünnepségből kivette részét a köznép is. Így ennek a két fiatalnak az esküvője bizonyos mértékben záloga volt a szebb jövőnek: a mindjobban megerősödő békének és egyetértésnek a két nép közt, amely ettől kezdve idővel olyan tökéletesen összekeveredett, hogy teljesen elmosódott a különbség közöttük. Cedric még megérte, hogy lássa ennek az összeolvadásnak a beteljesülését: amilyen mértékben a két nép összebarátkozott és összeházasodott, a normannok leszoktak fölényeskedő gőgjükről, a szászok pedig parlagiasságukról; az utóbbiak egyre pallérozottabbá válva, az előbbieknek mind kevesebb okuk volt arra, hogy lenézzék őket. De csak III. Edward uralkodása alatt következett be, hogy a londoni udvarban már csak azt a kevert nyelvet beszélték, amelyet ma angolnak neveznek, és hogy teljesen eltűnt az ellenséges megkülönböztetés szászok és normannok között.

Két nappal a boldog menyegző után Elgitha, Lady Rowena szobalánya jelentette úrnőjének, hogy egy fiatal hölgy kér bebocsáttatást, és tanúk nélkül szeretne beszélni vele. Rowena csodálkozott, habozott, majd felülkerekedett benne a kíváncsiság, végül pedig elrendelte, hogy bocsássák be a látogatót, és hagyják magára vele.

A következő percben egy előkelő külsejű, parancsoló megjelenésű nő lépett a szobába; hosszú fehér fátyla, melybe burkolódzott, inkább csak árnyékba borította, de nem rejtette el kecses és méltóságos alakját.

Viselkedése tiszteletteljes volt, de nyoma sem volt benne a félelemnek vagy hízelgésnek.

Rowena mindig nagyon tapintatos volt, tisztelte más emberek érzékenységét és önérzetét. Felkelt, és bájos látogatóját a pamlaghoz akarta vezetni; ám az idegen nő Elgithára nézett, és megismételte kívánságát, hogy négyszemközt beszélhessen Lady Rowenával. Elgitha kissé kelletlenül távozott, és akkor - Lady Ivanhoe nagy csodálkozására - látogatója féltérdre ereszkedett, két kezét homlokára szorította, fejét földig hajtotta, és Rowena minden tiltakozása ellenére megcsókolta köntöse hímzett szegélyét.

- Mit jelentsen ez, hölgyem? - mondta a fiatalasszony. - Miért a tiszteletnek ez a szokatlan megnyilvánulása?

- Mert neked, Lady Ivanhoe - felelte Rebeka felállva és most már szokásos nyugodt modorában -, minden restelkedés és a visszautasítás veszélye nélkül leróhatom nagy-nagy hálámat, amellyel Wilfred Ivanhoe lovagnak tartozom. Ne haragudj vakmerőségemért, amellyel hódolatomat oly módon fejezem ki, ahogy a keleti népeknél szokás, de én vagyok az a szerencsétlen zsidó nő, akiért urad egészen reménytelen körülmények között kockára tette életét Templestowe bajvívó terén.

- Kisasszony - felelte Rowena -, Wilfred azon a napon csak kis részben törlesztette adósságát a te szüntelen gondoskodásodért, amellyel balsorsában sebeit ápoltad. Ezért én is örömmel megteszek érted bármit. Beszélj, miben lehetek a segítségedre.

- Semmiben, asszonyom - felelte Rebeka nyugodtan. - Egyetlen kérésem, hogy add át uradnak hálás búcsúüdvözletemet.

- Mit jelentsen ez? El akarod hagyni Angliát? - kérdezte Rowena, aki még alig ocsúdott fel e váratlan látogatás okozta meglepetéséből.

- El, asszonyom, még mielőtt megújul a hold. Apámnak van egy fivére, aki nagy kegyben áll Mohamed Boabdil granadai királynál. Oda megyünk, abban a reményben, hogy az adó és váltság fejében, amelyet a muzulmánok népünktől szednek, békében és biztonságban lesz részünk.

- És nem találtok védelmet Angliában is? - kérdezte Rowena. - Uram a király kegyeltje, a király pedig igazságos és nagylelkű.

- Ebben nem kételkedem, asszonyom - felelte Rebeka -, de Anglia lakói féktelen emberek, örökké hadakoznak egymással és szomszédaikkal, mindig készen állnak arra, hogy kardjukat belemártsák bárkibe, aki megharagítja őket. Az ilyen hely veszedelmes az én népemnek. Efraim félénk galamb, Isszakár pedig szolga, aki összeroskad terhe alatt. Izrael arra vágyik, hogy megpihenjen hosszú vándorlásai után. Ezt nem remélheti a háború és vérontás országában, amelyet ellenséges szomszédok vesznek körül, belül pedig pártviszályok tépnek.

- De neked, Rebeka - mondta Rowena -, bizonyára nincs mitől félned. Aki önzetlenül ápolta Ivanhoe-t a legrosszabb körülmények között - folytatta, és felugrott székéről, annyira elragadta a lelkesedés -, azt nem érheti semmi bántódás Angliában, ahol szászok és normannok versenyezni fognak egymással, hogy ki részesítsen nagyobb becsülésben.

- Szavaid szépek, asszonyom, és szándékod még nemesebb - felelte Rebeka. - De nem lehet, sajnos, mégsem lehet... túlságosan mély a szakadék, mely köztünk tátong. Nevelésünk, hitünk, származásunk egyformán lehetetlenné teszi mindkettőnknek, hogy ezen a szakadékon átlépjünk. Isten veled, úrnőm... de mielőtt elmegyek, engedd meg, hogy kérjek valamit. Arcodat menyasszonyi fátyol takarja; kegyeskedjél felemelni, hadd lássam arcvonásaidat, melyeket a hír annyira magasztal.

- Arcomat aligha érdemes megtekinteni - mondta Rowena -, de miután én is ugyanezt szeretném kérni tőled, leveszem fátylamat.

Meg is tette nyomban. Részint szemérmességből, részint meg szépsége tudatában olyan mélyen elpirult, hogy homloka, arca, nyaka és válla bíborszínt öltött.

Rebeka is elpirult, de ez csak pillanatnyi zavar volt, amely más, magasabb rendű érzéseknek engedve, gyorsan eltűnt, akár a bíborszínű felhő, amely elhalványul, mihelyt a nap a látóhatár alá merül.

- Úrnőm - mondta -, arcvonásaid, amelyeket kegyeskedtél feltárni előttem, sokáig élnek majd emlékezetemben. Szelídség és jóság uralkodik rajtuk - és ha egy ilyen bájos arcon felfedezzük egy kis nyomát a világi hiúságnak és büszkeségnek is, gáncsolhatjuk-e, hogy ami földi, nem tagadhatja meg teljesen származását? Soká, nagyon soká megőrzöm emlékezetemben arcodat, és hálát adok Istennek, hogy életem nemes megmentője ilyen élettársat talált, aki...

Hirtelen elhallgatott, és szemét könnyek öntötték el. Gyorsan letörölte, és így felelt Rowena aggódó kérdésére:

- Nem, úrnőm, jól vagyok, köszönöm... csak elszorul a szívem, ha eszembe jut Torquilstone és Templestowe porondja. Isten veled... Most azonban még hátravan látogatásom mellékesebb célja... kérlek, fogadd el tőlem ezt a dobozt, és ne riadj vissza attól, amit tartalmaz!

Rowena kinyitotta a kis ezüstveretes dobozt. Egy *carnacet* volt benne, vagyis gyémántos nyakék, hozzáillő fülbevalóval - nyilván felbecsülhetetlen értékű.

- Lehetetlen - mondta Rowena, és vissza akarta adni a dobozt. - Nem fogadhatok el ilyen kincset érő ajándékot.

- De igen, úrnőm, tartsd meg - felelte Rebeka. - Nektek van hatalmatok és befolyástok, rangotok és méltóságtok; nekünk meg gazdagságunk van, ami erőnk és gyengeségünk forrása egyszerre. Ennek a játékszernek értéke, mégha tízszeresére teszed is, nem érhet el félannyit, mint a te legkisebb óhajtásod. Így hát számodra ennek az ajándéknak az értéke nem jelent semmit, nekem pedig megválnom tőle még kevesebbet jelent. Fájna azt gondolnom, hogy te is annyira lebecsülöd népemet, mint a te körödben a legtöbben. Azt hiszed, ezeket a csillogó kavicsokat többre tartom a szabadságomnál? Vagy hogy apám szemében értékesebbek, mint egyetlen leánya becsülete? Fogadd el őket, úrnőm - nekem nincs szükségem ezekre a drágakövekre. Én úgysem viselek többé semmiféle ékszert.

- Boldogtalan vagy hát! - kiáltott Rowena, akit Rebeka utolsó szavainak hangja egészen megdöbbentett. - Ó, maradj nálunk... szent embereink tanácsa eltérít majd tévelygő hitedtől, és akkor testvérek leszünk.

- Nem, úrnőm - felelte Rebeka, és az iménti mélabús nyugalom ömlött el megint lágy hangján és szép arcvonásain. - Ez lehetetlen. Nem cserélem el apáim hitét, mint egy köntöst, amely nem felel meg az éghajlatnak ott, ahová költözöm. És ne félj, úrnőm, nem leszek boldogtalan. Az, kinek hátralevő életemet szentelem, megvigasztal, ha teljesítem akaratát.

- Hát nektek is vannak zárdáitok, melyeknek egyikébe visszavonulhatsz? - kérdezte Rowena.

- Nem, asszonyom - felelte a zsidó lány -, de a mi népünk közt is vannak már Ábrahám ideje óta olyan asszonyok, akiknek minden gondolata az ég felé száll, tevékenységük, munkájuk pedig abban áll, hogy jóságot és szeretetet gyakoroljanak, ápolják a betegeket, táplálják az éhezőket, enyhítik a szenvedők fájdalmát. Rebeka is ezek közé akar tartozni. Mondd meg ezt uradnak, ha meg találja kérdezni, mi lett a sorsa annak a lánynak, kinek életét megmentette.

Rebeka hangja önkéntelenül is megremegett, és annyira ellágyult, hogy attól tartott, többet árul el, mint amennyit szavakban elmondott. Ezért sietve elbúcsúzott Rowenától.

- Élj boldogul - mondta. - Bárcsak Ő, aki teremtője kereszténynek és zsidóknak egyaránt, elhalmozna legszebb áldásaival. A hajó, mely elvisz majd bennünket innen, már felszedte horgonyát, mire a kikötőbe érünk.

Gyorsan kisuhant a szobából, magára hagyva a csodálkozó Rowenát, aki úgy érezte, mintha valami látomás szállt volna el szeme előtt.

A szép szász hölgy aztán beszámolt erről a különös beszélgetésről urának, akire mindez mély benyomást tett.

Hosszú és boldog élet várt rá Rowena oldalán, és annál jobban szerették egymást, mert gyakran eszükbe jutott a sok akadály, mely útjában állt boldogságuknak. De már túlságos kíváncsiságra vallana megkérdezni, vajon Rebeka szépségének és nagylelkűségének emléke nem támadt-e fel később is Wilfredben. Nem foglalkoztatta-e gondolatait gyakrabban, mint ahogy Alfréd király szép dédunokájának kedvére lett volna?

Ivanhoe kitüntette magát Richárd szolgálatában, és továbbra is rásütött a királyi kegy napja. Még magasabb rangra is emelkedett volna, ha be nem következik a hős Oroszlánszívű korai halála, Chaluz vára előtt, Limoges közelében. E nagylelkű, de meggondolatlan és regényes képzeletű uralkodóval együtt sírba szálltak nagyra törő és emberszerető tervei is. Kis változtatással róla is elmondható az, amit *Johnson* írt Károly svéd királyról:

Messzi parthoz béklyózta őt a vész,
Sorsa komor erőd és szolgakéz;
Elhagyta hírhedt, sápasztó nevét,
S hagyott reánk tanulságos regét.

-&-